પારસી પ્રકાશ,

અથવા

પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આવ્યા ત્યારથી તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ સુધીમાં તેઓના સંબંધમાં બનેલા અગત્યના બનાવોની વર્ષોને અનુક્રમે નોંધ.

દફતર ૧ લું;--૧૧ ભાગોમાં.

રચનાર,

બહમનજી બેહરામજી પટેલ.

મુંબઈ,

દફતર આશકારા છાપાખાના મધે,

રૂસ્તમજી નવરોજજી ખમાતાએ છાપ્યું છે.

કોટ —બઝારગેટ સ્ટ્રીટ, નં૦ ૮૭

છાપવું શરૂ સને ૧૮૭૮ ઇસવી—૧૨૪૮ યઝદજરદી;

ખતમ સને ૧૮૮૮ ઇસવી—૧૨૫૮ યઝદજરદી.

આ પુસ્તક ઈંગ્રેજી સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા ઍક્ટ પ્રમાણે રજીસ્ટર

કરાવ્યું, અને તે ઉપર મ્હારો હક સ્વાધીન છે.

TO

HIS EXCELLENCY

SIR RICHARD TEMPLE, BART., G.C.S.I.,

GOVERNOR OF BOMBAY

AND

CHANCELLOR, BOMBAY UNIVERSITY,

IN GRATEFUL RECOGNITION OF HIS GENUINE SYMPATHY FOR THE SOCIAL, INTELLECTUAL AND POLITICAL ADVANCEMENT OF THE PARSEES,

THIS RECORD OF THE GROWTH OF THE PARSEE COMMUNITY IN WESTERN INDIA

Is respectfully inscribed

BY HIS EXCELLENCY'S MOST OBEDIENT SERVANT,

BOMANJEE BYRAMJEE PATELL.

મોટા માનવંત

સર રીચર્ડ ટેમપલ, બારોનેટ. જી. સી. એસ. આઈ.

મુંબઈના ગવરનર અને યુનીવરસીટીના ચાનસેલર,

એઓએ

પારસીઓની સંસારી, વિદ્યા સંબંધી અને રાજદ્વારી

હાલતના સુધારા તથા ચઢતી કલા માટે

દેખાડેલી

ખાલેસ-દીલસોજીની શિપકારી પણ નમ્ર ઈધાણી દાખલ

પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમાં પારસી ટોળાની વૃદ્ધિની

નોંધનું આ પુસ્તક,

એઓના આગ્નાકીત શેવક,

બહમનજી બેહરાંમજી પટેલે,

મોટાં માન સાથે અર્પણ કર્યું છે.

PREFACE.

This compilation records in a convenient form the principal events in the growth of the Pa[illegible] Community, from the time of their immigration into India up to the present day It gives a chronological order, the bare details of the lives and doings of those who have in some spe[illegible] manner contributed to the development of those national characteristics—devout loyalty, love [illegible] truth and constitutional justice, liberality, and mercantile enterprise—which distinguish th[illegible] community Their rapid development from a state of obscurity and poverty into opulence social and political importance is specially worthy of note It would be an instructive as we[illegible] as an interesting task to trace the causes which have tended to give the Parsees a prestige [illegible] unfeigned attachment to their Rulers, magnanimity and benevolence and an ardent desir[illegible] for advancement.

The following pages afford ample materials for such a task They show how a small band of Persian fugitives escaped religious persecution and oppression at the hands of their Mahomedan conquerors, and about the eighth century, landing at Sanjan in Western India, strove to maintain themselves as tillers of the soil They shew under what vicissitudes, whilst living in the very midst of Hindoo idolatry and polytheism, they preserved monotheism and clung to their ancient rites and ceremonies They illustrate a striking example how, by keeping up the habit of combination, and adopting the policy of compromise and mutual toleration, they steadily managed to ingratiate themselves into the favour and confidence of the Hindoo Rajahs, the Mogul Nawabs, the Maharatta Peshwas, and the British Government, and lived on terms of peace and unity with the numerous races among whom their lot was cast.

In Sanján, the foreigners lived for over five hundred years and devoted themselves to peaceful pursuits, till about 1475 A. C they were called upon to defend the land of their adoption, and 1400 of them fought by the side of the Rajah against the incursions of Mahomed Begada, Sultan of Ahmedabad They succeeded in repelling the first attack, but at last they were defeated and dispersed, and the remnant fled to the Bahrote Hills and thence joined their coreligionists at Nowsaree

From Sanján they dispersed themselves into small knots over the whole of Gujarat Between 942 and 997 we find them thriving traders at the port of Cambay, and about the beginning of the eleventh century of the Christian era they are said to have become powerful rivals of their Banian neighbours

We next trace them to Nowsaree, which has since 1,142 remained up to date the chief seat of the orthodox priesthood Nowsaree was then a feudal village under the sway of the Delhi Moguls. The Dasturs as well as the Desáis were constantly in communication with the Moguls, and, notwithstanding religious differences, the Desáis were entrusted with the collection of the village.

revenues, on behalf of the Delhi Government About 1,300 A. C we find the Parsees of Broach rising into importance as large landholders and cultivators, and the erection at this place of Towers of Silence testifies to the increase of their numbers But the mercantile spirit of the Parsees does not seem to have had such a rich field of operation as at Surat from the 15th to the 18th century Instead of restricting themselves to cultivation they now took to the useful arts, and followed the occupation of weavers, carpenters, bricklayers and ship-builders The Dutch, the Armenian, and the Portuguese merchants who traded with Surat always found trusty friends and co-operators among the Parsees The advent of British merchants under the United East India Company gave a strong impetus to Parsee enterprise, and we find that some of the leading Parsees of Surat not only advanced moneys for the purposes of trade, but one of them in 1660 proceeded on a mission to the Great Mogul at Delhi and succeeded in obtaining for the Company's President the privilege of establishing a Factory at Surat It was no doubt through the staunch assistance and the influence of the Parsees that the Company's servants eventually succeeded in overcoming the difficulties and obstructions which the Mahomedan Governors of Surat frequently raised In 1760 it was a Parsee who, in concert with a Mogul officer, procured a "firman" from the Court of Delhi, granting the custody of the castle and the charge of the admiralty at Surat to the President of the East India Company

The intimate contact thus brought about between the British and the Parsees had naturally the most desirable effects on the latter In 1724 the President of the East India Company had pecuniary differences with his Parsee Brokers at Surat and had got two of them imprisoned through the assistance of the Nawab of Surat Failing to find redress in Bombay, one of them made the bold attempt to cross the seas and, personally appealing to the Court of Directors in London, succeeded in getting the orders of the President reversed and had the appeal decided in his favour for over five lacs of Rupees It seems this was the first instance of a Parsee going to England to obtain his rights and to seek justice by constitutional means even at the hazard of a six months voyage to an unknown land Surat however had to yield its commercial importance to Bombay, and Parsee settlers were drawn to the latter as early as 1640 A. C While at Surat several Parsees were connected in trade with the Portuguese, and hence they easily succeeded in obtaining confidential employment under the Portuguese Government at Bombay When the island became a British possession in 1662 we again find the Parsees prominent amongst the commissariat contractors and the Farmers of Land Revenue on behalf of the Company's Government As ship-wrights some Parsees had achieved distinction at Surat, and the Company's Government had to avail itself of the assistance of a Parsee ship-builder in constructing the first Dockyard at Bombay in 1735

As the principal sea-port of Western India, Bombay has afforded peculiar advantages for the development of commerce, and during the last 125 years the Parsees have prominently taken the leading part To the shores of China they were the first to migrate in search of wealth in 1756, and for more than a hundred years Parsee firms have been carrying on a thriving trade in Canton, Makao, Hongkong, and Shanghai With Bengal, Pegu, Rangoon, Madras, and the Malabar Coast they also began to trade in rice, timber and groceries from an early date. Under the fostering care of the British they soon extended their trade with England in cotton, piece goods, and other staples From the year 1803 we find Parsee merchants liberally contributing to Subscription

Funds raised in England, as in the memorial Fund of William Pitt, the Testimonial to Dr. Jenner, the well-known discoverer and propagator of vaccination, the London Patriotic Fund of 1804, the Marquis of Cornwallis Memorial Fund of 1806, and the London Hospital Fund of 1808 Coming to our own times, it is needless to enter into a description of the way in which during the last fifty years, they have always stood forward in the cause of suffering humanity or to dilate on the aptitude which they have shewn for the mechanical arts and the Spinning and Weaving industries of Bombay.

This compilation lays no pretence to originality It makes no claim to be a history or a discourse on the manners and customs of the Parsees The main and simple object of the work is to place within the reach of the general reader in a concise form materials which have been rescued from old records scattered throughout Bombay and Guzerat If my preliminary labours will facilitate the path of some capable investigator or historian, if the vast fund of information here collected and classified will furnish a guide to those desirous of knowing how their forefathers worked their way to success in life, I shall not have troubled in vain

By the kind permission of Government I was allowed free access to Gazetteers, Newspaper files, and other Government publications in the Secretariat Record Room But the Files even there begin with the year 1797 I had therefore to fall back for an account of the preceding period on the Persian *Revayets*—being the correspondence carried on about the 15th and 16th centuries between the Parsee settlers in India and their co-religionists in Persia, as well as several old documents and memoranda in the possession of Parsee priests at Nowsaree, Unklesar, Broach, and Surat In spite of the ready assistance which they afforded me and the copious use I have made of them, I am fully aware that the first portion of the narrative between the 8th and the 18th centuries is only approached at considerable intervals This however could not be avoided Every possible attempt was made, but neither the Moola Feroz, the Nowsaree Meherjee Rana or other Libraries or any Family Records in Bombay or in the Mofussil could bring within the compiler's reach any further materials to supply the missing links Special pains have been bestowed on collecting in the footnotes the inscriptions and tablets on the Towers of Silence, Fire Temples, and Dharmsalas, throughout India, and they have been reproduced in the annotations

With the view of collecting in this work all available information on Parsee customs and usages I have freely drawn upon the knowledge of several elders of the community, both of Bombay and the Mofussil, and I take this occasion of acknowledging my warm thanks for the kindness and courtesy with which they have assisted my investigations Amongst those I may be permitted specially to mention the names of Mr Dadabhoy Pestonjee Wadia and his brother the late Mr Muncherjee Pestonjee. They laid at my disposal a number of old papers and documents which they had inherited from their father Pestonjee Bomanjee Wadia, perhaps the most leading and influential member in his time of the Native community of Bombay

To Dastoor Erachjee Sorabjee Meherjee Rana and his brother Ervad Jamaspjee Sorabjee Meherjee Rana, I feel particularly indebted for the eminent aid given in obtaining old documents, and to Mr Ruttonjee Framjee Vacha for laying at my disposal accounts of several Parsee families which he had collected for the second part of his work—the "*Mumbai-no-Bahar*" The names of

Mr Pallonjee Bezonjee Kotwal of Surat, and Dastoor Dinsha Pestonjee Kamdeenjee and Ervad Dadabhoy Furdoonjee of Broach also merit particular mention.

I cannot conclude this without acknowledging with gratitude the disinterested zeal and the lively interest with which the Hon'ble Sorabjee Shapoorjee Bengalee, the Hon'ble Dossabhoy Framjee C S I and Mr K. R Cama, made very valuable suggestions

The liberal manner in which 1,100 copies of this book have been subscribed in advance in Bombay and the Mofussil, the kind condescension with which H E. Sir Richard Temple has accepted the dedication of the work, and the patronage his Government has given by subscribing to 100 copies, induce the compiler to hope that this book will gradually work its way to favourable popular reception

B B P.

દીબાચો.

પુરાતન્ન બાબદો વાંચવાનો, જુની ચીજો જાણવાનો, અને અસલી વાતો સાંભળવાનો શોખ દરેક સમજુ માણસમાં ખુદરતી રીતે હોયછે આપણી આગમજ શું શું બનાવો બન્યાછે, કોણ કોણ માણસો થઈ ગયાંછે, અને તેઓએ કેવા કેવાં કામો કર્યાંછે, તે સઘળું જાણ્યાથી આ દુન્યામા માણસની જીંદગીની તાપાએદારીનો સર્વથી કીમતી ઠહો મલેછે

ઈરાનનું રાજ પડી ભાગા પછી પારસીઓના વડવાઓ નાહુસતા, ભાગતા, પરાગંદેહ હાલતમાં આ પરાઈ ભૂમિપર આવી વસ્યા, અને કાઈક સદીઓ સુધી ખેતી કરી પોતાનો ગુજારો ચલાવ્યો એટલા અરસામાં તવારીખમાં તેઓનું નામ નહિ સરખું હતું એ પછી મોગલાઈ, ગાયકવાડી, તથા સેવરે બ્રીતિંપ રાજ્યમા તેઓનો પગપેસારો આસ્તે આસ્તે થવાથી એક કોમ તરીકે ઉગી નિકલ્યા, અને પાછું પોતાનું નામ જાગૃત કીધું

હિંદુસ્થાનમા આવ્યા પછી આપણા વડવાઓએ કેવી રીતે પોતાનો કાળ કાટયો, તેઓ લાબી મુદત સુધી ખેડુતોની જીંદગી ગુજારી કેવી રીતે પાછા જાહોજલાલીમા આવ્યા, તેઓએ પોતાનો ધર્મ, પોતાની કોમ, અને પોતાનું નામ સાચવવાને કેવા ઉપાયો લીધા, કેટલી મુસીબતો ખેંચી, અને કેવી ખંત રાખી, તે વિષેની કાઈબી સંપુરણ તવારીખ, નોંધ, ઈયા દંતકથા આપણી પાસે જલવાઈ રહી નથી તે સાથે જે છુટાપણું, સુખ ચેન, અને સાધનોથી આપણ આજે વસ્યે છૈયે તે ઉપરથી આપણને એ આપણા પૂર્વજોની આગલી હાલતનો ખેઆલ પણ રેહતો નથી તેટલા માટે જરૂરનુંછે કે એ આપણા વડવાઓના વખતમાં જે કાઈ જાણવાજોગ બનાવો તેમના સંબંધમાં બન્યા હોય તેની નોંધ જેટલીબી મલી આવે તેટલી સંઘરી રાખવી જોઈએ અલબતા ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આપણા લોકો આવ્યા ત્યારથી બનેલા સઘળા બનાવોનીતો આપણને મુદલ ખબરબી નથી, તેવી કાઈ નોંધો જલવાએલી નથી, અને તેને લગતી વધારે શોધો થયલી નથી તોપણ જેટલીબી છુટીછવાઈ બાબદો આગલા વખતની મલી આવે તેનો સંગ્રહ એકંદર આકારમાં સચવાઈ રહે તથા તે આપણને અને આપણી હવેપછીની ઓલાદને ભોમીયા તરીકે કામ લાગે એવા ઈરાદાથી આ પુસ્તક અમોએ રચ્યુંછે

આ પુસ્તક રચવામા અમોએ બે નેમ રાખીછે. આગલા વખતથી તે હાલના વખત સુધીમા જેબી બનાવો આપણી કોમના સંબંધમાં બન્યા હોય તેની, તથા બીજું જેબી જાણીતા જરથોસ્તી જાગીરદારો, ધર્મના ઉપાધ્યાઓ, વ્યાપારીઓ, વિદ્વાનો, સરકારી અમલદારો, કારીગરો, ગ્રંથકારો, વગેરે આએ ચાલુ તથા ગઈ સદીમા થઈ ગયા હોય, અને જેઓએ પોતાના ધર્મ તથા કોમ તરફ દીલસોજી, રાજ્ય તરફની વફાદારી, સચ્ચાઈ અને હકવાજબી ઈનસાફનો ચાહ, સખાવત અને વ્યાપાર ધંધાની કુનેહ—કે જે પારસીઓના ખુદરતી ખવાસોછે—તે ઘટતી રીતે જાહેરમા કોઈબી પ્રકારે ખરૂ પાડી આપવાને કોશેશ કીધી હોય, તે સઘળાઓની નોંધ એકંદર આકારમા સચવાઈ રહે

પારસી કોમે હમેંશા પોતાના રાજ્ય તરફની ખરા દીલની વફાદારી, સખી દીલગુરદો, ઉદારતા, અને સઘળા કામોમા આગલ વધવાની ઉલટ તથા ખાએસને માટે કેવી રીતે નામ મેલવ્યુ તે જાણવા જોગછે. આએ પુસ્તકમાં કીવેલા સંગ્રહ ઉપરથી માલમ પડશે કે ઈરાંનથી જુલમના માર્યા નાશી આવેલા થોડાક ઈરાનીઓ ઈ૦ સ૦'ની આઠમી સદીને આસરે સંજાણમા આવી વસ્યા, અને આટલાબધા મુર્તિપૂજક હિંદુઓની વચ્ચે રહી પોતાનો યજદાપરસ્તી ધર્મ તથા અસલી ક્રિઆકાનુનો જાલવી રાખ્યા વળી તેઓ પોતાના એકદીલી તથા સમજુતીથી કામ કરવાના, તેમજ પારકાઓ સાથે આરસપરસ નાખતી કરવાના ખવાસથી હિંદુ રાજાઓ, મુસલમાન નવાબો, મરાઠા પેશવાઓ, અને ઈંગ્રેજી સતાવાળાઓની મેહેરબાની તથા વિશ્વાસ આસ્તે આસ્તે મેલવતા ગયા, અને જેઓ વચ્ચે વસવાને તેઓના સરજતમા હતું તેઓ સાથે સુલેહ અને એકસંપીથી કામ લેતા ગયા હતા.

તેઓ સંજાણમાં ૫૦૦ થી વધારે વર્ષ રહયા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૪૭૫ ને આસરે આએ તેમના વસવાસની ભૂમિના બચાવને માટે ત્યાના હિંદુ રાજાની તરફથી અમદાવાદવાલા સુલતાન મહમદ બેગડાનાં લશ્કરની સામે તેમને લડવા બોલાવવા પડયા હતા તેઓમાંના ૧૪૦૦ બાહદુરો લડવાને મેદાન પડયા, અને એકવાર દુશમનની ફોજને મારી પણ હઠાવી, લેકીન અંતે તેજ લડાઈમા મોટી ફોજની સામે ઉતરવાથી તેઓ હાર્યા, અને ત્યાથી નાસી બાહરોતના પાહડ તથા ગુજરાતનાં બીજાં ઘણાક ગામો ભણી વીખરાઈ ગયા હતા.

એ આગમજની તેઓમાંના ઘણાકો પોતાનું તરેહવાર રીતે ગુજરાન શોધવાને ગુજરાતનાં ગામોભણી ફેલાઈ ગયા હતા ઈ૦ સ૦ ૯૪૨ થીતે ૯૯૭ સુધીમા તેઓને આપણ ખંબાતભણી વ્યાપાર કરતા જોઈએ છૈયે, અને અગીઆરમી સદીની શરૂઆતમાતો તેઓ ત્યા પગભર થયલા તથા ત્યાંના હિંદુ વ્યાપારીઓની સાથે હરીફાઈ કરતા માલમ પડેછે

એ પછી આપણું ધ્યાન નવસારી, કે જે તે વેળાએ દીલ્હીની શાહનશાહતને લગતો એક કસબો ... તે તરફ ખેચાયછે આ જગો ઈ૦ સ૦ ૧૧૪૨ થી તે આજ સુધી પારસીઓના મોબેદોનું મુખ્ય ... ગણાયછે ત્યાના આગલા દસ્તૂરો તથા દેશાઈઓને મોગલાઈ અમલદારો સાથે સંબંધ હતો, અને ... બંનેનો ધર્મ જુદો હોવા છતાં શેહનશાહત તરફથી એ કસબાનું મેહશુલ ઉઘરાવવાનું કામ દેશાઈઓ... હાથમા હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૩૦૦ ને આસરેથી આપણને ભરૂચ તરફ પારસીઓની વધતી જતી વસ્તી ... બંધાયલા દોખમાઓ ઉપરથી માલમ પડેછે પારસીઓને વ્યાપારનું મોટું મેદાનતો ઈ૦ સ૦ ની ૧૫ મીથી તે ૧૮ મી સદી સુધી સુરતમા મલયું હતું હવે તેઓમાના ઘણાઓ ખેતીવાડીના ધંધા સિવાય વણકર, સુથાર, કડીઆ, તથા વાહણ બાધવાનો ધંધો હાથ કરતા ગયા સુરતમાં વ્યાપાર કરતા વલંદા, આરમાની, અને ફીરંગી વ્યાપારીઓ હમેશા પારસીઓ સાથે સબંધ રાખતા હતા, અને તેમને પોતાના વિશ્વાશુ મિત્ર તથા સાથી તરીકે કામે લગાડતા હતા વળી ત્યા ઈંગ્રેજોની યુનટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપની સ્થાપાયા પછી પારસીઓની વ્યાપાર સંબંધી ઉલટ વધતી ગઈ, અને તેઓ ઈંગ્રેજોને વ્યાપાર કરવાને નાણાની ધીરધાર કરવા લાગા, એટલુંજ નહિ, પણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૦ મા એક પારસીએ કપનીના વડા સાથે ઠેઠ દીલ્લી જઈ શાહનશાહ ઔરંગઝેબની પાસેથી સુરતમા ઈંગ્રેજોની કોઠી સ્થાપવાની પરવાનગી મેલવી આપાવવામા મદદ કીધેલી પણ આપણ જોઈએ છૈયે તેજ પ્રમાણે સુરતના મોગલાઈ અમલદારો વારંવાર કંપનીના માણસોને તેમના વ્યાપાર તથા બીજી બાબદોમાં હરકત નાખ્યા કરતા હતા તેમા પણ પારસીઓએ ઈંગ્રેજોને મદદ કીધી હતી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ મા એક પારસી દીલ્લીથી એક મોગલ અમલદાર સાથે સુરતની કીલેદારી તથા દરીયાઈ લશ્કરનું ઉપરીપણું ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીને હસ્તક રાખવાનું ફરમાન પણ લાચો હતો

એ રીતે ઈંગ્રેજો સાથના નજદીકના સંબંધને લીધે પારસીઓ ઉપર ઘણી સારી અસર થઇ હતી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૪ માં સુરત ખાતેના કપની સરકારના વડાને તેના પારસી દલાલો સાથે હીસાબ કેતાબના બાબમા કાંઈ વાંધો પડવાથી તેણે ત્યાંના નવાબની મદદથી તેઓમાના બેને કેદ કરાવ્યા હતા, અને તેઓએ મુંબઈ તેની ફરીયાદ કીધી, પણ ત્યાથી કાંઈ દાદ ન મલવાથી એક જણ હીમત કરી ઠેઠ ઈંગલાંડ "કોરટ–ઑફ–ડાએરેકટરસ" ની હજુરમા તે ફરીયાદ રજુ કરવાને ગયો, અને ત્યાંથી તેનો ફેસલો પોતાની તરફે તમા ચુકાવી પાચ લાખથી વધારે રૂપીઆનું હોકમનામું કરાવી લાચો પોતાનો હક કાએદાસર રીતે મેલવવા સારૂં ૭ મહિનાની કંટાલા ભરી મુસાફરી કરી ઈંગલાંડ વેર એક પારસીને જવાનો આ પેહલ વેહલો દાખલોછે

રફતે રફતે વ્યાપાર વનજની બાબદમા મુંબઈ સુરત ઉપર સરસાઈ ભોગવતું થયું, અને ત્યાં પારસીઓ ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૦ થી આવવા લાગા સુરતમાં પારસીઓને ફીરંગીઓ સાથે વ્યાપારને લગતો સંબંધ હોવાથી મુંબઈમા તેમના અમલ હેઠલ પારસીઓને વિશ્વાશુ નોકરી સેહલાઈથી મલી શકી જયારે મુબઈનો ટાપુ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૨ મા ઈંગ્રેજ સરકારને હસ્તક થયો ત્યારે કંપનીની તરફથી આએ ટાપુનું મેહશુલ વશુલ કરવાના તથા "કમીસરીએટ" ના કામકાજે પારસીઓનેજ મલવા લાગાં વળી વાહણ બાધવાના હુન્નરમાં પારસીઓએ સુરતમાંજ પ્રવીણતા મેલવ્યાથી, મુંબઈમા પેહલ વેહલી ગોદી પણ સરકારને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ માં એક પારસીએજ બાંધી હતી

પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમાં મુંબઈ એક મુખ્ય બારૂં હોવાથી ત્યાં વ્યાપારને ખીલવવાને ઘણાં સાધનો થઇ પડયાં હતાં, અને છેલાં ૧૨૫ વર્ષમા પારસીઓએ તેમા મુખ્ય ભાગ લીધોછે. ચીન તરફ તેઓ પેહલ

વેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ માં વ્યાપારને અર્થે ગયા, અને એક સદીથી વધારે મુદ્દત થઈ કંતાન, મકાઉ, હાંગકાંગ, વગેરે ચીનના બારાઓમા તેઓ ધમધોકાર વ્યાપાર ચલાવેછે વળી તેઓ બંગાલા, પેગુ, રંગુન, મધરાજ, અને મલબાર કોસ્તાઓ સાથે ચોખા, લાકડા, અને કરીયાણાનો વ્યાપાર પણ કરવા લાગા હતા. ઈંગ્રેજોની બાહેધરી હેઠલ એ પછી તેઓએ રૂ, કાપડ, અને બીજી જનસોનો ઠેઠ ઈંગલાંડ સાથે પણ બોહલો વ્યાપાર કરવા માડયો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ થી આપણ પારસી વ્યાપારીઓને ઈંગલાંડમા હુબાં થતાં ધર્મ ખાતાઓના ઉઘરાંણામા નાણા ભરતા જોઈએ છીયે, જેવા કે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા ત્યાની વીજેરીના વડા પ્રધાન રાઈટ આનરેબલ વીલ્યમ પીટનાં બાહુવલાને મારે, તથા એજ વર્ષમાં ગઉશીતલાની શોધ કરનાર પ્રખ્યાત ડાકટર જેનરને ભેટ આપવાને માટે, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ ના લંડનના "પેટરીઑટીક ફંડ" માં, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ ના મારકુઈજ-આફ-કારનવાલીસના બાહુવલાંના ફંડમા, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮ મા "લંડન હાસ્પીટલ" ના ફંડમા પારસીઓએ મોટી મોટી રકમો ભરેલી માલમ પડેછે હાલના વખતમા તેઓ કેવી રીતે સખાવત તથા વિદ્યા હુન્નરના બાબમાં આગલ વધેલાછે તે અતરે જણાવવાની કાઈ અગત્ય નથી

હવે ખુદ આ પુસ્તકને માટે બોલતાં અમો એટલું જણાવવા માગયે છીયે કે આ આવડા મોટા સંગ્રહના અમો ગ્રંથકાર થવાનો, તથા તેમા પારસીઓની સઘળી તવારીખ, રીતભાતો, વગેરેની નોધ સંપુરણ આવીછે એમ કેહવાનો દાવો કરતા નથી અમારી મુખ્ય મતલબ મુંબઈ તથા ગુજરાત તરફથી મલી આવેલા ઘણાક જુના દસ્તાવેજો તથા રેવાયતોમાથી જેબી પારસીઓના સંબંધમા બનેલા અગત્યના બનાવોની નોધ મલી આવે તે ટુકમા અને સાધારણ વાચનારને સમજ પડે એવી રીતે આ પુસ્તકમાં સાચવી રાખવાનીછે અગર આ અમારી પેહલી અદના કોશેશથી કોઈ બીજા પારસીઓની તવારીખ લખનાર ઈયા તેઓને લગતી બાબદોની શોધ કરનાર ધણીને કાઈબી નવી ખબર મલે, અથવા જેબી પારસી આગલ પોતાના નેઆગાંનો શું કરી ગયાછે તે જાણવાની ખાએસ રાખતો હોય તેને આ સંગ્રહ કાઈબી રીતે કામ લાગેતો અમો અમારી મેહનત અને ઇનતેજારીનો પુરેપુરો બદલો મલેલો સમજશું

આ પુસ્તકને માટે આગલા વખતના ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્રો, ગેજેટીયરો, અને બીજા સરકારી છપાયલા રીપોર્ટ વગેરે અતરેની શેક્રેટરીએટના "રીકારડ રૂમ" મા જઈ વાચવાને માટે નામદાર સરકાર તરફથી અમોને મેહરબાનીની રાહે પરવાનગી આપ્યામા આવી હતી, જેથી ઘણીક બાબદો વિષેની ખોલાસેવાર નોધ ત્યાથી અમે મેલવીછે મુંબઈમા ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્ર નિકલવાનો પાયો ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ થી શરૂ થયાથી આ ચાલુ સદીના બનાવોની ઘણીખરી નોધતો તેમા સચવાયલીછે, તોપણ શેક્રેટરીએટમાથી વડીક તે પત્રોની ફાઈલ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭ ના સાલથીજ મલેછે, જેથી એની આગમજના વર્ષોની નોધને માટે આપણે ઉપર જોયું તેમ રેવાયતો, તથા નવસારી, અંકલેસર, ભરૂચ અને સુરત મધે નોએદો પાસે સચવાયલા જુના પુરાના દસ્તાવેજોનો આધાર લેવો પડયોછે એટલું છતા પણ એના પેહેલા ભાગમા વાચનારને અવાર નવાર ઘણાં વર્ષોનો ખાંચો પડેલો માલમ પડશે તે ખાચો ઘણીબી કોશેશો કીધા છતાં મુંબઈનાં મુલ્લાં ફીરોજ, નવસારીના મેહરજી રાણા, અથવા કોઈબી પારસીઓને લગતા જાહેર કેતાબખાંનામા ઈયા ખાનગી દસ્તાવેજોથી પુરી શકાયો નહિ અમો ખરાં અંતઃકરણથી ખાએસ રાખ્યે છીયે કે એ ખાચો પુરવાને કોઈબી વેળાએ અમો પોતે ઈયા બીજો કોઈ જરથોસ્તી શક્તિવાન થાય

આ પુસ્તકમા દર વર્ષમાં થયલાં જાણીતા પુરૂષોના મરણ સિવાય બીજી જેબી બાબદ અથવા જેબી બનાવોની નોધ દાખલ કર્યામાં આવીછે તે શા ઉપરથી લીધીછે તે તેની હેઠલ નોટ મારી જણાવ્યુછે, તથા ઘટતી જગોએ તેને લગતા ખોલાસા પણ કર્યાછે. એ ઉપરાંત દેશેદેશના પારસીઓને લગતાં ધર્મના મકાનો જેવાકે દોખમા, દરેમેહર, ધર્મશાળા, વગેરેના પરકાયાની નોધ લેતી વેળાએ તે ઉપર અગર કાઈબી તખ્તી મારેલી અથવા લેખ કરેલો હોયતો તેની પણ હેઠલ નોટમા સદાબગી નકલ ઉતારીછે વલી એમા શું શું બનાવોની નોધ કરીછે, તથા કોણ કોણ અને કયા કયા કુટુંબના શખસોના નામ આવ્યાછે તે સઘળાનું આખા પુસ્તકની સેવટે મુળાક્ષરોને અનુક્રમે સાંકળીઉ આપ્યામા આવશે, કે જેથી કાઈબી બાબદ જોવી અથવા વાચવી હોયતો તે તુરત સોધવાને બની આવે .

એ રીતે આ આખું પુસ્તક તૈયાર થવાથી પચ્યિમ હિંદુસ્થાનમા આવ્યા પછીના આપણા લોકના સંબંધમા બનેલા અગત્યના બનાવો, આપણા ધર્મના મકાનો, ગુજરી ગયલાં જાણીતાં માણસો, તેમનાં કામો, આચરણો, સખાવત, જાહેર હીમત, અને સેવટે કેળવણીથી તેમનું આગલ વધવું, એ સઘળાંની

નોધ એકંદર આકારમાં સચવાઈ રેહશે એથી જેમ આપણ હવડાં આપણા વડીલોની રીતિઓ અને કામો જોઈ શકીશું, તેમ આપણી હવેપછીની ઓલાદો આપણાં કામો જોઈ શકશે

આ પુસ્તકને માટે સઘળી નોધો એકઠી કરવામાં અમોને મુંબાઈ તેમજ દેશાવરો ખાતેના ઘણા જરથોસ્તીઓએ જોઈતી ખબર અંતરો પુરી પાડવાને મોટી મદદ કીધીછે, અને એવી રીતની બધી તરફની ખબરો, તથા સુચનાઓ વગર આવો મોટો સંગ્રહ કદી બની શકે નહિ એ સઘળાઓનો અમો અતરે મોટો આભાર માન્યે છીયે. એઓમાં ખાસ કરી આપણી કોમના આગલા જાણીતા વેપારીઓ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ તથા મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆનો અમો આ જગોએ મોટો ઉપકાર માન્યે છીયે એવો બંધે સાહેબો પારસી ટોળાના આગલા નામીચા તથા સાહસીક અકાબર મરહુમ શેઠ પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆની ગાદીએ આવ્યા હતા, કે જે માનવંત ગ્રહસ્થ પોતાના વખતમા પારસીઓમાજ નહિ, પણ આખાં મુંબઈના દેશીઓમાં દરેક જાહેર કામની હીલચાલ તથા આગેવાંની કરવામા મુખ્ય હતા, તેવણના વખતના પારસીઓને લગતાં સઘળા જાહેર કામોના દસ્તાવેજો, નોધો, તથા શેંકડો પારસી કુટુંબોના વાધા વીસતીના તેઓએ કરેલા ફડચાઓ, તથા લવાદીઓનાં કાગળો જેટલાંબી એ બંધે ભાઈસાહેબોના હસ્તકમા બચેલા હતાં તે સઘળાં એઓએ અમોને છુટથી વાપરવા દીધાં હતાં એટલુંજ નહિ, પણ બુજર્ગ શેઠ દાદાભાઈતો અમોને એક એવા ભોમીયા મલ્યા હતા કે જેવણની યાદદાસ્ત શકિત, અને પકી માહીતગારીએ કરી આએ ચાલુ સદીમાં બનેલા ઘણાખરા સઘળા અગત્યના બનાવોની વર્તમાન પત્રોમાં વાચ્યા ઉપરાત નજરેનજર જોયલી તુલોતવીલ વીગત એ સાહેબથી જાણી લેવાને અમો નસીબવાન થયા છીયે.

આ પુસ્તકમા આવેલા ઘણાખરા જુના પુરાંના લેખો તથા દસ્તાવેજો ઉપર અમારૂં ધ્યાન ખેંચવાને તથા તે મેલવી આપવાને અતરેવાલા દસ્તૂરજી સાહેબ એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાંણાના તથા તેમના ભાઈ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાએ અમોને ઘણી ઉપ્યોગી સહાયતા કીધીછે, અગર એ બધે દસ્તૂરજાદાઓની મદદ અને સુચનાનો અમોને લાભ ન મળ્યો હોતતો આ પુસ્તકના પેહલા ભાગમા આવેલી ઘણીક ઉપ્યોગી નોધો અમો કવચીતજ આપી શકત તેમજ શેઠ રતનજી ફરાંમજી વાછા કે જેવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ માં "મુંબઈના બાહાર" નું એક પુસ્તક બનાવ્યુ હતું તેવણે પોતાના બીજા ભાગને માટે એકઠી કરેલી અતરેના કેટલાક જાણીતા પારસી કુટુંબોની વીગત અમોને વાપડવાને આપી મોટો ઉપકાર કર્યોછે દેશાવરવાલા સાહેબોમા અમો મુખ્ય કરી સુરતવાલા શેઠ પાલણજી એદલજી કોટવાલ તથા ભરૂચવાલા દસ્તૂરજી સાહેબ દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજી અને એ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીના મોટા આભારી થયા છીયે

પારસી કોમના જાણીતા આગેવાનો હાનરેબલ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી, હાનરેબલ ડોશાભાઈ ફરાંમજી કરાકા, સી એસ આઈ, અને શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ આ પુસ્તકના સંબંધમાં અમોને ખરેખરી કાલજી અને ઉલટથી કીધેલી કીમતી મદદો તથા ઉપ્યોગી સુચનાઓને માટે અતરે એઓના ઉપકાર માન્યા વગર આ દીબાચો બંધ થઈ શકતો નથી

મુંબઈના માનવંત ગવરનર સર રીચરડ ટેમપલ, બારોનેટે આ પુસ્તક પોતાને અર્પણ કરવાની ખાસ પરવાનગી આપ્યાથી, તથા નામદાર સરકારે એના દરેક ભાગની ૧૦૦ નકલો લેવાનો હોકમ ફરમાવ્યાથી, તેમજ મુંબઈ અને દેશાવરો ખાતેના જરથોસ્તીઓએ એની ૧૧૦૦ નકલો આગમજથી ખરીદ્યાથી અમોને ઉમેદ રાખવાને પુરતા કારણોછે કે આ પુસ્તક અમારા જાતભાઈઓને પસંદ પડતું થશે.

બ. બે. પ.

પારસી પ્રકાશ,

અથવા

પારસીઓ ઈરાંનથી હિંદુસ્થાન આવ્યા ત્યારથી તે અત્યાર સુધીમાં તેઓના સંબંધમાં બનેલા અગત્યના બનાવોની વર્ષોને અનુક્રમે નોંધ.

ઈરાંનના હોરમજ બંદર ખાતેથી નિકળી આવેલો ઈરાની જરથોસ્તીઓનો પેહલવેહલો કાફલો હિંદુસ્થાન ખાતે દીવના બંદરમાં ઉતર્યો હતો.[1]

ઈરાંનથી પેહલવેહલો આવેલો જરથોસ્તીઓનો કાફલો દીવ મધે ૧૯) વર્ષ રહ્યો હતો. તે અરસામાં તેઓમાના ઘણાઓ હિંદુસ્થાનના આસે પાસના લોકોની થોડીઘણી રીતભાત, ભાષા, વીગેરેથી જાણીતા થયા હતા, પણ દીવની હવા તેમને માફક નહિ આવ્યાથી સઘળાઓ પાછા વાહણોમાં બેસી સંજાણ ભણી આવ્યા હતા,[2] અને ત્યાના રાજા "જાદીરાણા"[3] ની પરવાનગી લઈ ત્યાં ઉતારો કીધો હતો. મજકૂર રાજાએ તેઓમાંના ચાર બુજરગ મોબેદોને બોલાવી તેઓનું અત્રે નાહાસી આવવાનું કારણ, તેમનો ધર્મ, રીતભાત, વગેરેની સઘળી વાકેફગારી મેળવી હતી; અને તેઓને એવી સરતથી પોતાના મુલકમાં ઉતારો આપ્યો કે—તેઓએ હવેથી હથિયાર બાંધવા નહિ, તથા તે મુલકની જબાન બોલવી, તથા ઓરતોએ બાહેરનો પોશાક તેઓના જેવો પેહરવો, તથા છોકરા છોકરીના લગન સાંજને વખતે કરવા.[4] આ સરતો કાંઈ તેમને તેમના હાદેસાના વખતમાં ઘણી નુકશાનકારક નહિ હોવાથી તેઓએ તે કબુલ કરી સંજાણમાં ઉતારો લીધો.

સંજાણમાં ઈરાનથી આવેલા જરથોસ્તીઓએ ઉતારો લીધા બાદ પછી તેઓએ પોતાને બંદગી તથા ધર્મ ક્રિયા કરવા માટે એક આતશબેહરામ ત્યાં પધરાવવાની રાજા "જાદીરાણા" પાસે પરવાનગી લઈ તે ખોરાસાનથી પોતાની સાથે લાવેલા આલાતોથી તૈયાર કરી એક એનાહિની ઈમારત બંધાવી તેમાં તખ્તનશીન કીધા હતા.[5]

---

૧ કીસ્સે સંજાણ

૨ પારસીઓને સંજાણમાં ઊતરવાનો દાહડો વાર મરૂચવાલા મરહુમ દસ્તુર અસપ દયારજી કામદીનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ મા મુંબઈ ખાતેની કબીસાની મોટી તકરારોની વેળાએ છપાવેલી "કદીમ તારીખ પારસીઓની કસર" નામની ચોપડી કે જે તે વખત પર શેહનશાહીઓ તરફની તકરારોમાં એક ઘણી સત્તાદાર ચોપડી ગણાતી હતી તે ચોપડીને સફે ૧૪૯ મે "સંવત ૭૭૨ નાં શરાવણ શુદ ૯ ને વાર શુક્ર, રોજ ૨ જો બહમન અને માહ ૪ થો તીર સને ૮૫ યજદજરદી" કરી લખ્યોછે. તેજ દાહડો વાર આજ સુધી આપણા લોકો ગણતા આવ્યાછે. પણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૦ મા શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ "યઅજદજરદી તારીખ" નામની "દફતર આશકારા છાપખાના" મા છપાવેલી ચોપડીમા ઘણીજ માયાકુલ રીતે તથા બારીકીથી ગણત્રિ કરી આ દાહડો વાર ભુલભરેલો દેખાડી આપેલોછે. તેવણ આપણને બતાવેછે કે ઉપલી હિંદુ તથી તથા પારસીઓનો રોજ માહ એકબેકસે મળતા આવતા નથી. આ માટે લંબાણથી દાખલા દલીલો આપી તથા ગણિતો કરી તેવણ સાબેત કરેછે કે આ ગણતીમા આપણા પારસીઓના રોજ માહમા ભુલ પડીછે તે એમ કે રોજને જગે માહ અને માહને જગે રોજ ભુલથી લખાયોછે તેથી તે દાહડે રોજ ૧૩ મો તીર અને માહ ૨ જો અરદીબેહસત કરી લઈએ તો ચાલે. શમસ તે દીને શરાવણ શુદ ૧૩ પડેછે કે જે કાંઈ ઘણા દિવસનો ફેર નથી. વળી એજ ચોપડીમા શેઠ કામાજી એવું પણ જણાવેછે કે અગર ઉપલી દસ્તૂર અસપ દયારજી વાળી ચોપડીમા લખેલી હિંદુ તથી તથા પારસી રોજ માહનેજ બાહલ રાખીએ અને તપાસીએ કે તે સઘળા સાથે કયા વર્ષમા પડયા હતા તો તે સંવત ૯૯૨ તથા યજદજરદી ૩૦૫ મા સાથે પડેછે. મારે ઉપા તો પેહેલો જણ રેનો, ઉપા આએ છેલો જણાવેલો દિવસ બાહલ રાખવો જોઈએ.

૩ મરહુમ રેવરંડ ડાકટર જાન વીલસન વારેછે કે પાટણના અણહીલવાડનો "જયદેવ" અથવા વણરાજ કે જે ઈ૦ સ૦ ૭૪૫ થી તે ૮૦૬ વેર ગુજરાતમા હકુમત કરી ગયો તે એ રાજા હશે.

ઇનડીયન એનટીકુઅરી, ૧૮૭૨ નો અંક ૧ લો

૪ કીસ્સે સંજાણ

૫ કેટલેક ઠેકાણે એ આતશબેહરામ પધરાવાનો દાહડો સંવત ૭૭૭ ના રોજ ૯ માહ ૯, તથા કેટલેક ઠેકાણે રોજ ૨૬) માહ ૨) લખેલોછે. પણ આજે આપણા લોકો એ આતશબેહરામની શાલગરેહ પેહલેજ દિવસે કરેછે

આ આતુરમેહરમને પરણવાને લગતી સઘળી ક્રિયા કેહ-છે કે મોબેદ નેરીઓશગ ધવલે કીધી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૯૯૯.

તા૦ ૨ જી ડીસેમબર,
રોજ ૫૬ માહ ૮ (એ૦) ૩૬૮ યજદજરદી.

મુંબઈની પાસે આવેલા કનેરીના ગોફાઓ જોવાને આજ દીને કેટલાક પારસીઓ ત્યા આવ્યા હતા. તેઓ પોતાના નામ નિશાનો ત્યાના એક ગોફામા પેહલવી ભાષામા એક તખ્તી ઉપર કોતરી ગયા હતા.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૦૨૧.

તા૦ ૫ મી નવેમબર,
રોજ ૨૮ માહ ૭ (એ૦) ૩૯૦ યજદજરદી.

આજદીને કનેરીના ગોફાઓ જોવાને વળી કેટલાક પારસીઓ ત્યાં આવ્યા હતા, એવું ત્યાંથી મળેલી બીજી એક પેહલવી ભાષામા કોતરેલી તખ્તી ઉપરથી માલમ પડેછે.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૧૪૨.

સંજાણથી પારસીઓ હવે જેમ જેમ તેમની નજર ઉઘડતી ગઈ તેમ ભરૂચ, ખંબાત, અંકલેશ્વર વગેરે ગુજ-રાતનાં ઘણાક ગામોમા થોડા થોડા જઈ વસવા લાગા. સર્વથી પેહલી વસ્તી આશરે વર્ષમા નવસારી મધ્યે જરથો-સ્તીઓની થઈ હતી. તેમને ત્યા ધર્મની ક્રિયા વગેરે કરવાને સંજાણથી કામદીન જરથોસ્ત નામનો મોબેદ પોતાના ખેશ કબીલા સાથે પેહલેહેલો નવસારીમા આવી વસ્યો હતો.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૧૮૪.

આશરે વખતમા સિંધુ નદીના કીનારા આગળ પારસીઓની વસ્તી હોય એવું માલમ પડેછે, શબબ એ જગોપર આજેનું "ઉચાહ" નામના એક શેહરમાથી

---

૨ આપણા ઘણાખરા મોબેદોની નસલ આશરે નેરીઓશગ ધવલના બાપાવા મોબેદ શાપુર શેહરીયારથી ગણાતી આવેછે શાપુરના બે દીકરાઓ તેમા વડો રામી-યાર, અને નાહનો ધવલ (નેરીઓશગનો બાપ) એ પછી રામીયારનો દીકરો હોરમજદયાર, તેનો દીકરો સોવદ, તથા તેના બે દીકરા, વડો જરથોસ્ત, અને નાહનો બેહ રામ હરી હતા એઓ માહેના વડા જરથોસ્તની ઓ-લાદના મોબેદો નવસારીમા અને નાહના બેહરામની ઓલાદના મોબેદો ભરૂચમા વસ્યા વળી મજકૂર જર-થોસ્તના દીકરા ૨) તેમા વડો કામદીન અને નાહનો સોવદ નામે હતા કામદીનની ઓલાદનાઓ નવસારીમા રહ્યા, અને સોવદની ઓલાદનાઓ સુરત તથા તેની આ-સપાસના ગામોમા જઈ વસ્યા એ રીતે આપણા ઘણા મોબેદો પોતાની વંશાવળી ગણેછે વળી કેટલાકોનો વિચાર એવોછે કે મોબેદ શાપુર શેહરીયાર—હોરમજદયાર રામીયાર—અને નેરીઓશગ ધવલ, એ ત્રણેકે જુદા જુદા વંશના મોબેદો થઈ ગયાછે

૨ આ પેહલવી તખ્તીનો તરજુમો નીચે મુજબછે —

"ઇઅજદાનના નામથી સને ૩૬૮ ઇઅજદેજ-
"ર્દી, માહે આવા અને મેહેર રોજે (જરતોશતીઓ ?)
"આએ જગો ઊપર આવીઆ હતા (તેઓમા) મતન
"આઈદમારનો ઇહાન પાનક (તથા) માહ આઈદમાર,
"(તથા) માહ આઈદમારનો પનજમોખ્ત અને પતરખો-
"ખત, (તથા) ખરોશાદ બેહરામનો મરદાનશાહ, અને
"મરદાનશાદનો ખરોશાદ બેહરામ, (તથા) બેહરામ પના-
"હનો મતન આઈદમાર તથા મતન આઈદમારનો બેહ-
"રામ પનાહ, (તથા) આતુન માહનો ફરખુજદ અને
"જાત અહરામ, (તથા) માહબાજદીનો નેહશાહ, અને
"દીન બેહરામ, અને બજુરગ આતુન, અને ખરોશાદ-
"મરદ, અને બેહજાત (તથા) મતન બનદાતનો બેહરામ
"પનાહ. (અને) (તખતી) કોતરનાર ?' આવાન બનદાત
"મનદૂનનો અનહોમા"

ઊપની તખ્તી ઊપરથી જણાએછે કે આજ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ મા) ૮૬૭ વરસની વાત ઊપર કનેરીના ગોફાઓ જોવાને વાસ્તે ? બાપ, દીકરા તથા ભાઈઓ મળીને ૧૭ જણા એ જગાએ આવ્યા હતા તેમાના કેટલાકો પોતપોતામા સગા હતા—

(મો૦ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીનો જરથોશ્તી
અભીઆસ અ૦ક ૩ જો સફે ૧૬૦)

૩ આ પેહલવી તખ્તીનો તરજુમો નીચે મુજબછે—

"ઇઅજદાનના નામથી સને ૩૯૦ ઇઅજદેજ-
"રદી મેહેર મહીનો ને દીન રોજે આએ જગો ઊપર આ-
"વેઆ હતા (તેઓના નામ) માહ ફરૂખઝ અને માહ
"અદમાર (તથા) માહ અદમારનો પનજ બોખત (તથા)
"બેરાત બેહેરામને મરતાનશાત (તથા) બેહેરામ દીન
"આવરનો ખરીતાખુત ? (તથા) માહ બાજદીનો બજો-
"રગ આતન (તથા) બેરાદફરખુના માહ અદમાર અને
"ખુનશાત (તથા) અબીલાર માહનો ? માહ બનદાત"

આએ તખ્તીમા જણાવેલા નામ વાલા ચાર ધણી-ઓના નામો આગલી તખ્તીમા જણાયલાછે, અને બા-કીના છ જણા નવા દીસેછે

(જરથોશતી અભીઆસ આંક ૪ થો સફે ૨૧૨ મે
મરહુમ એ૦ મનચેરજી શાપુરજી વાછાનુ લખાણ)

૪ નવસારીના વડા દસ્તૂર મેહરજી રાણાના કુટું-બમાં પછવાડેથી તેમના વારેસોએ પોતાના વડવાઓની મીલકતની વેહચણી કરી લીધી તેને લગતા લેખોની નકલની એક જુની ચોપડીમા એક ઠેકાણે આ પ્રમાણે લખેલુછે—"તેવાર પછી આપનો સને ૫૧૧ મો ફરવરદીન મહીનો ને દીન રોજે આપને નાગમંડલમો આવી મોકામ કીધો અને એ જગોની આબોહવા જોઈ દસ્તૂરે કહીઉં જે કે જેવી આપના સારી (ખોજદરાનની અસલી રાજ-ધાની) ગામની હતી તે મીશાલેની આબોહવા એ ગામ-નીછે માટે એ જગાનુ નામ નવીસારી રાખો તે દનથી નવસારી નાગમદલ લખાઈછે બાકી આગોદરતો નાગમં-દલ લખાતુ તુ" વળી એજ ચોપડીમા એક ઠેકાણે લખેલુ છે કે "પેહલો નવસારીમા આવનાર મોબેદ કામદીન જરથોશ"

એ૦ માહીયાર નામનો એક મોબેદ સિસ્તાન શેહેરમા દીન-આઈનનો એનમ શિખવાને ગયો હતો ત્યા તેણે ૭ વર્ષ વેગ કાએન દસ્તૂર મોબેદો પાસે તાલીમ લઈ પાછો હિંદુસ્થાન ફર્યો હતો, અને પોતાની સાથે સિસ્તાનમા આએ વર્ષમા અર્દેશર બેહમન નામના એક શખ્સને હાથની નકલ કીધેલી વંદીદાદના પેહલવી તરજુમાની કેતાબ અહિંયા લાવ્યો હતો. હિંદુસ્થાનમા પેહલવેહલી વંદીદાદના પેહલવી તરજુમાની નકલ આએ આવેલી ગણાયછે.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૨૧૫.

નવસારીમાં જરથોસ્તીઓની વસ્તી આસ્તે આસ્તે વધ્યાથી ત્યાં પેહલા આવેલા મોબેદ કામદીન જરથોસ્તના બે દીકરાઓ રાણા કામદીન, તથા મોવદ કામદીને સંજાણથી મોબેદની એક જોડ તેડાવી હતી. તે મુજબ આએ વર્ષમા ત્યાથી હોમ બહમનયાર[૨] નામનો મોબેદ પોતાના બેટા ફરેદુન તથા કુટુંબને લઈને નવસારીમા આવ્યો હતો.[૩]

---

૧ પ્રોફેસર વેસ્ટરગારડના જંદ અવસ્તાના પુસ્તકનો દીબાચો સફે ૩—૪

૨ આએ હોમ બહમનયારના બેટા ફરેદુનને પેટે ત્રણ દીકરા હતા—તેમા વડો આશા, બીજો માહીયાર, અને ત્રિજો ચાંદા એ ત્રણે ભાઈઓનેનામે નવસારીની ત્રણ પોળ ઓળખાએછે ત્યા એ સુના પૈકી ભલી પાચ પોલછે, એટલે જે પાચ વડવાઓના કુટુંબીઓ તેમને મુકરર કરી આપેલી ચોકસ ક્રિયાઓ કરે, તથા ઓદાઓ ચલાવે, અને જે કમાની થાય તે સરખે હીસ્સે વેહચી લીએ ઊપલી આશા ફરેદુન, માહીયાર ફરેદુન, અને ચાંદા ફરેદુનની પોલ વાળાઓનો બધી કમાનીમાથી અરધો ભાગ, અને બાકીનો અરધો ભાગ નવસારીમા પેહલા આવેલા મોબેદ કામદીન જરથોસ્તના દીકરા રાણા કામદીન તથા મોવદ કામદીન કે જેમની પોળો "કાકા પાહલણ" તથા "કાકા ધનપાલ" ના નામથી ઓળખાએછે તેઓ વેહચી લીએછે આ પાચે પોલ વાળાઓના હક તથા ઓહદા નિચે મુજબછે—

૧—કાકા પાહલણની પોલવાળાઓ હમાએરતે બેસાન તથા રોરા પઢાવે

૨—કાકા ધનપાલની પોલવાળાઓ નીરગહેનનો કબજો રાખે

૩—આશા ફરેદુનની પોલવાળાઓ પેહલી પતેત બાઢે

૪—માહીયાર ફરેદુનની પોલવાળાઓ નાવર તથા મરતબનો રજા આપે અને પેહલો દાહડો કરે

૫—ચાંદા ફરેદુનની પોલવાળાઓ કોટવાલી એટલે અજુમનના દફતર, દસ્તાવેજો, વગરે સાચવે

નવસારીના તમામ મોબેદોના કુટુંબો એ પાચે પોલના વરગમા નીચે પ્રમાણે આવેલાછે—

૧—કાકા પાહલણની પોલમાં—

અયેજી	ગેવખરીઆ	કાજી
અરજાંની	ગોધીઆ	દારાશાહના
ઉમરીગર	ઘડા.	દીવાલીઆ
કકરીઆ	ચચ્ચા	દેરકી
કોહા.	જમ્સ્તેદઆસા	ધાવા
ખાબી	તાતા	ધાભર
ગઢ	ત્રુધો	નરીમાન
નાસરીવાલા	ભુધરા	મોબેદ બહમનના
મીરના	ભડકરા.	રાજા
પારોઘા દેશાઈ	મઢાહી	રાવ
બગલી	મશાની	લશ્કરના
બલસા	મુળવા	વકીલ
ભરમપોરીના	મેહેરજી રાણાના	વાના
ભરેરના.	મોધર	સુખીઆ

૨—કાકા ધનપાલની પોલમા—

અંગરા	નાનીઆ	માદન
કુકો	પાડેર	સકનાતવાલા
કાગા	બીનોઆ	શાગશગીના
જેશગ	બુધેવા	હોજદાર
ધાની	બોશરા	
નાદરશાહ	ભેડવાર	

૩—આશા ફરેદુનની પોલમા—

અધુ	દારબાંડી	ભમભરા.
અવાશીઆ.	દોલતાબાદીના	મવવા
આદરબાદના	ધાભી	મારેકર
ઉનવાલા.	નવરોઝ	મેહેર દેશાઈ
કપતાન	નારગા	મોદી
કરીડુ	પઢમ	મોરીઆ
કાતરક	પરણુ	રબાડી
કાવશ દાદાના	માતનઢ	રાજીઆ
કાવશ બહમનના	પાદશાહ	રેનજી
કોકાન	પીઆરા	લશકરી
કેઆશ	પથકી	વાછા
કોયા	ફકીરજી	શાહીવાર
કોટવાલ	ફેટાકોઆ	શાગુરી
ગાબે	બારેવાટ.	શીરવાઈ
ગેતીના	બેહાકના	શુપાબેહેરા
ગેરાના	બોદ	શુજ
ગોભાઈ	બાના	હમજીયાર
ગોરા	ભવાનના	હાથીરામ
દાવિઆ	ભાજુ	હાલુ

૪—માહીયાર ફરેદુનની પોલમા—

આતીઆ.	કુતના	માબારા
કદમાગા	દાબુ.	વારા
ખરીડી	દાવવા	શીવવા
ખોની	પરબેજ	સંજાણા
ગદેવીના કાતરક	પીજારા	હવાલદાર
ચારા	બામજી	
ચેહના.	મધુ આતીઆ	

૫—ચાંદા ફરેદુનની પોલમા—

અગે	દારાબ પાહલણના	બાથેવીના
કાગુશ	પાવરી	મનોચેહેર હોમજી
કુદાર	બજા	શેકખાનદાન
ગદેરીના પથકી	બાવીમોરીના પથકી	

એ ઊપરાત મજકૂર હોમ બહમનયારનો હોરમજ-દયાર નામે એક બીજો ભાઈ સંજાણમા હતો, તેના ત્રણ દીકરાઓ મનનાલ, કામ, અને શાએર કરી હતા, કે જેમની ઓલાદના મોબેદો હાલમા ઊદવાડા, વલસાડ, તથા સંજાણને લગતા બીજા પથકોમાછે

૩ સંજાણની એક જુની રેવાએતમા લખેલુછે કે "હોમ બેટા ફરેદુન સાથે નવસારી ગયો સંવત ૧૨૭૧"

ઈ૦ સ૦ ૧૩૦૯.

આએ શ્રુપમા બહરૂચ મધે શેઠ પેશતનજી નામના પારસીએ એક દોખમુ બંધાવી પરગાળ્યુ હતુ.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૪૧૪.

તા૦ ૨૦ મી આપરૈલ.

સંવત ૧૪૭૧ ના વઈશાખ શુદ ૧૧.

આજ દીને વલસાડના ૨૬ બેહદીનોએ ત્યાના જુના અમીન શીરી આગલ જઈ એકરાર કીધો કે અમોએ નવસારીની અંજુમન મધે જઈ માગી લીધુ કે અમારે ત્યા દીનઆઈનની ક્રિયા વગેરે કરવાને માટે આ૦ ધાપુરજી રાણાને મદદેશાકાલ લાવી આપે. તે ઉપર નવસારીના સર્વેએ મળી એ મોબેદ અમોને આપ્યો, તે એની પાસે અમારા મજહબનુ કામ કરી અમો કરાવીશુ.[૨] આ એકરારપર વલસાડના બીજના કઈક જરથોસ્તીઓએ સહીઓ કીધી હતી —

રામજી વાછા, હોમા ભીમજી, નરસંગ ફેદા, જોગા કુવરજી, હાશજી કાવા, લીમા ભીમજી, જેસંગ ભીખીઆ, મેહરજી અસપંદયાર, રતનજી પાદા, ધાઆ હોમા, પેશી રતનજી, દાજી બાલા, મના જોગી, ભીમજી મેહરનોશજી, શીરૂઆ દાદા, હોમજી આદરજી, હીરા પેશતન, નવરોજ ચોરાબ, મોટા હોમજી, નાનજી પુંજીઆ, કાનજી ચાંદા, કાવસ માડન, બેહરામ હોમોજ, હીરજી વીકજી, એદલ જીવન, વીકજી પેશી.

આએ હીગાંમસા અમદાવાદના સુલતાન મહમુદ બેગડાએ સંજાણ ઉપર એક મોટી ચઢાઈ કીધી હતી. તેણે તે મુનક જીતી લેવાને ત્રણ હજાર માણસોનુ એક લશ્કર પોતાના સિપાઈ અલફખાનની સરદારી હેઠલ તે તરફ મોકલ્યુ. સંજાણનો રાજા (કે જે જાદી રાણાના વંશનો હતો) આવડુ મોટુ લશ્કર પોતાના ગામ ભણી આવતુ સાંભળી ઘભરાયો, અને તેની સામે થવાને પોતાનાં લશ્કરની સંખ્યા ઘણી નાની જોઈ પારસીઓને મદદને માટે બોલાવી તેમને કહી સંભળાવ્યુ કે "મારા વડવાઓએ તમારા નેઆગાનો સાથે નેકી કીધીછે, તેથી તમો કમર બાંધો અને મારી સાથે લડાઈમા આવી તમારૂં અહેસાન બતાવો." ત્યાં હાજર થએલા પારસીઓએ તુરત રાજાને જણાવ્યુ કે "ઓ રાજા સાહેબ, તું તારા થોડા લશ્કરને માટે દલગીર ના થા. જ્યા લગણ અમો એકે એક જણ જીવતા છૈયે ત્યાં લગણ દુશમનનાં હજારો માણસોને પુરા પડીશુ. અમારી લડાઈની રસમ એવીછે કે જ્યાં લગણ જીયેં ત્યાંસુધી મેદાનમા લડયે, અગર અમારા સર ઉપર "આશીયા" (અથવા ઘંટીના જેવા મોટા પથરો) પડે તોવી અમો પાછા હઠયે નહિ." એ મુજબનો તેને દીલાસો આપી પારસીઓએ તેની પાસથી તેમના વડવાઓએ હથિયાર નહિ બાંધવાનો જે કોલ આપ્યો હતો તે રદ કરાવી હથિયાર પેહરવાની રજા લીધી, અને ૧૪૦૦) જરથોસ્તીઓની એક ફોજ એકઠી કરી તેની સરદારી અરદેશીર નામના એક હીમતવાન પારસી ઘોડેસ્વારને આપી. અને તેઓ બંધા હિંદુ લશ્કરની સાથે અલફખાનની ફોજની સાંમે લડવાને ગયા, તથા બાહદૂરીથી દુશમનના લશ્કર પર હલ્લો કરી મુકી બાજી, અને તેઓને હરાવ્યા. જેથી મુસલમાનોનુ લશ્કર વીખરાઈ ગયુ, અને અલફખાન નાસી ગયો, તથા સંજાણના રાજાની પારસીઓની મદદથી જીત થઇ. આથી અલફખાંનને ઘણુજ માઠુ લાગ્યુ, અને પાછી એક બીજી ફોજ એકઠી કરી થોડેક દિવસે તે સંજાણ ઉપર ચઢી આવ્યો. પારસીઓના સરદાર અરદેશીર જોકે પેહલી લડાઈમા જીહત મેળવી હતી તોપણ રાજા પાસે આવી તેણે કહ્યુ કે "ઓ રાજા સાહેબ, આએ વખતે દુશમનો આગલ કરતા ઘણી મોટી સંખ્યામા આપણી સામે આવ્યાછે, અમારા એકે તેઓની સંખ્યા એકસોનીછે તોપણ અમો એવી નક્કી નથી લડાઇમા જાણીયે છૈયે કે જીવ આપયે યાવા જીવ લયીયે. એ કામમા ખોદાના અમારો દોસ્ત, અને

---

૧ આએ દોખમાની બાબત વરીઆવમા રેહનાર બારોટ માધવરામ દલપતરામ નામના હિંદુ વહિવંચાના જુના દફતરમાથી મેલવી ભરૂચવાલા આ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ આ પુસ્તક રચનારને લીખી મોકલી આપીછે —

"સંમત ૧૩૬૫ ના જેઠ શુદ ૨ ભરૂચના પારસી પેશતનજીએ બંધાતો કરાવો કુકડખાના દેવાખની હદ ઊપર ઈરાની કરો પટેલ દાભાઈ મેહરાની વખતે કરાવો જમીન દાભાઈએ આપીછે"

, એની આગમજ ભરૂચમા પરી વેજલપોરની સીમમા કારી નરાવરી આગળ એક દાગ પુરાણુ તથા નાશ પામેલુ ઈટનુ દોખમુછે

૨ આ એકરાર નામામા વળી બીજુ એવુ પણ લખેલુછે કે "અમારા લોકના ધરમારમો શાપુરજી રાણાના કાનજીભાઈને તમે તથા રાવત પરમશીંગજી તથા પટેલ ધનજીવરે આવીને પાઘડી બંધાવી તેવારે અમોએ સરપાવના રૂ૩૧) ની ચીઠી તમોને આપી હતી તે રૂપીઆ અમોએ તમોને ભરી આપેઆછે" વલી હીજરી ૨૦૪૧ (ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૧) મા વલસાડના પારસીઓએ ત્યાના મુસ્લાને કરી આપેલા એક લેખમા તેઓ જણાવેછે કે "એ મુલકના ૨૬ ઘરના પારસીઓએ બંધાવ્યા ઉપર ને આજ દિન સુધીની છે ને વાજે પર બંધાવીને શાપુ રજી મજકુરને પાઘડી ઊપરા સાથે રાખ્યા" (આ બધે એકરારોના નકલ એ૦ બમનજી બેહરામજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના મેહરજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા કિતાબખાનામાં મેહને જુના લેખોના સંગ્રહની દાબની વનેની ચોપડીમા સફે ૧૫૮ થી તે ૧૬૨ સુધીછે)

અમારી મુશ્કેળીઅતને ટાલનારછે." એ પછી અલફ-ખાનની સામે પારસીઓ તથા હિન્દુઓની ફોજ ગઈ, અને તેમના સરદાર અરદેશીરે એક નામીચા મુસલમાન સરદાર સાથે હાથોહાથ લડી તેને ઘોડા ઉપરથી નીચે નાખી તરવારે મારી નાખ્યો આ બનાવ અલફખાને નજરે નજર જોયાથી તે ઘણો ઉશ્કેરાયો, અને એકદમ જોરસાથી પોતાના આખા લશ્કર સમેત પારસીઓ ઉપર હુમલો કીધો, અને તેમા પેહલા અરદેશીર માર્યો ગયો, જેથી બાકીનુ લશ્કર નાહાસી ગયુ, અને અલફખાન સંજાણનો માલિક થયો. પારસીઓ જેટલા આ લડાઇમા બચી ગયા તે સઘળા સંજાણથી પોતાના કુટુંબો સહીત બાહેર નિકળી ગયા, અને સાથે આતશબેહરામને પણ સંજાણમાથી ઉચકી લઇ "બાહરોત" ના પાહડોમા આવી રહ્યા.[૧]

સંજાણમા મહમુદ બેગડાની લડાઇમા હાર્યા પછી ત્યા બાકી બચેલા જરથોસ્તીઓ પોતાની સાથે આતશ-બેહરામને લઇને થોડીક મુદત સુધી બાહરોતના પાહડો તથા વાસડાના જંગલો ભણી જઇ વસ્યા હતા.[૨] પણ આ વેળાએ નવસારીમા ચાગા આશા નામે સુર્વમા વધારે

[૧] આ મહમુદ બેગડાની સંજાણ પરની લડાઇને માટે "કીસ્સે સંજાણ" સિવાય કોઇબી બીજી કેતાબમા કસ્સુ લખાણ આવેલુ નથી "મેરાતે શેકંદરી" નામની ફારસી કેતાબ જે હીજરી સને ૧૦૨૭ (ઈ० સ० ૧૬૧૭) મા લખાયલીછે તે કેતાબમા મહમુદ બેગડાની તવારીખ સંપુરણ રીતે આવેલીછે, તેમા પણ એ લડાઇ વિષે કસ્સુ લખાણ આવેલુ નથી અલબત્તા તે કેતાબમા લખ્યા મુજબ મહમુદ બેગડાએ પોતે હિન્દુસ્થાનમા મોટી મોટી લડાઇઓ કીધીછે, તથા ઘણાક કીલ્લાઓ વગેરે જીત્યાછે, માટે એવી એકુ નજીવી લડાઇ જે તેના સરદારથી થઇ તેની નોંધ એ પાદશાહની જીંદગીના અહેવાલમા નહિ આવી હોય લેકીન તેમા એક ઠેકાણે એવુ કેહછે કે હીજરી સને ૯૧૨ (ઈ० સ० ૧૫૦૭) મા મહમુદ બેગડાએ વસાઇ તથા કેવલી નેહમ તથા દમણ પર ચટાઇ કરી ફીરંગીઓને હરાવ્યા હતા તે ઉપરથી સુરતવાલા મરહુમ દસ્તૂર ફરામજી અસપંદયારજી રબાડી પોતાની ઈ० સ० ૧૮૩૧ મા મુંબઈ મધે છપાવેલી "હાદેસાનામા" ની ચોપડીને સફે ૧૪૮ મે નોટ મારી અટકલ કરેછે કે આ-એજ વખતે મહમુદ બેગડાએ સંજાણ ઉપર પણ અલફ-ખાનને ચટાઇ કરવા મોકલ્યો હશે આ એજ આધાર ઉપરથી અમો ધારેછે કે આપણી વસ્તીના જાણીતા હાલરેબલ શેઠ ડોસાભાઇ ફરામજી કરાકા, સી એસ આઇ એ પોતાની "પારસીઓની તવારીખ, રીતભાત, ધરમ" વગેરેની ઈ० સ० ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છપાવેલી ઇંગ્રેજી કેતાબને સફે ૧૬ મે સંજાણની આ લડાઇનો સને ઈ० સ० ૧૫૦૭નો લખ્યોછે પણ અમો આ વાતમા એ બન્ને ગ્રુંથકારો સાથે એકમત થતા નથી કાએકે મજકુર "મેરાતે શેકંદરી" મા એક ઠેકાણે જણાવ્યા મુજબ આપણી સંજાણની લડાઇ જીતવા સરદાર અલફખાનને તો હીજરી સને ૮૯૯ (ઈ० સ० ૧૪૯૩) મા મહમુદ બેગડા સાથે અણબનાવ થયો હતો જે ઉપરથી તેમજ બીજી આસપાસની બાબદો ધ્યાનપર લેતા આ લડાઇ મહમુદ બેગડાના હીજરી સને ૮૬૩ (ઈ० સ० ૧૪૫૮) મા તખ્તે બેસા પછીના એકુ ડાહેકામા થવી જોઇએ એવુ અમો અટકલીએ છૈયે

[૨] એક ઘણી જુની ફેજ્યાનીની પોથી જે નવસારી મધે સંવત ૧૭૧૪ (ઈ० સ० ૧૬૫૮) મા દસ્તૂર હમજી-યાર રામ સંજાણાને હાથની લખાયલી હતી તે ઉપરથી કેટલીક પષ્ટો, તથા તાવીજો લખવાની નીરંગોની સંવત ૧૮૫૬ (ઈ० સ० ૧૮૦૦) મા વલસાડ મધે એ० ફરેદુન ફરામરોજ સંજાણાએ કીધેલી નકલ અતરેના એક જર-થોસ્તી શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી બામોરવાલાએ અમોને દેખાડી હતી તેમા સંજાણવાલો આતશબેહરામને નવ-સારીમા લાવવાનો સને તથા દિવસ સંવત ૧૪૭૫ ના રોજ ૨૯ માહ ૬ (તા० ૨૬ મી જુન ૧૪૧૯ ઇશવી) કરી લખેલોછે મુંબઇવાલા દસ્તૂર એરચજી તથા જામા-સપજી શોહરાબજી મેહરજીરાણાના તેમજ એ० મનચેરજી જમાસપજી વાછાએ પોતાની પાસેની નોંધોમાથી અમોને જે સને તથા દિવસ એ વિષેનો આપ્યો હતો, તે પણ ઉપ-લાને બરાબર મલતો આવેછે લેકીન તવારીખની બાબદો સાથે જોતા એ વર્ષમા આતશબેહરામ નવસારીમા આવી શકે નહિ, શબબ કીસ્સે સંજાણમા જણાવ્યા મુજબ આ-તશબેહરામને મહમુદ બેગડાની ચટાઇમા પારસીઓ હાર્યા પછી ૧૨ વર્ષ બાહરોતના પાહડો તથા ૧૪ વર્ષ વાસડાના જંગલોમા રાખી નવસારી ચાગા આશાની મદદથી લાવ્યા હતા હવે આપણે આગલી નોટમા જોયુ કે મહમુદ બેગડો ખુદ પોતે હીજરી સને ૮૬૩ યાને ઈ० સ० ૧૪૫૮ માલો તખ્ત ઉપર બેઠો ત્યારે આતશ-બેહરામ ઈ० સ० ૧૪૧૯ મા આવી શકે કેમ? વાસ્તે એ આતશબેહરામને નવસારીમા લાવ્યાનો સને ઘણો શકમંદ લાગેછે વળી એની પુરવારીમા આપણને એક બીજીપણ શાબેતી મલેછે, તે એકે ઇરાન તથા હિન્દુસ્થા-નના જરથોસ્તીઓ વચ્ચે દીન ધર્મને લગતા જે સવાલ જવાબો થયાછે (અને જે રેવાએતોને નામે ઓળખાએછે) તેમા યજદજરદી ૮૪૭ (ઈ० સ० ૧૪૭૮) થી તે યજ-દજરદી ૮૮૧ (ઈ० સ० ૧૫૧૨) લગણ ચાગા આશાનુ નામ અવલમા આવેછે ત્યારે હવે જ્યારે આપણ કીસ્સે સંજાણ ઉપરથી એમ કહીજીએછ કે આતશબેહરામ નવ સારીમાં ચાગા આશાની મદદથી લાવ્યા હતા, ત્યારે તે ચાગા આશાનો વખત ઈ० સ० ૧૪૧૯ મા હોય કેમ? રેવાએતના સને તો આપણાથી કદી ખોટા પડાએ નહિ તેમજ વળી એ ઉપરાત એક બીજી શાહદત આપણને મલેછે, તે એકે ઇરાન મધે સરશાનાદ ખાતેથી યજદ-જરદી ૮૫૫ (ઈ० સ० ૧૪૮૬) મા બેહદીન નરીમાન હોશંગ ભરૂચીની લાવેલી એક રેવાએતમા એ० ખારશેદ સંજાણા (કે જે આતશબેહરામની સાથે નવસારીમા તેની ખીદમતમા આવેલા ત્રણ નામીચા મોબેદોમાનો એક હતો) નુ નામ નવસારીના વતની તરીકે આવેછે, ત્યારે તે ઉપરથી પણ જણાએછે કે તે મુદતની થોડુંકજ આગમજ નવસારીમા આતશબેહરામ આવ્યા હશે

ઈ૦ સ૦ ૧૫૩૫.

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૬ માહ ૩ (ક૦) ૯૦૪ યજદજરદી.

આએ વર્ષમા નવસારી, સુરત, તથા ખંભાતની જરથોસ્તી અંજુમન તરફથી કેટલાક મજહબને લગતા સવાલો ઈરાન ખાતે મોકલ્યા હતા, તેના જવાબો ગુરકાબાદથી આજની તારીખે નવસારીના રેહવાસીઓમા એ૦ રાણા જેસંગ, એ૦ શહીયાર દહીપોન, એ૦ આદા પાહલણ, એ૦ મેહરામ પાહલણ, મેહરીન માણેક આગા, બાસા મેહરાંમ, અને દહીયોન આગા; સુરતના રેહવાસીઓમાં મેહરામ લીગ; ખંભાતના રેહવાસીઓમા આશા ર્ગંગ, નાખવા આશા, કામા આશા, લીમા કામા, અને ઉજા ઓરમેદ, એઓ જોગ-લખાઇ આવ્યા હતા. રેમા તેઓ લખેછે કે અરપદયાર યજદીયાર અને રૂસ્તમ નામના બે બેહદીનો ખંભાતથી ઈરાન આવ્યાછે તેઓથી અમોને ખબર મળીકે જે ખંભાતમા પયગુ દોખમુ[1] બંધાયુછે, તેથી હમો ઘણા ખુશી થયા અને તે લોકો ઉપર આફરીન કીધી. એ પછી દીનઆઇનને લગતા જવાબો લખ્યાછે.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૪૩

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

સંવત ૧૫૯૯ ના વરસે, રોજ ૨૦ માહ ૧૨(થે૦).

આજ દીને નવસારી મધે સમસ્ત અંગરીઆ તથા મુંજાણા મોબેદોએ મળી એક લેખ કરી એ૦ નાગોજ ધારિઆ નામના મોબેદને દમણથી તેડાવી નવી સુરીની દરના બેહદીનોને ત્યાગી મરણ જીવણની ક્રિયા કરવાને મોકલ્યો હતો, અને તેની સાથે એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે ત્યા મોબેદોની જે આવક થાય તે તે તથા તેની પછી થનારા મોબેદો લીએ અને ફકત જેટલા લગનના આશીરવાદ સારે તે દર લગન દીઠ ટકો ૧॥ નવસારીના પંતીઆલામા મોકલે. આ લેખપર એ૦ કામદીન આદિઆ, એ૦ આશા ઓરમેદ, એ૦ આશતીન હીરા, અને એ૦ હમજીઆર પદમ એઓની સાહી; તથા એ૦ રાણા જેસંગ, ઓરમેદ આદા, ધઇઆ રાણા, બેહરાંમ——, અને કાકા ધનપાલ એઓની સાખોછે.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૫૯.

તા૦ ૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૨ માહ ૩ (ક૦) ૯૨૮ યજદજરદી.

ગયે વર્ષે ભરૂચના જરથોસ્તીઓ તરફથી કામદીન શાહપૂર નામના ખંભાતના એક રેહવાસીને ઈરાન મોકલી ત્યાના દસ્તૂરો પાસેથી વરસના બાજ તથા દીનઆઇનને લગતી કેતાબો મંગાવી હતી, જે સઘળું ત્યાની અંજુમને આજની તારીખે ભરૂચના દસ્તૂર પદમ રામીયાર[4] ઉપર એક કાગજ લખી તેની સાથે મોકલ્યુ હતુ, તથા તે કાગજમા મુખ્ય બાબદ વરસીયો કરવાને લગતી લખી હતી.[5]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૭૯.

તા૦ ૧૨ મી મારચ.

સંવત ૧૬૩૫ ના વરસે, રોજ ૨૨ માહ ૪ (થે૦).

આજ દીને નવસારીની સમસ્ત હેરબદ અંજુમને પોતપોતામા એક લેખ કરી એવુ ઠેરવ્યુ જે નવસારીમ મોબેદો નવજોદ દીએ તથા મરેથા પછે તે એ૦ મેહરજી[6] વાછાને પુછીને દીએ તથા કરે. જે નહિ પુછે તે અંજુમનનો ગુનેહગાર થાય. આ લેખપર મોબદ ખુરશેદ આશ્ના કાકા, પદમ રૂસ્તમ, મોબદ વાછીઆ, બેહરામ જેસંગ, ધનપાલ કામદીન, બહમન હોરમઝ, નોશરવાંન આ

---

[1] આ દોખમા વિષે ખંભાતમા તપાસ કરી ત્યાના એક રેહવાસી શેઠ દોરાબજીઆઇ બેહરામજી ડાક્ટર અમોને જણાવેછે કે એ દોખમુ સુરતના રેહનાર કોઇ હીરજી આસાએ બંધાવેલુ હતીઆનો સાખે ગોજુદછે, તથા એ૦ ધનજીએ આએ વખતે એક દરેમેહેર તથા બે કુવા ત્યાના પારસીવાડામાં બંધાવ્યા હતા, મગર તેનો સને તથા દહાડો માર માલમ પડતો નથી. એની આગમજ ખંભાતથી ત્રણ કોશ દૂર નગર નામે ગામ કસબોછે ત્યા "બાજ કીદર" નામનો દરીઆ કીનારે આવેલો જમીનપર અસલમા દેહાડે કે એક પણ જુનુ દોખમુ હરતુ બાંધેલુ હતુ. પણ હાલ તેની કશી નિશાન માલમ પડતી નથી

[2] દસ્તૂર દારાબ હોરમઝદયારના બાપ દસ્તૂર હોરમઝદયાર ફરામરોજ સંજાણાને હાથની લખેલી જુની રેવાયતોની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી ભગઆઇ પાસેછે તેમા સફે ૩૦૧ મે

[3] આ લેખની નકલ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમાં સફે ૧૨૮ મેછે.

[4] ભરૂચવાલા પ્રખ્યાત દસ્તૂર કામદીનજીના બાપાવાના બાપાવાનો બાપો તથા મુંબઈવાલા પ્રખ્યાત દસ્તૂર મુલ્લા ફીરોજજીના બાપના બાપાવાના બાપાવાનો બાપો

[5] મુલાફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર બરજો કામદીન વાલી રેવાયત સફે ૩૪૩ મે

[6] નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા. એઓ પણ પોતાના કાકા એ૦ વાછા જેસંગના પાલખ પવાથી મેહરજી વાછાને નામે દીનઆઇનની ક્રિયામા બોલાયછે. બાકી એઓના બાપનુ નામ એ૦ રાણા જેસંગછે

શદીન, ચાદના કામદીન, રાણા પેશોતન, મેહરજી ચાદજી, ખુરશેદ બેહરામ ભાભીઆ, અને બહમન બેહરામ, એઓએ સહી કીવેલીછે.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૮૦.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર

સંવત ૧૬૩૬ ના વરષે, રોજ ૧૬ માહા ૧૦ (યેઁ૦)

આજ દીને નવસારીની અંજુમને એક લેખ પોત પોતામા કરી આ૦ મેહરજી વાડાને પોતાના વડા કીધા હતા, અને એવો બ દેવસત કીવો હતો કે તેવણની રજા વગર કોઈબી મોબેદ કાંઈ અગીઆરીની ગેસ, વેહલા, ગગરના, સરોશ, શીયાવ, નવરોદ, વગેરે કામો કરવા નહિ. આ લેખ ઉપર બેહમન ચાંદા, પેશોતન ચાંદા, બેહરામ જેશંગ, પદમ રુસ્તમ, કેકોબાદ માહીયાર, ચાદના કાકા, ધનપાલ કામદીન, સાપુર આશા, ચાદના કામદીન, બેહરામ માહીયાર, નોશરવાન આશદીન, ચાદર રાણા, બહમન હોશંગ, મોબદ શાપોર, નરશંગ રામજી, કાકા આશદીન, પેશોતન છવા, નરીમાન હોમ, ખુરશેદ બહમન, ધઈઆ બેહરામ, બેહરામ ફરેદુન, એઓની સહીઓછે.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૦.

તા૦ ૬ થી આગસટ

સંવત ૧૬૪૬ ના, રોજ ૨૨ માહ ૯ (યેઁ૦).

આજ દીને દીવ મધે ત્યાના જરથોસ્તીઓને ઘેરની દીનઆદીનની ક્રિયા વગેરે કરવાને એક મોબેદ નવસારીથી દસ્તૂર આસદીન કાકાએ ત્યાના બેહદીનો ઉપર એક કાગજ લખી મોકલ્યો હતો[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૧.

તા૦ ૬ ઠી નવેમબર,

રોજ ૮ માહા ૧૨ (યેઁ૦) ૯૬૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર મેહરજી રાણા—નવસારીની અંજુમનેઉંડવેના પેહલવેહલા વડા દસ્તૂર. એવણ દીલી તરફ પાદશાહ અકબરની હજુરમા તેને જરથોસ્તી ધર્મને લગતાં ફરમાનો જાણવાની ખાએશ હોવાથી તે તેને સમજાવવાને નવસારીથી ગયા હતા. ત્યા કેટલીક મુદત વેર રહી આવ્યા પછી અકબરની શાહનશાહત તરફથી એવણને નવસારીમા ૨૦૦ વીઘા જમીન ઈનામમા આપી હતી. એવણ જેવારે દીલીથી પાછા આવા તેવારે નવસારીની અંજુમને એવણને પોતાના વડા દસ્તૂર બનાવવાનો એક લેખ તા૦ ૧૨ મી માર્ચ ૧૫૭૯ ને દીને, તથા બીજો લેખ તા૦ ૧ લી સપટેમબર ૧૫૮૦ ને દીને કરી આપ્યો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૫.

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી.

આજ દીને દીલીમા પાદશાહ અકબરની દરબાર તરફથી નવસારીના વડા દસ્તૂર કેકોબાદ માહીયારને તેના બાપ મરહુમ દસ્તૂર મેહરજી રાણાને નવસારી મધે પારચોલ પરગણે ૨૦૦ વીઘા જમીન ભેટ આપી હતી તેમા બીજી ૧૦૦ વીઘા જમીન વધારી આપી તેનો પાદશાહી મોહર સુધાનો પરવાનો કરી આપ્યો હતો.[4]

---

૧ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧૪

૨ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૭

૩ આ કાગજની ભાષા ઘણી અજાયબ જેવી હોવાથી તે અખતરે સદાબરો સકયે છૈયે —

" લા૦ આ૦ કાકા સુદ આસદીન બેહદીન દીવના
" સમસતે કેનપનાકે એજદાબાદ જત પે આદીકા ધમ-
" દીન હુવીએ અગીઆરી માહી હમો જન ચાર મેહા
" હતા તે નીઆકા એમ કહીજે જે દીનનાં સમસતે
" મેહદીન કહુ જે એક એરવદ બરશનુમ સુધા આહા
" આવે તે બાજવરનુ તથા ઘેકેશારનુ ને હમારા મુસ્તાની
" નીમત આદરમાન કરી તેહની હમો જેવા હુતે તેહેવી
" તેની તનખુ કરુ તે વાત કીયાપર એ થી મેહરજી રા-
" ણાનુ એક શાહેદી તાકીદ કરી દીનના કામ ચાલતા
" કરવા મોકલીછે ખુબછે, લાએકછે ડાહુછે
" સાસતાછે જેહેવુ આપની દીનમા જોઈએ તેવુછે
" જે એહેની તનખુ એહના ફીલ જોઈ કરજો શહી રો૦
" ખુરદાદ માહા આદર, સંવત ૧૬૪૬ વરષે

" સમસતે બેહદીન નઈ હમારુ પહના ઈસ્મજદાબાદ કોહીશી "

૪ આ પરવાનો શાહનશાહ અકબરના ૪૦ મા વર્ષમા તા૦ ૨૦ મી આબાન માહે અસપંદારમદને દીને કરી આપ્યો હતો તે વિષે કેહેછે કે એ દસ્તૂર મજકૂર પોતે દીલી ખાતે જઈને એ મેળવી આવ્યા હતા. એ પરવાનાની નકલ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીનાં પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામાં મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીને સફે ૧૨૦ પેઠે.

ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૭.

તા૦ ૧૯ મી નવેમ્બર.

રોજ ૨૩ માહ ૧ (કદ) ૯૬૭ યજદજરદી.

પાદશાહ અકબરને જરથોસ્તી ધર્મને લગતી સમજણ આપવાને ઈરાનથી દસ્તૂર અરદેશીર નોશેરવાન કેરમાની દીલ્લી ખાતે આવ્યો હતો તેની ઉપર ભરૂચથી દસ્તૂર કામદીન પદમે એક કાગજ લખી કેટલીક બીનાઓ પુછાવી હતી, જેનો તેણે આજની તારીખે મજકૂર દસ્તૂર ઉપર જવાબ લખ્યો હતો કે "પાં મહિના થયા તમારી ઉપર મે કાગજ લખ્યો, પણ તેનો કાંઈ જવાબ તમારી તરફથી મલ્યો નહિ. પછી હું જ્યારે દીલ્લીથી નિકલી મુલતાન આવ્યો ત્યારે બેહદીન કાઉસ માહીયાર મને ત્યાં મલ્યો, અને તેણેથી મે બધો અહેવાલ જાણ્યો. અગર જો કાઉસ મને લાહોરમાં મલતે તો હું અલબતે તમારી ખીદમતમા ભરૂચ આવતે. વળી મને કાઉસે કહ્યુ કે તમો ઈરાન આવવાની ઘણી ખાએસ રાખોછો, તેથી મને પણ ચીગજ આવી કે તમારી સાથે મારી મોલાકાત થાયે, અને રસ્તાબેજ સુધી તમારી યાદગારી હિંદુસ્થાનમા રેહશે. તમો આવોતો કાઉસની સાથે આવજો, રસ્તાનો કાંઈ દગદગો કરતાના. અગર તમારૂં આવવું નકી ન થાય, અને કાગજ લખવુ પડે તો યજદના મોટા દસ્તૂર મેહરવાન ઉપર અથવા કેરમાનમા દસ્તૂર બેહરામશાહ ઈયા મારી ઉપર લખજો." એ પછી આતશબેહરામ બનાવવાની ક્રિયાને લગતી મુખ્ય બાબદો એ કાગજમા લખીછે.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૦.

આ વર્ષમા પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આવ્યા, તથા સંજાણ અને ગુજરાતના બીજાં મુલકોમા વસ્યા તેના અહેવાલની ફારસી બેતોમા "કીસ્સે સંજાણ" નામની ચોપડી નવસારીના રેહનાર એક મોબેદ બહમન કેકોબાદ સંજાણાએ બનાવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૮.

તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર,

સંવત ૧૬૬૫ ના વરસે માગશર શુદ ૩.

આજ દીને નવસારી કશબાને લગતા પારચોલ પરગણાના હિંદુ પટેલીઆઓ નામે ભીકા શંકર, બુદર રામ, દાહીઆ રામ એરૂના, શામલ કાહના, ગોપાલ ભાણા વીજલપોરના, ગોધડ રાઘવ, ભીકા કુકા અભરામેના, હરજી થાણીઆ, શામજી જહરૂઆ, મકા માહાવા બગશાદનાં, વામા ભીકા, માધવ અનચેબીના, તથા જોગા નાદા, એઓએ નવસારીમા મલી એકમત થઈ એવો લેખ કીધો જે આપણે આ૦ કેકોબાદ મેહરજી (રાણા) ને તાએસ તથા તેને મનતા રહીએ, અને તેના કહયાથી કંઈ નહિ, તથા આપણામાથી જે કોઈ ભીકા વામા[3] ને મલે તેને માતા રેવા તથા માતા તાપી હોરએ, અને જે કોઈ તેને મલે તે તેના માબાપનો જનેલો નહિ.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૪.

મરણ—દસ્તૂર આઝર કેવાન બેન આઝર ગોશસ્પ—ઉમર વર્ષ ૮૫. આએ એક ઈરાનનો જાણીતો તથા ખબરદાર અને જરથોસ્તી ટોળાનો દસ્તૂર હતો. તેનો એતેકાદ ફીલસુફી ધર્મ ઉપર હતો. પોતાની જીંદગીના પેહલા ૨૮ વર્ષ એકાંતપણે આદરની બંદગીમા ગુજારી પછી તે હિંદુસ્થાન ખાતે પટના મધે આવી વસ્યો હતો. તે પોતાની સાથે ઈરાનથી કેટલાક જરથોસ્તીઓને પોતાના શાગેરદ તરીકે લાવ્યો હતો, જેઓમા મોબેદ ફરહાદ, મોબેદ હોશ, મોબેદ સરોશ, વગેરે હતા. તે ઉપરાંત હિંદુસ્થાનમા ઘણાક મુસલમાન તેમજ હિંદુઓ પણ એના શાગેરદ થયા હતા. તે સઘળાઓને એ ફીલસુફી ધર્મજ શિખવતો હતો. એણે "મુકાશેફાતે આઝર કેવાન" નામની કેતાબ ફીલસુફી

---

૧ આ કાગજની નકલ દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયારે યજદજરદી ૧૦૫૪ માં વલસાડ મધે લખેલી રેવાયતની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડા પાસેછે તેમા છેક છેલી આવેલીછે.

૨ એની એક નકલ મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાછે તેમા એ કીસ્સો પુરો કરવાનો દિવસ રોજ ૬ ઠો માહ ૧ લો સને ૯૬૯ યજદજરદી (તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર ૧૬૦૦ ઈસવી) કરી લખેલોછે પારસીઓ ઈરાનથી હિંદુસ્થાન આવવાને લગતો જે અહેવાલ મળેછે તે આ કીસ્સા ઊપરથીજછે.

૩ નવસારીમાં ચાગા આશાના નબીરા મનોચેહર બહમન કે જેવણ મોગલાઈ સરકાર તરફથી દેશાઈગરૂ ચલાવતા હતા, તેઓના બેહરામ જેશા અને ભીકા વામા નામના બે ગુમાશતાઓ દેશાઈગરાના ધણીઓ થઈ બેઠા હતા, અને લોકો પર ચાહે તેમ અમલ ચલાવતા હતા, જેથી મજકૂર મનોચેહર બહમનને રાજી કરી ત્યાંના દસ્તૂર કેકોબાદ મેહરજી રાણાએ દેશાઈગરાનો વહીવટ પોતે લીધો, અને આ પટેલીઆઓએ તેઓને નામે રેહવાનો લેખ કરી આપ્યો.

૪ આ લેખની નકલ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૨૭ મેછે.

ધર્મની સામેતીમા લખી હતી. એ પરનામાજ આ વર્ષમા મરણ પામ્યો હતો [૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૬.

તા૦ ૨૧ મી માર્ચ.

સંવત ૧૬૭૨, રોજ ૧૨ માહ ૫ (શે૦).

સુરતની પાસેના સુમારી ગામમાં મોબેદોની ઘણી તાણ હોવાથી ત્યાના ચાર પારસીઓ નામે પુંઈઆ ધઈઆ, પુંઈઆ નરથીઆ, વો૦ વાછા માણીયાર, અને રતન ડોસા, ગોદાવરા પથકના વડા મથક અંકલેસર ખાતે મોબેદોને તેડવાને ગયા હતા; ત્યા આજદીને શમનાત મોબેદોની અંજુમને બેસી આ૦ પેશોતન ખોરશેદ, તથા આ૦ મેહરજી શહીયાર નામના બે મોબેદોને ગામ સુમારી તથા મરવતના બેહદીનોનુ દીનઆઈનનુ કામ કરવાને મોકલ્યા હતા. [૨]

તા૦ ૨૩ મી મેએ,

સંવત ૧૬૭૨, રોજ ૧૮ માહ ૭ (શે૦).

આજ દીને નવસારી મધે ત્યાના દોખમાની સામે એક નવી સગડી ખોરશેદજી કાહનજી, નામના બેહદીને બંધાવી આપી હતી [૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૮.

તા૦ ૨૯ મી અક્ટોબર.

રોજ ૧૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૯૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કેકોબાદ મેહરજી રાણા—નવસારીવાળા પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણાના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૧ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમનો દસ્તૂરીનો ઓહદો મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૫૯૪ મા એવણ પોતાના બાપને આપેલી જાગીરના કાંઈ વાવાસર દીલ્હી ગયા હતા, અને ત્યાથી શાહનશાહ અકબરની તરફથી એવણના બાપને આપેલી ૨૦૦ વીઘા જમીન ઉપરાંત બીજી ૧૦૦ વીઘા જમીન બેટ આપી તેનો તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૫૯૫ ની તારીખનો દરબાર તરફથી એક લેખ કરી આપ્યો હતો. એવણે કેટકેટલીક મુદ્દત સુધી નવસારીમા દેશાઈગીરી [૪] પણ ચલાવ્યુ હતુ.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨.

તા૦ ૨૭ મી માર્ચ.

રોજ ૧૮ માહ ૫ (શે૦) ૯૯૧ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ બેહરામ ફરેદુન[૫]—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના ખાનદાનના વડવા. એવણ પ્રથમમા નવસારીના વડા બેહદીન ચાંગા આશાના નબીરા મનોચેહર બેહમન કે જેવણ ત્યા મોગલાઈ સરકાર તરફથી દેશાઈગર બનાવતા હતા તેના કારભારી હતા. તે પછી ઘણીના વખતથી દેશાઈગરી જવાથી કેટલીક મુદ્દત સુધી દસ્તૂર કેકોબાદ મેહરજી રાણાએ તે ચલાવ્યુ હતું; પણ તે બાદ એવણે પોતે છેક દીલ્હી ખાતે જઈ એ અધિકાર પોતાના નામ ઉપર મેલવ્યો હતો, તથા ૪૨૫ વીઘા જમીનનો લવાજમો ભરી તે વગેરે પરા પોતાના કબજામા રાખવાની સનદ પણ લાવ્યા હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૬.

તા૦ ૨૪ મી અક્ટોબર.

રોજ ૪) માહ ૧) (કદ૦) ૯૯૬ યજદજરદી

આએ વર્ષમા ભરૂચ, સુરત, તથા નવસારીના દસ્તૂર મોબેદો તથા બેહદીનો તરફથી બહમન અસપંદયાર નામનો એક સુરતનો બેહદીન ઈરાનના દસ્તૂરોને પુછવાને કેટલાક દીન ધર્મને લગતા સવાલો લઈ ગયો હતો, તેના જવાબો આજની તારીખે ઈરાનના યઝદાબાદ શેહરથી લખાઈ આવ્યા હતા તે જવાબને મથાળે નવસારીના રેહનારીઓમા દસ્તૂરો શાપુર હોશંગ, નોશીરવાન આશદીન, એદલજી કેકોબાદ, કામદીન કેકોબાદ, બાર-

[૧] હીજરી સને ૧૨૬૨ મા મુંબઈ મધે લછમનના છાપખાનામા છપાએલી રેવાયતાનની કિતાબ સફે ૨૦૯ મે

[૨] આ મોબેદો પાસેથી અંકલેસરની અંજુમને કરાવી લીધેલા લેખની નકલ અંકલેસરવાળા આ૦ ફરામજી જમશેદજી પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી

[૩] નવસારીમા ઈ૦ સ૦ ૧૫૩૧ મા મરહુમ ચાંગા આશાના દીકરા માણેક ચાંગાએ એક પથ્થરનુ દોખમુ બંધાવ્યુ હતુ તેની સામેની જુની સગડી પડી ભાગવાથી આ સગડી બંધાવ્યામા આવી હતી એ સગડીપર નીચે મુજબ તખ્તી એક કાળા પથર ઉપર કોતરેલી છે—
"રોજ ગોશ માહા મેહેર, સંવત ૧૬૭૨ વરષે
"સગડી પુરી થાઇ ખુરસેદ કાહાનજી"

[૪] ઈયાને મોગલ સરકારની આસરે ૨૪૦૦) વીઘા તથા ખાનગી ધણીઆની આસરે ૨૦૦૦) વીઘા નવસારીની જમીનનુ મેહસુલ ઉઘરાવવાનુ કામ

[૫] એવણના બાપ આ૦ ફરેદુન કામદીન તથા બાપાવાં આ૦ કામદીન ખુરશેદ નવસારીના જાણીતા મોબેદો હતા આ૦ કામદીનનો બાપ દસ્તૂર ખોરશેદ બેહરામ પોતાના વખત પ્રમાણે દીનઆઈનનુ સારુ જ્ઞાન ધરાવતો હતો તેનો બાપ દસ્તૂર બેહરામ પાહલણ ચાંગા આશાના દીકરા માણેક ચાંગાના વખતમા એક જાણીતા તથા ખબરદાર દસ્તૂર તરીકે ગણાતા હતા

જોર કામદીન, મેહરનોશ કૈકોબાદ, બહમન બેહરામ, શીરાબ બેહરામ, મેહરજી એજદીયાર, બેહદીન શેઠ કુકા, અને બેહરામ ફરેદુન પટેલ, સુરતના રેહવાસીઓમા દસ્તૂરો અસ્પંદયાર બહમન, ખોરશેદ હોરમજીયાર, નોશરવાન ખોરશેદ, બેહરામ આશા, દારાબ કુકા, બેહદીનો અસ્પંદયાર નરશંગ, કામદીન મેહરવાંન, નાહના બીન રામ, અને મેહરજી ખોરશેદ; ભરૂચના રેહવાસીઓમા દસ્તૂરો કામદીન પદમ, બેહરામ અરદેશીર, અને બેહદીન આશા જમશેદ, એઓને નામ બ નામ યાદ કરી તેઓ ઉપરાંત હિંદુસ્થાનના તમામ દસ્તૂરો, મોબેદો, બેહદીનો તથા ત્યાંનાં તમામ શેહેરો, કસબા, ગામડા, મોહલા, ગલીઓ, અને ઘેરઘેરના જરથોસ્તીઓને ઈરાનની અંજુમન તરફની સલામ સાથે લખેછે કે તમારી તરફથી બહમન અસ્પંદયાર કીરમાનમા બેની તથા ગહની મંજલ કાપી આવ્યો, તેથી હમોએ તેને બારશનુમ આપી પાક કીધો, તથા બાનુગુશસબ[1] પણ કાગની લાવ્યા હતા. એ પછી અતરેના સવાલોના જવાબો લખ્યાછે[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૭.

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૯ માહ ૮ (કે૦) ૯૯૬ યજદજરદી.

ઉપલાજ સુરતના બેહદીન બહમન અસ્પંદયાર પાસે યજદના દસ્તૂર મોબેદોએ નવસારીના દસ્તૂરો શાપુર હોશંગ, એરજી કૈકોબાદ, તથા બરજોર કામદીન ઉપર આજની તારીખે એક કાગજ લખી મોકલ્યોછે, તેમાં દીનઆઈનની ઘણીક બીનાઓ સાથે એવું પણ લખેછે કે અતરે બહમન અસ્પંદયાર તમારી તરફથી આવ્યો તેણે હમોને કહ્યું કે હિંદુસ્થાનમા "સીતાબ"[3] ની ઉત્પત્તી

---

[1] આ બાનુ પાર્સ તે પારસીઓના છેલ્લા શાહનશાહ યજદજરદ શેહરીયારની બેટી હતી તેણીને માટે ઈરાનમા એવી કથા ચાલેછે કે પારસીઓની શાહનશાહત પરાગંદે થઇ ત્યારે યજદજરદના બચ્ચા છોકરાઓ જે "મદાએન" શેહેરમા હતા તેહેનાઓએ પોતાના બુજોરગવારો અને બેશ કુટુંબની જગા તથા કેબલાનુ મકામ જાણીને લડાઇમાથી નાહાશીને "હપ્ત આજર" શેહેરના કીલ્લા તરફ આવી પનાહ લેવાને ચાહ્યુ—મગર પછવાડેથી દુશમનોનુ જોર વધી ગયુ, અને લશકરના લોક પકડવા આવ્યા તેથી તે પાદશાહના પરીવારો તે કીલ્લામા દાખલ થાઇ નહિ શકયા અને બધા જણા પરાગંદે થઇ ગયા તેમાથી મેહેરબાનુ નામે એક છોકરીએ કીલ્લે ગોરાબમા જઇને પનાહ લીધી, અને બાનુપાર્સ નામની છોકરીએ ડુંગર તરફ એક બીજો બરૂજ હતો ત્યા જવા ચાહ્યુ, તે વખતે નાહસતા મારગમા પાણીની તરશ ઘણી લાગી પણ તેહને પાણી કેથે નહિ મલ્યુ તેથી એક ખુરજીગર તે ડુંગરની વચ્ચે ખેતી કરતો હશે તેની પાસે જઇને પાણી માગ્યુ તે તેની પાસે પણ હાજર નહિ હતુ એટલા માટે તેણે તુરત પોતાની એક ગાએ હતી તેને દોહીને દુધ આપવા ચાહ્યુ તે વખતે દુધ દોહી રેહા બાદ એતેફાકથી તે ગાએ લાત મારેઆને શામે વાસણ હાથમાથી પડી ગયુ, અને તે મરોડાનુ હશે તેથી ભાગીને દુધ બધુ ઢોળાઇ ગયુ ત્યારે નીરાશ પામીને ત્યાથી પણ દૂર એક બે માઇલને આસરે ડુંગરોની તરફ અંદર જાઇને પરવરદેગાર પેદા કરનારની દરગાહમા બંદગી બજાવી એઆજરખાઇ કીધી જે ઇયા પાક યજદાન એજદાન આ એ આફતના વખતે મજને દરવંદ દુશમનોના હાથમાથી બચાવ ઇયા જેમ કર કે મારી હોરમત રહે હેવી આરજુ અને આસતુતી કરતાજ વારત્યા ડુંગરની જમીનપર જોયુ તો એક ફાટ નજર આવી, તેમા ઊતરી પડી કે તે ફાટ પાછી મલી ગઇ તે બનાવ બાનુબાનુની સાથેના માણસોએ જોઇને રડતા બેઠા હતા, હેવામા પેલો ખુરજીગર કેથેથી પાણી મેલવીને પુઠે આવ્યો, તેણે બાનુબાનુને ગેબ થવાનો અહેવાલ જાણીને ઘણો દલગીર થયો તેથી ભારે ગમ કરી ગોરસામા આવી પેલી પોતાની ગાએને લાવીને તાહા પેલા શીગાફ (ઇઆને પાહાડની ફાટ) ની નિશાન ઊપર કતલ કીધી, અને બીજા બેહદીનોને પણ તેણે કહ્યુજે જે કોઇ બાનુબાનુની બુજોરગી ભરેલી ઇજતને માન આપવા ચાહાતુ હોય તેહેનાઓએ તે નેક જાત અને પાક દામાન વાલી પતીવરતાના દુખનો દાગ ખાવા કીજે એક એક ગાએને લાવીને અતરે કાપવી ઘટે. ઊપર કહ્યા મુજબ પેલા ખુરજીગરની નશીહત પરથી તે જગોએ ગાએ કાપવાની ચાલ પડી હવે જે જગાએ બાનુપાનુ ગેબ થઇ ગઇચ તે હદનુ નામ "દરેદીન" કરી રાખ્યુ હતુ, અને ત્યા પારસીઓ શેહકડો કોશ દૂરથી ઝીઆરત કરવાને આવતા હતા, હેવામા તેની પાસે એક કુદરતી પાણીનો જહરો નિકલી આવ્યાને શબબે હજારો માણસોની જાતરા ભરાતી, તે વખતે ભારે મોટી બજાર બનીને લાખો રૂપીઆ લેવડ દેવડ થાતુ [ઇરાન દેશના રેહનારા ગરીબ જરથોસ્તીઓની હાલત સુધારવા માટે સ્થાપેલા ધરમ ખાતાની ઉપજ નીપજના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા છેતર આશકારા છાપાખાનામાથી છપાવેલા હેવાલમા ઈરાનની પુરાતમ જગાઓ તથા ગોફાઓ વિષે શેઠ માણેકજી લીમજી આતરીઆએ લખી મોકલેલો અહેવાલ સફે ૨૨૨—૨૩—૨૫]

[2] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયાર વાલી રેવાયત પાને ૪૫૩ મે

[3] ઈરાનમા અંજુમનનો પાહબાર થાય તેના ખાણાની પેહલ વેહલી દેઘ જે ચુલા ઊપર ચહડાવે તેના દસ્તૂર મોબેદો હાજર થઇ તેઓમાનો જે વડો હોય તે પોતાને હાથે દુધ, સરકો, તથા સીતાબના પાતરા વગેરે નાખેછે એ રવેશો છેક અસલના વખતથીછે નવસારીમા પણ એનેજ લગતો એક ચાલ આજ લગણ મોજુદછે તે એકે અંજુમનના ઊપરાણાથી જે દિવસે પાહબાર થવાનો હોય તેની આગમજના દિવસે સાંજના સર્વે અંજુમન એકઠુ થાઇ જમા પીછોડી સાથે પાહબાર કરવાની જગા (મુખ્ય કરી ખુરશેદવાડી) પર જાયછે, ત્યાં તેઓની હજુરમા ચાવલનો વઘાર નાખવામા આવેછે, અને પછી સઘળાઓ તદરોગતી પટી છુટા પડેછે

નથી, તેથી અમોએ તે તેની સાથે થોડાક મોકલ્યોછે કે ધાહબારનાં કામમા આવે.[૨]

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ.

રોજ ૯ માહ ૧૧ (કo) ૯૯૬ યજદજરદી.

મજકૂર બહમન અસ્પંદયાર પાસે ફેરમાનની અંજુમને આજની તારીખે નવસારીના દસ્તૂરો શાપુર હોશંગ, એદલ્જી કૈકોબાદ, બરજોર કામદીન, નોશીરવાન આશદીન, મેહરનોશ કૈકોબાદ, બહમન બેહરામ, શોરાબ બેહરામ, અને મેહરજી હોરમજદયાર, તથા બેહદીનો શેઠ કુકા અને બેહરામ પટેલ, સુરતના દસ્તૂરો અસ્પંદયાર બહમન, નોશરવાન ખોરશેદ, દારાબ હીરા, પેશોતન ખોરશેદ, આશા બહમન, અને ફરામરોજ બહમન, તથા બેહદીનો અસ્પંદયાર નેરીયોશંગ, કામદીન મેહરખાન, નાહના રામ, વાછા નેરીયોશંગ, મેહરજી ખોરશેદ, રૂસ્તમ કામદીન, અને નોશરવાન ચેહરીયાર; ભરૂચના દસ્તૂરો કામદીન પદમ અને બેહરામ અર્દેશીર, તથા બેહદીન આશા જમશેદ, એઓને નામે એક કાગજ મોકલ્યો હતો, તેમા લખેછે કે યજદના દસ્તૂર મોબેદોએ તમારી ઉપર લખેલા જવાબો સિવાય હમો કસ્સુ વધારૂ જાણુતા નથી. પણ હિયાથી વીસ્તાસ્પ યષ્ટ અને વિસ્પરદની કેતાબો તમારે માટે મોકલીછે. આપ્રે તમારી તરફથી આવેલા બેહદીન બહમન અસ્પંદયારે અહિં ધણી જેહમત લીધીછે, માટે તમો તેનો ઘટતો બદલો તેને આપજો.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૧.

આએ વર્ષમાં વલસાડના તમામ બેહદીનોએ બંદોબસ્ત કીધો કે તેઓના ગામમા આવેલા પેહેલા મોબેદ આ૦ શાપુરજી રાણાના વારસને વલસાડમા મોબેદી કરવાના બદલામા નીચે મુજબનો લવાજમો આપવો—

૧ લગનનાં મુરતનો રૂ.
૧ અમારત ધારન મુરત રૂ.
૧॥ બરશાન્મ મુકવાના મુરતનો રૂ.
૧ ઘર ઉખેડે તે દાહાડે રૂ.
૧॥ કુનો ખોદાવી તયાર કરાવે ત્યારે મુરતનો રૂ.
૨ કુવાની શાદી કરે ત્યારે રૂ
૧ જાહજનો પારાણુ નાખે ત્યારે મુરતનો રૂ.
૩ જાહજ તૈયાર થાય અને પાણીમા ઉતારે તે દાહડે પાગડી રૂ

૧ છોકરીની હઘરણી બાવે તેનો રૂ.
૧ છોકરાને ભણુવા બેસાડે તેનો રૂ.
૧ પટ્ટીને દાહડે રૂ.
૦)= સુરજ ગ્રહણુને દાહડે દર ઘર દીઠ રૂ.
૧॥ વલાવો હોએ તેનો રૂ.
૧ શાદી બાબતમા વદ મુરતનો રૂ.
૨॥ બેહરામ ઈજદના ઘઉં તથા નગદ રૂ.
૫ રૂજો તથા સારી વગેરે રૂ.
આશોદાદને દાહડે કુદરત પરમાણે.
ધાહબારને દાહડે ધારા મુજબ.
છોકરાને તથા છોકરીને સદરો પેહરાવે ત્યારે ધારા મુજબ.
૦। હર પાન્ચ મહીને રૂ.
૦। હરેક પરબ ઉપર રૂ.

આ બંદોબસ્તનુ એકરારનામુ વલસાડના સુબાની હજુરમાં રજુ કર્યું હતું. તે ઉપર ગોપાલદાસ અમીન થાણાદારની શાહેદી, તથા એક ફુલીઆની વતી પેં૦ રૂસતમ કુકા અને બેહરામ શહીયાર; તથા બીજા ફુલીઆની વતી પેં૦ મેહરજી નાના વગેરેની સહીઓ હતી.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૮.

તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૦૦૭ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર આશદીન કાકા—નવસારીના એક ખબરદાર તથા પઢેલા દસ્તૂર. એવણે જરથોસ્તી દીન આઈનને લગતી ઘણીક કેતાબો તથા તવારીખોની નકલો કીધેલી હતી; તેમજ નવસારીના પાયે પોલના કુટ બીઓની ફેહરેશત જુના લેખો ઉપરથી તેહકીક કરી બનાવી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૦.

આએ વર્ષમા મુબઈમા પેહલ વેહલી પારસીઓની પધરામણી થઈ હતી. પેહલ વેહલો પારસી આએ વર્ષમા[૪] દોરાબજી નાનાભાઈ[૫] સુરતની પાસેના સુમારી ગામમાંથી પોતાના કુટુંબ સહીત અતરે આવી વસ્યો હતો, અને

---

[૨] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયાર વાલી રેવાયત પાને ૪૫૫ મે

[૨] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયાર વાલી રેવાયત પાને ૪૪૯ મે

[૩] આ બંદોબસ્ત તથા એકરારનામાની નકલ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૬૨ મે છે

[૪] શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલુ "મુબઈના બાહર" નું પુસ્તક સફે ૨૪૪

[૫] અતરેના કાવશજી પટેલના ખાનદાનના વડવા.

અલરેના પોરટુગીજ સત્તાવાળાઓના કારભારી તરીકે તેમની નોકરીમા રહયો હતો.[૧] એ પછીથી પારસીઓનો મુબઈમા આસ્તે આસ્તે પગપેસારો થવા લાગો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૨.

તા૦ ૬ થી નોવેમ્બર.
સવત ૧૬૯૮ ના, રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (શે૦).

આજ દીને નવસારીમા ત્યાની અગીઆરીમા શમસત અન્જુમને મળી ઠેરાવ કીધો જે કોઈ મોબેદ અથવા બેહદીન પોતાના છોકરાને અદરાવતી વેળાએ આદરણી કરે ત્યારે છોકરીનો બાપ ગોલ શેર ૫, નાળીએર ૨, તથા અન્જુમનની મોહર ૫ (રૂ૦ ૨) આપે. એથી જે વધતુ આપે તે અન્જુમનનો ગુનેહગાર થાય, અને દેવાનમા ૨૫) મોહર ગુનેહગારી આપે.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૯.

તા૦ ૩ જી ડીસેમ્બર.
રોજ ૨૦ માહ ૨ (ક૦) ૧૦૧૯) યજદજરદી.

આજની તારીખે ઈરાનના દસ્તૂર મોબેદોએ નવસારી મધે દસ્તૂર બરજોર કામદીન કૈકોબાદ ઉપર એક કાગજ લખી રૂસ્તમ જ દેલ નામના ઈરાની સાથે મોકલ્યો હતો. તેમા તેઓ લખેછે કે આએ બે વર્ષ થયા ઈરાનમાં દુકાળ પડેલોછે, અને તેથી ઘણી મોઘવારી થઈછે.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૪.

આએ વર્ષમા ભરૂચ મધે ત્યાંની શમસત જરથોસ્તી અંજુમને ઉઘરાણાથી એક દોખમુ બધાવી પરકાવ્યુ હતું.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫.

તા૦ ૧૭ મી જુન.
રોજ ૧૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૦૨૪ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ બહમનજી મેહરાંમજી—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના ખાનદાનના વડવા દેશાઈ બેહરામ ફરેદુનના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની નવસારી કસબામાંની ૪૨૫ વીંઘા જમીન જે દીલ્લીથી લવાજમો ભરી મેલવી હતી તે પોતાના બંવે ભાઈઓ સાથે વેહચી લઈ તેનો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણ મોગલાઈ અમલદારોમાં મારો વગ ધરાવતા, તથા નવસારીના મોબેદોના એક આગેવાંન ગણાતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૭.

તા૦ ૨૭ મી આગસ્ટ.
રોજ ૩૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૦૨૬ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ મેહરજી બહમનજી[૫]—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈ બહમનજી બેહરામજીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની સાથે તેમના ભાગના દેશાઈ ગરનો વહીવટ ચલાવતા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫ માં તેમના મરણથી પોતાના ભાઈ સાથે તે વહીવટ જારી રાખ્યો હતો. નવસારીની અન્જુમનના એવણ એક અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૯.

તા૦ ૧૦ મી મેએ.
સવત ૧૭૧૫ ના, રોજ ૧૧ માહ ૭ (શે૦).

સુરતની પાસેના ટેણા[૬] ગામમા પારસીઓની વસ્તી વધવાથી આજ દીને ગોદાવરા પંથકના વડા મથક અક-

---

[૧] "Going back some two hundred years, we find that when Bombay was ceded by the Portuguese to Charles II as part of the dower of the Infanta Caterina Braganza, there was a Parsee resident on the island, whose name was Dorabjee Nanabhoy He had been very serviceable to the Portuguese in *their intercourse* with the natives His tact in reconciling conflicting social elements and setting an *example* of loyalty to the people, recommended him to the English Government"

"The Oriental' Edited by J H Stocqueler, London, Vol. I August 1873 p p 177.

[૨] એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧૦.

[૩] મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાની દસ્તૂર બરજોર કામદીન વાલી રેવાયત સફે ૮૯૨ મે

[૪] આએ દોખમાની શાહેદત પણ આગલ સફે ૪ થે ની નોટમા જણાવેલા વરોડરામા રેહનાર બારોટ માધવરાગ દલપતરાગ નામના હિંદુ વઈવચાના જુના દસ્તરમાથી મેલવી ભરૂચવાલા આ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ અમોને નીચે પ્રમાણે આપીછે

"શાંમત ૧૭૧૦ ભરૂચનાં પારશીઓ શગથલે બશાતો કરાવો. ફુકડખાતાની હદમા પટેલ બાજી નાહાનાની વખતે એજ પટેલે આપેલી જમીન ઉપર"

[૫] નવસારીના પ્રખ્યાત દેશાઈ કુકાજી મેહરજીના બાવા

[૬] આ ટેણા ગામમાં એકવાર જરથોસ્તીઓની સારી વસ્તી હતી એવુ માલમ પડેછે ત્યા ત્રણ પડી ભાગેલા દોખમાઓની નિશાનીછે હાલ ત્યા બે ત્રણેક પારસીઓના ઘરછે ઉપાના દોખમા કયારે તથા કોણે બધાવેલાં તેની ઘણી તલાસ કીધી, પણ કસો પતો હાથ લાગો નહિ

સર ખાતેથી ચાર મોબેદો નામે પેશોતન ખોરશેદ, અસ્પંદયાર ચાંદા, કામદીન બેહરામ, અને લીમજી મેહરજી એઓને ત્યા મોકલ્યામાં આવ્યા હતા.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૦.

સુરતના મોગલાઈ અમલદારો ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓને તેમના વ્યાપારમા ઘણી હરકતો નાખ્યા કરતા હતા, તે વિષેના બંદોબસ્તો કરવાને આએ વર્ષમા ઇંગ્રેજી કોઠીનો વડો તથા તેમનો દલાલ રુસતમ માણેક શેઠ દીલ્હી ખાતે શાહનશાહ ઔરંગજીબની દરબારમા ગયા હતા.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૪.

તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શ૦) ૧૦૩૩ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર મેહરનોશજી કેકોબાદજી મેહરજી રાણા—એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૬૧૯ માં પોતાના બાપનાં મરણ બાદ નવસારીની અંજુમન તરફથી ત્યાની દસ્તૂરી મળી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૫.

આએ વર્ષમા મુંબઈમા ફરતો કોટ બંધાતો હતો ત્યારે તેમા જોઈતા બેગારીઓ, ટોપલી, વગેરે સરજામ પુરો પાડવાનુ કંત્રાક્ટ ભરુચથી સુરતના આવેલા શેઠ ખરશેદજી પોહચાજી પાંડે[૩] એ લીધુ હતુ.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૭

તા૦ ૬ મી જાનેવારી.

રોજ ૧ માહ ૩ (શ૦) ૧૦૩૬ યજદજરદી.

મરણ—નાનાભાઈ પુંજીઆ[૫]—એવણ સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર હતા, તેમજ તેઓના ઘર સંસારી કજીયાઓ ચુકવતા તથા પંચાતને લગતો વહીવટ ચલાવતા હતા. સુરત મધે એવણે પોતાને ખરચે એક દોખમુ બંધાવવા માંડ્યુ હતુ, પણ તે તૈયાર થાય એટ-

---

૧ એ ચારે મોબેદોએ અંકલેસરની અંજુમનને કરી આપેલા લેખની નકલ અંકલેસરવાલા આ૦ ખરશેદજી દીનશાહજી પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી.

૨ આએ રુસતમ માણેક શેઠની કારકીરદીનો અહેવાલ સુરતના એક મોબેદ જમશેદ બીન કેકોબાદ, કે જે એવણના દીકરા શેઠ નવરોજજીને પઢાવનાર ઓસ્તાદ હતો તેણે યજદજરદી ૧૦૮૦ (ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૧) મા ફારસી પેતોમા લખ્યો હતો, તેમા લખેછે કે શાહનશાહ ઔરંગજીબની હજુરેમા શેઠ રુસતમે પેલા ઈંગ્રેજને માટે નીચે પ્રમાણે અરજ કીધી હતી:—

કે ઈન મરદ અઝ બેહરે સોદાગરી,
બ હીંદ આમદસ્ત અઝ રહે બાવરી
વલી દખ્લ નદેહદ ઈનરા બ શેહેર,
અમીરાને દરગાહે બાલા બ મેહેર
હમીન મરદે અંગરીજ નીકો તરસ્ત,
પોર ઊમીદે જેલે શાહી બર તરસ્ત
ગોઝારદ ચનીન અરઝ કઝ લોતફે શાહ,
દેહદ જાઅશ દર શેહેરે સુરત પનાહ
કે કારે તેજારત દરા આરદશ,
હમ અંબાર ખાને બરા દારદશ

અર્થ—"કે આએ (ઈંગ્રેજ) મરદ સોદાગરીને માટે પોતાના મુલકથી હિંદુસ્થાન ખાતે આવ્યોછે, પણ બુજોરગં દરગાહના અમીરો એને શેહરમા દખલ આપતા નથી, એ ઈંગ્રેજ મરદ ઘણો નેક અને પાદશાહી શાએઆનો પુર ઊમેદવારછે, (માટે) તે એવી અરજ ગુજારેછે કે પાદશાહની મેહરબાનીથી તેને સુરત શેહરમા જગા અને પનાહ મલે, કે ત્યા એ વ્યાપારનુ કામ જારી કરે અને તે માટે વખાર તથા કોઠી રાખે"

આ અરજ ઊપરથી શાહનશાહે પોતાના વજીર અશદખાનની પાસે સુરતના નવાબ ઊપર એવો હોકમ લખાવ્યો કે.—

કે દર શેહરે સુરત મર ઈંગરેજરા,
દેહદ દખલો જાએ મકાનો સરા
કે સાઝદ મકાને બોદશ અંદરા,
ન બાયદ શોજાહેમો માને કશા
બમાલે તેજારત જકાતશ મઆફ,
નમુદસ્ત શેહ ઝેલતેફાતે શફાફ.

અર્થ—"કે સુરત શેહર મધે ઇંગ્રેજને દખલ આપે તથા મકાનો અને કોઠીને માટે જગા આપે, કે તેમા તે પોતાના મકાનો બંધાવે અને કોઇ તેને મુજાહેમ થાય નહિ તથા અટકાવ કરે નહિ, એના વ્યાપારના માલનુ જગાત પાદશાહે ખાસ મેહરબાનીથી માફ કીધુછે"

૩ મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી ફરામજી પાંડેના બપાવાના બપાવા

૪ શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલુ "મુંબઈના બાહર" નુ પુસ્તક સફે ૨૭૯

૫ સુરતવાલા ખાનબાહદુર મોદી રુસતમજી ખરશેદજીના વડવા એવણના ભાઈ બહમન પુંજીઆ સુરતમા એક મોટા દીનદાર જરથોસ્તી થઈ ગયાછે તેવણે ઈરાનથી આવેલા દીનઆઈનને લગતા અતરેથી પુછાવેલા સવાલોના જવાબો સઘળા એકઠા કરી તેનો સંગ્રહ એક કેતાબમા કીધો હતો, કે જે કેતાબ "બહમન પુંજીઆની રેવાયત" ને નામે ઓલખાએછે એવણના વડવાઓનાં નામો આ પ્રમાણે અનુક્રમે સુરતમા લખાયલી એક જુની ડીસાપોથીમાથી મલેછે

પુંજીઆ, પયા, પુના, આપા, દાવા, આશા, કુઈઆર, સુવા

લામા એવણનું મરણ નિપજ્યાથી ત્યાનાં જુનાં દોખ્મામા એવણના શ્વાનને બે માસ લગણ ઉપર તથા નીચે પથરો મુકી રાખી મેલ્યું હતુ, અને દોખમું તૈયાર થયા પછી તેમા તે મુકવામા આવ્યું હતું.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૮.

તા૦ ૪ થી આગસ્ટ,
રોજ ૧૦ માહ ૧૦ (દે૦) ૧૦૩૭ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ શેહરીયારજી બહમનજી—નવસારીના પોલીઆ દેસાઈ બહમનજી બેહરામજીના નાના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫ મા પોતાના બાપનાં મરણથી તેમના ભાગનો દેસાઈગીરીનો વહીવટ પોતાના વડા ભાઈ સાથે ચલાવતા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૭ મા તેમના મરણ પછી નવસારીની અંજુમનમાં એક આગેવાન ગણાતા હતા.[૧]

આજ વર્ષમા સુરતથી ત્યાના મરનાર શેઠ નાનાભાઈ પુંજીઆના વારેસો કુવરજી નાનાભાઈ તથા હીરજી નાનાભાઈ, એરવદ રુસતમ પેશોતન[૨] અને બે૦ બરજોર આદરબાદ એઓએ એક કાગજ લખી કેરમાનના દસ્તૂર મોબેદોપર બેહદીન મેહરવાંન જ દલ સાથે મોકલ્યો હતો, તેમા લખ્યુ હતુ કે બેહદીન નાનાભાઇ પુંજીઆએ સુરતમા એક દોખમું બંધાવવા માંડ્યુ હતુ, પણ તે પુરૂં થાય તેટલામા તેવણ હક થયા હતા, અને તે બેળાએ એવી આગ્નેસ બતાવી હતી કે તે દોખમું તૈયાર થયા પછી તેમાં મને નાખજો. આથી બેવ્વુ દોખમું તૈયાર થાય ત્યાવિર બે મહિના લગણ જુનાં દોખમામા શ્વાનને મેલી તેની ઉપર તથા નીચે પાથરો મુકયા હતા. તે પછી નવુ દોખમું તૈયાર થવાથી શ્વાનને ત્યાથી કાઢી તેમા નાખ્યુ હતુ. તે કામ દીનની શરીઅતે હતુ કે નહિ તે વિષે ત્યાથી ઓનામો માગ્યો હતો. આના જવાબમાં કેરમાનવાળાઓ લખેછે કે તે શ્વાનને જુના દોખમામા મુકવુ સજાવાર નહિ હતુ, પણ નવુ દોખમું તૈયાર થાય ત્યાવિર પાક જગોપર જયા બીજાનાં કાલબુદ નહિ પડેલા હોય ત્યા મેલવુ હતુ, એવુ દીનનુ ફરમાનછે.[૩]

---

૧ એવણના વારેસોએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૪ મા એવણનો દેસાઈગરાને લગતો ભાગ આ૦ હોમજી આદરજી હોમજી તે પ્રખ્યાત દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના પિત્રાઈ કાકાને ગીરવી આપ્યો હતો

૨ આ મોબેદે ગુજરાતી કવેતોમાં શપાવક્ષ, જરથોશ્ત, વીરાફ, તથા અરપ દ્યારનામા બનાવ્યા હતા અને જેમાના પેહલા નામાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૩ મા મુંબઈ મધે એ૦ ટેહમુરશ દીનશાહ અંકલેસરીઆએ "દીપોટીંસ પ્રેસ" માંથી છપાવી પરગટ કીધુ હતુ.

અંગ્રેજ સરકારે આજ વર્ષથી[૪] મુંબઈના કોલી તથા માછીમારોપર ૬૨ માણસ દીઠ ૨૦૬૧૩૩ રેસનો "બાડી-ટાક્સ"[૫] નાખ્યો હતો, અને તે વસુલ કરવાનું કામ પોતાના કારભારી શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈને સોપ્યું હતુ.[૬]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૦.

તા૦ ૧૮ મી જુલાઈ.
રોજ ૨૩ માહ ૧૦ (કે૦) ૧૦૩૯ યજદજરદી.

આજ વર્ષની તા૦ ૧ લી જુને નવસારી તથા સુરતની અંજુમન તરફથી બે૦ રુસતમ ખોરશેદ અસ્પંદ્યારે જરથોશ્તી દીનઆઈનને લગતા કેટલાક સવાલો ઈરાન મોકલ્યા હતા, તેના કેરમાંનથી આજની તારીખે ત્યાંના દસ્તૂર મોબેદોએ હિંદુસ્થાનમા દસ્તૂર બરજોર કામદીન, દસ્તૂર પાલણ ફરેદુન, દસ્તૂર રુસતમ ખોરશેદ, દસ્તૂર રુસતમ પેશોતન, બેહદીન હીરજી નાનાભાઈ, બે૦ નાનાભાઈ નરશંગ, બે૦ કુવરજી બેહરામ, બે૦ કુવરજી નાનાભાઈ, અને બે૦ ધનજી બેહરામ ભરૂચી એઓ જોગ જવાબ લખી મોકલ્યા હતા. એમાં સેતાનબાજી પહેરજવા તથા છોકરાઓના લગન કરવાને લગતી બીના

---

૩ આ જવાબની નકલ દસ્તૂર દારાબ હોરમજદ્યારે યજદજરદી ૧૦૫૪ (ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૫) મા વલસાડ મધે લખેલી રેવાયતની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડા પાસેછે તેમા લખેલીછે

૪ શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલુ "મુંબઈના બાહર" નું પુસ્તક સફે ૨૫૦

૫ આ "બાડી-ટાક્સ" વસુલ કરવાની રીત બાબે મરહુમ રેવરંડ ડાકટર જાન વીલસન પોતાનાં On the Eyangelistion of India નામના ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૦ મા છપાવેલા પુસ્તકમા લખેછે કે "જયારે એક છોકરો તેર વર્ષની ઊમરે પુગતો ત્યારે તેના ઊપર એક રૂપીઓ કર લાગુ પડતો, જયારે ચઊદ વર્ષનો થાય ત્યારે બે રૂપીઆ, અને તે અઢાર વર્ષની ઊમરે પુગે ત્યાવેર દર વર્ષે એકેક રૂપીઓ વધારવામા આવતો અને જેથી સેવટે તેની ઊપરનો કર રૂ૦ ૬ા૩ા રેસનો થતો અશાકત માણસો અને તેર વર્ષની અંદરના છોકરાઓ આ કરમાથી બાતલ હતા"

૬ આ કામ એવણ તથા એવણના વંશોએ મળી ૧૬૫ વર્ષ લગણ બજાવ્યુ હતુ એવુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪ ના જુલાઈ માસમા એવણના વારેસ શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે મુંબઈના નામદાર ગવરનર અરલ આફ કલેર ઊપર મોકલેલી એક અરજી ઊપરથી જણાએછે

લખેલીછે. તેમા કેહેછે કે છોકરાને ૧૮ વર્ષની અને છોકરીને ૧૦ વર્ષની ઉમરે પરણાવવા જોઇયે.[1]

આજે વર્ષમા મુબઈ મધે ચોપાટીના ડુગર ઉપર મોદી હીરજી વાછાએ પેહલ વેહલુ દોખમુ બધાવી પરહાવ્યુ હતું, તથા તેની સામે એક નાહની સગડી ચેગગ રાખવાને માટે બધાવી હતી.[2]

આજેજ વર્ષમાં એજ મોદી હીરજી વાછાએ કોટમા મોદીખાને પોતાના રેહવાના ઘરની સામે જરથોસ્તીઓના વપરાસને માટે પેહલ વેહલી એક દરેમેહર પરહાવી હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૨.

આજે વર્ષમાં સુરતની પાસેનાં સુમાલી ગામમા હોમીયાર પાહલણ નામના એક બેહદીને દરેમેહર બંધાવી પરહાવી હતી.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૩.

તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૪ (ક૦) ૧૦૪૨ યજદજરદી.

ગયે વર્ષ ખબાતથી કામા વોહરા નામનો એક જરથોસ્તી વ્યાપારને[5] માટે ઇગીન ખાતે ગયો હતો, તે

---

[1] આ જવાબની નકલ દસ્તૂર દારાબ હોરમજદયારે યજદજરદી ૧૦૫૪ મા વલસાડ મધે લખેલી રેવાયતની અસલ પોથી જે આ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડા પાસેછે તેમા આવેલીછે

[2] ડાકટર જાન ફ્રાયર કે જે ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૨ માં મુબઇ ખાતે આવ્યો હતો તેણે પોતાની મુસાફરીના ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૮ મા છપાવેલા પુસ્તકમા આજે દોખમા વિશે નિચે પ્રમાણે લખેલુછે.—

"On the other side of the great Inlet, to the Sea, is a great Point abutting against Old — Woman's Island, and is called *Malabar hill*, a Rocky, Woody Mountain, yet sends forth long Grass, A-top of all is a *Parsy* Tomb lately reared"

[A New Account of East India and Persia, In Eight letters, from 1672—1681, by John Fryer M D, F R S, in 1698 Letter II page 67]

આ દોખમુ હજુ લગણ ચોપાટીના ડુગર ઊપર મોજુદછે, અને સગડી પણ છેલા પાચ વર્ષ થયા તેજ અસલ ટબ પ્રમાણે હતી, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૩ મા શેઠ દીનશાહજી માણેકજી પીટીટે તેની પાસે એક મોટી સગડી બધાવ્યાથી મરહુમ મોદી હીરજીના વારેસો શેઠો માણેકજી તથા ખરશેદજી શેરાબજી વાછાગાંધી તથા મરહુમ શેઠ નશરવાનજી કાવશજી વાછાગાંધીએ પોતાને ખરચે તે જુની સગડી બાજી તેમા ફેરફાર કરાવી નવેસરથી બનાવીછે

[3] સવત ૧૭૭૧ મા સુરતના મોબેદ રૂસતમ પેશોતન હમજીઆરે ગુજરાતી કવેતોમા બનાવેલા જરથોશ્ત નામાની શરૂઆતમા એ મરહુમ હીરજી વાછાની સ્તુતી કરેલીછે, તેમા એવણે મુબઇમા દોખમુ તથા દરેમેહર બધાવ્યા તે માટે નીચે પ્રમાણે લખેછે.—

એ પુણે પ્રભુએ તમને અત અતિ પિયારો કીધો।
જે મુબઇ બદર પરધ ખુબ મરતબજ દીધો॥
એ સાચ જદ અવસ્તા અર્થે એરવદ એમજ બોલે।
આહા દુખમુ દરેમેહર કીધે તુ થયો ધની જનને તોલે॥
એ આદ પુરબ પુણથી તમ અત અતિમોટો મરતબજ પાયો।
ધન હીરજી વાછા તુ આહા મિમાહ નર ગરોથમાની થાયો॥

[મિ૦ દેહસુરશ દીનશાહ અરદેસરીઆએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૨ મા "રીપોર્ટમ પ્રેસ" મા છપાવેલા રવાયત નામાનો દીબાચો સફે ૭]

આ દરેમેહર ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ના ફેબ્રુવારી માસની મુબઇની કોટની મોટી આગમા સદાખરી બળી ગઇ હતી

[4] એ દરેમેહર બધાયા પછી તેની ઊતર તરફની જગો તેના માલેકો પાહલણ વાછા, રતન પાહલણ, હોમીયાર પાહલણ, બેહરામ પાહલણ, તથા કુવર પાહલણ એઓએ આ૦ લીમજી મેહરજી (બેલાવની જીનીગ ફેકટરીવાલા શેઠ જીવણજી લીમજીભાઇના વડવા) ને સવત ૧૭૨૭ ના પ્રથમ વઇશાખ સુદ ૭ ને દીને એક લેખ કરી આપી હતી તેમા એ દરેમેહર વિષે લખેલુછે આ લેખની નકલ ગોદાવરા પરથકવાલા આ૦ નાનાભાઇ બીભાજીએ અમોને આપીછે એ દરેમેહર જુની થયાથી બીજીવાર તે સુરતવાલા શેઠ જમશેદજી શોરાબજી હોડીવાલાએ બનાવી હતી, પણ તેનો સને મલી શકતો નથી એ પછી ત્રીજીવાર ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા મુબઈવાલા શેઠ કુવરજી માણેકજી મુકાદમે ત્યા એક આદરાનની દરેમેહર બધાવી હતી, પણ તે રેતીના રટામા દટાઇ જવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૮ મા તેવણના વારેસ શેઠ રૂસતમજી શાપુરજી મુકાદમે બીજી જગાપર દરેમેહર બધાવી ત્યા જુના આદરાન તખતનશીન કીધા હતા

[5] ખબાતમા પારસીઓ ઘણા આગલા વખતથી વ્યાપાર ચલાવતા હતા એવુ કેટલાક જુના લખાણોમાથી માલમ પડેછે ઈ૦ સ૦ ની અગીઆરમી સદીમા કેહછે કે ખબાતમા માહી નદીના કીનારા આગળ "કુમારીકા ક્ષેત્ર" નામના હિંદુઓનાં દેહડાની પડોશમા પારસીઓની વસ્તી હતી, તેઓ ત્યાં વ્યાપાર. ચલાવતા હતા, અને એટલાતો પગભર થઇ ગયા કે સઘળા પારસીઓએ મલી હિંદુઓને ત્યાથી હાકી પણ કાટ્યાં હતા તેઓમા કલયાણરાય નામનો દશાલાડ જ્ઞાતનો એક વાનીયો હતો તેણે સુરતમા જઇ મોતીનો વ્યાપાર ચલાવ્યો અને મોટી દોલત મેલવી, તેના બળથી કેટલાક રજપુતો તથા કોલીઓને ખબાતમા લાવી એક રાત્રે પારસીઓ ઊપર હોમલો કરી તેઓને માર્યા, તથા તેમના ઘરો સલગાવી મુક્યા, જેથી ત્યાથી બધા પારસીઓ નાસી ગયા આ વીગત ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ મા કપતાન રાબરટસને ખબાત વિષે લખેલા અહેવાલમા નીચે પ્રમાણે આપેલીછે :—

Some of the Parsis, who since their arrival in India, about 636, had remained in the South of Gujarat, were attracted to the settlement (942-997) near the temple of the *Kumarika Kshetra* at the mouth of the Mahi. The first comers succeeding in trade, others followed.

પાક્ષ કરતી વેળાએ પજદથી દીનઆઈનને લગતી કેટલીક બીનાઓ હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓ જોગનાં આજની તારીખના એક કાગજમા છપાવી લાવ્યો હતો.૧

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૬.

તા૦ ૩ જી જુન.

સંવત ૧૭૩૨ ના, રોજ ૨૦ માહ ૮ (શે૦).

આજ દીને નવસારીમા શમસત મોબેદો તથા બેહેદીનોની અંજુમને મળી પાલક કરી આપવાના બંદોબસ્તો કીધા હતા, કે જે ધણી જેનો પાલક થાય તે તેની મીનકત લીએ. તે ઉપર કોઈ વારસ થઈને દાવો કરે તથા હક લેવા માગે તે અંજુમનનો ગોનેહગાર થાય. જે મરદને બેટો નહિ હોય તે પોતાની હૈયાતીમા જેને ગમે તેને પાલક કરી લીએ તે રવાછે. અગર તે જીવતાં જીવત નહિ કરે, અને તેના મુવાબાદ તેની ઓરત કોઈ તગાહેત ધણીને પાલક કરે તે રવા નથી. તે ગુજરયા પછી તેનાં કુટુંબ અતવગ જેનો ઘટે તેને અંજુમનની હજુરમા પાલક કરે. અંજુમનની સલાહ વગર કરે તે નારવાછે. વળી એવુ ઠેહરાવ્યુ છે જે આજદનથી જે કોઈ પાલકનો હક બાજે તેને અંજુમન મળી સજા કરે. જે કોઈ પાલક થાય તે પેલા મરનારની માલ મીનકતનો ધણી, તેનુ દેવુ હોય તે આપે, લેનું હોય તે લીએ, તેના મુવા જીવતાનો બરશમનો કરે, તથા પેલા મરનારની ધણીઆણી જીવે તાહ લગણ ઘેરમા રહે. એ બંદોબસ્તથી જે ફરે તે શ્રી દેવાનમા ૨૧૦) ગુનેહગારીના આપે.૨

ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૮.

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૦૪૭ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ ખુરશેદજી બેહેરામજી—નવસારીનાં પોલીઆ દેશાઈનાં ખાનદાનના વડવા દેશાઈ બેહેરામ ફરેદુનના નાધલા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની નવસારી કસબામાંની જમીનનો પોતાનો ભાગ બંધે ભાઈઓ સાથે વેહચી લઈ તેનો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણ મોગલાઈ અમલદારોમા સારો વગ ધરાવતા, તથા નવસારીના મોબેદોમા એક આગેવાન ગણાતા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૦૪૭ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ સોરાબજી બેહેરામજી—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના ખાનદાનના વડવા દેશાઈ બેહેરામ ફરેદુનના વચેટ દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૨૨ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની નવસારી કસબામાંની ૪૨૫ વીઘા જમીન જે દીલ્હીથી લવાજમો ભરી મેળવેલી હતી તેનો પોતાના ભાઈઓ સાથે મળી વહીવટ ચલાવતા હતા, તેમજ પોતાના બાપનો નવસારીના દેશાઈગીરીનો અધિકાર પણ એવણને મળ્યો હતો. નવસારીમા એવણે પોતાના કુટુંબના વસવાટને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૬૩૬ મા એક મોટુ પોળના જેવુ મકાન બંધાવ્યુ હતુ કે જે આજ સુધી "દેશાઈજીની પોળ" ને નામે મોજુદછે, અને તેજ ઉપરથી એવણના વંશો "પોલીઆ અથવા પોળમાના દેશાઈ" ને નામે જણાએછે. એવણ મોગલાઈ સરકારમાં મોટો વગ ધરાવતા, તથા નવસારીના મોબેદોના એક આગેવાન અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૫.

તા૦ ૬ ઠી જુન.

સંવત ૧૭૪૧ ના, રોજ ૧૫ માહ ૮ (શે૦).

આજ દીને નવસારીના તથા સંજાણના પંથકના શમસતે મોબેદોએ સુરતના મોબેદો તથા બેહેદીનોના અંજુમન તથા નવસારીના બેહેદીનોની હજુરમા એકઠા મળી એવો બંદોબસ્ત કીધો જે આજથી કોઈએ મોબેદ એક બીજાના પંથકમા૩ ક્રિયા વગેરેનુ કામ કરવુ નહિ.

and in time the Parsi element became so strong that by their overbearing conduct they forced the Hindus to leave the city Among those who fled was a man of the Dasa Lar caste of Wanias, Kalianrai by name He took refuge in Surat* where in a short time, by trading in pearls, he acquired a large fortune. His wealth gave him consequence, and he had the address to bring together a numerous band of Rajputs and Kolis, who in the night attacked the Parsis, putting many to the sword and setting fire to their houses The rest took to flight, and not a Parsi was to be seen in Kumdrila Kshetra Kalianrai then formed the design of building a city on the ruins of the Parsi town.

* If this is Surat and not Sorath Kallanrai's date can hardly have been before the fourteenth century

Statistical account of Cambay, for the Gazetteer of the Bombay Presidency p p 45

૧ આ કાગજની નકલ અંકલેસરવાળા આ૦ કરાબજી જમશેદજી પાસેની એક જુની રેવાયતમાછે એ રેવાયત કીયા સાલમા લખાઈછે તે તેમા નોંધેલુ નથી

૨ એ૦ જમાસ્પજી સોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૪૦.

૩ પારસીઓની વસ્તી નવસારી, ભરૂચ, ખંભાત, અંકલેસર, વગેરે જગાઓપર થયા પછી તેમના ગોરેહાએ નીચે પ્રમાણે પંથકો વેહચી લીધા હતા:—

"સંજાણમા વસનારાઓની ૧૬ દસ્તોરાની નરીથી

સંજાણા મોબેદોએ જેમ તેઓ કરતા આવ્યા છે તેમ આતશબેહેરામની બોએ દેવી, બીજી કાંઈ ક્રિયા નવસારીમાં કરવી નહિ. તથા નવસારીના મોબેદોએ સંજાણવાળાઓનાં પંથકમાં અમલ કરવો નહિ. આ બાબત ઉપર સુરતના નીચના અદાલતોની છાપ કરાવી હતી.[૧]

આ૦ રૂસતમ માણેક, કામદીન બેહરામ, દારાબ મનોચેહેર, માણેક કાઉસ, હોમજી ફ્રેદોબાદ, બેહદીનો ધનજી પદમ, જમશેદ માણેક, પેશોતન અસ્પંદયાર, માણેકજી નાનાભાઈ, નાનાભાઈ નરશંગજી, કુવરજી બેહરામજી.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૬.

આજ વર્ષમાં નવસારી મધે ભગરીઆ તથા સંજાણા મોબેદો તથા ત્યાંના બેહદીનો વચ્ચે એક મોટી મારામારી તથા ખુનામરકી થઈ હતી. શબબ તેઓ વચ્ચે અગાઉથી થએલા લેખ પ્રમાણે આખા નવસારી કસ્બાના તથા સંજાણવાળાઓને પોતાને ઘેરના મુવા જીવતાની સઘળી ક્રિયા કરવાનો હક નવસારી વાળાઓનો હતો. સંજાણ વાળાઓનો હક ફક્ત આતશબેહેરામની બોએ દેવાનો તથા તેની પેદાશ ખાવાનો હતો. તે પ્રમાણે આતાર સુધી ચાલ્યા કીધુ હતું, પણ આ વર્ષમાં કેટલાક ત્યાંના બેહદીનોની ઉશ્કેરણીથી સંજાણ વાળાઓ કુતાઉ થઈ ગયા કે હમો કાએ નહિ હમારે તથા બેહદીનોને ઘેરની મરણ જીવણની ક્રિયા કરીએ? આ કામમાં તેઓને બેહદીનોએ મદદ કીધાથી એક મોટી મારામારી તેઓ વચ્ચે થઈ, અને તે દરમીઆનમાં બેહદીનોને હાથે બે ભગરીઆ મોબેદો નામે આ૦ માણેકજી બેહરામજી નરીમાન તથા આ૦ રૂસતમજી શાપુરજી આતીઆ એઓના ખુન થયા હતા, જે ઉપરથી ભગરીઆ મોબેદો વધારે ઉશ્કેરાયા અને ૭ બેહદીનો નામે નાહના મેહરજી, કુકા બાપુર, નાના આદરજી, મેહરજી શુખના, બહમન પેશોતન, અને રૂસતમ બાપુર એઓને મારી નાખ્યા તથા બીજા ઘણાકોને જખમી કીધા. આથી ૭ મોબેદો નામે મેહરનોશ ફરામરોજ, હોમજી આદર, દાદા શોહરાબ, જીવણ બેહરોજ, તથા અસ્પંદયાર કુકા એઓને ખુન કરવાના તથા ૭ મોબેદો નામે આદર હોમજી, પાલણ ફરેદુન, દાદા જમશેદ, બરજોર કેરશાસ્પ, રૂસતમ શોહરાબ, તથા નોશરવાન ફરેદુન એઓને ખુનની ઉશ્કેરણી કરવાના વાકસર પકડી સુરત ખાતે ઈનસાફ કરાવવા માટે કેદ લઈ ગયા હતા.[૨] ત્યાં કેટલાક દિવસ સુધી બંદીખાનામાં કેદ રાખ્યા પછી કેહેછે કે ત્યાંના પારસીઓના વડા અકાબર મોદી કુવરજી નાનાભાઈના વગવસીલાથી તેઓ સઘળા છુટા થયા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૯.

મરણ—દોરાબજી નાનાભાઈ—મુંબઈમાં આવનાર પેહલવેહલા પારસી, તથા અતરેના પટેલ આનદાનના વડવા. એઓણે ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૦ માં સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમાંથી અતરે આવ્યા હતા જે વેળાએ એઓણ અતરે આવ્યા તે વેળા મુંબઈ પોરટુગીજ સરકારના તાબામાં હતું, અને ત્યાં આગળ કોઈવાર પારસીઓ આવેલા ન હતા[૩] હિવા આ આગમજ એઓણને સુરત તરફ તે વખતે વેપારને માટે આવતા પોરટુગીજો સાથે કામકાજનો વ્યવહાર હોવાથી પોરટુગીજ ભાષાનું સારૂ જ્ઞાન હતું. આથી મુંબઈના પોરટુગીજ સત્તાવાળાઓએ એઓણને ઉપયોગી પીછાણી પોતાના અતરેના લોકો સાથના ગાજદરબારી કામકાજોના વડા કારભારી ઠેરવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૨ મા જ્યારે મુંબઈનો ટાપુ ઇંગ્રેજોને હસ્તક થયો ત્યારે ઇંગ્રેજી સત્તાવાળાઓએ પણ એઓણને તેજ ઓહદા ઉપર કાયમ રાખ્યા હતા ઇંગ્રેજ સરકારે અતરેના કોળી તથા માછીમાર રૈયાસીઓ ઉપર નાખેલો દર માણસ દીઠ રૂ૦ ૧।૩૩ રેસનો

તે વલસાડ આગળની "પાર" નદી સુધીની, નવસારીવાળાઓની હદ "પાર" નદીથી તે વરીઆવની નદી સુધીની, ગોદાવરા પંથકની હદ વરીઆવથી તે અંકલેસર સુધીની, ભરૂચવાળાઓની હદ અંકલેસરથી તે ખંબાત સુધીની, અને ખંબાતવાળાઓની હદ ખંબાતમાંજ રાખી હતી"

[દસ્તુર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણાવાળાએ સને ૧૮૬૮ના જાનેવારીમાં "આપઅખતીઆર" છાપખાનામા છપાવેલી "રેહબરે દીને જરથુસ્તી" સફે ૨૨૯]

૧ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામાં મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૩૧

૨ નવસારીના બેહદીનો શોરાબ અસ્પંદયાર તથા નોશરવાન મેહરજી વગેરેને ત્યાંના કાજી આબેદીન ઊથમાનીએ તા૦ ૧૫ માહ જુલકાદ સને ૧૦૯૭ હીજરીને દીને પોતાની મોહર સુધાં કરી આપેલો મેહજર એની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાળાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામાં મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમાં સફે ૫૬ મધે એ ઊપરાંત આ મોટી મારામારીના તમામ બીનાનો ગુજરાતી બૈતોમાં આગલા વખતમાં કોઈએ બનાવેલો એક કીસ્સો એ૦ મનચેરજી જામાસપજી વાછા પાસેથી અમારા વાચવામાં આવ્યો હતો, તેમાથી બેહદીનોને હાથે મારી ગએલા ઊપલા બે મોબેદોના નામ મલી આવેછે

૩ એઓણની પછી કેહછે કે રાનજી નામનો એક પારસી સુરતથી અતરે આવ્યો હતો, અને પોરટુગીજ સરકારને જખુસરી મસાલો પુરા પાડવાનુ કનાકટ તેણે લીધુ હતુ

"બાડી ટાકસ" નો કર એવણુ ઈ० સ० ૧૬૬૮ થી સરકાર તરફથી વસુલ કરતા હતા.[૧]

ઈ० સ० ૧૬૯૦.

આજ વર્ષમાં સુરત ખાતે યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના અમલદારો તથા મુંબઈના જનરલ સર નીકોલસ વેટ વચ્ચે સુરત ખાતેના કંપનીના દલાલ રૂસતમ માણેક શેઠ વિષે એક મોટો ટંટો ઉભો થયો હતો. તે એવી રીતે કે આગલાં વર્ષોમાં જ્યારે સર નીકોલસ વેટ સુરત ખાતેનો પ્રેસીડંટ હતો, ત્યારે તેણે આવતાંવેંત મજકુર રૂસતમ માણેકને કંપનીનો દલાલ નેમ્યો હતો, અને બન્‌ને જણા એકમેકની મુજ મુજબ પ્રમાણે ચાલતા હતા; પણ સર નીકોલસે મુંબઈના "જનરલ" નો હોદ્દો લીધા પછી આ શાવચેત દેશી (રૂસતમ માણેક) ને માલમ પડયું કે તેની મતલબતો મુંબઈને વ્યાપારનું મથક બનાવવાનીછે, તેવુંજ તેણે ત્યાંની ઈંગ્રેજી કોઠીના અમલદારો મી० બોનેલ અને મી० પરોબીને જાહેર કીધું કે સર નીકોલસ વેટે મને નવાબ સાથે વગ લગાડી સર જાન ગેયરને કેદ કરાવવાને રૂ० ૫૦૦૦૦) પચાસ હજાર આપવા કહ્યુંછે. જ્યારે સર નીકોલસ વેટે રૂસતમે આ પ્રમાણે પાસો ફોડી નાખવાની વાત સાંભળી ત્યારે તેણે તેને ઈંગ્રેજી કંપનીની નોકરીમાંથી બરતરફ કીધો. તો જોકે તે વખતે તેણે (રૂસતમે) યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીને રૂ० ૧૪૦૦૦૦) એક લાખ ચાલીસ હજાર તથા જુદી જુદી ખાનગી વ્યાપારી કંપનીઓને રૂ० ૫૫૦૦૦૦) પાંચ લાખ પચાસ હજાર ધીરેલા હતા. આથી સુરતના મજકુર અમલદારો તથા સર નીકોલસ વચ્ચે મોટો અણબનાવ થયો, અને તેઓએ ઈંગલાંડ ખાતે "કોરટ-આફ ડાએરેકટરસ" પર ખુલ્લી રીતે લખી મોકલ્યું કે "સર નીકોલસ વેટના વારંવાર ઉલટપાલટ હોકમો આવ્યાથી નામદાર કંપનીનું નાણું બરાબર રીતે રોકવાને અમોને ઘણી મુશ્કેલી, અને ખરેખર જોતાંતો અશક્ય લાગેછે તેટલા માટે જ્યાંસુધી રૂસતમ માણેકને પાછો હોદ્દા ઉપર ગણે ત્યાંસુધી તેઓ કંપનીની મીલકત, અવેજ, તથા તેઓના પોતાના છુટાપણાને માટે જોખમદાર થઈ શકતા નથી."[૨]

ઈ० સ० ૧૬૯૨.

ઈ० સ० ૧૬૯૦ માં જંજીરાના સીદીએ મુંબઈ ઉપર હોમલો કીધો હતો, જેથી કંપની સરકારે તેની સાથે કોલકરાર કીધાથી તેના માણસો મુંબઈનો કીનારો આસ્તે આસ્તે છોડી ગયા, પણ તેઓના ગયા પછી ઈ० સ० ૧૬૯૨ માં અંતરે એક સખ્ત મરકી ફેલાઈ, કે જેથી સઘળા ઈંગ્રેજો અને ગેરીસનના માણસો મરતલોક હાલતમાં આવી પડયા હતાં. આ તક લઈ જંજીરાનો સીદી યાકુતખાન એક મોટી ફોજ લઈ મુંબઈ ઉપર ચઢી આવ્યો, અને ડુંગરીનો કીલ્લો પોતે લઈ લીધો. આથી ઈંગ્રેજ સરકારના માજી કારભારી દોરાબજી નાનાભાઈનો છોકરો રૂસ્તમજી દોરાબજી કે જે પોતાના બાપની જગોએ આવ્યો હતો તેણે રાજ્યનો કારોબાર પોતાને હસ્તક લીધો, અને એક શીબંદી લશ્કર કે જેમાં મુખ્ય ભાગ મુંબઈના

૧ આ વેળાની ઈંગ્રેજ સરકારની મુંબઈની આવક શું હતી તે જાણવા જોગછે. મી० બરૂસ પોતાના ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના વૃતાંતમાં આજે ઈ० સ० ૧૬૬૮ માં મુંબઈની આવક નીચે પ્રમાણે જણાવેછે:—

	Xeraphins					
Rent of Mazagon	9,380	0	40			
Mahim	4,797	2	45			
Parell	2,377	1	56			
Worli	1,735	0	40			
Sion	790	0	60			
Veroli	571	1	34			
Bombaim	6,311	2	61			
				25,920	1	18
Rent of the Tobacco Farm				9,550	0	0
Ditto Taverns				2,100	0	0
The Account of Customs				18,000	0	0
Ditto Cocoanuts				18,000	0	0
Xeraphins				73,570	1	18
More may be advanced				1,429	1	62
Total Xeraphins				75,000	0	0
Which at thirteen Xeraphins for 22s 6d amount to			£	6,490	17s	9d

૨ While he (Sir Nicholas Waite) was President at Surat, Rustum, whom, from his first arrival, he had employed as broker, continued, from interested motives, attached to his views; but after he assumed the office of General at Bombay, this cautious Native, discovering that his object was to make that Island the centre of trade explained to Mr Bonnel and Mr Proby, the English Company's servants at Surat, that Sir Nicholas Waite has promised to give him fifty thousand rupees, to use his influence with the Governor, to keep Sir John Gayer confined, which sum was to be paid to him, individually, by advances on the prices of the Company's goods, to that amount. When Sir Nicholas Waite was informed of this conduct of Rustum, he dismissed him from the English Company's employment, notwithstanding the United Trade was then indebted to him 140,000 rupees, and the separate Companies 550 000 rupees, and if the Surat council had not prevailed on the merchants to take their bills, the whole property of the English would have been seized.

This state of affairs, between Sir Nicholas Waite and Mr Proby, could not but produce animosities —the former began with protesting against the conduct of the latter, and of Mr Bonnel, and they retaliated, by declaring, in their letters to the Court, that it was impracticable to procure regular investments, under the contradictory orders which Sir Nicholas Waite sent to them, and, in fact, it was impossible to execute them, and therefore, unless Rustum should be restored, they neither could be responsible for the Company's property, nor their own liberty.'

[Bruce Annals of the East India Company, Vol III, p p 595]

કોલીઓ તથા માછીમારૂઓનો હતો, તે ઉભુ કરી પોતે તેની સરદારી લીધી, અને દુશમનોની સામે બાહદૂરીથી લડી તેમને ટાપુની બાહેર હાંકી કાઢયા, તથા ડુંગરીનો કીલ્લો પાછો લઈ આ ખબર સુરત તરફ ઇંગલીશ ફેક્ટરીના વડા ઉપર કાસદોની મારફતે મોકલી, અને રાજયનો કારોબાર પોતે ચલાવ્યો.[1] એ પછી ફેક્ટરીના વડાના મુંબઈ આવ્યાબાદ તેના હાથમા રાજ્યની લગામ સોપી. આ દેશહીતકારી નોકરીને માટે શેઠ રૂસતમજીને આ વર્ષમા મુંબઈના પટેલનો એતાબ વંશપરંપરા ઇંગ્રેજ સરકારે આપ્યો, તથા અતરેના સઘળા કોલીઓ અને માછીમારૂઓના વડા તરીકે તેમને નેમ્યા, અને તેઓના સરકારી વેરા વસુલ કરવાની, તેમજ તેઓના દીવાની અને ધર્મ સંબંધી કજીયાઓ ચુકવવાની તેવણને સત્તા આપી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૩.

તા૦ ૧૨ મી આપરૈલ,
રોજ ૨૨ માહ ૬ (શે૦) ૧૦૬૨ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ ટેહમુલજી શેરાબજી—નવસારીના મોલીઆ દેશાઈ શેરાબજી બેહરામજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૮ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમનો દેશાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. નવસારીના હાકેમ તરફથી એવણને કેટલીક સત્તાઓ મળેલી હતી, તથા ત્યાના તેમજ સુરત પ્રાંતના મોગલાઈ અમલદારો સાથે એવણને ઘણો સંબંધ હતો. નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ એક આગેવાન અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૪.

તા૦ ૨ જી અક્ટોબર.

જંજીરાના સીદીએ ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૨ મા જ્યારે મુંબઈના ટાપુ ઉપર હુમલો કીધો ત્યારે અતરેના કેટલાક રેહવાસીઓ પોતાની માલ મીલકત, ઇત્યાદિ રેહવા દઈ ભરાઈ બેઠા ઇવા ટાપુ બાહેર નાસી ગયા, તેઓની મીલકત સરકારે ખરી જપત કીધી હતી. પણ પછી તેઓમાના કેટલાકોએ અરજીઓ કીધાથી તથી દયા માગવાથી અતરેના ગવરનર જાન ગેયરની સરકારે છુટતી તનાસ કરી તેઓની મીલકતનો પોણો ભાગ તેઓને પાછો આપવાના, તથા પા ભાગ સરકારમા જપત કરવાના, ઉપલી તારીખે હુકમનામા કરી પટેલ રૂસતમજી દોરાબજીને આપ્યા હતા.[3] ઉપલા ધણીઓમા રતનજી નામે એક પારસી પણ હતો.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૭.

તા૦ ૧૩ મી મેએ.
રોજ ૨૪ માહ ૭ (શે૦) ૧૦૬૬ યજદજરદી

આજ દીને ઉદવારા મધે ત્યાના શમશત બેહદીનોએ પથ્થરનુ એક દોખમું બંધાવી પરઠાવ્યુ હતુ.[5]

[1] આ માટે એવણના એક વારેસ મરહુમ શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે તા૦ ૨૫ મી જુલાઇ ૧૮૩૩ ને દીને મુંબઇના ગવરનર હાનરેબલ જાન અરલ આફ્ કલેર તેમ કીધેલી એક અરજીમા લખેછે કે—

"Also when the Seeddees took possession of the whole of Bombay my ancestor Rustom Dorab Patell fought on the side of the English and was actually for three days in charge of the Government of the island"

[2] આ લડાઇના સંપુરણ અહેવાલ તા૦ ૧૧ મી મારચ ૧૮૬૩ ના મુંબઈમા પરગટ થતા "દફતર હેરલડ" પત્રમા તથા હાનરેબલ ડોસાભાઇ ફરામજી કરાકા સી એસ આઇના પારસીઓની તવારીખ, ધર્મ, રીતભાત વગેરેના ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છપાવેલા પુસ્તકમા સફે ૨૬ મે છે

[3] આવા બે હુકમનામાની મુંબઇના ગવરનરે તથા તેની કોનસીલના અધિકારીઓની સહી સુધાની અસલ નકલ એવણના એક વારેસ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી પટેલ પાસે મોજુદછે

[4] મુંબઈનો બાહેરના બનાવનાર શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાના ધાર્યા પ્રમાણે આ ધણી અતરેના ચીકા પડીઆલીના ખાનદાનનો વડો હતો

[મુંબઈનો બાહેર સફે ૨૦૬]

[5] આ દોખમાના પાછલા ધેરા ઉપર નીચે પ્રમાણેનો દાહડો વાર કોતરેલોછે.—

"શંવત ૧૭૫૩ ના વઈશાખ શુદ ૩, રોજ દીન ઈજદ માહ મેહેર ઈજદ"

આ દોખમુ બંધાયુ તે વખતે ઉદવારામા આતશ બેહરામ આવેલા ન હતા, પણ ત્યા તથા તેની આસપાસના ગામડાઓમા પારસીઓ ખેતી તથા બીજા રોજગાર સર જઈ વસેલા હતા તેઓને ત્યા જ્યારેબી રવાન થાય ત્યારે તેને છેક વલસાડ દોખમે ચઢાવવા લઈ જવુ પડતુ હતુ, કે જેમ કરવાને ચોમાશામા ઘણી સખ્તી પડતી હતી આથી કેહછે કે ત્યાના લોકો સરકારમા ફરીયાદ *ગયા કે હમો અહિયા રેહતા નહિ કારણકે હમારા રવાનોને* ઠેકાણે પાડવાની જગો નથી તેઓને જવાબ મલયો" જે તમો લોકો અતરે રેહવો, અને સરકારમાથી જે ખરચ મેળે તે લઈ એક દોખમુ બંધાવો જે ઉપરથી બેહદીનોએ ના પાડયુ જે હમારા ધર્મનુ મકાન બીજી જાત વાળાઓને પૈસે બંધાય નહિ એ પછી એવી ગોઠવણ કીધી જે પારસીઓ પરનો બે વર્ષનો સરકારી વેરો માફ કરે, જેથી તેઓને દોખમુ બાધવાને પૈસા હાજલ પડે એ રીતે આ દોખમુ બંધાયુ હતુ એવુ ત્યાના જઈફ લોકો બોલેછે એ દોખમુ બંધાવનાર ઉપરી મોબેદ દાદા બીન હોરમજદયાર નામે હતા એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા ખંભાતવાલા શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી મોદીએ અહિયા એક બીજુ દોખમુ બંધાવ્યાથી આ જુનુ દોખમુ પડત પડેલુ છે

ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૯.

તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર.
રોજ ૨૯ માહ ૧૧ (શેં૦) ૧૦૬૮ યજદજરદી.

મરણ—એ૦ જામાસ્પ બાઈજી—વલસાડના દસ્તૂરજીને મોબેદના મોબેદોના વડવા. એવણને નવસારીની અન્જુમન તરફથી વલસાડ ખાતે દીનઆઇનની ક્રિયા કરવા માટે પથકી તરીકે મોકલવામા આવ્યા હતા. ત્યા પગાર થયા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૬ થી પોતાના દીકરાઓની સુચનાથી એવણે નવસારીની રાસમા ઠરેલા પ્રમાણેનુ લવાજમ મોકલવું બંધ કીધુ હતુ, અને તે વર્ષથી એઓ નવસારીના મોબેદોથી છુટા પડયા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૧.

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.
રોજ ૧૦ માહ ૧ (શેં૦) ૧૦૭૧ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ હોમજીભાઈ ટેહમુલજી—નવસારીના પોબીઆ દેસાઇ ટેહમુલજી શેરાબજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૩ માં પોતાના બાપના મરણબાદ તેમનો દેસાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. જાતે એકમાર્ગી હોવાથી એવણ લોકોમા ઘણા મનાયલા ન હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૨.

તા૦ ૮ મી ડીસેમબર,
રોજ ૭ માહ ૨ (શેં૦) ૧૦૭૨ યજદજરદી.

મરણ—કામાજી હોમાજી—ઉમર વર્ષ (૬) એવણ ભરૂચના એક ગરીબ વણકર હતા. કેહેછે કે વણવાની મજુરી બાબત કોઈ મુસનમાન શઈવરની સાથે તકરાર થવાને લીધે તેણે ઝનુનમા આવીને પેજાનો ભરૂચના નવાબ હામદ બેગની સરકારમાં એવણ ઉપર બોહતાન બેથી ફરીયાદ કીધી કે આએ પારસીએ મને કુફર કહયો. આથી નવાબે પોતાના કાજી તથા મોલવી પાસેથી શેહગના પ્રઓલ પ્રમાણેનો ફતવો લઈ ઇનસાફ કીધો કે એ પારસી અગર પોતાનો ધર્મ તજીને ઇસ્લામી દીન કબુલ કરેતો એનો ગુનાહ માફ કરી છોડી મેલશે, અને જો તેમ નહિ કબુલ કરેતો શરેહના ધારા મુજબ તલવારથી એને કતલ કરવાનો હુકમ કરે. આવા ઇનસાફથી એવણે પોતાના ધર્મથી ચળીને ઇરેઆ કરતાં પોતાની ગીન ઉપર છુરા આપવાનું બેહતર વિચારી તલવારની અણી હેઠળ ગયા. આથી ભરૂચના અથોરનાનો જરથોસ્તી ધર્મને લગતી કેટલીક ક્રિયાઓમા હજુસુધી એવણનું નામ બીજા બુજરગવારોની સાથે યાદ કરેછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૯.

તા૦ ૨૫ મી જુન.
રોજ ૯ માહ ૯ (શેં૦) ૧૦૭૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈના કોટમા શેઠ બનાજી લીમજીએ આદરાનની દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૬.

તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર,
તા૦ ૨૯ મી માહ જીલહેજ ૧૧૨૭ હીજરી.

આએ વર્ષમા સુરતના નવાબ હૈદર કુલીખાને ત્યાના પારસીઓના વડા અગ્રેસર ચાદી ભીમજી કુવરજીને એક ફરમાન લખી આપ્યુ હતું કે સુરતના નવાબના મુતસદીઓ (મેહતા), તાલુકદારો, અને બીજા મુસલમાનો જેઓ પારસીઓ પાસે વેઠ કામ કરાવેછે, તથા સુરદાંની ગોર આદાવેછે તે હવેથી તેમ કરશે નહિ; અને સુરતના પારસીઓ પાસેથી લગન તથા નાતરાનો જે કર આજ લગી મુદત થઈ તમે (ચોદી) ઉઘરાવી તે તમારી કોમનાં

[1] આએ ચાલુ યજદજરદી ૧૨૪૭ ના "ઝોરાસ્ટરીઅન કલેન્ડર" મા એ દરેમેહર પરઠાયાનુ સાલ ૧૦૯૦ યજદજરદી કરી લખેલુંછે, અને એજ સાલની ગણત્રિથી મુંબઈમા નિકલતા સઘળા ગુજરાતી પંચાગોમાં એ દરેમેહરની શાલગરેહ ગણવામા આવેછે પણ અમારા એક મરહુમ મિત્ર શેઠ એરચશાહ માણેકજી બનાજીએ ચોકસ કારણોસર એ દરેમેહરની તવારીખ અવલથી ઉપજાવી કાઢી હતી, અને તેમા મરહુમ બનાજી લીમજીની પેહડીના સર્વથી જુના દફતરોમાથી ઉપર અમોએ મુકેલો તેને પરઠાવાનો દાહડો વાર શોધી કાઢયો હતો એ ઉપરાત એ દરેમેહર પરઠાયા પછી તેની પાછેની જગો જે "ચઉરી" ના નામથી ઓળખાતી હતી તથા જેમા ૮૪ ઝાડો હતા, અને તેનો કબજો ભરનાર કપતાન જાન ટાઇલરના હાથમા હતો તે જગો તા૦ ૨૪ મી અકટોબર ૧૭૧૦ ને દીને મુંબઈના ગવરનર હાનરેબલ વીલ્યમ એસલેબીના હોકમથી જાહેર લીલામ કરી વેચવામા આવી હતી, તે એ દરેમેહરના ખરચને માટે શેઠ બનાજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજી લીમજીના નામ પર ૭૮૦) ઝીરાફીન સિક્કા (રૂ૦ ૩૨૮—૮—૮) આપી વેચાતી લીધી હતી, તેને લગતા નામદાર કંપની સરકાર તથા શેઠ નવરોજજી લીમજી વચ્ચે તા૦ ૩ જી આપરેલ ૧૭૧૨ ને દીને થયલાં ખતની નકલ શેઠ નાનાભાઈ ધનજીભાઈ ઊકરજી બનાજીએ અમોને દેખાડી હતી. એ જગો હાલમા જ્યાં એ દરેમેહરછે ત્યાથી તે શેઠ ડાબજી પટેલના ઘરની સામે મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી કાપર તથા શેઠ નવરોજજી અરદેશર દાવરના હાલમા ઘરોછે ત્યાહેર હતી, અને તે "આદરાન વાડી" ને નામે ઓળખાતી હતી એ પછી આસ્તે આસ્તે ત્યા પારસીઓના ઘરો બંધાયા, અને આજે પણ એ મોહલો "બનાજીની ગલી" ને નામે ઓળખાએછે

જરૂરના કામોમા ખરચેછે, તે ઉપર આજ કેટલુંક થયુ સુરતના કાજીઓએ નગાપ મારી હતી તે કામથી પણ તેઓને અટકાવ્યાછે.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૧.

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ

રોજ ૧૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૦૯૦ યજદજરદી.

મરણ—રૂસ્તમ માણેક શેઠ—ઉમર વર્ષ ૮૬) અંતરેના શેઠખાનદાનના કુટુંબના વડવા. એવણ સુરતના વતની તથા ત્યાની ઈંગ્રેજી કોઠીના દલાલ હતા. સુરતના નવાબ તથા ઈંગ્રેજી કોઠીવાળાઓ વચ્ચે ઉઠેલા વાંધાને માટે એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૦ મા દીલ્હી શાહનશાહ ઔરંગજીબની હજુરમા પણ જઈ આવ્યા હતા. તે બાદ નામીચા તુરકી સોદાગર ઉશમાન ચલેબીના એક વાહણને પોરટુગીજોની મનવારે વગર કારણે જપ્ત કીધાથી તેની તરફથી ફરીયાદ લઈ એવણ ગોવાના ગવરનર જનરલ સીનોર વીઝરેલ આગલ ગયા હતા, અને ત્યાથી મજકૂર બ્યાપારીને ઈનસાફ અપાવ્યો હતો. સુરતના જરથોસ્તીઓ પરના ઘણાક જુલમો એવણે પોતાના મોગલાઈ અમલદારો સાથના લાગવગથી ટાળ્યા હતા, તથા તે સિવાય ઘણાક પૂલો, કુવા, તલાવો, ધર્મશાલા, વિગેરે સુરત તથા તેની આસપાસના ગામડાઓમા બંધાવ્યા હતા. સુરતમા પારસીઓને વસવાનો "રૂસ્તમપરા" નો લટો અસલ એવણની મીલકત હોવાથી તે આજસુધી એવણનાજ નામથી ઓળખાએછે એવણનુ મરણ સુરતમાજ નિપજ્યુ હતુ.

તા૦ ૩ જી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૦૯૦ યજદજરદી.

સુરતમા એક માણસ ગુજરે તેવારે તેને સગ્ગોગીને પદાન બાંધવાનો જે ચાલ હતો તે વિષે આએ વખતે વારવાર તકરારો તથા વાંધાઓ ઉઠયા કરતા હતા. જેથી સુરતની જરથોસ્તી અંજુમને નવસારીની અંજુમનને એક પત્ર લખી પુછાવ્યુ કે રવાનને પદાન બાંધવા કે નહિ? આનો જવાબ આજ દીને નવસારીવાલાઓએ હાનો લખ્યો કે પદાન દીનની રાહે બાંધવા ઘટ્ટાગતછે.[૨] આ જવાબ ઉપર ત્યાના દસ્તૂરો, મોબેદો, તથા બેહદીનોની નીચે પ્રમાણે સહીઓ હતી—

દસ્તૂર માણેકજી મેહરનોશજી, દસ્તૂર રૂસ્તમજી બેહરામજી, દસ્તૂર દારાબજી પાલણજી, દસ્તૂર જામાસ્પજી આશાજી, એ૦ નવરોજજી શેહરીયારજી, આ૦ ફરામરોજ નવરોજજી, આ૦ શેહરીયારજી નાહનાભાઈ બેદવાર, આ૦ મેહરનોશજી રૂસ્તમજી દારૂ, આ૦ નવરોજજી મેહરનોશજી, આ૦ રતનજી દારાબજી નરીમાન, આ૦ હોમજી નવરોજજી, દેશાઈ માણેકજી હોરમજજી, દેશાઈ દારાબજી રૂસ્તમજી, દેશાઈ બહમનજી રૂસ્તમજી, આ૦ શોરાબજી કેખશારપજી પાવરી, આ૦ માણેકજી નવરોજજી, આ૦ ખુરશેદજી શાપુરજી વાજા, આ૦ મનોચેહરજી પાલણજી કુટાર, આ૦ મેહરનોશજી દારાબજી દોરડી, આ૦ બરજોરજી કેરશાસ્પજી કોટવાલ, આ૦ નવરોજજી રૂસ્તમજી દેશાઈ, આ૦ હીરાજી ખુરશેદજી, આ૦ નવરોજજી શોરાબજી, આ૦ બરજોરજી માણેકજી પાદશાહ, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, આ૦ નવરોજજી જમશેદજી, પટેલ હોમજી શોરાબજી, પટેલ કાઉસજી નાહનાભાઈ, તોલાટી મનોચેહરજી કુકાજી, પટેલ કેરશાસ્પજી બેહરામજી, આ૦ મેહરનોશજી મનોચેહરજી, આ૦ બહમનજી દારાબજી, દારાબ પટેલ શોરાબજી; ભાઈજી શાગર તોલાટી, પેસતનજી જીવણજી ધનજી, શાપુરજી પેશતનજી, જમશેદજી લીમડાજી, નવરોજજી શોરાબજી શાગા, ફરદુનજી ખુરશેદજી, ગાંધી અસ્પંદયારજી બહમનજી, આ૦ ફરામજી જમશેદજી, રામજી શાગર તોલાટી, જમશેદજી બેહરામજી ધનજી, બેહરામજી રાણા, કેરશાશપજી રૂસ્તમજી રામા, જમશેદજી માણેકજી, મેહરજી જમશેદ, આ૦ એદલજી શોરાબજી.

આએ વર્ષમા ઈરાનથી જામાસ્પ નામનો એક ઈરાની મોબેદ તા૦ ૨૬ મી નવેમબર ૧૭૨૦ નો નીકળેલો સુરતમા આવ્યો હતો તેણે ત્યાના અને ઈરાનના જરથોસ્તીઓના રોજ માહની ગણતિમા એક મહિનાનો તફાવત જોયો. પણ તે જાહેર કરવાને તે ત્યાના જરથોસ્તીઓના અનુનને લીધે ધાભગયો. શબબ તે વેળાએ સુરતમા રવાનના પગ વાળવાની તથા પદાન બાંધવાની તકરાર ચાલતી હતી.[૩] વળી આ વેળાએ તેણે સુરતમા દીનઆઈનની ઘણીક નાવાકેફીઓ જોઈ, તેથી પ્રથમમાં

[૧] પારસી લા-કમીસનના રીપોરટનો વધારો સુરતવાળા ખાનબાહદુર રૂસ્તમજી ખરશેદજી મોદીની મીનીટ સફે ૨૨ મે

[૨] આ જવાબની નકલ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલી નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા રેહેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૨૩ મેછે આ જવાબ સુરત ગયાથી ત્યાના લોકોતો સામા ઊશ્કેરાયા, અને રવાનને પદાન નહિ બાંધવા લાગા, જેથી ત્યા મોટી ભાંજઘડ થઈ, અને જેઓ રવાનને પદાન બાંધે તે રવાંનને ત્યાના દોખમામા ચટાવવાનો પણ અટકાવ થયો, જે ઉપરથી તેવા રવાનોને ઘણાક વખત સુધી નવસારીમાં અવલમજલ પોહચાડવા લાવવા પડયા હતા

[૩] મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહદીન સફે ૧૨.

ત્રણ ખમરદાર મોબેદોને પોતાના શાગેરદો કીધા, તેમા એક સુરતવાલો દસ્તુર દારાબ (કુમાનો દાદાદાર) બીજો નવસારી વાલો દસ્તુર જામાસ્પ (જામાસ્પ આશા) અને ત્રિજો ભરૂચનો એક દસ્તુર, (જે ધાર્યા મેસે કામદીનજી દસ્તુરના બાપ હશે.) તેઓને તેણે જંદ પેહલવી શિખવી.[૨]

તા૦ ૨૩ મી અકટોબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧ (કદ૦) ૧૦૯૨ યજદજરદી.

જામાસ્પ ઈરાની સુરતથી મુંબઈ આવી આજ દીને પાછો ઈરાન ગયો હતો. તેણે સુરતમાં ચાલતી રવાનના પગ વાળવાની તથા પદાન બાંધવાની તકરારની વખતે જોયુ કે આપણી નજીવી વાતમા ત્યાના લોકો આવી મારામારી તથા ખુનો બનાવે છે તો એક મહિનાના તફાવત વિષેની બાબતમા કેટલુ બતાવશે, તેથી આપણે બીનાની ત્યાંના થોડાક પઢેલા બેહદીનો આગળ વાત કરી તેમની ખાતરી કરી આપી હતી.[૨]

જામાસ્પ ઈરાનીના સમજાવ્યા ઉપરથી સુરતમા આજ વર્ષથી શેઠ માણેકજી એદલજી આરમાનીના દલાલ[૩] કદીમ રોજ માહ પળવા લાગા, અને ગુજરેલાની ક્રિયામા છોકરીનુ નામ બાપ સાથે લેવાડવા લાગા.[૪] આથી સુરતમા એ વિષે આજ વર્ષથી મોટી તકરાર ચાલવા લાગી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૨.

તા૦ ૧૨ મી અકટોબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૦૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને અકલેસરની પાસેના એનાવ ગામમા એક દરેમેહર ત્યાના રેહવાશી આ૦ કાઉશજી ખરશેદજી કામદીને બંધાવી પરવાવી હતી.[૫]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૩.

સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીના દલાલ રૂસ્તમ માણેક શેઠના ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૧ માં મરણ પામ્યા પછી તેના વારસો અને ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓ વચ્ચે તેના દલાલીના હીસાબને માટે ગેરસમજુતી ઉઠી હતી, જેથી ઇંગ્રેજી કોઠીના વડા મી૦ હોપ અને તે પછી મીશીઅરેસ કોવન અને કોરટેની એઓએ સુરતના હાકિમ નવાબ મોમીનખાન પર મુંબઈના ગવરનર ફીપસ પાસે કાગજ લખાવી શેઠ રૂસતમના વડા દીકરા ફરામજી રૂસતમજી શેઠને સુરતમાં કેદ કરાવ્યા, તથા તેના મરનાર બાપના ઘેરપર જપતી બેસાડી, અને તેની પાસેથી ૫૦૦૦૦) પચાસ હજાર રૂપીઆનો દંડ તથા ઘેરમાના માણસોને ખોરાક પાણી પોહચતો કરવાના બદલામા દરરોજના રૂ૦ ૨૦૦) લેખે નવાબે લેતા કીધા હતા. આથી શેઠ ફરામજીના બીજા ભાઈ શેઠ બહેમનજી રૂસતમજી શેઠ દાદ ચાહવાને મુંબઈ આવ્યા હતા, તેવણને પણ ત્યાના ગવરનરે નજરકેદ રાખ્યા, અને મુંબઈથી કેથે બાહેર નહિ જાય એવો હુકમ કીધો. આ ઉપરથી એવોના નાહના ભાઈ શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના ઇંગલાંડ ખાતે "કોરટ-ઑફ-ડાઇરેક્ટરસ" ની હજુરમા પોતાના કુટુંબપર થયલા ગેરઇનસાફ તેમજ ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓપર પોતાના બાપના દલાલીના માગતા નાણાની ફરીઆદ કરવા તથા ઇનસાફ ચાહવા સુરતથી મનવાર "સાલીસબરી" મા બેસી લંડન ખાતે ગયા હતા, અને ત્યા આજ વર્ષના આપરેલ માસની આખરીએ સહીસલામત પુગા હતા.[૬]

તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૫ માહ ૫ (શે૦) ૧૦૯૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર રૂસતમજી માણેકજી મેહરજી રાણાના—ઉમર વર્ષ ૩૭) નવસારીવાલા દસ્તુર માણેકજી મેહરનોશજી મેહરજી-રાણાના બીજા દીકરા. એવણે

---

૧ પ્રોફેસર વેસટરગારડના જંદ અવસ્તાના પુસ્તકનો દીબાચો સફે ૫

૨ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહ દીન સફે ૧૩—૧૪

૩ કછના નાએબ દીવાન શેઠ જમશેદજી અરદેશર દલાલ, એમ એ, એલ એલ બી ના બાપના બાપાવાના બાપાવા, તથા સુરતવાલા શેઠ ખરશેદજી કાવસજી ખાદીવાલાના બાવાના બાવા હિંદુસ્થાનમા પેહલવેહલો ઇરાની તરીકા પ્રમાણે રોજ માહ પઢનાર એવણ ગણાય છે

૪ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહદીન સફે ૧૪

૫ આ દરેમેહર પરઠાયાનો દાહડો વાર ગોદાવરા પરઠાવાના આ૦ નાનાભાઈ બીખાજીએ પોતાની પાસેની જુની નોંધ ઉપરથી આ પ્રમાણે અમોને આપ્યો છે—"એનાવની દરેનેફરનો સંવત ૧૭૭૮ આશો સુદ ૭, રોજ ૨૦ માહ ૧૨, બંધાવનાર અધિઆરૂ કાઉશ ખરશેદજી કામદીન, રેહવાશી એનાવના" એ દરેમેહર જુની થવાથી ફરીથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ મા સુરતવાલા શેઠ ચેહરવાનજી હોરમજજી ફરેજરવાલાએ બંધાવી હતી તે પછી તરીજી વાર ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૯ મા મુંબઈવાલા મરહુમ શેઠ જમશેદજી બરજોરજી મીસતરીએ એક મોટી તથા ફક્કડ દરેમેહર બંધાવી હતી

૬ લંડનથી "કોરટ-ઑફ-ડાઇરેક્ટરસ" ના અધિકારીઓએ તા૦ ૧૯ મી આગસટ ૧૭૨૪ ને દીને મુંબઈના ગવરનર તથા તેની કોનસીલ પર મોકલેલો "ડીસપાચ" કે જેની નકલ બીજા સફા ઉપર જોવામાં આવશે એવુ કેહછે કે શેઠ નવરોજજી પોતાની સાથે પોતાના ભાણેજ આ૦ બીખાજી રતનજી વાછા તથા બીજા બે ત્રણ પારસી નોકરોને પણ લઇ ગયા હતા હિંદુસ્થાનથી પેહલ વેહલા એક દેશી તરીકે એવણ ઇંગલાંડની સફરે ગયલા જણાય છે.

નવસારીમા પોતાના બાપની હૈયાતીમા તેમના એકાત જીદગી ગુજારવાથી પોતાના મરણનાં છેલા બે વર્ષ આગમજ દસ્તૂરી કીધી હતી.

તા૦ ૨૯ મી જુન,

રોજ ૧૬ માહા ૯ (શે૦) ૧૦૯૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર માણેકજી મેહરનોશજી મેહરજી રાણાના—(ઉમર વર્ષ ૭૨) નવસારીવાળા દસ્તૂર મેહરનોશજી કેકોબાદજીના નાંધલા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૪ મા પોતાના બાપના મરણથી નવસારીની દસ્તૂરીનો ઓધ્ધો મલ્યો હતો. પોતાના વડવાઓની જાગીર સબધી કાંઈ વાધાને માટે એવણ દીલ્હી શાહનશાહ શાહ જેહાનની હજુરમા ગયા હતા. એવણના વખતમા નવસારીમા મોબેદો વચ્ચે અપસ અપસમા મોટો ટટો ફેસાદ ચાલ્યો હતો, તથા ભીનીચેહેર હોમજી વાલાઓએ છુટા પડી નવી અગીઆરી વડીક કીધી હતી. એવણે પોતાના મરણની બે વર્ષ આગમજ પોતાના દીકરા રૂસતમજીને દસ્તૂરીનો વહીવટ સોંપી પોતે એકાત જીદગી ગુજારવા માડી હતી, પણ તેવામા રૂસતમજી તા૦ ૨૮ મી ફેબ્રવારી ૧૭૨૩ ને દીને મરણ પામવાથી પાછો ત્રણ ચાર માસ અધિકાર ચલાવી તેમની પુઠેજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

સવત ૧૭૭૯, રોજ ૧૮ માહ ૨ (શે૦).

ગયે વર્ષે સુરત મધે જમશત મોબેદો તથા બેહદીનોની અંજુમન દસ્તૂર રૂસતમજી મેહેરામજીના ઘર મધે મળી હતી. તે વેળાએ સુરતમા અંજુમનના ઉઘરાણાથી એક દોખમુ બધાવવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો. તેમા એવુ ઠેરવ્યુ હતુ કે ૫૦ર વર્ષની ઉપરની ઉમરના દરેક જરથોશતીએ ઉઘરાણામા કાંઈપી રકમ ભરવી, તથા તે દોખમાનો તાણો પુરતી વેળાએ તથા તૈયાર થયા પછી ઈજ્જતી વખતે બાજ અને આફરગાનની ક્રિયા રૂસતમ પગના મોબેદોએ કરવી, અને તાણો પુરવાની તથા દોખમુ તૈયાર થયા પછી ત્યા વદીદાદની ક્રિયા શહેખિદપગના ભગરીઆ મોબેદોએ કરવી, તથા તે દોખમામા પહેલાન બાધેના રવાનોનેજ નાખવા. આ માટેનો એક લેખ નવસારીના ભગર સાથના મોબેદ દેનાઈ ટેહમુલજી રૂસતમજી, આ૦ ફ્રામરોજ દારાબજી, આ૦ નવરોજજી કેઆવજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આતીઆ, આ૦ ફરામજી જમશેદજી, આ૦ બમાજી નોશરવાનજી કોટવાલ તથા મોટા કુળીઆના બેહદીનો પટેલ આસપદીઆરજી સોરાબજી, પટેલ દોરાબજી મેહેરામજી, શે૦ મનાજી ફેકાજી તનાટી, જીજી નવરોજજી, સોરાબજી ચાપુરજી, તથા મવિસર કુલીઆના બેહદીનો રામજી શાગર, જીવા ચાંદજી, જમશેદ લીમડા, દારાબ ધનજી, મેહેરાબ ધનજી, તથા જીવણ ધનજી, વગેરે ત્યાની શમશદ્ અંજુમને આજ દીને કીધો હતો.[૧]

આએ વર્ષમા વદીદાદે માટે (કે જેમાં વદીદાદ, ઈજીશની, અને વીસપારદ, જદ અક્ષરે લખેલા હતા) ની એક નકલ કે જે સુરત ખાતે ત્યાના પારસીઓ પાસેથી જીયાર્જ બુશીયર નામના ઇગ્રેજ અમલદારે ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮ મા મેલવી હતી તે ઇંગલાંડ ખાતે લઈ જવામા આવી હતી.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૪.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓ તથા તેમના દલાલ મરનાર રૂસતમ માણેક શેઠના છોકરાઓ વચ્ચે તેમના બાપના હીસાબ તથા ધીરધાર સબધી ઉઠેલા વાધાનો ફડચો લાવવા માટે ઇગલાડ મધે તા૦ ૧૮ મી નવેમબર ૧૭૨૩ ને દીને એક તરફથી યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇડીઆ કપની તથા બીજી તરફથી સુરતવાસી નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના, એઓએ એકમતથી સેર માથીઉ ડકર, બારોનેટ; જોરીઆસ વરડસવરથ, એડવરડ હારીસન, અને જાન હીલકોટને પોતાના લવાદો કીધા હતા, તેઓએ આજ દીને પોતાનુ લવાદનામુ કરી આપ્યુ કે મજકૂર યુનૈટેડ કપનીએ શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી તથા તેઓના ભાઈઓ શેઠ ફરામજી તથા બહમનજી રૂસતમજીના જુદા જુદા બે "બાન્ડ" તથા પરચુરણ હીસાબ તેઓપર તેમનોછે તે સઘળાને પેટે કુલે રૂ૦ ૫૪૬૩૯૦) ઠેરવાછે, તે આએ પ્રમાણે ત્રણ હફતે આપવા. રૂ૦ ૧૭૦૦૦૦) નો પેહેલો હફતો તા૦ ૧ લી ફેબ્રવારી ૧૭૨૪ ને દીને ભરવો. બીજો

---

૧ આ લેખની નકલ એ૦ બમાનજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલી નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૧૭૧ મેછે આ મુજબ, ઊઘરાણ કરી સુરતમા રૂ૦ ૧૨૦૦૦) ને ખરચે પહેલાન વાલાં રવાનોને નાઠેનુ દોખમુ બધાવ્યુ હતુ, પણ તેને પરઠવાનો દાહડો વાર હાથ લાગતો નથી

૨ ઇંગ્લાંડમા પારસીઓના ધર્મને લગતુ પેહલ વેહલુ પુસ્તક આ ગણતુ કેહવાયછે તે જનારે ત્યા આવ્યુ ત્યારે કોઈથી ઘણી તે ઉકલાવી શકાયો નહિ, તો જોકે ડાકટર હાઇડના એક હસ્ત લેખમા જદ મુળાક્ષરો લખેલા હતા [મિ૦ આકવીટલ દુ પેરોનો હિંદુસ્થાનની મુસાફરીના પુસ્તકમાથી જરથોશતી ધર્મ સબધી તેણે કરેલી શોધોના લખાણનો એ૦ કાવસજી એદલજી કાગાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૬ મા "કેસરેહીવલ પ્રેસ" મા છપાવેલો ઈંગરેજી તરજુમો સફે ૬]

લખ્યો હતો, તેમા તેઓએ પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજી રૂસ્તમજી સેને ઇંગ્રેજી રીત પ્રમાણે "લેટર-ઑફ-આટરની" તથા બીજા કેટલાક અગત્યના દસ્તાવેજો આપ્યા વગર ઇગલાડ મોકલ્યા તે માટે ઠપકો આપ્યો હતો, તથા તેઓ અને "યુનૈટેડ-ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની" વચ્ચેનો વાંધો પતાવવાને તેણે પોતે ઇગલાડમા શેઠ નવરોજજીને કેટલીબ ી મદદો તથા સુચનાઓ કીધી હતી તે જણાવ્યુ, તથા લખ્યુ હતુ કે "મે તેમજ ઇગલાડના બીજા કેટલાક ગ્રહસ્થોએ નવરોજજીને સલાહ આપીછે કે તમો ત્રણે ભાઈઓએ તમારા દરેક કામકાજોમા સલાહ સપજથી રેહેવુ, કારણ કે એની વકી રાખવામા આવેછે કે થોડા વખતમા હાનરેબલ કપની તમો ત્રણેને પાછા પોતાના દલાલ તરીકે ભેગા કામે લગાડશે, પણ તમારામાં જો સપ નહિ હશે, અને માહોમાહે વાંધા પડશે, તો તમો તમારુ પોતાનુ કામ બગાબ કરશો. નવરોજજીના ઇગલાંડ આવ્યા પછી તેવણ અતરે ઘણા આજારી પડ્યા હતા, વળબ આએ પોતાના કામમા તેવણે ઘણી જેહેમત એ ચી હતી, અને અતરે દરેક જણ એવણ વિષે ઘણુ માન ધરાવેછે. અમજુ કામ એવણે હાનરેબલ કપનીને મનપતીજ, તથા પોતાના ભાઈઓ અને કુટુ-બને ફાયદા ભરી રીતે બજાવ્યુછે, તેટલા માટે જ્યારે એવણ તમારી તરફ પાછા આવે, ત્યારે તમોએ એવણને આઓ લાબી તથા કટાલા ભરી મુસાફરી, અને મોટી દીપઓજીથી લીધેલી મેહેનતના બદલામા કાઈ કીમતી ભેટ આપવી. . . . . સુરતના મારા આડતીઆ મી૦ થામસ વાટરસને મારા અથવા તેના પોતાના કાઈ કામસર તમારી મદદ જોઈએતો તેણે આપવાની તેમજ મારા દોસ્તો મીશીઆરસ જોનસ, સેમબ્રટન, અને લુકરને પણ જ્યારે સજોગ પડે ત્યારે તમારી મદદ અને સલાહ આપવાની હુ તમોને ભલામણ કરુ છુ "[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૭.

આએ વર્ષમા ભરૂચ મધે બાહેરકોટ નર્મદા નદીના કીનારા આગળ સુરતના એક બેહદીન શેઠ રૂસ્તમજી માણેકજી હીરાચગનાએ એક દરેમેહર બધાવી પરથાવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮.

તા૦ ૧૯ મી મેએ

રોજ ૭ માહ ૮ (ચે૦) ૧૦૯૭ યજદજરદી

મરણ—દેશાઈ ટેહેમુલજી રૂસ્તમજી—નવસારીના "મોટા દેશાઈ" ના ખાનદાનના વડવા. એવણને દીલ્હીના બાહનશાહ તરફથી તા૦ ૧૫ મી રબીઉલ આખેર સને ૧૧૧૨ હીજરી (તા૦ ૧૮ મી સપ્ટેમબર ૧૭૦૦ ઇસ્વી) ને દીને એક ફરમાન આપી નવસારી કસબા તથા પારચોલનુ પરગણુ જે સુરતના અમનમા અને અમદાવાદની સુબાગીરીમા હતુ તેની ચોધરાઈ[3] આપી હતી.

---

[1] આ કાગળની નકલ પણ શેઠ ડેબખશરૂ રૂસ્તમજી દાદાભાઈ શેઠના પાસેથીજ મળી હતી તેમાના જે ફકરાની ઊપર નોધ લીધીછે તે પરથી જણાએછે કે આપણા લોકો શરૂઆતથીજ ઇગ્રેજી સતાવાળાઓ સાથે કેવો ગરોબો રાખતા હતા, તથા પેહલ વેહલા ઇગલાડ જનાર પારસીએ આજ ૧૫૦ થી વધારે વર્ષ ઊપર ત્યા કેવુ સારૂ મત બેસાડ્યુ હતુ તેટલા માટે આ અસલ ઇગ્રેજી ફકરો પણ અતરે ઊતારી લેવાનુ મન થાયછે :

"I have advised Mr Nowrojee and so have several gentlemen here that you three Brothers should live amicable and peacefully in all your affairs, because in a very short time its to be hoped that the Hon'ble Company will employ you all jointly as their Broker, as is promised by my own, and Nowrojee's good friends here, but any dispute happens among you then you will ruin your business since Nowrojee's coming to England he hath been very ill, but he hath taken great pains in this business, and every body here hath great value and esteem for him, because he hath managed this affairs to the satisfaction, of the Hon'ble Company and for the Good and Interest of his brothers and family, therefore you ought to make him a handsome present for his long and fatiguing voyage and good services"

[2] આ દરેમેહર પરથાયાના સને તથા દાહડાવારનો ભરૂચ મધેથી કશો પટો હાથ લાગો નહિ તોપણ આએ ચાલુ સાલના "ઝોરાસટરીઅન કાલેનડર" મા એ દરેમેહર પરથાયાનુ સાલ ૧૦૯૬ યજદજરદી કરી લખેલુછે એની આગમજની એક ઘણી પુરાની દરેમેહર ભરૂચ મધે કોટમા દસ્તૂર મોબેદોના ઘરને લગતીછે. તેના વિષે એ તરફના ઘરડા મોબેદોથી એવુ સાભલવામા આવેછે કે ભરૂચમા જ્યારથી જરથોસ્તીઓની વસ્તી થઈ ત્યારની એ દરેમેહર પુરાણીછે એની પડોસના ઘરવાળાઓએ પોતાના ઘરોમાથી થોડો થોડો ભાગ ધર્મ ખાતે આપી એ દરેમેહર સ્થાપેલીછે તેની શાબેતી એ દરેમેહર નજરે જોયાથી માલમ પડી આવેછે કે એવુ ભાએતલીઊ દરેમેહર ખાતે વાપડવામા આવેછે, અને તેની ઊપર એક નાઘલો માળછે ત્યા એક મોબેદ પોતાના કુટુબ સાથે રેહેછે વળી જે જગોપર હિંધોલા બાંડેલાછે તેની અદરથી એક પડોસના ઘરમા જવાનુ બારણુ મેલેલુછે, અને તેમા લાશ જરી લીધાછે તથા એની દક્ષિણ અને ઊત્તર બાજુના ઘરવાળાઓનો બાહેર નિકળવાનો રસ્તો જે જગોપર કુવો તથા દાડમડી અને ખજુરીના ઝાડ રોપેલાછે ત્યાથીછે

[3] ચોધરાઈની મતલબ એવી માલમ પડેછે કે રૈયતના જાન માલનો ચોર અને લૂટારાઓથી સભાલ રાખવો આ અસલ ફરમાન એવણના એક વારસ શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી દેશાઈ પાસે મોજુદછે તેમાતો એટલીજ મતલબ લખેલીછે કે આ૦ ટેહેમુલજી રૂસ્તમજી બીન હોમજીને નવસારી કસબા તથા પારચોલના પરગણાની ચોધરાઈ આપેલીછે માટે સર્વે અમલદારો તથા લાગતા વળગતાઓએ તેને તે ઓહ્દામા કબુલ રાખવો, અને જોઈતી મદદ કરવી

એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮ મા એવણે નવસારીના પોલીઆ દેશાઈના વંશના એક દારાબજી રૂસતમજી દેશાઈ પાસેથી તેમના દેશાઈગીરીનાં વતનનો ભાગ વેચાતો લઈ મોટા જમીનદાર તથા દેશાઈગીરીમા ભાગીયા થયા હતા. આ વેળાએ નવસારીના લોકો મોગલાઈ અમલદારોના દોરથી ઘણા કંટાળી ગયા હતા, જેથી એવણ તે જુલમમાંથી પોતાના વતનીઓને છોડવી નવસારીમા ગાયકવાડી અમલ બેસાડવાને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૦ મા સોનગઢ ખાતે સુબેદાર પીલાજીરાવ ગાયકવાડને જઈ મલ્યા, અને એવી ભલામણ કીધી કે "સઘળા જમીનદારો મોગલોના અમલથી એટલાતો કંટાળી ગયાછે કે જો તમો સુરત અઠાવીશીના પરગણાઓમા થાણા બેસાડવા આવશો તો તેઓ તુરત તમારે તાબે થશે."[1] આ વાતની ખબર કોઈએ સુરતના તે વેળાના મોગલાઈ નવાબ રૂસતમ અલીખાનને જણાવ્યાથી એવણ તથા એવણનાં આખાં કુટુંબને તેણે સુરત ખાતે તેડાવી કેદ કરાવ્યું, પણ તે પછી પીલાજીરાવ ગાયકવાડ પોતાની અમદાવાદની ચઢાઈપરથી પાછો ફરતાં સુરત ખાતે આવી એવણને એમના આખાં કુટુંબ સહીત કેદમાથી છોડવ્યા, અને પોતાના હાથ તલે સરકારી કામકાજોને માટે રાખ્યા. એવણે નવસારીના કેટલાક માહલોની હાલત જે મોગલોના અમલમા ખરાબ થઈ હતી તેમા ઘણોક સુધારો કરાવ્યો હતો. નવસારીની જરથોશતી અન્જુમનના એવણ એક આગેવાન અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦.

તા૦ ૧૯ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૦૦ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ માણેકજી હોમજીભાઈ—નવસારીના પોલીઆ દેશાઈ હોમજીભાઈ ટેહમુલજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૧ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની દેશાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણના વખતમા એવણના પિતાઈઓ એક ચેહરીયારજી બહમનજી દેશાઈના વારેસોએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૮ મા આ૦ હોમજી આદરજી હોમજીને[2] તથા એક દોરાબજી રૂસતમજી દેશાઈએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૮ મા આ૦ ટેહમુલજી રૂસતમજી નીરયાનને[3] પોતાના દેશાઈગીરી તથા જમીનના હકનો ભાગ વેચી આપ્યો હતો. પેહલા ધણી પાસેથી એવણે તેનો ભાગ કેટલીક કોશેશે નાણું ભરી છોડવ્યો હતો, પણ છેલા ધણી પાસે મોટો હીસ્સો આવ્યાથી તે એવણનો દેશાઈગીરામાં ભાગીયો થયો.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૧.

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર,

સંવંત ૧૭૮૮ ના આશો શુદ ૧૦.

આજ દીને પીલાજીરાવ ગાયકવાડે એક પરવાનો[4] કરી આપી વલસાડના મોબેદોપરની રૂ૦ ૨૧) ની ગાયકવાડી સરકાર તરફની વાર્ષિક ખંડણી માફ કરી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૨.

તા૦ ૫ મી આપરેલ,

સવંત ૧૭૮૮ ના, રોજ ૨૪ માહ ૯ (શે૦).

આજ દીને નવસારીના શમશત ભગરીઆ મોબેદો આ૦ દારાબજી પાલણજી ફરદુનજી, આ૦ જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આતીઆ, આ૦ નવરોજજી કેરશાસપજી, આ૦ ફરામજી દારાબજી, આ૦ બસાજી નોશરવાનજી કોટવાલ, આ૦ કેરશાસપજી મેહરનોશજી, આ૦ જામાસપજી આશાજી, વગેરે જોગ મનોચેહર હોમજી સાથના શમશતે મોબેદો આ૦ મેહરનોશજી મનોચેહરજી હોમજી, આ૦ બહમનજી દારાબજી મનચેરજી, આ૦ મેહરાબજી દારાબજી મનચેરજી, આ૦ જામાસપજી મેહરનોશજી, આ૦ ખુરશેદજી મેહરનોશજી મનચેરજી, આ૦ બરજોરજી માણેકજી બહમનજી, આ૦ જમશેદજી કેરશાસપજી, આ૦ જીવનજી કેરશાસપજી મેહરજી, આ૦ ચેહરીયારજી કુકાજી મેહરજી, આ૦ નવરોજજી નોશરવાનજી, આ૦ સાપુરજી નોશરવાનજી મેહરજી, આ૦ જામાસપજી પાલણજી, આ૦ કાવશજી પાલણજી નોશરવાનજી, આ૦ માણેકજી, રતનજી, હીરજી, બહમનજી, તથા જમશેદજી દારાબજી ચાંદજી, આ૦ બરજોરજી આશાજી, આ૦ પેશતનજી આશાજી દારાબજી, આ૦ માણેકજી તથા ફરામજી પેશતનજી સોરાબજી, વગેરેએ એક લેખ કરી આપયો હતો કે હજાર વર્ષ થયા આપણા વડા તમામ ભગરીઆ મોબેદો જયારથી હિંદુસ્થાનમા આવી રહ્યા તે દાહડેથી બેહદીનોના કામ જેમ કરતા હતા તેમ વેહચી લેતા હતા, પણ હવણાં થોડાક વર્ષ થયા આપણને મીનાકેમો થયાથી બેહદીનોએ તે કામો અમારા વડાઓના પાસે કરાવવા માંડયા હતા. પણ આજ દીને આપણે વડી દરેમેહરમા

---

૧ નરેઓપ, પુસ્તક ૭ આંક ૪ સને ૧૦૪ મે શેઠ પાલણજી બરજોરજી દેશાઈનું લખાણ

૨ પ્રખ્યાત દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના પિતાઈ કાકા

૩ દેશાઈ ખુરશેદજીના બાવા.

૪ આ અસલ પરવાનો નવસારી મધે દેશાઈ પેશતનજી બરજોરજી પાસે મોજુદછે.

શમશત મોબેદોએ બેસી આ લેખ કીધોછે કે નવસારી કશબાના પથકના બેહદીનોના મુવા તથા જીવતાના કામ જે આજપછી હમો કર્યે તથા તમો કરો તેનુ નાણુ તથા કપડા તથા વાસણ વગેરે જે આવે તે અમન તરીકા માફક વેહચી લઈજીએ [1]

તા૦ ૧૩ મી આપરેલ.

રોજ ૨ માહ ૭ (યે૦) ૧૧૦૧ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના—સુરતવાલા શેઠ રૂસતમ માણેકના નાધના દીકરા. એવણુને પોતાના મરનાર બાપના હીસાબ કેતાબ તથા જાગીર સબધી સુરતના ઇગ્રેજી કોઠીવાલાઓ સાથે કાઈ મોટો વાધો ઉઠયાથી તેનો ફડચો કરાવવા માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા "શાનસરી" નામની ઇગ્રેજી મનવારમા ઇગલાડ જવુ પડયુ હતુ. ઇગલાડ તરફ પારસીઓમા એવણ પેહલ વેહલા ગયના જણાયલાછે. એવણે ત્યા પોતાની સઘળી હકીકત "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" આગલ રજુ કીધાથી ત્યાથી એમને ઈનસાફ મલ્યો હતો ત્યા એમને મોટા મોટા અમીર ઉમરાવો તથા "ઈસ્ટ ઇડીઆ કપની" ના અધિકારીઓ તરફથી ઘણુ માન મલ્યુ હતુ, તેમજ "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" તરફથી એક સરોપાવ ભેટ આપ્યો હતો [2] તે પછી એવણે પાછા આવી મુબઈમા જાયુક વાસો કીધો હતો. "નવરોજજી હીલ" ને નામે મુબઈમા મજગામના રસ્તા પર જે એક મોટો ડુગરછે તે એ ગ્રહસ્થના નામની યાદગારી દેખાડેછે. એવણ તે વેળા મુબઈમા પેહલ વેહલી સ્થાપેલી પારસીની પચાએતના એક મુખ્ય અકાબર હતા

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.

રોજ ૭ માહ ૭ (યે૦) ૧૧૦૧ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારીની અજુમન તરફથી દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ-જીવણજી માણેકજી, તથા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ આ૦ ફરામરોજ મેહર પેશાતનજીને એક લેખ[3] તેવણ પાસેથી કરી લઈ ગડેવી ગામના પથકી તરીકે મોકલ્યા હતા

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

સવત ૧૭૮૮ ના, રોજ ૧૮ માહ ૮ (કે૦).

આજ દીને નવસારી મધે આતશબેહેરામની સાથે વસેના સજાણા મોબેદો આ૦ શાપુરજી બેહરામજી, આ૦ નોશરવાનજી શોરાબજી, આ૦ ભીખાજી રૂસતમજી, આ૦ નવરોજજી તથા આ૦ રૂસતમજી શેહરીયારજી, વગેરેએ શમશત ભગરીઆ મોબેદો વડી દરેમેહેરના દસ્તૂર દારાબજી પાલણજી, દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી માણેકજી, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, દસ્તૂર જામાસ્પજી આશાજી, આ૦ રતનજી માણેકજી દારાબજી આતીઆ, આ૦ નવરોજજી કેરશાસ્પજી, આ૦ ફરામજી દારાબજી, આ૦ બઆજી નોશરવાનજી કોટવાલ, વગેરેને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે હજાર વર્ષ થાએઆ આપણા બુજરગોએ બેસી માહોમાહે સમજી જજમાન લોકોના પથક વેહેચી લઈ એકરાર કીધો હતો જે સહુ કોઈ પોતપોતાના તાલુકામા આવેલા પથકોના જજમાનોને ત્યાની મરણ જીવણની ક્રિયા કરે. કોઈ કોઈના તાલુકામા કરસી વાનનો અમલ કરે નહિ કદાચ કોઈ મોબેદો બીજા તાલુકામા આવી વશેતો તેમના ઘરની ક્રિયા પણ તે તાલુકાવાલાજ મોબેદો કરે, તે મોબેદોથી પોતાથી થાય નહિ. તોપણ આજ કેટલાક વર્ષ થાએઆ નવસારીમા મોબેદો તથા બેહદીનો વચ્ચે મીનાકેયો થયા પછી અમો અમારા તથા અનરેના બેહદીનોના ઘરનુ દીનઆઈનનુ કામ કરતા હતા તે આજ દીને અમો અમારી રાજીખુશીથી લખી આપ્યે છૈયે જે હવેથી તેમ નહિ કર્યે, અને ફકત આતશબેહેરામમા બોઓજ દઈજીએ, તથા અસલી વડા વડેરાના બદોબસ્ત મુજબ ચાલ્યે [4]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૩.

તા૦ ૧૭ મી માર્ચ

રોજ ૫ માહ ૬ (યે૦) ૧૧૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને મહવા ગામના પારસી બેહદીનો નાહનજી ધનજી, આશા ધના, જોગી માણેક, હોમજી નરીમાન, રતન દારાબ, નાહના આશા, શોરાબ ભાઈજી, ધનજી કાનજી, તથા નવરોજ નાહના વગેરે શમશત બેહદીનોએ નવસારીના દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી તથા શમશત અજુમનને એક લેખ કરી આપ્યો જે હમારે

---

[1] એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૪

[2] આ સરોપાવમા એવણની પડાવેલી એક તસવીર એવણના કુટુબમા મોજુદછે.

[3] એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧

[4] આ લેખની નકલ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૨૩ મેઠ.

ત્યા શ્રી મહવા મવિ આજ બરસમ વગેરેના કામને કાજે મોબેદ તર્ફે મોકલો તેને હમો લઈ જઈ રાખ્યે તથા તેનાં પરસાંણના રૂ૦ ૨૧) દર વર્ષો વર્ષ ચાલુ તમોને આપ્યે, તથા તે મોબેદને પોતાને લવાજમો નીચે પ્રમાણેનો આપ્યે.

પેહેવા થાય ત્યારે.

૨) છોકરા પાસેથી રૂ.
૧) છોકરી પાસેથી રૂ.
૦॥ નવજોતના છોકરાની ગમથી રૂ.
૦)≡ નવજોતના છોકરીની ગમથી રૂ.
૦॥ નીશાલ ગરનુ છોકરાની ગમથી રૂ.
૩) ગગરનાના આશીરવાદના રૂ.
૦)≡ નાહાન નાહે તેના રૂ.
૦॥ શીશીઓ નાહે તેના રૂ.
૦॥ સરોશનો રૂ.
૦॥ ગેહેમ્બારનાંનો રૂ.
૦)૨ આફરગાનના પઈસા ૨.
૦)≡ શીરોજાની બાજના રૂ.
૦)≡ ધુપ દેઆમની રૂ.

શીઆવ જેવા પામે તેવા તથા વાસ્તુ અસલ આપતા તે માફક.[૧]

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૯ (શ૦) ૧૧૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને મુબઈના કોટમાં બજારગેટ સ્ટ્રિટમા આ૦ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાએ એક આદરાંનની દરેમેહર બધાવી તેને પરઠાવ્યાનુ જશન કીધુ હતુ.[૨]

સંજાણવાલા આતશબેહરામને બેહદીન ચાંગા આશાની મદદથી નવસારીમા લાવ્યા હતા તે ત્યાંથી પીંઢારાઓની ધાડ તથા લૂટને લીવે આએ વર્ષમા સંજાણા મોબેદો એક દીને ગતના સુપાસુપ સુરત લઈ ગયા હતા.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪.

તા૦ ૩ જી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૮ (શ૦) ૧૧૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતના રૂસ્તમપરાના મોબેદોની તરફથી આ૦ બેહરામજી કાવશજી જામાસ્પજી તથા આ૦ નવરોજજી ફરામજી પેશતનજીએ નવસારીની અંજુમનના આગેવાનો દેશાઈ કુકાજી મેહરજી તથા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહેમુલજી તથા દેશાઈ જીવણજી માણેકજીને એક લેખ કરી આપ્યો જે સુરતના રૂસ્તમપરા મધે અમો તમારી રજાએ બેહદીનોના મુવાનુ કામ કર્યે, તથા જીવતાના કામ વેહવા, ગગરનુ, અને નવજોદ, તમો તમારી નજરમા આવે તેવા મોબેદો પાસે કરાંવો તેમા અમો દખલ કર્યે નહિ.[૪]

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૦ માહ ૧૦ (શ૦) ૧૧૦૩ યજદજરદી.

મરણ—બનાજી લીમજી—ઉમર વર્ષ ૮૦) અતરેનાં બનાજી ખાનદાનનો પાયો નાખનાર. એવણ સુરતની પાસેના ભગવાદાંડી નામના ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૦ ને આસરે અતરે આવ્યા હતા, અને ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વ્યાપાર ખાતામા કાંઈ નોકરી મેલવી હતી. તે પછી પોતે દેશાવરી ખાતેનો વ્યાપાર "બનાજી લીમજી" ની પેહડીને નામે કરવા લાગા, અને કેહછે કે વ્યાપારને માટે એકવાર "પેગુ" ની સફર પણ કરી આવ્યા હતા. મુબઈના કોટમા એવણે એક આદરાનની દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૨૫ મી જુન ૧૭૦૯ ને દીને પરઠાવી હતી. અતરે પારસીઓની પેહલ વેહલી પંચાએત એવણના

---

૧ એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કિતાબખાનામા રેહેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૧૫ મે

૨ આએ ચાલુ યજદજરદી ૧૨૪૭ ના "ઝોરાસટરીઅન કાલેનડર" મા એ દરેમેહર પરઠાયાનુ સાલ ૧૦૯૭ યજદજરદી કરી લખેલુ છે, અને તેજ સાલની ગણતિથી મુબઈમા નિકલતા સઘળા ગુજરાતી પચાંગોમા એ દરેમેહરની સાલગરેહ ગણવામા આવેછે પણ વાચનારે આગલ જોયુ હશે કે એ સાલખાતે શેઠ માણેકજીના બાવા શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના સુરતના ઈગતપાડથી આવ્યા હતા, અને માણેકજી શેઠ પોતે કસ્ત્રી રીતે એ વખતે પગભર થયલા નહિ હતા, પણ સુરતમા વસતા હતા એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૨ મા શેઠ નવરોજજી મરણ પામવાથી તેવણની નઈયતે શેઠ માણેકજીએ આ દરેમેહર પરઠાવી હતી એનો પરઠાયાનો સને ૧૧૦૨ યજદજરદી "મુબઈના બાહર" મા લખેલોછે તે અમોને ખરો લાગેછે એ ઉપરાંત અતરેના જાણીતા શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી કે જેવણ આગલ મરહુમ શેઠ બનાજી લીમજીની દરેમેહરના મુતવલી હતા, તેવણે અમોને કહયા મુજબ એ દરેમેહરના આગલા મુતવલી મરહુમ શેઠ માણેકજી મેહરવાનજી શેઠનાએ પોતે તેવણ આગલ એકવાર કહયુ હતુ કે માણેકજી શેઠની દરેમેહર બનાજીની દરેમેહર પછી લગભગ પચીસ વર્ષે પરઠાઈ હતી.

૩ વલસાડવાલા મરહુમ મોબેદ રતનજી હોશંગજી કે જેવણ પાસે ઘણીક જુની બાબદોની નોંધો હતી તેવણની હાથની લખેલી એક ચોપડીમાં આતશબેહરામને સવત ૧૭૮૯ મા પીંઢારાઓની ધાકને લીધે સુરત લઇ ગયા હતા એવી નોધ કીધેલીછે

૪ આ અસલ લેખ નવસારીવાલા દેશાઇ પેશતનજી ખરશેદજી પાસેછે.

જમાતમાં સ્થાપવામા આવી હતી, અને તેના વડા અકાબર એવણને ગુડ્યાથી "દાવર" ના એનકાબથી ઓળખાતા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

રોજ ૨૩ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૦૩ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર દારાબ પાહલણ[૧]—ઉમર વર્ષ ૬૭) નવસારીના એક ખબરદાર તથા નિંબેના દસ્તૂર. એવણની કાબેલીઅત તથા દીનદારીને લીધે નવસારીની અન્જુમને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૬ માં એવણને પોતાના દસ્તૂરથી બીજી બેઠક આપી હતી, કે જે દરજ્જો આજ લગણ ત્યાં એમના વારેસો ભોગવેછે. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૬૯૦ મા "ઓલાસે દીન" તથા તે પછી થોડીક મુદતે "ફરજીઆતનામુ" નામની બે ચોપડીઓ ફારસી બેતોમા બનાવી હતી.

આએ વર્ષમા સુરત મધે મોલ્લે ઉમરવાડા ઈધાને કાકરાખાડી આગલ શેઠ નાનાભાઈ ભીમજી મોદીની આગેવાનીથી એક દોખમુ અન્જુમનના ઉઘરાતથી બધાવી પુરાવ્યુ હતુ.[૨]

---

૧ એવણના બાવા દસ્તૂર પાહલણ રરેહન પણ નવસારીમાં એક કાબેલ તથા પહુચેલા ગણાતા હતા. તેમના હાથ હેઠલ ઘણાક શાગેરદોએ તાલીમ લીધી હતી, જેમા નવસારીના જાણીતા દસ્તૂર જામાસ્પ આશા તથા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી પણ હતા.

૨ આ દોખમાના દરવાજા ઉપર નીચે પ્રમાણે ફારસીમા તખ્તી મારેલીછે:—

د حمه یزدان پرستان حق سرشت
صورتش البرز در معنی بهشت
سال تاریخش نه است ار یزدجرد
یکهزار و یکصد و سه در نوشت

માએની—વાજબી ખમીરવાલા યજદાપરસ્તોનું દોખમુ કે જે જાહેરમા અલબરૂજ પાહડ અને અંદરથી બેહશતના જેવુંછે એની બેહતર તારીખનુ વર્ષ એક હજાર એકશો ત્રણ, યજદજરદી લખ્યુછે.

આ દોખમુ હજીસુધી નાનાભાઈ મોદીના દોખમાને નામે ઓળખાએછે તેમા કેહેછે કે એ મોદીજીના ઘણા પૈસા તથા મોટી આગેવાની હતી એ દોખમુ પીલા પથરોથી બાંધેલુછે એની આગમજના બીજા બે દોખમાઓ એજ તરફ બીસ્માર હાલતમા હજીસુધી મોજુદછે, અને તેમા તમામ ઝાડ તથા ઝાડીઓ ઊગી નીકલેલાછે, તથા તેપર કસ્સો લેખ ઈયા તખતી નથી એવુ ધારવામા આવેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૬૪૭ માં શેઠ નાનાભાઈ પુંજીઆએ જે પથરનું દોખમુ બંધાવેલુ આપણે આગલ વાચ્યુ તે કદાચ એમાનુ એક હશે એ ઊપરાંત એ જગોએ બીજા બે પડી ભાગેલા દોખમાઓનો ચકર જમીન ઊપર દેખાયા કરેછે, અને તે ઈટના બાંધેલા હોય એવુ માલમ પડેછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

સંવત ૧૭૯૧ ના, રોજ ૨૬ માહ ૩ (શે૦).

આજ દીને નવસારીના મોટા ફલીઆના તથા નાહના ફલીઆના સમસ્ત બેહદીનો પટેલ દારાજી મેહરામજી, પટેલ ફરામજી નાનાભાઈ, તલાટી મનાજી કુકાજી, દારાબજી ચાંદજી, જમશેદજી માણેકજી, ફરદુનજી ખુરશેદજી, હોમજી શાપુર, મેહરામજી ભીખાજી, કુવરજી મેહરામજી રાના, વગેરેએ સમસ્ત ભગરીઆ મોબેદો દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી પાલણજી, દસ્તૂર જામાસ્પજી આશાજી, દેશાઈ કુકાજી મેહરજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આતીઆ, આ૦ ફરામરોજ દારાબજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, આ૦ નવરોજજી કેરશાસ્પજી, આ૦ બમાજી નોશરવાનજી કોટવાલ, આ૦ માણેકજી નવરોજજી પાવડી, તથા આ૦ મેહેરનોશજી દારાબજી દોરડી[૩] વગેરેને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે આપણને માહોમાંહે મીનાકેશો ધરમના તથા પરણના તથા મરણનાં કામો કરવાને માટેનો હતો. તેપર રાવ શ્રી રંગાજી ગાએકુવાડ પાસે આપણે ગયા, અને તે હાકેમે આપણા ટંટાનો ફેસલો શ્રી સુરતના વશે શુરજીભાઈ શુંદરજી તથા પરગણે ચોરેઆશીના દેશાઈ શ્રી લખુભાઈ જગા તથા ગણદેવીના શેઠ ગાંધી પરેમજી ગોકલદાસ તથા પારી૦ વનમાલીદાસ સોમદાસ તથા કસબે મજકુરના શેઠ શ્રી ભવાનીદાસ વનજીદાસ તથા શા૦ નથુ વનારશીદાસ તથા ભતરીવી હરી વઈદ તથા ભત વીઠોબા હરી તથા પંડ્યા દેવ્યાલ શીવજી તથા ભટ આનંદ મંગલ, એઓની મુનસફી ઉપર સોંપ્યો. તે મનસફોએ બંધે તરફના કાગળો જોએઆ અને હકીકતથી વાકેફ થઈને આગલના પાછલા કાગળ બંધે તરફના રદ કીધા, અને આજ દીને નવો શરેશતો તેઓએ ઠેરવી આપ્યો, તે માફક ચાલ્વે તેની વીગત—

(૧) ભગરની જુની અગીઆરીમા કુલ ધર્મનુ કામ પોતાનુ તથા પોતાના મલતીઆ બેહદીનોનુ ભગરી મોબેદો કરે.

(૨) અગીઆરી ૧) આ૦ મનોચેહર હોમજી વગેરેના મલતીઆ સાથને બેહદીન સમસ્તે કરી આપીછે તે મધે કામ કુલ ધર્મનુ તથા હેરબદ થાય તે કરે. જે મોબેદ એ સાથેનો ભગરની જુની અગીઆરીમા રાજીએ હેરબદ થાય તેને કોઈ મુજાહેમ નહિ કરે એ અગીઆરીમા મનોચેહેર હોમજીવાલાઓ નીરંગદીન તથા વર-

---

૩ ઈંગવાડવાલા શેઠ દાદાભાઈ નવરોજજીના બાપના બપાવાનો બપાવો

શીયો તથા પોતાના તાલુકામા આવેલા બેહદીનોનું મરણનું કુલ કેસ કરે, પણ વેહવા તથા ગગરનાનુ તમામ કામ ભગરીયાઓ કરે. તથા ભગરીયાઓ પોતાને તાલુકેના ગામો જેવા કે મહવા, શીઓદ, તથા ગંદેવી, વગેરેના બેહદીનોના કુલ ધર્મના કામ મરણ તથા પરણના પોતે કરે

(૩) તે સર્વે હકનુ બેહુ તરફનું જે નાણું આવે તે રાસમાં ગખી વર્ષ દાહડે બેહુ તરફના મોબેદો પાધડી દીઠ વેંહચી લીએ.

(૪) વેહવાં તથા ગગરનાનો હક આપવાની વીગત.

૨) આસીરવાદ તથા વગ્ની તથા નવજોત વીગેરેના રૂ.

૨।। ગગરનાના આસીરવાદના રૂ.

૦।। ગેહેસારનુ તથા સરોશ ૩ નો રૂ.

શીવાય જે રવાન ગુજરે તેનો જેવો પામે તેનો આપે.

(૫) ભગરીયા મોબેદો અસલથી જુની આગીઆરીમાં જેમ હોરમદ તથા વરશીઓ તથા બીગ ગદીન વગેરેનુ કામ કરતા આવ્યાછે તેમ ત્યા કરે.[૧]

આએ વર્ષની આગમજ મુંબઈમા વાહાણો બાધવા તથા ગુમારવાને ગોદી મુદલ હતી નહિ. પણ સુરતમા મજબૂત પાયાપર ગોદી હોવાથી તે મોટુ મથક ગણાતુ હતું, ત્યા નામદાર યુનેટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના બ્યાપારને માટે "કુઈન" નામનું એક વાહણ બાધવાનો ત્યાના માસ્ટર બીલ્ડર શેઠ ધનજીભાઈની સાથે બંદોબસ્ત કરવાને અતરેનાં બાગનો "માસ્ટર એટ્ન્ડંટ" મી૦ ડડલી ગયો હતો. તેણે ત્યાની ગોદીના એક મીસટરી લવજી નશરવાનજીની વાહાણ બાધવાના કામમા ઘણી ખબરદારી જોઈ, જેથી તેણે અતરે આવી સરકારનો હુકમ મેળવી મજકુર શેઠ લવજીને પોતાની સાથે થોડાક હુશિયાર સુથારો લઈ મુંબઈ તેડાવ્યા હતા. તે મૂજબ આએ વર્ષમા શેઠ લવજી પોતાની સાથે થોડાક સુથારોને લઈ અતરે આવ્યા હતા,[૩] અને હવડા જયા મુંબઈની ગોદીછે તે જગો વાહાણ બાધવાને પસંદ કરી પેહલ વેહલી ગોદી એવણે બાંધી હતી. તે આગમજ એ જગાપર દરીયાઈ ખાતાના મુખ્ય અમલદારોના રેહઠાણ, લશ્કરનું મથક, અને અતરેની કામન જેલ હતી.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૬.

આએ વર્ષમા ઈરાંનથી વળી જમશેદ નામનો એક બેહદીન કે જે નજુમનો એલમ જાણતો હતો તે સુરત ખાતે આવ્યો, અને તે પછી ઈરાન તથા હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવતની તકરાર ઘણી વધવા લાગી. લોકોએ તેને અરજ કીધી કે જામાસપ ઈરાનીના કહી ગયા પછી અતરે એક મહિનાના તફાવત વિષે ઘણો વસવસો ઉપજ્યોછે માટે તુ

---

૧ આ લેખની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના મેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૭૫ મેછે

૨ સુરતની ગોદીના પણ એ આગમજ પારસીઓજ "માસટર બીલડર" હતા પેહલ વેહલા શોરાબજી રૂસ્તમજી વાહારા નામના ગ્રહસ્થ ત્યા એ ઓધ્ધાપર હતા તેવણ આ શેઠ ધનજીભાઈના બાવા ઈયા બપાવા થાયછે એવું અમોએ સુરતમા ખબર કાઢતા સાભળ્યુ હતુ પણ તે વિષેનો કાંઈ ચોકસ પટો હાથ લાગતો નથી.

૩ એવણ પોતાની સાથે પોતાના એક ભાઈ શેઠ શોરાબજી નશરવાનજી વાડીયા (તે મરહુમ શેઠ માણેકજી જમશેદજી વાડીઆ અથવા લખમીદાસના બપાવાના બપાવા) ને પણ અતરે લાવ્યા હતા, એમજ ટાકણે શેઠ કાવશજી હીરજી ગાંધી (તે શેઠ કાવશજી હોરમજજી ગાંધી ભાઈના બાપના બપાવા) સુરતથી, અને શેઠ કામાજી કુવરજી (તે અંતરેના પ્રખ્યાત કામા ખાનદાનના વડવા) સુરતની પાસેના રેણુ ગામમાથી મળી જણ ચાર અતરે આવ્યા હતા "મુંબઈનો બાહાર" સફે ૨૪૫

૪ મુંબઈના દરીયાઈ ખાતાના સુપરીનટેનડનટ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને દીને અતરેના ગવરનરની કોનસીલ ઊપર લખેલા એક રીપોરટમા શેઠ લવજી વાડીઆના અતરે આવવા વિષે નીચે પ્રમાણે લખેછે :—

"Para. 20th Prior to the year 1735, there was no dock yard at Bombay. Surat was the principal building place on this side of the Peninsula, and it may be said in all India. In that year Mr Dudley, the Master attendant, was sent by the Government of this Presidency to Surat, to agree with the builder there, Dhunjeebhoy to build a ship for the Honorable Company's Service, to be called the Queen.

21st In the construction of this vessel Mr. Dudley was so much pleased with the skill and exertions of the foreman, Lowjee Nassurwanjee, that after the launch he endeavoured to persuade him to proceed with some artificers to Bombay, where the Government were desirous of establishing a building yard, but his fidelity to his engagements would not allow him to yield to Mr Dudley's solicitation, till his masters consent could be procured. This was at length obtained with great difficulty, and in the year 1735, with a few shipwrights, Lowjee arrived at Bombay, and selected for the place of his future operations a small part of the present dock yard, which was then occupied by the dwellings of all the principal Officers of the Marine, the habitation of the Lascars, and by the common jail of Bombay. The avenues to these buildings rendered the yard open to the public, but on the other hand, it may be observed, that the residence of the officers of the establishment on the spot, afforded a security to the property deposited there."

નજુમની ગણત્રિથી અમારી ખાતરી કરી આપ આથી તેણે ત્યાંના એક ચમન મોબેદ આ૦ કાઉશજી ફરદુનજી સુનજાનીને[1] નજુમનો એલમ શિખવ્યો, અને તેણે (આ૦ કાઉશજીએ) નજુમથી સઘળી ગણત્રિ કરી લોકોને જણાવ્યુ કે જામાસપ ઈરાનીનુ કહેલુ ખરૂ છે, અને આપણ ભુલેના છૈયે.[2] એ પછી ત્રણ ચાર વર્ષ સુરતમા રહી એ જમશેદ મુબઈ આવ્યો હતો.[3]

મુંજાણવાલા આતશબેહરામને ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૩ મા પીંઢારાઓની ધાડને લીધે નવસારીથી સુરત લઈ જવામા આવ્યા હતા તે આએ વર્ષમા પાછા ત્યાથી નવસારી લાવ્યા હતા.[4]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮.

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ,

રોજ ૩૦ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૦૭ યજદજરદી

મરણ—જીજીભાઈ જમશેદજી મોદી[5]—અતરેના મોદી ખાનદાનના વડવા એવણ મુબઈ મધે ગુજરેડ

ઈસ્ટ ઇંડીઆ કુપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાણ તથા પરચુરણ જિનસો પુરી પાડતા હતા, અને તેમા તે વખતે મોટી પુજી મેળવી હતી. મુબઈમા પેહલવેહલી સ્થાપેલી પારસી પંચાએતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦.

તા૦ ૯ મી આપરેલ

સવત ૧૭૯૬ ના, રોજ ૩૦ માહ ૬ (શે૦).

આજ દીને નવસારીની શમનાત અંજુમને આ૦ મનચેરજી કાવશજી લશકરી પાસેથી એક લેખ લખાવી લઈ તેમને મુબઈ પથકી કરીને મોકલ્યા હતા તે લેખમા તેમને નવસારીની અંજુમનને તાબે રેહવાની, તથા નીરંગદીન, વરસ, વગેરે આનાત નવસારીથી મગાવી ત્યા ક્રિયા કરવાની કબુલાતો લીધી હતી[6]

તા૦ ૨૨ મી આગસટ.

સવત ૧૭૯૬ ના, રોજ ૧૫ માહ ૧૧ (શે૦)

આજ દીને શમશત મુંજાણા મોબેદોએ નવસારીમા એકઠા મળી એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે "દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી વગેરે બગરીયા હરેક વાતે આપણી ઉપર જીઆદતી કરેછે તે ઉપર આપણે એતેફાક કીધો છે તે સાથે આપણે જે કઈ ખરાજાત કરવી પડે તથા જાવુ પડે તાહા શરવે જતા આપણે એતેફાક એકામત એકાજત થઈ જે કરવુ હોયે તે કરીએ તથા જે કઈ ખરચ બેસે તે સરવે મળી આપીએ" આ માટેનો એક લેખ[7] તેઓએ કીધો હતો, અને તે ઉપર નીચના ૧૦ મુખ્ય મોબેદોએ સહી કીધી હતી.

આ૦ બાપુજી બેહરામજી, આ૦ રૂસતમજી શેહરીયારજી, આ૦ મનોચેહરજી બેહરામજી, આ૦ બરજોરજી ભાઈજી, આ૦ નવરોજજી હોમજી, આ૦ કાવશજી મનોચેહરજી, આ૦ બીખાજી બહમનજી, આ૦ જમશેદજી ફરામજી, આ૦ દાદાજી મનોચેહરજી, આ૦ કાવશજી અસપંદયારજી.

---

૧ મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના વડવા

૨ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહ દીન સફે ૧૫

૩ સવત ૧૭૯૬ ના રોજ ૨૦ માહ ૧ (તા૦ ૧૧ મી નવેમબર ૧૭૪૦) ને દીને મુબઈથી આ૦ શેહરીયારજી નવરોજજી નામના મોબેદે નવસારી દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી પર એક કાગળ લખ્યો હતો તેમા લખેછે કે જમશેદ ઈરાની સુરતથી હવે મુબઈ આવ્યોછે તે લોકોને તરેહવાર સમજાવેછે, વગેરે

૪ આએ નોધ પણ વલસાડવાલા મરહુમ મોબેદ રતનજી હોરમજજીની હાથની લખેલી ચોપડીમાથીજ મળીછે

૫ એવણની ઓલાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા એવણના નબીરા મોદી જમશેદજી બોધાભાઈના ૯૮ વર્ષની ઊમરે મરણ પામવા પછી ખતમ થઈછે એવણના બીજા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી મોદી તે અતરેવાલા પ્રખ્યાત દાદામોદી કે જેવણના પૈસાથી સુરત મધે શેહનશાહી આતશબેહરામ પરઠેલાછે તેવણના વડવા હતા, તેવણ સુરત મધેજ રહીને પોતાનો રોજગાર ચલાવતા હતા એવણના નાહના ભાઈ શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી મોદી તે અતરેવાલા જાણીતા મરહુમ મોદી શેઠ શોરાબજી વાછા ગાંધીના બાપના બપાના હતા, તેવણ પણ સુરતમાજ રહીને પોતાનો રોજગાર ચલાવતા હતા એવણના બાવા શેઠ જમશેદજી હીરજી મોદી પણ અતરેની નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાણ તથા પરચુરણ જિનસો પુરી પાડતા હતા, અને તે કામસર પોતાના બાપ શેઠ હીરજી વાછા મોદીની સાથે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા એ શેઠ હીરજી વાછા મોદીએ અતરે આવ્યા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૬૭૦ મા પેહલવેહલુ દોખમુ તથા દરેમેહર બંધાવ્યા હતાં

૬ આ લેખની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૯ ના "યજદ પરસ્ત" મા દસ્તુર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા વાલાએ છપાવીછે

૭ આ લેખની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમાં સફે ૧૭૬ મેછે

તા૦ ૨ જી અક્ટોબર.

સંવત ૧૭૯૬ ના આસો વદ ૬.

આજ દીને નવસારીના દસ્તુર જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી દારાબ પાહલનના, આ૦ નવરોજજી કૈખશરૂજી, બરજોરજી હોમજી, શાપુરજી કેખુશરૂજી, કાઉસજી અરદેશરજી, હોરમજજી રૂસતમજી, કાઉસજી હોરમજજી, અને શેહરી-યારજી રૂસતમજી, એઓએ શમશત મોબેદોની તરફથી દામાજીરાવ ગાયકવાડ શમશેર બાહદૂર ઉપર એક અરજી મોકલી હતી કે પીલાજીરાવ ગાયકવાડે હિંદુના બ્રાહમણો તથા પારસીના મોબેદો ઉપરની ખંડણી માફ કરવાનો પરવાનો આપ્યો હતો. પણ હવડાતો નવસારીના કાજીઓ તથા માહજન ખંડણી માગેછે, માટે તે માફ કરવાનો એક બીજો પરવાનો અમોને આપવો કે અમો તમારા હકમા દોઆ કર્યે.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨.

તા૦ ૨૭ મી આપરેલ.

સંવત ૧૭૯૭ ના, રોજ ૧૮ માહ ૭ (ક૦).

આજ દીને નવસારીની શમશત મોબેદોની અનુમતે ત્યાંના દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે "આજ સુદ્ધાં થાઈ અમોને સુરતવાલા મોબેદો સાથ તથા સંજાણવાલા મોબેદો સાથ અમારા હકોને માટે કજીયો ચાલેછે તેનો ટંટો હાકમ દરબારમા તમો અમારી તરફથી ચલાવો, અને જે ખરચ થાય તે તમો કરી આપણી રામ બાગમાથી તમો લેજો, જ્યાંપિર તમારૂ કરજ બ્યાજ સુધા ફીટે ત્યાંપિર તમો લેજો. તે પછી આપણે વેહચી લઈજીયે સહી." આ લેખપર દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી દારાબ પાહલનના, દસ્તૂર જામાસપજી આશાજી, દેસાઈ કુકાજી મેહરજી, દેસાઈ જીવણજી માણેકજી, આ૦ રતનજી માણેકજી આદીઆ, આ૦ કાવશજી હોમજી આરી, આ૦ માણેકજી દસ્તૂર પાલણજી વગેરે શમશત ૨૪૪ મોબેદોની સહીઓછે.[૨]

તા૦ ૧૩ મી અક્ટોબર.

સંવત ૧૭૯૮, તા૦ ૧૩ મી શાબાન.

આજ દીને ગાયકવાડ દામાજીરાવે સુરતમાં આ૦ માણેકજી નવરોજજી, આ૦ બીખાજી જમશેદજી, આ૦ ખરશેદજી નવરોજજી, આ૦ દાદાજી તથા રૂસતમજી કામદીનજી વગેરે શમશત મોબેદો, તથા બેહદીનો નાનાભાઈ બીમજી, રૂસતમજી પુંજીઆ, બહમનજી બીમજી, શોરાબજી કાવશજી, નાનાભાઈ શોરાબજી, તથા માણેકજી શોરાબજી ભરૂચા, અને સોરાબજી રૂસતમજી નવસારીના પર એક ફરમાન લખી મોકલ્યુ કે સુરતના મોબેદો નવસારીના મોબેદોના હકપર તરાપ મારેછે, તેટલા માટે તેવા ફેસાદીઆ મોબેદોને અટકાવજો કે તેમ કરે નહિ; એવો સુરતના નવાબનોબી હોકમછે તથા તમારા લોકના લખીઆછે. જો એ પ્રમાણે નહિ કરશોતો અમારા મુલકમા તમારો વ્યાપાર ચાલેછે તે બંધ કરવામા આવશે.[૩]

સુરતથી આતશબેહરામને પાછા નવસારી લાવ્યા પછી સંજાણાથી તેની રખેવાળીમા આવેના મોબેદોના વારેસો તથા નવસારીના ભગરીયા મોબેદો વચ્ચે તેમના હકો વગેરેને માટે અપસઅપસમા મોટો જઘડો ચાલ્યા કીધો, અને તેની ફરીયાદો મુનષડ બાતે ગાયકવાડની હજુરમા ગયાથી તેની સરકારે પરવાનો[૪] કરી આપ્યા

---

૧ આ અરજીની નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી એ અરજીમાં જણાવ્યા મુજબનો એક બીજો પરવાનો કે જેમા પણ કોઈ માહરાજ તરફથી નવસારીના મોબેદો પરની ખંડણી માફ કરવાને લખેલુંછે તેની અસલ નકલ એજ દેસાઈજી પાસે નીચે મુજબ જોવામા આવી હતી.—

"શ્રી રાજ માહરાજ ધીરાજ માહરાણા શ્રી દુરજન
"સેલીજી આ દેશાત કસબે નોસારીનાં દેસાઈ સમસત
"તથા પટેલ સમસત તથા મેકક લોક સમસત જત
"માલુમ થાએ કે પારસીના અંધારૂ બામણને ખંડણી
"મરાભત માફછે માટે ખંડણીના પૈસાની બાતર
"અંધારૂને મુજામત રખે થાઓ. સંવત ૧૭૯૦ ના
"ચૈતર સુદ ૧" (તા૦ ૨૫ મી માર્ચ ૧૭૩૪)

૨ આ અસલ લેખ નવસારી વાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીના સવાધીનમાં મોજુદછે

૩ આ ફરમાનની નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેછે

૪ આ પરવાનાની નકલ નીચે મુજબની નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેથી મલીછે.—

"શ્રી રાવ સરી સુબેદાર દાંમાજીરાવ ગાએકવાર
"શમશેર બાહાદર વ પારસીના અંધેઆરૂ સજાનાં
"આતશના મુજરા શાપુરજી તથા રૂસતમજી વગેરે
"જત તમારે ને અધીઆરૂ ભગરીઆવોને કજીઓ
"થાઇઓ તે ઉપર તમો ફરીઆદ થાએઆ તે પર ભગ-
"રીઆને તેડાવીને સમજાવ્યા તો તમારે ને ભગરીઆને
"ઘરમ મધે બનતું નથી માટે તમારી દરખાસ્ત માફક
"તમોને રજા આપીછે જે તમો આતશ તમારા તથા
"૧ થકના પારસીના ઘેર પચીસ તીસ હસે તે લઇને વલ-
"સાડ તથા સુરત વગેરે જાહાં મન ગમે તાહા જજો.
"તમોને કોઇ કશી વાત માટે મોજમ નહી થાસે સર-
"કારનો કોલછે સંવત ૧૭૯૭ આસો સુદી ૭."
(તા૦ ૬ મી સપટેમબર ૧૭૪૧).

મુજબ આજે વર્ષમાં આતશબેહેરામને નવસારીથી વલસાડ ખાતે લઈ જઈને ગયા હતા.[1]

તા૦ ૨૮ મી અક્ટોબર.

સંવત ૧૭૯૭ ના, રોજ ૬ માહ ૧ (શે૦)

આજ દીને નવસારીથી આતશબેહેરામ સાથે વલસાડ મધે ગયલા મંજાણા મોબેદોએ વલસાડની અંજુમનને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે આતશબેહેરામ સાહેબને વલસાડ મધે લાવ્યા તેની બોએ દેવાનો જેનો વારો હોય તે વલસાડ મધે બરશનુમ લઈ પાક થાએ, અગર નવસારીની બાગરની અગીઆરી મધે હેરબુદ થયો હોય તથા બરશનુમ લીધુ હોય તો તે બોએ દીએ નહિ. આ લેખ ઉપર દસ્તૂર ભીખાજી રૂસ્તમજી, દસ્તૂર રૂસ્તમજી શેહેરીયારજી, દસ્તૂર મનોચેહેરજી બેહેરામજી, આ૦ માણેકજી ગોશતાસ્પજી, આ૦ મનોચેહેરજી માણેકજી, આ૦ વનજાંના ખુરશેદજી, આ૦ ભીખાજી બહેમનજી, આ૦ બરજોરજી ભાઈજી, આ૦ જમશેદજી ફરામજી, આ૦ રૂસ્તમજી મનોચેહેરજી, આ૦ દાદાભાઈ મનોચેહેરજી, આ૦ કાઉસજી અસપંદયારજી, આ૦ નવરોજજી, આ૦ કાઉસજી મનોચેહેરજી અને આ૦ નવરોજજી હોમજીની સહીઓ છે.[2]

તા૦ ૩૦ મી અક્ટોબર.

સંવત ૧૭૯૮ ની તા૦ ૧ લી માહે રમજાન.

આજ દીને ખંડેરાવ હાકમે નવસારીના દેસાઈ કુકાજી મેહેરજી, તથા ખુરશેદજી રેહમુનજી વગેરે શમશત અંજુમનને એક પરવાનો કરી આપ્યો કે તમારા પંથકો સુરત, મુનઘડ, નવાપરા, બેઆરા, વાંસદા, રામનગર, ડાંગ, બેહાર, દીવ, કનેઆણી, વસાઈ, ચેઓલ, થાણુ, મુંબઈ વગેરે સર્વે પંથકો કદીમથી તમારા છે. ત્યાં તમો બેહદીનોને ઘેરના મુવાં જીવતાનુ, તથા નવસારી મધે રેહેના મંજાણા મોબેદોને ઘેરના તમામ મુવા જીવતાના કામો જેવા કે વેવાહ નાંજણુ, બાજ આફ્રેગાન, તથા ખેતઆરસ્તુ વગેરે તમારી દરમેહેરના મોબેદો મોકલી કદીમથી કરતો છો તે પ્રમાણે કરાવો. તેમા મંજાણો ઈઆ બીજો કોઈ ગોબેદ કરસી વાતનો અમલ દખલ કરે નહિ. તમારો હક અસલ પ્રમાણે લેજો તથા ખાતરજમે રાખી કામ કરજો. તમોને કોઈ મુજાહેમ કરશે નહિ.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨.

તા૦ ૮ મી ફેબરવારી

રોજ ૧૯ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૧૧ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ કુકાજી મેહેરજી—ઉમર વર્ષ ૯૦) નવસારીના પોલીઆ દેસાઈ મેહેરજી બહેમનજીના દીકરા. એઓના બાપ ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૭ મા મરણ પામ્યા તે વેળાએ એઓની વય ઘણી નાની હોવાથી એમના કાકા પિત્રાઈઓએ દેસાઈગીરીનો તેમના ભાગનો વહીવટ ચલાવ્યો હતો. તે પછી ઉમરે પુગી એઓએ સઘળુ પોતાને હસ્તક લઈ ઘણી ચતુરાઈથી પોતાનો વહીવટ ચલાવ્યો હતો. પ્રથમ મોગલાઈ તથા પછવાડેથી ગાયકવાડી અમલદારો સાથે એઓ ઘણો વગ ધરાવતા હતા, તથા છેલ્લાઓતો એઓની બુઝરગીને લીધે નવસારી કસબાને લગતા ઘણાક કામોમા એઓની મસલત લેતા હતા. એઓ ત્યાંની પારસી અંજુમનના પણ એક વડા અકાબર, તથા તેઓમા મોટુ માન ધરાવતા હતા.

તા૦ ૨૮ મી અક્ટોબર,

સંવત ૧૭૯૮ ના, રોજ ૬ માહ ૧ (શે૦).

મંજાણવાળા આતશબેહેરામને ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા દામાજીરાવ ગાયકવાડના પરવાનાથી વલસાડ મધે લાવી રાખ્યા હતા તે આજદીને[4] મંજાણવાળા મોબેદો તથા વલસાડની અંજુમનની રજામંદીથી ઉદવાડા ખાતે લઈ જવામા આવ્યા હતા, કે જ્યાં આજ સુધી તે રહેલા છે.[5]

---

૧ આ આતશબેહેરામને નવસારીથી વલસાડ લઈ જવાનો દાહડો વાર રોજ ૨૮ માહ ૬, સવંત ૧૭૯૬ કરી અમોને એક ઠેકાણેથી મલ્યો છે, પણ તે વર્ષ ઉપરના પરવાના કરતા એક વર્ષ આગમજનું હોવાથી તે પર ભરૂસો આવતો નથી

૨ એ૦ જમાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૮૫ મે

૩ આ પરવાનાની અસલ નકલ નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીએ અમોને દેખાડી હતી

૪ આ દાહડો વાર વલસાડવાલા મરહુમ ચાનદ રતનજી હોરમસજીની નોંધમાંથી મલ્યો છે

૫ આ આતશબેહેરામ સાહેબને પેહેલ વેહલા ઉદવાડામા રાખવાને માટે કેહેછે કે નારગોલના કોઈ બેહદીને એક નાનકુ મકાન હાલમા જ્યા એ આતશબેહેરામ સાહેબની દરગાહ છે ત્યાં બાંધી આપ્યુ હતુ તે પછી પાછા સાત વર્ષે સુરતના શેઠ ભીખાજી એદલજી નામના એક બેહદીને એક મોટુ મકાન બંધાવી આપ્યુ હતુ. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ ઈયા ૧૫ મા મુંબઈવાળા શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજ્જરે એક વધારે મોટી ઈમારત બંધાવી આપી, અને છેલ્લુ એ આતશબેહેરામ સાહેબનુ હાલનુ મોટુ મકાન શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ પોતાના મરહુમ મુરબીજી શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની નઈઅતે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ માં બંધાવી આપ્યું હતું

આએ વર્ષમા સુરત મને ભરથાણા આગલ ૫-રનુ દોખ્મુ બધાઈ તૈયાર થયુ હતુ. તેને ઈજિવાની ક્રિયા નવસારીનાના બજરગીયા મોબેદોએ કીની હતી. એ દોખ્માના કામની આગેવાની સુરતમા શેઠ અહમનજી લીમજીએ કીધી હતી, તથા મુંબઈમાં શેઠ બહમનજી રૂસ-તમજી શેઠનાએ તેનાં ઉગાણામા નાણા ભરયા હતા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૩.

તા૦ ૧૦ મા જુન,

સવંત ૧૭૯૯ ના, રોજ ૨ માહ ૯ (શે૦).

આજ દીને સુરતના મોબેદો તરફથી આ૦ ખુર-શેદજી નવરોજજી મેહરનજી તથા આ૦ ખુરશેદજી નવ-રોજજી બાપુજીએ નવસારીના અંજુમનને એક લેખ કરી આપીઓ કે સુરતમા નવસારીને લગતા જે જજમાનો રેહેછે તેનાને ઘેરના જરના તથા સુનાના કામો કે જે થોડીક મુદત થઈ સુરતના મોબેદોએ જબરીથી કીધા તે હવેથી તેમ કરશે નહિ. તેઓ તમારા ગુમાશતાર થઈને કરશે, અથવા તમો જેમને તમારા ગુમાશતાર તરીકે મોકલશો તેમને કરવા દેશે તમા અમો અટકાવ કરશુ નહિ આ લેખપર ગો૦ માણેકજી સોરાબજી કાઉશજી, દલાલ માણેકજી એદલજી, ઉકાભાઈ કુવરજી, ડોસાભાઈ લવજી તથા વાડીઆ કેનરનજી નરોતમજીની સાખોછે.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૫.

તા૦ ૯ થી જુન

રોજ ૨૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૧૪ યજદજરદી

આજ દીને સુરતના કેટલાક નામીચ મોબેદો જેવા કે બહમન લીમજીના, નાનુજીનો ખોરશેદ, મેહરાબ દાદા, પોપટજીના રૂસતમ, નાનાના શોહરાબ વગેરે પેહલ-વેહના કમી થયા હતા. તેઓએ આ વર્ષથી એક મહિનો આગમજ મુકતાદ બાકવાનુ શરૂ કીધુ, અને તેઓને ત્યાની ક્રિયા માર્ગો કરવાનુ કામ આ૦ કાઉશજી ફરદુનજી મુનજમી તથા આ૦ દારાબજી શેરાબજી કુમાના (કુમાના દાદાદારૂ) એ માથે લીધુ હતું.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૭.

તા૦ ૩૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૧૬ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈવાલા આ૦ શેઠ માણેકજી નવ-રોજજી શેઠનાએ પોતાને ખરચે નવસારી મધે પથરનુ એક દોખ્મું બધાવી પરઠાવ્યુ હતુ.[4]

તા૦ ૧૯ મી મેએ

રોજ ૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૧૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી ટેહમુલજી દેશાઈ—(ઉમર વર્ષ ૮૮) નવસારીવાલા દેશાઈ ટેહમુલજી રૂસતમજીના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના બાપના મરણથી પીલાજીરાવ ગાયકવાડે પોતાની નોકરીમા રાખ્યા હતા, તથા નવસારીમા કેટલીક જાગીરો બેટ આપી હતી.[5]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૮.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

રોજ ૧૨ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૧૭ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી નવરોજજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠના દીકરા. એવણ સુરતના એક જાણીતા વ્યાપારી, જાગીરદાર, તથા મોબે-

---

૧ આ દોખ્માને લગતા નવસારી, સુરત, તથા મુંબઈ વચ્ચે લખેલા કાગળ પત્રો નવસારીવાલા દેશાઈ પેશતનજી ખુરશેદજી પાસેથી જોવામા આવ્યા હતા એ દોખ્મુ પીલા પથરોથી બાંધેલ હજીસુધી ભરથાણામા સલામતછે એની આગમજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ મા પદા-નવાના રવાનોને માટે ભગરીઆ મોબેદોએ ઊધરાતથી બધાવેલુ દોખ્મુ પણ એજ જગા ઉપર પીલા પથરોથી બાંધેલુ મોજુદછે પણ એ બન્ને દોખ્મા હાલમા પડત પડેલછે

૨ એ૦ બામાનજી હીરાનજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાળાએ નવસારીના દેના દસ્તૂર મેહરજી રાણા કિતા-બખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૯

૩ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીની અવીજેહ દીન સફે ૧૫—૧૬—૧૭

૪ આ દોખ્માની સામેની થગડી ઉપર નીચલાં ફારસી બેતો તખ્તીમા કોતરેલાછે.—

نذکره مانکجی پاک دین
بهشت برین بودی رهین
سرور مبارک خور و ماه تیر
مرتب شد این بارگاه مدیر
بسال جلوس شه ایزدگرد
هزارو صدو شانزده یاد کرد

માએની—પાક દીનના માણેકજીએ જમીનની સપાટી ઉપર સઘળથી ઊંચાં મેહેરાતની માફક બનાવ્યુછે તીર મહીનાના મોબારક ખોરશેદ રોજને દાહડે આએ સુર ભરેલી જગો તઈઆર થઈ શાહનશાહ યજદજરદનાં ૧૧૧૬ ના વરસમા

૫ પ્રખ્યાત દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના ભાઈ તથા નવસારીવાલા દેશાઈ બરજોરજી પાલણજીના બાપના બપાવા

દોના વડા ગણાતા હતા. એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦ મા પેહલ વેહલા મુંબઈ આવ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૨ માં પોતાના બાપના મરણ પછી સુરત, મુંબઈ, તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો વ્યાપાર ચનાવતા હતા. આ માટે એવણે પટેલ બચાભાઈ કાવસજીને પોતાના આડતીઆ તરીકે માહસોર ખાતે મોકલ્યા હતા. એવણે કોટમાની બજારગેટ સ્ટ્રીટમાની જાણીતી આદરાનની દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૧૯ મી જુન ૧૭૩૩ ને દીને પરકાવી હતી તેમજ પારસીઓને સર અવસરે વાપરવાની કોટની "માણેકજી શેઠની વાડી"[1] પણ એવણે બધાવી હતી નવસારીમા પથરનુ એક દોખમુ એવણે બધાવી તે તા૦ ૩૦ મી જાનેવારી ૧૭૪૭ ને દીને પરકાવ્યુ હતુ. મુંબઈમા સર્વે પચાતે મળી એક દોખમુ બધાવવાને ઉઘરાણું કીધુ હતુ, તેમા એવણે રૂ૦ ૨૦૦૦) ભર્યા હતા, પણ પાછળથી તે ઉઘરાણાની રકમ પુરતી નહિ જણાયાથી એવણના વારેસોએ એવણની નર્યેતે તેમા બાકીનુ નાણુ પુરૂં કરી આપી એ દોખમુ એવણને નામે બધાવી પરકાવ્યુ હતુ. એવણે કેટલીક જાગીરો પોતાની પાછળ પેદરપે વડા વારેસોનેજ મળે એવો બદોબસ્ત કરી એનાહેરી કાઢી ગયાછે, અને તે માટે પોતાના મરણની થોડાક દિવસ આગમજ એટલે તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને એક વસીયતનામુ કીધુ હતુ, તેમા ધર્મખાતે ત્રણ વાડીઓ કાઢી તેની ઉપજ જે થાય તે એ વાડીઓપરનો ખરચ બાદ કરી તેમાથી એવણની દરેમેહરમા તેલ, સુખડ, કારી, વગેરે અપાવે, તથા દરરોજ બાજ આફ્રરગાન ચાલુ રાખે, તથા એવણની વર્ષ દાહડાની બાજ નાહનીઆ સુધા કરે, તથા નવસારીમા એવણની નર્યેતે એક વર્ષે નીરગદીન અને એક વર્ષે હેરબુદ કરાવે એ ઉપરાત જો એ વાડીની પેદાયશ ખરચ કરતા વધેતો તે વધારાના રૂપીઆના એવણની તથા એવણના બાવા અને માએની નર્યેતે એવણની દરેમેહરમા ભગર સાથના મોબેદો પાસે વદીદાદ કરાવે એની સાથે વળી ડુગર એક નામે "શરતે વીજરેવ" કરી ધર્મ ખાતે કાઢેલો હતો, કે જેની પેદાયશ આ વખતે દર વર્ષે રૂ૦ ૩૦૦) સુધીની હતી તે એ ડુગર ઉપરનો ખરચ બાદ કરી બાકી જે વધે તે એ ધર્મખાતાનો મુતવલી માનેજર જે થાય તે લીએ, અને એ વાડીઓ ત્રણ તથા ડુગર કોઈથી વેચાય નહિ.[2] તે વેળાની મુંબઈની પારસી પચાએતના એવણ એક મુખ્ય આગેવાન હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી પોતાના જમાઈઓ શેઠો શેરાબજી મનચેરજી શેઠના તથા દાદાભાઈ અરદેસરજી શેઠનાને પોતાના પાલક કરી ખવો વહીવટ તેમને નામનો કીધો હતો

"બીજુ એજે તહમારા કબીલાના માણસ બને ધણીઆણીના બાએ અથવા બાપ તથા ભાઈ કુએ તે તથા હરએક શગો આવી મલે ને તમને બને જણાને ફુસલાવે જે રૂ૦ ૩૦) ત્રીશ હજાર રોકડા લેઓ ને નવા દેઓ તો હરજનાર એ કામ કરતામા ને જો રૂપીઆ લીધા તો એમ જાણજો જે એ રૂપીઆ ચાલીશ દાહડા રેહવાના નથી ને તમે ખરાબ થાશો ને અમે જે રૂ૦ ૨૦૦૦) બે હજાર લખી આપેઆછે તે વરશોવરશ આપશે તેથી બા આબરૂ સાથે જીવશો જાગશો તાહાસુધી આરામ સાથે ગુજરાન થાશે ને કશી વાતે કશાતી થાશે નહી એ વાત વારેવાર વીચારી જોજો ખબરદારીએ ને માહરા લખેઆ માફક ને માહારા હોકમ માફક ચાલશોતો બા આબરૂથી જીવશો જાગશો તાહાવેર સુખી થાશો ને ખોદા રાજી રેહેશે

એણી વીગતે તમને અગે લખી આપુ છે કાએજે તમે બાહેરા માણસ છો ને તહમારા હાથમા અમારૂ લખુ હોએતો તમને અમારા લખેઆ માફક જવાબ દેએ ને ખોદા કરશેતો કશી વાતની ફેકર નથી, પાચ દાહડા અહમારા તકદીરનાછે ને શરીરનો ભોગ કશાલોછે તે ખોદા આરામ કરશે મતા નથી ને મરવુ તો હકછે એક દાહડા આગળ ઇઆ પાછળ પણ રજા કજાને માથલે ધણીના દસતાવેજ હોએ તે તહમારે કામના, માટે લખી આપીઉ છે માટે એ લખીઉ કામનુ છે તે તહમારી પાશે રાખજો. ને અમે વશીઅતનામુ પરથમ કરૂ છે તેમા ખીજમતગારો વીગરેને ઇનામ લખુ છે તે અહમારો માથીશો થયા પછી જરૂર જેને જે લખુ હોએ તે અહમારા હોકમ માફક અપાવજો દાહાડા કાહાડશો ભાં ખોદા કરશેતો કશી પાતીની ચીંતા નથી ખોદાના હોકમથી અમને આરામ થાશે પણ દુનીઆનો માબલોછે માટે એ લખીઉ કરૂ છે બને ધણીઆણીના કામનુ છે રજા કજાએ."

[1] આ વાડીમા એવણે પોતેતો જમનવારનો એકજ ઓટલો બધાવેલો હતો એવુ એવણના વશીયતનામા ઉપરથી જણાએછે તે પછી એવણના ધર્મખાતામાથી એક બીજો ઓટલો કેહછે કે શેઠ શેરાબજી માણેકજી શેઠે બધાવ્યો હતો, પણ તેનો સને મલી શકતો નથી એ પછી એ બધે ઓટલા ઘણા પુરાના થવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ મા શેઠ માણેકજી મેહરવાનજી શેઠે તેમની ઘટતી મરામત કરાવી, તથા બીજા બે નવા ઓટલા બધાવ્યા હતા આ ચારે ઓટલાઓ ફરી ઉખેડી નવેસરથી આએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૮ ના વર્ષમા એ ખાતાના મુતવલી શેઠ અરદેસર મેહરવાનજી શેઠે રોણકદાર રીતે બધાવ્યાછે

[2] આ વશીયતનામા ઉપર આ૦ નશરવાનજી બહમનજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ જમશેદજી ફરામજી શેઠના, મોદી હીરજીભાઈ જીજીભાઈ, મોદી લીખાભાઈ જીજીભાઈ, પો૦ બેહરામજી બનાજી, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, શેઠ શેરાબજી રૂસતમજી, વાડીઆ લવજી નસરવાનજી, અને શેઠ બહમન જીવા, એઓની શાખોછે વળી એક બીજુ વશીયતનામુ એવણે પોતાના મરણની એક દિવસ આગમજ એટલે તા૦ ૧૮ મી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને પોતાની બે હઈઆત ધણિઆણીઓને તેમની જીદગી સુધીના ગુજરાનને માટેના એકશ બદોબસ્તો કરી લખી આપ્યુ હતુ, તેમા તે બાઈઓને નીચે પ્રમાણે શિખામણ દીધી હતી

ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૯.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

સંવત ૧૮૦૫ ના, રોજ ૧૮ માહ ૭ (શે૦)

નવસારીની જરથોસ્તી અન્જુમન તરફથી મુંબઈની અન્જુમનને એક પત્ર લખી રવાનોના પગ લાબા રાખવાની ભલામણ થઈ હતી. તે પત્ર મુંબઈમા સમસત અન્જુમને મલી તા૦ ૧૦ મી આપરેલ ૧૭૪૯ ને દીને વાંચ્યો, અને તેના જવાબમાં આજદીને મુંબઈની પંચાતના આગેવાનો આ૦ એદલજી ફરામજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ માણેકજી નવરોજજી શેઠના, મોદી બાધાભાઈ જીજીભાઈ, સોરાબજી રુસતમજી, બહમનજી જીવાજી ભર્ડ, દાવર બેહરામજી બનાજી, વાડીઆ લવજી નસરવાનજી, વાડીઆ બેરામજી ભીખાજી, પટેલ રુસતમજી દોરાબજી, બેહરામજી હોમજી (બેહલી હોમજી), દાદાભાઈ ધનજી, માણેકજી જીજીભાઈ મોદી, દોરાબજી હીરજી, આગાજી હીરજી, નસરવાનજી માણેકજી, જામાસપજી મનજી પટેલ, જમશેદજી ભીમજી પટેલ, નવરોજજી હોમા, એદલજી બેહરામજી મોદી, મોટાબાહ મનજીબાહ, અને શાપુરજી જીવણજી એઓએ નવસારી ખાતે દસ્તૂર જમશેદજી રુસતમજી, દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી, દસ્તૂર જામાસપજી આશાજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી વગેરે સમસત અન્જુમનપર એક કાગજ લખી જણાવ્યુ કે અમે સર્વે મલી વિચાર કરી ઠેરવ્યુ છે કે જેને ગમે તે રવાનના પગ લાબા રાખે, અને જેને ગમે તે વાલે. માટે તમો પણ ફરીથી મોબેદોને તાકીદ લખજો કે બેહુ તરફનું કામ ચલાવે.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦.

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી.

સંવત ૧૮૦૬ નાં, રોજ ૨૫ માહ ૮ (શે૦).

આજ દીને મુંબઈની જરથોસ્તી અન્જુમનની તરફથી આ૦ બરજોરજી ફરામજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાની વતી બને શેઠાણીજીઓ, મોદી બાધાભાઈ જીજીભાઈ, શેઠ સોરાબજી રુસતમજી, દાવર બેહરામજી બનાજી, અને વાડીઆ લવજી નસરવાનજીએ નવસારી દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી તથા સમસત અંજુમન જોગ એક કાગજ લખ્યો કે મુંબઈ મધ્યે અન્જુમન સર્વે મલીને નવુ દોખમુ બાંધવા ઠેરવ્યુ છે, માટે તેનો તાનો પુરવાની ક્રિયા કરવાને મોબેદની જોડ એક બરશનુમવાલી મોકલજો, તથા નવસારીમા માણેકજી શેઠના દોખમાનો દોર, અને તેની ઉપરની તથા વચ્ચેની પાવીઓની પોહલાઈ તથા લંબાઈ અને તેમની સંખ્યા, તથા ભંડારની ઉંડાઈ કેટલીછે તે લખી જણાવજો. તેમજ ભંડારને મથાલેથી ચીરા માડી તે ઉપર ફરતી દેવાલ બાંધેછે તે ચીરાથી કેટલી ઉંચી, તથા તાનો પુરવાના લોઢાના ખીલા કેહવા કરાવવા તે પણ લખજો.[2]

તા૦ ૩૧ મી મેએ.

રોજ ૨૪ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૧૯ યજદજરદી.

મરણ—માકુજી દોરાબજી નાનાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૮૫) મુંબઈમા પેહલા આવનાર પારસી શેઠ દોરાબજી નાનાભાઈના વડા દીકરા. એવણ પોતાના નાહલા ભાઈ શેઠ રુસતમજી દોરાબજી પટેલના હાથ હેઠલ મુંબઈની પટેલાઈના કામોમા પડેલા હતા, તથા તેમની સાહેતા હેઠળ દેશાવરી ખાતેનો બ્યાપાર પણ કરતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૨.

તા૦ ૨૨ મી જુલાઈ.

આજ દીને અમદાવાદના પાદશાહ હજરત અહમદશાહ બીન મહમદશાહએ સુરતની પારસી પંચાતને એક ફરમાન કરી આપ્યુ હતુ કે "શ્રી સુરતનાં ચોરઆશી પરગણામો ઉમરવારુ ગામછે તે મધે હજરત અકબરશાહ પાદશાહના ફરમાન બ મુજબ પારસી લોકોનો ૧૦૦) વીઘા જમીન ઉપર કબજોછે, અને તે જગો તે લોકોનાં દોખમાનિ માટે આપી હતી. તેની સનદો શીવાજી ફીતુરીના ફીસાદમા ખોવાઈછે તેથી પારસીઓએ અરજ કીધી જે પાદશાહના કબજો ઉમેદવાર છૈયે જે તેવુંજ બીજુ આલી ફરમાંન તમારી દરગાહથી હમોને બક્ષીસ થાય. તેવારે પાદશાહનો માન ભરેલો હોકમ થાએઓ જે તે ઉપર કહેલી જગોમાથી ૧૦૦) વીઘા જમીન અસલ બ મુજબ પારસી લોકોના દોખમાનિ વાસ્તે તે લોકોના કબજામા રેહવા દે, અને તે જગોની હર સાલની આમદાની તેઓ દોખમાનાં કામમા ખરચ કરે. માટે સર્વે હાકેમો, અમલદારો, જાગીરદારો, તથા જમીનદારો, હાલના તથા હવે પછે થનારાઓને લાજમછે કે આએ માતબર હોકમને જાણી રાખી જમીન મજકૂર તેઓના

૧ આ કાગજની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૯ નાં "યજદાંપરસ્ત" માં દસ્તૂર એરચજી સોરાબજી મેહરજી રાણાવાલાએ છપાવીછે.

૨ આ કાગજની નકલ તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૬૯ નાં "યજદાંપરસ્ત" માં દસ્તૂર એરચજી સોરાબજી મેહરજી રાણાવાલાએ છપાવીછે.

સ્વાધીનમા રેહવા દે, અને તેમા કસો ફેરફાર કરે નહિ, અને સઘળી દસ્તુરીથી તે લોકોને માફ તથા છુટ મુકે, તથા એ જમીનની હરસાલ નવી શનદ માગે નહિ."[१]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૩.

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

રોજ ૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૨૨ યજદજરદી.

મરણ—સેહરાબજી બનાજી લીમજી—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ બનાજી લીમજીના વડા દીકરા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા બાપનાં મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ એવણે પોતાના ભાઈઓની સાથે મળી ચલાવ્યો હતો. પોતાનો વ્યાપાર એવણે બીજા કેટલાંક દેશાવરો સાથે વધાર્યો હતો. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ પોતાના બાપની જગોએ અકાબર ઠરેલા હતા.

તા૦ ૧૯ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૪ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૨૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર જામાસ્પ આશા—ઉમર વર્ષ ૫૬) નવસારીના એક જાણીતા દસ્તૂર, તથા મુંબઈ અને પુણા ખાતેના જામાસ્પ આશાના ખાનદાનના વડલા એવણે નવસારીથી ભરુચ ખાતે જઈ ફારસી તથા આરબીનો અભીઆસ કીધો હતો. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૧ મા કેરમાનથી આવેલા જામાસ્પ વીલાયતી પાસે એવણ સુરત જઈ જંદ તથા પેહલવી ભાષા શિખ્યા હતા. એજ વર્ષમા એવણે ઈરાન ખાતે કેટલાક જરથોશતી ધર્મને લગતા સુવાલો પુછાવ્યા હતા, જેના આવેલા જવાબો "રેવાએતે દસ્તૂર જામાસ્પ આશા" ને નામે જણાયલાછે. એવણે કેટલીક ગઝલો તથા મોનાજાતો ફારસી ભાષામા જોડેલીછે. નવસારી ખાતે ત્રિજા દસ્તૂરની જગો એવણને મલેલી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૪.

તા૦ ૧૧ મી ફેબ્રુવારી

સંવત ૧૮૧૦ ના, રોજ ૬ માહ ૫ (શે૦).

આજ દીને નવસારીની સમસ્ત મોબેદોની અંજુમને આ૦ નવરોજજી બચાજી દાજી તથા આ૦ બેહમનજી બચાજી દાજીને તેમની પાસેથી નવસારીની અંજુમનને તાબે રેહવાનો તથા કોઈબી ફરમી બેહદીનનું કામ નહિ કરવાનો એક લેખ[२] લખાવી લઈને મુંબઈમા પંથકી તરીકે મોકલ્યા હતા.[३]

તા૦ ૧૨ મી જુન.

રોજ ૭ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૨૩ યજદજરદી.

મરણ—હીરજીભાઈ જીજીભાઈ મોદી—મોદી જીજીભાઈ જમશેદજીના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮ મા પોતાના બાપના મરણ પછી મુંબઈના ગવરનર જાન હાૅરને યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનાં અમલદારોને તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાન પુરો પાડવાનું કંત્રાક્ટ આપ્યું હતું. તે એવણ પોતાના ભાઈઓ, શેઠ બોધાભાઈ તથા માણેકજીની સાથે મળી ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા અહીંના ગવરનર આૅનરેબલ સ્ટેફન લાૅએ પણ એવણના કંત્રાક્ટો બાહાલ રાખી એઓ ત્રણે ભાઈઓને પોતાની ફરજો ચાલાકીથી બજાવવાને માટે શાબાસી આપી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા

તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ

સંવત ૧૮૧૦ ના, રોજ ૨૭ માહ ૧૧ (શે૦).

આજ દીને નવસારીથી દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ મુંબઈના તમામ મોબેદોને હોકમ લખ્યો કે મુંબઈમા મોબેદો બે આ૦ ફરામજી તથા આ૦ જમશેદજી પોતાના ભાગને માટે લડેછે, અને તે ઉપરથી બેહદીનોને ઘેરની બાજ વગેરે અટકાવેછે, એવી અતરે ફરીયાદ થઈછે, માટે અમો તમોને લખ્યે છીયે કે તમો એકદીલ થઈ કોઈબી બેહદીનને ઘેરનું કાંઈ કામ અટકાવશો ના. તેઓના ભાગનું નાણું જો તેઓ ન સમજેતો અટકાવજો, અને પછી અમો લખ્યે તેમ કરજો. અમોએ તે વિષે સુરતવાલા આ૦ મનચેરજી ખરશેદજી શેઠ પાસે મોદી બોધાભાઈ પરખી લખાવ્યુંછે[४]

---

१ આ ફરમાનની નકલ મુંબઈની પારસીની પંચાએતના ધરમના ફંડોના સંવત ૧૯૦૩ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૭) ના દીવાળીની "જામે જમશેદ" છાપખાનામા છપાએલી ચોપડીને સફે ૯૯ મેછે.

२ આ લેખની નકલ તા૦ ૨૮ મી અક્ટોબર ૧૮૬૯ ના "યજદ પરસ્ત" મા દસ્તૂર એરચજી શેરાબજી મેહરજી રાણાવાલાએ છપાવીછે

३ આ બેહુ ભાઈઓના વંશોએ લગભગ એક સદી સુધી મુંબઈમા મોટું પંથક ચાલાવ્યું હતું

४ આ૦ ફરામજી નવરોજજી તથા આ૦ જમશેદજી મેહરનોશજી મુંબઈના જાણીતા પંથકીઓ હતા. તેઓ વચ્ચે થયલી કાંઈ ભાગ હીસ્સાની ગેરસમજુતીને લીધે અતરેના બેહદીનોને ક્રીયા ક્રામના કામો કરાવવાને ઘણી અડચણ પડતી હતી, જેથી તેઓએ નવસારી દેશાઈજીપર ફરીયાદ લખી મોકલી હતી અને તે ઉપરથી દેશાઈ ખુરશેદજીએ આ હોકમ મુંબઈ લખી મોકલયો હતો. આની અસલ નકલ નવસારી મધે દેશાઈ પેસતનજી ખુરશેદજી પાસેથી જોવામા આવી હતી

તા૦ ૨૨ મી અક્ટોબર,

રોજ ૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૨૪ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી ટેહમુલજી દેશાઇ[1]—ઉમર વર્ષ ૪૨) નવસારીવાલા દેશાઈ ટેહમુલજી રૂસતમજીના દીકરા. એઓને ઇ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના બાપના મરણથી પીલાજીરાવ ગાયકવાડે પોતાની નોકરીમા રાખ્યા હતા, તથા નવસારી કસબો તેમજ પારચોલ પરગણામાં કેટલીક જમીન ભેટ આપી હતી.

મુબઇમા આગલા વખતમા લોકોના ગારાઓ તથા બલદો સરકારી કામોને માટે વેઠે પકડવાનો ચાલ હતો. પણ આએ વર્ષમા સરકારે એક ખાસ પરવાનો આપી પટેલ રૂસતમજી દોરાબજીના ગારાઓ તથા બલદો કોઇએ વેઠે પકડવાં તથા અટકાવવા નહિ એવો હુકમ કાઢયો હતો.[2]

મુબઇમા વાહાણો બાંધવાનુ કામ વાડીઆ લવજી નશરવાનજીની કોશેશથી ઘણું વધવાને લીધે આએ વર્ષમા અતરેના "સુપરીનટેનડ ઓફ્ દી-મરીને" સરકારને મુબઇમા એક સુકી ગોદી બાંધવાની ભલામણ કીધી, જે તેમને બાહલ રાખી, અને શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠલ તે એજ વર્ષમા રૂ૦ ૧૨૦૦૦) ને ખરચે બધાઈ તૈયાર થઈ હતી.[3]

ઇ૦ સ૦ ૧૭૫૫.

આએ વર્ષમા મુબઇની જરથોસ્તી અનજુમન તરફથી નવસારીની સમસ્ત અનજુમન ઉપર ૭૭) અતરેના જાણીતા પારસીઓની સહી સાથેનો એક પતર મોકલ્યો હતો અને તેમા લખ્યુ હતુ કે આજ પાચ સાત માસ થયા અતરેના સઘળા મોબેદો એકસપ કરીને કોઇબી મોબેદ તથા બેહદીનને બરશનુમ આપતા નથી, કે જેથી ઘણી અડચણ પડેછે. અગર કોઈ બેહદીન રવાનને અડકી બરશનુમ લેવા ચાહે તો મોબેદો તેને આપતા નથી, જેથી તે વગર બરશનુમે આતશ વીગેરેને આબોખતા થાએછે. અતરે મુંબઈમા ફકત બરશનુમવાલા મોબેદોની જોર ૨) છે, અને જ્યારે અમો તેમને એ પ્રમાણે બીજાઓને બરશનુમ નહિ આપવાનું કારણ પુછયેછે ત્યારે કેહછે કે અમોને નવસારીથી દેશાઇજી ખુરશેદજીની મનેછે. આથી અમોએ તેઓ પાસેથી તે મનાઇનો કાગજ જોવા માગયો, જે તેઓએ એકેક ઉપર ઘાલવી અમોને દેખાડવાના અખાડા કીધા, આ કારણથી અમો ઘણા કંટાલી ગયા છૈયે, અને સર્વે અંજુમનને મલી તમોને વડા પથકવાલા જાણી આ પતર લખી અરજ કીધીછે કે અતરેના મોબેદો ઉપર ઘટતો હોકમ મોકલી દીનઆઇનના કામોમા અટકાવ નહિ થાય તેનો બ દોબસત કરવો.

આ પતર ઉપર નીચલી ૭૭ સહીઓછે—

આ૦ બરજોરજી ફરામજી શેઠના, આ૦ માણેકજી નવરોજજી, આ૦ નાનાભાઈ બેહમનજી શેઠના, મોદી બોઘાભાઈ જીજીભાઈ, શેઠ શોરાબજી રૂસતમજી, દાવર માણેકજી બનાજી લીમજી, વાડીઆ લવજી નશરવાનજી, શેઠ બેહમનજી જીવાજી ભરૂ, પટેલ રૂસતમજી દોરાબજી જ દરાસના, મોદી માણેકજી જીજીભાઈ, શેઠ રતનજી જમાજી જમાવીરા, ભાઇજી સાદજી, દોરાબજી બરજોરજી, જમશેદજી ભીમજી પટેલ, નવરોજજી હોમા, ધનજી કુવરજી, ગાંધી નવરોજજી જીજીભાઈ, ભીકજી દોરાબજી, ખરશેદજી કુવરજી, જીવણજી દાદાભાઈ, જામાસપજી મનજી પટેલ, નાહનજી રતનજી, માણેકજી કામદીનજી, બેહરામજી માણેકજી વાડીઆ, સાદજી દાદાભાઈ, આછાજી હીરજી, સાપુરજી બરજોરજી, દાદજી જીવાજી ગાંધી, બેહરામજી જશવાજી, કુવરજી હોમજી, બેહમનજી નશરવાનજીની વલી કેઆસપજી, સાદજી માણેકજી, શોરાબજી જીવણજી, રૂસતમજી બેહરામજી બનાજી, કુવરજી બરજોરજી ગાંધી, શોરાબજી એદલજી, જમશેદજી રતનજી, મનચેરજી બેહમનજી, માણેકજી મનાવીરા (ભરૂખાનાવાલા), નવરોજજી મનજી, ભીખાજી બેહરામજી પાંડે, ધનજી, કુવરજી, કુકાજી કુવરજી, કુવરજી લોહરાસપજી, બેહમનજી ખુરશેદજી, ખુરશેદજી રૂસતમજી, વીરાજી જોગીજી, બેહરામજી મેહરવાનજી, જીજીભાઈ નરશમજી, નવરોજજી રતનજી દવવચજલવચ, ફકીરજી ધનજી ખરાસ, નાનાભાઇ રૂસતમજી, જીવણજી ભીખાજી, સાપુરજી રત-

---

૧ પ્રખ્યાત દેશાઇ ખુરશેદજી ટેહમુલજીના નાહના ભાઇ

૨ એ પટેલ રૂસતમજી દોરાબજીની નામદાર કંપની સરકાર તરફનુ ઇ૦ સ૦ ૧૭૫૪—૫૫ ના વર્ષનુ વાલકેસર તથા માલક્ષમી તરફની ખારની જમીનનુ મેહસુલ ઉઘરાવવાના હીસાબની ચોપડી જે એઓના એક વારસ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી પટેલ પાસે મોજુદછે તેના પેહલાજ પાના ઊપર આ પરવાનાની નકલ નીચે મુજબ લખેલીછે.—

"I Granted the Liberty to Rustom Patel for his own Cart or Hanchry be not hinder nor Empld the said cart upon any Work"

૩ મુંબઇના દરીયાઇ ખાતાના સુપરીનટેનડ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને રોજે અતરેના ગવરનરની કોનસીલ જોગ કરેલા એક રીપોરટમા લખેછે કે —

"24th As ship-building increased with the prosperity of the place, in the year 1754 the Superintendent of the Marine proposed the construction of a dry dock, which was acceded to by Government, and with the assistance of Lowjee it was completed for the moderate sum of twelve thousand rupees"

નજી લુઆ વાડીઆ, રુસતમજી ફરામજી (રુસતમ ફરાંમ), બાબા અસ્પંદીઆરજી, એદલજી લીમજી, વશી રતનજી ફરામજી, ભીમજી દાદાભાઈ, આ૦ ખુરશેદજી મોણેકજી, રુસતમજી માણેકજી દલાલ, નશરવાનજી હોમજી (નશવી હોમજી), રુસતમજી કુવરજી, કાવસજી આદરજી, આ૦ મનોચેહરજી નોશરવાનજી, હીરજી હોમાજી, હોરમજજી નરશંગજી, કાવસજી હીરજી ગાંધી, વાડીઆ સોરાબજી નોશરવાનજી, વકીનાથી વીરજી, જીજીભાઈ વીરજી, નોશરવાનજી બેહરામજી, નવરોજજી રતનજી વાડીઆ, બહમનજી માણેકજી, એદલજી ભીખાજી, નવરોજજી ખરશેદજી.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬.

આએ વર્ષમા પેહલ વેહલા પારસી એક હીરજી જીવણજી રેડીમની ચીન ગયા હતા, અને ત્યાના વ્યાપારનુ મેદાન પારસીઓને માટે ખોલશું હતુ.[૨]

મુબઇમાં જરથોશતીઓની વસ્તી ઘણી વધવાથી અતરે બીજા એક દોખમાંની જરૂર જણાવાથી પચાતના અકાબરોએ અંજુમનનાં ઉઘરાણાથી મુબઇમા એક દોખમુ બધાવવાનું ઠીક કરવુ કીધુ હતુ, પણ તેમાં પુરતી રકમ નહિ ભરાયાથી મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાના વારસોએ તેના ખરચના ઘટાડાની સઘળી રકમ પુરી કરી આપી એ દોખમુ તેવણને નામે બધાવી આ વર્ષમા પરઆવ્યુ હતું.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૭.

તા૦ ૩ જી અકટોબર

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૨૬ યજદજરદી.

મરણ—ભીમજી બનાજી લીમજી—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ બનાજી લીમજીના નાઘના દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા પોતાના બાપનાં મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી વ્યાપારની પેહડીમા પોતીકા ભાઇઓની સાથે શામેલ હતા.

તા૦ ૪ થી અકટોબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૨૬ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર ભીખાજી રુસતમજી ઉદવારેવાળા—ઉમર વર્ષ ૭૫) ઉદવારેના પેહલ વેહલા વડા દસ્તૂર. સજાણમાં પરોઢા પેહલ વેહલા આતશબેહરામને નવસારીથી બે વર્ષ વનસાડમા રાખી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨ મા ઉદવારે લઈ આવ્યા, ત્યારે તેની સાથે બે વડા ધર્મગુરુઓ તેમા એક એવણ તથા બીજા દસ્તૂર રુસતમજી શેહરીયારજી[૪] હતા. એ પછી એઓ બધેને ત્યાની અજુમને પોતાના વડા દસ્તૂરો ઠેરવ્યા હતા.

આએ વર્ષમા મુબઇના નામદાર ગવરનર રીચરડ બુરશીયરે ઇસ્ટ ઇડીઆ કંપનીની તરફથી પારસી બેહરામજી હોમજી[૫] (બેહની હોમજી) તથા પરજુ ગમ્બાજી પુતલાજીને તેઓએ સરકારની કાંઈ ચોકસ નોકરીઓ બજાવ્યાથી પરેલ તરફ "મોનોથો" નામની જગાપર ત્રણ જમીનના ટુકડાઓ જાગીર તરીકે વશ પરંપરા ભેટ આપ્યા હતા.[૬]

[૧] એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાળાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૯૧ મે

[૨] મુબઇનો બાહર સફે ૪૫૮—૫૯ કહેછે કે એવણ પોતાની સાથે મેહતા તરીકે શેઠ રુસ્તમજી દાદાભાઇ નાદરશાહને લઈ ગયા હતા, જે પછી તેવણથી ચીનનો મોટો વ્યાપાર તથા લોકોની આડતનુ કામ ચલાવવા લાગા હતા

[૩] આ દોખ્માપર કરેલી તખ્તી મારેલી નથી, જેથી તેના ઇજાપાનો ચાહેડો વાર માલમ પડતો નથી, પણ ઊપલુ વર્ષ શેઠખાનદાનના કુટુબના બુજર્ગ ગ્રહસ્થ શેઠ હીરજીભાઇ હોરમજજી શેઠનાએ અમોને કહ્યુછે તે ઊપરાત એ દોખમાના ઊઘરાણા વિષે મરહુમ શેઠ માણેકજીએ પોતાના તા૦ ૧૪ મી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને કરેલા એક વશીયતનામામા નીચે પ્રમાણે ઇસારો કીધોછે.—

"મોરઈ બધે પચાત શરવે મલીને દખ્મુ બાધવાનો વેરો કીધોછે તે વેરામા મે મારી તરફથી રૂ૦ ૨૦૦૦) બે હજાર આપવા કહાછે તેની જમા રૂ૦ ૨૫૦૦) બે હજાર પાચશેહે સુંધી આપવા પણ જેવારે દખ્મુ બાધવા માડે તેવારે ખાતરનીશા કરી જેમ આપવા ઘટે તેમ આપજો."

[૪] ઊદવારેવાલા "ચીરજી" ના કુટુબના વડવા

[૫] મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના કાકા, તથા અતરેના બેહની હોમજી, બાબા, અને રાણાના કુટુંબના વડવા

[૬] આ જગોને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા શેઠ અરદેસર દાદીભાઇ તથા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆજી વચ્ચે કોઇક વાધો ઊઠયો હતો, જે ઊપરથી પેહલા ગ્રહસ્થે એજ સાલની તા૦ ૨૦ મી મેએ મુબઇના ગવરનર જોનાદન દકનને એક અરજી કીધી હતી, જેમા શરૂઆતમા નીચે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

"That in the year 1757 in consideration of certain services rendered to this Government by Byramjee Homjee and a Purvoe named by Gumbajee Putlijee the then Honble Governor Richard Bourchier Esq for and on behalf of the Honble Company granted three parcels of Ground called Monotho near Parell, to them and their Heirs for ever, on the terms and conditions specified in the Original Deed of Lease, herewith submitted"

આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી જોવામા આવી હતી

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦.

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

રોજ ૬ માહ ૫ (શેં૦) ૧૧૨૯ યજદજરદી.

આજ દીને ભરૂચ મધે શેઠ હોમાજી દારાબજી નામના બેહદીને પોતાના પૈસાથી એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાની હતી.[1]

તા૦ ૨ જી મેએ.

દીલ્લી ખાતેથી ઇંગ્રેજી કોઠીવાળાઓને સુરતની કીલેદારી તથા મોગલ સરકારના દરીયાઈ લશ્કરનું ઉપરીપણું, તથા તેના ખરચને સારૂ સુરતની આમદાનીમાંથી બે લાખ રૂપીઆનું લવાજમ બાંધી આપવાનું ફરમાન[2] તથા નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીને તેમજ તેની સુરતની કોઠીના બે વડા અમલદારો આનરેબલ ચાર્લસ ક્રોમીલીઅન તથા જાન ઇસ્પેનસરને માટે એક પાદશાહી સરોપાવ સાથનો ઘોડો તથા કીમતી નજરાણું આએ વર્ષની શરૂઆતમાં મહમદ હાદીખાન તથા શેઠ સોરાબજી કાવશજી નેકસાઅમતખાન[3] લઈ આવ્યા હતા. તે નજરાણું આજ દીને સુરતમાં એક મોટી દરબાર ભરી ઉપલા અમલદારોને સુરતના નવાબ મીઆ અછને આપ્યું હતું. તે બાહાલ રાખ્યા પછી ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીની તરફથી મજકૂર મહમદ હાદીખાન તથા શેઠ સોરાબજી કાવશજી નેકસાઅમતખાનને તેમની કીમતી નોકરીઓને માટે ૨૦(૦૦) ની કીમતનો સરપાવ બેટ આપ્યો હતો.[4]

તા૦ ૨૦ મી જુન.

પારસીઓના ધર્મ પુસ્તકોની શોધ કરનાર પેહલ વેહલો યુરોપીઅન મોનસીયો આંકતીલ ડુ. પેરો કે જે પારીસથી નિકળેલો તા૦ ૧ લી મેએ ૧૭૫૮ ને દીને સુરત ખાતે આવ્યો હતો, અને જેણે સુરતમાં ત્યાંના દસ્તૂર દારાબ (કુમાના દાદાદારૂ) પાસે જંદ પેહલવીનો અભ્યાસ કરી તેની મદદથી વંદીદાદનો ફ્રેન્ચ ભાષામાં તરજુમો કીધો હતો, તે ધણી આજ દીને અનેમરૂથરેમ પેહમાં સુરતની એક દરેમેહરમાં પારસીનો લેબાસ લઈ આતશનો કેબલો, ખરસ ગો, તથા ઇજશનેગાહ, અને દરેમેહરની સઘળી જગો બારીકીથી ફરીને તેના પોતાના પુસ્તકમાં લખ્યા પ્રમાણે જોઈ આવ્યો હતો.[5]

મુંબઈમાં સરકારના તથા વ્યાપારીઓનાં વાહાણો બાંધવાનું કામ એટલું તો ધમધૂકાર ચાલવા લાગ્યું કે આએ વર્ષમાં સરકારે વાડીઆ લવજી નશરવાનજી પાસે ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૪ના જેવીજ એક બીજી મુકી ગોદી ત્યાંજ બંધાવી હતી.

આએજ વર્ષમાં ઇંગલાંડની સરકારના અતરે આવેલા વાહણોના કાફલાની મરામત વાડીઆ લવજી નશરવાનજીએ ઘણી ચાલાકીથી કીધી તે ઉપરથી "કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરો" એ પોતાના એજ વર્ષના અતરેની સરકાર જોગના એક "ડીસપાચ" માં લખ્યું હતું કે (લવજીની) "આવી જરૂરની નોકરીઓ આપણી તરફની કાંઈબી ચોકસ મેહરબાનીઓ વગર જવા દેવી નોઈએ નહિ."[6]

---

[1] આ દરેમેહર પરઠાયાનો દાહડોવાર કેટલાક જુનાં કાગળીયાઓ તપાસી ભરૂચવાલા દસ્તૂરજી સાહેબ દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજી તથા એ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ આ પ્રમાણે આપ્યોછે—"સંવત ૧૮૧૬ ના ફાગણ સુદ ૨, રોજ ૩ અરદીબેહેશત અને માહ ૫ અમરદાદ સને ૧૧૨૯ ઇઅજદજરદી એ દરેમેહર ઇજવાને લગતી ક્રિયા મોબેદ નવરોજજી ફરામજી અરદેશીરનાએ કીધીથી માલમ પડેછે."

[2] એ ફરમાન તા૦ ૪ થી સપટેમબર ૧૭૫૯ ની તારીખનું હતું, અને તે દીનથી સુરતની રાજદ્વારી બાબતોમાં ઇંગ્રેજોની સત્તાની શરૂઆત થયલી ગણાએછે એ દીનેથી ઇંગ્રેજી વાવટો સુરતના કીલાપર મોગલ સરકારના વાવટાની સાથે ઊડવા લાગ્યો

[3] સુરતના "તાલેયારખાં" નાં ખાનદાનના, તથા મરહુમ કોટવાલ અરદેસર ધનજીશાહ બાહાદૂરના વડવા

[4] *Extract of a letter from the Chief in-Council to the Hon'ble the President and Council of Bombay, dated Surat 3rd May 1760*

"Yesterday being esteemed fortunate the Horse and Sarpow for the Hon'ble Company, and the Sarpow for the chief presented by His late Majesty was received upon Castle Green, in the most public and respectful manner The Nawab's eldest son Faru-khan, the Kajee, and all the principal officers and merchants attending The Surpow for the Hon'ble Company, we have delivered to Captain Landesay, but the horse is kept here as a public mark of His Majesty's favour On this occasion we judged it proper to present Huldee Khan and Naike Saut Khan who brought the present a Jagunnat and Surpow each, amounting in the whole to about 600 Rupees, which we hope your honour &c will approve"

[The Cities of Gujarashtra, by H G Briggs Appendix C pp VIII]

[5] મો આંકતીલ ડુ પેરોને આ દરેમેહર જોઈ તેને લગતો અહેવાલ તેની હિંદુસ્થાનની મુસાફરીના પુસ્તકમાંથી પારસીઓના ધર્મને લગતાં લખાણનો ઇંગ્રેજીમાં તરજુમો કરી એ૦ કાવશજી એદલજી કાગાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૬ માં "કમરશીયલ પ્રેસ" માં છપાવેલાં પુસ્તકને સફે ૩૪—૩૫—૩૬ મેછે

[6] મુંબઈના દરીયાઈ ખાતાના સુપરીનટેનડંટ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને દીને અતરેના નામદાર ગવરનરની કોનસીલ જોગ કરેલા એક રીપોરટમાં લખેછે કે—

20th Lowjee, encouraged by the success of his undertaking and the countenance of Government brought up two of his sons (Manockjee and Bomanjee)

ઓગસ્ફોર્ડ ખાતેની "ઑક્સફર્ડ-યુનીવરસીટી" ના હીબરૂ તથા આરબી ભાષાના પ્રોફેસર ડૉક્ટર થામસ હાઇડ "કદીમ ઇરાની, પાર્થિયન, તથા મીડિયન ધર્મ અને તવારીખ"[1] વિષે ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૦ મા એક પુસ્તક લાટીન ભાષામા છપાવી બાહેર પાડ્યુ હતુ, તે આગલે વર્ષમા ઑક્સફર્ડ મધે બીજીવાર છપાઈ પરગટ થયુ હતુ.[2]

to his own craft, and by his instructions, rendered them so proficient in naval architecture that, by their united exertions, the reputation of the Bombay Dock Yard became universally known in India, and their business was so much increased, that in the year 1760 it was found necessary to construct another dock.

28th The abilities of Lowjee in his profession, and his great integrity in the purchase of materials for ship-building, had now in more than one instance attracted the particular notice, approbation, and reward of the Honorable Court, but his skill and exertions in repairing H M Squadron about this period, called forth their distinguished commendation, and they emphatically say "That such essential services should not be passed over without some particular mark of their favour," which the Government were directed accordingly to confer.

[1] Veterum Persarum et Parthorum et Medorum Religionis Historia Oxonii, MDCCLX એની એક નકલ ખતરેના મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનામાછે

૨ અસલી ઇરાનીઓ વિષે યુરોપખંડમા પેહલ વેહલુ ભરોસાદાર પુસ્તક આગ્ને ડાક્ટર હાઇડનુ છપાયેલુ ગણાયછે એમા તેણે જરથોસ્તી મજહબની ઊતપત્તિ વિષે, તથા [1] પારસીઓના આતશખાના તથા દોખમા અને બીજી ધરમની જગાઓનુ તથા કીરીઆઓનુ વીગતવાર બએઆન કીધેલુછે જંદના પુસતકોની તેણે એક ટીપ આપીછે, તથા જંદ અખશરોનો કોઠો બનાવી ટાકેઓછે, બીલારોકા હરફોનો એક નમુનો ઊતારી બતલાવેઓછે, શાશાનીઆન પાદશાહોના શીકાઓનો ચીતાર આપેઓછે, આગળા વખતના ઇઊનાની તથા ખરીશટીઆન ગરથકારો હજરત જરતોશત વીશે પોતાના પુશતકોમા જે કાઇ લખી ગએઆછે તેહેનો પોતે શોધી કાહાડેલી બીનાઓ શાથે મુકાબલો કરી જોએઓછે, અને એ વગરે બીજી ઘણીએક બીના જણાવીછે, કે જે આજે આપણને કેટલીએક રીતે અશ્ચરજ દીસેછે, પણ એ કામ શરવેથી પેહેલુ માથે લેતા તેહેમા જે કાઇ ભુલ દાખલ થવાની આપણે વકી રાખીએ તે કરતા ડાક્ટર હાઇડે વધારે ભુલ કીધેલી નથી ડાક્ટર હાઇડ જરતોશતી ધરમને ઘણો પસંદ કરતો હતો, તે ઊપરથી તેહેને વીશે કેટલાએક લખનારાઓ ઠેકડીથી લખી જાએછે કે તે પોતે "આતશપરશત" હતો ડાક્ટર હાઇડ ખાજદીઆશની દીનના લોકોની ખોદાપરશતી વીશે આએ રીતે લખી ગએઓછે "ઇરાનીઓ જે વખતથી દુનીઆની શપાટી "ઊપર એક કોમ તરીકે ગણાવા લાગા તેઆરથી તે "આજ શુધી તેઓ એક ખોદાને માનતા આવેઆછે "ખોદાતાલાને તેઓએ એકજ અને શરવ શકતીવાન "શાહેબ ગણેઓછે. જેમ આપણે (ખરીશટીઆનો) "પરમેશવરની શગળી શકતીઓ પીછાણીએછે તેમ તેઓ "પણ પીછાણતા આવેઆછે તેઓએ પોતાનાં પુશતકોમાં "બનાવનાર, પેદાનો કરનાર, હકુમતનો કરનાર, નેગેહબાની નો રાખનાર, હેવા ખોદાતાલાને નામો આપેઆછે"

[જરતોશતી લોકોના ધરમ પુસતકો તથા એ પુસતકોની ભાશા અને પુરાતનપણા વીશે ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા "જામે જમશેદ" છાપખાનામા છપાયલો હાનરેબલ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલીએ લખેલો નીબંધ સફે ૧૭૩-૭૪].

ડાક્ટર હાઇડની આગમજ "ઇસવી સને ૧૬૩૦ ના વરશમા હેનરી લારડ નામના ઇશટ ઇંડીઆ કંપનીની ચાકરીવાલા એક પાદરીએ પારશીઓની બાબદમા એક નાધલુ પુસતક પરગટ કરેલુ હતુ. તે પુસતક મધે ખાતરે સુરતના પારશીઓને જોઇને એ ગરથકારે તેઓના મજહબ તથા ચાલચલણની કેટલીએક નજરે જોએલી હકીકત જણાવીછે. પણ એ પુશતક જરતોશતી મજહબ વીશે શોધ કરનાર ગરથોની શફમા દાખલ થાવાને લાએકની ચાલેબરી ધરાવતુ નથી"

[ઉપલોજ હાનરેબલ શોરાબજીવાલો નીબંધ સફે ૧૩૨—૩૩ ની નોટ]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૧.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૩૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજી રાણા—ઉમર વર્ષ ૬૦) નવસારીવાલા દસ્તૂર રૂસતમજી માણેકજી મેહરજી રાણાના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૩ માં પોતાના બાપાવાના મરણ પછી નવસારીની દસ્તૂરી મલી હતી એવણના વખતમા જુદા જુદા દેશાવરો ખાતે નવસારીથી મોબેદોને ધર્મની ક્રિયાઓ કરવાને બોલાવ્યાથી મોકલ્યામા આવ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી અક્ટોબર.

રોજ ૬ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૩૧ યજદજરદી

આજ દીને સુરત મધે આ૦ મનચેરજી પુરશેદજી શેઠનાએ મીંચીવાડ આગલ જરથોસ્તીઓને સર અવસરે વાપરવાને માટે એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી તે ત્યાંની શમસ્ત જરથોસ્તી અંજુમનને સ્વાધીન કીધી હતી.[3]

૩ આ ધર્મશાળા ઊપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના દાહડા વારની વીગત સુરતવાલા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે ત્યાના જાણીતા શેઠ અરદેસર બેજનજી એદી પાસેથી મેળવી નીચે પ્રમાણે આપીછે—

"હમે હાલમા રહીએચ તે મોહોટા એદીવાલા મકાનની બાજુએ મનચેરજી શેઠવાલી ધરમશાલાછે તે અસલ મોગલ શીરવીખાનવાલી જમીન ઊપર બાંધીને શવત ૧૮૧૭ ના આશોવદ ૧૦ ને શુકરે, રોજ ૬ ને માહ ૧ શેહેનશાઈ સને ૧૧૩૧ ઇઅજદજરદીને દીને અધેઆરૂ મનચેરજી પુરશેદજી નવરોજજી શેઠનાએ પારશીની અંજુમનને હમેશને માટે અરપણ કરી હતી"

એજ પ્રમાણેનો દાહડો વાર એવણના હાલી વારસ શેઠ પેશતનજી ઊકડજી શેઠનાએથી અમોને લખ્યોછે

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમ્બર.

સંવત ૧૮૧૮ ના પોશ શુદ ૫.

આજ દીને નવસારી મધે દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહ-મુલજીને ત્યાંની શમશત મોબેદ અંજુમનની તરફથી દસ્તુર શાપુરજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના, દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી પાલણજી, દસ્તુર જમશેદજી જામાસ્પજી આશાજી, દસ્તુર માણેકજી જમશેદજી રૂસતમજી મેહરજીરાણા, દેશાઈ જીવણજી માણેકજી હોમજી, દેશાઈ દારાબજી બહમનજી કુકાજી, આ૦ કરામજી માણેકજી, આ૦ બચાભાઈ નોશરવાનજી કોટવાલ, આ૦ હોમજી રૂસતમજી, વગેરેએ લેખ કરી આપ્યો કે સુરતના પર્દાની દોખમાના હમારે હીસ્સેના રૂ૦ ૧૦૬૧ જે તમોએ આપ્યા હતા, તે આપણી ભગર સાથની ગમમાથી તમોએ બ્યાજ સુધા ચુકાવી લેવા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૨.

તા૦ ૧૩ મી મેએ.

રોજ ૨૮ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૩૧ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર રૂસતમજી શેહરીઆરજી ઉદવારેના—(ઉમર વર્ષ ૭૫) ઉદવારેવાળા "ઈરાનશાહ" ના ખાનદાનના વડવા. સંજાણમા પરેઠેલા પેહલ વેહલા આતશબેહરામને નવસારીથી બે વર્ષ વલસાડમા રાખી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨ મા ઉદવારે લઈ આવ્યા, ત્યારે તેની સાથે બે વડા ધર્મ ગુરૂઓ તેમા એક એવણ તથા બીજા દસ્તુર બીખાજી રૂસતમજી હતા. એ પછી ઉદવારે કદીમી થયા પછી એઓ બનેને ત્યાંની અંજુમને પોતાના વડા દસ્તુરો ઠેરવ્યા હતા.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

રોજ ૧૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૩૧ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી જીવાજી ભરૂ—અતરેના એક જુના વ્યાપારી તથા જમીનદાર. મુંબઈના દરેક બાગમા એવણની જમીનો તથા ઘણાક ઓતરો હતા. અતરેની તે વેળાની પારસીની ખ્યાતના એવણ એક અકાબર હતા.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩.

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૩૨ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી દોરાબજી પટેલ—(ઉમર વર્ષ ૯૬) મુંબઈમા પેહલા આવનાર પારસી દોરાબજી નાનાભાઈના નામચા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૮૯ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની જગોએ ઇંગ્રેજ સરકારના કારભારી થયા હતા. ઈ૦ ૧૬૯૨ માં જંજીરાના સીદીને મુંબઈમાંથી હાંકી કાઢવા માટે એવણને ઇંગ્રેજ સરકારે મુંબઈના પટેલનો ઈતાબ વંશપરંપરા આપ્યો હતો, તથા અતરેના સઘળા કોલીઓના વડા તરીકે નેમી તેઓના કરો વશુલ કરવાનો, તેમજ તેઓના દીવાની અને ધર્મ સબંધી કજીઆઓ ચુકવવાનો, તથા અતરેની સઘળી જમીનોનુ મેહશુલ વશુલ કરવાનો હક આપ્યો હતો. આ માટે એવણની સત્તા કોટ, મજગાંમ, મેહમ, વરલી, ધારાવી, સીઅ, સીનરી, મોરી, કેવલીમેહમ, વાદરકર, અને વાંદરકરભાઈના કોલીઓ પર ચાલતી હતી. એ ઉપરાંત એવણ અતરેના બારામા આવતાં જતા સરકારી વાહણોને નેહાવ પુરો પુાડતા હતા. તે વેળાની મુંબઈની પારસી ખ્યાતના એવણું તેની શરૂઆતથીજ એક અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪.

તા૦ ૧૯ મી અકટોબર.

રોજ ૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૩૪ યજદજરદી.

આજ દીને બપોરના નવસારીમા રપીથવનના જશનની ક્રિયા પુરી થયા પછી દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ નવસારીમા પોતાના ખરચથી નવા આતશબેહરામ પધરાવવાની તદબીરસ્તી પકડી હતી.[3]

---

૧ આ લેખની અસલ નકલ નવસારીવાળા દેશાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીએ અમોને દેખાડી હતી એ દોખમુ અમો ધારેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૨ માં સુરત મધે ભરથાણામા બંધાયલુ પહાની દોખમુ હશે

૨ એવણના એક દીકરા નાનાભાઇ (અથવા નાનાશેઠ) કરી અતરે જાણીતા ગ્રહસ્થ હતા તેવણને પેટે કોઇ નર વારસ નહિ હોવાથી પોતાના ભાણેજ શેઠ બહમનજી હોરમજજી બોમાનજીને પાળક કરી લીધા હતા

૩ સુરતવાલા દસ્તુર શાપુરજી માણેકજી સંજાણાએ એ આતશબેહરામ નવસારીમા પધરાયા વિષેના કેટલાક ફારસી બેતો બનાવ્યાછે તેમા જણાવેછે કે "ફરવરદીન મહીનો ને અરદીબેહસ્ત રોજે નવસારીમા તમામ દસ્તુરો, મોબેદો, હેરબદો, અને બેહદીનો દરેશેહરમા રપીથવનના જશનમાં એકઠા થએઆ, ત્યા ખુરશેદજી દેશાઇએ આતશબેહરામ બનાવવાની તદબીરસ્તી પટાવી હતી એ વખતે ગુર ભરેલા દસ્તુર શેરાબજી કે જે દસ્તુર માહીયારની નસલના હતા તેવણ પોતાના કેતાબખાનામાથી પેહલવી અને પાજંદની કેતાબો લાવ્યા, અને બીજા દસ્તુર બરજોરજી દારાબજી હતા તેવણ એક સારી ફારસીની કેતાબ લાવ્યા, અને ત્રીજા દસ્તુર જમશેદજી જામાસ્પજી હતા, તથા ચોથા દસ્તુર માણેકજી જમશેદજી, કે જેવણ પણ દસ્તુર માહીયારની નસલના હતા, તેઓ તથા સઘળા મોબેદોએ એકઠા થઈ કેતાબો તપાસી, તથા ખુરશેદજી દેશાઇના હુકમથી દરેક જગોપર જયા બેહદીનના લોકો વરતા

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૩૪ યજદજરદી.

દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ નવસારીમાં પોતાને ખરચે આતશબેહરામ બનાવવાની જે ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૪ માં તદબીરો પકડી હતી, તે આતશબેહરામ તૈયાર કરવાની ક્રિયાનું કામ આજ દીને ત્યાંના વડા દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના ઉપરીપણા હેઠળ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.[1]

તા૦ ૨ જી ડીસેમ્બર,

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૩૫ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારી મધે દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીને ખરચે બનાવેલા આતશબેહરામ સાહેબને તખ્તનશીન કીધા હતા. તેની પેહલી બોઈ દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાએ દીધી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬.

તા૦ ૧૪ મી નવેમ્બર.

રોજ ૨૯ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૩૬ યજદજરદી.

મરણ—મોદી નાનાભાઈ ભીમજી[3]—સુરતવાળા મોદી ભીમજી કુવરજીના વડા દીકરા. એઓ પોતાના બાપના મરણ પછી સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર તથા ઇંગ્રેજ કોઠીમાં પોતાના વડવાઓના ઓહ્દાપર મુકર્રર થયા હતા. સુરતના નવાબના અમલદારો તરફથી પારસીઓપર પડતો કેટલોક ગેરઇનસાફ એવણે પોતાના વગથી દૂર કરાવ્યો હતો. સુરત મધે મોટે ઉમરવાડ અથવા કાકરાબાડી આગળ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮ માં અંજુમનના ઉઘરાતથી એક દોખમું બંધાવવામાં એવણે મુખ્ય આગેવાની લીધી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૭.

આએ વર્ષમાં સંજાણની પાસેના નારગોર ગામ મધે સુરતવાલા આ૦ શેઠ મનોચેહરજી ખુરશેદજી શેઠનાએ એક દોખમું બંધાવી પરઠાવ્યું હતું. એ દોખમું બાંધવાને લગતી સઘળી મેનીજ નારગોરવાલા શેઠ જીવણજી મોટાભાઈ પટેલે કીધી હતી.[4]

હતા ત્યાં મોબેદોએ કાગજ લખી એ વાત જાહેર કીધી એક કાગજ શેઠ નોશરવાનજી બહમનજી શેઠ ઉપર તથા બીજુ શેઠ સોરાબજી માણેકજી તથા શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી ઉપર તેમજ શેઠ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠ ઉપર સુરતમાં, તથા ભરૂચ, અંકલેસર, ખંભાત, ગોદાવરા, અને મુંબઈના જરથોશતીઓ ઉપર સર્વે કાગજો લખી એ બાદના જવાબો મંગાવ્યા"

૧ ઊપલાજ દસ્તૂર શાપુરજી માણેકજી સંજાણાએ બનાવેલા ફારસી બેતોમાં જણાવેછે કે એ આતશબેહરામ બનાવવાની ક્રિયા કરવાને માટે દસ્તૂર સોરાબજીએ સઘળા મોબેદોમાંથી દાનાવ અને પવિતરાઈ ભરેલા ૧૦૦) એકશો મોબેદો જેઓ બરાબર અવસ્તા પઢનાર અને શાએસત નાશાએસત જાણનાર હતા તેઓને સુદી કાઢ્યા અને તેઓએ સને ૧૧૩૪ યજદજરદીના સાલમાં રોજ ૧ લો હોરમજદ અને માહ ૪ થો તીરને દીને આતશબેહરામનું કામ શરૂ કીધું

૨ ઊપલાજ ફારસી બેતોમાં દસ્તૂર શાપુરજી જણાવેછે કે સને ૧૧૩૫ યજદજરદીના સાલમાં અરદીબેહસ્ત મહિનો ને સરોશરોજે આતશબેહરામને તખ્તનશીન કીધા તે વખતે નેક સરદાર કેદાજીરાવ હાકેમ હતો, તેનું નસીબ ઘણું નેકબખત હતું કે તેના વખતમાં બોદાના હોકમથી એ આતશબેહરામનું કામ થયું છે અને પછી તે નેક દસ્તૂરે (સોરાબજીએ) પેહલી બોઈ દીધી, અને સઘળા મોબેદો તથા બેહદીનો તેની સનમુખ બોદાની બંદગી કરવા ઊભા. તેથી નવસારી ગુલજાર બાગની બીસાલે ખીલી રહી પછી દરેક શેહરના નાધલા મોટા અને બાથોઆમ મલી દીનના લોકો ત્યાં આતશબેહરામને સેજદો કરવા આવ્યા, અને ઘણીક ચીજો તથા હદીઓ તેને નજર કીધા

૩ એવણના બાવા મોદી ભીમજી કુવરજી પણ સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર હતા તેવણે સુરતના પારસીઓપર નવાબના અમલદારો તરફથી જે ઘણીક રીતના જુલમો તથા બેઇનસાફી ગુજારાતી આવતી હતી તે માટે છેક દીલ્હી પાદશાહની હજુરમાં ફરીયાદ. લખી મોકલી હતી, અને તે માટે પાદશાહે તલાસ કરવાનો હોકમ મોકલ્યાથી પુરતી જોસતજુઈ કરી ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૬ મા સુરતના નવાબ હૈદર કુલીખાને એવણને એક પરવાનો કરી આપી પારસીઓપરનો સઘળો જુલમ ટાલવાની કબુલાત આપી હતી એવણના બાવા મોદી કુવરજી નાનાભાઈ પોતાના વડા ભાઈ મોદી ધનજીભાઈ નાનાભાઈ (કે જેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૬૬૭ મા પોતાના બાપ નાનાભાઈ પુંજીઆની જગોએ સુરતના પારસીઓના વડા ઠર્યા હતા) ના મરણ પછી સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર ઠર્યા હતા એવણના વખતમાં સુરત મધે ફીરંગી વ્યાપારીઓ તથા મુસલમાન હાકેમો તરફથી ઇંગ્રેજોને ઘણી હરકત નાખ્યામાં આવી હતી, તથા તેમનો સરંજામ, ખોરાકી, વગેરે અટકાવ્યામાં આવ્યું હતું, પણ એવણે છૂપી રીતે શેહરમાંથી તથા બાહેરથી મંગાવીને તેમને ખોરાકી વગેરે પોહચાડ્યું, તથા ઇંગ્રેજોને મદદ કીધી, જેથી એવણને ઇંગ્રેજના મોદી કરી કેહવા લાગ્યા, કે જે અટકથી આજ સુધી એવણનું કુટુંબ ઓળખાએછે

૪ આ દોખમાને પરઠાયાનો સને એ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડાએ મેલવી આપ્યોછે એ દોખમું બંધાયું તે વેળાએ કેહછે કે નારગોર તથા તેની આસપા-

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮.

તા૦ ૨૮ મી આપરેલ.

રોજ ૧૪ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૩૭ યજદજરદી.

ઈરાન તથા હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવતની ઈરાન ખાતે જઈ પુરતી જોસ્ત-જુઈ કરવાને માટે સુરતના કદમી ટોળાના આગેવાન શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહે ભરુચથી દસ્તૂર કામદીન પદમના વંશના એક નબીરા એ૦ કાઉસ રૂસ્તમ જલાલ[1] ને તે કામને માટે તેડાવ્યો હતો. તે આજ દીને સુરતથી પોતાના બેટા પેશોતન[2] ને સાથે લઈ ઈરાન ભણી ગયો હતો.[3]

આએ વર્ષમા સુરતના નામીચા શેઠીયા તથા ત્યાંના કદમી પંથના વડા આગેવાન શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહના બે દીકરાઓ શેઠ કેખશરૂ તથા ફરદુનજી પોતાના બાપના વ્યાપારના કામસર પોતાને ઘરનાજ એક વાહાણમા બેશી ચીન જતા હતા. ત્યાં વાટમાં દરીયામાં મોટાં તોફાનથી એમનું વાહણ ગરક થઈ ગયું, અને બન્ને ભાઈઓ નોજવાન વયમા દુખી મરણ પામ્યા હતા. એમનાં મરણના દાહડાવારનો પણ કસો પટો હાથ લાગો હતો નહિ.[4]

આએ વર્ષમા મુંબઈના બજારમા માછલી વેચનારાઓને અતરેના કલેકટરે એવો હુકમ કાઢયો કે તેઓએ ગમે તેણી કરીને દરરોજ ઇંગ્રેજોને માછલી પુરી પાડવી, અને સરકાર જે માણસોને ઠેરાવે તેઓના હુકમ પ્રમાણે મારકીટમા માછલી વેચવી. આની સામે મુંબઈ તથા માહિમના કોલીઓએ એક અરજી અતરેના ગવરનરની કોનસીલ ઉપર મોકલી. તે અરજી ધ્યાનમાં લઇને તથા માછલીનો ખપ અને આવક વધારવાને તેઓને ઉત્તેજન મળે માટે બજારમાં માછલીને લગતા કેટલાક ધારા બાંધી આપ્યા, તથા ૬ સીપાહીઓ અને ૧ પરભુનું "મારકેટ એસ્ટાબ્લીશમેંટ" કરી તેનું ઉપરીપણું તે વેળાના પટેલ કાવસજી રૂસતમજીને આપ્યું.[5]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯.

તા૦ ૩ જી સપટેમબર.

સંવત ૧૮૨૫ ના, રોજ ૨૩ માહ ૧૧ (શે૦).

આજ દીને સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનની તરફથી ત્યાંના અકાબરો દસ્તૂર બાપુજી જમશેદજી, મોદી નાનાભાઈ ભીમજી, આ૦ કાઉસજી ફરામજી શેઠના, આ૦ ડોસાભાઈ નોશરવાનજી બહમનજી શેઠના, આ૦ શોરાબજી મનોચેહરજી શેઠના, આ૦ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠ, આ૦ એદલજી દાદાભાઈ, અને બેહરામજી શોરાબજી એઓએ નવસારી ખાતે દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યું કે રૂસતમપરાના નવસારીને તાબેના મોબેદો નવો ચાલ કાઢી બેહદીનોને ઘેરના મુવા જીવતાનાં કામ વારા પાડી કરવાનો બંદોબસ્ત કરવા માગેછે તે ઉપરથી ત્યાંના સર્વે બેહદીનો અમારી પાસે ફરીયાદ લાવ્યા હતા કે એમ કરવાનો તે મોબેદોને કસો અખત્યાર નથી, એતો બેહદીનોની મરજીપરછે, તેઓ જે પાસે ચાહે તેની પાસે પોતાને ઘેરની ક્રિયા કરાવે. માટે અમો સર્વ મલી આએ તમોને લખ્યે છૈયે કે જે રીતે અમારી તરફ આએ ૩૫) વર્ષ થયા ચાલેછે તેજ માફક ચલાવી લેવું, કસ્સી નવી વાત કરવી દરૂસ્ત નથી, એવી સર્વેની ખુશીછે.[6]

સના ગામના જરથોશ્તીઓએ તેને બારેના ચુનાના પુષ્કળ તાડીના પડિયા અને ઇંડા લાવીને નાખ્યા હતા, કે જેથી તેમા પાણી નાખવાની જરૂર રહીજ નહિ એ દોખમુ હાલમા નારગોર, સરોડા, તથા તાડગામના જરથોશ્તીઓના વપરાશમા આવેછે

1 મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજજીના બાવા

2 મુલ્લાં ફીરોજ પોતે એવણનુ અસલ નામ પેશોતન હતું

3 મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઊસે યજદજરદી ૧૧૫૫ (ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬) મા "દીને બેરદે મનજુમે" નામના ફારસી બેતોમા બનાવેલા એક પુસ્તકમાં પોતાની ઈરાનની મુસાફરીનો અહેવાલ શરૂઆતમા લખ્યોછે તે પુસ્તકની એવણને પોતાને હાથની લખેલી નકલ મુલ્લાં ફીરોજ કેતાબખાનામા મોજુદછે તેમા સફે ૧૭ મે

4 સુરતવાલા શેઠ અરદેસર શોરાબશાહ તાલેયારખાએ કાઈક જુની નોધમાથી આ કેફીયત અમોને આપીછે.

5 કોલીઓએ કરેલી આ અરજી તથા માછલી બજારમા વેચવાને માટેના કલેકટરે ઘડી કાઢેલા કાએદાની નકલ અમારી પાસે મોજુદછે મુંબઈમા તે વેળાએ ઈંગ્રેજોમા માછલીનો ઘણો શોખ બલકે તેની જરૂરીઆત હતી, એવુ કેટલાક જુના હીસાબો વાચ્યા ઉપરથી કહી શકાયેછે

6 એવીજ મતલબનો એક ખાનગી કાગજ સુરતવાલા આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠે તથા બીજો આ૦ શોરાબજી તથા દાદાભાઈ માણેકજી શેઠે નવસારીમા દેશાઈ ખુરશેદજી ઉપર લખયો હતો આ બધાં કાગજોની નકલ નવસારી મધે પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીને સફે ૭૨ થી તે ૭૬ સુધી આવેલીછે

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦.

તા૦ ૨૨ મી અકટોબર,
રોજ ૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૪૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી પાહેલણજી—ઉમર વર્ષ ૭૫) નવસારીવાળા દસ્તૂર દારાબ પાહેલણના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની જગાપર ત્યાંની અંજુમને બીજા દસ્તૂર તરીકેની બેઠક આપી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવસારીના આતશબેહેરામ પરઠવાને લગતી ક્રિયા કરાવવામા એવણે ઘણી મદદ કીધી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧.

તા૦ ૧૦ મી જુન.
રોજ ૨૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૪૦ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે આ૦ મનચેરજી ખુરશેદજી શેઠનાની આગેવાનીથી ત્યાના પરગણે ચોરાશીના ગામ મોજે ઉમરવાડા (જેને કાકરાખાડી પણ કેહેછે) મા એક મોટુ ૪૭૯ પાનીનુ દોખમુ અંજુમનના ઉધરાતથી બંધાવી પરસાવ્યું હતુ.[૧]

૧ આ દોખમુ હજુસુધી મનચેરજી શેઠના દોખમાને નામેંજણાએછુ છે તેમા કેહેછે કે જાહેર ઉઘરાત કરતા બેવડા પૈસા તથા સઘળી આગેવાની એવોની હતી એ દોખમાના દરવાજા ઉપર નીચલા ફારસી બેતો તક્તીમા કોતરેલાછે—

بنام خدا داور راست کام
چه دستور و موبد چه بهدین تمام
بدستهٔ ستوده‌ای از راه دین
که فردوس گویند برو آفرین
تاریخش آمد ز غیب این ندا
بگوئی شد انجام این در سرا
۱۱۴۰ سنه

માએની—સાચી મોરાદના ઈનસાફવાલા ખોદાતાલાના નામથી શરૂ કરૂ છ, જે તમામ દસ્તુરો, મોબેદો, અને બેહદીનોએ દીનની રાહે આ દોખમુ બાંધ્યુ છે, કે જેની ઉપર બેહશતે આફરીન કીધી એની તારીખને વાસ્તે ગેબથી એ અવાજ આપો, અને આએ બેહતર બનાવેલુ કામ ખુશીથી સરંજામ પોહચ્યુ સને ૧૧૪૦ (યજદજરદી)

આ દોખમાને બંધાયાને આજે ૧૦૮ વર્ષ થયાછે, તોપણ તેની બાંધણી ઘણી મજબુત અને આખા હિંદુસ્થાનમા તે સર્વેથી મોટુ ગણાયછે એની બાંધણીનુ માપ તથા તેની સઘળી વીગત ગરહુમ શેઠ મનચેરજીના જુના દસ્તરો કે જે તેમના વારસ શેઠ પેસતનજી ઊકડજી શેઠના પાસે મોજુદછે, તેમાથી સુરતવાળા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે ઊતારી કાઢીછે, તે ઉપરથી આપણને સાધારણ રીતે દોખમાની બાંધણીનો ખ્યાલ આવવા માટે સઘળી વીગત નીચે દાખલ છે—

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર.

ગાથા ૩ (શે૦) ૧૧૪૦ યજદજરદી.

મરણ—આગાભાઈ જીજીભાઈ મોદી—ઉમર વર્ષ ૭૦) મોદી જીજીભાઈ જમશેદજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમનુ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના આમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સર્વે સીધો સામાન પુરો પાડવાનુ કંત્રાક્ટ પોતાના ભાઈઓ, નોશીરવાનજી, હીરજીભાઈ તથા માણેકજીની સાથે મળી ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા આતરેના ગવરનર હૉનરેબલ સ્ટેફન લૉએ પણ એવણના કંત્રાક્ટો બાહાલ રાખી એઓ ચણે ભાઈઓને પોતાની ફરજો ચાલાકીથી બજાવવાને માટે શાબાસી આપી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અગ્રેસર હતા.

"શ્રી સુરતના મોબેદ તથા બેહદીનોએ દખમુ એક સુરત મધે બાંધીઉ તે સંવત ૧૮૧૮, રોજ ૨ બેહમન અમશાશપંદ માહ ૮ આવાંઈજદ પારશી સને ૧૧૩૧ સને ૧૧૭૬ હેજરી એ દીનથી બાંધવા માંડયુ તે સંવત ૧૮૨૭, રોજ ૨૪ દીનઈજદ માહા ૮ આવા ઈજદ પારશી સને ૧૧૪૦ એ દીને તમામ થાયુ તેની વીગત પરથમ શંવત ૧૮૨૦ તથા પારસી સને ૧૧૩૩ ના આવા મહીનામા બાજ ધરીને જમીન ઉપર પાયો ખોડયો તથા તાણો પુરયો હતો તે નીચે મુજબ

"દખમાનો પાયો ઊંડો ગજ ૫, તથા પોહલો ગજ ૨, તથા પોસતાનો પાયો ઊંડો ગજ ૩, તથા પોહલો ગજ ૧, જુમલે પોહોલો ગજ ૩, તથા ઊંડો ગજ ૩, દખમાની દેવાલના પાયા સાથે ખોડયો તેવાર પછી વળી દખમાની દેવાલનો પાયો બીજો ગજ ૨, ઊંડો ખોડયો જુમલે દેવાલનો પાયો ગજ ૫, ઊંડો ખોડયોછે તેવાર પછી તાણો પુરયો

"દખમાના દોરની વીગત—દખમુ લાંબુ તથા પોહોળુ શમચોરસ ગજ ૪૮, પુસતા સાથે તથા પુસતો બાહાર તરફ બેથી મુકીને ફરતી દેવાલ ઊંડી સુધા ગજ ૪૬, બાહારની તરફથીછે તથા દખમાનો અંદરનો ગોલો ગજ ૪૪॥ નો તથા દેવાલ ફરતી વડાની ગજ ૧॥ જુમલે ગજ ૪૬, તથા પુસતા સુધા ગજ ૪૮, છે તથા દખમાનો દોર, ફરતો બાહારથી ગજ ૧૫૩, તથા અંદરનો દોર ગજ ૧૩૫ છે

"ભંડારનુ તલીઊ પીલી ભરોરીએ પુરેલુ છે તથા ભંડાર ઊંડો ગજ ૪, નો તઈઆર તથા પોહોલો ગજ ૨૪, નો ગોલોછે તથા ભંડારનો દોર ગજ ૭૩, નો તથા ભંડાર મધે શાકલ ૪, ચાહારે ખુણે જડીછે તે શાકલ એકેકી વજને શેર ૮, નો તથા લાંબી ગજ ૨॥ તથા શાકલની નીચે તોડા ૩, ભંડારમા ઊતરવાના કીધાછે ભંડાર મધેની બાની લાંબી ગજ ૭॥ તથા પોહોલી ગજ ०॥ નીછે વડાની દેવાલ પાથી ઊપરની ચાલતે માથેથી ઊંચી ગજ ૨॥ તથા પોહોલી ગજ ०॥ નીછે વડાની દેવાલની થોડેની ચાલ પોહોલી ગજ ०॥૪॥ છે તથા ઊંચી પાવીના ઘડા ઊપરથી તસુ ૧, છે પાવી પોહોલી મરદોની

આજ વર્ષમાં મો૦ આન્કીટલ ડુ. પેરોએ સુરતમાં પોતે શિખેલા વંદીદાદનો તરજુમો, તથા બીજી જરથોસ્તી ધર્મ અને જંદ અવસ્તાને લગતી ઘણીક બાબદો, તથા પોતાની મુસાફરીના હેવાલનું એક મોટું પુસ્તક ફ્રેન્ચ ભાષામાં પારીસ ખાતે છપાવી જાહેર પાડ્યું હતું.૧

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨.

તા૦ ૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૭ માહ ૮ (૩૦) ૧૧૪૧ યજદજરદી.

મરણ—સોરાબજી કાવસજી નેકઆમતખાન—(ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતના તાલેદારખાન તથા કોટવાલ અરદેશર બાહદુરના ખાનદાનના વડવા. એવણ સુરતમાં કોઈ યુરોપ્યન પાસે ઘડીઆલીનો ધંધો શિખેલા હતા. એટલેક એવો બન્યો કે દીલ્હીના કોઈ આગલા પાદશાહને રૂમના શાહનશાહે એક મોટું ઘડીઆલ ભેટ કીધું હતું. આ ઘડીઆલ થોડીક મુદ્દતે ચાલતુ બંધ પડી જવાથી દીલ્હીના તે વેળાના શાહનશાહે પોતાનાં રાજ્યનાં બધા દેશોમાં કોઈ હુશિયાર ઘડીઆલીની ખોલ કરાવી તેને પોતાની દરબારમાં મોકલવાનો હોકમ કીધો. તે હોકમ સુરતના નવાબ ઉપર આવ્યાથી તેણે એવણને એ કામમાં ખબરદાર જોઈ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ માં દીલ્હી શાહનશાહની હજુરમાં મોકલ્યા. ત્યાં જઈ એવણે તે ઘડીઆલ ફતેહમંદી ભરી રીતે સમારી ચાલતુ કરી આપ્યુ. એ કામ

કીધીછે તે લાંબી ગજ ૨॥ તથા પોહોલી માથે ગજ ૧, ગાલો તથા પગ હેઠે પોહોલી ગજ ०॥૨ નો ગાલો તથા દાડો તસુ ૭, નો જુદો. જુમલે પાવી મરદોની ૧૧૯, છે મરદોની પાવી કીધા પછી ચાલ બીજી પોહોલી ગજ ०૪ નીછે પાવી બીજી ઓરતોની લાંબી ગજ ૨॥ તથા પોહોલી માથેથી ગજ ०॥૧ નો ગાલો તથા પગ હેઠેથી પોહોલી ગજ ०॥૨ નો ગાલોછે તથા દાડો મોરીનો તસુ ૫॥ નો જુદો તે મધે મોરી કોરેલી તસુ ૧॥ પોહોલી કોરીછે તથા દાડામાં મોરી ઊંડી તસુ ૧॥ કોરીછે જુમલે પાવી ૧૧૯, છે. ચાલ તરીજી પોહોલી ગજ ०॥૩ છે પાવી તરીજી લાંબી ગજ ૧॥૩ તથા પોહોલી માથે ગજ ०॥૨ નો ગાલો તથા પગ હેઠે પોહોલી ગજ ०॥ નો ગાલોછે તથા દાંડો તસુ ૫॥ નોછે તે મધે મોરી પોહોલી તસુ ૧॥ કોરીછે તથા ઊંડી તસુ ૧॥ કોરેલીછે જુમલે પાવી ૧૧૯, છે ચાલ ચોથી ગજ ०॥૩ નીછે પાવી ચોથી લાંબી ગજ ૧, તથા પોહોલી માથે ગજ ०॥ તથા પગ હેઠે પોહોલી ગજ ०॥૪॥ નો ગાલો તથા દાડો પોહોલો તસુ ૫॥ તે મધે મોરી કોરેલી પોહોલી તસુ ૧॥ નીછે તથા ઊંડી તસુ ૧॥. જુમલે પાવી ૧૧૯, છે એ શરવે પાવી મલીને જુમલે ઓરતો તથા મરદોની તથા બચાવોની મલીને પાવી ૪૭૬, છે ચાલ પાચમી ભંડારને માથેની ગજ ०॥૩ ની તેના તસુ ૯ દખમાની બારીને મોહડેની ચાલ દખમાંની અંદર જવાની લાંબી ગજ ૧૦)૩ તથા પોહોળી બારીને મોહોડે ગજ ૧॥૪ છે તથા ભંડારને માથે પોહોલી ગજ ૧)૨ છે

"દખમાની બારીની વીગત—દખમાની બરશાબ લાંબી ગજ ૧॥૫ છે તથા બારી પોહોલી ગજ ૧૨ છે તથા એ બારીને માથે મેહરાબ વાલેઓછે તેમાં બાહેરથી એ દખમા વીગેની બીત ફારસીમાં લખેલીછે

"શવત ૧૮૨૭ ના વરખે રોજ ૨૫ મીનો અરશીશંગ ઈજદ માહા ૮ આવા ઈજદ પારશી શને ૧૧૪૦ એ દીને દખમુ ઈજવાને શરૂ કીધુછે ને રોજ ૨૮ જમીઆદ ઈજદ માહા ૮ આવા ઈજદ શને ૧૧૪૦ અંગરેજી તા૦ ૧૦ મી જુન સને ૧૭૭૧ ને દીને બીઆજદ કીધી ને શ્રી દાદાર હોરમજદના હોકમથી એ દીને ઈજ્યુ ને મરતબ થાયુ છે"

* ઉપર જે ગજનું માપ લખ્યુ છે તે સુરતી દરજી ગજનુ સમજવું. એ એક ગજના ઈંચ ૨૮ ભગ અથવા ૨ ફીટ, ૪ ઈંચ, બરાબર થાયછે, અને એક ગજના તસુ ૨૪ થાયછે.

૧ યુરોપમા જરથોસ્તી ધર્મ પુસ્તકને લગતી આ પેહલવેહલી ચોપડી છપાઈ હતી, અને એ પુસ્તકના જાહેર પડવાથી આખા યુરોપમાં અજાયબી તથા તરેહવાર વિચારો ફેલાયા હતા પહેલ વેહલી તેની ઉપર ઇંગ્લાન્ડના જોન્સ નામના યુરોપના વખણાયલા ફીલસુફે મુખ્તેહમત કીધી કે તેમાંથી ફીલસુફીને લગતા ઉમદા વિચારો મલી આવતા નથી ઇંગલાન્ડમાંતો એ ધર્મ પુસ્તક (વંદીદાદ) ના અસલપણા ઉપર પણ શક નાખવામાં આવ્યો તેઓએ કાંઇ આનક્વીટલની પોતાની ઉપર શરજરીનુ બોહતાન મેલ્યું નહિ, પણ એવું કેહવા લાગ્યા જે હિંદુસ્થાનના મોબેદોએ તેને ઠગયોછે વળી ત્યાંના નામીચા વિદ્વાન તથા એશિયાખંડની બાબદોથી જાણીતા સર વીલ્યમ જોનસે ફ્રેન્ચ ભાષામાં એંક્વીટલ ઉપર એક પત્ર લખી તેના આણેલા આખા પુસ્તક ઉપર બેવિશ્વાશ બતાવ્યો, તેમજ મોટી ફારસી ડીક્ષનરી બનાવનાર નામીચા મી૦ રીચરડસનેતો એ પુસ્તકને તદન બનાવટજ ભરેલુ ગણ્યું. ફ્રાન્સમાંતો આમેજ સાધારણ મત હતું કે ઇંગ્રેજી વિદ્વાનો અદેખાઇને લીધે આ કામને તોડી પાડવાનો યત્ન કરેછે જરમનીમાં આ પુસ્તક વિષે મત ફેરફાર હતાં, તેવામાં ત્યાંનો એક વિદ્વાન "કલુકર" કે જેણે તે પુસ્તકની બીના સઘળી બારીકીથી તપાસી હતી તેની ખાતરી થઇ કે આ પુસ્તક તથા તેની ભાષા કાંઇ આનક્વીટલની અથવા હિંદુસ્થાનના દસ્તૂર મોબેદોની બનાવટ નહિ હોય આ ઉપરથી તેણે પોતે તેનો ફ્રેન્ચમાંથી જરમન ભાષામાં તરજુમો પોતાની તરફની શરેહો સુધા કીધો, જે જરમનીમાં ઘણો ઉપયોગી થઇ પડ્યો, અને મુખ્ય કરી ઇલમ જ્ઞાન મેળવનારાઓનેતો પોતાના અભીઆસમાં તેથી મદદ થાઇ એ પછી ૫૦ વર્ષે "રાસ્ક" નામના ડેનમાર્કના એક વિદ્વાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ માં હિંદુસ્થાન તથા ઈરાન ખાતે મુસાફરી કરી કેટલોક અભીઆસ કીધો, અને ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ માં એક ચોપાનીયું લખી સઘળી ક્રાનોલોજીથી દેખાડી આપ્યુ કે જંદ એક તદન જુદી અને જુની ભાષાછે આથી આનક્વીટલના આ પુસ્તકના ખરાપણા વિષેનો વહેમ શક નીકળી ગયો હતો

[ચેમ્બરસ એનસાઇક્લોપીડીઆ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૮ પુસ્તક ૧૦ મું સફે ૪૪૧].

માથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ મા શેઠ લવજી નસરવાનજી વાડીઆની સાથે મુંબાઈ આવ્યા હતા. અતરે આવ્યા પછી સરકારી તરફથીમા જાડીઆ હોડીઆ નામના વડા કારભારીના હાથ હેઠળ ચાકરી રહયા હતા, અને ટુક મુદતમાં પોતાના વડાનો વિશ્વાસ મેળવી માસ્ટર બીલ્ડરનો હોદ્દો મેળવ્યો હતો.[1]

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.

રોજ ૮ માહ ૮ (કદ) ૧૧૪૨ યજદજરદી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૮ મા સુરતથી એક કાઉસ રુસતમ જનાઝ ઈરાન ગયો તેની સાથે ત્યાંના જરથોસ્તીઓ દસ્તૂર દારાબજી સોરાબજી કુમાના, દસ્તૂર કાઉસ ફરેદુન મુનજમી, દસ્તૂર કાઉસજી રુસતમજી મજનુ, દસ્તૂર નવરોજજી ફરામરોજ, દસ્તૂર રુસતમજી ફરામરોજ પાદશાહ, શેઠ સોરાબજી કાવસજી નેકનામખાન, રતનજીશાહ મનજીશાહ, સનજીશાહ મનજીશાહ, રતનજી નવરોજજી પારખ, માણેકશાહ જમશેદજી, એદલજી મના, મોદી જીજીભાઈ નવરોજજી, મુનસી મનોચેહરજી બેહરામજી, રુસતમજી માણેકજી દલાલ, દાદાભાઈ કાઉસજી પારખ, કાઉસજી માણેકજી, રુસતમજી રતનજી, રતનજી કોહીયારજી, અને દારાબજી રુસતમજી, એઓએ યજદ તથા કેરમાનના દસ્તૂર મોબેદો ઉપર જરથોસ્તી દીનઆદાનની ક્રિયા તથા મજહબને લગતા ૭૮ સવાલો લખી મોકલ્યા હતા, તેના આજની તારીખે તેઓએ દરેક સવાલના સૈતમેનાબદ જવાબો લખી સુરત ભણી મોકલ્યા હતા. તે જવાબોની સોરટે ત્યાના દસ્તૂર મરજબાન કૈખશરૂ તથા બેહદીન બેહરામ સુરા અશરેસરે સુરતના દસ્તૂર કાઉસ ફરેદુન મુનજમી, તથા શેઠ મનજીશાહને નામ નેનામ રોખ્યા તથા આફરીન કીધી.[2]

તા૦ ૪ થી નવેમબર,

રોજ ૨૧ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૪૩ યજદજરદી.

મરણ—દેસાઈ જીવણજી માણેકજી—ઉમર વર્ષ ૬૪) નવસારીના પોસીઆ દેસાઈ માણેકજી હોમજીભાઈના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦ મા પોતાના બાપનાં મરણ બાદ તેમનો દેસાઈગીરીને લગતો વહીવટ ચલાવતા હતા. એવણને પોતાના ભાગ્યા દેસાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી સાથે વતનની હદ, વગેરેને લગતી કેટલીક ભાંજઘડો ચાલતી હતી, જેથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૯ મા ગાયકવાડ દામાજીરાવના હોકમથી વતનની હદ સાથી બંનેને ચોકસ હદની બાંધણી કરી આપી હતી. એવણ ગાયકવાડ સરકારમા સારો દરજ્જો તેમજ પારસી કોમમાં મોટું માન ધરાવતા હતા, તથા ત્યાની જરથોસ્તી અંજુમનના એક મુખ્ય આગેવાન હતા.

આએ વર્ષમાં સુરતવાળા શેઠ જમાસપજી ફરામજી ભાવનગરીએ શ્રી ભાવનગર મધે ગોઘાના દરવાજા બાહેર બ્રાહ્મણ મહાદેવનાં દેહડાની પાસે એક મોટી પથરની વાવ બંધાવી હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

રોજ ૨૨ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૪૩ યજદજરદી.

મરણ—લવજી નસરવાનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૬૮) અતરેના વાડીઆ ખાનદાનના વડવા. એવણ પ્રથમમા સુરતની પાસેના શીગનપોર ગામના રેહવાસી હતા, તથા સુરતની ગોદીમા આવી વાહણ બાંધવાના હુન્નરમા અનુભવ મેળવ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ માં અતરેનો "માસ્ટર એટેનડંટ" મી૦ ડડલી એવણને મુંબાઈ લાવ્યો કે જ્યા એવણે પોતાનાં ઉપરીપણા હેઠળ અતરેની

---

[1] એવણના બે દીકરાઓ શેઠ મનચેરજી લવજી તથા શેઠ બોમનજી લવજી અતરે પોતાના બાપની હૈયાતીમા તથા બાપના મરણ બાદ પીઢી પીઢી દરીયાવરી ખાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા તે પછી ચીન ખાતે શેઠ મનચેરજી હોરમજી ફોરબસની આડતમાં વ્યાપાર ચલાવવા માડયો હતો. પછવાડેથી તેમાં નુકસાન જવાથી તે બંધ કરી મેદાન છોડી ગુજરી હતી. એ વળી સાહુકારોના મરણના સનેનો ચોકસ પતો હાથ લાગતો નથી. આસરા જસીના શેઠ મનચેરજી કરામજી, પેશતનજી હોરમજી, અને જમશેદજી નસરવાનજી લવજી પોતાના ભાઈના અને શેઠ મનચેરજી હોરમજી લવજી બીજા ભાઈના વંશોના વારસો છે.

[2] આએ સુરતથી મોકલેલા સવાલો તથા તેના જવાબોની "રીવાએત દેવાએન" ને નામે ગુજરાતીમા તરજુમો કરી એક ચોપડી ઈ. સ ૧૮૪૬ મા દસ્તુર જ ગુજરાતી પ્રકાશનમાં શેઠ કાવસજી રુસ્તમજી મરજબાનને છાપી પ્રગટ કીધી હતી.

[3] આ વાવપર તે વેળાએ કોતરેલી તખ્તીના દસ-ખત સપડા પથ્થરાઈ ઘસાઈ ગયાછે, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૨ માં એવણના એક વારસ શેઠ જમાસજી બહમનજી ભાવનગર ખાતે ગયા હતા તે વેળાએ નીચે પ્રમાણે તેનો ઉતારો કરી લાવ્યા હતા એ નકલ તેમના દીકરા સુરતવાલા શેઠ ફરામજી જમાસપજી ભાવનગરીએ અમોને પોહચની કીધીછે—

" શ્રીગણેશ પ્રસન્નમ—સંવત ૧૮૨૯ ના શા-
" વણ——વદી અમાસ રાજ શ્રી——રાજેશ્રી
" દીવાન મેહેતા——જી રણછોડદાસના અધીકાર જમા-
" રાજ ફરા——શ્રી રતનબાઈ——બંધાવી
" ——

સરકારી ગોદી હાલની તેની જગોએ બાંધી હતી. તે પછી બીજે વર્ષે એવણને ઉત્તર તરફના જંગલો બણી-થી વાહણ બાંધવાના લાકડાનો જથ્થો અતરે પુરો પાડવાને ત્યાંના વ્યાપારીઓ સાથે બંદોબસ્ત કરવાને સરકારે મોકલ્યા હતા. ત્યાંથી આવ્યા પછી એવણને અતરેના પેહલા વેહલા "માસ્ટર બીલ્ડર" ઠેરવ્યા હતા. પોતાના ઉપરીપણા હેઠળ એવણે ૨૦) મનવારો તથા ૧૬) વાહણો બાંધ્યા હતાં, તથા બેશુમાર જુનાં વાહણોની મરામત કીધી હતી. આ હુનરમાં એમની પ્રવિણતાને માટે જુદા જુદા સરકારી અમલદારો, તથા "કોરટ-ઑફ ડાએરેક્ટરો" તરફથી એવણને વાર વાર શાબાસી તેમજ ઈનામો મળ્યા હતા. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

આજ વર્ષમાં ઇંગ્રેજ સરકારે મરાઠા સરદાર રઘુનાથરાવ દાદાસાહેબ પાસેથી કોલકરારે થાણું અને વસાઈ લીધું, અને ત્યાંના ગામો સગીનવર, મનપેસર, ઘુરબુ, મથ, મગવે, મનોરી, વેસાવુ, દાંડા, વાલ્ગા, કવી-આંબી, બામરડી, ઈત્યાદિની પટેલાઈ મુંબઈનો તે વેળાના પટેલ કાવશજી રૂસતમજીને આપી હતી [1], આથી તેવણે પોતાના ભાઈ શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ સાથે મળી થાણામાં આજ વર્ષથી પારસીઓને લાવી વસાવ્યા હતા [2]

ઇ૦ સ૦ ૧૭૭૫

તા૦ ૧૮ મી નોવેમબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૪૫ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી બનાજી લીમજી—ઉંમર વર્ષ ૮૫) શેઠ બનાજી લીમજીના બીજા દીકરા. ઇ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ એવણ પોતાના ભાઈ-ઓ તથા તેમના મરણબાદ તેમના દીકરાઓ સાથે ચલા-વતા હતા. તે પેહડીના "પરૂમ" ઉપરાંત "કારટર" અને "ગજાવર" નામના બે બીજાં સફરી વાહણો એવણે વધાર્યા હતાં. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાયેતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા.

---

[1] ઇ. સ. ૧૭૭૫ થી તે ૧૭૮૬ લગણની થાણા-ની પટેલાઈના હીસાબની કેટલીક ચોપડીઓ અમારી પાસે મોજુદ છે તેમાં આ સઘળા ગામોની વહીવાત કીધેલી જણાયછે. ઇંગ્રેજ સત્તાવાળાઓએ થાણા તથા વસા-ઈનો વહીવટ પોતાને હસ્તક લીધા પછી કેટલીક મુદત સુધી પારકા ગામનાં માણસોને પરવાનગી વગર ત્યાં જવા દેવામાં આવતા હતા નહિ, અને તેથી કરી પારસીઓને માટે તો કાવસજી પટેલની "પાસ" જોઈતી હતી, જેની ઘણીક નકલો અમારે હાથ લાગીછે તેમાની એક અતરે ટાંકયે છે યે,

To
Andrew Ramsay Esq
Sir
Please to permit to pass the bearer [illegible] Persee going to Tanna
I am Sir
Your most obedient humble Servant
(Signed) COWASJEE RUSTOMJEE PATELL.
Bombay, 16th Feb 1775

[2] આજ વખતે થાણામાં પારસીઓની વસ્તી નહિ હતી, પણ એની અગર સદી આગમજ તેઓ ત્યાં વસતા હતા એવું જણાયછે. ઇ. સ. ની ચઉદમી સદીની શરૂઆતમાં ઓડોરીક નામનો એક ઇટાલીઅન સાધુ મુસાફર એ તરફ ફરવાને ગયો હતો, તે લખેછે કે ત્યાંના લોકો મુરતીપુજક હતા, કારણ તેઓ આતશ, સાપ, તેમજ ઝાડોની પુજા કરતા હતા. તેઓ મુરદાને દાટતા હતા નહિ પણ મોટા ભપકા સાથે દુર ખેતરોમાં લઈ જઈ હેવા-નો તથા પક્ષિઓનો ભક્ષ કરાવતા હતા. આ માટે તે લખેછે કે—

"The people thereof (Tanna) are idolaters, for they worship fire, and serpents and trees also . . . . and here they do not bury the dead, but carry them with great pomp to the fields, and cast them to the beasts and birds to be devoured."

[Cathay and the way thither, by Col. H. Yule C. B. pp. 57—59]

આ વિષે અમોએ થાણામાં પણ એક દંતકથા સાંભળી હતી કે ત્યાં ઘણા આગલા વખતમાં પારસીઓની વસ્તી હતી, અને તેઓ ફીરંગીઓના તાબામાં હતા. એક વેળા ત્યાંના સત્તાવાળાઓએ હોકમ કીધો કે સઘળા પારસીઓએ ખ્રિસ્તી ધર્મમાં વટલી જવું. પારસીઓએ જોયું કે સામે થવામાં કાંઈ ફાયદો નથી તેટલા માટે તેઓએ એક તદબીર શોધી કાઢી અને સઘળાઓએ સાથે હાકેમની હજુરમાં જઈ અરજ કીધી કે "તમારા હોકમ કાઢયા આગમજ અમો તો ખ્રિસ્તી ધર્મમાં વટલી જનારજ હતા, કારણકે એ ધર્મ અમોને ઘણોજ પસંદ પડેછે અને અમો આવતા રવીવારે જરૂર "બાપટીઝમ" લઈશું. પણ તેટલાં તમો હાકેમથી અમો એટલું માગયે છૈયે કે અમોને એક દહાડો જેમ ગમે તેમ "બાજરી" કરવાની પરવાનગી આપો. તે દહાડે અમો સારીરીતે અમારા આતશને પુજી, તથા ખાઈ પી નાચરંગ કરી લઈછયે." આ પરવાનગી હાકેમે આપી, અને એવો ઢંઢેરો કાઢયો કે ફલાણે દહાડે કોઈબી અમલદારે યા રૈયતે પારસીઓને કાંઈબી મોજમજાહ કરતાં ઇંધર ઉંધેર જતા અટકાવવા નહિ. એ પછી ઠરેલે દહાડે પારસી-ઓએ એક મોટું ખાણું કીધું અને તેમાં શેહરના સઘળા અમલદારોને પણ નોતરાવ્યા, અને સઘળાંઓને ખુબ છાકટા કીધા, પછી સર્વ પારસીઓ નાચતા કુદતા તથા ગાતા બજવતા શેહરની બાહેર નિકળી ગયા, અને કલી-આણી બાજુ જઈ વસ્યા. એ દહાડેથી થાણામાંથી તેમ-ની વસ્તી નિકળી ગઈ તે ઠેઠ ઇંગ્રેજોને હસ્તક એ ગામ પડયા બાદ પાછી થઈ હતી.

આએ વર્ષમાં મુંબઈના ગવરનર વીલ્યમ હૉરનબીએ શેઠ કાવશજી રૂસતમજી પટેલને મુંબઈ તથા થાણાની પટેલાઈ અનાવવા તથા સરકારના લશકર અને અશબાબને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લાવ લઈજા કરવાને માટે "ટનેજો" પુરી પાડવાની કીમતી નોકરીઓના બદલામાં એક "ડરેસ-ઑફ-હૉનર" અથવા ખેલાત ભેટ આપ્યો હતો.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬.

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ.

સંવત ૧૮૩૨ ના, રોજ ૫ માહ ૧૧ (શે૦).

આજ દીને નવસારીની અંજુમને આ૦ માણેકજી બહમનજી ખરશેદજી ઉનવાલાને એક લેખ કરી લઈ મહવા ગામના પથકી તરીકે મોકલ્યા હતા.[2]

તા૦ ૭ મી સપટેમબર.

સંવત ૧૮૩૨ ના ભાદરવા વદ ૯.

આજ દીને મુંબઈની જરથોશ્તી અંજુમન તરફથી નવસારીની અંજુમન ઉપર એક કાગજ લખ્યો હતો કે નવસારીમાં વસીઆના ગુજરવાની વાત સાભલી તેથી અમરે રવાનોનાં કામ અટકી પડયાછે, અને એ ખબર હિયાં આવવાને ૧॥ થી ૨, માસ થવા આવ્યા તોપણ તમારી તરફથીતો વગ્ર અમને આવી પોહતો નથી, અને હિયાંતો દરરોજ નણ ચાર રવાન થાયછે, અને એવો વા વાગોછે કે મોરશીનુ બાહનું થઈને પટ મરેછે. તેઓનાં રવાનોના સરોશની તથા બીજી ક્રિયા થઈ શકતી નથી, તેથી લોકો ઘણા બેદીલ થયાછે અને અહિં મુંબઈમાં વસીઓ મગતેબ કરાવવાની મોહન કરેછે, પણ ઓબેદો ના પાડેછે કે અમોથી નવસારીની અંજુમનના હોકમ વગર થાએ નહિ, માટે તમો તેવોને એ કામ માથે ઉપાવવાનો હોકમ મોકલજો, અથવાતો હરેક તરેહથી વગ્ર અમને આથી પોહચે તેની તાકીદ કરજો.

આ કાગજપર મુંબઈની અંજુમનના નીચલા ૩૨) આગેવાનોની શહીઓછે—

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ શાપુરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ મનચેરજી એદલજી શેઠના, મોદી નશરવાંનજી દાદાભાઈ, મોદી જમશેદજી બોધાભાઈ, દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી, વાડીઆ માણેકજી નવરોજજી, નાનાભાઈ બહમનજી જીવાજી, બહમનજી ખુરશેદજી, દાદીભાઈ નોશરવાનજી, દાદાભાઈ જમશેદજી ગામડીઆ, આ૦ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરી, પેશતનજી ધનજી રંઈઆ, ધનજી સોહરાબજી, મોરાશાહ મનજીશાહ, દાદાજી જીવાજી ગાની, નોશરવાનજી જામાસપજી પટેલ, પેશતનજી માણેકજી ઇરાનીઆર, શાપુરજી જમશેદજી, રતનજી સોરાબજી પટેલ, જીવનજી દાદાભાઈ, બેહરામજી હોમજી, જીવનજી બીખાજી, મનચેરજી જીવણજી રેડીમની, હીરજી જીવણજી રેડીમની, નવરોજજી નાહનજી, નવરોજજી હોમાજી, સંતોકજી બરજોરજી, મોરાભાઈ મનચેરજી, કુવરજી સોરાબજી, માણેકજી દોરાબજી સરાફ.[3]

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

સંવંત ૧૮૩૨ ના, રોજ ૩૦ માહ ૧૧ (શે૦).

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય ઓબેદો આ૦ ફરામજી નવરોજજી, આ૦ નોશરવાંનજી નવરોજજી,[4] આ૦ બહમનજી જીવણજી, આ૦ જમશેદજી મેહરનોશજી, તથા આ૦ કાવશજી બચાજી એઓએ નવસારી ખાતે દેશાઈ ખુરશેદજી રેહમુલજી તથા શમશત અંજુમન જોગ એક કાગજ લખી મોકલ્યો કે નવસારીમાં વસીઓ ગુજરવાની ખબર અતરે આવી, અને તે પછી અતરે રોજ રવાન ૨—૩ તથા ૪ બી થાયછે અને વગ્ર વગર તેઓના દીન ધર્મના કામ અટકી પડવાથી લોક ઘણુ આજુરદેહ થાયછે. અહિંનુ અંજુમન સરવે ફરી બેઠુ છે. કોઈ કોઈના અખત્યારમાં નથી. માટે મેહરબાની કરી વગ્ર તાકીદે મોકલોતો ઘણું સારૂં.[5]

---

1 હકન હેરલ્ડ તા૦ ૧૧ મી મારચ ૧૮૬૭, તથા હાનરેબલ ડોસાભાઈ ફરામજી કરાકા, સી. એસ આઇની પારસીઓની તવારીખ, ધર્મ, રીતભાત, વગેરેની ઇ સ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છપાએલી ચોપડી સફે ૨૭ આ ખેલાતમા મસેસો ઇરાની પોશાક પેહરવો એ વલે એ પછી ચાલુ રાખ્યો હતો અને તેમા એવણની પડાવેલી એક તસવીર એવણના કુટુંબીઓ પાસે હજુ લગણ મોજુદછે.

2 આ લેખની નકલ એ૦ બમાનજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીમા સફે ૨૬ મે આવેલીછે.

3 આ કાગજની અસલ નકલ મુના વાલા દસ્તુર રેહમુલજી મનોચેહરજી હોજદાર પાસે હતી તે પરથી મુમ્બઈ વાલા દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા વાલાએ નકલ કરી તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર ૧૮૬૯ ના "યજ્દાં પરસ્ત" મા છપાવેલીછે.

4 શેઠ મનચેરજી બહમનજી પથકીના બાપના બપાવા.

5 એજ મતલબનો એક ખાનગી કાગજ એજ દીને મુંબઈની પંચાતના એક મુખ્ય અગાબર આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠે નવસારી દેશાઇ ખુરશેદજી ઉપર લખ્યો હતો તેમા તેવણે જણાવ્યુ હતું કે અહિ રવાનોના સરોશના કામ અટકી પડવાથી બેહદીનોના દીલ

તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર.

રોજ ૬ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૪૫ યઝદજરદી.

મરણ—હોમાજી દારાબજી—ઉમર વર્ષ ૫૪) ભરૂચના એક નામીચા વેડીયા તથા ત્યાંની જરથોસ્તી અંજુમનના અકાબર. એવણે ભરૂચમા એક દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી ૧૭૬૦ ને દીને પરઘાવી હતી.[1] ભરૂચમા સુફેદ કાપડનાં વણાવતનો એવણને ત્યા મોટો ધંધો ચાલતો હતો.

તા૦ ૨ જી અકટોબર.

સંવત ૧૮૩૨ નાં, રોજ ૨૮ માહ ૧૨ (શે૦).

મુંબઈની જરથોસ્તી અંજુમને નવસારીની અંજુમન ઉપર તા૦ ૭ મી સપટેમબર ૧૭૭૬ ને દીને કાગજ લખ્યો હતો તેનો આજની તારીખે ત્યાંથી જવાબ લખાગો કે વરશના બાજ અમો પાસેથી મોબેદોએ લખી મંગાવ્યા તેવાજ એરીઆ કરી વ્વાના કર્યાછે, તે રાહમા વરસાદને લીધે કદાચ બે દાહડા આગલ પાછળ આવી પોહચશે. જે વેળા તમારી તરફથી મોબેદો લખીને આલાદ વીગેરે મંગાવેછે તે વેળા તે મોકલવાને અમો કાંઈ કસુર કરતા નથી બાજુ વરશીઓ નવો કરવાની જે વાત તમો લખોછો તેપર દુરઅંદેશો કરવો જોઈએ કે એ કામ તમારા મોબેદોથી મુંબઈમા બની નહિ શકે તમારા બુજોરગો જેમ ચાલતા આવ્યાછ તેમ ચાલો મુંબઈમા હવડા ચાર પાંચ નવી અગીઆરી થઈછે તેથી આએ કામથી માહોમાહે કલેશ થશે અને અંજુમનનો બંદોબસ્ત રેહશે નહિ. આ કાગજપર નવસારીની અંજુમન તરફથી દસ્તૂર ચાંગાબજી રૂસતમજી, દસ્તૂર ખુરશેદજી બરજોરજી, દસ્તૂર જમશેદજી જામાસપજી, દસ્તૂર માણેકજી જમશેદજી, આ૦ નવરોજજી રતનજી, આ૦ માણેકજી

ઘણા ઉશ્કેરાયાછે, અને તેઓ બીજા પંથકવાલા મોબેદો પાસે વરશીઓ અતરે કરાવી ક્રિઆ માર્ગના કામો શરૂ કરાવવા માગેછે. માટે મે આપણા મોબેદો પાસે હાલ તરત તો હા ભણાવી વરશીઓ મુંબઈમા કરવાને તેઓને સમજાવ્યુ છે તે માટે છાનથી તરફ ગોઘો શોધવાને માણસ પણ ગયુ છે વાસ્તે તમો બનતા તુરીક જલદીથી વરશ મોકલાવો તો ઠીક હુ પોતેની નવસારીને નામેનો તથા નગરીઓથુ, માટે નવસારી વાલાઓની આબરૂ ને મારી આબરૂ સમજુ છુ આ બધે કાગજોની નકલ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણા વાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડીને સફે ૧૦૦ થી તે ૧૦૪ લગણછે

૧ આ દરેમેહર "હોમાવરાની" અગીઆરીને નામે ત્યાં જણાએલીછે

બેહમનજી, આ૦ જમશેદજી કેરશાસપજી, આ૦ નોશરવાનજી બરશેદજી, આ૦ કાઉસજી હોમજીભાઈ, તથા આ૦ નોશરવાનજી કાઉશજી એઓએ સહીઓ કીધીછે.[2]

આએ વર્ષમા નવસારી મધે મોટી ધાડ પડી હતી તેથી ત્યાના દેશાઈ ખુરશેદજી રેહમુનજી વાલા આતશબેહરામ સાહેબને છુપાછુપ સુરત લઈ જઈ શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠની હવેલીમા મુકયા હતા આ વેળાએ આતશબેહરામની સાથે નીચના આઠ મોબેદો હીમત કરી સુરત તેની નેગેહબાનીને માટે ગયા હતા.[3]

૨ ઉપલીજ મતલબનો એક પત્ર એજ નવસારી વાલા સાહેબોએ અતરેના મુખ્ય મોબેદો આ૦ ફરામજી નવરોજજી, આ૦ નશરવાનજી નવરોજજી, આ૦ જમશેદજી મેહરનોશજી, આ૦ બેહમનજી જીવણજી તથા આ૦ કાવશજી બચાજી ઉપર તા૦ ૩ જી અકટોબર ૧૭૭૬ ને દીને લખ્યો હતો, અને તેમા તેઓને મુંબઈમા વરશીઓ નહિ કરવાની ભલામણ કીધી હતી, તથા એવી ધમકી લખી હતી કે "પણ અમોને માલમ નથી પડતુ જે કીઆ અધારૂએ એ નવો રસ્તો નાખોછે ને કયા અધાર કરવા માગેછ તે આવી અમારી નીશા કરી જાએ. જે તે શી પરકારે કરવા માગેછ ને જે કોઈ પોતાના બુજોરગોથી ઉફરો થઈ વડાવોનો રસમ મેલીને નવો રાહ કરેછે તેને આગલ ભલીવાર દીઠી નથી એવા નવા નવા રાહ ધરીને અગીઆરી ૪-૫ તો કીધી તે કહી અગીઆરીવાલા કરેછે તે લખજો." આ કાગજ વાચી અતરેના મોબેદો ઘણા ડરયા, અને તેઓએ પાછો એક કાગજ દેશાઈજી ખુરશેદજી તથા શમશાત અંજુમન જોગ લખી પોતાનો બચાવ કીધો કે "મુંબઈની પંચાત વાલાઓએ અમોને નવો વરશીયો કરવાની ઘણી બોહોશ કીધી તોપણ અમે તો સાફ ના કહયુ તેઓએ તેઓને કહ્યુ જે આજતો વરશીઓ કરાવોચ, ને કાલે તમો નીરંગ કરાવશો પછી કેશો જે હેરબદલી કરો તે કેમ થશે અમોને સુ પુછનાર નથી" વગેરેનો બચાવ તથા આજેજી કરી લખ્યુ કે તમો અતરે જલદીથી વરશ મોકલો કે સધો પ્રસાદ ભાગી જાએ ઉપલા નવસારીની અંજુમન તરફથી મુંબઈની અંજુમન ઉપર તથા મોબેદો ઉપર આવેલા કાગજોની નકલ તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર ૧૮૫૯ નો "યજદા પરસ્ત" માં દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા વાલાએ છપાવેલીછે

૩ નવસારીની વડી દરેમેહરને લગતી એક જુની પેહરેસત જે સંવત ૧૬૮૯ (ઈ સ ૧૬૩૩) થી તે સંવત ૧૯૦૪ (ઈ સ ૧૮૪૮) સુધીની હતી, તેની એક પુનેવાલા દસ્તૂર હોશંગજી મનોચેહરજી હોજદારને હાથની કરેલી નકલ અમારા જોવામા આવી હતી, તેમા સંવત ૧૮૩૪ (ઈ સ ૧૭૭૮) ના સાલના નાવરોની વીગતમાં નીચે પ્રમાણે લખેલુછે—

"સંવત ૧૮૩૨ મા થી નોશારીમા ગજબનો બેલ થાએઆ ને ગીરદી થાઈ તેવાર દસ્તુર સાહેબ સી ગોરાબજી દસ્તુર રૂસતમજીએ શી સુરતથી તાકીદે કાગજ

આ૦ માણેકજી જમશેદજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાના.
આ૦ શાપુરજી ખરશેદજી વાછા.
આ૦ માણેકજી ખરશેદજી વાછા.
આ૦ ભીખાજી રતનજી નરીમાન.
આ૦ કાવસજી માણેકજી દાદાજી, વજીફદાર.
આ૦ જમશેદજી દારાબજી કાતરક.
આ૦ શાપુરજી ફરદુનજી પાવરી.
આ૦ માણેકજી પરબેજજી રતનજી આતીઆ.

આજ વર્ષમાં એનવાડી અમરોલી તરફ શેઠ કાવસજી રૂસતમજી પટેલે એક મોટો તલાવ બંધાવ્યો હતો, કે જે આજ સુધી "કાવસજી પટેલના તલાવ" ને નામે ઓળખાએછે.[1]

સુબઈની ગોદીના "માસ્ટર બીલ્ડરો" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆની વાહણ બાંધવાના હુનરમાં પોતાના બાપના જેવીજ ચંપલાઈ જોઈ દીલગીરાથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેક્ટરો" એ તેમના પગારમાં વધારો કરવાનું લખ્યું હતું, તથા વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીને વરે એક રૂપાનું રૂલ તથા એક શાલ પોતાની તરફથી ભેટ મોકલી હતી.[2]

આજ વર્ષમાં શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજીએ રૂની ગાસડીઓ દાબવાનો "સ્ક્રૂ" પેહલ વેહલો મુંબઈ મધે હાલના એપોલો સ્ટ્રીટમાં બંધાવ્યો હતો, કે જે પાછળથી "દાદી સ્ક્રૂ" ને નામે ઓળખાવા લાગો હતો.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭.

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૭ માહ, ૪ (શે૦) ૧૧૪૬ યજદજરદી.

આજ દીને વલસાડ મધે શમશત અંજુમનનાં ઉઘરાણાથી એક દોખમું બંધાવી પરઠાવ્યામાં આવ્યું હતું.[4]

આકલીઉ કે શરવે ભાઈરાવો બધા હમકાર બરશનુમ જારવી રાખજો. ઓદા ના કરેને એકએકને ભરોશે રેતા ના દગો થાએ તે ઊપર હમકાર જન ૬ છએઆએ પોતાની જાતપર અગેજીને મેહનત કરીને શ્રી દરેમેહરને જારવવાની વાત કાઢીને બરશનુમ શલામત રાખીઆ ને જન ૨ બેઊ (આતશબેહરામના તે વેલાના વારાદાર) પોતાની જાતથી છાપર અગેજી શ્રી આતશબેહેરામ શાહેબને શ્રી શુરત શલામત લેઇ ગીઆ તે જન ૨ બેઊના નામની વીગત—
દશતુર માણેકજી દશતુર જમશેદજી દશતુર રૂશતમજી,
તથા એ૦ શાપુરજી ખુરશેદજી શાપુરજી વાછા
એ જન ૨ શ્રી આતશબેહેરામ શાહેબને શ્રી શુરત શલામત લાએઆ તથા બરશનુમ જારવી શલામત રાખીઆ તે જન ૬ છઆના નામની વીગત—
આ૦ ભીખાજી રતનજી નરીમાન.
આ૦ માનેકજી ખુરશેદજી વાછા
આ૦ કાવશજી માનેકજી દાદાજી વજીફદાર
આ૦ શાપુરજી ફરદુનજી પાવરી.
આ૦ જમશેદજી દારાબજી કાતરક.
આ૦ માનેકજી પરબેજજી રતનજી આતીઆ
એ જન ૮ આઠ આતશબેહેરામ શાહેબને શુરત લેઈ ગીઆ તથા બરશનુમ સલામત રાખીઆ તેની આનદ મેનતમે નાવર ૫) પાચ તેવનને શ્રી રાશ્રમાથી બખશીશ આપીઆ શવત ૧૮૩૪ મા તેની વીગત એજે 'એ પાચ નાવર ઊપંગ કારેઆ પછી ૬ છઠો આવે તે વારાદાર થારે થાઇ"

[1] આ તલાવની ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ માં કાઇ મરામત કરાવેલી તેના ખરચની યાદી એવણના તે વર્ષના ચોપડામાંથી મલી આવેછે આ તલાવની પાસે હાલ જ્યાં પાંજરાપોલ તથા માહદેવબાગનું દેહરૂં અને બીજી ઇમારતો આવેલીછે તે સઘળી જગો અસલમાં એઓની પેહડીની હતી, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ માં એઓના એક દીકરા શેઠ રૂસતમજી કાવશજી પટેલે રૂ૦ ૬૧૦૦૦) ની કીંમતે શેઠો મોતીચંદ અમીચંદ, વખતચંદ ખુશાલચંદ, જમશેદજી જીજીભાઇ, અને બહમનજી હોરમજજી વાડીઆને "પાંજરાપોલ" ને માટે વેચાતી આપી હતી વળી આ તલાવની મરામત ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪ લગણ એવણની પેહડી ખાતેથી થતી હતી, પણ એજ સાલની તા૦ ૨૪ મી મેએ અતરેના ગવરનર જાન અરલ ઑફ કલેરના હુકમથી સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એલ આર રીડે શેઠ રૂસતમજી કાવશજી પટેલ ઊપર એક પત્ર લખી એની મરામત સરકારને હીસાબે કરવાને જણાવ્યું હતું, કે જે હજુસુધી તેમજ થાયછે

[2] મુંબઇના દરીયાઇ ખાતાના સુપરીનટેનડટ મી૦ ડબલ્યુ ટી મનીએ તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૧૦ ને દીને અતરેના ગવરનરની કૌનસીલ જોગ કરેલા એક રીપોરટમાં લખેછે કે:—

34th. In reward of the merits of these worthy sons of Lowjee, the Government awarded, and the Court of Directors in 1776 approved of, an increase to their pay, and to the elder, Monackjee, the court directed a silver rule and a shawl to be presented in their name, as a testimony of their approbation of his past services, and to "encourage him to behave with the same diligence and fidelity as his father"

[3] "એપોલો સ્ટ્રીટ પર સાસુન બીલડીંગ નામની હવડે ઓલખાતી માહલારત હવેલીના આગલાથી તે મરીન લાઈનના પાછલા છેડા સુધીમાં એ સ્ક્રૂનુ અસલ મકાણ હતુ [મુંબઈનો બાહાર સફે ૩૦૯]

[4] એ દોખમુ પરઠાવાનો દાહડોવાર વલસાડવાલા આ૦ જમશેદજી પેસતનજીએ અમોને આપેલોછે એની આગમજનુ એક જુનુ દખનુ દોખમુ વલસાડ મધે બાકી નરી આગલછે, તથા તેની સામે એક નાંધવી સગડી પણ હાલ અનાબતછે

તા૦ ૨૧ મી મેએ.

સંવત ૧૮૩૩ ના, રોજ ૨૦ માહ ૮ (શે૦)

આજ દીને મુંબઈની પારસીની પંચાતના અકાબરોએ નવસારીની શમશત અન્જુમનને એક કાગજ લખી પુછાવ્યું હતું કે અતરે મુંબઈ શેહરના દરમેઆનમા દાનમા ઘણાં રવાન થાયછે તેથી દોખમા મધે જગા રહી નથી, અને બીજુ જુનું દોખમું હતું તેખી વાપડવા માડયુ છે, પણ એનુ માલમ પડેછે કે દશ પંદર દિવસમા તેમાંથી જગા રેહશે નહિ. માટે તમો અન્જુમન સાહેબોને પુછયે છૈયે કે નાચારને મેલે એ બાબદમા દીનનો શો હોકમછે તે લખજો. હાલ તરત કાંઈ નવુ દોખમુ બાંધવાનું બની આવનુ નથી, અને અમોનેતો નાચારે એવું સુજેછે કે અતરે દોખમાની જગા પાહાડ ઉપરછે, અને ત્યા કોઈની વસ્તી નથી, તેથી તે પાહડ ઉપર ચુના તથા પથરની પાકી ફરતી એક દેવાલ બાંધ્યે, અને ભંડારને ઠેકાણે મોટો ખાડો ખોડાવ્યે, અને ત્યા રવાંન નખાવ્યે અગર તમારી નજરમાં પાકી દેવાલથી કામ ચલાવવાનુ દરસ્તન લાગેતો અમોને વીગતે લખજો કે દોખમાથી કેટલા ગજ દૂર તે દેવાલનો વાડો કર્યે. આએ કાગજ અતરેથી બેરીઆ પાસે પાક દીનનો વાએદો કરી મોકલ્યોછે, માટે તાકીદ જવાબ લખજો આએ પત્ર ઉપર નીચના પંચાતના અકાબરોની સહીઓછે.

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ સોરાબજી નાનાભાઈ શેઠના, મોદી જમશેદજી બોમાભાઈ, દાવર નાનાભાઈ મેહરબાનજી, વાડીઆ માણેકજી લવજી, શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજી, મનચેરજી જીવણજી રેડીમની, હીરજી જીવણજી રેડીમની, આ૦ ફરામજી નવરોજજી, આ૦ નોશરવાનજી નવરોજજી, આ૦ બહમનજી જીવણજી, આ૦ કાવશજી બનાજી, આ૦ જમશેદજી મેહેરનોશજી.[1]

તા૦ ૨૨ મી મેએ.

રોજ ૧૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૪૬ યજદજરદી.

મરણ—મેહરબાનજી રૂસ્તમજી મોદી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ રૂસ્તમજી જમશેદજી હીરજી મોદીના વડા દીકરા. એમણ પોતાના ભાઈ શેઠ ભીમજી રૂસ્તમજી મોદી તથા પિત્રાઈ શેઠ નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદી સાથે ભાગમા વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૩૦ મી મેએ.

સંવત ૧૮૩૩ ના, રોજ ૧૯ માહ ૮ (શે૦).

મુંબઈની પંચાતના અકાબરોના નવસારીની અન્જુમન ઉપરના ગઈ તા૦ ૨૧ મીના પતરનો આજની તારીખે નવસારીના આગેવાન જરથોશતીઓએ જવાબ લખ્યો હતો તેમા મુંબઈમા જે મરકીથી ઘણા રવાનો થાયછે તે વિષે પોતાની દલગીરી જણાવી હતી, અને લખ્યુ કે આપણી દીનની બારીકીથી તમો તો વાકિફ છો. પણ શું કર્યે; નાચારે જેમ તમે વિચાર ઠેરવ્યોછે તે માફક કામ લેવુ, અને તે જગા ઉપર બાજ વગેરે ધરાવવી, તથા તૈયાર થયા પછી ત્યા પદીવદ અને સરોશ કરાવવા અગરજો તમારી તરફના પાહડની જગા ફરાખ હોયતો નવી દેવાલ દોખમાથી ૩૦૦) કદમ દૂર રાખવી, અને જગો વધારે નહિ હોયતો વચ્ચે પાવી ખણાવી નજદીકમાં કામ લેવુ, કાએજે વચ્ચે પાવી આવી એટલે દૂર નજદીકનો કરસો મુજાકો નથી. આ કાગજ ઉપર નીચલા નવસારીના આગેવાનોની શહીઓ હતી.

દસ્તૂર સોરાબજી રૂસ્તમજી મેહેરજી રાણાના, દસ્તૂર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાલણના, દસ્તૂર રૂસ્તમજી જામાસપજી, દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી, દસ્તૂર રૂસ્તમજી બેહરામજી સંજાણા, દસ્તૂર શાપુરજી માણેકજી સંજાણા, આ૦ માણેકજી કાવશજી, આ૦ શાપુરજી ખરશેદજી વાછા, આ૦ નવરોજજી રતનજી, આ૦ જમશેદજી કેખશારપજી, આ૦ માણેકજી બહમનજી[3]

તા૦ ૧૮ મી નવેમબર.

રોજ ૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૪૭ યજદજરદી.

મરણ—રૂસ્તમજી બેહરામજી બનાજી[4]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી વ્યાપારી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાંઈઓ સાથે ભાગયા હતા.

---

[1] એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેની ચોપડી સફે ૮૬

[2] બાઈ માણેકબાઈ તે મરહુમ શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆની બીરવાના બપાવા, તથા એવણના બેશીઆ શેઠો બેરામજી તથા નશરવાનજી રૂસ્તમજી મોદીના બપાવાના બપાવા

[3] એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૯૭

[4] સર કાવશજી જેહાગીર રેડીમની, સી એસ આઈ ના બાપના બપાવા સર કાવશજીના બાપ પોતાના મામાવા શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીના પાલખ થયાથી જાગીર હીરજી રેડીમની કરી લખાવા લાગા હતા બાકી તેમના બાપનુ નામ શેઠ નશરવાનજી રૂસ્તમજી બનાજી હતુ.

આએ વર્ષમાં ભરૂચ મધે બાહેરકોટ હાથીબાર આગળ ત્યાંના વડા દસ્તૂર કામદીનજી ફરદુનજીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરસાવી હતી.[1]

આએ વર્ષમાં મુંબઈની પારસી પંચાતે અંજુમન મેળવી એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે આજ પછી કોઈબી બેહદીન મોબેદને છોકરી આપવી નહિ, અને મોબેદની છોકરી લેવી પણ નહિ.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮.

તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી.

રોજ ૩૦ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૪૭ યજદજરદી.

મરણ—મોદી દાદાભાઈ નાનાભાઈ—સુરતવાલા મોદી નાનાભાઈ ભીમજીના દીકરા. એઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોએ સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનના વડા અકાબર ઠર્યા હતા. સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીમા મીઠો સામાન, વગેરે પુરો પાડવાનુ કામ પણ એઓનાજ હાથમા હતુ.

આ વર્ષના જુન માસમા શેઠ જમશેદજી બોધાભાઈ મોદી તથા પારસી પંચાતના બીજા અકાબરોએ મુંબઈના ગવરનર વીલ્યમ હારનબીને અરજ કીધી હતી કે કેટલાક હલકે વાધેના પારસીઓ હમારા મજહબના કાયદાથી અજાણ છે, તેઓ હમારા ધારાઓ તોડેછે તેનો અટકાવ કરવાને વારેઘડીએ તેમને જપ્ત કરાવવા સારૂ જાસ્ટીસોને મેહનત આપવાને હમો ચાહતા નથી, માટે અરજ કરીએ છૈએ કે તેઓને પંચાતમા થોડાક ખાસડા મારીને શરમીંદા કરવાની તમો નામદાર હમોને રજા આપશોતો તેથી તેઓ ચાલ સુધરશે.[3]

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

આ વર્ષના જુન માસમાં મુંબઈના પારસી પંચાતના અકાબરોએ ગવરનર વીલ્યમ હારનબીને કીધેલી અરજીનો જવાબ તે નામદારે આજ દીને પોતાની સહી સુધાંનો પંચાત ઉપર મોકલી તેઓને સત્તા આપી કે તમારી જાતના ઘણાખરા લોકોએ જે બંદોબસ્ત એકમત થઈને કીધો હોય તે જે પારસી તોડે તેની બાબતમાં પંચાત મેળવીને તેની તજવીજ કરવી, અને તે પછી તમારી કોમના કાયદા પ્રમાણે જેઓએ તકસીર કીધી હોય તેઓને તમારા જમનોમાં આવવાની મનાઈ કરવાની અથવા ખાસડા મારવાની સજા કરવી. પણ બીજી શરીરને નુકશાન પોહચે તેવી સજા કરવી નહિ[4]

---

૧ એ દરેમેહરવાળી જગાની થોડીક જમીન દસ્તુર કામદીનજીએ આએ વર્ષમાં વેચાતી લીધી હતી, તથા થોડીક જગા ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા પારસી રતનજી એદલજી કામા અંકલેસરીઆએ તથા થોડીક જગા પારસી હીરા નાગાનાએ એઓને દરેમેહર બાંધવાના કામને સારૂ બક્ષીશ આપી હતી, તથા બીજી થોડીક જગા આએ વર્ષમા પારસી ફરદુનજી આદરવજીઆએ ભેટ આપી હતી, તે સઘળી ચારે કટકાની જમીન ઉપર આ દરેમેહર બાંધવામા આવી હતી એ દરેમેહર પરસાયાનો દાહાડો ... નથી, પણ ... ની તારીખ જોતા માલમ પડેછે

૨ આની પચાસ વર્ષ આગમચ સુરત મધે મોબેદોએ બંદોબસ્ત કીધો હતો જે કોઈએ મોબેદની છોકરી બેહદીનને પેર આપવી નહિ, પણ બેહદીનની છોકરી મોબેદ લેવી

[ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ મા જામે જમશેદ છાપખાનામા છપાએલી "મીલાસે પંચાત" સફે ૪૨—૪૪—૫૦

૩ આ અરજીની નકલ "મીલાસે પંચાત" માં સફે ૨૭૫ મે આવેલીછે, તે સદરહુ હેઠલ ઊતારીએછ:—

To

THE HONORABLE WILLIAM HORNBY ESQ
President and Governor of His Majesty's
Castle and Island of Bombay &c
The Humble Petition of the
MANAGERS OF THE PUNCHAT OF
PARSEES AT BOMBAY

Most Humbly Sheweth,

That your honor's Petitioner's, with greatest respect and submission, take the liberty to represent to your Honor, that some low Parsees, who are ignorant to the rules of our religion, are going to infringe the same which your Petitioners must prevent, but are unwilling to trouble the Justice every time to these people, therefore, we most humbly pray, that your Honor will permit of your Petitioners, of shaming them in the Punchat by beating them with a few *Shoes*, agreeable to their crime, which will certainly amend them

And your Petitioners as in duty bound shall ever pray &c

(*Signed*) JAMSET BOGA MODY AND OTHERS.

૪ આ જવાબની નકલ "મીલાસે પંચાત" માં સફે ૨૭૭ મે દાખલ કરેલીછે તે પણ હેઠલ સદરહુ ઊતારીએછ —

TO THE PARSEES NOT OF THE PRIEST CASTE

You are hereby empowered to meet and inquire into all matters that are committed by your Caste contrary to what has been agreed to by the Majority of the Caste and to punish the offender agreeably to the rule of your Caste, so far as not permitting them to come to your feasts, or beat them with *Shoes*, but no other Corporal punishment,

(Signed) WILLIAM HORNBY

Bombay, 5th July 1778

આ ખાસડા મારવાની સજા છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ ના સાલ લગણ તો પંચાત તરફથી ધર્મપ્રકાર કર્યામાં આવતી હતી એવુ જણાયછે.

તા૦ ૧૧ મી આગસ્ટ.
રોજ ૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૪૭ યજદજરદી.

મરણ—કાવસજી હીરજી ગાંધી[1]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૫ મા સુરતથી શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆ સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને જુની મારકીટમા ગાંધીની દુકાન કાઢી તે વખતની રીત પ્રમાણે લોકોને કાહેવાની પડી બાંધી આપતા હતા, તથા સાથે જોશીપણુ પણ ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર,
રોજ ૩૦ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કાઉસ ફરેદુન સુનજાની[2]—ઉમર વર્ષ ૬૭) સુરતના કદમી પંથના એક પેહલા દસ્તૂર. એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૬ માં ઈરાનથી સુરત આતે આવેલા જમશેદ નામના દસ્તૂર પાસે નજુમ તથા ફારસીનો એલમ પુખ્ત રીતે શિખ્યા હતા. તે પછી એઓણે નજુમથી ગણત્રિઓ કરી લોકોને ઈરાનમા ચાલતા રોજમાહની તરફેણમા મત આપ્યુ હતુ. સુરતમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૫ મા જે પેહલ વેહલા પારસીઓ કદમી થયા તેઓને ત્યાંની દીનઆઈનની ક્રિયાઓ કરવાનુ કામ એઓણે તથા દસ્તૂર દારાબજી સોરાબજી કુમાના (દાદાદાર) એ સાથે લીધુ હતુ, જેથીનહિ દુસ્થાનમા કદમી ટોળાની પેહલી મોનેદી કરનાર એઓ બે સાહેબો ગણાયછે. એઓણે ફારસી તથા નજુમને લગતી કેતાબોનો એક મોટો સંગ્રહ પોતા પાસે કરેલો હતો.

તા૦ ૨૧ મી અકટોબર.
રોજ ૧૩ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ ટેહમુલજી જીવણજી—ઉમર વર્ષ ૫૦) નવસારીના પોબીઆ દેશાઈ જીવણજી માણેકજીના વડા દીકરા. એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૩ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમનો દેશાઇગરીને લગતો વહીવટ ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા વડોદરાના ગાયકવાડ ફતેહસીંહ માહરાજે એઓણને એક સરપાવ ભેટ આપ્યો હતો. એઓણનુ મરણ સુરતમા નિપજ્યુ હતુ.

તા૦ ૧૮ મી નવેમબર.
રોજ ૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી

મરણ—ધનજીભાઈ મનચેરજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૨૮) શેઠ મનચેરજી જીવણજી રેડીમનીના બીજા દીકરા એઓણ પોતાના બાપની તરફથી ચીન આતે વ્યાપારને માટે ગયા હતા, ત્યાંથી થોડાક મહિના રહીને અતરે પાછા ફરતાં વાહણમાજ મરણ પામ્યા હતા. એઓણે પેહલવેહલી ખોરદેહ અવસ્તાની ચોપડી પોતાના ઉપયોગને માટે ગુજરાતી ભાષામા સુરતવાલા દસ્તૂર રુસ્તમજી મેહરાબજી સંજાણા પાસે લખાવવા માંડી હતી, પણ તે એમનાં મરણ પછી તૈયાર થઈ હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૯.

તા૦ ૨૨ મી ફેબ્રવારી.
રોજ ૧૨ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજી—ઉમર વર્ષ ૮૧) નવસારીવાલા દેશાઈ ટેહમુલજી રુસ્તમજીના વડા દીકરા. એઓણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના બાપનાં મરણથી પીલાજીરાવ ગાયકવાડે મદદ કરી તેમની નવસારી કસબાની ચોધરાઈ તથા દેશાઈગીરી આપાલુ હતુ. તેણે (પીલાજીરાવે) કેદાજીરાવ નામના પોતાના એક એશીને નવસારીનો સુબો નેમ્યો હતો, પણ તેને સઘળુ કામ તથા વહીવટ એઓણને પુછીને કરવાનો હોકમ આપેલો હતો. નવસારી તથા તેને લગતા માહલોનાં મેહસુલમાં એઓણની મદદથી ઘણો વધારો થયો હતો, અને તે ઉપરથી ગાયકવાડ સરકારનો એઓણ ઉપર મોટો ઈતબાર બેઠો હતો. નવસારીની ગરીબ રૈયતને એઓણે ગાયકવાડી સરકારમા વગ લગાડી ઘણાક અણઘટતા વેગઓમાથી છોડવી હતી, તથા કેટલીક વખત ગરીબોની તરફના વેગો એઓણે પોતાની ગીરેથી આપ્યા હતા. એઓણે તા૦ ૨ જી ડીસેમ્બર ૧૭૬૫ ને દીને નવસારીમા પોતાને ખરચે આતશબેહરામ પરઠાવ્યા હતા, તથા નવસારીના પારસીઓને સરઅવસરે વાપરવાને એક જમનવાલાનો ઓટલો બંધાવી આપ્યો હતો કે જે આજસુધી "ખુરશેદ વાડી" ને નામે ઓળખાયછે. નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એઓણ એક મુખ્ય અકાબર હતા, અને પોતાની કોમમા ઘણાક સુધારાઓ કરવાની એઓણે આગેવાની લીધી હતી.

તા૦ ૧૧ મી આપરેલ.
રોજ ૩૦ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર સોરાબજી રુસ્તમજી મેહરજી રાણાના—ઉમર વર્ષ ૬૦) નવસારીનાના દસ્તૂર રુસ્તમજી

[1] શેઠ કાવસજી હોરમસજી ગાંધીભાઈના બાપના બપાવા
[2] મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના બપાવા

[3]—આ ચોપડી હાલમા એમ૦ મનચેરજી જામાસ્પજી વાછા પાસે મોજુદછે તે એઓણના ભત્રીજ શેઠ કેખશરુ શોરાબજી રેડીમનીએ પોતાના પયકી એમ૦ નવરોજજી ફરદુનજી વાછા (એમ૦ મનચેરજીના કાકા) ને ભેટ આપી હતી એની ઉપરથીજ મુંબઇમા ખોરદેહ અવસ્તાની ઘણીક ચોપડીઓ છપાયલીછે

માણેકજી મેહરજી રાણાના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૧ મા પોતાના ભાઈ દસ્તૂર જમશેદજીના મરણથી નવસારીના વડા દસ્તૂરનો ઓહ્દો મલ્યો હતો. એવણના વખતમા દેશાઈ ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ નવસારીમાં નવા આતશબેહરામ પોતાને ખરચે બંધાવી તા૦ ૨ જી ડીસેમ્બર ૧૭૬૫ ને દીને તખ્તનશીન કીધા, તેની સઘળી ક્રિયા એવણના ઉપરીપણા હેઠળ થઈ હતી, તથા તેની પેહલી બોઈ પણ એવણે દીધી હતી. વળી એવણનાજ વખતમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા નવસારીમા લૂટ ચાલ્યાથી મજકૂર આતશબેહરામને સુરત ખાતે લઈ જવા પડયા હતા, તથા એવણને પોતાને પણ થોડુક વખત ત્યા જઈ રેહવુ પડયુ હતુ.

તા૦ ૩૦ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૭ (શેં૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

મરણ—કાવસજી ખરશેદજી ફ્રેજીમોદી[1]—એવણ અતરેની "કમીસરીએટ" તથા "હાસ્પીટલ" માં તેમજ ખાનગી વૈદોને સઘળી જાતની ઈંગ્રેજી તથા ગામડી દવા તેમજ ઝાડ પાલો, વગેરે પુરો પાડતા હતા. જેથી "હકીમ" ના નામથી પણ એવણ ઓળખાતા હતા. એ ઉપરાંત એવણ ઘાસનો ધંધો મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા, તથા તે માટે અતરેના તથા બાહેર દેશાવરોના ઘણાક ખેતરો ઈજારે રાખેલાં હતાં. સરકારને પણ જોઈતુ ઘાસ એવણજ પુરૂ પાડતા હતા.

તા૦ ૭ મી મેઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૭ (શેં૦) ૧૧૪૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શેહેરના જરથોશ્તી અંજુમને ઉદ્યાગતથી એક દોખમુ બંધાવી પરસાવ્યુ હતુ.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦.

તા૦ ૯ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (કદ૦) ૧૧૪૯ યજદજરદી.

સુરતથી શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહે ઈરાન તથા હિંદુસ્થાનના જરથોશ્તીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવત બાબેની જોસતજુઈ કરવાને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ મા એ૦ કાઉસ રૂસતમ જલાલને ઈરાન મોકલ્યો હતો, તે ત્યાના જરથોશ્તીઓથી મુલા કાઉસનો એલકાબ લઈ બાર વર્ષે પોતાનુ કામ બજાવી પાછો પોતાના બેટા ફીરોજને લઈ આજ રોજે સુરત આવી પોહતો હતો.[3]

તા૦ ૨૯ મી મેઈ.

રોજ ૧૯ માહ ૮ (શેં૦) ૧૧૪૯ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાલા[4]—ઉમર વર્ષ ૨૮) શેઠ માણેકજી મનચેરજી દારૂખાનાંવા-

---

૧ અતરેવાલા શેઠ કુવરજી, બરજોરજી, તથા જાંગીર રૂસતમજી મોદીના બપાવાના બપાવા એવણના વડા દીકરા શેઠ કુવરજી "કુમલા મોદી" ના નામથી ઓળખાતા હતા તેવણ પણ પોતાના બાપની સાથે તેમના "કમીસરીએટ" તથા "હાસ્પીટલ" મા તેમજ ખાનગી વૈદોને સઘળી જાતની ઈંગ્રેજી અને ગામડી દવા તથા ઝાડ પાલો, વગેરે પુરો પાડવાના તેમજ ઘાસના ધંધામા શામેલ હતા. તે પછી બાપનાં મરણબાદ પોતે એકલાએ તે સર્વે વહીવટ અટોપી લીધો હતો તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા એવણના નાહના ભાઈ શેઠ નાનાભાઈ "નાહન મોદી" ના નામથી ઓળખાતા હતા તેવણ પણ પ્રથમથીજ બાપના વહીવટમાં શામેલ હતા, અને બાપનાં મરણ બાદ પોતાને હીસાબે ઘાસનો ધંધો મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા.

૨ આ દોખમુ ચોપાતીના ડુંગરના દરવાજામા પેસતાજ પેહલુ વેહલુ ઢુલેલુ છે, અને તેના દરવાજાના માથાપર નીચલી ફારસી તખ્તી કોતરેલીછે

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سنه ۱۱۴۸ یزدجردی

માએની—"બનામે ઈજદે બખશાયંદેહ બખશાયશગરે મેહરબાન

"આએ દાદગાહ ઈપાને દોખમુ હિંદુસ્થાનના "મોબેદો તથા બેહદીનો (ની અંજુમને) એ તૈયાર "કરાવ્યુછે. રોજ આસતાદ માહ મેહર ઈજદ સને "૧૧૪૮ યજદજરદી"

૩ મરહુમ મુલાં ફીરોજની બનાવેલી "દીને બેરદ મનજુમે" ની એવણને પોતાને હાથની લખેલી નકલ કે જે મુલા ફીરોજ કેતાબખાનાંમા મોજુદછે તેમાં સફે ૭૧ મે

૪ એવણના બપાવા શેઠ મનચેરજી મનાજોગી સુરતની પાસેના "મહરોલ" નામનાં ગામમાથી પેહલ વેહલા ઈ સ ૧૭૨૦ ને આસરે મુંબઈ આવ્યા હતા, અને સરકારી તોપખાનાને માટે દારૂટ બનાવનાર એક પોરટુગીજના હાથ હેઠળ ચાકરી રહયા હતા આ કામમા એવણે ઘણી માહીતગારી મેળવ્યાથી તે પોરટુગીજના મરણ બાદ દારૂટ બનાવવાનુ કારખાનુ સરકારે એવણને સોપ્યુ હતુ આથી એવણ "દારૂખાનાવાલા" ની અટકથી ઓળખાવા લાગા હતા. એવણના મરણ પછી એવણના વડા દીકરા શેઠ માણેકજી મનચેરજી દારૂખાનાંવાલાને સરકારે એ કારખાનાના વડાનો ઓહ્દો આપ્યો હતો, કે જે તેઓએ ઘણીજ મેહનતીજ ભરી રીતે બજાવ્યો હતો.

લાના વડા દીકરા. એવણુ અતરેનાં સરકારી તોપખા-નાને માટે બારૂત બનાવવાના કારખાનાંમા પોતાના બાપના હાથ હેઠળ હતા, અને તેમનાં મરણ બાદ ત્યાંના વડાનો ઓહદો એવણને મલ્યો હતો.

આએ વર્ષમા થાણા મધે શેઠ કાવસજી તથા દોરા-બજી રૂસતમજી પટેલે ભાઉપ જવાના રસ્તા તરફના ડુંગર ઉપર એક દોખમુ બંધાવી પરસાવ્યુ હતુ.[1]

આએ વર્ષમાં રૂસતમજી કેરશાસપજી નામના એક પારસીએ પેહલવેહલી અંગ્રેજીમા "કાલેનડર" છાપી પરગટ કીધી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨.

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

સંવત ૧૮૩૭ ના, રોજ ૨૮ માહ ૮ (શે૦).

આજ દીને સુરત મધે રૂસતમપરા, ફરામપરા, નાહનપરા, તથા શાઈઆદપરાના નવસારી કસબાને તાબેના શમસત મોબેદોની અંજુમને મળી નવસારીમા ગીરદી પડવાથી લોકોમાં કાંઈ દઈવત રહ્યુ નહિ, અને પાયમાલ થયા તે ઉપરથી વેહવા, તથા શનગાર, તથા નાતરાની રીતનો આએ પ્રમાણે બંદોબસ્ત કીધો હતો. "વેહવાની રીતના છોકરાની માએ જે વેહવાન તેને રૂ૦ ૫) સારીના આપે તથા છોકરાના બાપને રૂ૦ ૧) તથા જમાઈને રૂ૦ ૧) મળી જુમલે રૂ૦ ૭) રીત કરે, તથા શનગાર અને નાત-રાંની રીતનાબી રૂ૦ ૭) આપે તથા લીએ. વેહવાઈ, જમાઈ તથા વેહવાન સિવાય કોઈ બીજાને કાંઈ આપે નહિ. તથા પદ જેવુ પામે તેવુ આપે એ બંદોબ-સતથી જે ફરે તે પંચાતમા ગુનેહગારીના રૂ૦ ૫૦) આપે."

આ બંદોબસ્ત ઉપર નીચેના ૬૯ મોબેદોની શહીઓછે—

દસ્તૂર ખુરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાલણના, દસ્તૂર રૂસતમજી બેહરામજી સંજાણા, દસ્તૂર શાપુરજી માણેકજી સંજાણા, એ૦ શાપુરજી જીવણજી દાદાજી, બરજોરજી એદલજી કોટવાલ, કેરશાસપજી જમાસપજી માડન, માણેકજી ખરશેદજી મથાની, ભીખાજી દારાજી મહીઆર, ફરામજી રૂસતમજી કુકા, હોરમજજી બરજો-રજી ઉનવાલા, ચેહરીયારજી ફરામજી પાવરી, બરજોરજી નશરવાનજી પાવરી, હીરાજી કાવશજી રાનજી, દારાબજી રૂસતમજી કુકાજી, બહમનજી ફરામરોજ, બહમનજી ખુ-રશેદજી, ફરામજી અસપંદયારજી, હોરમજજી દોરાબજી, ફરામજી કાવશજી ગોરા, શાપુરજી જીજીભાઈ પાવરી, દારાબજી હોરમજજી ઉનવાલા, માણેકજી બેહરામજી દારૂ, શાપુરજી રૂસતમજી મુના, ખુરશેદજી ચેહરીયારજી ધાલી, પેશતનજી મનોચેહરજી આતીઆ, ફરામજી દારાબજી માડન, બેહરામજી માણેકજી પાવરી, ચેહરીયારજી જીવણજી આતીઆ, દોરાબજી બહમનજી કોટવાલ, રૂસ-તમજી કેખાશજી નાહનીઆ, નોશરવાનજી ફરદુનજી, ભીખાજી ખુરસેદજી ઉનવાલા, કાવશજી રતનજી ઉનવાલા, રૂસતમજી આદરજી માડન, કાવશજી કેરશાસપજી ,ફટા-કીઆ, માણેકજી હોરમજજી સંજાણા, રૂસતમજી નવ-રોજજી કાતરક, મેહરનોશજી બરજોરજી ગાદા, જમશે-દજી રૂસતમજી કોટવાલ, ખુરશેદજી રેહમુનજી ગોભાઈ, મનોચેહરજી પેશતનજી કાતરક, બેહરામજી જમશેદજી બેકીઆ, શાપુરજી ફરદુનજી શહીઆરજી, કાવશજી એદ-લજી કોટવાલ, ફરામજી નવરોજજી માડન, શાપુરજી જમશેદજી કોટવાલ, મનોચેહરજી એદલજી આતીઆ, નોશરવાનજી દારાબજી બામજી, દારાબજી ચેહરીયારજી

---

[1] આએ દોખમુ પરસાયા પછી ત્યા પેહલવેહલુ રવાન તા૦ ૨૭ મી જુન ૧૭૮૧ ને દીને પારસી વીરાજી કાલીજી (તે વરોડરાના ચીફ જસટીસ ખાન સાહેબ બર-શેદજી રૂસતમજી થાણેવાલાના બાપાવાના બાપાવા)નુ થયુ હતુ, જેથી એ દાહડેથી નશેસાલાર રૂ૦ ૩૦) ને પગારે નયુક થાણામા રાખવો કીધો હતો, એવુ એ દોખમુ બં-ધાવનાર ધણીઓના ઇ સ ૧૭૮૧ ના ચોપડામાથી મા-લમ પડેછે એ દોખમાની સામે સગડી બાંધેલી ન હતી તે માટે તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૭૮૮ ને દીને થાણાની શમશત જરથોશતી અંજુમને એક અરજી શેઠ કાવશજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલને નામની કીધેલી અમારી પાસે મોજુદછે, તેમા લખેછે કે.—

"શાહેબજી જે કાંઈ નેકનામીનુ કામ હતુ તેતો શાહેબજીએ ઊઠાવુ ને હવે હવકુછે તેની અરજ શારે અંજુમન કરેછે જે શેઠજી અમોને એક ભારી દુખછે જે શગડી વનાનુ દુખ ભારીછે તે દુખનુ બાજનાર તમો-છો શગડીની ધ-ણી વીપતછે તે માટે કાગજ વાચંતાને વાર શાહેબજી શગ-ડીનુ કામ ઊઠાવજો શાહેબજી તે અમો ગરીબ લોકની અરજછે બારના લોક અમોને હશેછે જે શગડી વગરનુ દખમુ શુ કામ આવેછે તે માટે," વગેરે

એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૩ માં એવોના વારસ શેઠ રૂસતમજી કાવશજી પટેલે થાણામા એક બીજુ મોટુ દોખમુ બંધાવ્યાથી એ દોખમુ પડત પડેલુછે

[2] મુંબઈનો બાહાર સફે ૨૪૮ આ જુના "કાલે-નડરો" ની નકલ મુંબઈમા કેહથી મળી શકતી નથી સર્વથી જુનામા જુના ઈંગ્રેજી કાલેનડર ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩, ૯૫ અને ૧૮૦૦ ના શેઠ હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ પાસેછે એક ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ નાની નકલ આ પુસ્તક રચનાર પાસેછે, અને તે પછીના ઈયાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી સઘળા સંપુરણ અતરેની શેક્રેટરીએટના "રીકારડ રૂમ" માથી મળી આવેછે

દાજી, એદલજી ફરામજી બેઆક, ખરશેદજી મેહરનોશજી મીઆં, ભીખાજી ફરદુનજી ઉનવાલા, ફરદુનજી બહમનજી ઉનવાલા, દારાબજી મેહરનોશજી પીર, મનોચેહરજી કાવશજી મન્નાજી, હોરમજજી શેહરીઆરજી દાએઆ, ફરામજી નવરોજજી કોટવાલ, માણેકજી શેહેરીઆરજી દાજી, શાપુરજી કાવશજી કાતરક, બહમનજી મેહેરનોશજી પીર, ખરશેદજી મેહરનોશજી માકન, એદલજી રૂસતમજી પીર, દારાબજી રૂસતમજી દાશુ, ભીખાજી દારાબજી દાજી, કાવશજી બેહરામજી કોટવાલ, બેહરામજી જીવણજી તત, દારાબજી હોમજી ઉનવાલા, ખુરશેદજી મનોચેહરજી પાવરી, ટેમુલજી જીજીભાઈ પાવરી.[1]

તા૦ ૧૭ મી આગસ્ટ.

રોજ ૯ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૫૦ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી શાપુરજી મેજર—ઉમર વર્ષ ૫૦) આતરેનાં મેજરનાં ખાનદાનના વડવા. એવણુ સુરતની પાસેનાં ઉમરા ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૨ મા મુંબઈ આવ્યા હતા, અને મેજર એ. રામસેના હાથ હેઠળ તેના કારભારી તરીકે રહયા હતા. ઉપલો અમલદાર સુરત તથા મુંબઈમા મોટા ઓધ્ધાપર હોવાથી એવણુ તેની સાથના વગને લીધે પારસીઓમા સારૂ માન ધરાવતા હતા.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૧ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૫૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કામદીનજી ફરદુનજી ભરૂચવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૫૦) ભરૂચના વડા દસ્તૂર. એવણુ ફારસી તથા પેહલવી એલમમા ઘણા ખબરદાર હતા, અને જોતિશપણુ પણુ સારીપેરે જાણતા હતા. સુરત તથા ભરૂચમા કદમી, શેહનશાહીઓની તકરારોની વખતે એવણે શેહનશાહીઓની તરફથી કદમી એતેકાદ ધરાવનારાઓ સાથે ઘણી તકરારો ચલાવી હતી, તથા તે માટે સુરત ખાતે પણુ આવ્યા હતા. ભરૂચમાં બાહેરકોટ હાથીખાર આગલ એવણે પોતાના ખરચથી એક દરેમેહર ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા પરઠાવી હતી.

તા૦ ૨ જી નવેમબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૫૧ યજદજરદી.

મરણ—કાઉસજી રૂસતમજી મીરજા ખુશરો બેગ—ઉમર વર્ષ ૬૫) ઉદવાડેવાલા દસ્તૂર રૂસતમજી શેહરીયારજીના ત્રિજા દીકરા. એવણુ પ્રથમમાં જયારે પોતાન બાપ સાથે નવસારીમાં હતા ત્યારે ત્યાં, તથા સુરત ખાતે જઈ ફારસી ભાષા શિખ્યા હતા. એ પછી મુસાફરીનો શોખ થયાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૧ મા સુરતથી લાગલા દીલી ગયા હતા. ત્યા કોઈ લાગવગથી એમને પાદશાહની દરબારમાં ઓળખાંણુ થઈ, અને રાજયને લગતું કાંઈ કામકાજ કરી આપવાથી પાદશાહે એમને "મીરજા ખુશરોબેગ" નો એ લકાબ[3] તથા જાગીર અને કેટલુંક ઈનામ આપ્યું હતું. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ના મેએ માસમાં એવણુ પણુ દીલીથી શેઠ સોરાબજી કાવસજી નેકઆમતખાનની સાથેજ સુરતમાં આવ્યા, અને ત્યાજ જીંદગી ગુજારી હતી.

આએ વર્ષની શરૂઆતમા રગુનાથરાવ પેશવાએ ઈંગલાંડ ખાતે પોતાનાં રાજયને માટે કાંઈ મદદ મેળવવાને પોતાના હનમ તરાવ નામના હિંદુ કારભારીને આડવીઆ, તથા મનીઆર નામના પારસીને તેના મદદનીશ તરીકે ત્યા મોકલ્યા હતા. તેઓની તે વેળાની પાર્શા-

---

1 એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહરજી રાણા કિતાબખાનાંમા મેલેલી જુના લેખોના સ ગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૨૮.

2 એવણુના વડવાઓ ભરૂચમા ઘણા અસલના વખતથી દસ્તુરી કરતા આવ્યા હતા તેઓના નામો મુલાં કાઉસ રૂસતમ જલાલને હાથની ઈ સ ૧૭૮૭ મા લખેલી બોરદેઝ અવસ્તાની પેહલવી તથા ફારસીમા માએની અને શરેહની એક ચોપડી કે જે તેણે યજદના કોઈ દસ્તૂરની ચોપડી પરથી ઊતારી લીધી હતી, અને જે હાલમાં મુંબઈના કદમી પંથના વડા દસ્તૂર શોરાબજી રૂસતમજી મુલ્લા ફીરોજના દસ્તકમાછે, તેના પેહલા પાનાપર નીચે પ્રમાણે લખેલાછે.

મુલ્લાં કાઉસ—રૂસતમ—શાહપુર—એજદીઆર—કાઉસ—કામદીન—પદમ—રામીયાર—કાઇનાન—આદરઆદ—મેહાર—ખુરદેહ—રામીયાર—હોરમજદયાર—રામીયાર—પેશોતન

એઓ માહેલા છઠા દસ્તૂર કામદીન પદમને ત્યાં ત્રણ બેટાઓ હતા. તેમા વડો ફરેદૂન, બીજો કાઉસ, અને ત્રિજો બેહરામ ફરેદૂનની ઓલાદમા દસ્તૂર કામદીનજી નીચે પ્રમાણે આવેછે—

દસ્તૂર કામદીન—ફરેદુન—જામશેદ—કામદીન—ફરેદુન

એ ઊપરથી જણાયછે કે દસ્તૂર કામદીનજી તથા મુલ્લાં કાઉસ એકજ વડવાના નબીરા હતા એઓના વડવા દસ્તૂર કામદીન પદમ તથા પદમ રામીયારના નામો આપણે આગળા સફાઓમા રેવાયતોના સંબધમા વાંચ્યાછે એ સઘળા ભરૂચના દસ્તૂરો આગલા વખતમાં ઘણા ખબરદાર થઈ ગયલા કેહવાયછે. ત્યા નવાબના વખતમા મોટી આરબી તથા ફારસી ભાષાની એક મદરેસા હતી તેમા કેહછે કે એઓ શિખવાને તથા શિખવવાને જતા હતા

3 આ ઊપરથી એવણનુ કુટુંબ આજસુધી "મીરજા" ની અટકથી ઓળખાએછે.

મેટના એક નામીચા અધિકારી હાનરેબલ એડમંડ બર્કે ઘણી મોટી પરોણાગત કીધી હતી, તથા "બિકન્સ ફીલ્ડ" મા એક કુવાદે મકાન તેઓને રેહવાને આપ્યુ હતુ, અને ત્યાના ઘણાક પ્રખ્યાત ગ્રહસ્થો તેમની મોલાકાત લેવાને આવતા હતા. ચોમાસામા તેઓ પાછા અતરે ફર્યા હતા.[1]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨.

તા૦ ૨૧ મી આપરેલ.

આજ દીને ગુજરાતમા એક મોટું દરિયાઈ તોફાન થયું હતુ, કે જેને "ડહેન"નુ તોફાન કેહેછે, તેમાં ઘણાંક વાહાણો તથા માણસો ડુબી ગયા હતા, અને ખંભાત ગામ સઘળું ધમકાઈ ગયુ હતુ. આ તોફાનથી ગુજરાતના ઘણા પારસીઓને નુકસાન થયું હતુ.[2]

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૫૧ યજદજરદી.

મરણ—મોદી કાઉશજી ભીમજી—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાળા મોદી ભીમજી કુવરજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮ મા પોતાના ભત્રિજા શેઠ દાદાભાઈ નાનાભાઈ મોદીના મરણથી સુરતના પારસીઓના વડા અધિકાર ઠરયા હતા. સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીમા એવણ દલાલી તથા વ્યાપાર પણ કરતા હતા

૧ આ મનીબાર પારસી કયા કુટુંબનો હતો, તથા હાલમા તેના કોણ વરશોછે, તે વિષેનો કસ્સો પતો મળતો નથી, (ધાર્યામેસે એ કોઈ સુરતનો પારસી ગ્રહસ્થ હશે) પણ મરહુમ શેઠ કરસનદાસ મુલજીએ પોતાની "ઇંગલંડમા પ્રવાસ" ની ચોપડીની બીજી આવૃતિમા સફે ૩૦—૩૧ મે ટાંકેલા નીચલા ઇંગ્રેજી ફકરા પ્રમાણે તે (મનીબાર પારસી) અને હનમંતરાવ અતરે પાછા આવ્યાબાદ રઘુનાથરાવ પેશવાએ મી૦ બર્કને તેની મેહેરબાનીને માટે ઊપકાર પત્ર લખ્યો હશે, તેના જવાબમા મી૦ બર્કે નીચે મુજબ પેશવા ઊપર લખ્યુ હતુ —

"You set too much value on the few and slight services, that I have been able to perform for your agent Hanumant Râo, and his assistant Manâr Pârsi It was nothing more than a duty one man owed to another Hanumant Rao has done me the honour of being my guest for a very short time, and I endeavoured to make my place, as convenient as any of us are able to do, for a person so strictly observant as he was, of all the rules and ceremonies of the religion, to which he was born, and to which he strictly conformed, often at the manifest hazard of his life To this I have been witness We have, however, Sir, derived one benefit from the instruction he has given us, relative to your ways of living, that whenever it shall be thought necessary to send gentoos of a high *caste* to transact any business in this *kingdom, on giving proper notice*, and on obtaining proper licence from authority for their coming, we shall be enabled to provide for them in such a manner as greatly to lessen the difficulties in our intercourse and to render as tolerable as possible to them a country, where there are scarcely, six good months in the year The suffering these gentlemen underwent at first was owing to the ignorance not unkindness of this nation I am sorry, Sir, to inform you that I can give you no sort of hope of your ever obtaining the assistance of the troops you require It is best at once to speak plainly, when it is not in our power to act. Hanumant Râo is a faithful and an able servant of yours, and Manâr Pârsi used every exertion to second him If your affairs have not succeeded to your wishes, it is no fault of theirs" -

☞ *To the preceding letter, the following is a foot note* —

"The object of this letter is incomplete, and one that of Ragunâth Râo to which it is in reply, has not been found amongst Mr Burke's papers The origin of the correspondence appears to be this early in 1781 Hanumant Râo—a Brahman of high caste, and Manâr Pârsi, arrived in England as agents of Ragunâth Râo, who had some business to transact with East India Directors and British Government They were found by Mr Burke under very unpleasant circumstances, occasioned by their peculiar modes of life, and the obligations of their religion, with the attention to strangers for which Mr Burke was so remarkable, he took them down to Beaconsfield and it being summer, gave them up a large green house for their separate use where they prepared their food according to the rules of their *caste*, performed their ablutions, and discharged such other duties as rites of their religion and their customs required, and as circumstances permitted They found great pleasure in Mr and Mrs Burke's society and where they were visited by many distinguished people whilst they sojourned at Beacon field" In autumn they set out on their return to India and on their arrival there, Ragunâth Râo wrote to thank Mr Burke for his kindness to his agents The fragment of Burke's reply, which is here given was written probably at the end of the year 1782'—*Burke's Life, vol 3rd P 46*"

૨ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬—૨૭ ની કમીસાની તકરારની વેળાએ મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસના "મુબઈ સમાચાર" મા લખેલા સઘળા પત્રોના સંગ્રહની એક મોટી લગભગ ૩૫૦ પાનાની ચોપડી જે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ માં મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ પોતાના "મુબઈ સમાચાર" છાપાખાનામા છાપી હતી, પણ કાઈક સંજોગને લીધે તેની ઘણી થોડી નકલો બાહેર પડી હતી, તેમાની એક હાનરેબલ શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બંગાલી પાસે અમારા જોવામા આવી હતી, તેમા સફે ૬૬ મેની મારજનમા નોટ આપી આ મોટા તોફાનની કેફીઅત લખી છે કેહછે કે આ તોફાનની વેળાએ મુલ્લા ફીરોજજી પણ ભરૂચથી અતરે આવતા હતા, અને તેમનો સઘળો અસબાબ તથા ઘણીક કીતાબો લાવેલી કેતાબો ગરક થઈ ગઈ હતી, તથા પોતે પાણીમાં તરીને કીનારે આવ્યા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩.

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી કરામજી શેઠના[1]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ ફરામજી રુસતમજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણની મુંબઈમાં કોટ તથા મજગામ તરફ ઘણીક જમીન હતી; તેમજ નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારોને અતરે વ્યાપાર કરવાને નાણાંની ધીરધાર કરતા હતા. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ

રોજ ૨૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—હોમાજી જમશેદજી ભરૂચવાલા—ભરૂચમા એવણ પરેતાકયાનો ધંધો કરતા હતા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨—૮૩ મા ભરૂચમા કબીસાને લગતો જે મોટો જઘડો ચાલતો હતો તે વખતે કહેછે કે એવણપર કોઈ પાદશાહ નામના મોબેદની બેનબાઈ[2] નામની હમેલદાર ઓરતને લાત મારવાથી તેણીના પેટમાથી બચ્ચુ પડી જવાનુ તોહમત મેલ્યામાં આવ્યું હતુ, અને તેની તપાસને માટે ભરૂચના હાકેમે એવણને મુંબઈ ઇંગ્રેજી અદાલતમા ઈનસાફને માટે મોકલ્યા હતા,[3] જયાં એવણને ફાસીની સજા મલી હતી, અને મુંબઈમાંજ બજારગેટના નાકા આગલ આવેલાં ફાસીના તલાવ આગલ એમને ફાસી દઈ મારી નાખવામાં આવ્યા હતા. એવણ પોતાના ધર્મને માટે માર્યા ગયા તેથી ઘણાક જરથોશતીઓ (મુખ્ય કરી ભરૂચના) એવણની નઇમેતે દર શાલ બાજદરન કરેછે, અને કેટલાકોતો એમને નામે વંદીદાદ ઇજિશની કરાવવાની માનતા પણ કરેછે.

તા૦ ૨૩ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૫ માહ ૧૨ (કે૦) ૧૧૫૨ યજદજરદી.

મરણ—ભીખાજી બેહરામજી પાડે[4]—એવણ "ભીખા બેહરામ" ના નામથી તે વખતના વ્યાપારીઓમાં જાણીતા હતા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ થી પીનાયતી

---

૧ એવણના બાવા શેઠ ફરામજી રુસતમજી શેઠના તે સુરતવાલા શેઠ રુસતમ માણેકના વડા દીકરા હતા તેવણને પોતાના બાપના હીસાબ કેતાબ સબબી ઇંગ્રેજી કોઠીવાલાઓ સાથે વાંધો પડવાને લીધે સુરતના નવાબે ઇંગ્રેજી અમલદારોની ઉશ્કેરણીથી થોડુંકવેર કેદ કીધા હતા, પણ તે માટે એવણના ભાઈ શેઠ નવરોજજીએ ઇંગલાંડ જઈ ફરીયાદ કીધાથી તુરત પાછા છોડયા હતા એ પછી તેવણે મુંબઇમા આવી રેહઠાણ કીધુ હતુ અતરેના સરકારી અમલદારોમા તેવણ મોટો વગ ધરાવતા હતા, તથા મુંબઇમા પંચાત સથાપવામા એવણની આગેવાની હતી એવણના વડા દીકરા શેઠ કાવસજી ફરાંમજી શેઠના તે પુણાવાલા ખાનબાહદૂર શેઠ અરદેશર ખરશેદજી મુનસફના બાવા હતા તેવણ શીરંગીઓની તરફથી વસાઈ તથા પુણા ખાતે કૉનસલનું કામ કરવાને જતા હતા સુરતના ઈંગ્રેજી અમલદારોએ તેવણને કાઇક નોકરીઓ બજાવ્યાના બદલામા રાંદેલ તરફ થોડીક જમીન ઇનામમા આપી હતી તેવણના બીજા ભાઇઓ શેઠો દાદાભાઇ, બરજોરજી, તથા જમશેદજી ફરામજી શેઠના પણ અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓ તથા પારસી પંચાતના અકાબરો હતા

૨ એમ કેહછે કે આ ઓરત કદમી એતેકાદ ઉપર ઘણી સખત હતી, અને ભરૂચમા લોકોને કદમી થવાને ઘણી ઓહોસ દેખાડતી હતી.

૩ આ વેળાએ એવણની સાથે બીજા ઘણાક પારસીઓને અતરે તેમનો ઇનસાફ કરાવવા માટે ભરૂચથી મોકલ્યામા આવ્યા હતા એ મારામારીનો મુકદમો મુંબઇમા "મેયર" ની કોરટમા ચાલ્યો હતો, અને તેમા મજકૂર હોમાજીને ફાસીની તથા બીજા કેટલાકોને બંદીખાનુ અને દંડની સજા કરવામા આવી હતી આ માટે તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી ૧૮૨૭ ના "મુંબઇ સમાચાર" મા એક ચરચા પત્રી લખેછે કે એ સઘળા પારસીઓના દંડ આપવા તથા છુટકારો કરવાને પારસીઓમા ઉઘરાણુ કરી રૂ૦ ૩૯૦૦ નો દંડ આપી અતરેથી ભરૂચ રવાને કર્યા હતા આ ટાંમા દસ્તુર કામદીનજીના ગાદીનશીન દસ્તુર અસપંદયારજી પણ મુંબઇ ખાતે આવ્યા હતા, અને તેઓ અતરેથી માન અકરામ સાથે પાછા તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર ૧૭૮૩ ને દીને ભરૂચ ગયા હતા એવુ અમારી પાસેની એક ઘણી જુની નોધ ઉપરથી માલમ પડેછે.

૪ મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી ફરામજી પાડેના બપાવા એવણના એક ભાઇ શેઠ કારાભાઈ મેહરામજી પાડે તે મથરાજવાલા શેઠ કાવસજી એદલજી પાડેના વડવા પણ અતરે તે વેળાએ એક જાણીતા પારસી ગ્રહસ્થ હતા તેવણના રોજગાર વિષેની કસ્સી હકીકત મલતી નથી એવણના બાવા શેઠ બેહરામજી ખરશેદજી પાડે અતરે યુનેટેડ ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના કીરકુલ કંત્રાકટો લેતા હતા તેવણના બાવા શેઠ ખરશેદજી પોરુચાજી પાડે ઇ૦ સ૦ ૧૬૬૫ મા ભરૂચથી મુંબઇ આવ્યા હતા કેહછે કે જયારે એવણ અતરે આવતા હતા ત્યારે ગુજરાત તરફ મુસલમાનો અને મરાઠાઓ વચ્ચે લડાઇ ચાલતી હતી તેમા એવણને જાસુસ સમજી પકડીને વલસાડની પાસેના "પાડેરાધડ" નામના એક કીલ્લામા બંધ કીધા હતા, જયાથી થોડાક મહિનામા છૂટી એવણ મુંબઇ તરફ આવ્યા હતા આથી એવણની અટક "પાડે" કરી પડી હતી મુંબઇ આવ્યા પછી અતરે જે ફરતો કોટ બંધાતો હતો તેને માટે બેગારીઓ, ટોપલીઓ, તથા બીજો કીરકુલ સામાણ પુરો પાડવાનુ એવણને કંત્રાકટ મલ્યુ હતુ.

દારૂકામ તથા બીજા પરચુરણ સામાનનો વેપાર કરવાનું શરૂ કીધું હતું, અને તે માટે ઇંગ્રેજ બજારમાં એક મોટી દુકાન કાઢી હતી. તે વખતના ઇંગ્રેજ અમલદારોમા પણ એઓને એક "પ્રમાણીક દુકાનદાર" તરીકે સારૂં માન મળ્યું હતું. પવનચક્કીના મેદાનમા હાલની નવી "પોસ્ત આફીસ" ની ઈમારતની સામેના જે કુવાપર ઝવાર સાંજ પારસીઓ હાથમોઢું ધોઈ બંદગી કરેછે તે કુવો એઓએ બંધાવ્યો હતો. એઓ તે વખતના મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક અગેવાન હતા.

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (કદમી) ૧૧૫૩ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈમને શેઠ દાદીભાઈ નોશેરવાનજીએ પેહલ વેહલા આતશબેહેરામ બનાવી તે તખ્તનશીન કીધા હતા. આ આતશબેહેરામ પરઠવાની સઘળી ક્રિયા મુલ્લાં કાઉસ રૂસતમ જલાલે કદમી તરીકા પ્રમાણે કીધી હતી.[1]

[1] આ આતશબેહરામના દરવાજા ઊપર મરહુમ મુલ્લાંફીરોજના બનાવેલા નીચલા બેતો તખ્તીમા કોતરેલાછે,

بنام خداوند هردو سرای
به نیکی همه بنده را رهنمای
خداوند داور خداوند دین
بری دانش از عیب و نقص و قرین
ازو بر زراتشت پاکیزه نام
درود و تحیات بادا مدام
شد از بعد ترویج دین بهی
بنای خجسته عبادت گهی
بنای چو جنت رفیع و بلند
ستایش که داور ازو خرسند
بنا کرد دادی نه روزگار
ز نوشیروان در جهان یادگار
نهال شریعت ازو تازه شد
بهی دین دیگر ره پرآوازه شد
خدایا مر اورا تو پاینده دار
بدولت ورا در جهان زنده دار
مگو دون رسد دیگ آوای او
بعقبی گرو نشان بود جای او
شد اتمام این جای نیکو نهاد
به تدبیر دستور کارس راد
چو جمشید مهروز ش ارشتان رشیش
مه فروردین سوی و نور سروش
بدانش چو فیروز سالش بجست
ز آتش ورهرام آمد درست

માએની—બંધે જેહાનના પેદાના કરનાર ખોદાતાલાના નામથી, કે જે તમામ બંદાઓને નેકીની તરફ રાહનો બતાવનારછે તે ઈનસાફ અને દીનનો સાહેબછે કે તેની જાત બીજાના સબબ, એબ, તથા નુકસાનના

તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર.

આતરેની સરકારના દરિયાઈ ખાતાના કમાનડર-ઈન-ચીફ વાઈસ એડમીરલ સર એડવરડ હયુજીસ કે. બી

પાક (દૂર) છે તે સાહેબ તરફથી પાકીજે નામના જરાતોશ્ત ઊપર, દોઆ અને આફરીન હમેશા હોજો બલી દીનને રેવાજ આપવાને સારૂ, બંદગી કરવાની મુબારક જગો બનાવી નેક જમાનાનો દાદી, કે જે આએ જેહાનમા નોશીરવાનથી યાદગારછે તેને બનાવી શરીયતનો રોપો તેથી તાજો થયો, અને બધી દીન બીજીવાર મશહુર થાઈ એ ખોદા તુ તેને પાસ સલામત રાખ, અને તેને દોલત સાથે જેહાનમા જીવતો રાખ તેનો નેક આવાજો આશમાન સુધી પોહચે, અને આકેબત બેહેશતમા તેની જગો થાએ દાનાવ દસતૂર કાઊસની તદબીરથી, આએ નેક રવેસની જગો તઈઆર થઈ. જયારે અકલ અને હોશથી તેનો રોજ અને માહ મે જોયો, ત્યારે તે ફરવરદીન મહિનો અને સરૂશ રોજ હતો જયારે ફીરોજે દાનાઇથી તેનુ વર્ષ શોધીઊ ત્યારે "આતશવરેહરામ"* બોલમાથી તે બરાબર આયુ

* અબજદને કાયદે 'આતશવરેહરામ' બોલના આંકડા ગણતા તે ૧૧૫૩ થાયછે

વળી એ આતશબેહરામ પરઠવા તે દોનેતી જશનની મીજલસનો અહેવાલ મુલ્લાં ફીરોજે પોતાની "દીને બેરદે મનઝુમે" ની ચોપડી જે મુલ્લાં ફીરોજ કેતાબખાનામાછે, તેને સફે ૭૦ મે નીચે પ્રમાણે લખ્યોછે —

ચુ શુદ એનજામે આન આલા એમારત,
દેલે બેહદે બરીન ઝુ શુદ બશારત
બ એસતેસવાબ બેહદીનાને દીનદાર,
કે બુદ્દ મુબાઈ ખુદ સરદાર
પકી જમશેદ મોદી એબને બોધા,
મયાને અંજુમન તાબાન ચુ કુકા.
નાહનાભાઈ બીન બેહરામે દાવર,
કે પજદાબાદ ઉરા ઇયારી યાવર
દીગર અઝ વાપેએ નવરોજે મશહુર,
રશીદે કારદાનેંદેહ દો મુર
મોહીન માનેક કોહીન બેહમન દો દાના,
બેરદમ દો હવીવારી તવાના
મોનોચેહર એબને જીવન આન નેકોનામ,
કેબાશદ દર જેહાનશ કામો આરામ
દીગર જુમ્ને જે બેહદીનો જે દસતુર,
તમામે અનજુમન ઝીન શાદો મસરૂર
ફરેન ખુરમ મકાન ગશતનદ હાઝેર
હમાશ ઝ્ન ખુશી ખુશ ખુદ ખાતેર

માએની—જયારે તે બુલંદ ઈમારત તૈયાર થઈ, ત્યારે મોટા બેહશ્તનુ દીલ તેનેથી ઉમેદવાર થયું મુંબઈમા જે દીનદાર બેહદીનો સરદાર હતા, તેઓ સવાબના હમશેરામા શામેલ થયા. તેમા એક જમશેદજી બીન બોધા મોદી, કે જે અંજુમનની વચ્ચે ચંદરની પેઠેતે ચળકતો હતો. નાનાભાઈ બીન બેહરામજી દાવર કે ખોદા તેનો દોસ્ત અને મદદગાર થાજો બીજા મરહુમ નવરોજી વાડીઆના બે છોકરાઓ, જે પોહચેલી બુધીના અને કામના જાણનારા હતા. તેમાં વડો માણેકજી અને નાહનો બહમનજી, એહુ દાનાવ, અકલમંદ, હુશીઆર, અને તાકતિવાન હતા. નેકનામ મનોચેહર બીન જીવણ, કે તેને આએ દુનયામા મેરાદ અને સુખ હાસલ હોજો. બીજા બધા બેહદીનો, દસતુરો, અને તમામ અંજુમન એ કામથી ઘણા ખુશી થયા હતા તે સુંદર મકાનમાં તવાઓ હાજર થયા, અને એથી સઘળાઓનુ દીલ ખુશ અને ખુશહાલ થયુ હતુ.

એ. મુંબઈના ગવરનરની કૌનસીલ ઉપર તા૦ ૧૦ મી માર્ચ ૧૭૮૩ ને દીને એક પત્ર લખી તેમા અતરેની પ્રજાને તેમજ યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીને સરકારી ગોદીના "માસટર બીલડર" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆએ જે કીમતી નોકરીઓની મદદો કીધી હતી તે વીસતારીને જણાવી; અને તેના બદલામા તેઓને મુંબઈના ટાપુમા દર વર્ષે ૮૦ મુડા ભાત ઉપજે એટલી જમીન પેનપર પગ ભેટ આપવાને મજબૂત બનામણ કીધી હતી; તે મુજબ નામદાર ગવરનર વીલ્યમ હારનબી તથા તેની કૌનસીલના અધિકારીઓએ આજની તારીખે પોતાની નકી મુવાની એક સનદ[1] લખી મજકુર બંને ભાઇઓને પરૈન મધે ૮૦ મુડા ભાત ઉપજે એટલી જમીન પેનપર પગ ભેટ આપી હતી.

મુંબઈની ગોદીના "માસટર બીલડર" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆને તેમની કીમતી નોકરીઓના બદલામા અતરેના બાગના કમાનડર-ઈન-ચીફ વાઈસ આડમીરલ સર એડવર્ડ હયુજીસ, કે. બી. એ એક સોનાનો યાદ ધરતા લેખ સાથે આજે વર્ષમા ભેટ આપ્યો હતો.[2]

૧ આ સનદની એક નકલ શેઠ દાદાભાઇ પેસતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી, અને તે આપણા પારસીઓને માન પમાડનારી હોવાથી અતરે સદામરી રાખીયે છૈયે:—

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪.

તા૦ ૨ લી જાનેવારી.

રોજ ૨૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૫૩ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી જીજીભાઈ વાછા[3]—ઉમર વર્ષ ૩૯) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવસારીથી અતરે આવી પોતાના ભાઇઓ શેઠ એદલજી તથા શેઠ બરજોરજીની સાથે ગાંધીની દુકાન મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૬ મી જાનેવારી.

રોજ ૬ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૫૩ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ મનચેરજી ખરશેદજી શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૭૦) સુરતના એક નામીચા તથા આગેવાન શેઠીયા એવણ પ્રથમમાં સુરત ખાતે મુંબઈવાલા જાણીતા શેઠ માણેકજી નવરોજજીને ત્યા નોકરીમા હતા. તે પછી મોટા પાયાપર પોતાનો વ્યાપાર તેમજ સુરતની વકી-

૨ આ બક્ષિસ ચાંદો ઊપર નીચે પ્રમાણે લેખ કોતરેલાછે.—

THE GIFT
OF VICE ADMIRAL
SIR EDWARD HUGHES K B TO
MONACJEE LOWJEE
FOR SERVICES RENDERD THE
NATION
On the release
MODEL OF THE "SUPERB" '1783'

THE GIFT

આજ વર્ષમાં શેઠ પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆએ રૂની ગાસડીઓ દાબવાનો એક સ્ક્રૂ કોટના દેવળની પછવાડે બંધાવ્યો હતો.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી.

મુંબઈના ગવરનર આર. એચ. બોડામે આજ દીને પોતાને હાથે નીચલી મીનીટ કરી પારસીઓના ઘેરગતુ કજીઆઓ ચુકવવાને પંચાત ઠેરવી હતી—

" નામદાર પ્રેસીડંટ તથા કૌનસીલના તા૦ ૧૫
" મી મેએ ૧૭૮૬ ના હોકમ મુજબ પંચાએત અથવા
" પારસી ટોળાની મંડળીએ ઘરગતુ કજીઆઓનો ફેસલો
" કરવા તથા પોતાની કોમનો વહીવટ ચલાવવા થકી
" ૧૨ ધણીઓની જથુકની એક કમીટી ઠેરવવાને વાસ્તે
" પારસી તથા અંગીઆરૂ મળીને ૨૮ શખસોના નામ
" મને આપ્યાછે, તેમાંથી નીચના ૧૨ શખસોને ચુંટી
" કાઢ્યાછે, અને કમીટીને સારૂ તેઓને ઠેરવ્યાછે, માટે
" સઘળા કામ સારૂ તેઓને માન આપવું.

પારસીઓ.

જમશેદ આગા મોદી.
નાનાભાઈ બેહરામજી (બનાજી).
માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ
દાદીભાઈ નોશરવાનજી.
હીરજી જીવણ (રેડીમની).
સોરાબ મનચેર જીવણ (રેડીમની).

અંઘીઆરૂઓ.

શાપુરજી બહમનજી શેઠ.
દસ્તૂર કાવશજી પેસ્તનજી.[૨]
સોરાબજી નાનાભાઈ શેઠ.
હોરાબજી ફરામજી.
કાવશજી ભીખાજી.
હોરાબજી ફરદુનજી (લશ્કરી)

તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૭૮૭ ને દીને હું એ સહી કરી આપીછે.[૩]

(સહી) આર. એચ. બોડામ—ગવરનર.

તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૮ (શેં૦) ૧૧૫૬ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર જમશેદજી જામાસ્પજી આશા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) નવસારીવાલા દસ્તૂર જામાસ્પ આશાના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૩ માં પોતાના બાપનાં મરણથી નવસારીના ત્રિજા દસ્તૂરની જગા મલી હતી. એવણે પોતાના બાપના હાથ હેઠલ અવસ્તા, પેહલવી, તથા ફારસીનો પુખ્ત રીતે અભીઆસ કીધો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ના ડીસેમ્બર માસમાં મો૦ આંકવીટલ ડુ. પેરો નવસારી ખાતે નીરંગસ્તાન કેતાબને માટે એવણની મુલાકાતે ગયો હતો, અને એવણ જોડે કેટલાક કલાક સુધી પેહલવી તથા ફારસીમાં વાતો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ માં એવણ મુંબઈ મધે આવ્યા હતા, અને ત્યાં એમને ઘણું માન મલ્યું હતું. એવણે ફારસી બેતો, ગઝલો, વગેરેની "દીવાને જમશેદ" નામની કેતાબ, તથા પાંચ અને છ બીસ્રગની બે "મુખમસ" અને ત્રણ "મુસદસ" લખીછે.

તા૦ ૧૫ મી માર્ચ.

આજ દીને મુંબઈના ગવરનર આર. એચ. બોડામે શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆને પોતાની સહી સુધાંનો એક પરવાનો આપયો કે તેવણે એક ઘોડાની ફાએટીન મુંબઈમાં વાપરવી, અને કોઈબી ધણીએ કાંઈબી કારણસર તેવણને તે વાપરવામાં હરકત કરવી નહિ.[૪]

તા૦ ૧૬ મી માર્ચ.

આજ દીને મુંબઈના ગવરનર આર. એચ. બોડામે પારસી પંચાતના મુખ્ય અકાબરો દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજી તથા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજી ઉપર એક પત્ર લખી જણાવ્યું કે પંચાતે મને જે ૨૪ નામ લખી મોકલ્યા તેમાંથી ૧૨ નામ ચુંટી કાઢીને તેઓની કમીટી ભરવાની હું તમોને સતા આપું છું, અને તમોએ અંજુમન મેલવી આએ બાર પંચની બીના સર્વેને

---

૧ આએ સ્ક્રૂની જગાપર હાલમાં "પોરટ પ્રેસ કંપની" ના પ્રેસો આવેલાછે

[મુંબઈનો બાહાર સફે ૫૫૮].

૨ આએ નામ કદમી ટોળાના દસ્તૂર (મુલ્લાં) કાઉસ રૂસ્તમ જલાલનું હશે, અને કદાચે ભુલથી રૂસ્તમજીને ઠેકાણે પેશતનજી કરી લખાયું હોય એવું અમો ધારીએ છીએ, કારણ આએ નામનો કોઈ દસ્તૂર મુંબઈમાં થઈ ગયો હોય એવું જાણવામાં આવ્યું નથી

૩ ખોલાસે પનચાત સફે ૬૭

૪ આ પરવાનાની ગવરનરની સહીની અસલ નકલ મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ અમોને દેખાડી હતી, તે પરથી નીચલી નકલ ઊતારીછે:—

Be it known—That Pestonjee Bomanjee merchant having requested of me to grant him the Indulgence of using a Phaeton* I have accordingly granted his Request and no person on any consideration whatever must impede or molest him on this Account Given under my Hand in Bombay this Fifteenth day of March 1787

(Signed) R H BODDAM

* One Horse Chaise

જાહેર કરી, અને તમોએ તમારા ટોળાના કાયદા પ્રમાણે બધાનો મરજી નિભાવ કરવો, તથા કોઈની શરમઆબરૂ ગણવી નહિ.[1]

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૫૬ યઝદજરદી.

મરણ—આ૦ નવરોજજી ફરામજી શેઠ[2]—ઉમર વર્ષે ૮૦) એઓ ભરૂચ મધેની હોમાબાગાની દરેમેહરના વડા પંથકી હતા. જરથોશતી દીનઆદાનની ક્રિયાઓ અને તરીકાઓમાં એઓ ઘણા હુશિયાર ગણાતા હતા. ભરૂચના જરથોશતીઓના છોકરાઓને ધર્મની કેળવણી આપવાને એઓએ પોતાની દરેમેહરમાં એક વર્ગ ઉઘાડેલો હતો.

તા૦ ૬ ઠી આગસ્ટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૫૬ યઝદજરદી.

મરણ—આ૦ મોબેદ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆનાં પેટના મણિઆબાઈ—એઓ તે વખતની મુંબાઈની પારસીની પંચાએતના વડા આગેવાન શેઠ નાનાભાઈ બેહરામજી દાવરના બેટી હતા, તથા નાની ઉમરમાં મરણ પામ્યાં હતાં. એઓના પુનને માટે એઓના ખાવિંદે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ માં ગુજરાત તરફથી દરિયારસ્તે આવતા મુસાફરોના ઉતારાને માટે ઉદવાડાની પાસેના "પારડી" ગામમાં એક ધર્મશાળા બંધાવી હતી.

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ.

રોજ ૭ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૫૬ યઝદજરદી

મરણ—ધનજીશાહ મનજીશાહ—ઉમર વર્ષે ૭૫) સુરતના એક મોટા વેપારી, વાહણવટી, જાગીરદાર, તથા ત્યાંના કદમી પંથના વડા આગેવાન. એઓ સુરતની ફ્રેન્ચ કોઠીના સરદારોની આડત, તેમજ પોતાને હીસાબે ચીન તથા મુંબાઈ ખાતેનો મોટો વેપાર કરતા હતા. આ માટે એઓનાં ઘણાંક સફરી વાહણો તથા બનેલાઓ હતાં. સુરત માહેની કદમી, શેહનશાહીઓની મોટી તકરારોમાં એઓ કદમીઓની તરફના વડા આગેવાન હતા, તથા ભરૂચથી એક (પડગાઉથી મુંદ્રાં) કાઉસ રુસ્તમ જલાલને તેડાવી મગાવી ઈરાન ખાતે પોતાને ખરચે મોકલ્યા હતા. મુંબઈમાં પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ માં એઓએ આપણી કદમી ટોળાનો પાયો નાખ્યો હતો.[3]

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર

રોજ ૨૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૫૭ યઝદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ બેહરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષે (૨) શેઠ બેહરામજી બનાજી ભીમજીના વિચલા દીકરા. એઓ પોતાના બાપની "બનાજી ભીમજી" ના નામથી ચાલતી પેઢીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિતરાઈઓ સાથે ભાગીઆ હતા. તે પેઢીની તરફથી વેપારને અરથે એઓ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ થી તે ૧૭૭૩ લગણ બંગાલા ખાતે રહેતા હતા, અને ત્યાંના ગવરનર સર જાન કારટીઅર સાથે એઓને ઘણી દોસ્તી તથા સંબંધ થયો હતો. આ ઉપરથીજ એઓની મરજીએ પેઢીને લગતાં એક વાહણનું નામ "કારટીઅર" કરી રાખવામાં આવ્યું હતું.

તા૦ ૧૭ મી ડીસેમ્બર.

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૫૭ યઝદજરદી

મરણ—પથરી કોઠીદાર બેહરામજી[4]—ઉમર વર્ષે ૭૫) એઓ અગરના એક જાણીતા તથા હુશિયાર માણસ હોવાથી તે વેળાની પારસી પંચાએતમાં એક અધિકારી તરીકે એઓને મુકરર કીધા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૬ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૫૭ યઝદજરદી

મરણ—ફરામજી હીરજી મોદી—ઉમર વર્ષે ૫૦) શેઠ હીરજીભાઈ જીજીભાઈ મોદીના વડા દીકરા. એઓ

---

[1] આ પત્રની નકલ બોમ્બેરેસિડન્સીમાંથી સને ૨૩૪ મે દાખલ કીધેલી તે સદરહુ અત્રે છાપ્યે છૈયે:—

Nanabhoy Behramjee
Dadabhoy Nasserwanjee,

I now send you the power for holding the Court to which I have chosen out of Twenty four persons nominated by the Punchait or assembly of the Parsee Caste; you will make the same known in General assembly and act with them agreeable to the Rules of your Caste, doing strict justice to all parties, without favour or affection to any one.

I am
Your friend and well wisher
(Signed) R. H. Boddam
Bombay, March 10th 1788

[2] મરહુમ મુંબઈ શ્રીરોજજીના ભમાવ, તથા શેઠ ડોસાભાઈ સોરાબજી મુનશીના બાપના કાકા, તથા એક શેઠીનારજી દાદાભાઈ મરૂચાના બનાવાના બાપદાદા

[3] આ આગમન ઉપરથી કેટલાક કહે છે કે એઓએ મુંબઈમાં કદમી તરીકે મુંબઈ આદરાનની એક દરેમેહર પણ બંધાવી હતી, લેકીન તે વિષે કાંઈ ચોક્કસ ખબર મળી શકતી નથી.

[4] શેઠ કાવસજી ન્યાસરવાનજી કે હીરજી કે જેઓ પારસીઓમાં "કાકા" એક ટરમ મળી હપ્પણથી તેવ-ગુના વડા

ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૮ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમનાં યુનૈટેડ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના અમલદારોને તથા મરકર બાતોને મુર જામ પોહચાડવાનાં કંત્રાકટોમા પોતાના કાકાઓની સાથે સામેલ થયા હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ મા સર્વે ભાગયાઓ હીસાબ નકી કરી છુટા પડયા હતા. એવણના એકજ દીકરા શોરાબજી નામે હતા, કે જેમના મરણ પાછી એવણની ઓલાદ ખતમ થઈછે.

તા૦ ૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૩૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૫૭ યજદજરદી.

મરણ—મોદી માણેકજી કાઊશજી—ઉમર વર્ષ ૬૦ સુરતવાળા મોદી કાઊશજી ભીમજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૨ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોએ સુરતના પારસીઓના વડા અકાબર ઠરયા હતા. સુરતની ઇંગ્રેજી કોઠીમા એવણના હક ઉપર કાંઈ તરાપ મરાયાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪ માં એવણ પોતાના ભાઈ શેઠ ડાશાભાઈ સાથે મુંબઈમાં ગવરનરની હજુરમા તેની ફરીઆદ ગુજારવાને આવ્યા હતા. જે ઉપરથી અતરેના ગવરનર બોડામે સુરતના ચીફ મી૦ ટામસ ડેએ ઉપર એજ સાલની તા૦ ૬ ઠી ડીસેમબરે પોતાને હાથે એક પતર[1] લખી એઓ બન્ને ભાઈઓને સરકાર તરફથી હમેશની માફક મદદ કરવાને તથા તેઓના કામમા કોઈબી નવા ધણીને વચ્ચે નહિ આવવા દેવાને ભલામણ કીધી હતી.

તા૦ ૨૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૫૭ યજદજરદી.

મરણ—નાનાભાઈ બેહરામજી દાવર—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૩ મા પોતાના બાપનાં મરણબાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના કાકાઓ સાથે વહીવટ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ માં વડા કાકા શેઠ માણેકજી બનાજીનાં મરણ બાદ એવણ તે પેહડીના વડા ભાગ્યા થયા હતા. તે વેળાની માશીઅરસ હટર, રેલ, અને ઈવિસનની જાણીતી વ્યાપારી પેહડીના એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થી દલાલ થયા હતા, તથા તે પછી તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૭૮૦ થી તે પેહડીમા એવણનો રૂપીએ ડોઢ આનો ભાગ કીધો હતો: આથી મુંબઈમા ઇંગ્રેજી વ્યાપારી પેહડીના પારસી દલાલ તરીકે પેહલ વેહલા એવણ ગણાયછે. ભરૂચના નવાબની અતરેની આડતનું કામ પણ એવણનીજ પેહડીને હસ્તક હતું. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ "દાવર" અથવા વડા અકાબર હતા, કે જેથી આજસુધી એવણનું કુટુંબ પણ એજ અટકથી ઓળખાએછે.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ લવજી શોરાબજી લાકડાવાલાએ વસાઈ મધે ગુજરાતથી પગરસ્તે આવતા મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાલા બંધાવી તે ખુલ્લી મુકી હતી.[2]

આએ વર્ષમા કમીઆણી મધે મુંબઈવાલા શેઠ એદલજી બેહરામજી મોદીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી[3]

આએ વર્ષમા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆએ ઉદવાડાની પાસેનાં પારડી ગામમા એક ધર્મશાલા ગુજરાતથી પગરસ્તે આવનારા મુસાફરોના ઉતારાને માટે પોતાના પેહલીવારના ધણીઆણી બાઈ આઈમાએ તે

---

[1] આ પતરની નકલ સુરતવાલા ખાનબાહદર મોદી રૂસતમજી ખરશેદજીએ "પારસી લા કમીશન" ના રીપોરટની સેવટે કરેલી ખીલીટમા સફે ૨૫ મે નીચે મુજબ છપાએલીછે—

To Thomas Day Esq
Chief at Surat

Sir,—Mananckjee Moody and his brother now return to Surat, having happily finished their business here. As the Moody's family are ancient servants to the Honorable Company, and dependants on their Factory at Surat, you will please to give them every assistance in your power, that their business may go on as usual, and that no new people whatever may be permitted to interfere in their just and established rights

I am Sir
Your most obedient humble servant
(Signed) R. H. Boddam.

Bombay, 6th December 1784.

[2] "આએ ધરમશાળાની અંદર મુસાફરોને કામ આવે તેવાં બરાનાના પુરતા વાસણો વીગેરે મેલાવીને તેઓની મદારત માટે એક મુસારેદાર પારશીને ચાકરીએ રાખેલો હતો તે પરમાણીક પારશીને આપણી તરફના ઘણા સાહેબો એદલ દરીઆને નામે ઓળખતા હતા"
[મુંબઈનો બાહાર સફે ૬૨૧]

[3] એ દરેમેહરમા આતશદાદગાહ તખતનશીન કરેલાછે. એનો પરઠાયાનો દાહડો વાર માલમ પડતો નથી, પણ ઊપલુ વર્ષ એ દરેમેહરવાલા એ૦ દારાબજી દસ્તૂર રૂસતમજી સંજાણાએ મેલવી આપ્યુ છે એની આગમજ એજ જગોપર એક ઘણી પુરાણી દરેમેહર હતી, પણ તે બીશમાર હાલતમા આવ્યાથી આ દરેમેહર બંધાવી હતી એ દરેમેહર બંધાવનાર શેઠ એદલજી બેહરામજી મોદી, બાઈ ગોરલાબાઇ તે મરહુમ વાડીઆજી શેઠ જાગીરજી નશરવાનજીની બેઠીના મમાવા થાયછે

શેઠ નાનાભાઈ બેહરામજી મારરનાં છોકરીની નઠ્યતે બંધાવી હતી.[૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯.

તા૦ ૫ મી આપરેલ,

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી દાદજી ગાંધી[૨]—એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપની ગાંધીની દુકાન ચલાવતા હતા. તે પછી બાપના મરણ બાદ પોતાના ભાઈઓની સાથે કોરસ્તાઓ પરથી અલગી જાતનું કરીયાણું મંગાવી તેનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

રોજ ૯ માહ ૮ (ક૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—રેતનજીશાહ મનજીશાહ[૩]—ઉમર વર્ષ ૬૧) સુરતના શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહના નાધના ભાઈ એવણ પોતાના ભાઈની સાથે મુંબઈ, ચીન, વગેરેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. સુરત માહેલી કદમી શેહનશાહીઓની મોટી તકરારોમાં એવણે પણ પોતાના ભાઈની સાથે કદમીઓની તરફથી ઘણો ભાગ લીધો હતો. એવણ પોતાના વખતમાં પેહલવી તથા ફારસી સારીપેઠે શિખેલા હતા, અને જરથોસ્તી મજહબને લગતી કેતાબોનો એક સારો સંગ્રહ પોતા પાસે કીધો હતો.

તા૦ ૨૪ મી જુન.

રોજ ૧૭ માહ ૯ (શ૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી નાહનજીગોરા[૪]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ નાહનજી નશરવાનજી ગોરાજીના પાચમા દીકરા. એવણ પોતાના શેઠ શેઠ દોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીની તરફથી તેમના વ્યાપારને માટે ચીન વાહાણ "ખુશરવી" માં જતા હતા, અને રસ્તામાં વેશાવ તરફ ડુબી ગયા હતા.

તા૦ ૨૦ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૪ માહ ૧૧ (શ૦) ૧૧૫૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદી[૫]—ઉમર વર્ષ ૫૯) શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી હીરજી મોદીના દીકરા એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવી પોતાના પિત્રાઈઓ શેઠ મેહેરામજી તથા ભીખાજી રૂસ્તમજી મોદી સાથે ગલ્લામાં મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. તે વેળાની અતરેની પારસી પંચાતના એવણ એક આગેવાન હતા. એવણની નઠ્યતે એવણના વીધવા બાઈ નવાજબાઈએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ માં કમીઆણી મધ્યે એક દોખમું બંધાવ્યું હતું.

તા૦ ૧૬ મી નવેમબર.

રોજ ૭ માહ ૨ (શ૦) ૧૧૫૯ યજદજરદી.

મરણ—હમાબાઈ તે બહમનજી લવજી વાડીઆના ધણિઆણી—એવણ તે વખતે પારસી બાનુઓમાં એક વગવાળા ધણી, તથા સાહસીક બાઈઓમાંના માંહે તરીકે મશહુર હતાં. એવણના પુનને માટે એવણના દીકરા શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆએ ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમા આગળ જવાનો રસ્તો કે જે ઘણી ખીકટ હાલતમાં હતો તે સોભાથી ઉપરજવાને માટે સીડીઓ બંધાવી હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦.

તા૦ ૬ ઠી માર્ચ

આજ દીને શ્રી કનવાન મધે મુંબઈના વ્યાપારીઓના આડતીઆઓએ ત્યાંના ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના

---

૧ આ ધર્મશાળા હાલમાં તદન ખીસમાર હાલતમાં આવી પડી છે, અને તે ઠેકાણે કેહે છે કે માણસોને બદલે ગાયઘોડો વીસામો લે છે. એને માટે શેઠ દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ કેહે છે કે તે બાઈ આઈમાઓની વરસી ઊતર બાંધી મુકી હતી, અને તે ઊતર રૂ૦ ૨ થી ૨॥ હજારનો ખરચ થયો હતો.

૨ એવણના બાપ દાદજી જીવાજી ગાંધી અતરે ગાંધીની દુકાન ચલાવતા હતા. એવણના વડા ભાઈ શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધી (તે શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ ગાંધીના બપાવા) તથા બીજા ભાઈ શેઠ મોટાભાઈ દાદજી ગાંધી એવણની સાથેજ કરીયાણાના વ્યાપારમાં શામેલ હતા. એઓ સઘળાઓ તે વખતે અતરેના જાણીતા રેહવાસીઓ હતા. શેઠ માણેકજીના મરણ બાદ તેવણના વીધવા બાઈ માણેકબહુ તથા શેઠ મોટાભાઈના દીકરા શેઠ હોરમજજી મોટાભાઈ ગાંધી તથા શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધીએ પોતાના બાપની અશકેઆમત વેહેચી લેવા માટે તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર ૧૭૮૯ ને દીને શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી ગામડીઆને લવાદ ઠેરવ્યા હતા. પણ એ પછી તેઓ બધે સાહેબો ટુંક મુદતમાં મરણ પામવાથી તેઓના વારેસો શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆ તથા શેઠ મેહેરામજી જમશેદજી ગામડીઆએ સઘળા વારેસોને બરાબર વેહેચણી કરી આપી હતી.

૩ મુંબઈવાળા મરહુમ શેઠ ડોસાભાઈ અરદેશર મોતીવાળાના બપાવા

૪ શેઠ દોરાબજી મનચેરજી નાહનજીગોરાના કાકા

૫ મુંબઈવાળા પ્રખ્યાત શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના બાવા

આડતીઆ મી૦ જાન હેરીસનને એક અરજી કીધી હતી કે "ઇંક્વિડે" નામના "હાગ મરચંટ" ઉપર તેઓના મુંબઈના આડતીઆઓએ મોકલેલા રૂના નાણાંની મોટી રકમોછે તે તે આપી શકતો નથી, અને તે માટે તેણે અમોને તે રકમો ત્રણ હફતે આપવાને જણાવ્યુ હતું, પણ તેમાંથી તે આપી શક્યો નહિ, અને મકાઉમા નાશી ગયો, માટે હવે અમો શું કર્યે ? અમોને મુંબઈ ખાતેના અમારા આડતીઆઓ તરફથી સખ્ત હુકમોછે કે અગર ચીનાઓ સાથે કાંઈભી વાધા પડેતો તેઓની સામે એકદમ મજબૂત ઉપાયો લેવા નહિ, પણ નામદાર કંપની સરકારના આડતીઆની પેહલા સલાહ લેવી તેટલા માટે અમો તમારી સલાહ માગીએ છેયે કે આપણે કામમાં "માંડરીન" ની કોરટમા જઇએ કે નહિ? આ અરજી ઉપર ત્રણ મુસલમાન તથા નીચના ચાર પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી.[१]

એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).
મનચેરજી દોરાબજી કોવાહ.
નશરવાનજી ભીખાજી (ચીનાઈ)
મનચેરજી નવરોજજી.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.
રોજ ૧૭ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૫૯ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી લવજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૭૬) શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના બાપની સાથેજ મુંબઈની ગોદીમાં નાહનપણથી રેહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪ મા બાપના મરણ પછી એવણને પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીના હાથ હેઠળ બીજા "માસ્ટર બીનડર" ની જગા મળી હતી. વાહણ બાંધવાના હુનરમાં એવણ પણ પોતાના બાપ તથા ભાઈની માફક ખબરદાર હોવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા ઇંગલાંડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ એવણને શાબાસી લખી મોકલી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા એઓ બંને ભાઇઓને મુંબઇની સરકારે પરેલ તરફ ૪૦) સુડા ભાત ઉપજે તેટલી જમીન ભેટ આપી હતી, તથા આતરેનાં બાગના કમાનડર ઇન-ચીફ સર એડવાડ હયુજીસે એજ વર્ષમા એઓને એક સોનાનો ચાહ ધરના લેખ સાથે બખશેશ કીધો હતો. એવણે તથા એવણના ભાઇએ સઘળાં મળી ૨૯) નવા આગબો સરકારને માટે બાંધ્યા હતા, તથા ઘણાકોની મરામત કીધી હતી. તે વખતની મુંબઇની પારસીની પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અગાવાર હતા.

[१] એ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી

તા૦ ૫ મી ડીસેમબર,
રોજ ૨૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ માણેકજી દોરાબજી સરાફે ચોપાતી મધે પોતાની વાડીમાં આતશ આદરાંનની એક દરેમેહર બંધાવી પરહાવી હતી.[२]

તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ તથા પારસી વ્યાપારીઓએ સૂરતેનો એક આગલો જાણીતો વ્યાપારી મી૦ ડેવીડ સ્કૉટ, કે જે હાલમાં ઇંગલાંડ ખાતે હતો તેની ઉપર એક ભેગો પત્ર લખી જણાવ્યુ હતુ કે સૂરતે મી૦ આનડરસન નામના કોઈ અમલદારને "ડપ્યુટી-ઑફ-પોલીસ" ના ઓધ્ધાપર સરકારે નેમ્યોછે, તેની ચાલ ચલણ અમોને ઘણી વાધા ભરી લાગેછે, શબબ જયારે તે કેવળી મેહમમાં "પ્રેસીડંટ" હતો ત્યારે તેણે કેટલાક સારા માણસોની બાયડીઓ સાથે ગેરમુલકાઈ ભરી ચાલ ચલાવી હતી, તે અને એવીજ બીજી તેની આડી વર્તણકોને માટે અમોએ મજકૂર તેની નેમનૂકની સામે ગઈ તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૭૯૦ ને દીને નામદાર ગવરનરને એક અરજી કીધી હતી, પણ તે પર તે નામદારે કસયું ધ્યાન આપ્યા વગર પાછી ફેરવ્યાથી અમોનેતો ફિકરો ભય લાગેછે, કે તેના ઓધ્ધા સાથે અમોને નજીક કામ પડવાથી, તે અમલદાર અમો રૈયત ઉપર વધારે જુલમ કરશે. તેટલા માટે અમોએ મજકૂર અરજીની એક નકલ તથા તે પાછી ફેરવ્યાનો જવાબ તમારી ઉપર આએ પત્ર સાથે બીડયોછે કે જો તમારી નેક નજરમાં દરશત લાગેતો તે નામદાર "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" આગલ રજુ કરજો આ કાગજ ઉપર પાંચ હિંદુ તથા નીચલા પારસી વ્યાપારીઓની મહીઓછે[३]—

દાદીભાઈ નોશરવાનજી.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.

આએ વર્ષમા કબીઆણી મધે મુંબઈવાલા ભાઈ નવાજબાઈતે મરહુમ શેઠ નશરવાનજી દાદાભાઈ ગાંદીનાં

[२] મુંબઈનો બાહાર સફે ૩૭૮. આ જગો પરના આદરાન એવણના દીકરા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૧૬ ને દીને કોટમા પોતાનાં રેહેવાના ઘરની પછવાડે લાવી તખ્તનશીન કીધા હતા, જયાં આજ લગણ તે મોજુદછે

[३] આ કાગજની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી

વીધવાએ પોતાના ખાવીંદની નઇએતે એક દોખમું બંધાવી પરશાવ્યુ હતુ.[૨]

આજ વર્ષમા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆએ પોતાના માતાજી બાઈ હમાબાઈ તે સુરતવાલા શેઠ ધનજી-બાઈ હતુજી મેહતાના[૨] દીકરી કે જેવણ તા૦ ૧૬ મી નોવેમબર ૧૭૮૮ ને દીને મરણ પામ્યાં હતા તેવણુની નઇએતે ચોપાટીના દોખમા ઉપર જવાના ડુંગરનો રસ્તો કે જે ઘણો બીકટ હતો તે ઉપર જવાને માટે સીહડીઓ બંધાવી હતી. તે આગમજ રવાનોની પાછળ પાયદશ જનારાઓથી છેક દોખમલગ જવાતુ હતુ નહિ. તે સઘળી અગવડ આ સીડીડીઓ બંધાવ્યાથી મટી ગઈ હતી.[૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૧ માહ ૭ (શેં૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—હીરાજી રતનજી પટૈલ—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ ભરૂચની જરથોશતી અજુમનના મુખ્ય પટેલ એટલે ઘરગતુ ટંટા ચુકવનાર હતા. કબીવાને લગતી ભરૂચની મોટી તકરારોમા એવણે જરથોશ્તીઓમા સમાધાની રાખવાને ઘણી કાળજી દેખાડી હતી

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

સંવંત ૧૮૪૭ ના, રોજ ૨૧ માહ ૭

આજ દીને મુંબઇના શેહનશાહી પંથકીઓ, તથા બરશનુમ અને વગર બરશનુમના તમામ મોબેદોએ એક લેખ કીધો હતો તેમા તેઓ લખેછે કે અમોએ મોબેદ જણ ૪ નામે આ૦ જમશેદજી ખુરશેદજી વાછા, આ૦ માણેકજી ખુરશેદજી પાવરી, આ૦ જમશેદજી રૂસ્તમજી દાબુ, તથા આ૦ ફરામજી મનચેરજી રાનજી, એઓને આગળ પાડીને નવસારીથી અંજુમન, તથા દસ્તૂર સાહેબ, તથા દેશાઈજીના ફરમાનથી વરશીઓ અને નીરંગદીનનું કામ મુંબઇમા કરાવ્યુ છે. આ લેખપર

આ૦ કાવસજી બચાજી, આ૦ ફરામજી બહમનજી, આ૦ એદલજી ફરામજી, આ૦ હોરમજજી કોહીદાર, આ૦ શોરાબજી હોરમજજી, આ૦ દોરાબજી હોરમજજી રાનજી, આ૦ ભીખાજી હોરમજજી સુજ, આ૦ મેહેરાનજી નવરોજજી કાતરક, આ૦ ખુરશેદજી માણેકજી વાછા, આ૦ ફરામજી દારાબજી મુલ્લા, આ૦ માણેકજી જમશેદજી પાવરી, વગેરે બીજા ૨૨ મોબેદોની શાહીઓ છે.[૪]

તા૦ ૩ જી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (કં૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી શોરાબજી મેહેરેમ દબ્બાન—ઉમર વર્ષ ૭૮) સુરતવાળા શેઠ શોરાબજી કાવસજી નેકસાઅતખાનના વડા દીકરા. એવણુના બાપે દીલ્હીના બાદશાહના ઘડીઆલો સમારી આપ્યાથી તેણે પ્રશન્ન થઈ તેમને તથા તેમના બે છોકરાઓને એલકાબો આપ્યા હતા, તેમા એવણને "મેહેરેમ દબ્બાન" એટલે "દુવાથી વધેલો" એવો ખેતાબ મલ્યો હતો ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ મા બાપના મરણબાદ એવણ તથા એવણુના નાહના ભાઈ શેઠ પેશતનજી તાલેવારખાન રંગમા રેશમ, કાપડ, વગેરેનો વ્યાપાર તથા પોતાના બાપને મળેલી જાગીરોનો ભોગવટો ચલાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થીતે ૧૭૮૦ સુધી પાંચ વર્ષને કરારે મી૦ બુચર નામના કોઈ ઇંગ્રેજ અમલદાર પાસેથી "ટીબા" પરગણુ લીધુ હતુ. એવણને બાપની જાગીરો તથા તેમના કુરબાના ઈજારદારના ઓઘા ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા ઓલપાડ, કરોદ, અને વાલોદ, ગામોની મામલતદારી સરકાર તરફથી મલી હતી.

તા૦ ૧૦ મી જુલાઈ

રોજ ૩ માહ ૧૦ (શેં૦) ૧૧૬૦ યજદજરદી

મરણ—કાઉસજી મનકજીવગા[૫]—ઉમર વર્ષ ૫૫) સુરતના એક જાણીતા પારસી વ્યાપારી. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૧ મા ભરૂચ બંદરેથી સુરતમા આવી કાપડ, રેશમ,

---

૧ આ દોખમાપર કરસી તખ્તી મારેલી નહિ હોવાથી તેના પરકાયાનો દાહડો વાર માલમ પડતો નથી, પણ ઊપલુ વર્ષ એવણુના એક હૈયાત બેટી બાઈ માણેકબાઈ તે મરહુમ શેઠ જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆના વીધવાની શાહદતથી તેમના પથકી એ૦ ફરદુનજી બરજોરજી વાછાએ મેળવી આપ્યુ છે એની આગમજનુ એક ઘણુ જુનુ દોખમુ હાલ કડીઆણીમા મોજુદ છે, અને બીજા એક ઇંટના બાંધેલા દોખમાની પડી ભાગેલી નિશાન માલમ પડેછે

૨ સુરતના આગલા જાણીતા શેઠીયાઓ દીનશાહજી તથા મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના બાપાવા

૩ આ સીહીડીઓ બંધાવવા પર થયલા રૂ૦ ૨૩૦૦) ના ખરચનો આકડો મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ પાસે હતો એ પછીતો અવાર નવાર એ સીહીડીઓમા પંચાત તરફથી ઘણો ફેરફાર કરવામા આવ્યો હતો.

૪ એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહેરજી રાણાવાલાએ નવસારીના પેહેલા દસ્તૂર મેહેરજી રાણા કેતાબખાનામા મેલેલી જુના લેખોના સંગ્રહની હાથની લખેલી ચોપડી સફે ૮૩

૫ સુરતવાલા ડાક્ટર માણેકજી બરજોરજીના બાપાવા

વીગેરેનો ધંધો કરતા હતા, તથા ત્યાંના પારસીઓમાં સારી આબરૂદાર ગણાતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૨૯ યઝદજરદી.

મરણ—દસ્તુર બેહરામજી રૂસ્તમજી ઉદવાડીઆ—(ઉમર વર્ષ ૫૫) ઉદવાડીઆ દસ્તુર રૂસ્તમજી શેઠજીવાજીના વડા દીકરા. એઓને ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોપર ઉદવાડામા દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા.

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૨૯ યઝદજરદી.

મરણ—દસ્તુર રૂસ્તમજી બેહરામજી સંજાણા—(ઉમર વર્ષ ૭૨) સુરતના એક જાણીતા દસ્તુર, તથા આદરીઆં સંજાણાના ખાનદાનના વડવા. એઓ સુરતમાં ઝંદ, પેહેલવી, સંસ્કૃત, તથા ફારસી ભાષામા પોતાના વખતમા ઘણા બાહોશ ગણાતા હતા. એઓએ ઓરદેહ અવસ્તા, તેમજ હાદોખ્ત નુસ્ક સહીના અવસ્તા તથા તેની દસ્તુર આદરબાદ મેહેરેસ્પંદે કીધેલી પાઝંદ નઓરેદનો ફારસીમા તરજુમો કીધો હતો. ઓરદેહ અવસ્તાની ટેકાએ ગુજરાતી ભાષામા એઓએ પેહેલવીમાંથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૯ ના સાલમા શેઠ ધનજીભાઈ મનચેરજી કેડીમનીને માટે લખી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ મા નવસારી મરે રેનાર ખુરશેદજી ટેહમુલજીએ પરગટેલા આતશબેહરામની ક્રીઆ કરવામા એઓએ પણ મદદ કીધી હતી. એઓના હાથ હેઠળ સઘળાક આગેવાનોએ તાલીમ લીધી હતી, જેઓમા નવસારીના પ્રખ્યાત દસ્તુરો મેહેરજી તથા ફરામજી સોરાબજી મેહેરજી રાણા, તેમજ સુરતના વડા દસ્તુર મંચેરજી રૂસ્તમજી મુખ્ય હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ મા મુલતાન તરફ એક ભયંકર દુકાળ પડેલો હતો, કે જે સતલજના દુકાળને નામે ઓળખાય છે. આ વેળાએ ત્યાંના ગરીબ લાચાર લોકો અતરે મુંબઈમા માથાં નાખતા આવ્યા હતા. તે લોકોને તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર ૧૮૬૦ થી તે આજ સુધી શેઠ રાજઅલી મંગલદાસજી, શેઠ પેસ્તનજી બહમનજી વાડીઆ, તથા શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆએ મળી ખુરાક વિગર પૈસે પોહોચાડયો હતો, તથા તેમના ઉતારાને માટે શેઠ ... મંગળદાસ ... પોતાની "... વાડી" વાપરવા આપી હતી. આ વેળાએ સઘળો મળી છ મહિનામાં રૂ૦ ૧૧૮૨૩ાા૧૫ાા નો ખરચ નીચે પ્રમાણે થયો હતો—

૧૦૮૮૫ાા ૧૯ાા ચોખા કુલ ખાંડી ૧૩૦ા મણ ૫૯૮.

૭૪૬) ૨૦ દાળ તુવેરની કળશી ૨૫૮ા.

૫૬૩ા ૯ ઘી મણ ૫૮ાા૫ શેર.

૭૭૩) ૯ાા બાળણ લાકડાના.

૧૬ાા૨૨ મીઠું ફરા ૯ તથા ગોળ નોરોજ તથા પતેતીને દીને લોકોને ખવાડ્યું.

૩૬૪૮ા ૧૬ાા ફેરીઆ રોકડા ખરચ કરાતે.

૧૦૮) ૧૯ પીઆદા કુલ.

એમાથી ઉપલા ત્રણે જણોને એકેકને ફાળે રૂ૦ ૫૬૦૭)૧૩ાા આવ્યા હતા.[1]

આજે વર્ષમા શેઠ પેસ્તનજી બહમનજી વાડીઆએ પરેલનો "લાલબાગ" નો મેહેલ બંધાવ્યો હતો.[2]

તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૩૦ યઝદજરદી.

મરણ—મેહેરવાનજી મનચેરજી બનાજી—(ઉમર વર્ષ ૨૭) શેઠ મનચેરજી બેહરામજી બનાજીના વડા દીકરા. એઓ પોતાના વડવાઓની "બનાજી લીમજી"

---

૧ આ ખરચના તફસીલવાર હીસાબનો એક ચોપડો મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેસ્તનજી વાડીઆએ અમોને દેખાડ્યો હતો, અને તે ઉપરથી ઉપલી યાદી ઉતારવી છે. એ ઉપરાંત કહીએ કે એ દુકાળની વખતે શેઠ દાદીભાઈએ સુરત ખાતે પોતાના આડતીઆ શેઠ રતનજી માણેકજી એદી તથા શેઠ પેસ્તનજી વાડીઆએ પોતાના ભાણા તથા આડતીઆ શેઠ એદલજી ધનજી શેઠના ઉપર ગરીબોને સસ્તે ભાવે આપવાને હજારો મણ અનાજ મોકલ્યો હતો. તેમજ શેઠ સોરાબજી મનચેરજી કેડીમનીએ મુંબઈમા બીજી જાતવાળા લગભગ ૨૦૦૦) બે હજાર માણસોને કેટલીક મુદત સુધી દરરોજ પોતાને ખરચે ખોરાક પોહચતો કીધો હતો. આ માટે મેજર મુર નામના એક અમલદારે પોતાના પુસ્તકમા તા૦ ૪ થી ઓકટોબર ૧૮૬૦ ના "બાંબે હેરાલ્ડ" નામના વરતમાન પત્રમાથી નીચેનો ફકરો ઉતારીઓ છે —

"We are happy to have the opportunity of [illegible] ... [illegible]"

[Ousley's Travels in Persia, Vol. III p. 102]

૨ મુંબઈની બાહેર નો પરેલ. આ બાગ તે વેળાએ આખા મુંબઈમાં સૌથી મોટો ગણાતો હતો કે જેવાને ઘણા તેમજ દેશીઓનાં ટોળેટોળાં ઉતરી પડતાં હતાં.

ના નામથી ચાલતી વ્યાપારી પેહડીપર બાપના હાથ હેઠળ કામકાજોમા પડેલા હતા, તથા તેજ પેહડીના કામગર એજન્ટ કલકતે પણ જઇ આવ્યા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨.

તા૦ ૨૯ મી ફેબરવારી.

આજ રોજે મુંબઈની સરકાર તરફથી તેમના શેક્રેટરી મી૦ વીલ્યમ પેજની સહી સાથનો એક ઢંઢેરો જાહેર પડયો હતો. તેમા ચેતવણી આપી હતી કે "સરકારને પારસી કોમની તરફથી એવી ફરીયાદ કરવામા આવીછે કે આએ ટાપુનો રેહનાર એક યુરોપ્યન હિંદુસ્થાનના દેશીઓની ધર્મ સંબંધી ક્રિયાઓ તરફ સુધરેલા લોકો જે મર્યાદા ભરી રીતે જોએછે તેથી તદનજ ઉલટી રીતે પારસીઓના એક દોખમાની અંદર ગયો, જેથી તે કોમને ઘણીજ દલગીરી, અગવડ, અને મોટા ખરચમા પડવુ પડયુ. તે ઉપરથી નામદાર આકટીંગ-પ્રેસીડંટ અને કૌનસીલે તે શખસને ઠપકો આપવાને ઘટતુ વિચાર્યુંછે, અને એવા બેશરમ કામ તરફ ઘણી સખ્ત રીતે પોતાનો તીરસ્કાર બતલાવવાને, અને હવેપછી બીજા કોઈ એવો વાંક ન કરે તે માટે જાહેર કરેછે કે જો કોઈ આ સરકારની હકુમત તળે રેહનારો, દેશીઓના દેહરા, કબરસ્થાન, વગેરેમા જશે, અથવા બીજી ધર્મ સંબંધી ક્રિયાઓની આડે આવશે તો તે અગર જો નામદાર કંપની સરકારની નોકરીમા હશે તો તેને ત્યાથી બરતરફ કરવામા આવશે, અથવા જો તે વ્યાપારી, ખલાસી દરિયાઈ ખાતાને લગતો હશે તો તેનો પરવાનો છીનવી લઈ તેને યુરોપ પાછો મોકલી દેવામા આવશે"[1]

તા૦ ૮ મી આપરેલ

રોજ ૧ માહ ૭ (શેં૦) ૧૧૬૧ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી લવજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ લવજી નસરવાનજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ નાહનપણથીજ પોતાના બાપની સાથે મુંબઈની ગોદીમા રહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪ મા બાપનાં મરણ પછી ત્યાના વડા "માસ્ટર બીલ્ડર" થયા હતા. વાહણ બાંધવાના હુનરમા એવણ પણ બાપના જેવાજ બાહાદર હોવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા ઈંગલાંડથી "કોર્ટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ એવણને માટે એક રૂપાની રકેબી તથા શેમ્પાન ભેટ મોકલી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા અંતરેના બારના કમાનડર-ઈન-ચીફ સર એડવર્ડ હયુજીસે એઓ બંને ભાઈઓને એકેકો સોનાનો ચાંદ, તથા એજ વર્ષમાં મુંબઈની સરકારે એઓને ૮૦) મુડા ભાત ઉપજે તેટલી જમીન પરેલ તરફ જાગીર તરીકે વંશપરંપરા ભેટ અપાની હતી. એવણ તથા એવણના ભાઈએ પોતાના ઉપરીપણા હેઠળ સઘળા મળી ૨૯ નવા બારકસો બાંધ્યા હતા, તથા બેશુમાર મનવારો અને વાહણોની મરામત કીધી હતી તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક મુખ્ય અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૩ (ખ૦) ૧૧૬૨ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ જમશેદજી ગામડીઆ[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ જમશેદજી ભીમજીભાઈ પટેલના વડા દીકરા એવણે પોતાના બાપના મરણ પછી પોતાના નાહના ભાઈ શેઠ બેહરામજીની સાથે મળી "બેહરામજી દાદાભાઈની કંપની" ના નામથી તેમની દુકાન રાખી મોટા પાયાપર રોજગાર ચલાવવા માંડયો હતો ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪ મા એવણે પોતાની મઝગામની વાડીમા એક

---

૧ આ ઢંઢેરાની એક નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળીછે, અને તે અંતરે સદાચરી ઉતારથી વાંચની વારપે છેયે—

A Proclamation

Whereas it has been represented to Government by the Cast of Parsees that a European Inhabitant of this Island, unobservant of that decency which enlightened people shew to the religious ceremonies of the Natives of India, had lately entered one of the repositories for their dead to the great distress, inconvenience, and expense of the said Cast, the Acting President in Council has thought fit to reprimand the person alluded to for his improper conduct, and in order to mark in the strongest manner his discountenance of such unwarrantable proceedings and to deter others from the commission of like indignities in future, he hereby causes it to be signified, that whoever shall obtrude themselves on the Temples, Tombs, or religious ceremonies of the Natives, residing under the protection of this Government, will be suspended the Honorable Company's service, if in their employ, or if free merchants mariners, or others be adjudged to have forfeited their licences, and will be sent to Europe.

By order of the Acting
President in Council
(Signed) William Page
Secretary

Bombay Castle,
29th February 1792

૨ શેઠ બેરામજી નસરવાનજી પટેલના બનાવા એવણના બાપા શેઠ જમશેદજી ભીમજીભાઈ પટેલ સુરતની પાસેના "ટેશુ" ગામમાંથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૦ મા મુંબઈ આવ્યા હતા, અને પેહલવેહલી ગામડી દારૂ વેચવાની તથા તે પછી વધતા વધતા વીલાયતી દારૂકામ તથા બીજા પરચુરણ સામાનની એક મોટી દુકાન પારસી બન્દરમા કાઢી હતી એવણ તે વખતે આપણા લોકોમા સારૂ માન ધરાવતા હતા કેહછે કે એવણના વડવાઓ અસલથી "ટેશુ" ગામમાં પટેલાઈ કરતા હતા

દરમેહર ત્યાંના જરથોસ્તીઓના વપરાસને માટે પગરાથી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક અગાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩.

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૨૧ માહ ૮ (ચેં૦) ૧૧૬૨ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી હીરજી મોદી—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ હીરજીભાઈ જીજીભાઇ મોદીના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૮ મા પોતાના બાપનાં મરણ પછી તેમના નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અમલદારો તથા લશ્કર ખાતાને સરંજામ પોહચાડવાના કંટ્રાકટોમા પોતાના કાકાઓની સાથે શામેલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ મા સર્વે ભાગીઆઓ હીસાબ નકી કરી છુટા પડયા હતા, અને એવણે પોતાને હીસાબે જુદો રોજગાર ચલાવ્યો હતો. એવણના એકજ દીકરા જીજીભાઈ નામે હતા, તેમના મરણ પછી એમની ઓલાદ ખતમ થઇછે

તા૦ ૨ જી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (ચેં૦) ૧૧૬૨ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી દાદાભાઈ નાદરશાહ—ઉમર વર્ષ ૬૫) અનરેના નાદરશાહના ખાનદાનના વડવા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦ મા પોતાનાં જન્મ વતન નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીની સાથે તેમના મેહતા તરીકે પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ મા ચીન ગયા હતા. તે પછી પોતાને હીસાબે મણીઆર ચીનની સફરો કરી મોટો બ્યાપાર તથા સોદાની આડતનું કામ કરતા હતા. એવણનું "દારાયસ" નામનું એક મોટું વાહણ હતું.

તા૦ ૧૫ મી સપટેમબર

રોજ ૬ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી માણેકજી શાએર[1]—ઉમર વર્ષ (૧) શેઠ માણેકજી લીમજી શાએરના નાહના દીકરા. એવણે પોતાના બાપનો કરાઇનો ધંધો મેલી દઈ પ્રથમમાં નાહના પાયા ઉપર વીલાયતી સામાણની એક દુકાન કાઢી હતી. રફતે રફતે તે દુકાનનું કામ વધ્યાથી ઇંગ્રેજ બજારમા એક મોટી દુકાન ઉઘાડી હતી; તથા ઇંગ્રેજો અને બીજા વ્યાપારીઓમા નાણાં ધીરધાર કરવાનો સરાફી ધંધો પણ કરતા હતા. એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક અગાબર હતા.

તા૦ ૨૭ મી અકટોબર.

રોજ ૧૮ માહ ૧ (ચેં૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર કાઉસજી સોરાબજી મેહરજી રાણાના[2]—ઉમર વર્ષ ૫૫) નવસારીવાલા દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ નવસારીના વડા દસ્તૂરનો ઓહદો મલ્યો હતો.

તા૦ ૨૭ મી નવેમબર.

રોજ ૯ માહ ૨ (ચેં૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—કેખશરૂ રૂસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૩૭) શેઠ રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના વિજા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઇઓ શેઠ કાવસજી તથા દોરાબજીની સાથે મુંબઈ અને થાણાને લગતા ગામોની પટેલાઈના, તેમજ સરકારનાં મોટાં કંત્રાકટના કામોમા શામેલ હતા. તે વેળાએ ઇંગ્રેજી ભાષા એવણ ઘણી સારી રીતે લિખતા હતા.

આએ વર્ષમાં વરોદરાના ગાએકવાડ માહારાજા આનંદરાવે નવસારીના દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીને ઇંગ્રેજ સરકારની બાહેધરી હેઠલ તેમના તથા તેમના કુટુંબના બચાવને માટે એક પરવાણો કરી આપ્યો હતો.[3]

---

[1] મરહુમ શેઠ નસરવાનજી દીનશાહજી શાએરના બાપના બાપાવા. એવણના બાવા શેઠ માણેકજી લીમજી તથા તેમના વડા દીકરા શેઠ શાપુરજી માણેકજી લીમજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૩ મા સુરતથી અતરે આવ્યા હતા. એઓ બંધીનો સઘો લાકડાં વેહરનાર કરાઇ એટલે "સૉયર" નો હતો, કે જે ઊપરથી એવણનું કુટુંબ આજ સુધી તેજ અટકથી ઓળખાએછે. અતરેના ગોદીમા તથા કંપની સરકારને લગતી ઇમારતોને માટે લાકડાં વેહરવાનું કંત્રાકટ એઓને મલતું હતું.

[2] મુંબઈવાલા દસ્તૂર એરચજી તથા એ૦ જામાસપજી સોરાબજી મેહરજી રાણાવાલાના બપાવા

[3] આ પરવાણામા લખેછે કે—

" તમે કેટલી લાંબી મુદતના અમારી નોકરીમાછો
" તે અમે ધ્યાનપર લઇને સુરતના વડા મી૦ ગ્રીફીઠ
" ઉપર એક કાગજ લખી તેને એવી અરજ કરીછે કે
" આગળ જેમ ઇંગ્રેજ સરકારને નામે તમોને પરવાણો
" લખી આપ્યો હતો તેમ હાલમાબી જુલમથી તમારો
" બચાવ કરવા માટે ઇંગ્રેજ સરકારની જામીનગીરી હેઠલ
" તમોને અમારી ખાતરી આપવી અમે તમને અમારી
" સરકારના ચાકરીવાલા અને આતુર નોકર દાખલ
" ગણીએ છૈએ તમારી ઊપર જુલમ ચલાવવામા, અથવા
" તમારી સુચના સામે વગર કારણે હરકત લેવામા આવશે
" નહી અમારી ગંભીર કબુલાતો, અને ઇંગ્રેજ સરકા-
" રની જામીનગીરી ઊપર ભરૂસો લાવીને તમારાં પરગ-
" ણાઓ તરફ તમે પાછા ફરો અને તેના સુધારા પાછળ

આએ વર્ષમા શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ પરેલનો "સીરીઝીબાગ" નો મેહલ બધાયો હતો, કે જેને "લવજી કાસ્ટલ" કરીને પણ કેહછે.[१]

આએ વર્ષના મુબઇના ઇંગ્રેજી કાલેનડર[२]મા પારસીઓને લગતી નીચેની બીના આવેલી હતી:—

ઈનસુરનસ સોસાઈટીના[३] પારસી ભાગીદારો.

દાદીભાઈ નશરવાનજી.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
ફરામજી માણેકજી વાડીઆ.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ

પારસી વ્યાપારીઓ.

દાદીભાઈ નશરવાનજી.
હીરજી જીવણજી રેડીમની.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર
દોરાબજી ફરદુનજી લશકરી.
મેહેરવાનજી મોટાભાઈ.
બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના.

"મેહનત કરો તમોએ, તમારા કુમાશતાએ, તમારા "કુટુંમ પરીવારે, અને તમારા હાથ નીચેના દરેક માણસે "જાણીને સંતોષ પામવો કે તમારી સામે કોઈબી રીતનો "બેઈનસાફ કરવામા આવશે નહી"

[ન્યૂરેઅીવમ પુસ્તક ૭ મું આંક ૪ પા સદે ૧૦૪ મી૦ બાપાજી બરજોરજી દેશાઈનુ લખાણ]

આ દેશાઈજીને ગાયકવાડ સરકાર સાથે કાંઈ વાંધો પડવાથી તેમને આ પરવાનો મેળવવાની ફરજ પડી હતી

१ આ જગોએ પ્રથમમા મી૦ છટાટોરી નામના ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થનો બાગ હોવાથી તે "સીટોરીબાગ" કરી કેહવાતો હતો એ પછી શેઠ હોરમજજીએ આ મેહલ બંધાવ્યા બાદ એનુ નામ "લવજી કાસ્ટલ" કરી રાખ્યુ હતુ એ મેહલ તે વેળાએ મુંબઇમા સર્વથી ખુબસુરત, ખુશનુમા, અને સુધરેલા શોખ પ્રમાણે બંધાયો હતો ઈંગ્રેજો વગેરે પોતાના ખાણા પીણા તથા મેળાવડાઓ ત્યા કરતા હતા

२ The Bombay Directory and Calendar for 1793. Bombay, printed by Joseph Burne

३ આ ઇનસુરનસ સોસાઈટી અનરેબલ કંપની વાળેના ઈંગ્રેજોએ વ્યાપારના બાબદનો વીમો ઊતારવાને કાઢી હતી, અને તેના દરેક શેરની કીમત વીશ હજાર રૂપીઆ હતી

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

રૂસતમજી દાદાભાઈ નાદરશાહ.
એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનુ નામ.	માલેક.	ટણ.
અન	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૭૪૯
બંગાલ સેનાપતી	માણેકજી પેશતનજી ઈસપોસરના	૦૦
ઓમજે	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૫૬૧
ફારગોપર	બિકુરામજી નાનાભાઈ દાવર	૩૬૭
દારાયસ	રૂસતમજી દાદાભાઈ નાદરશાહ	૦૦
ગુજાર	ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૦૦
હોરો-સેનો	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૦૦
હોરમજદયાર.	ફરામજી માણેકજી વાડીઆ	૫૪૩
હારનબી	હીરજી જીવણજી રેડીમની	૮૨૩
કીંગ જારજ	દાદીભાઈ નશરવાનજી	૧૦૨૨
લવજી ફેમીલી	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૮૮૩
ભોપ ફારક	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૧૨૫
પરશોતમ	દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ	૦૦
રામસે	ખરશેદજી માણેકજી સરાફ	૩૮૩
રાયન મારસેલ	હીરજી જીવણજી રેડીમની	૬૦૮
શાહ અરદેસર	દાદીભાઈ નશરવાનજી	૮૪૯
શાહ બેહરામ	નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલા.	૦૦
શાહ જેહાંગીર	કાવસજી રૂસતમજી પટેલ	૭૦૫
શાહ મનોચેહર	શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	૧૦૪૨
તાજબક્ષ	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૮૧૫
બુકરથ	બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના	૦૦

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫.

તા૦ ૨૬ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૮ માહ ૫ (શેં૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—હીરજી જીવણજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ (૬૧) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના જન્મ વતન નવસારીથી અત્રે આવ્યા હતા, તથા પોતાના ભાઇઓ શેઠ મનચેરજી અને ટેહમુલજીની સાથે વ્યાપાર વણજનાં કામમા પડ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ મા એવણ પેહલ વેહલા પારસી તરીકે ચીન ગયલા કેહવાયછે, અને ત્યાંના વ્યાપારનું મેદાન પારસીઓને માટે ઉઘાડવાનું પેહલું માન એવણને ઘટેછે. કેહછે કે આ એકજ સફરમા એવણે મોટી દોલત મેળવી હતી એવણ પાસે "હારનબી" તથા "રાયલ ચારલટ" નામનાં બે સફરી વાહણો હતાં. મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક અગાઅ હતા. એવણને ત્યાં કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી પોતાની દીકરીના દીકરા શેઠ જમશેદજી નશરવાનજી બનાજીને પોતાના પાલક કીધા હતા.

તા૦ ૧૩ મી જુલાઈ.

રોજ ૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી જમશેદજી જીવણજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૪) અતરેના જમશેદજીવાલાના કુટુંબનો પાયો નાખનાર શેઠ જમશેદજી જીવણજીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦ થી વીનાયતી સામાનની એક મોટી દુકાન ધ ગ્રેટ બજારમાં જુની સેક્રેટરીએટની સામે ઉગાડી હતી.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૯ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી દોરાબજી સરાફ[2]—ઉમર વર્ષ ૬૧) શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોરના બીજા દીકરા. એવણ અતરેની સરકારી તરેજરીમાં વડા સરાફના ઓહદા પર હતા, અને ત્યાં ધ ગ્રેન્જે, વગેરેમાં નાણાંની ધીરધાર કરવાથી મોટા લોકોમાં વગવાલા થઈ પડ્યા હતા. આથી લોકો એવણને સરાફની અટકથીજ ઓળખવા લાગા. પછવાડેથી એવણે કેટલોક વ્યાપાર કરવા માડ્યો હતો. એવણે ચોપાટી મધે પોતાના બંગલાની પડોસમાં તા૦ ૫ મી ડીસેમ્બર ૧૭૯૦ ને દીને આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫.

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૬૪ યજદજરદી.

નવસારીની વડી દરેમેહર ઘણી પુરાણી થવાથી તે ઉખડી નવેસરથી દેસાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીએ પોતાને પૈસે બંધાવી આજ દીને તેને પાછી પરઠાવી હતી.[3]

તા૦ ૧૬ મી મારચ.

રોજ ૮ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૬૪ યજદજરદી.

મરણ—બહેમનજી માણેકજી સરાફ—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ માણેકજી દોરાબજી સરાફના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વ્યાપાર વનજના કામોમાં પડેલા હતા, તથા તેમની પછી આઠ મહિનામાં મરણ પામ્યા હતા. એવણે પોતાના ભાઈઓ શેઠ ખુરશેદજી તથા હોરમજજીની સાથે મળી ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમાઓની સામે એક મોટી પથરની સગડી બંધાવવા માડી હતી.

તા૦ ૨૮ મી આપરેલ.

પરેલ તથા માહીમના કેટલાક બેતીવાડી કરનારાઓએ, ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા મુંબઈની ગાદીના તે વેળાના "માસટર બીલ્ડરો" શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆ તથા શેઠ બહેમનજી લવજી વાડીઆને અતરેની સરકારે પરેલ તરફ જે જગા વંશપરંપરા ઈનામ તરીકે આપી હતી, તેમાંની કેટલીક જગા તેઓના ઢોરોના વપરાસને માટે ઘણાં વર્ષોની વપરાતીછે, અને તેથી તે જગા તેઓને (માસટર બીલ્ડરોને) અયોગ્ય રીતે સરકારે આપીછે, એવી એક અરજી અતરેની સરકારને કીધી હતી, તે વિષે કોરટ-આફ-ડાએરેકટરોએ સઘળા કાગળીયા તથા રીપોરટો તપાસી ઇંગલાંડથી પોતાના આજની તારીખના અતરેની સરકાર ઉપરના "ડીસપાચ" મા લખ્યું હતું કે "તેઓને લવજી ફેમીલીની સામે આ બાબદ ઉપર ફરીયાદ કરવાને કસ્મું વાજબી કારણ નથી"[4] અને આએજ "ડીસપાચ" મા કોરટે ઉપલી જમીન જે મુંબઈની સરકારે તેઓને વંશપરંપરા ઈનામ દાખલ બેઠ આપી તે કામ બાહાલ રાખ્યું હતું.[5]

તા૦ ૧૩ મી જુલાઈ.

આજ દીને મુંબઈના મેયરની કોરટમાં પારસીઓમાં પાલક કરવા બાબેના એક અગત્યના મુકદમાનો ચુકાદો થયો હતો. તેમા ડોસાભાઈ જમશેદજી મોદી, વાદી; અને બાઈ શુનાબાઈ તથા રતનબાઈ, તે મરનાર માણેકજી જીજીભાઈ મોદીની વીધવા તથા દીકરી પરતી-

---

૧ એવણના બાવા શેઠ જમશેદજી જીવણજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૧૦ મા કલીઆણીથી અતરે આવી વસ્યા હતા, અને કહેછે કે અતરેના કોટની આસપાસની ફરતી ચર જે તે વેળાએ બણાતી હતી તેના થોડાક ભાગનું ઊપરીપણું તેવણને મળ્યું હતું. તેવણના નાહના દીકરા શેઠ બાપુજી જમશેદજી પોતાના વડા ભાઈની સાથે તેમની દુકાનમાં શામેલ હતા તેવણ પણ અતરેના એક જાણીતા રેહવાસી હતા, અને વગર વારસે મરણ પામ્યા હતા.

૨ મુંબઈવાલા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફના બાવા, તથા શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના ભાઈ.

૩ આ દરેમેહર નવેસરથી બંધાઈ તેની નીચે મુજબ તખ્તી દરેમેહરની અંદરના ભાગમાં મારેલીછે— "સવંત ૧૮૫૧ માહા વદ ૭, રોજ ૧ માહ ૫ દેસાઈ "શ્રી ૫ મનુચેરજી ખુરશેદજીએ શ્રી દરેમેહર બંધાવી"

૪ ... . we are of opinion that they have no just cause of complaint against the Lowjee Family on that account"

૫ and as we ourselves have borne frequent testimony of their merits, we hereby ratify and confirm the said grant with a due proportion of foras and pertoneas to their family and descendants"

[આ "ડીસપાચ" ના મજકુર ફકરાઓ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં લવજી વાડીઆના વંશીએ "કોરટ-આફ-ડાએરેકટરસ" પર કરેલી અરજીની એક સુંદર ચોપડી જે ઇંગલાંડમાં છપાએલીછે, તેના વધારા તરીકે સફે ૪૨ મે આવેલાછે].

વાદી હતા. આ મુકદમાની હકીકત એવી કે એક માણેકજી જીજીભાઈ મોદી, કે જેઓ તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી ૧૭૭૩ ને દીને પોતાની પાછળ કોઈબી નર વારેસ તથા વશીયતનામુ કર્યા વગર એક મોટી પુંજી મેલીને મરણ પામ્યા હતા. તેવણને પેટે એક દીકરી મજકૂર રતનબાઈ હતી, અને તેણીને ત્યા તે વખતે બોધનાભાઈ નામે ૭ વર્ષનો એક બેટો હતો. મરનાર માણેકજીની તે બેટા ઉપર ઘણી મમતા હતી, અને તેવણે તેને પોતાનો પાલક કરવાનો પોતાના એશીઓ તથા ઓળખાણ પીછાણવાળાઓ આગળ ઠેરાવ જાહેર કીધો હતો. હવે માણેકજીનુ જ્યારે મરણ નિપજ્યુ ત્યારે અપવાંણા ભરી રહયા પછી તેમની મજકૂર વીધવા તથા દીકરીએ બોધલાભાઈને તેમના પાલક ઠેરવી તદ્દરેસ્તી પઢાવી. એ પછી ઉઠમણાને દાહડે જ્યારે સઘળી અંજુમન એકઠી થઈ ત્યારે માણેકજીના ભત્રિજા એક જમશેદજી બોધાભાઈ મોદીએ પંચાતના બીજા અકાબરો આગલ ફરીયાદ કીધી કે આપણા ધર્મની શરીયત મુજબ છોકરીના છોકરાને પાલક કરાય નહિ, પણ કોઈબી મરનારના બાપીકા લોહીનો હોય તેને પાલક કરવો સજાવારછે પંચાતના ઘણાખરા અકાબરોએ તે વાંધો કબુલ રાખ્યો, અને જમશેદજીએ પોતાના ડોસાભાઈ નામના બાર વર્ષના એક છોકરાને પાલક ઠેરવી ઉઠમણામા તેને નામની તદ્દરેસ્તી પઢાવી, તથા એક લેખ કરી તે પર ત્યા હાજર રહેલા મુખ્ય આગેવાનોની સહી લીધી કે "પંચાતે આજ દીને જમશેદજી બોધાભાઈના છોકરા ડોસાભાઈને મરનાર માણેકજી જીજીભાઈ મોદીનો પાલક ઠેરવ્યોછે"[2]

આ ઠેરાવની સામે માણેકજીની મજકૂર વીધવા, દીકરી, તથા ઘરના બીજાં બઈરાઓએ વાંધો લીધો, સબબ મજકૂર જમશેદજી બોધાભાઈ તથા માણેકજી (કાકા ભત્રિજાઓ) ને સુલેહ બનાવ હતો નહિ, અને તેઓને એકેકપર કસ્સુ હેત પ્રીત પણ નહિ હતું. લેકીન તેમનો વાંધો ચાલી શકયો નહિ, અને ડોસાભાઈએ ઉમરે પુગી માણેકજીના પાલક તરીકે તેમની સઘળી પુંજી ઉપર દાવો કીધો, અને "મેયર" ની અદાલતમાં તેમની મજકૂર વીધવા તથા દીકરી ઉપર ફરીયાદી માંડી હતી. આ ઉપરથી "મેયરે" પારસીઓમા પાલક કરવા વિષે ધર્મનુ ફરમાન તથા રવેયો શુ છે તે જાણવા સારૂ કેટલાક આબરૂદાર બેહદીનો તથા મોબેદોને સાક્ષિ આપવા બોલાવ્યા હતા, અને તે સઘળાઓએ પાલક કરવાના રેવાજ વિષે નીચે પ્રમાણે પોતાના અભિપ્રાય આપ્યા હતા :—

દાદીભાઈ નોશરવાનજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણે જણાવ્યુ કે પારસીઓમા બાપીકા લોહીનાજ શખસોને પાલક કરવાનો રેવાજછે, અને છોકરીના વંશજાઓને કરતા નથી. જ્યારે કોઈ પારસી કાંઈ દઈવત મુકી મરી જાએ અને તેના કુટુંબવાળાઓ તેનો પાલક નહિ ઠેરવે અથવા તો તેઓમા તેની નેમનુક વિષે કાંઈ વાંધો હોય, તો પંચાત તેવા ધણીના કુટુંબમાથી તેનો પાલક ઠેરવી આપેછે.

આ૦ સોરાબજી નાનાભાઈ શેઠના—ઉમર વર્ષ ૫૦) જણાવ્યુ કે પારસીઓમા છોકરીના વંશજાઓનેબી પાલક કરવાનો રેવાજછે. તેના તેવણને કેટલાક દાખલા માલમછે. એક ધણી પોતાની હૈયાતીમા ગમે તેને પોતાનો પાલક ઠેરવી શકેછે, અને તે ઠેરવ્યા વગર મરણ પામેતો તેની વીધવા ઠેરવી શકેછે. પંચાતે કોઈનો પાલક ઠેરવવાના દાખલા મે સાંભળ્યા નથી.

આ૦ મનચેરજી એદલજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૪૮) જણાવેછે કે પારસીઓમા છોકરો અથવા છોકરી હરકોઈનાબી વંશમાથી પાલક કરવાનો રેવાજ સાધારણછે.

આ૦ બેહરામજી બહમનજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૫૮) કહેછે કે પારસીઓમાં બાપીકા લોહીનો ધણી જ્યાસુધી પાલક થવાને મળી આવે ત્યાસુધી છોકરીના વંશજાઓને પાલક કરવાનો રેવાજ નથી

[2] આ લેખપર ઉઠમણાનોજ એટલે તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૭૭૩ ની તારીખ ભરેલીછે અને તે પર નીચલા પારસીઓની સહીઓછે

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ શાપુરજી બહમનજી શેઠના, આ૦ નાનાભાઈ બહમનજી શેઠના, આ૦ બેહરામજી બહમનજી શેઠના, આ૦ રતનજી દાદાભાઈ શેઠના, બેહરામજી હોમજી (મેડવી હોમજી) દાદીભાઈ નોશરવાનજી, નાનાભાઈ બહમન જીવા, બહમનજી નવરોજજી વાડીઆ, પટેલ બરજોરજી શાપુરજી (મેજરના), માણેકજી દોરાબજી સરાફ, બહમનજી ખરશેદજી, આ૦ નશરવાનજી નવરોજજી, આ૦ ફરામજી નવરોજજી, બહમનજી ધનજી કોપર, આ૦ જમશેદજી મનચેરજી, આ૦ જમશેદજી મેનદોશજી, આ૦ કાવશજી બચાજી, શોરાબજી માણેકજી પારખ, જીવનજી દાદાભાઈ, માણેકજી રતનજી, હીરજી જીવણજી રેડીમની, મોદી બહમનજી હીરજી, મોદી જમશેદજી બેહરામજી, મોદી કાવશજી ખરશેદજી, મોદી ખરશેદજી માણેકજી, મોદી એદલજી બેહરામજી, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, નવરોજજી હોમા, નવરોજજી નાહનજી, ભીમજી બેરામજી, કુકાજી કુવરજી દા૦ જમશેદજી કુકાજી, રૂસતમજી નવરોજજી, રાણજી રતનજી જરાવાલા, હીરજી રતનજી જરાવાલા, નશરવાનજી ભીમજી ગામડીયા, કામાજી કુવરજી દા૦ મનચેરજી કામાજી, દાદજી જીવાજી ગાંધી દા૦ જીવાજી દાદજી, મોટાશાહ મનજીશાહ, પેશતનજી ધનજી ખરાસ, પટેલ કામાજી પેશતનજી, બેહરામજી દોરાબજી, નશરવાનજી રૂસતમજી, મોદી માકુજી નવરોજજી, બેજનજી માણેકજી કાબરા, શોરાબજી એદલજી ભાઠગરા, ધનજી જીવણજી, મોટાભાઈ મનચેરજી, ભીખાજી રૂસતમજી, કાવશજી જીલાજી, મોદી કુવરજી કાવશજી, ભીખાજી કુવરજી વીરાજોગીના, દોરાબજી કાવશજી દાદીબરજોર, રૂસતમજી નવરોજજી, આ૦ કેકવાજી જમશેદજી, આ૦ શોરાબજી રૂસતમજી, આ૦ માણેકજી જમશેદજી, આ૦ જમશેદજી ખરશેદજી, આ૦ માણેકજી બેરામજી.

આ૦ કાવસજી બમાનજી દાજીના—ઉમર વર્ષ ૬૫) જણાવેછે કે પારસીઓમા જ્યાસુધી બાપીકા લોહીનો કોઈભી ધણી પાલક થવાને મળી આવે ત્યાંસુધી છોકરીના વંશનાઓને પાલક કરવાનો રેવાજ નથી. અગર કોઈ પારસી કાંઈ પુત્ર મુકી મરણ પામે અને તેના પાલકને માટે તેનાં કુટુંબીઓમા કાંઈ વાંધો હોયતો પંચાતે તેવા ધણીના કુટુંબમાંથી તેનો પાલક કેડવી આપવાનો રેવાજછે.

આ૦ કડવાદારૂ જમશેદજી—ઉમર વર્ષ ૬૮) ઉપલા શાક્ષિની માફકનુંજ મત આપેછે.

આ૦ પુંજીઆભાઈ માણેકજી શેઠ—ઉમર વર્ષ ૩૦) ઉપનુંજ મત આપેછે.

બરજોરજી હોરાબજી દારૂબરજોરના—ઉમર વર્ષ ૫૦) ઉપલીજ રીતનું મત આપેછે.

સોરાબાઈ મનચેરજી—ઉમર વર્ષ ૮૫) ઉપલીજ રીતનું મત આપેછે.

સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૭) ઉપર પ્રમાણેજ મત આપેછે.

બેજનજી માણેકજી કાળગ—ઉમર વર્ષ ૪૫) ઉપર પ્રમાણેજ પોતાનુ મત આપેછે

મોદી એદલજી બેહરામજી—ઉમર વર્ષ ૫૨) ઉપર પ્રમાણેજ મત આપેછે.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૯) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

નાનાભાઈ બહમનજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

મોદી વાછાગાંધી ભીમજી—ઉમર વર્ષ ૫૬) ઉપર પ્રમાણેજ મત આપેછે

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૮૨) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

સોરાબજી એદલજી ભાતગર—ઉમર વર્ષ ૭૨) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

ફરામજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૮૬) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

માણેકજી હોરાબજી મુસાફ—ઉમર વર્ષ ૫૬) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

મુશાં કાઉસજી રૂસ્તમજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે. હું તેવણુ કેહેછે કે જે વેળાએ માણેકજી મરણ પામ્યા તે વેળાએ હુ મુંબઈમા નહિ હતો.

નવરોજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૮૧) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

મનચેરજી બેહરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૫૮) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

આ૦ જમશેદજી પાલનજી વાછા—ઉમર વર્ષ ૭૬) જણાવેછે કે પારસીઓમાં છોકરો અથવા છોકરી હરકોઈ બાપી વંશમાંથી પાલક કરવાનો રેવાજછે. જ્યારે કોઈ ધણી વગર છોકરે મરણ પામેછે ત્યારે તેની વીધવાએ પોતાને ગમે તે ધણીને મરનારનો પાલક કરવાનો ચાલછે.

આ૦ મનચેરજી બહમનજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૮૨) ઉપર મુજબનુંજ મત આપેછે.

આ૦ શોરાબજી માણેકજી શેઠના—ઉપર મુજબજ મત આપેછે.

આ૦ હોરાબજી ફરામજી—ઉપર મુજબ મત આપેછે, અને એક દાખલો આપેછે કે સુરતના વડા દસ્તૂર કાઉસજી પોતાના મમાવા દસ્તૂર ભીખાજીના પાલક થયાછે, અને તેમની જગોએ દસ્તૂરી ચલાવેછે, તથા તેમની સઘળી મીલકતના પણ માલેક થયાછે, જોકે તેવણનો એક ભત્રિજો તે વખતે હૈયાત હતો.

બરજોરજી કાવસજી મોદી—જણાવેછે કે કાલાભાઈ શોરાબજી અને કાલાભાઈ બહમનજી નામના સુરતના બે જાણીતા પારસીઓને તે ઓળખેછે. પેહલાના મરણ વખતે તેના ત્રણ ભાઈઓ જીવતા હતા, અને બીજાની વખતે તેના બાપીકા લોહીના કેટલાક સગાંઓ હતા, તોપણ તેઓએ પોતાની છોકરીના છોકરાઓને પાલક કીધા હતા.

હોરમજજી બેહરામજી—જણાવેછે કે હું મારા મામાનો પાલક થયોછું.

આ પ્રમાણેની શાક્ષી સાંભળી "મેયરે" આજદીને પોતાનો ચુકાદો આપ્યો કે ડોશાભાઈ જમશેદજી મોદીને પારસીની પંચાતે મરનાર માણેકજી જીજીભાઈ મોદીનો પાલક તેમના ઉઠમણામા કેડવી આપ્યોછે, માટે મરનારની વીધવા સુનાબાઈ તથા દીકરી રતનબાઈએ તેની સઘળી મીલકતનો કબજો ડોશાભાઈને તેના પાલકતરીકે આપવો, અને ડોશાભાઈએ મજકૂર બંને બાઈઓને તેમની હૈયાતી સુધી દરેકને રૂ૦ ૫૦) નો દરમાયો તેમના ઉદરપોષણને માટે આપવો.[૧]

[૧] આ ચુકાદાથી નારાજી થઈ ઉપલી બંને બાઈઓ સુનાબાઈ તથા રતનબાઈએ મુંબઈની "અપીલ કોરટ" મા તા૦ ૨૭ મી અક્ટોબર ૧૭૯૫ ને દીને અપીલ કીધી હતી, અને તેનો ચુકાદો પણ ઉપલા "મેયર" ના ચુકાદાના જેવોજ થયો હતો આ બંને ચુકાદાઓની સામે એ બાઈઓએ ઠેઠ ઇંગલાંડ ખાતે "કીંગ-ઇન-કૌનસીલ" મા અપીલ કીધી હતી તેના ફેસલાની નકલ ઘણી શોધ કર્યા છતા હાથ લાગી નથી, પણ સાંભળ્યા પ્રમાણે ઈંગલાંડના ન્યાયધિશોએ ઉપલી બંને મુંબઈની કોરટના ચુકાદા રદ કરી મજકૂર બાઈઓ તથા ડોશાભાઈના લાભમા ચુકાદો કરી આપ્યો હતો, સબબ "મેયર" ની કોરટમા પડેલી શાક્ષી ઉપરથી તેઓએ જોયુ કે પારસીઓમા પાલક કરવા વિષે ચોકસ નીયમ નથી, અને જ્યારે મરનારની ખાહેશ પોતાની છોકરીના છોકરાને પાલક કરવાની હતી, ત્યારેતો તેની ખુશી પ્રમાણેજ થવુ જોઇએ. આ મુકદમાને લગતાં સઘળા કાગળીયાં શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળ્યાછે.

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

રોજ ૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૪ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબાઈમધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર દોખ્માંઓની સામે શેઠ બહમનજી, હોરમજજી અને ખરશેદજી માણેકજી શરાફે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ માણેકજી દોરાબજી શરાફની નઈમ્તે પથ્થરની એક થગડી બધાવી જરથોસ્તીઓના વપડાસને માટે આલી મુકી હતી.[1]

તા૦ ૧૩ મી અકટોબર.

રોજ ૪ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૬૫ યજદજરદી.

મરણ—કડવાજી નાનાભાઈ[2]—ઉમર વર્ષ ૬૧) એવણ ભરૂચ મધે પોરસીઆના ધીહનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. પોતે લાંબી ઉમરે પોહચેલા હોવાથી ભરૂચના આગલા જરથોસ્તીઓને લગતી તથા બીજી ઘણીક વીગતોથી એવણ માહીતગાર હતા.

આએ વર્ષના "બાંબે કુરીઅર" માંથી નીકલેલા મુંબઈ કાલેનડર[3] માં પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી:

ઈનસુરનસ સોસાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ ના કાલેનડરની માફક.

પારસી વ્યાપારીઓ.

એ ટીપમા શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમની તથા દોરાબજી ફરદુનજી લશકરીના નામો આએ વર્ષ આવેલાં નથી અને શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફનુ નામ વધયુંછે. બાકી બીજાં નામો ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ નાં કાલેનડરની માફકજછે.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

છેલા કાલેનડરની માફકજ

પારસી વાહણવતીઓ.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ ના કાલેનડરમા નોંધેલા કારટીઅર, પરશોતમ, અને શાહ બેહરામ, વાહણોના નામ આએ વર્ષની ટીપમા નથી, તેમજ 'હારનબી' અને 'રાયલ સારલેટ' વાહણો શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીને બદલે શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના નામપર તથા શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના નામપર 'બ્રુફરથ' ને ઠેકાણે 'ગ્રોસ્વાઅટર' કરી વાહણ નોંધાયલાછે. એ ઉપરાત 'ફરેનડશીપ' નામનુ નવું વાહણ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના તથા 'અપટણ કાસ્ટલ' નામનુ વાહણ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને ડબલ્યુ થામસના નામ ઉપરછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭.

તા૦ ૫ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (ક૦) ૧૧૬૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર રૂસતમજી દારાબજી કુમાના—ઉમર વર્ષ ૫૫) સુરતવાલા દસ્તુર દારાબજી સોરાબજી કુમાના (દાદાદારૂ) ના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ મા પોતાના બાપનાં મરણથી સુરતના કદમી પારસીઓના વડા દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા.

તા૦ ૨૧ મી મારચ

રોજ ૧૪ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૬૫ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામશાહ પેશતનજી તાલેઈઆરખાન—ઉમર વર્ષ ૪૩) સુરતવાલા શેઠ પેશતનજી સોરાબજી તાલેઆરખાનના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની જાગીરોના વહીવટ તથા તેમના વ્યાપારને લગતા કામોમાં પડેલા હતા, અને બાપની હેયાતીમાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨૮ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી

મરણ—જમશેદજી કડવાજી નાનાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૨૮) ભરૂચવાલા શેઠ કડવાજી નાનાભાઈના વડા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઈઓ શેઠ સોરાબજી તથા માણેકજી સાથે ગાસમા ભરૂચ ખાતે વાહણોની દલાલી તથા મોહવડનો વ્યાપાર મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા. આ માટે એઓને ત્યાં વાહણો, ફતેહમારી, તથા બતેલા મળી ૨૧ બારકસો પોતાની પેહડીના હતા.

તા૦ ૨૪ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી

આજ દીને મુંબઈના બાહેરકોટ ખાતે શેઠ સોરાબજી માણેકજી શેઠ પોતાના પીતા શેઠ મનચેરજી

[1] આ થગડી ઊપર કાંઈ તખ્તી અથવા લેખ કોતરેલો નથી, પણ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફની યાદદાસ્ત પ્રમાણે તે એવણના (શેઠ માણેકજીના) બપાવાની પરસીને દાહાડે ઈજવી હતી

[2] ભરૂચવાલા ખાનબાહદુર શેઠ રૂસતમજી સોરાબજી દલાલના બપાવા

[3] The Bombay Calendar and Directory for 1795 *Bombay Courier Office*

બહેમનજી શેઠનાને નામે એક દરેમેહર બંધાવી પ-
ડાવી હતી.[1]

આએ વર્ષમા મુંબઈમા જરથોસ્તીઓના બાળકોને જંદ અવસ્તા શિખાડવાની એક નિશાળ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ પોતાને ખરચે બીકાવાલા મોહલામા હીરવાડીઆની[2] પોલમનો એક ગારો ગીરવી લઈ ત્યા આ૦ દાદાભાઈ ફ્રામજી વેલાતીનાં ઉપરીપણા હેઠલ સ્થાપી હતી. વળી એજ ઘરમા ઈરાનથી અતરે આવતા જરથોશતીઓને ઉતારો આપવાને માટે પણ ખાસ જગો રાખી હતી.[3]

---

૧ આ દરેમેહરના ચાલુ ખરચ વગેરેને માટેના ખરદાખસ્તોનુ એક "ટરસટડીડ" એના ટરસટીઓ શેઠો મનચેરજી ફરામજી, દારાશાહ મેહરવાનજી, એદલજી નશરવાનજી, અને ફરામજી હોરમજજી શેઠનાએ તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૭૪ ને દીને કીધેલુ શેઠ એદલજી નશરવાનજી શેઠના પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યુ હતુ, તેમા એ દરેમેહરને પેહલવેહલી ધરકવાનો સને ઊરર પ્રમાણેનો લખેલોછે એ પછી એ દરેમેહર પુરાની થવાથી તથા તેની ઇમારત ઊંઆેમા બેથી જવાથી શેઠ શોરાબજીના વારેસોએ હાલની મોટી ઇમારત બનાવી તેમા તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૨ ને દીને નવા આદરાન તખ્તનશીન કીધા હતા

૨ આ હીરવાડીઆ અતરેના શેઠો કાવશજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલને ત્યાં ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ થી કારભારી હતા, અને તેમની વતી મુંબઈ તથા થાણાની પટેલાઈનો મોટો વહીવટ ચલાવતા હતા. તે વખતે અતરેના ઈંગ્રેજી અમલદારો તથા દેશી સોદાગરોમા એવણ સારો વગ તથા પીછાણ ધરાવતા હતા પછવાડેથી એવણે પોતાના હાથ હેઠલ પોતાના એક બેથી શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલ (મેહવા પટેલ) ને રાખ્યા હતા

૩ આ નિશાલ તથા ઇરાનીઓના ઊતારાને માટેનુ ઘર શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા હીરવાડીઆ પાસેથી રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી ગીરવી લીધુ હતુ તે એમનુ એમ છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ લગણ ચાલ્યા કીધુ એ પછી તે સાલની તા૦ ૨૨ મી સપટેમબરે એઓના વારસ શેઠ ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ મરહુમ હીરવાડીઆની છોકરી બાઈ જીવણબાઈની ત્રણ છોકરીઓ નામે બાઈ બીખાઈજી તે શેઠ ખરશેદજી મેહરવાનજી મેહવા પટેલના ધણિઆણી, બાઈ માણેકબાઈ તે શેઠ માણેકજી એદલજી આલબલેસના ધણિઆણી, તથા બાઈ ગુલબાઈ તે શેઠ રૂસતમજી ફરામજી દાદીબરજોરનાં ધણિઆણી એઓ સાથે એક લખત કરી તે ઘર પોતે વેચાન કરી લીધુ હતુ. તે અસલ લખત શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યું હતુ, તેમાં એ નિશાલ તથા ઇરાનીઓની ઊતારાની જગા માટે નીચે પ્રમાણે ઈસારો કીધેલોછે—

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭.

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

આજ દીને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકનને વાલકેશરની હેઠાણમા પોતે લીધેલી જમીનપર પોતાના ગ્વાનને નાખવા માટે એક એલાહેદુ દોખમું બાધવાની પરવાનગી મેલવવા થકી અરજ કીધી હતી.[4]

"તમારા વડવા શેઠ અરદેશર દાદીશેઠે પારથી એદલજી બહમનજી કાકા હસતકથી હમારા બમાવા હીરવાડીઆ રતનજીને અંગરેજી શને ૧૭૯૬ ના મે તથા જુન મહીનામા ચીઠી તથા કરારથી મળીને રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી તેને બદલે મુંબઈના કોટમાં હીરવાડીઆ રતનજીની પોલમા હમારા બમાવા હીરવાડીઆ રતનજીનાં ઘરોનાં ગારા ૭ ની ચાવીમોના વચલા ગાલાના ઘેરનો પેહલો ચાલ તથા નીચેનુ ભોંઅતળીઊ મલીને ગાથગેરણે ઇયાને ગીરવી લઇને તાહા દાદાદારૂ વીલાએતીને જરથોશતીયોના છોકરાઓને, જંદ અવસ્તા શીખવવા સારૂં નીશાળ તથા ઇરાની પારસીઓને ઊતારાની જગો કરીને રાખ્યા હતા"

આ દાદાદારૂ વીલાયતીના મરણ બાદ તેનો દીકરો આ૦ જાગીર સહાબાઇ વીલાયતી એ નિશાલ ચલાવતા હતા, પણ તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ મા મરણ પામવાથી તે બંધ પાડવામા આવી હતી.

૪ આ અસલ અરજી તથા તેની હેઠલજ ગવરનર ડંકને લખી આપેલી પરવાનગી એવણના ધર્મખાતાના મુતવલી શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસે મોજુદછે, અને તે ઊપરથી નીચલી નકલ ઊતારીછે:—

To

THE HON'BLE JONATHAN DANCAN, ESQ

President and Governor &c.,

Bombay

The humble Petition of

DADY NASSERWANJEE OF BOMBAY

PARSEE MERCHANT

Sheweth,

That the advanced age and Infirmity of your Petitioner causes him to contemplate with a considerable degree of Resignation the close of his arduous worldly labours—Hence your Petitioner is desirous in conformity to the principles of his Religion to provide a suitable receptacle for his Remains when that awful period shall arrive—With this view your Petitioner has obtained at a considerable Expence a sufficient spot of Ground at the foot of Malabar Hill in the vicinity of the Tomb of one of his Caste (Muncher Jevan) for the purpose of erecting under his own immediate Inspection a similar Tomb for his Reception after his dissolution shall have taken place

Your Petitioner however anxious to avoid censure or the infraction of the Orders of Government, conceives it incumbent upon him prior to his commencing

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી.

આજ દીને અતરેની "ઈનશુરનશ શોશાઈટી" ના મેમબરો તથા ચીનના તરતના આવિના બ્યાપારીઓના વાહણના માલેકોની એક સભા, નામદાર સરકારની મનવાર "હોબાર્ટ" ના કપતાન મી. ડબલ્યુ પેજને તેની બ્યાપારના સંબંધમાં કીંમતી કીમતી નોકરીના બદલામાં એક માનપત્ર આપવાનો વિચાર કરવા માટે મળી હતી, જે વેળાએ સરકારની મારફતે તેની ઉપર અતરેના વાહણવટીઓ તરફથી એક માનપત્ર મોકલવાનો ઠેરાવ થયો હતો. તે માનપત્ર ઉપર ચાર ઈંગ્રેજ તથા નીચના ત્રણ પારસી વાહણવટીઓની શહીઓ હતી ૨

કાવશજી રૂસતમજી પટેલ, વાહણ "જેહાગીર" ના માલેક
સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની, વાહણ "હારનબી" ના માલેક
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, વાહણ "લવજીફેમીલી" ના માલેક.

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી મનચેરજી દારૂખાનાવાલા—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ મનચેરજી મનાજીગીના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીની સાથે સરકારી તોપખાનાને માટે દારૂટ બનાવવાના કારખાનામાં હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા પોતાના ભત્રિજા શેઠ દાદાભાઈ માણેકજીના મરણથી તે કારખાનાના વડા ઠયા હતા.

તા૦ ૪ થી જુલાઈ.

રોજ ૨૯ માહ ૧૦ (કે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કોહાજી[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) સુરતના એક જાણીતા શેઠીયા. એવણ ત્યાંની વલંદાઓની કોઠીમાં દલાલી તથા તેમના વ્યાપારને લગતી જીનસોની ખરીદી અને વેચાણ કરતા હતા. મુંબઈની મીસીઅરસ બરસ ફાસેટની કંપની તરફથી સુરતમાં આવતા વીલાયતી વાહણોનો વીમો ઉતારવાની એવણ આડત કરતા હતા. એવો આરબી તથા ફારસી ભાષામાં માહેર તેમજ જરથોસ્તી ધર્મ ઉપર ઘણા ચૂસ્ત હતા, અને બેવાર પોતાના બ્યાપારસર ઈરાનની સફર પણ કરી આવ્યા હતા. હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓમાંથી ઈરાન ખાતે ધર્મ ખાતું સ્થાપવાની પેહલ એવણ તરફથી નીકળી હતી. ત્યાંના યજદ શેહેરમાં એવોએ એક ઈમારત બંધાવી તેમાં આતશબેહેરામ પરઠાવ્યા હતા, તથા આતશનો કેબલો સુરતથી પગરસ્તે મોબેદો પાસે મોકલ્યા હતો. અને તેના ચાલુ ખરચને માટે "બાગેચનાર" અને "આબે મુબારક" નામની જાગીરો ખરીદી આપી હતી. જેમાંથી દર વર્ષ એજ મકાનમાં એક ગાહંબાર પણ એવણને નામે કરવામા આવેછે.[3] એ ઉપરાંત સુરત ખાતેનુ પ્રખ્યાત

---

the beforementioned Erection to obtain from your Honor permission for that purpose

Wherefore he most humbly prays that your Honor will be pleased to grant him permission to erect his Tomb on the Ground and at the place hereinbefore set forth

And your Petitioner as in duty bound will Ever Pray

(સહી) લા૦ દાદી નોશરવાનજી,
DADY NASSEPWANJEE

Bombay, 11th January 1797

આ અરજની ઉપરથી શેઠ દાદીભાઈને એ દોખમુ એઓના પોતાના કુટુંબનાજ વપરાસને માટે બાંધવુ એ પ્રમાણેની પરવાંનગી તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૭૯૭ ને દીને ગવરનર ડંકને પોતાને હાથે નીચે મુજબ લખી આપી હતી.—

"The Prayer of the Petition is granted, provided the Tomb intended to be built is only a private family Tomb

(Sd.) JONTH DUNCAN

Bombay, 28th February 1797

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી ૧૭૯૭.

૨ મુંબઈવાળા શેઠો રતનશાહ અને જાગીરશાહ એરચશાહ કોહીયાર, તથા શેઠ જાગીરજી ગુસતાદજી અને કરાચીવાળા શેઠ અરદેસર ગુસતાદજીના બાપના બપાવા. મુંબઈવાલા શેઠ નશરવાનજી કોહાજી તથા રાજકોટવાલા શેઠ કુંવરજી કોહાજી અને સુરતવાલા શેઠ ફીરોજશાહ શાપુરજી શેઠ અથવા કમીસરીવાળા પણ એવણનાજ કુટંબીઓછે

૩ આ માટેની બીના ઈરાન દેશના રેહનારા ગરીબ જરથોશતીઓની હાલત સુધારવા સારૂ સ્થાપેલા ધર્મ ખાતાની ઊપજ નીપજના ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૫ ના દફતર આશકારા છાપાખાનામાંથી છપાયેલા હેવાલમાં ઈરાનનાં આતશબેહરામ તથા આદરીઆનો વિષે શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆએ લખી મોકલેલા અહેવાલમાં સફે ૧૯૨ મે નીચે પ્રમાણે જોવામાં આવેછે —

" . . . તે ઉપરાંત આપણા બાજદીઅરકાનોને વાકેફ થવા જોગ બીના એછે જે અહીંના આતશ કદેહવાલી એમારત સુરતવાલા શવરગવાથી નોશરવાનજી કોહાજીનાએ બંધાવી આપેલી કેહવાએચ "

"અને ચાલુ ખરચને પેટે ખરીદાવી આપેલી જાગીરમાં બાગેચનાર તથા આબે મુબારકની ઊપજમાંથી એ બેહશત મેહેરેને નામે દર વરશે ગાહંબાર પણ એ મુબારક મકાનમાં થાતા આવેચ "

" અને તે આતશનો કેબલો પણ સુરતથી પગ મારગે હીંદોશતાની મોબેદો લેઈ આવેઆ હતા ને દીન ક્રીઆનુ કામ કરી તેવોએજ તખતે બેશાડીઆ બાદ તેઓમાંહેનો એક હેરબદ નોશીરવાન નામે ઇસ્ફનદયાર

ખહેમનજી શેઠનાને નામે એક દરેમેહર બધાવી પર-
ઠાવી હતી.[૧]

આએ વર્ષમા મુબઈમા જરથોસ્તીઓના બાળકોને જદ અવસ્તા શિખાડવાની એક નિશાલ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ પોતાને ખરચે પીઠાવાલા મોહલામા હીરવાડીઆની[૨] પોલમાંનો એક ગાળો ગીરવી લઈ ત્યા આ૦ દાદાભાઈ ફ્રામજી વેવાતીના ઉપરીપણા હેઠલ સ્થાપી હતી. વળી એજ ઘરમા ઈરાનથી અતરે આવતા જરથોસ્તીઓને ઉતારો આપવાને માટે પણ ખાસ જગો રાખી હતી.[૩]

---

૧ આ દરેમેહરના ચાલુ ખરચ વગેરેને માટેના બદોબસ્તોનુ એક "ટરશાટડીડ" એના ટરશટીઓ શેઠો મનચેરજી ફરામજી, દારાશાહ મેહરવાનજી, એદલજી નશરવાનજી, અને ફરામજી હોરમજજી શેઠનાએ તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૦૪ ને દીને કીધેલુ શેઠ એદલજી નશરવાનજી શેઠના પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યુ હતુ, તેમા એ દરેમેહરને પેહલવેહલી પરઠવાનો અને ઊપર પ્રમાણેનો લખેલોછે એ પછી એ દરેમેહર પુરાની થવાથી તથા તેની ઈમારત ભોએમા પેશી જવાથી શેઠ શોરાબજીના વારેસોએ હાલની મોટી ઈમારત બધાવી તેમા તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૨ ને દીને નવા આદરાન તખતનશીન કીધા હતા

૨ આ હીરવાડીઆ અતરેના શેઠો કાવશજી તથા દોરાબજી રૂસ્તમજી પટેલને ત્યા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ થી કારભારી હતા, અને તેમની વતી મુબઈ તથા થાણાની પટેલાઈનો મોટો વહીવટ ચલાવતા હતા તે વખતે અતરેના ઈગ્રેજી અમલદારો તથા દેશી સોદાગરોમા એવણ સારો વગ તથા પીછાણ ધરાવતા હતા પછવાડેથી એવણે પોતાના હાથ હેઠલ પોતાના એક ખેશી શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલ (મેહતા પટેલ) ને રાખ્યા હતા

૩ આ નિશાલ તથા ઈરાનીઓના ઊતારાને માટેનુ ઘર શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૬ મા હીરવાડીઆ પાસેથી રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી ગીરવી લીધુ હતુ તે એમનુ એમ છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ લગણ ચાલ્યા કીધુ એ પછી તે સાલની તા૦ ૨૨ મી સપટેમબરે એઓના વારસ શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠે મરહુમ હીરવાડીઆની છોકરી બાઈ જીવણબાઈની ત્રણ છોકરીઓ નામે બાઈ બીખાઈજી તે શેઠ ખરશેદજી મેહરવાનજી મેહતાપટેલના ધણિઆણી, બાઈ માણકબાઈ તે શેઠ માણેકજી એદલજી આલમલેસના ધણિઆણી, તથા બાઈ ગુલબાઈ તે શેઠ રૂસતમજી ફરામજી દાદીમરજોરના ધણિઆણી એઓ સાથે એક લખત કરી તે ઘર પોતે વેચાન કરી લીધુ હતુ તે અસલ લખત શેઠ હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવ્યુ હતુ, તેમાં એ નિશાલ તથા ઈરાનીઓની ઊતારાની જગા માટે નીચે પ્રમાણે ઈશારો કીધેલોછે—

"તમારા વડવા શેઠ અરદેશર દાદીશેઠે પારશી એદલજી બહેમનજી કાકા હસતકથી હમારા મમાવા હીરવાડીઆ રતનજીને અગરેજી શને ૧૭૯૬ ના મે તથા જુન મહીનામા ચીઠી તથા કરારથી મલીને રૂ૦ ૨૧૪૧) આપી તેને બદલે મુબઈના કોટમા હીરવાડીઆ રતનજીની પોલમા હમારા મમાવા હીરવાડીઆ રતનજીના ઘરોનાં ગાળા ૩ ની ચાલીઓના વચલા ગાળાના ઘરનો પેહલો માલ તથા નીચેનુ ભોએતલીઊ મલીને ગાહગેરણે ઈધાને ગીરવી લઈને તાહા દાદાદારૂ વીલાએતીને જરથોશતીઓના છોકરાઓને, જદ અવસ્તા શીખવવા સારૂ નીશાલ તથા ઈરાની પારસીઓને ઊતારાની જગા કરીને રાખ્યા હતા"

આ દાદાદારૂ વીલાયતીના મરણ બાદ તેનો દીકરો આ૦ જાગીર દાદાભાઈ વીલાયતી એ નિશાલ ચલાવતો હતો, પણ તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૪ મા મરણ પામવાથી તે બધ પાડવામા આવી હતી

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭.

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

આજ દીને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડકનને વાલકેશરની હેઠાણમા પોતે લીધેલી જમીનપર પોતાના રવાનને નાખવા માટે એક એનાહિદુ દોખમુ બાધવાની પરવાનગી મેલવવા થકી અરજ કીધી હતી.[૪]

---

૪ આ અસલ અરજી તથા તેની હેઠલ જ ગવરનર ડકને લખી આપેલી પરવાનગી એવણના ધર્મખાતાના મુતવલી શેઠ હીરજી અરદેશર દાદીશેઠ પાસે મોજુદ છે, અને તે ઊપરથી નીચલી નકલ ઊતારીછે :—

To

THE HON'BLE JONATHAN DANCAN, ESQ

President and Governor &c.,

Bombay

The humble Petition of

DADY NASSERWANJEE OF BOMBAY

PARSEE MERCHANT

Sheweth,

That the advanced age and Infirmity of your Petitioner causes him to contemplate with a considerable degree of Resignation the close of his arduous worldly labours.—Hence your Petitioner is desirous in conformity to the principles of his Religion to provide a suitable receptacle for his Remains when that awful period shall arrive—With this view your Petitioner has obtained at a considerable Expence a sufficient spot of Ground at the foot of Malabar Hill in the vicinity of the Tomb of one of his Caste (Muncher Jevan) for the purpose of erecting under his own immediate Inspection a similar Tomb for his Reception after his dissolution shall have taken place

Your Petitioner however anxious to avoid censure or the infraction of the Orders of Government, conceives it incumbent upon him prior to his commencing

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી

આજ દીને અતરેની "ઈનશુરનશ શોશાઈટી" ના મેમબરો તથા ચીનના તરતનાં આવેલા વ્યાપારીઓના વાહણના માલેકોની એક સભા, નામદાર સરકારની મનવાર "હોબગર" ના કપટાન બી. ડબલ્યુ. પેજને તેની વ્યાપારના સબંધમા કીધેલી કીમતી નોકરીના બદલામા એક માનપત્ર આપવાનો વિચાર કરવા માટે મલી હતી, જે વેળાએ સરકારની મારફતે તેની ઉપર અતરેના વાહણવટીઓ તરફથી એક માનપત્ર મોકલવાનો ઠેરાવ થયો હતો. તે માનપત્ર ઉપર ચાર ઇંગ્રેજ તથા નીચના ત્રણ પારસી વાહણવટીઓની સહીઓ હતી.[૨]

કાવશજી રૂસતમજી પટેલ, વાહણ "જેહાગીર" ના માલેક
શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની, વાહણ "હારનબી" ના માલેક
હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, વાહણ "લવજીફેમીલી" ના માલેક

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી મનચેરજી દારૂખાનાવાલા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ મનચેરજી મનાજીગીના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીની સાથે સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂદ બનાવવાના કારખાનામા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા પોતાના ભત્રિજા શેઠ દાદાભાઈ માણેકજીના મરણથી તે કારખાનાના વડા ઠડયા હતા.

તા૦ ૪ થી જુલાઈ.

રોજ ૨૯ માહ ૧૦ (કદ૦) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—નાશરવાનજી કોહાજી[૨]—(ઉમર વર્ષ ૮૦) સુરતના એક જાણીતા ચેઠીયા. એવણ ત્યાની વલંદાઓની કોઠીમા દલાલી તથા તેમના વ્યાપારને લગતી જમીનોની ખરીદી અને વેચાણ કરતા હતા. મુંબઈની મીલીઆરી બરમ ફરામેટની કંપની તરફથી સુરતમા આવતા વીનાયતી વાહણોનો વીમો ઉતારવાની એવણ આડત કરતા હતા. એઓ આરબી તથા ફારસી ભાષામા માહેર તેમજ જરથોસ્તી ધર્મ ઉપર ઘણા ચુસ્ત હતા, અને બેવાર પોતાના વ્યાપારસર ઈરાનની મુસાફરી પણ કરી આવ્યા હતા. હિંદુસ્થાનના જરથોસ્તીઓમાથી ઈરાન ખાતે ધર્મ ખાતું સ્થાપવાની પેહલ એવણ તરફથી નીકલી હતી. ત્યાના યજદ શેહેરમા એઓએ એક ઈમારત બંધાવી તેમા આતશબેહેરામ પધરાવ્યા હતા, તથા આતશનો કેબલો સુરતથી પગરસ્તે મોબેદો મારફતે મોકલ્યા હતો. અને તેના ચાલુ ખરચને માટે "બાગેચનાર" અને "આબે મુબારક" નામની જાગીરો ખરીદી આપી હતી. જેમાથી દર વર્ષે એજ મકાનમાં એક ધાહબાર પણ એવણને નામે કરવામા આવેછે.[૩] એ ઉપરાંત સુરત ખાતેનું પ્રખ્યાત

---

the beforementioned Erection to obtain from your Honor permission for that purpose

Wherefore he most humbly prays that your Honor will be pleased to grant him permission to erect his Tomb on the Ground and at the place hereinbefore set forth

And your Petitoner as in duty bound will Ever Pray

(સહી) બા૦ દાદી નોશરવાનજી,
DADY NASSERWANJEE

Bombay, 11th January 1797

આ અરજીની હેઠળજ શેઠ દાદીભાઈને એ દોખમુ એબજા પોતાના કુટુંબનાજ વપરાસને માટે બાંધવુ એ પ્રમાણેની પરવાનગી તા૦ ૨૮ મી ફેબરવારી ૧૭૯૭ ને દીને ગવરનર ડંકને પોતાને હાથે નીચે મુજબ લખી આપી હતી :—

"The Prayer of the Petition is granted, provided the Tomb intended to be built is only a private family Tomb

(Sd.) JONTH. DUNCAN

Bombay, 28th February 1797

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી ૧૭૯૭

૨ મુંબઈવાલા શેઠો રતનશાહ અને જાગીરશાહ એરચશાહ કોહીયાર, તથા શેઠ જાગીરજી ગુસતાદજી અને કરાચીવાલા શેઠ અરદેશર ગુસતાદજીના બાપના બપાવા. મુંબઈવાલા શેઠ નવરવાનજી કોહાજી તથા રાજકોટવાલા શેઠ કુવરજી કોહાજી અને સુરતવાલા શેઠ ફીરોજશાહ શાપુરજી આઠા અથવા કમીસરીવાલા પણ એવણનાજ કુટબીઓછે

૩ આ બાબેની બીના ઈરાન દેશના રેહનારા ગરીબ જરથોસ્તીઓની હાલત સુધારવા સારૂં સ્થાપેલા ધર્મ ખાતાની ઊપજ નીપજના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા દફતર આશકારા છાપાખાનામાંથી છપાયલા હેવાલમા ઈરાનના આતશબેહરામ તથા આદરીઆનો વિષે શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆએ લખી મોકલેલા અહેવાલમા સફે ૧૪૨ મે નીચે પ્રમાણે જોવામા આવેછે —

" , તે ઉપરાંત આપણા બાજદીનશ-નાનોને વાકેફ થવા જોગ બીના એછે જે અશ૧ આતશ કદેહવાલી એમારત શુરતવાલા શવરગવાશી નોશરવાનજી કોહાજીનાએ બંધાવી આપેલી કેહવાએચ"

"અને ચાલુ ખરચને પેટે ખરીદાવી આપેલી જાગીરમા બાગેચનાર તથા આબે મુબારકની ઊપજમાથી એ બેહશત ગેહેરેને નામે દર વરશે ધમબાર પણ એ મુબારક મકાનમા થાતા આવેચ"

"અને તે આતશનો કેબલો પણ શુરતથી પગ મારગે હીરીથતોની મોબેદો લેઈ આવેઆ હતા ને દીન કીરીઆનુ કોમ કરી તેઓએજ તખતે બેશાડીઆ બાદ-તેઓમાહેનો એક હેરબદ નોશીરવાન નામે ઇઅજદમાંજ

ગોઠીનુ આદરાન પણ એવણે બધાવેલુ કેહવાયછે. સુરતમાં આવતા ઈરાનીઓની મુદાગત તથા તેમને ઉતારો એવણને ત્યા મનતો હતો. જમશેદી નોરોજનો મહીમા દર વર્ષે સુરતમા એઓને ત્યાં ધામધુમથી થતો હતો.[2] એવણ કબીરી પંથની સારી માહિતગારી ધરાવતા હતા, તથા પોતે ગોસ્તનો ખોરાક હરગેજ લેતા હતા નહિ.

તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૨ (કદમી) ૧૧૬૬ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ ફ્રેકોબાદ મુલ્લા કાવુશ જલાલ[૩]—(ઉમર વર્ષ ૩૨) કદમી પંથના વડા દસ્તૂર મુલ્લા કાઉશ રૂસતમ જલાલના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪ માં ભરૂચથી સુરત આવી પોતાના બાપના હાથ હેઠલ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીનાં આતશબેહરામમા રેહેલા હતા. ચોપાતીનાં શેઠ દાદીભાઈએ પોતાના કુટુંબને માટે બંધાવેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિયા કદમી તરીકા મુજબ એવણે પેહલવેહલી મુંબઈમા કીધી હતી.

તા૦ ૩૦ મી ડીસેમબર.

તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબર ૧૭૯૭ ને દીને મુંબઈના સઘળા વ્યાપારીઓ તથા વાહણવટીઓ થોડીક મુદત થઈ રૂનાં ભરેલા વાહાણોમા આગ લાગેછે તેનો સબબ શોધવાને તથા તે વિષે પુરતા બંદોબસ્તો કરવાને મલ્યા હતા, તેના ઠેરાવો આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માં છપાયા હતા, તેપર ચાર ઇંગ્રેજ[૨] તથા નીચલા છ પારસી વ્યાપારીઓની સહીઓ હતી.

પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ, નશરવાંનજી માણેકજી વાડીઆ, કાવસજી રૂસતમજી પટેલ, હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ, દાદીભાઈ નોશરવાંનજી, સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા મુંબઈની પારસી પંચાએતે ત્યારેના મેયરની અદાલતમા શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના તથા શેઠ મનચેરજી બેહમનજી શેઠના ઉપર ફરીયાદી કીધી કે તેઓ મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠના ધર્મખાતાનો વહીવટ તેમનાં વશીયત મુજબ બરાબર ચલાવતા નથી, તેથી તેવણના લખાણ મુજબ એ ધર્મખાતાનો વહીવટ પંચાતને સોંપવો.[૪] મેયરની અદાલતે આ અરજ બાહલ ગણી, અને પંચાતને એ ધર્મખાતુ ચલાવવાનો હોકમ કીધો. આથી શેઠ શોરાબજી તથા શેઠ મનચેરજીએ એ ધર્મખાતાનો વહીવટ તેઓ બરાબર ચલાવેછે તે માટેના ઘટતા પુરાવા સાથે ઉપલા મેયરના ચુકાદાની સામે નામદાર ગવરનરની કૌનસીલને અપીલ કીધી. કૌનસીલે સઘળી બીનાં ધ્યાનમા લઈ મેયરનો ચુકાદો રદ કીધો, અને પાછો શેઠ શોરાબજી તથા મનચેરજીને એ ધર્મખાતાનો વહીવટ ચલાવવાનો અખત્યાર આપ્યો. આ ઉપરથી પંચાતે ઇંગલાંડ મધે "કીંગ-ઇન-કૌનસીલ" જોગ અપીલ કીધી જયાથી પણ આએ વર્ષમા નામદાર ગવરનરની કૌનસીલનો ચુકાદો બાહાલ રાખી શેઠ શોરાબજી તથા શેઠ મનચેરજીનેજ એ ધર્મખાતું ચલાવવાનો અખત્યાર આપ્યો. એ મુજબ આ ટંટાનો નવ વર્ષે નિવેડો આવ્યો અને તેમા શેઠ શોરાબજી તથા શેઠ મનચેરજીને બધો મળી રૂ૦ ૯૯૪૫ નો ખરચ થયો હતો.[૫]

રેહાને સબબે તીઆજ મરણ પામીઆ વીરો તથા બીજી તેહેવીજ બીના સરવે ઇઅજદના ઘરડાઓને પુછપરછ કરતે જાણવામા આવીછે વાશતે એ આતશ બાબે બીજી બીનાં નીચે જણાવીએચ"

"તે એજ આતશબેહેરામનો ગુંબજ જે ઘેરમા હતો તે ગાએઆ બાજમીની બીહીકને સબબે છુપુ રાખવા સારૂ એક કોઠારની કાની ખુનાબે બનાવી તેની આશપાશનાં ઓરડા ઓરડીમા જનાબ દસ્તુર કેબયર પોતાના કબીલા સાથે રેહેતા હતા"

• ૨ આ જમશેદી નોરોજ વિષે તે વેળાએ આપણા ઘણાખરા લોકો બીનમાહીતગારીને લીધે એને કોઈ મુસલમાંની તેહવાર સમજતા હતા, અને તે પાલવા માટે પેહેલીબારીમા એઓનો ગીલો પણ થવા માંડયો હતો લેકીન પછવાડેથી તેની સહમજ બરાબર પડવાથી ઘણા લોકોએ સુરતમા એને તેહવાર તરીકે પાલવો શરૂ કીધો હતો

૩ ... પછી તેવણના કુટુંબના થઈ અરદેશર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા બેવણની ઓલાદના હતા તેમાં એ નિયાજ તથા ઇરાનીઓના ... માટે નીચે પ્રમાણે ઇશારો કીધેલોછે—

૪ મરહુમ શેઠ માણેકજીનાં તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૭૪૮ ને દીને કીધેલા વશીયતનામામા એ બાબે આ પ્રમાણે લખાણ આવેલુ છે:—

"ને કદી અમારા વારેશમાથી કોઇએ બાંનત તથા
"બીગાડ કરે તથા તશાવત કરેતો અમારા અવારૂછે
"તથા પંચાતના પારશીછે તે તેહને તાગીર કરે એટલે
"દુર કરે ને વાડીઓ તેહેને હાથથી લેઇને બે માણશ
"બીજા ભલા માણસને દેઆનતદાર જોઇને તેહેને મુત-
"વલી કરે તે અહમારી શરત બજાએ લાવે "

૫ શેઠ શોરાબજીના ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા મરણ પામવાથી આ ખરચ તેમના વડા દીકરા શેઠ નવરોજજી તે આ ધર્મખાતાના મુતવલીએ આપવો તે માટે એવણના વારેસોમા પછવાડેથી મોટો વાધો ઉઠયો હતો, અને એક મુકરદમો પણ નિકલ્યો હતો, જેને લગતાં કાગજપા શેઠ ફરામજી હોરમજજી બેહમનજી શેઠના પાસેથી અમોએ વાચી ને ઉપરથી આ લેખ મેલવીછે

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮.

તા૦ ૨૦ મી માર્ચ.

રોજ ૧૩ માહ ૭ (કદ૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ ફરામજી હતાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ મુંબઈના એક જાણીતા વ્યાપારી, તથા નાણા ધીરનાર હતા, અને પોતાના મરણ વખતે એક સારી પૂંજી મેલી ગયા હતા

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૬ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી.

મરણ—ખોરશેદજી માણેકજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૬૧) શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠના જમાઈ તથા પાલખ. એવણ શેઠ મનચેરજી બહમનજી શેઠના દીકરા હતા, પણ મુસરાએ કરી લીધાથી તેનણન મથી ઓળખાતા હતા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૯ થી [ગુજરાત]ગતનઈાતે ગઈ ત્યાની મરહુમ શેઠ માણેકજીની પેહડીનો વહીવટ ચલાવતા હતા, અને આતરેના તેમના ધર્મખાતાનો વહીવટ એમના પીતા શેઠ મનચેરજી બહમનજી ચલાવતા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ મા એવણ મુંબઈ આવ્યા હતા, અને એ ધર્મખાતાનો વહીવટ પોતાને હસ્તક લીધો હતો તથા પોતાને નામે આતરે એક પેહડી કાઢી દેશાવરો સાથેનો વ્યાપાર તથા સગફી ધંધો ચલાવતા હતા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના સડતાલાના દુકાળની વખતે ગુજરાતથી વાખ્ખાના મારયા આતરે આવેના જરથોશતીઓને એવણે પોતાને હસ્તકની મરહુમ માણેકજી શેઠવાળી ધર્મ ખાતાની વાડીમા ઉતારો આપ્યો હતો. એવણે પોતાના બાપ શેઠ મનચેરજી બહમનજીને નામે મુંબઈના બાહેરકોટ ખાતે એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૨૮ મી નવેમબર ૧૭૯૬ ને દીને પરજાની હતી એ વેળાની આતરેની પારસી પંચાતના એવણ એક અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

રોજ ૧૬ માહ ૮ (કદ૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી

આજ દીને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ વાલકેશરની ટેકરીમા પોતાની જગા ઉપર પોતાના તથા પોતાના કુટુંબના રવાનોને આત્મ મંજલ પોહચાડવા માટે બંધાવવા માંડેલું દોખમુ તૈયાર થવાથી તેને પરજાવવાની ક્રિયા કરવામાઆવી હતી.[2]

તા૦ ૧૬ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (કદ૦) ૧૧૬૭ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી રૂસ્તમજી લશકરી[3]—ઉમર વર્ષ ૫૮) આતરેના લશકરી ખાનદાનના વડવા. એવણ પોતાના વખત પ્રમાણે સારી અંગ્રેજી કેળવણી પામી આતરેની "કમીસરીએટ" મા પોતાના નાધલા ભાઈ શેઠ બેહરામજી સાથે હીસાબ રાખવાના ખાતામા ચાકરી રહયા હતા. ત્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા ટીપુ સુલતાનના બાપ મીર હૈદર સાથની બીજીવારની લડાઈની વખતે એ બન્ને ભાઈઓને સરકાર તરફથી લશ્કર ખાતાની ખોરાકી વગેરેનો હીસાબ રાખવા માટે માઇસોર તરફ મોકલ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા એવણે "કમીસરીએટ" માથી પોતાનો ઓહદો છોડયો, અને લાલભાઈ ગોરધનદાસ નામના હિંદુ વ્યાપારી સાથે ભાગમા વ્યાપાર કરવા માંડયો એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ ના નવેમબર માસથી તેની સાથે ભાગ છુટો કરી પોતાને હીસાબે જુદો રોજગાર કરવા લાગા. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અગ્રેસર હતા. તારાપોર ગામમા એવણે પોતાની આગેવાનીથી એક દોખમુ બંધાવ્યુ હતુ.

તા૦ ૧૦ મી અક્ટોબર

રોજ ૨ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ મનચેરજી કાવસજી લશકરી[4]—ઉમર વર્ષ ૮૫) આ૦ કાવસજી બચાજીના વડા દીકરા.

---

[1] એવણના વંશનો નર વારેસ કોઈ નથી, પણ એમની દીકરીઓને પેટના વારેસોમા શેઠ રૂસ્તમજી ખરશેદજી ખુમરા તથા શેઠ બહમનજી ખરશેદજી પંચકી અને શેઠ શાવકશાહ કાવસશાહ મુલ્લાફીરોજ હાલ હેયાતછે

[2] એ દોખમાના દરવાજા ઉપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે,—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી
"બેહદીન નેકનામ દાદીભાઇ નોશરવાનજીએ રોજ
"મુબારક મેહર અને માહ આબાન કદીમી સને ૧૧૬૭
"યઅઝદજરદી શવત ૧૮૫૪ વઇશાખ સુદ ૬ વાર
"રવેઊ તારીખ ૨૨ આપરેલ શને ૧૭૯૮ ને દીને એ
"દખમુ બંધાવી તઈઆર કરી ઇજ્નવીઊછે"

[3] આતરેના આગલા જાણીતા વ્યાપારી શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીના બાવા.

[4] એવણના બાવા આ૦ કાવસજી બચાજી ઘણા આગલા વખતથી મુંબઈમા પથકપણુ ચલાવવાને આવ્યા હતા, અને એવણના જેવડીજ મોટી ઉમરે મરણ પામ્યા હતા તેઓ પણ આતરેના પારસીઓના મોટા ભાગને તાબે પંથકી હતા, તથા મુંબઈની પારસીની પંચાતના શરૂઆતથીજ એક અધિકારી કહેતા હતા એવણના બીજા દીકરા આ૦ જીવણજી કાવસજી પણ આતરેજ મોબેદી કરતા હતા, અને ત્રિજા દીકરા આ૦ રતનજી

એવણને ઇ૦ સ૦ ૧૭૪૦ મા નવસારીની અન્જુમને એક લેખ કરી લઈ મુંબઈ પંથકપણું ચલાવવાને મોકલ્યા હતા. એવણ મોબેદીના કામમા ખબરદાર હોવા સાથે અતરેના પારસીઓના મોટા ભાગને ઘેર પંથકીપણું ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર.

રોજ ૨૪ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ જમશેદજી બરજોરજી વાછા[1]—ઉમરે વર્ષ ૭૭) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ મા નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને મોદીખાનેની મોદી જમશેદજી હીરજી વાછાવાલી દરેમેહેરમા પંથકી થયા હતા. એવણે મુંબઈમાં પેહલવેહલી નીરંગદીન તથા વરશીયાની ક્રિયા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૧ મા નવસારીની અન્જુમનની પરવાનગીથી કીધી હતી. એવણ તે વખતે અતરે દીનઆઈનની બાબદમા ખબરદાર ગણાતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯.

તા૦ ૭ મી આપરેલ.

રોજ ૧ માહ ૮ (કે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—દાદીભાઈ નોશરવાનજી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ અતરેના એક નામબર વ્યાપારી, વાહણવટી તથા જાગીરદાર હતા. વીલાયતથી અતરે આવતા વ્યાપારી વાહણોની આડત, તેમજ ચીન ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણનાં શાહ અરદેશર, કીંગ જારજ, ફ્રેન્ડશીપ, બીગવીલ્યમ, અને ડબીડરકાટ, નામના પાંચ વાહણો હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ માં એવણે અતરે રૂની ગાસડીઓ દાબવાનો એક "સ્ક્રુ" સ્થાપ્યો હતો. એવણે ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા મુલ્લા કાઉશના અતરે આવ્યા બાદ પેહલવેહલો મુંબઈમા કદીમી રોજમાહ પલેટો શરૂ કીધો હતો, અને પોતાની સાથમા અતરેના થોડાક પારસીઓને પણ શામેલ કીધા હતા. તે બાદ કદમી તરીકા મુજબ મુંબઈમાં પેહલ વેહલા આતશબેહેરામ બનાવી તે તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૭૮૩ ને દીને પરઠાવ્યા હતા. ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાત તરફના "સડતાલા" ના દુકાલની વખતે એવણે શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, તથા શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆની સાથે મલી અતરે આવતા સેહકડો નાચાર જરથોસ્તીઓની દસ મહિના લગન પરવરસી કીધી હતી, તે ઉપરાત બીજી જાતવાળાં પણ લગભગ ૨૦૦૯) માણસોને એવણે ઘણીક મુદત મુધી દરરોજ ખાવાનું પોહચતો કીધો હતો. પોતાના કુટુંબનાં રવાનોની વિસમજન પોહચાડવા માટે એવણે વાલકેશરની ટેકડીમા પોતાની જગો ઉપર એક દોખ્મું બધાવી તે તા૦ ૨૨ મી આપરેલ ૧૭૯૮ ને દીને પરઠાવ્યું હતું. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા.[3]

(કે જેવણ જીવણજીના પાલક થયલા હોવાથી ફરામજી જીવણજી લખાતા હતા) તેવણ તથા એ આ૦ જીવણજીના સગા છોકરા આ૦ બહમનજી જીવણજી અતરે પંથકીપણું ચલાવ્યા સાથે તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના અકાબરો ઠરેલા હતા. એઓ સઘળાઓ "કાવલીદારૂ" ના છોકરાઓને નામે ઓળખાતા હતા. મજકુર શેઠ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરી પણ એઓના કુટુંબી હતા.

[1] મુંબઈવાલા જાણીતા એ૦ મનચેરજી જામાસ્પજી વાછાના બાપના બપાવા, તથા એ૦ ફરદુનજી બરજોરજી વાછાના બાપના કાકા એવણના વડા ભાઈ આ૦ બીખાજી બરશેદજી વાછા પોતાના મામા શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી શેઠનાની સાથે કેહેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૩ મા ઈંગ્લાંડ ગયા હતા.

[2] એવણના બાવા શેઠ નશરવાનજી હોમજી કે જેવણ "નસલી હોમજી" ને નામે ઓળખાતા હતા તેવણ પોતાના ભાઈ શેઠ બેહરામજી હોમજી (બેહલી હોમજી) સાથે વાહણોના નોલ મેળવી આપવાની દલાલી કરતા હતા. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના તેઓ એક અકાબર પણ હતા. તેવણના બાવા શેઠ હોમજી બેહરામજી સુરતથી અતરે આવી વસેલા હતા.

[3] એવણે તા૦ ૨૧ મી આગસટ ૧૭૯૪ ને દીને પોતાનું એક વશીયતનામું લખાણથી કીધું હતું, તેમા પોતાના સઘળા નજદીકના તથા દુરના સગા વાહલા, ભાઈ ભાડુ, ચાકર નફરો વગેરે સર્વેને થોડો કે ઘણો વારસો આપ્યો હતો, તેમજ પોતાના દીકરા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈને ઘણીક કીમતી નશિહતો લખી હતી. આ વશીયતનામાની એક નકલ એવણના વારસ શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેથી અમોને મલીછે, તેમાનો છેલ્લો ફકરો વાંચવા લાયક ધારી અતરે સદાબરો ઉતારી લઈએછ.—

"બીજુ ભાઈ અરદેસરજી વો૦ દાદાભાઈ લા૦ તમારા પીતાજી દાદીભાઈ નોશરવાનજીનો સલામ વાચજો. જત ભાઈજી આ વશીએતનામુ અમોએ લખુછે અમારી સમજણ પરમાણે પણ તમારૂ પર તપાશજો. ખોદાએ તમુને હીમત આપેલીછે શરવે સારૂં થશે પણ તમારૂ કારખાનું તપાસજો. દુકાનનુ લોકોને દેવું શરવેને આપતા વધારો હોએતો અમોએ શરવેને રૂપીઆ આપવા લખાછે તે તમારૂ ઘર તપાસીને અમારા લખવાને આપરૂ આપજો. બીજુ ભાઈજી વેપાર વાહાણોનો તથા બીજો વેપાર કમ કરજો પણ આપણ અસલથી વીલાતી વાહણોવાલાની તથા બીજાં વાહણવાલાઓની દલાલી કરતા આવીએ છીએ તે ધંધો કાએમ રાખજો તેને મુકશો મા ને જહાતાથી તમારા નામા કરીને લોકોનુ દેવુ આપજો તથા તમારા ઘર તથા વાડીઓની

તા૦ ૯ મી આપરેલ.

રોજ ૩ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—જીવીબાઈ તે જીજીભાઈ માનજીભાઈ વાછાનાં ધણિઆણી—મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટનાં માએ. એ બાનુ તે વખતે પોતાના ગરીબ સંસારે ગુથાર તથા છોકરાઓ સાથે ગુજરાન ચલાવતા હતાં, અને જે સપુતને એવણે જન્મ આપ્યો તેનાં આખી મુફલસી દુનિયામાં નામદારી મેળવવા વિષેનો જરાએ ખેઆલ એમના મનમા હસે કે નહિ તે કેહવાઇ સકાતુ નથી. પોતાના ઉમરાવ પુત્રની કારકીરદીનો જરાએ છાંયડો જોયા વગર તેમના આ માવતર તેમને ૧૬) વર્ષની વયના મુકીને પોતાના વતન નવસારીમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧ લી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—ભીમજીભાઈ રતનજી શેઠી—ઉમર વર્ષ ૪૦) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી શેઠીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના મોહટા વ્યાપાર વણજનાં કામોમા પડેલા હતા, અને તેમની હૈયાતીમાંજ મરણ પામ્યા હતા. એવણની નધાએને એવણના બાવાએ સુરત મધે નાઇંદપુરી ભાગલ આગલ જરથોસ્તીઓના સર અંવ-સરના વપરાસને માટે એક મોટી ધર્મશાળા બંધાવી હતી

તા૦ ૬ થી આગસટ.

રોજ ૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—કાવસજી રુસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ રુસતમજી દોરાબજી પટેલના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ મા પોતાના બાપના મરણ પછી મુંબઈની પટેલાઈનો મરતબો અખત્યાર મલ્યો હતો તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૪ મા જયારે ઇંગ્રેજ સરકારે મરાઠા સરદાર રઘુનાથરાવ દાદાસાહેબ પાસેથી થાણું અને વસાઈ લીધું ત્યારે તે જીલાઓને લગતાં ગામો ચરણી-બંદર, મનપેસર, તુરબુ, મડ, મરવે, મનોરી, વેશાવુ, દાહડા, વાદરા, કરીઆણી, ભીમરડી, ઈત્યાદિની પટેલાઈ પણ એવણનેજ સોંપી હતી, અને તે એવણ પોતાના ભાઈ શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલની સાથે ચલાવતા હતા એઓએ થાણા ગામમા ઘણાક પારસીઓને લાવી વસાવ્યા હતા તથા તેમના ઉપયોગને માટે ત્યાં ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા એક દોખમુ, આતશબાદરગાહની દરેમેહર, તથા નસાખાનુ બંધાવ્યુ હતુ. આગના વખતમા અંગરેજ લશ્કર તથા તેના અસબાબને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લાવ લઇજા કરવાની સરકારને ઘણી અડચણ પડતી હતી, જે ઉપરથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦ મા એ કારણસર કંપની સરકારને જોઈતા સઘળા બારકસો પુરા પાડવાનુ "કોંટ્રેક્ટ" એવણને આપ્યુ હતુ. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા મુંબઈના ગવરનર વીલીઅમ હૉરનબીએ એવણને એક "ડરેસ-ઑફ-ઑનર" અથવા ખેલાત સિરપાવ આપ્યો હતો. મુંબઈમા ખેતવાડીના રસ્તા ઉપર એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા એક મોટો તળાવ બંધાવ્યો હતો, કે જે આજ લગણ "કાવસજી પટેલના તળાવ" ને નામથી ઓળખાએછે તેમજ અંગરેજ કોટમા "કાવસજી પટેલ સ્ટ્રીટ" ને નામે ઓળખાતો મોહલો પણ એવણનાજ નામ ઉપરથીછે મુંબઈમા સુરખો કરવાની સહુથી મોટી કેરી એવણે રોપી હતી, જેથી તે આજ સુધી "કાવસજી પટેલના આબા" ને નામે ઓળખાએછે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા એવણે બાહેરકોટ ખાતે એક નસાખાનુ બંધાવી તે અંજુમનના વપરાસને માટે આપ્યુ હતુ [1] એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાએતના એક આગેવાન હતા.

તા૦ ૮ મી આગસટ.

રોજ ૪ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૬૮ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી બેહમનજી શેઠના[2]—ઉમર વર્ષ ૮૮) શેઠ બેહમનજી રુસતમજી શેઠના બીજા દીકરા

બરદાશ કરજો ને તે ઊપર શુકર કરજો પછીતો તમુને ખોદા નેક સુજ આપે તે કરજો બીજુ ભાઇજી અમારો નેક દાહડો આવે તારે ખરચ તપાસી કરજો બીજુ અમારુ ઊઠમણુ તથા ચોથીઊ આતશબેહેરામમા કરજો તથા અમારુ બાણતનુ કામ શરવે આતશબેહેરામમા કરાવજો . બીજુ ભાઇજી આપણા સાથી વાડીઆજીવાલા તથા બનાજીનાઓ તથા મનચેરજી જીવણજીના તથા રૂસતમ પટેલવાલા તથા વનવેહેવાઇઓ તથા આપણી કમજાત સાથે હેતપીત રાખજો કોઇ તમારુ બાહુ કરે તોબી તમો તેનુ ભલુ કરજો "

[1] આ નસાખાનુ ઘણુ પુરાનુ થયાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૯ મા તે ફરીથી એવણના નબીરા શેઠ દાદાભાઇ રુસતમજી પટેલે બંધાવ્યુ હતુ, તે તેમના મરણ પછી તેવણના વકીલો શેઠ બેહરામજી હોરમજજી પટેલ તથા શેઠ બરજોરજી દોરાબજી પટેલે તા૦ ૫ મી આપરેલ ૧૮૭૩ ને દીને મુંબઈની જરથોસ્તી અંજુમનના વરસ ખાતાના તરસટીઓને સદાસર સપુરદ કીધુ હતુ

[2] એવણના બાવા શેઠ બેહમનજી રુસતમજી શેઠના તે સુરતવાલા શેઠ રુસતમ માણેકના બીજા દીકરા હતા તેવણ પોતાના બાપના હીસાબ તથા જાગીર સબંધી ઇંગ્રેજ કોઠીવાલાઓ સાથે પડેલા વાંધાને માટે ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૯ મા મુંબઈ ખાતે ગવરનરની હજુરમા ફરીઆદ કરવાને આવેલા હતા તે પછી અંતરેજ રેહઠાણ કીધુ હતુ અંતરેના સરકારી અમલદારોમા તેવણ મોટો વગ વરાવતા હતા, તથા પારસીની પંચાત મુંબઈમા સ્થાપવામા

એવણ ઇ૦ સ૦ ૧૭૪૬ મા સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને પોતાના ભાઇઓ સાથે દેશાવરો ખાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. તે પછી ઇ૦ સ૦ ૧૭૪૯ મા પોતાના પિત્રાઇ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠનાં મરણથી તેમના ધર્મખાતાનો વહીવટ ઇ૦ સ૦ ૧૭૮૫ લગણ એવણે ચલાવ્યો હતો અતરેની પારસી પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા, તથા પોતે કઢેલ અને સર્વથી જઇફ હોવાથી અતરેના "મેયર" ની કોરટમા પારસીઓના રેવાજ વીગેરેને માટે નિકલતા સવાલો બાબે એવણનુ મત લીધામા આવતુ હતુ. એવણના દીકરા શેઠ સોરાબજી માણેકજીએ મુબઇના બાહેરકોટ ખાતે એવણને નામે એક દરેમેહર બંધાવીને તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૭૯૬ ને દીને પરસાવી હતી.

તા૦ ૧૬ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૩ માહ ૧૨ (યં૦) ૧૧૬૯ યજદજરદી

મરણ—જીજીભાઇ મનજીભાઇ વાછા—મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઇ પેહલા બારોનેટના બાવા. એવણ પોતે જોકે તે વખતે કોઇ રીતે જાણીતા ન હતા,

પણ એક એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો કે જેણે પારસી ટોળાનુ નામ તેમની પાદશાહત ગયા પછી દુનિયામાં પાછુ એકવાર જાહોજલાલી ભર્યુ કર્યુ હતુ. એવણનું જન્મ ગામ નવસારી હતુ ત્યાથી પોતાના બાપના મરણ પછી એવણ અતરે પોતાની બેહરેદાર સાથે આવ્યા હતા, અને મેદાનને નાકે હાલ જયા "ફાફરડ માર્કીટ" છે તે તરફ પારસીઓને રેહવાના "બથાઉવેરીયો" નામના મોહલામા વાસો કીધો હતો.[1] મુબઇથી એવણ પાચેક વર્ષમા પાછા નવસારી કુટુંબ સહીત ગયા, અને થોડીક મુદતમા ત્યાંજ મરણ પામ્યા હતા.

ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેનાં ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[2] પારસીઓને લગતી નીચેલી ખીના આવેલી હતી.—

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનુ નામ.	માલેક.	ટણ.
લવજી ફેમીલી	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૮૮૩
શાહ અરદેશીર	દાદાભાઇ નશરવાનજી . .	૮૩૯
શાહ કેખુશરૂ	સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની .	૧૦૦૦
સાહ જેહાંગીર	કાવશજી રૂસતમજી પટેલ .	૭૦૫
આમ	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ અને બરૂસ ફાસેટની કંપની . .	૭૪૮
એશીયા	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને ફારબસ સ્મીથની કંપની .	૭૪૦
ગજાવર .	ફરામજી નાનાભાઇ દાવર	૬૮૦
કારનવાલીસ .	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૬૫૩
કપટન કારેટલ	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૬૨૭
ઓરેયનટર	બરજોરજી સોરાબજી દાદીબરજોર .	૪૭૭
બોમ્બે મરચંટ	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૨૯૫

ઇનશુરનસ સોસાઇટીના ભાગીદારો.

અરદેસર દાદીભાઇ.

નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.

હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.

ફરામજી નાનાભાઇ દાવર.

ફરામજી માણેકજી વાડીઆ.

તેવણની પોતાના ભાઇઓ સાથે મુખ્ય આગેવાની હતી. તેવણના વડા દીકરા શેઠ નાનાભાઇ બહમનજી શેઠને પોતાના બાપની જગોએ અતરેની પારસી પંચાતના અકાબર ઠરાયા હતા. તેવણ અતરેના એક મોટા જમીનદાર હતા. કોટમા "નાનાભાઇ બહમનજી સ્ટ્રીટ" ને નામે જે મોહલો ઓળખાએછે તે એવણના નામ ઉપરથી છે. એવણથી ઉતરતા ભાઇ શેઠ ખરશેદજી બહમનજી શેઠના તે મરહુમ માણેકજી શેઠના બીજા જમાઇ તથા પાલખ શેઠ દાદાભાઇ માણેકજી શેઠના બાવા થાયછે. તેવણ સુરતમાંજ રહી મુબઇ, ભરૂચ, ખંભાત વગેરે દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. એવણના ચોથા ભાઇ શેઠ શાપુરજી બહમનજી શેઠના પણ પોતાના ભાઇઓ શેઠ ખરશેદજી તથા નશરવાનજીની સાથે દેશાવરો ખાતેનો પરસુરણ વ્યાપાર કરતા હતા. તેવણ મુબઇની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા. અતરેના કોટમા "શાપુરશેઠના ચકલા" ને નામે જે મોહલો ઓળખાએછે તે એવણના નામ ઉપરથીછે. એવણથી ઉતરતા ભાઇ શેઠ નશરવાનજી બહમનજી શેઠના સુરત તથા મુબઇ ખાતેનો રૂનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા, તથા અતરેની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા. મુબઇવાલા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૨ મા એવણે સુરતથી કીધેલા રૂના વ્યાપારને લગતો એવણનો એક આકડો મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ પાસે અમારા જોવામા આવ્યો હતો જેમા રૂ ૧૨૬૦૭ા૧૬૦ નો રૂ એવણને હીસાબે તે વર્ષમા વેચેલો જણાએછે. એવણના સઉથી નાહના ભાઇ શેઠ ફ્રેદુનજી બહમનજી શેઠના પણ અતરેના એક જાણીતા રેહવાસી તથા જમીનદાર હતા.

[1] કેહછે કે મરહુમ સર જમશેદજીનો જન્મ પણ એજ મોહલામા થયો હતો. એવણના બાવા તથા માએ એકજ વર્ષમા એમને ૧૬ વર્ષની ઉમરના મુકીને મરણ પામ્યા હતા. નવસારી તેમજ મુબઇમા કેટલેક ઠેકાણે અમોએ સાભલ્યુ છે કે એવણનુ કુટુંબ નવસારીના આગલા વડા અકાબર ચાગા આશાના વંશની કોઇ છોકરી સાથે નીસબત રાખેછે.

[2] The Bombay Calendar, and Directory for 1800 *Bombay Printed at the Carrier Printing Office*

શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
કાવશજી રૂસ્તમજી પટેલ.
જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ

પારસી વ્યાપારીઓ.

અરદેશર દાદીભાઈ
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.
શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
ફ્રામજી નાનાભાઈ દાવર
દોરાબજી રૂસ્તમજી પટેલ.
પાશેદજી માણેકજી મગાક.
બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના
પેશતનજી કાવશજી નાલીએરવાલા.
મેહરાબજી જમશેદજી ગામડીઆ.
લીમજી ભીખાજી પાંડે
ભીખાજી મેહરજી

ચીન ખાતેના આડતીઆ

એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી
રોજ ૨૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૬૯ યજદજરદી.

મરણ—ભીમજીભાઈ દાદાજી[૨]—ઉમર વર્ષ ૭૦) તારાપોરના એક જાણીતા રેહવાસી એવણ પ્રથમમા તારાપોરમા પોતાના પિત્રાઈ શેઠ મેહરજીભાઈ વીકાજીની સાથે જમીનો ઇજારે રાખી ખેતીવાડી કરતા હતા એ પછી એવણે વસાઈ કે જે તે વેળાએ પેશવાઈ હકુમતને તાબે હતુ તેના "આશેરી" નામના માહાલનો ખેતીવાડીને માટે ઇજારો લીધો હતો. "આશેરી" નો કીલ્લો કેહછે કે આગના વખતપર ઘણો મજબૂત અને બીકત ગણાતો હતો તેનો વહીવટથી પેશવાઈ સરકાર તરફથી એવણુનેજ સપુરદ થયો હતો. તેની આગમજ આ કીલ્લાની નેગેહબાની તથા માહાનનો ઇજારો કોઈ બાહમણે રાખ્યો હતો, તેને વસાઈના હાકમે કાઇ વાકસર બરતરફ કર્યાથી, તેણે છુપી રીતે ઉશ્કેરણી કરી એવણપર ઉપરા કીલ્લામાથી એક રાજદ્રોહી બખરાને મુબાઈમેણી નાડી મુકવાની ગોઠવણ કરવાનુ બોહતાન તે વેળાના પેશવાઈ સુબા આણોબા રાહતેકરની હજુરમા મેલ્યુ હતુ. તેની તપાસ થાય તેટ્નામાતો એવણ તારાપોર કાઈ કામસર ગયના ત્યાંજ થોડાક દિવસની માદગી ભોગવી મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૨૦ મી મેએ

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ વાલકેશ્વરની દક્ષિણ બાજુએ બાધવા માડેલો મોટો બગલો કે જે લગભગ તૈયાર થવા આવ્યો હતો તે આજદીને એકાએક પડી પડયો અને તેમા ૨૫ માણસો દબાઈ તુરત મરણ પામ્યા, તથા ઘણાકો સખ્ત ઘાએલ થયા હતાં.[૨]

તા૦ ૭ મી જુલાઈ.

આજ દીને મુબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકને સુરતના શેહનશાહી પારસીઓના વડા દસ્તૂર કાઉસજી રૂસ્તમજીને એક સનદ[૩] આપી હતી, અને તેમા તેવણને આનરેબલ ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી આપેલ મહિ-

---

[૨] મરહુમ શેઠો વીકાજી તથા પેશતનજી મેહરજીના બાપના પિત્રાઈ, તથા મુબઈવાલા શેઠ શાપુરજી ભીમજીભાઈ અને દારાશાહ શેરાબજી, તથા પુનાવાલા ખાનબાહદુર શેઠ બહમનજી શેરાબજી તારાપોરવાલાના બાપના બાપાવા

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૦૦.

[૩] આ સનદની એક ફારસી નકલ તથા તેનો ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ મા અતરેની હાઈ કોરટના તરજુમા ખાતા તરફથી થયલો સતાદાર ઇંગ્રેજી તરજુમો એવણના વારસ દસ્તૂર રૂસતમજી જમશેદજી પાસેથી મલ્યોછે તેમાના ઇંગ્રેજી તરજુમાની અતરે સદાબરી નકલ ઊતારી લઇએ છૈયે —

TRANSLATION OF A DOCUMENT IN PERSIAN
(Signed) JONATHAN DUNCAN

A Parwanah (or an order) of the Hon'ble and prosperous British Company Bahadoor (is issued) in the name of Kawas Dustoor of the Parsi Community an inhabitant of the auspicious seaport Town of Surat On account of the respectability and position which the learned one has in the Parsi Community and on account of his being faithful to the British Company Bahadoor, the amount of fifty rupees by way of support and maintenance has been bestowed and fixed per month for the learned one from the first of the month of July 1800 It is incumbent that he having engaged himself in doing good acts and remembering the kindness of the Hon'ble Government shall preach to his community as much as it may be in his power, to obey the rules of religion and to be good disposed (subjects) and he shall try to keep them more firm than others as regards to their fidelity to the British Government Should Government ask the learned one respecting the customs and religion of the Parsi Community, he shall be honest in explaining the same so that every one may be dealt with justice Written in the auspicious seaport Town of Surat Dated the seventh of the Month of July 1800 of the Christian Era Corresponding with the 13th of the holy month of Safir in the Hijri year 1215

Translated by me
(Signed) GOOLAM MOHAIDEEN,
Translator High Court

Bombay, 1st December 1866

નાની પેહલી તારીખથી દર માસે રૂ૫૦) નો દરમાયો મુકરર કરી આપ્યો હતો, તથા એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે તેવણે સુરતના પારસીઓમાં ધર્મ સબંધી વાએજીઓ કરી તેઓને બ્રીટીશ સરકારને વફાદાર રેહવાને બોધ આપવા, તેમજ પારસીઓની રેહરસમ વગેરેને માટે ઇનસાફને થકી સરકાર કાંઈબી સવાલો પુછાવે તેના પ્રમાણીકપણે ફતવા આપવા.

આએ વર્ષના સપટેમબર માસમા સુરતથી મુંબઈ આવતાં દરીયામા એક મોટુ તોફાન થયુ હતુ. તે વેળાએ ઘણાક બારકસો ભાગી ગયા હતા, તથા બેશુમાર જાનોની ખોવારી થઇ હતી. પારસી ઉતારુઓ પણ ઘણાક આ તોફાનમા મરણ પામ્યા હતા. તેઓમાના જેઓના જાન હાથ લાગાં તેમને તારાપોરવાળા શેઠ ભીખાજી પટેલ મેહનત કરી અવલમંજલ પોહચાડ્યા હતા.[1]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આએ વર્ષોમા યુરોપ ખાતે નેપોલ્યન બોનાપાર્ટની લડાઈ ચાલતી હતી, જેથી અતરેનાં બંદરોમા સરકારના કામસર ફરતા બારકસોને ફ્રેન્ચ ચાંચીઆઓની ઘણી ધાસતી રેહતી હતી, અને તે ઉપરથી તેના ધણીઓ સરકારના કામસર પોતાના બારકસો આપતા ન હતા આ ઉપરથી ઉપલી તારીખે મુંબઇના સઘળા બતેલા, ખુમડા, તથા ગુરાબોના ધણીઓએ કંપની સરકારની વતી તેમના બોટ કંત્રાક્ટર શેઠ સોરાબજી રૂસતમજી પટેલ સાથે એક લખત કીધુ હતુ.[2] તેમા કેટલીક બીજી સરતો સાથે એવી પણ સરત કીધી હતી કે "કદાચ વાટમા ફરાંસીસ તથા ચોર મળે ને તે પકડી લઇ જાએ તેનુ જોખમ સરકારને માથે રહે" આ લખત ઉપર ૨૨) હિંદુ તથા નીચલા ૮) પારસીઓએ સહી કરી હતી—

વાડીઆ હોરમજજી બેહમનજી, બતેલા ૨.
વાડીઆ ફરામજી માણેકજી, બારકસ ૪.
જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર, બતેલો ૧.
મેહતા કાવસજી હીરજીભાઈ ઠાકર, બતેલા ૪
રૂસતમજી નસરવાનજી દા૦ માણેકજી રૂસતમજી, બતેલો ૧.
મેહતા માણેકજી મનચેરજી, બતેલા ૨.
વાડીઆ રતનજી બેહમનજી, બારકસ ૨.
ખરશેદજી શેઠ સોરાબજી, બતેલો ૧.
બાઈ ફરામજી પેશતનજીની વતી દલાલ નવરોજજી બેહરામજી.
હીમજી જીજીભાઈ, બતેલો ૧.

તા૦ ૧૬ મી ડીસેમબર.

રોજ ૯ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી બેહરામજી મોદી—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ બેહરામજી રૂસતમજી મોદીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપારના કામોમા શામેલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા તેમના મરણથી તેવણની વતી પોતાના પિત્રાઈ શેઠ નસરવાનજી દાદાભાઈ મોદી તથા કાકા શેઠ ભીમજી રૂસતમજી મોદી સાથે ગુમસ્તા વ્યાપાર ચલાવતા હતા એ પછી તે બંનેના મરણથી પેહડીનો વહીવટ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદી સાથે સમજુતી કરી તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૭૮૦ થી છુટો કરી પોતે એખતાએ વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો હતો. એવણે સ્ત્રીઆણી સવે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા એક દરેમેહર બંધાવી પરણાની હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી

મરણ—મોદી વાછાગાંધી ભીમજી[3]—ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ ભીમજી રૂસતમજી મોદીના વડા દીકરા એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપારના કામોમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા તેમના મરણબાદ પેહડીમાથી પોતાનો ઇલાકો બંધ કરી પોતે સુરત ખાતે જઈ વસ્યા હતા, અને ત્યાંજ મરણ પણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૭ મી જુલાઈ

રોજ ૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી નવરોજજી તબાક—ઉમર વર્ષ ૭૦) અતરેના તબાક ખાનદાનના વડવા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૬ મા નવસારીથી પોતાના છ ભાઇઓ સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને કેટલાક પોરટુગીઝોની સાથે અતરે આવતા તમાકુનો ઇજારો રાખ્યો હતો. આ

---

[1] એને લગતી નોંધ સુરતવાલા ખાનબાહદુર રૂસતમજી ખરશેદજી મોદીને ત્યાના એક ચોપડામાથી મલીછે

[2] આ લખતની એક નકલ અમારી પાસે તથા એક શેઠ દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે

[3] મરહુમ શેઠ સોરાબજી વાછાગાંધીના બાવા

ઉપરથી એઓણુ તથા એઓણુના ભાઇઓ "તબાકુ" ની અટકથી ઓળખાવા લાગા. એ પછી એઓણુ પોતાના ભાઇઓની સાથે તબાકુ ઉપરાંત બીજા પરચુરણ માલનો તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ થી ચીન તરફનો વ્યાપાર કરવા લાગા હતા, અને તેના વધારાને માટે "જેમસ દરમન્ડ" તથા "ફતેહ મુબારી" નામના બે વાહણો પણ, પોતે લીધા હતા એઓણે પોતાના તથા પોતાના છએ ભાઇઓના કબીલાના વસવાસને માટે સાત ગાળાની એક સામસામી ચેહલી કોટમા બંધાવી હતી, કે જે આજ લગણ "માકા તબાકુની પોળ" ને નામે ઓળખાએછે.

તા૦ ૧૨ મી આગસ્ટ.

રોજ ૭ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૭૦ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ મનચેરજી રાણીના[1]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એઓણુ પોતાના બાપની હેયાતીમા તથા તેમના મરણ પછી પોતાના ભાઇઓ શેઠ મોટાભાઈ, શાપુરજી તથા માણેકજીની સાથે મીનકવર તથા તાસપતરી બનાવી તેનો રોજગાર મોટા પાયા ઉપર કરતા હતા. અંતરેની ગોદીમા સરકારને જોઈતી એ જીનસો પણ એઓજ પુરી પાડતા હતા

તા૦ ૫ મી સપટેમબર

મુંબઈના મુખ્ય વ્યાપારીઓએ આનરેબલ કંપનીના આરેના દરીયાવરી ખાતાના કેપટન સેનબીન જ્યારે તે સુરત તરફ "કામાડોર" હતો ત્યારની તેની શ્રીમની નોકરીઓને માટે એક માનપત્ર તથા સાથે એક તલવાર ભેટ આપી હતી તે માનપત્ર પર નણ ઇંગ્રેજ, એક ફીરંગી, એક હિંદુ અને બીજના ૭ પારસીઓની સહીઓ હતી

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, અરદેશર દાદીભાઈ, દોરાબજી રુસતમજી પટેલ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, દોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.

સુરત ખાતેથી ત્યાના દેશી વ્યાપારીઓએ-પણ એક માનપત્ર કપતાન સેબ્રાઇટ ઉપર મોકલ્યુ હતુ, તેપર છ હિંદુ, બે મુસલમાન, અને બીજના સાત પારસીઓની સહીઓ હતી—

રતનજી માણેકજી એદી, જમશેદજી શોરાબજી હોડીવાલા, મેહરવાનજી રુસતમજી બમ્બારીઆ, ફરામભાઈ અરદેશરજી મોદી, એદલજી ધનજી મેહતા, બાપુજી નવરોજજી, પેસતનજી કાવસજી દલાલ.[2]

તા૦ ૧૩ મી ડીસેમબર.

રોજ ૬ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૧ યજદજરદી.

આજ દીને બીલીમોરા મધે આ૦ રુસતમજી બહમનજી બાટલીવાલા તે કાઉસ બમનનાની નઇએતે તેમનાં ધણિઆણીએ એક દોખમુ બંધાવી પરસાવ્યું હતુ[3]

---

૧ અંતરેવાલા શેઠ નાનાભાઇ રુસતમજી રાણીનાના વડવા એઓણુના બાપ શેઠ મનચેરજી એદલજી રાણીના અંતરેના એક ઘણા પુરાતન રેહવાસી હતા, અને તેઓનો રોજગાર પણ મીનકવર તથા તાસપતરીનોજ હતો એમના માતાજીનુ નામ રાણીબાઇ કરી હોવાથી એઓ "રાણીબાઇના" કરી ઓળખાતા હતા, અને તે પછી એઓના વારેસો આજસુધી "રાણીના" કરી ઓળખાએછે

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૫ મી સપટેમબર ૧૮૦૧

૩ આ દોખમાની સામેની પગડી ઊપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે:—

" આ૦ રુસતમજી બમનજી બાટલીવાલા તે
" કાઉસ બમનના વણીના પઇસા ધણીઆનીની મેન
" તથી શવત ૧૮૫૮ ના રોજ ૬ માહ ૩ . બાંધુ
" બરજોર બચાજીના ભાઇજ સુરતના મુંબઇ રહ્યા "

એ દોખમા આગળ ગામાથાના દિવસોપર જવાને ઘણી અડચણ પડતી હતી, તથા રેલ આવે ત્યારેતો રવાનોને પણ લઇ જવાનો અટકાવ થતો હતો, તે ઊપરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ મા મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી લીમજીભાઈ બીલીમોરીઆએ રૂ૨૫૦૦) ખરચી એક પાકો પુલ દોખમા આગળ જવાના રસ્તાપર બંધાવ્યો હતો, તથા એ દોખમાની ઊગમન દક્ષાએ બીલીમોરાનુ રેલવે સ્ટેશન નજદીકમા આવ્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૬ મા મરહુમ શેઠ રુસતમજી જમશેદજી જીજીભાઇએ રૂ૫૦૦૦) ખરચી દોખમાની આસપાસ એક પાકી ફરતી દેવાલ બંધાવી હતી

એની આગમજનુ એક ઘણુ જુનુ દોખમુ બીલીમોરાથી આસરે ૨॥ મૈલ દૂર હાલમા પડત પડેલુછે તે માટે ત્યાના જુના રેહવાસીઓ કેહછે કે આસરે બસો વર્ષની વાત ઊપર બીલીમોરાના પારસીઓએ પોતે મેહનત કરી એ દોખમુ બાંધવા માંડયુ હતુ, તેહવામા કોઇએક પારસી પોતાના કબીલા સાથે પગરસ્તે મુસાફરી કરતો હતો, તેની ગાડી બીલીમોરા આગળ ભગવદાસ નામની જગાની પાસે ખાડીમા ડુબી ગઇ તે વેળાએ ત્યા બીલીમોરાના કેટલાક પારસીઓ ફુલેલા હતા, તેઓએ તે સઘળા ડુબતા માણસોને મેહનત કરી બાહેર કાઢયા, અને પોતાના ગામમા લઇ જઇ વીસામો આપયો આના ઊપકારમા કેહછે કે પેલા પારસીએ આએ દોખમાંનુ કામ પોતાને ખરચે પુરૂ કરાવી આપ્યુ હતુ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી બીજેના ઈંગ્રેજી કાલેનડર[1] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી:—

પારસી વાહણવતીઓ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના કાલેનડરમાં નોધેલા 'આન' અને 'ઓગેઆગ્ટર' વાહણોના નામ આએ વર્ષની ટીપમાં નથી; તેમજ 'શાહ જેહાગીર' વાહણ શેઠ કાવશજી રુસતમજી પટેલને બદલે શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલના નામપર તથા 'અપટન કાસ્ટલ' શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની સાથે મીશીઆરસ સ્મીથ ફારબસની કપનીના નામપર નોધાયલાછે. એ ઉપરાત 'ફતેહ સુબાની' નામનુ વાહણ શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના નામ ઉપરછે.

ઈનસુરનશ સોશાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

ઓલા કાલેનડરમા આપેલી ટીપ ઉપરાત આમા નીચલા નામો આએ વર્ષે વધ્યાછે.

બરજોરજી આરદેસર દાદી.
જેહાગીર આરદેસર દાદી.
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
એદલજી બહમનજી (એદલકાકા).
ભીમજી ભીખાજી પાંડે.
નશરવાનજી કાવશજી બનાજી.
બેહરામજી કાવશજી બનાજી.
જમશેદજી નાનાભાઈ ચાનધર.

શેઠ કાવશજી રુસતમજી પટેલને બદલે આમા શેઠ દોરાબજી રુસતમજી પટેલનુ નામ નોધાયલુ છે.

પારસી વ્યાપારીઓ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ નાં કાલેનડરની માફકજ. ફકત શેઠ કાવશજી માણેકજીનુ નામ વધારે.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના કાલેનડર પ્રમાણેજ.

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

ફરામજી માણેકજી વાડીઆ.
જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
રુસતમજી માણેકજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ

[1] The Bombay Calendar and Directory for 1802 *Bombay Printed at the Courier Printing Office*

તા૦ ૨૬ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૧ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૭૧ યજદજરદી.

મરણ—મુલ્લા કાઉસ રુસતમ જલાલ—ઉમર વર્ષ ૬૯) અતરેના મુલ્લા ફીરોજના ખાંનદાનના વડવા, તથા કદમી પંથના પેહલા વડા દસ્તૂર. એવણ પ્રથમમા ભરૂચના વતની હતા, તથા ફારસી અને આરબી ભાષા સારી પેઠે જાણતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૭ મા જ્યારે સુરતમા રોજમાહના તફાવત વિષેની તકરાર ઘણી જોસમાં આવતી હતી ત્યારે સુરતના નામીઆ શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહે એવણને સઘળી પ્રકારે લાએક જાણી તે વિષેની તેહકીક કરવાને ઈરાન મોકલ્યા હતા. તે વખતે પોતાના ૮ વર્ષની વયના બેટા પેશોતનને[2] પણ સાથે લઈ એવણ તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૭૬૮ ને દીને ઈરાન ગયા હતા. ત્યા યઝદ, કેરમાંન, ઈસ્ફહાન, શીરાજ, રૂમ વગેરે સુનકોમા મુસાફરીઓ કીધી, તથા ઈરાનના શાહ મહમદ કરીમખાનની મુલાકાત પણ લીધી હતી. એ પછી પોતે કરવા ગયલુ કામ સમાધાન ઉતારી પાછા ૧૨ વર્ષે એટલે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ ની તા૦ ૯ મી ફેબરવારીને દીને સુરત મધે આવી પોહતા હતા. આ વેળાએ શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહ મુંબઈ ગયલા હોવાથી એવણ અતરે આવ્યા; અને શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજી સાથે પીછાંણ થવાથી તેવણે અતરે કદમી તરીકા પ્રમાણે એક આતશબેહરામ પરઠાવવાની એવણ આગલ પોતાની મરજી બતાવી. તે આતશબેહરામની સઘળી ક્રિઆનુ 'ઉપરીપણુ એવણે ચલાવ્યુ હતુ', અને તે તૈયાર થયા પછી તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૭૮૩ ને દીને તે તખ્તનશીન કીધા હતા, તથા તેજ દાહડેથી કદમી અંજુમનના વડા દસ્તૂરનો ઓહદો એવણને મલ્યો હતો. એ પછી અતરેથી કાંઈ કારણસર પોતાનો દસ્તૂરનો ઓહદો પોતાના દીકરા મુલ્લા ફીરોજજીને સોંપી એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪ મા હેદરાબાદ ગયા હતા, ત્યા શેઠ નોશરવાનજી રાજા નામના એક પારસી રીસાલેદારની મદદથી એવણને ત્યાના નીજામ સાથે પીછાણ થઈ, અને તેની દરબારમા એવણનો વગ વસીલો પણ વધ્યો, જેથી બાકીની ઉમર ત્યાજ વ્યાપાર વનજમા કાઢી મરણ પણ ત્યાજ પામ્યાં હતા. એવણની કબર આજલગણ હેદરાબાદમાં મોજુદછે. એવણે કબીશાની ભાજઘડ વિષેનો એક રેસાલો તથા "માકુલાતે બહમની" નામના બે પુસ્તકો લખ્યા હતા.

[2] આપણા જાણીતા મુલ્લાફીરોજજી. એવણનુ ભરૂચમા જનમ નામ પેશોતન હતુ, પણ ઈરાન ખાતે એમની ચચલાઈ જોઈ ફીરોજ નામ આપવામા આવ્યું હતુ.

તા૦ ૧૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૨ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૭૧ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી નવરોજજી તબાક—ઉમર વર્ષ ૪૧) શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના નાહના ભાઈ.[1] એવણ પેહલ વેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ મા પોતાના વડા ભાઈની તરફથી વ્યાપારને માટે ચીન ગયા હતા, "અને તેવાજ કાગણુઝર ત્યાંની દર મોસમે એકેક પછી અફાર સફરો તેનાએ કરીને વ્યાપારી વર્ગમા મોટી વખાણ વરસાવી હતી." એવણ પોતાના વડા ભાઈની પાછળ બરાબર એક વર્ષે મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૨૭ મી જુલાઈ

આજ દીને શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના ૨૦ વર્ષની વયના એક દીકરા શેઠ ફરદુનજી બરજોરજીએ પોતાનુ તથા પોતાની બાયડીનુ ખુન કીધુ હતુ. તેની કેફીઅત એમકે કે તેવણ એ ધ્યાકાલે પોતાના દોસ્તો સાથે વાડી મોજ કરવા ગયા હતા, ત્યા કોઇએ મજાખ કરતા એવણની બોહરદારના પતિવરતાપણા ઉપર મશ્કરી કીધી, જેથી એવણ ઘણાજ બુરા વેહમમાં પડયા, અને રાત્રે ઘેર આવીને બીચારી ૧૬) વર્ષની જવાન બોહરદાર કે જે પેહલ વેહલી હમેલદાર હતી તેણીના તથા પોતાના પેટમા વેહતી છરીના ઘાહ કરી બ ઘેનો પ્રાણ લીધો.[2]

તા૦ ૪ થી નવેમબર.

રોજ ૨૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૭૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર ખરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાહલણના—ઉમર વર્ષ ૫૬) નવસારીવાલા દસ્તૂર બરજોરજી દારાબજી પાહલણજીના દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા એમના બાપનાં મરણબાદ ત્યાંની અજુમને બીજા દસ્તૂરની જગા આપી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા નવસારીમા જે મોટી લૂટ તથા ગીરદી પડી તે વેળાએ એવણ સુરત ખાતે નિકળી જઈ ત્યાના રૂસતમપરામા વસ્યા હતા, અને ત્યાજ મરણ પણ પામ્યા હતા. રૂસતમપરાના જરથોશતીઓ એવણને દસ્તૂર તરીકેનુ મોટું માન આપતા હતા.

આએ વર્ષમા સુરત મધે શાહપદપુરી ભાગલ આગલ શેઠ રતનજી માણેકજી એ ટીએ જરથોસ્તીઓના સગ અવસરના વપરાશને માટે એક મોટી ધર્મશાલા બધાવી ખોલી મુકી હતી.[3]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ધ બૈજી કાલેનડર[4] મા પારસીઓને લગતી નીચલી ખીના આવેલી હતી.—

પારસી વાહણવટીઓ

છેલા કાલેનડરની માફકજ. ફકત "ફતેહ સુબાની" ને બદલે "જેમસ ડરમ દ" નામનુ ૬૪૩ ટણનુ એક નવુ વાહણ શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના નામ ઉપર.

ઈનસુરનસ શોશાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

છેલા કાલેનડર પ્રમાણેજ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

છેલા કાલેનડર પ્રમાણેજ "એમા પેશતનજી અને અરદેસર" તથા "બહમનજી અને કાસીનાથ શદાશીવજી" નામની બે પારસી પેહડીઓના નામ વધારેછે

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

એદલજી બહમનજી અને હોરમજજી બહમનજી.[5]

સરકારી ગોદીના બીલડરો

છેલા કાલેનડર માફકજ

---

૧ એવણથી વડા તથા શેઠ માણેકજીથી નાહના બીજા એમના ભાઇઓ શેઠ અનશેરજી, દાજીભાઇ, હીરજીભાઇ, કાવશજી અને બેહરામજી નામે હતા તે સઘલાઓ પ્રથમમા અતરે જુદે જુદે ઠેકાણે તબાકુના ઇજારાના કામપર વેહચાઇ ગયા હતા, અને તે પછી વડા ભાઇની સાથે બીજા વ્યાપાર વનજમા પડયા હતા

૪ The Bombay Kalendar and Directory for 1803. Bombay Courier Press

૨ મુબઇનો બાહાર સફે ૭૭૬

૩ આએ ધર્મશાલા ઊપર કશી તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના બધાવાનુ ઊપલુ વર્ષ એવણના વશના બે ત્રણ બુજરગ ગ્રહસ્થોથી તેહકીક કરી સુરતવાલા શેઠ પાલણજી બેજનજી કોટવાલે મેલવી આપ્યુ છે

૫ અમો ધારીછે કે આ નામ હોરમજજી દોરાબજી (લશકરી) ને ઠેકાણે હોરમજજી બહમનજી કરી ભુલમા છપાયુ હશે કાએકે પેહના ગ્રહસ્થ ઠીક આએ સદીની શરૂઆતથી ચીન તરફ લોકોની આડત મોટા પાયાપર ચલાવતા હતા એવુ સારી રીતે જણાયછે

તા૦ ૮ મી જાનેવારી.

ઇંગલાંડની તીજોરીના સર્વથી વડા[1] ગરહ હાન-રેબલ વીલીયમ પીટે પોતાના અમલમાં તીજોરી ખાતાનો કારોબાર ઘણી સરસ અને શુદ્ધિ રીતે બજાવ્યો તે માટે તેનું એક બાવલું ઉભું કરવાને લંડનમા થયેલા ફંડને માટે મુંબાઈમાંના ઇંગ્રેજોએ એક ઉઘરાણું કીધું હતું, તેમા પારસીઓએ નીચે પ્રમાણે રકમ ભરી હતી.[2]

શેઠ પેસ્તનજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ૫૦
શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ	રૂ૫૦
શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆ .	રૂ૫૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	રૂ૫૦

તા૦ ૮ મી જાનેવારી

રોજ ૨ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૭૨ યજદજરદી

મરણ—આ૦ ઉકાજી કાવસજી—ઉમર વર્ષ ૭૦) ભરૂચના એક જાણીતા મોબેદ. એવણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે પોતાની કોમનું ભલું કરવાને ઘણા ખંતી હતા. ભરૂચમા આગલા વખતમા હિંદુઓનો વડો બ્રાહ્મણ કોઈબી જરથોસ્તીને ત્યા લગન હોય ત્યારે વર કન્યાની ચોરી બાલકને નામે દર લગન દીઠ ચાર આનાનો વેરો લેતો હતો, તે તે વેળાના વડા બ્રાહ્મણના મરણથી તેની વીરૂવાને કાંઈક અમુક રકમ પોતાની ગીરેથી એવણે આરી જરથોસ્તીઓ પરથી તદ્દન બંધ કરાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી

ઇંગલાંડ સવે ડાક્તર જેનરે વાક્સીનના ચોરી કાઢવાથી હજારો મનુષ્યોનો જીવ બચ્યાથી તેને અનરેના યુરોપીયન તથા દેશી રેહવાસીઓ તરફથી એક રૂપાનો સટ ભેટ આપવા માટે ઉઘરાણું થયું હતું, તેમા પારસીઓએ નીચે પ્રમાણે રકમ ભરી હતી —[3]

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ .	રૂ૫૦૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની .	રૂ૫૦૦
શેઠ પેસ્તનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૫૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ .	રૂ૧૦૦
શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ . .	રૂ૫૦૦
શેઠ બરજોરજી રૂસતમજી મોદી . . .	રૂ ૫૦

તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી.

મુંબઈ માહેલા બે જાણીતા પારસી વ્યાપારીઓ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ અને શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના કુટુંબમાં[4] વેહવાર હોવાથી આએ ચાલુ અઠવાડીઆમા તેને લગતી ધામધુમોને માટે આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" મા લખે છે કે "આ ધામધુમો પૂર્વ તરફના દેશોની રીત મુજબના ઠાઠમાઠ અને ભપકા ભરેલી હતી, કે જે જાણે આરેબીયન નાઈટ્સમાની સર્વથી વધારે રંગીન વારતામાના બયાનને આબેહુબ મળતી આવતી હતી. દરેક ઠેકાણે આપણી આંખ રોશનીની રેલછેલ અને પૂર્વ તરફના નીરાળી જાતના ઘરેણાઓ અને જવાહેરોના ઝળકાટ ઉપર ખેંચાતી હતી. પરોણાઓને નાચનારીઓના પ્રૌઢ અને સુંદર ગાયણ તથા નાચથી મનમોહન કરી નાખવામા આવતા હતા. ટેબલો ઉપર તરેહવાર જાતના પકવાનો તથા શરાબોના જાણે ઢગલા પડેલા હોવાથી પરણના જોડાના ખુશી બાપોની પહેરોણાગત જણાઈ આવતી હતી. વળી આ સુશોભિત દેખાવ યુરોપીયન ખાનુમોની રીતને બંદીવાન કરે એવી મોહીણી તથા સરકેશીયન નાજનીનોની જેબદાર ખુબસુરતીથી કરી બેવડો તેજદાર લાગતો હતો."[5]

તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈના કોટમાં બજાર તરફ એક મોટી અને ભયંકર આગ લાગી હતી કે જેથી લગભગ પોણુ બજાર અને ૧૦૦૦) રેહઠાણો બળી ગયા હતા, અને સેંહકડો જીવડાઓનો નાશ થયો હતો. એ આગ આજે સવારના એક તબેલામાથી[6] શરૂ થઈ, કે

૧ First Lord of the Treasury

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૮ મી જાનેવારી ૧૮૦૩

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૦૩

૪ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના દીકરા શેઠ જાંગીરજી તથા શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીની બેટી બાઈ માણેકબાઈના આએ લગન હતા

૫ "For some weeks past the most splendid preparations have been making for celebrating the nuptials between the families of Ardeshir Dady and Sorabjee Muncherjee Parsee merchants of this place in a style of Eastern magnificence and grandeur which almost realized some of the most huge coloured descriptions of the Arabian Nights. The eye is every where attracted by a profusion of lights and glittering ornaments disposed in all the variety of Oriental taste. The welcome Guests are enchanted with the display of female Elegance in the graceful evolutions of the Dance, the charming performers breathing the perfumes of Arabia, whilst the mellifluous airs of soft music ravish the senses. Tables covered with the soft exquisite Viands and generous wines display the attentive hospitality of the happy Fathers, and the gay and luxuriant scene is animated and enlivened by the captivating charms of the European Fair, blended with the more sombre Graces of Circassia."

[Bombay Courier, 29th January 1803]

૬ એ તબેલો કોટેકોટ હાલ જ્યા સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઇનસટીટયુશનની મોટી સ્કુલ વાળું મકાન છે તે જગોપર હતો. આ જગો શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની હતી, અને તે હરજીવન લાલાની વાડીને નામે ઓળખાતી હતી

જેમા કેટલાક કીમતી ઘોડાઓ બાંધેલા હતા, અને તે સઘળા તેનો ભોગ થઈ પડયા હતા. મારા ભાગ્યેગે આખો દિવસ પવન જોશમા હોવાથી બળતું એટલી અજાયબ જેવી જલદીથી ફેલાયુ કે સાંજના સુરજ અસ્ત પામતી વખતે કોટમાંના દરેક ઘરને આગથી બચવાની આશા છોડી દીધી હતી . અંતરેની સેક્રેટરીએત આફીસના સઘળા કીમતી દસ્તાવેજો અને કાગળીઆઓ જલદીથી ખાલી કરી બાહેર લઈ ગયા હતા, અને સાંજ પડતામાં સઘળા વ્યાપારીઓ પોતાનો કીમતી અસેજ, અને સઘળા રેહવાસીઓ પોતાનો સરસામાન તથા ગરાસીયું ઘરમાંથી બાહેર કાઢવા પડયા હતા. આગ નરમ પાડવાને સત્તાવાળાઓ તરફથી દરેક ઉપાય લેવામા આવતા હતા, પણ તે સઘળા વ્યર્થ જતા, અને જયારે પવનની વળાણ જે બાજુપર સરકારી દારૂગોળો ગખ્યામા આવતો હતો ત્યા જતી જોઈ ત્યારે મુંબઈમાંનો દરેક જીવડો આએ ભયંકાર દેખાવથી સઘળુ નાશ પામવાની ચીંતામા પડયો હતો. છેક મધરાત પડી ત્યારે પવન જરા નરમ પડયો, અને બળતા ભોંકા દેખાવા માંડયા. નામદાર ગવરનર પોતાની રસાલા સાથે આખો વખત સુધી આગની જગોપર હાજર હતો, અને અમલદારો તથા નોકરોને તરેહવાર જાતના હુકમો અને સુચનાઓ કરતો હતો, કે જેની હાજરી તથા ઉશ્કેરણીથી દરેક જણને પોતાથી બનતી મેહનત કરવાને ઉત્તેજ થતી હતી. રાતના અઢીવાગે જોડે સઘળી ધામધુમ મટી ગઈ, તોપણ એ આગનો પ્રજરાત ત્રણ દાહડા સુધી ચાલુ રહેયો હતો. અંતરેના દરિયાઈ ખાતાનો વડો વાઇસ આડમીરલ રેનીર તથા તેનો કાફલો, અને લશ્કર ખાતાનો વડો જનરલ નીકોલ તથા તેના સિપાહીઓએ તન, મન, તથા બાહાદુરીથી, આ વખતે ઘણી મદદ આપી હતી બેહેકે કેટલાક ઇંગ્રેજી બાનુઓ પણ આગમા મેહનત કરતા નજરે પડ્યા હતા. તે વેળાનુ "કુરીઅર"[૧] પત્ર કેહેછે કે "આએ બનાવથી અંતરેના લોકોમા ફેલાયલો કમકમાટ, ધ્રુજારા, દેહશત, અને ભયના જોસ્સાનુ વર્ણન કરવાનો અમો દાવો કરી શકતા નથી હાજરો દેશીઓના ટોળાને ટોળા પોતાની થોડીઘણી માલ મતા સાચવવાને દરેક ઠેકાણે પોતાના ભાયગ ઉપર બળાપો તથા રુદન કરતા ભટકતા ફરતા જોવામા આવતા હતા, અને ઘરબાર વગરના થઇ પડવાથી ખુલ્લા મોહલાઓ તથા બેનરોમા જઈ કુટુંબ સહીત વાસો કરતા હતા."[૨]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (કદમી) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ અરદેસર દાદીભાઇએ મુંબઈમા કોટકોટ પોતાના બાપ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની નઇએતે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી કદમી તરીકે મુજબ પરહાવી હતી[૩]

---

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી ૧૮૦૩

૨ આ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની મોટી આગનુ નામ હજુસુધી મુંબઈના વતનીઓને જાણીતુ છે કેહેછે કે આ આગને લીધે કોટમા સરકારી અમલદારોને રેહવા લાયકની કાંઈ જગા નહિ હોવાથી શેઠ નવરોજજી શોરાબજી શેઠખાનદાનવાળાએ પોતાની કોટ માહેલી હવેલી સરકારને મુફત વાપરવા આપી હતી, તથા એ આગથી ઘરબાર વીના વેરાન થયલા કેટલાક જરથોશતીઓને શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆએ પરેલના પોતાના લાલબાગના મેહેલ તથા તેને લગતા ચોકમા ઘણેક સુધી રાખી તેમની બરદાસત કીધી હતી

૩ આ દરેમેહરને લગતી જગાપર અસલમા મી॰ જેમસ ટૉડનુ રેહવાનુ ઘર હતુ તે ઘર શેઠ અરદેસરે પોતાના બાપની તરફથી તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી ૧૭૮૧ ને દીને મી૦ ટૉડ સાથે એક ખત કરી રૂ૨૫૦૦૦ (૨૫૦૦ પાઉંડ) ની કીમતે વેચાતુ લીધુ હતુ એ પછી શેઠ દાદીભાઈ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા મરણ પામવાથી એ જગોએ તેવણને નામે મોટા પાયાપર એક દરેમેહર બાંધવાનો શેઠ અરદેસરે ઇરાદો કીધો, તથા તે માટે એની પાસેના બીજા બે ઘરો જે શેઠ નશરવાનજી રૂસતમજી બનાજીના હતા તે તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૦૨ ને દીને તેવણ પાસેથી રૂ૧૨૦૦૧) ની કીમતે વેચાતા લીધા તે વેચાણ ખતમા એ વિષે આ પ્રમાણે લખેલુછે —

" બાબત તમો ઘર મખાતે અગીઆરી બાંધોછો--
" ટૉડવાલુ ઘર ભાજીને પણ તે જગો તમોને ઘણી થોડી
" પડેછે તે માટે હમો પાસેથી પણ તમોએ પારશી હીરજી
" નવરોજજી હીરામાણેકનાને વચે નાખીને હમોને પ્રામ-
" જાપીને હમો પાસેથી વેચાતા લેવા કબુલ કરાવાછે "

આ બધી ખતોની અસલ નકલ શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી એ રીતે રૂ૩૭૦૦૧) ની કીમતે જગો વેચાતી લઇ તે પર આ મોટી રોણકદાર દરેમેહર બંધાવી હતી આગલા વખતમા જરથોસ્તી અંજુમનની જાહેર સભાઓ એ દરેમેહરમાંજ ભરાતી હતી

એ દરેમેહર પ્રથમમા કોટમોટ હાલ જયા સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસીબેનીવોલંટ ઇનસ્ટીટયુટની સકુલવાળુ મોટુ મકાન તથા મરહુમ શેઠ જીવાજી માણેકજી વાછા અને શેઠ નશરવાનજી બહમનજી મોદીવાળા ઘરો આવેલાછે, તથા જયા આગળ યુરોપયન જનરલ હાસ્પીટલ હતી તે જગોપર બાંધવાનો મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીનો ઇરાદો હતો, અને તે માટે તેઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા તે જગો ખરીદી હતી, પણ કંપની સરકારના ઇજનરોએ તે જગાપર યુરોપયનોને માટે હાસ્પીટલ બાંધવાની ભલામણ કર્યાથી સરકારે શેઠ દાદીભાઇને એ જગોપર કાંઇબી ઇમારત બાંધવાને મના કર્યા હતા, તથા એ જગો તેવણ પાસેથી વેચાતી લેવાને ઇચ્છા તેના બદલામા તેમને બીજી જમીન આપવાને પોતાની ઇચ્છા જણાવ્યા કીધી હતી જેથી તે વિષેનો બંદોબસ્ત થાય તેટલા એ દરેમેહરનુ કામ ઢીલમા

તા૦ ૨૩ મી નવેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેનાં સુમારી ગામમા-સુરતવાલા નામીચા શેઠ રતનજી માણેકજી એ ટીએ એક દોખમું બધાવી પરહાવ્યુ હતું.[1]

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૩ (કે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી જમશેદજી ગામડીઆ[2]—(ઉમર વર્ષ ૭૮) શેઠ જમશેદજી બીમજીભાઈ પટેલના બીજા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના મરણબાદ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈની સાથે મલી "બેહરામજી દાદાભાઈની કંપની" ના નામથી ૫ ચેજી અસબાબ તથા દારૂકામનો રોજગાર ચલાવવા માંડયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ માં વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈના મરણથી એવણે એખલાએ તે વ્યાપાર ચાલુ રાખ્યો હતો. અતરેના ૫ ચેજોમાં એવણની આટ ઘણી સારી ગણાતી હતી. એ પછી બેહુ ભાઈઓના કુટુંબમાં કેટલાક મીનાકેસા થવાથી તેના જોસ્સાના માર્યા એવણે પોતાનો છુરી વતે આપઘાત કીધો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪.

આએ વર્ષના "બામબે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ૫ ચેજી કાલેનડરમા[3] પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી.—

પડયુ, અને શેઠ દાદીભાઇ મરણ પામ્યા આ બીના શેઠ અરદેસર દાદીભાઈએ તા૦ ૧૮ મી આગસટ ૧૮૦૫ ને દીને અતરેની "ટાઊન કમીટી" ના સરનશીન મી૦ લુઈસ કારકરેન ઊપર લખેલા એક પતરમા નીચે પ્રમાણે જણાવીછે.—

"I beg leave to represent, that my late Honored father purchased the spot of ground in question in the year 1787, with a view to erect thereon buildings to charitable uses, but on his application for permission to do so, he was prohibited, the Government intimating that the spot of ground would be required by the Hon'ble Company for erecting a hospital or other public purpose "

"My father being disapppointed in his hopes of erecting the building on this spot to the charitable uses he wished for and intended, was reduced to the necessity of appointing another place and places to such purposes some short time before his death, and in consequence after his death, I appropriated to such use the house which had been purchased from Mr James Todd within the Town walls for thirty thousand rupees, and for which I had been in the monthly receipt of two hundred rupees for rent, also two other houses at the back thereof, from Nusserwanjee Rustomjee, Parsee, for twelve thousand rupees for a compound to the use of the said church. "

આ પતરની નકલ શેઠ હોરમજજી જહાંગીરજી દાદીશેઠ પાસેથી અમારા વાચવામા આવીછે વળી કેટલાકો કેહછે કે એની આગમજ એવણના બાવા શેઠ દાદીભાઈએ ટૌંક્સીટમા હાલમા જયા શેઠ પાલણજી દોરાબજી લાણજીનુ ઘરછે તે જગોપર ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૩ મા કદમી તરીકા પ્રમાણે આદરાનની એક દરેમેહર પરહાવી હતી તે આદરાનને એવણ (શેઠ અરદેસર) આએ જગોપર લાવ્યા હતા પણ તે બાટેની કરસી શાહદત આપણને મલતી નથી મુબઈમા કદમી થવાનો પેહલો પાયોજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ મા શેઠ દાદીભાઈએ આતશબેહરામ પરડાવ્યા ત્યારથીછે ત્યારે મજકુર દરેમેહર તેની દશ વર્ષ આગમજ હોય કેમ?

ઈનશુરનસ શોશાઈટીના ભાગીદારો.

છેલ્લા કાલેનડર પ્રમાણેજ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

છેલ્લા કાલેનડર પ્રમાણેજ. ફકત એ ટીપમા શેઠ પેશતનજી કાવસજી નાળીએરવાલા તથા શેઠ બેહરામજી જમશેદજી ગામડીઆના નામ નથી અને શેઠ મનચેરજી નવરોજજીનુ નામ વધેલુ છે.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

છેલ્લા કાલેનડરમા જણાવેલા નામો ઉપરાંત મોદી દાદાભાઈ નશરવાનજીનુ નામ વધારે.

સરકારી ગોદીના બીલદરો.

છેલ્લાં કાલેનડર માફકજ

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ના ફેબરવારીની મુબઈની મોટી આગમા જે દેશીઓની મીનકત બળી ગઈ હતી તેઓમાના મુખ્યઓએ આજ દીને એક અરજી બળી ગયલી જગાઓપર નવા ઘરો સરકારના પલાન પ્રમાણે બાધવાનો

---

૧ આ દોખમાની સાગેની શગડીપર નીચે મુજબ તખતી કોતરેલીછે—

"શ્રી સંવત ૧૮૬૦ ના વરખે રોજ ૧૬ મે માહા ૨
"જે માગશર શુદ ૯ વાર બુધે એ દીને દુખમુ ઇજીલા છે.
"એનો બધાવનાર દીનદોશત શેઠજી રતનજી માણેકજી
"આટડીઆ ગોદાવરામો દુખમુ બધાવીલા છે"

૨ મુબઈવાલા શેઠ નવરોજજી જહાંગીરજી ગામડીઆના બપાવા તથા શેઠો મનચેરજી અને બેહરામજી ફરામજી પટેલ, બી એ ના બાપના બપાવા

3 The Bombay Kalendar, and Directory for 1804 *Bombay Courier Press*

બંદોબસ્ત કરવાને ઠેઠવેથી "ટાઉન કમીટી" ના સરનશીન થામસ લીચમોર તથા બીજા અધિકારીઓ જોગ કીધી હતી. તેમા જણાવ્યું હતું કે તમારી કમીટી જે નવા પલાન પ્રમાણે બળેલી જગાઓપર ઘરો બંધાવવા માગેછે તેથી અતરેના રેહવાસીઓને ઘણી આપદામા આવવું પડશે. તેના કારણમા અરજદારો જણાવેછે કે દરેક જણને ઘરનો જુનો પાયો ઉખેડી નાખી નવેસરથી કરવો પડશે, તથા બાજુની દેવાલો તેમજ અસલી કુવા અને ટાકાઓ પુરી નાખી પાછા નવેસરથી બાંધવાં પડશે, તથા તે ઉપર ઘણઘણો વધારે ખરચ બેશશે, અને જમીનના ધણીઓમા માહોમાહે ઘણીજ ગેરસમજુતી તથા બેશુમાર વાધાઓ નીકલ્યા કરશે કેટલાક લોકો, મુખ્ય કરી વિધવાઓ પોતાના વડીલોની જગા ખોવા કરતા પોતાનો જાન બરબાદ કરવાને ચાહશે આ આગમાં કેટલાક દેવલો, દેહડાઓ અને બીજી ધર્મની જગાઓ બળી ગઇછે, અને તમારા નવા પલાન પ્રમાણેતો દરેક ઘેર ૮૦) ફીટની જગાપરજ બાધવુ એવુ ઠેરવ્યુછે, કે જે હદ કોઈબી કોમની ધર્મની જગા બાધવાને કરસીબી રીતે પુરતી નથી. મુખ્ય કરી પારસીઓની એક દરેમેહર[1] કે જે "ગ્રીન મારકેટ" ની નજદીકમા હતી ત્યા અવાર નવાર ધર્મની ક્રિયાઓને માટે એટલુ લોક ભેગુ થતુ હતુ કે તે જગો ઘણી મોટી છતા પણ તેને વખતે થોડી પડતી હતી. ત્યારે હવે નવા પલાન પ્રમાણેતો તેમાથીબી નજદીક અરધી જગા તે બાંધવાને ઓછી કરવી પડશે, કે જે ધર્મ સબધી કામોને માટે ઘણી આપદા જેવુ થશે. તેટલા માટે તમારા અરજદારો ધારેછે કે આગન જે પ્રમાણે હતા તેજ જગોપર દરેક ધણીએ પોતાના મકાનો બાધ્યાથી તેઓને નવો પાયો પુરવાનો, બાજુની દેવાલો બાધવાનો, કુવા તથા ટાકાઓ નવા ખોડાવવાનો, વગેરે ઘણો ખરચ બચશે, અને પાર પડોસીઓ વચ્ચે સલાહ સપજ જારી રેહશે[2] આ અરજી ઉપર ૨૩ હિંદુ, ૮ મુસલમાન અને નીચલા પારસીઓની સહીઓ હતી—

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર
અરદેસર દાદીભાઈ
શોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ
રૂસતમજી જીવણજી દાદાભાઈ.[3]
શાપુરજી મનચેરજી.
નશરવાનજી હીરજી
રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
માણેકજી નાનાભાઈ.
ધનજીભાઈ દાદાભાઈ માણેકજી.
એજનજી હીરજી આછાજી.[4]
દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી.
શોરાબજી વાછાગાંધી.

તા૦ ૫ મી મારચ
રોજ ૨૯ માહે ૬ (કo) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—મેહરામજી જીજીભાઈ છાપગર—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ સુરતથી ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે શેઠ નશરવાનજી જમશેદજી દાતરાની સાથે મુબઈ આવ્યા હતા, અને અતરેનુ "બોમ્બે કુરીઅર" પત્ર કે જે મી૦ લુક આશબરનરની માલેકીમા હતુ તેમા કપાજીટર તરીકે રહયા હતા. મી૦ આશબરનરે એવણ પાસે ગુજરાતી બીબાં પણ મુબઈમા ઓટાવ્યા હતા આથી પારસીઓમાં પેહલ વેહલા ધ ગ્રેટ કપાજીટર તથા ગુજરાતી બીબા ઓટનાર તરીકે એવણ જણાયલાછે.

તા૦ ૨૩ મી મારચ.
રોજ ૧૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના ભાઠા ગામમા એક દરેમેહર સુરતવાલા શેઠ વીરજીભાઈ બહમનજીએ બધાવી પરઠાવી હતી.[5]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.
રોજ ૧૨ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી નાનાભાઈ ખંબાતા[6]—ઉમર વર્ષ ૯૦) એવો અસલમા ખંભાતના વતની હતા, પણ સુરત તરફ વ્યાપારને અર્થે ગયલા હતા, ત્યાથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા મી૦ મારલી નામના ઇસ્ટ ઇંડીઆ કપનીના

---

૧ મુબઈમા પેહલ વેહલી ઇ૦ સ૦ ૧૬૭૦ મા કોટમા મોદીખાને મોદી હીરજી વાછાએ પરઠાવેલી દરેમેહર

૨ આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મળી હતી

૩ મરહુમ શેઠો જમશેદજી તથા અરદેસર રૂસતમજી સોહેરીના બાવા એવણની ધણીઆનીનુ નામ સોહેરીબાઇ કરી હતુ તે ઉપરથી એમના વારેસોની અટક "સોહેરીના" કરી પડીછે

૪ મરહુમ શેઠ જાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદના બાબા, તથા શેઠ પેશતનજી હોરમજજી કામાજીના બાવા

૫ આ દરેમેહરને પરઠાયાનો દાહડોવાર ગોદાવરા પથકવાલા આ૦ નાનાભાઇ ભીખાજીએ એક જુની દીસાપોથીમાથી આ પ્રમાણે આપયોછે, "ભાઠાની દરેમેહર સવત ૧૮૬૦ મા, રોજ ૧૭ માહ ૬ ઇલાઇ, બધાવનાર સુરતનો પારસી વીરજીભાઇ બમનજી" એ દરેમેહર જુની થવાથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૧ માં ભાઠાવાલા શેઠો શોરાબજી તથા નવરોજજી ફરામજી મીસતરીએ પાછી નવેસરથી બધાવી હતી

૬ મુબઇવાલા શેઠ ખરશેદજી દીનશાહજી ખંબાતા (મી૦ મારટન કુપનીવાલા) ના વડવા

એક અમલદાર સાથે ભરૂચના નવાબ મોજુજખાન પાસે જમીનને લગતું કાંઈ લેહણું વસુલ કરવાને ભરૂચ આવ્યા હતા. એ પછી એઓએ પોતાનાં કુટુંબ સહીત ત્યાંજ મથક કીધું હતું, તથા "માર-લીના નવરોજજી" ને નામે ઓલખાતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા ઇંગ્રેજ સરકારે ભરૂચ લીધા પછી તેમની છાવણીમા જોઇતો માલ વગેરે પુરો પાડવાનુ કંત્રાકટ એવણે લીધુ હતું.

તા૦ ૫ મી મેએ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ના ફેબ્રુવારીની મુંબઈની મોટી આગમા જે દેશીઓની મીલકત બળી ગઈ હતી તેઓમાના મુખ્યઓએ આજ દીને એક બીજી અરજી "ટાઉન કમીટી" ના સરનશીન તથા બીજા અધિકારીઓ જોગ કીધી હતી. તેમા તેઓએ જણાવ્યુ હતુ કે જે પ્રમાણે તમારી કમીટી નવા પલાન પ્રમાણે ઘરો બધાવવા માગેછે તે હાલનો વખત જોતા તથા બીજી અડચણો ધ્યાનમાં લેતા બનવુ અશક્યછે, અને તેના કેટલાક કારણો આગલી જાનેવારી માસની અરજીની માફક જણાવ્યાં હતા, અને આજેજી કીધી હતી કે વરસાદની મોસંમ હાલમાં ઘણી નજદીક આવ્યાથી હાલ તરત મજકુર પલાન મોકુફ રાખવા, અને બળી ગયલા ઘરોની જગા ઉપર કામચલાઉ છાપ-ડાઓ બાંધી તેમા ગુરતવેળા લોકોને રેહવાની પરવાનગી આપવી. આ અરજીપર પણ આગલી જાનેવારીની અરજીવાલાજ સઘળા ધણીઓની સહીઓ હતી.[૧]

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

રોજ ૭ માહ ૯ (ક૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—લીમજી ભીખાજી પાંડે—ઉમર વર્ષ ૬૩) શેઠ ભીખાજી બેહરામજી પાંડેના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમથીજ પોતાના બાપની ઇંગ્રેજી સામાણની દુકાનપર રેહેલા હતા, અને બાપના મરણબાદ ભાઇઓની સાથે મળી "લીમજી ભીખાજીની કંપની" ને નામે તે દુકાનનો વહીવટ ઘણો વધારી મેલ્યો હતો. એવણ તે વેળાએ અતરેના સર્વ ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમા ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૪ થી જુન.

આજ દીને મુંબઈ માહેલી ખારની જમીનના કેટ-લાક માલેકોએ નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકનને એક અરજી કીધી હતી કે મુંબઈનું મેદાન વધારવાને માટે તેની ૮૦૦) વાર આસપાસની જગા જે "ટાઉન કમીટી" એ લીધી હતી તેના બદલામા તેના ધણીઓને અમારે હસ્તકની ખારની જમીનો કે જે અમો તથા અમારા વડવાઓને છેક અસલના વખતથી "થોકો" ભરવાની બોલીએ મલેલી હતી, અને જે પર અમોએ ભાત વીગેરેની ખેતી કરી સુધારી નાખી હતી તે જમીનપર દરેકને થોડી થોડી જગા આપીછે. પણ તે કેટલી આપી તેનુ કાંઈ માપ નહિ કર્યાથી, તથા આગળે વરસાદમાં ત્યા કાદવ કીચલ ઘણો થવાથી તેની ખરસી હદ જણાતી નથી, અને તેથી તે ધણીઓ તથા અમો વચે વાર વાર ગેરસમજુતી થયા કરેછે, માટે સરકારે "ટાઉન કમીટી" ના અમલદારને હોકમ કરવો કે જે નવા ધણીઓને જગા આપી હોય તેમના નામ તથા તે જગાનુ માપ કરી અમો તે જમી-નોના અસલી કબજાદારોને આપવુ.[૨] આ અરજીપર ૧૫ હિંદુ, ૮ મુસલમાન, ૧ ફરંગી તથા નીચના ૨ પાર-સીઓની સહીઓ હતી—

ખોરાબજી મનચેરજી રેડીમની.
દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ.

તા૦ ૧૩ મી આગસટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ કાવસજીની સાથે પટેલા-ઈના કામમા પડેલા હતા. તે ઉપરાત ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૪ મા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ સાથે રામજી વસાઈ તરફનો, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા શેઠ જમશેદજી કુકાજી મનાઈનાની સાથે મધરાજ તરફનો, તેમજ પોતાના ભાઇઓ સાથે "દોરાબજી રૂસતમજી પટેલની કંપની" ના નામથી ચીન, કલકતા, પેગુ, રંગુન, ઇત્યાદિ જગાઓ પરનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા એવણ પેહલ વેહલા ચીન ખાતે ગયા હતા. અને તે પછી બીજી એવાર ત્યાની સફરો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા શેઠ કાવસજીનાં મરણથી મુંબઈ તથા થાણા જીલ્લાની પટેલાઈનો તેમજ સરકારને જોઈતી બોટો પુરી પાડવાનાં "બોટ કંત્રાકટ" નો સઘળો અખત્યાર એવણને મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ માં ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપની-નો સુરત, ભરૂચ, જંબુસર, ઇત્યાદિ તરફથી રૂ; તથા કલકિટ, કાનાનોર, ઇત્યાદિ કોસ્તાઓ તરફથી લાકડા મુંબઈનાં બાગમાં પોહચતા કરવાનું કંત્રાકટ એવણને મલ્યુ હતુ, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ માં મજગાંમની "ગન-

---

[૧] આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મલી હતી.

[૨] આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મલીછે.

પાઉડર ફેક્ટરી" મા સઘળી ચીજો પુરી પાડવાનુ કંત્રાક્ટ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી મુરાકુઆસાથે ભાગમાં એવણે રાખ્યુ હતુ. એવણ હસ્તક પહેલું "પરસેવરમ" તથા તે પછી "શાહ જેહાંગીર" નામના બે વાહણો હતા.

તા૦ ૧૮ મી ઓગસ્ટ.

પુણાં મધે એક સખ્ત દુકાલ પડવાને લીધે ત્યાના ગરીબ લોકોના આસાને માટે અતરેની બીલીઆરસ કારખાનની કંપનીએ એક ઉઘરાણું ઉભુ કીધુ હતુ, જેમા અતરેના સઘળા મુખ્ય યુરોપીઅન તથા પારસીઓએ મલી રૂ૧૯૫૫૦ ની રકમ ભરી હતી. પારસીઓની ભરેલી રકમ નીચે પ્રમાણે રૂ૫૧૦૦ હતી:—[1]

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ૧૦૦૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની .	રૂ૨૦૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ . .	રૂ ૫૦૦
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ . .	રૂ૧૦૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ . .	રૂ ૫૦૦
શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર	રૂ ૧૦૦

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૭ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાલાના નાહના દીકરા. એવણ અતરેના સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂટ બનાવવાના કારખાનામા વડા "આસીસટંટ" હતા.

તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર.

ઇગલાડ મધે ઉભા થાયલા "પેટરીઓટીક-ફંડ" મા મદદ કરવાને અતરેના મુખ્ય રેહવાસીઓમાં ગવરનર જોનાથન દંકને એક ટીપ ફેરતી કીધી હતી, જેમા નીચલા પારસીઓએ નાંણાં ભર્યા હતા[3]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ ૧૦૦ ગીની અથવા	રૂ૪૪૧
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ ૫૦ ગીની અથવા	રૂ૪૨૧
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ . .	રૂ૫૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ .	રૂ૧૫૦
શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	રૂ૨૦૦

તા૦ ૫ મી અકટોબર.

ગાથા ૩ (શે૦) ૧૧૭૩ યજદજરદી.

મરણ—હીરજીભાઈ માણેકજી વાડીઆ[4]—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆના વિજા દીકરા. એવણ અતરેની સરકારી ગોદીમા "આસીસટંટ માસટર બીલડર" હતા.

તા૦ ૨૩ મી અકટોબર.

આજ દીને શેઠ અરદેસર દાદીભાઇએ કદમી જરથોશતીઓના જાહેર ધાહમબાર કરવાનુ એક ફંડ ઉભુ કીધુ હતુ, અને તેમા પેહલ વેહલી પોતે રૂ૪૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી[5]

તા૦ ૩ જી નવેમબર.

રોજ ૨૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી માણેકજી એટી[6]—ઉમર વર્ષ ૭૧) સુરતવાલા શેઠ માણેકજી રતનજી હાટડીઆના બીજા

---

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૮ મી આગસ્ટ ૧૮૦૪

૨ મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવશજી દારૂખાનાવાલાના બાપ.

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર ૧૮૦૪

૪ શેઠ હીરજીભાઇ મેરવાનજી વાડીઆના બપાવા

૫ એ ફંડનો શરૂઆતથી તે આજ સુધીનો હીસાબ એના માનેજીગ તરસટી શેઠ હીરજી અરદેસર દાદીશેઠ પાસેછે તેમાં એની શરૂઆત એ દિવસથી થયલી જણાવીછે એ ફંડનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા એક કાએદાસર તરસટડીડ કરાવ્યુછે એની આગમજ કેહછે કે જે દીનથી મુંબઇમા કદમી પંથનો પાયો નખાયો ત્યારથી ૬૨ વર્ષના છહે ધાહંબાર શેઠ દાદીભાઇ નોશરવાનજી પોતાને ખરચે પોતાના આતશબેહરામમા કરતા હતા, અને તેની નેઆતના જમનને માટે એજ મકાનમા બે મોટા ઓરડા પણ બંધાવ્યા હતા મજકુર ફંડ સ્થાપ્યા પછી ૬૨ ધાહંબારની સેનીજ હાલની માફક એકેક સારા માણસને વારો પાડી સોંપવામા આવતી હતી, અને તેના ઊધરા રૂ૧૫૦) ફંડમાથી તે ધણીને આપવામા આવતા હતા પેહલ વેહલો એ મુજબનો વારો કદમી અરદીબેહશત મહીનાના પાચમા ધાહંબારે ઇયાને તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૦૫ ને દીને શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ કીધો હતો

૬ એવણના બાવા શેઠ માણેકજી રતનજી હાટડીઆ તથા કાકા શેઠ કાવશજી રતનજી હાટડીઆ પ્રથમમા સુરતની પાસેનાં સુમારી ગામમા ઈંગ્રેજોની સુરતની કોઠીનુ વ્યાપારને લગતુ કામકાજ કરતા હતા (સુમારીની પાસે બારકસના હજીરાનુ બારૂં આવેલુ હોવાથી ત્યા આગલા વખતમા વાહણોની મોટી આવજાવ થતી હતી) તથા તે તરફ ઈંગ્રેજો બધ તેમની સારી મદારત કરતા હતા એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૨ મા બંધે ભાઇઓ સુરત ખાતે આવી બીબીની વાડી મધે કોઇ કુવરબાઇ તે ગાંધી દોરાબજી હીરજી વાછાની દીકરીના ઘરનો એક ગાલો ગીરવી રાખી ત્યાં રહયા હતા, અને ઇંગ્રેજી કોઠીમા દલાલી તથા પોતાનો ખાનગી વ્યાપાર ચલાવતા હતા એઓનુ કુટુંબ સુમારી ગામમાં પણ મોટુ હતુ. . ઇરાંનવાલા શેઠ માણેકજી લીમજી હાટડીઆ તથા મુંબઇવાલા શેઠ હીરજીભાઈ મનચેરજી માલેગાંમવાલા પણ એવણનાજ કુટુંબથી ઊતરેલાછે.

દીકરા. એવણ સુરતના એક નામીચા વ્યાપારી તથા આગેવાન શેઠીયા હતા. મુંબઈ ઉપરાંત મખા, જદા વગેરે આરબસ્થાનનાં મુલકોમાં એવણે સફરો કીધી હતી, તથા તે પછી સુરતમાં આવી તે દેશો સાથે બોહલો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો. એ ઉપરાંત સુરતમાં ઇંગ્રેજી કોઠીનું તથા નવાબની સરકારનું કામકાજ કરતા હતા. સુરતમાં એવણનો રૂનો મોટો વ્યાપાર ચાલતો હતો, તથા મુંબઈ વાલા નામીચા વ્યાપારીઓ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજી અને તે પછી તેમના દીકરા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈની રૂની બોહલી આડતનું કામ એવણને હસ્તક હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાતના "સડતાલા" ના હેબતનાક દુકાલની વખતે મુંબઈથી મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની તરફથી ગરીબોને સસતે ભાવે વેચવા માટે અનાજની જે બેશુમાર ગુણો એવણ ઉપર મોકલવામાં આવી હતી તે એવણ સસ્તી કીમતે, પણ નવો સિક્કો લઈનેજ આપતા હતા. નવા શિક્કા વગર કોઈને પણ અનાજ નહિ આપવાના એવણના મક્કમ ઠેરાવને લીધે એવણની અટક તે વેળાથી "એંટી" કરી પડી હતી, અને સુરતમાં નવા રૂપીઆને લોકો "એંટીસાઈ રૂપીઆ" કેહવા લાગા હતા. એવણે સુમારી ગામમાં એક દોખમું બંધાવી તે તા૦ ૨૩ મી નવેમબર ૧૮૦૩ ને દીને પરઠાવ્યું હતું, તથા તેજ વર્ષમાં સુરત મધે શાહપુરી ભાગલ આગળ જરથોસ્તીઓના સર અવસરના વપરાશને માટે એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી હતી. એવણ પોતાની પાછળ પચીસ લાખ રૂપીઆની એક મોટી પુંજી મેલી ગયા હતા."

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

રોજ ૪ માહ ૩ (કo) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—ભીખાજી મેહરજી—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ સુરતની પાસેના ઉમરા ગામમાંથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ દાદાભાઈ તથા બેહરામજી જમશેદજી ગામડીઆની ઇંગ્રેજ બજારમાંની મોટી દુકાન ઉપર ગોડાઉનકીપરની ચાકરીએ રહ્યા હતા. તે કામમાં એવણે કેટલોક અનુભવ મેળવ્યાથી પાછળથી એજ દુકાનમાં એવણનો થોડોક ભાગ રખ્ખામાં આવ્યો હતો. એ પછી ત્યાંથી છુટા પડી પોતાના ભાઈઓ શેઠ નવરોજજી, દોરાબજી, અને હીરજી મેહરજીની સાથે મળી "ભીખાજી મેહરજીની કંપની" ના નામથી ઇંગ્રેજ બજારમાં એક મોટી સર્વ જાતના વીલાયતી સામાનની દુકાન કાઢી વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એવણ તે વેળાએ અતરેના સર્વ ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં સારીપેઠે જાણીતાં હતા.

તા૦ ૨૯ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ અરદેસર દાદીભાઈએ મુંબઈમાં ફરવાને આવેલા રાઈટ હાનરેબલ લારડ વાઈકાઉનટ વેલેનશીયાને પોતાના પરેલના બંગલામાં એક મોટી જીયાફત આપી હતી, જયાં મુંબઈના મોટે વાગેના સઘળા ગ્રહસ્થોને નોતરયા હતા.[1]

તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર.

રોજ ૯ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૫૫) વાડીઆ માણેકજી લવજીના વડા દીકરા. એવણ નાહનપણથીજ પોતાના બાપની સાથે અતરેની ગોદીમાં રહેલા હતા. અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ મા બાપના મરણ પછી તેમની જગોએ વડા "માસટર બીલડર" થયા હતા. એવણે પોતાના બાપના મરણ પછીથી તે પોતાની હેયાતી સુધીના બાર વર્ષના અરસામાં બધાં મળી ૩૦) નવાં વાહણો તથા મનવારો બાંધી હતી, તેમજ ઘણાક જુનાઓની મરામત કીધી હતી. એવણની આ હુનરમાં હુશિયારી તથા જહડકને માટે આડમીરાલટીના લારડો, કોરટ ઓફ ડાએરેકટરો, તથા બીજા ઘણાક અમલદારો તરફથી શાબાસી પત્રો, અને ઇનામો મલ્યાં હતા. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક આગેવાન અકાબર હતા, તથા તે વખતે પારસીઓમાં ધર્મને નામે ચાલતી કેટલીક અણઘટતી રસમો એવણે પોતાનાં કુટુંબમાંથી કહાવી નાખી બીજા હમદીનોને સારો દાખલો આપતો કીધો હતો. જરથોસ્તી મજહબને લગતી કેતાબો વાંચવાનો તથા તેની નકલો પોતા પાસે રખ્ખવાનો એવણને માહવરો હતો.

તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી નશરવાનજી વાડીઆ[2]—ઉમર વર્ષ ૨૧) શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆના

---

૧ આ જીયાફત માટે તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૦૪ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા નીચે પ્રમાણે છપાએલું છે.—

'On Thursday last, Ardeshir Dady one of the principal Parsee Inhabitants of this Island gave an elegant Dinner at his house near Parell, to the Right Honorable Lord Viscount Valentia, at which was present a select party comprizing some of the first characters in the settlement The Dinner we understand exhibited an abundance of every article which was in season, and the entertainment was generally conducted in such a manner as to afford great satisfaction to the noble Lord, and the other guests who were present."

[Bombay Courier, 1st December 1804.]

૨ મરહુમ શેઠ જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆના વડા ભાઈ, તથા શેઠ નવરોજજી અરદેસર દાવરના બબાવા.

વડા દીકરા. એઓણુ પોતાના બાપના વ્યાપાર વનજનાં કામમા તેમની પેહડીપર હતા. એઓણુના જવાન વયમા મરણથી એમના બાપે રૂ૫૦૦૦) ની રકમ એમની નામેતે ધર્મ ખાતાઓમા આપી હતી.

મુંબાઈની ગોદીના "માસટર બીલડરો" શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆ તથા શેઠ જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆને તેમની લાબા વખતની અને નીમકહલાલ નોકરીઓના બદલામા, તથા તેમના કુટુંબને એજ ધોરણપર ચાલવાને ઉતેજન મલે તેરના માટે આએ વર્ષના ડીસેમ્બર માસમા લંડનથી "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" તરફથી એકેકુ રૂપાનુ કુલ ધરતા લેખ આપે સેઠ મોકલવામાં આવ્યુ હતુ.[१]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલાં ઇંગ્રેજી કાલેનડર[२] મા પારસીઓને લગતી નીચેની બીના આવેલી હતી:—

ઈનસુરનસ સૌસાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ ના કાલેનડરની માફકજ. ફકત શીમજી બીખાજી પાંડેની જગોએ પેશતનજી બીખાજી પાંડેનુ નામછે.

પારસી વ્યાપારીઓ.

છેલ્લા કાલેનડર પ્રમાણેજ એ ટીપમા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલનુ નામ નથી.

ચીન તરફ જનાર આડતીઆ.

છેલ્લા કાલેનડરની માફકજ.

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ.
રૂસતમજી માણેકજી વાડીઆ.
રતનજી બહેમનજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
લવજી (નવરોજજી) ફરામજી વાડીઆ
બરજોરજી રૂસતમજી વાડીઆ.

રીકારડર કોરટનો પારસી દુબાશીઓ.

પેશતનજી એદલજી પાટક.

પારસી વાહણવટીઓ.

વાહણનુ' નામ.	માલેક.	ટણ.
શાહ કેખુશરૂ	દોરાબજી મનચેરજી રેડીમની	૧૦૪૫
શાહ જેહાંગીર	કાવસજી રૂસતમજી પટેલનું કુટુંબ	૭૦૪
ગંજાવર	દેરાબજી નાનાભાઈ દાવર	૬૯૦
ગેબ્રીલ ડરમડ	માણેકજી નવરોજજી તબાક	૬૧૨
કારનવાલીસ	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૬૦૦
બોમ્બે મરચંટ	નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૪૩૪

૨ The Bombay Kalendar and Register for 1805
Bombay, Printed for the Proprietors, by Moroba Dan otherica.

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તર શાપુરજી માણેકજી સંજાણા[३]—ઉમર વર્ષ ૭૦) સુરતવાલા દસ્તૂર રૂસતમજી મેહેરાબજી સંજાણાના ભત્રિજા. એઓણુ પોતાના વખતમા પેહલવી તથા ફારસીમા ઘણા પઢેલા હતા, તથા ફારસી ગેતોમા

१ આ બધે કુલ ઊપર નીચે પ્રમાણે લેખ કોતરેલોછે —

"Presented by the Court of Directors of the United East India Company to Framjee Monackjee one of the Master Builders in their Dock yard at Bombay in Testimony of their approbation of his continued Fidelity and long tried services and in encouragement to him and his Family to persevere in that line of conduct which has so often called forth the approbation of his Superiors.

AT LONDON 1804

THE HON'BLE WILLM. Elphinstone, Chairman
CHARLES GRANT ESQ. Deputy Chairman
JONATHAN DUNCAN ESQ, Governor of Bombay"
Engraved on the hinges
BRITANNIA—SIR EDWARD HUGHES—BOMBAY—CORNWALLIS—MORNINGTON

"Presented by the Court of Directors of the United East India Company to Jamsetjee Bomanjee one of the Master Builders in their Dock yard at Bombay in Testimony of their approbation of his continued Fidelity and long tried services and in encouragement to him and his Family to persevere in that line of conduct which has so often called forth the approbation of his Superiors

AT LONDON 1804

THE HON'BLE WILLM Elphinstone, Chairman
CHARLES GRANT ESQ, Deputy Chairman.
JONATHAN DUNCAN ESQ, Governor of Bombay"
Engraved on the hinges
BRITANNIA—SIR EDWARD HUGHES—BOMBAY—CORNWALLIS—MORNINGTON

ઊપલુ શેઠ ફરામજીને મલેલું કુલ તેમના એક વારસ મરહુમ શેઠ મેહેરાબજી ફરામજી વાડીઆના વીધવા બાઈ બીખાઈજીના હસ્તકમા, અને શેઠ જમશેદજી વાલું તેમના એક વારસ શેઠ એરચજી જાગીરજી નવરોજજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે

૩ કદીમીઆની ખાતેના હાલના દસ્તુર રૂસતમજી મેહેરાબજી સંજાણાના બાપના કાકા

કેટલીક મોનાજાતો, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ મા નવસારીમા આતશબેહરાંમ પધરાવાને લગતો હેવાલ એવણે રચેલો છે. એ આતશબેહરામ પધરાવાને લગતી ક્રિયા કરવામાં એવણે પણ પોતાના કાકાની સંગાથે કેટલીક મદદ કીધી હતી. એવણનુ મરણ મુંબઈમા નીપજ્યુ હતું.

તા૦ ૧૯ મી જુલાઈ
રોજ ૧૨ માહ ૧૦ (શેં૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી

મરણ—બરજોરજી દાદાભાઈ દારૂખાનાવાળા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાળાના વડા દીકરા. એવણે પ્રથમમા અતરેના સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂત બનાવવાના કારખાનામા પેહલા ૨૩ વર્ષ બીજા મદદનીસ, અને તે પછી ૧૧ વર્ષ પેહલા મદદનીસ, તથા પછવાડેથી થોડીક મુદતવેર એ દારૂખાનાના વડાનો ઓધ્ધો ચલાવ્યો હતો.[1]

તા૦ ૧૬ મી આગસટ.
રોજ ૧૩ માહ ૧૧ (શેં૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ હીરજીભાઈ જશાવાલા[2]—(ઉમર વર્ષ ૨૭) શેઠ હીરજીભાઈ રતનજી જશાવાલાના દીકરા. એવણ પોતાના બાપ તથા કાકાઓની ઇંગ્રેજી અશબાબની મોટી દુકાનપર કામે લાગેલા હતા. ઇંગ્રેજી ભાષામા તે વેળાએ એવણે સારી માહીતગારી હાસલ કીધી હતી.

તા૦ ૭ મી અકટોબર.
ગાથા ૫ (શેં૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની—(ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ મનચેરજી જીવણજી રેડીમનીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવતી, તથા જાગીરદાર ગણાતા હતા. ચીન ખાતે એવણનો મોહટો વ્યાપાર તે વેળાના નામીચા નાખોદા મીઆં મહમદઅલી બીન મહમદહુશેન રોગેની સાથે આડતમા ચાલતો હતો, તથા એવણના "શાહ મીનોચેહર" અને "શાહ કૈખુશરૂ" નામના બે મોટા સફરી વાહણો હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના સાલમા ગુજરાત તરફ પડેલા ભયંકાર દુકાલની વખતે જે હજારો માણસો ભુખમરાના માર્યા અતરે નાસી આવતા હતા તેઓમાથી દરરોજ લગભગ બે હજાર માણસોને એવણે દશ મહિના વગણ પોતાને ખરચે દાહડામા બેવાર ખોરાક પુરો પાડયો હતો. એ સિવાય એવણે બીજી ઘણીક સખાવતો, તથા દરેક સારાં કામોમા તે વેળાએ આગેવાની લીધી હતી એવણ તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાએતના એક મુખ્ય અગ્રેસર હતા.

તા૦ ૭ મી અકટોબર.
ગાથા ૫ (શેં૦) ૧૧૭૪ યજદજરદી.

મરણ—લવજી શેરાબજી લાકડાવાલા—(ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૨ મા પોતાના જન્મ વતન ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને થોડીક મુદતમા માહેલા પ્રાંતો તથા જંગલો ખાતે રખડી લાકડાંનો વ્યાપાર મોટા પાયાપર કરવા માંડયો હતો. લાકડાની ખરીદીને માટે એવણને વસાઈ મધે ઘણુ ખરૂ રેહવુ પડતું હતુ, અને તે તરફ એવણે મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાલા બંધાવી તે તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર ૧૭૮૮ ને દીને ખોલી મુકી હતી.

તા૦ ૨૨ મી અકટોબર.
રોજ ૧૫ માહ ૧ (શેં૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—રેહમુલજી જીવણજી રેડીમની—(ઉમર વર્ષ ૮૭) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૮ મા પોતાના ભાઈઓ શેઠ મનચેરજી તથા હીરજીભાઈની સાથે નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને તેઓની સાથેજ વ્યાપારના કામોમાં થોડાઘણા શામેલ હતા. એ પછી બંધે ભાઈઓના મરણ બાદ એવણે એકાંત જીંદગી ગુજારવા માંડી હતી.

તા૦ ૨૯ મી નવેમબર
રોજ ૨૦ માહ ૨ (શેં૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની કોટની મોટી આગને લીધે ચંદનવાડી તરફ પારસીઓની ઘણી સંખ્યા જઈ વસી

---

[1] એવણના મરણ પછી એવણની વીધવાએ સરકારમાથી પોતાના ખાવંદની લાંબા વખતની નોકરીને માટે કાંઇ બદલો મેલવવાને એક અરજી શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે કીધી હતી, જેમા એવણની નોકરીઓ માટે તે બાઇ લખેછે કે —

"[illegible] who had served the company for 34 years, viz. as second assistant for 23 years, and as a first assistant about 11 years, and acted for some time as head Powder Maker"

આ અરજીની નકલ મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમારા જોવામા આવી હતી

[2] એવણના બાવા શેઠ હીરજીભાઇ રતનજી જશાવાલા પોતાના બાપની જુની ચેકેટરીએટની સાંમેની પુરાતન દુકાન ઇ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા તેમનાં મરણ પછી પોતાના ભાઈઓ શેઠ કુવરજી, રાંનજી, તથા રૂસતમજીની સાથે મલી ચલાવતા હતા.

હતી. તેઓના વપરાસને માટે તે તરફ આજ દીને શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆએ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરશાવી હતી.[2]

આજે વર્ષમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈએ વલસાડની પેલીમેર "દેતોર" નામના ગામમા ગુજરાતથી પગ રસ્તે આવનાર મુસાફરોના ઉતારાને માટે એક ધર્મશાળા બંધાવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬.

આજે વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકળેલા ઇંગ્રજી કાલેનડરમા[3] પારસીઓને લગતી જરુરી બીના જેવા કાલેનડરની બરાબરજછે. ફક્ત વાહણવટીઓની ટીપમા શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના વાહણ "શાહ કેખુશરુ" નુ નામ નથી, અને તેની જગોએ "એલીઝાબેથ" નામનુ વાહણ શેઠ ખરશેદજી અને જેહાંગીર અરદેસર દાદીના નામ ઉપરછે. તેમજ પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા પણ શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીને બદલે શેઠ ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમનીનુ નામ આપેલુછે.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી

મરનાર મારકુઈસ ઓફ કાર્નવાલીસની કબર ઉપર એક યાદગારીનો સ્થંભ, તથા તેનુ બાહવલુ ઉભુ કરવાને ઇંગલાંડમા થયેલા ફંડ મધે મદદ કરવાને અતરે એક ઉઘરાણુ થયુ હતુ, તેમા નીચલા પારસીઓએ રકમ ભરી હતી[4]

શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	રૂ ૮૦૦
શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆ .	રૂ ૮૦૦
શેઠ હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ .	રૂ૧૦૦૦
શેઠ ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમની, મરહુમ શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના ફંડમાથી . .	રૂ ૬૦૦
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ . .	રૂ ૩૦૦

મનબાર કોરતા તરફથી નીચલા પારસીઓએ એ ફંડને માટે નાણા મોકલ્યા હતા—

શેઠ દારાશાહ ખરશેદજી તાલચરીવાલા.	રૂ૧૫૦
શેઠ જમશેદજી રતનજી .	રૂ ૫૦
શેઠ હીરજી મોનાજી . . .	રૂ ૫૦

તા૦ ૨૦ મી માર્ચ

રોજ ૧૪ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૫૦) દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજીના ત્રિજા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ભાગીઆઓમા વાંધા પડયાને લીધે પેહડીનુ કામ ઇનસાફની અદાલતે ચઢયાથી એવણે પોતાને હીસાબે રૂનો મોટો વ્યાપાર શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆની મારફતે ચલાવવા માંડયો હતો.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

એક પારસી ગ્રહસ્થ (મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ) કે જે વાહણ "બરનસ્વીક" મા બેસી મુંબઈથી ચીન જતા હતા તેવણ હાલમા ચાલતી ઇંગલાંડ તથા ફ્રાન્સની લડાઈને લીધે તે વાહણ ફ્રેન્ચોને હાથ "ગાલી" તરફ કેદ પકડાયાથી "કેપ-ઓફ- ગુડ-હોપ" ભણી કેદી તરીકે ગયા હતા, તેઓએ પોતે ખમેલી જરજેમો વગેરેને લગતો સંપુરણ અહેવાલ અતરે કોઈ પોતાના દોસ્ત ઉપર લખ્યો હશે તે આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા સદાબરી છપાયોછે, તેમાથી થોડાક સાર અતરે ટાકી લઈજીએ છૈએ. તે લખેછે કે—"અમો તા૦ ૩૦ મી જુને બપોરના બે વાગે મુંબઈથી વાહણ "બરનસ્વીક" મા બેસી ચીન જવાને નિકલ્યા, અને તા૦ ૧૧ મીએ

---

૨ આ દરેમેહરનો કેબલો હાલમા એજ મરહુમ શેઠને નામના આતશબેહરામવાલા મકાનમાછે અને પેરદાયાનો ઉપલો દાહડોવાર દસ્તુરજી સાહેબ પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણાએ મેલવી આપ્યોછે એ દરેમેહર પરઠવાને લગતી ક્રિઆનુ ઉપરીપણુ મરહુમ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા તથા તેમના બાપ દસ્તૂર દારાબજી રૂસતમજી સંજાણાએ કીધુ હતુ, અને ક્રિઆ કરવા નવસારીથી મોબેદની જોર પાચ અતરે ખાસ તેડાવી હતી, જેઓમાના નીચલા છના નામ એ૦ બામાસજી સોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાએ જુના લેખો ઉપરથી મેલવી આપાછે —
આ૦ ફરામજી મનચેરજી માદન, આ૦ મનચેરજી કાવશજી બાના, આ૦ ખરશેદજી રૂસતમજી સેનખરીઆ, આ૦ મનચેરજી ફરામજી હોનજદાર, આ૦ શાપુરજી ખરશેદજી કાગા, અને આ૦ હોરમજજી મનચેરજી બજ

[3] The Bombay Kalendar and Register for 1806
Bombay, printed for the Proprietors, by
Moroba Damotherjee

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી ૧૮૦૬.

૨ મુંબઈનો બાહાર, સફે ૩૧૪ આ ધર્મશાલાની મરામત તથા તેના ખરચ, વગેરેને માટે એક જાગીર પણ એવણે તે તરફ એલાહેદી કાઢી આપી હતી, તે જાગીર તથા ધર્મશાળા હજીસુધી મોજુદછે, લેકીન આગગાડી થવાથી તેનો ઉપયોગ આગલના જેટલો થતો નથી

બીજા વાહણ "શાહગ" ની સાથે "પોઈંટ ડી. ગૉલ" આગલ આવી પુગા. તે વખતે ફ્રેન્ચોના બે લડાઈના બારકસો અમોને મલ્યા. અમારા કપતાને તેઓનું જોર વધારે માલમ પડયાથી વાવટો હેઠે ઉતારી શરણ થયો. બીજે દીને સવારનાં અમારાં વાહણના વડા માલમ, ડાકટર, મી૦ પેરી, મી૦ મારીસ, અને અમો તથા બીજા ઉતારૂઓ સિવાય બધા અમલદારો અને ખલાસીઓને ફ્રેન્ચ બારકસના કપતાન આગલ લઈ ગયા, અને તેઓને બદલે અમારા વાહણપર ફ્રેન્ચ કપતાન, માલમો, અને ખલાસીઓને મોકલ્યા કે જેઓએ અમારૂં "બારનસ્લીક" વાહણ હંકારયુ. તેના ફ્રેન્ચ કપતાનને ત્યાના સનાવાલાઓ તરફથી એક મોહરબંદ કાગજ આપી તે રસ્તામા ઉઘેડવાને કહયુ હતુ. તે ઉઘેડયા પછી તેમા ફરમાવ્યા મુજબ અમો "માડેગાસકર" તરફ તા૦ ૨૨ મી આગસટે આવી પુગા, અને ત્યાથી ખોરાક પાણી લીધુ. જે વખતે અમો એ (માડેગાસકર) ટાપુ આગલ આવી પોહચ્યા ત્યારે ફ્રેન્ચ બારકસના થોડાક ખલાસીઓએ અમારી સાથે ઘણી ખરાબ ચાલ ચલાવી અમોને ઘણા હેરાન કીધા, અને એક દાહડે ફ્રેન્ચ કપતાનને એવું હુંધું સમજાવ્યુ કે આએ પારસી, મુસલમાનો, અને ચાર ઇંગ્રેજોએ વાહણપરના બધા ફ્રેન્ચોને મારી નાખીને વાહણ હંકારી લઈ જવાનો ઠરાવ કીધોછે. આ ઉપરથી કપતાને અમોને કેદ કર્યા અને ઘણો જુલમ ગુજાર્યો. પણ સારા બાગ્યે અમારી સાથના ચાર ઇંગ્રેજોમાથી એકને ફ્રેન્ચ ભાષા આવડતી હોવાથી તેણે કપતાનને સમજાવ્યુ કે જો તેને અમારા ઉપર કાઈબી શક આવતો હોયતો અમારા જાહડા જોવા કે કોઈ પાસેબી કાઈ હથિયારછે. એ મુજબ હમારા જાહડા જોઈ કોઈ પાસેથીબી કાઈ નહિ નીકલવાથી છોડયા, પણ તેટલા અરસામા અમોને એટલુ તો ખમવુ પડયું હતું કે તે લખાઈ શકાતુ નથી. એ પછી ત્યાથી તા૦ ૩૧ મી આગસટે પાછા હંકારી ગયા, અને તા૦ ૧૬ મી સપટેમબરે "કેપ-ઑફ-ગુડ-હોપ" આગલ આવી પુગા, અને "ફોલસ-બે" મા બે લંગર નાખ્યા. તે રાત્રે તોફાન મોટું હોવાથી બંને લંગરો તુટી ગયા, જેથી એક ત્રિજુ નાખ્યુ બીજે દીને એટલે તા૦ ૧૭ મી સપટેમબરે સવારનાં છ વાગામો દોરડું કાપી નાખીને અમો આગલ વધ્યા, અને પવન ઘણો-જોરમા ફુકવાથી તથા વાહણપર બીજું લંગર નહિ હોવાથી અમો નદીમા દાખલ થયા અને એક મોટી બોટમા એક અમલદારને ઉતારીને ફ્રેન્ચ લડાઈનાં બારકસપર લંગર લેવાને મોકલ્યો, પણ તે બોટ ડુબી ગઈ. આથી અમે ઉપરાસાપરી "બાર" કીધા, લેકીન પવન ઘણો જોસમા હોવાથી લંગર લઈને જે બોટ અમારી તરફ આવતી હતી તે આવી શકી નહિ અને અતે નવ વાગે અમારૂં વાહણ ધસડાઈને કીનારા તરફ જમીનપર લાગી ગયું. આથી અમે કપતાન પાસે કીનારાપર ઉતરવાની રજા માગી, પણ તેણે તેમ કરવાને "આડમીરલ" નો હોકમ નથી એમ કહી ના પાડી, અને તે રાત અમે ઘણીજ કઢંગી રીતે ગુજારી. બીજે દીને સવારનાં પવન નરમ પડયાથી "આડમીરલ" પોતે અમારા વાહણપર આવ્યો, જેની આગલ અમોએ અમારી માલમતા લઈને જવા દેવાને અરજ કીધી. તેનો "આડમીરલે" જવાબ આપ્યો કે વ્યાપારની જીનસો સિવાય અમોને અમારા પેહરવાના કપડાં અને ખોરાક આપી છુટા કર્યામા આવશે. આથી તેના હોકમ મુજબ કપતાને અમારો સઘળો અસબાબ મંગાવી તપાસ્યો અને મારા ચોખાની ગુણો તથા દારૂનો બાકસ લઈ લીધો અને ફકત એક નાધલી, "તરંનક" મા કપડા આપ્યાં. મેં ચોખાની એક ગુણ માગી પણ તેણી ના પાડી.

એ પછી અમો બધા ઉતારૂઓ કીનારે ગયા, જયા અમારાં વાહણ -"બારનસ્લીક" નો આગલો કપતાન શ્રાટ અમોને મલ્યો જેની આગલ અમો બધા રડી પડયા, અને તેણે અમોને દીલાસો આપ્યો. એ બાદ ત્યા મી૦ ટરનર નામના એક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થે ત્રણહજાર ડાલરના નોલ હાનરેબલ કંપનીને ખરચે એક અમેરીકન બારકસ "બારનસ્લીક" ના સઘળા અમલદારો અને અમો ઉતારૂઓને ત્યાથી મોકલી આપવાને વાસ્તે રાખ્યુ હતુ તેમા બેસાડી અમોને એક ગામ ભણી લઈ ગયા, કે જયાં ખોરાકની તંગી હતી અને દર માણસ ઠીક રોજ અરધો રતલ ચોખા તથા અઠવાડીઆંમા ત્રણવાર વાહરનુ ગોશ્ત ખાવાનો હોકમ હતો. ત્યાથી પછી એક વલંદાનુ વાહણ બંગાલા તરફ હંકારી જવાને તૈયાર હતુ તેમા અમોને મોકલવાને કપતાન શ્રાટે મેહનત કરી, પણ તેના ડચ કપતાને વાહણમા જગા નથી એમ કહી ના પાડયુ. આથી મેં વાહણના કોઈપણ ભાગ ઉપર જયાંબી જગા આપે ત્યા રેહવાને કબુલ કીધુ. ત્યારે તેણે મારી અને મારી સાથવાલા મુસલમાનોની પાસીજના ૮૦૦) ડાલર માગયા, પણ અંતે ઘણી ગીકજીકે કપતાન શ્રાટે ૧૬૦૦) રૂપીએ સઘળાની પાસીજ ઠેરવી આપી, અને મે ૩૮૦૦) ની હુંડી કલકતામો મારી પેહડી ઉપર લખી આપી. હવે હિયાથી કપતાન શ્રાટ છુટો પડી "સેંટ હેલીના" ભણી ગયો, અને જતી વખતે તે કપતાન કે જેનુ નામ "ફ્રામ-ટીન" કરી હતુ તેને મારી બરદાસત. લેવાને ભલામણ કીધી હતી. તોપણ તેતો અમોને દર સવારે એકકી બીશકોટ અને સાંજે ચાર પાચ વાગે થોડીક બાફેલી ખીચરી આપતો હતો. આથી વળી અમારી ઉપર ભુખમરો પડવા લાગો. વળી તે ઉપરાંત ૩૧૬૦૦) લીધા છતાં

તેણે અમોને વાહણપર એથી અગાઉ જગો આપી કે આપણા ગામડી બારકસોમા ૫૦) રૂપીઆપી તે કરતા સારી જગા મળે તેણે અમો નવ જણા વચ્ચે ગાધવા અને પીવાને એક પાણીનુ હાલ્લું આપ્યું હતું. ગરજને લીધે અમોએ એ સઘ્ધ ખમ્યું. એ પછી તા૦ ૫ મી ડીસેમબરે રાતના બાર વાગે અમો કલકતે આવી પુગા."[1]

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૦ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—મોદી ડોસાભાઈ કાવસજી—ઉમર વર્ષ ૫૭) મુગતવાલા મોદી કાવસજી ભીમજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા પોતાના વડા ભાઈ શેઠ માણેકજીના મરણથી તેમની જગોએ ત્યાની અંજુમનના વડા મુકાબર ઠરયા હતા. પોતાને હીસાબે તથા મુંબઈવાલા શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆ અને શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનની સાથે આડતમા રૂ, અફીણ, વગેરેનો મોટો વાપાર ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ મા એવણે મુબઈ આવી તા૦ ૨૬ મી માર્ચે નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકનને એક અરજી કીધી હતી કે સુરતના પારસીઓના વડા તરીકે તેવણના વડવાઓના વખતથી જે હકો તેઓ ભોગવતા આવ્યાછે તેમા સરકારે તેમને મદદ કરવી અને એ ટોળામા જે ખદફેલી દિવસે દિવસ પેસેછે તેનો અટકાવ કરવાને ઉપાયો કરવા દેવા આથી સરકારે તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૮૦૬ ને દીને સુરતના જડજ અને માજીસ્ટ્રેટ ઉપર એક હોકમ[2] મોકલ્યો કે એવણને જે કાંઈ ઘટતી મદદ પારસીઓના સંબંધમા કરવી ઘટે તે આપવી. એ પરવાનો સુરત ગયા પછી એવણતો અંતરે મુંબઈમાજ મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૭ મી મેએ

રોજ ૨ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી રૂસતમજી બનાજી[3]—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ રૂસતમજી બેહરામજી બનાજીના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૭ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના ભાગયા થયા હતા. તે પછી ભાગયાઓમાં વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનુ કામ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ઈનસાફની અદાલતે ચઢયાથી એવણે એકાંત જીદગી ગુજારી હતી

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

શેઠ અરદેસર દાદીભાઈની મુંબઈમા કોટકોટ હૉરનબી રો તરફ (હાલ જયા સર જમશેદજી જીજીભાઈ પારસી બેનીવોલંટ ઈનસ્ટીટયુટની કોરની મોટી સ્કુલવાલુ મકાન તથા તેની આસેપાસેના ઘરોછે) મોટી જમીન હતી તે સરકારે યુરોપયનોને માટે એક હાસ્પીટલ બાંધવા સારૂ લીધી હતી, અને તેના બદલામા આજ દીને તેવણને ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી છાસટીમા આપેના નીચના

---

[1] આ અહેવાલ લખનાર પારસી તે મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ હશે એવું વગર શકે સાબિત થાયછે શબબ એવણની જીદગી તથા ચરિત્રોને લગતી છપાયલી એકેએક ચોપડીમા એવો પોતાની છેલ્લી ચીનની સફરે જતા વાતમા કેદી તરીકે ફ્રેન્ચોને હાથ પકડાયા હતા એવો ઇસારો આવેલોછે, અને મજકૂર બની બાબદ પણ તેને ઘણીખરી મળતી આવેછે આ અહેવાલ છપાવ્યા આગમજ અમોએ ઘણાક જઈર તથા એ મરહુમ બારોનેટ સાહેબ સાથે દોસ્તી વરાપનારા ગ્રહસ્થોને વંચાવ્યોછે, અને તેઓ સર્વે એ અહેવાલને પોતે વાપરેલી વીગતો સાથે ઘણોખરો મળતો જણાવેછે. તે વખતે કાંઈ વીજળીક તાર અથવા સ્ટીમરની સેહલાઈ ન હોવાથી અંતરે એવી બાબદના સુધિયાઓ આવતા જતા ઘણો વીલમ લાગતો હતો, અને આએ બાબદ જે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ ના આગસટથી તે ડીસેમબર લગણમા બનેલી તેની ખબર ૧૮૦૬ ના આપરેલમા મુંબઈમા પેહલી વેહલી આવી, અને તે પણ વળી આ કાગજથીજ જણાઈ હતી આ માટે મજકૂર "કુરીઅર" ના આંકમા લખેછે કે —

"The following letter from a Parsee who was on board the Brunswick, to a friend in Bombay, containing the only particular account of the proceedings of the Brunswick after the capture, that we have seen, and some curious circumstances regarding the condition of things at the Cape, we lay it before our readers, and, for obvious reasons, nearly in its original form"

[Bombay Courier, 19th April 1806]

[2] આ હોકમનામાના થોડાક ફકરા એવણના નબીરા ખાનબાહદુર મોદી રૂસતમજી ખરશેદજીએ "પારસી લા કમીશન" ના રીપોરટની શેવટે કરેલી મીનીટમા સફે ૩૧ મે છપાવેલાછે, તેના છેલ્લા ફકરામા લખેછે કે —

" I take this opportunity of forwarding to you the accompanying copy of a petition from Dossabhoy Cawasjee, styling himself head Modee at Surat, with the instructions of the Honorable the Governor in Council that you support him in all his just rights and privileges"

[3] મુંબઈવાલા જાણીતા મરહુમ બાઈ ધનાઈજી તે શેઠ હોરજી જીવણજી રેડીમનીની દીકરીના બાવદ, તથા શેઠો શાવકશાહ ધનજીભાઈ, ફરામજી ફેખશરૂ, અને હોરમજજી રૂસતમજી બનાજીના બાપાવા

સાત ગામો દર વર્ષે રૂ૩૦૭૭—૨—૭૫ રેસનો થોકો સરકારમાં ભરવાની કબુલાતે વંશપરંપરા આપ્યાં હતા:—૧

મલાર. કનેરી. એર. દહીસર.
એક્સર. તુલસી. માગાથાન.

તા૦ ૧૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૬ માહ ૧૦ (શેં૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર ફરામજી સોરાબજી મેહરજી રાંણાના—ઉમર વર્ષ ૪૮) નવસારીવાળા દસ્તૂર સોરાબજી રૂસતમજી મેહરજીરાંણાના બીજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ માં પોતાના વડા ભાઈ દસ્તૂર કાઉસજીના મરણ પછી

---

૧ આ હૉરનબીરો તરફની જગા શેઠ અરદેસરના પીતા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા લીધી હતી, અને ત્યા તેઓની મકસદ આદરાનની એક દરેમેહર બાધવાની હતી પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ મા મુબઈના ચીફ ઇનજીનીઅર જનરલ નીકલસને તેવણને જણાવ્યુ કે એ જગાપર સરકાર યુરોપ્યનોને માટે હાસ્પીટલ બાધનારછે માટે એ પર તમોએ કાઈ અમલો ઊઠાવવો નહિ સરકાર એ જગોની તમોને કીમત આપશે અથવા તો તેના બદલામા તમોને બીજી તમો માગશો તેવી જમીન આપશે આથી એ જગો છેક ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ લગણ એમનીએમ પડી રહી હતી, અને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની મોટી આગ પણ હિયાથીજ શરૂ થઈ હતી એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા સરકારે એ જગો હાસ્પીટલ બાધવાને માટે શેઠ અરદેસર પાસે લેવાનુ નકી કેડવ્યુ, અને તેના બદલામા તેઓને છાસટી તરફના સાત ગામો આપવાની મરજી જણાવી આ ગામોની કીમત તથા તેમની ઊપજ ઊપજી જગા કરેતા ઘણી વધારે હોવાથી તે વધારાના રૂપીઆના બદલામા સરકારને શેઠ અરદેસરે તથા તેમના વારેસોએ દર વર્ષે રૂ.૩૦૭૭—૨—૭૫ રેસનો થોકો દેક વેની મુદતે ભર્યા કરવો એવી ગોઠવણ કીધી હતી એ પછી તે ગામોની રૈયત તથા કુનબીઓ શેઠ અરદેસરની માલેકીમા રેહવાને તથા તેમને પોતાનુ દેહનુ ભરવાને ખુશી છે કે નહિ તેની તેઓથી ખાતરી મેળવવાને માટે મુબઈ તથા છાસટીનો કલેકટર જનરલ મી૦ પીટર લીમેજરર તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૦૬ ને દીને શેઠ અરદેસરને પોતાની સાથે લઈને તે ગામો ભણી ગયો હતો, અને લોકોને સરકારના હોકમથી વાકેફ કીધા, જેથી તેઓ સઘળાઓ શેઠ અરદેસરની માલેકી હેઠલ આવવાને ખુશી થયા હતા આ માટે શેઠ અરદેસરે તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૦૬ ને દીને મજકુર અમલદાર ઊપર હેઠે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

".. and you having, in consequence of their order accompanying same, done me the favor, on the 1st of April last, of your personal attendance with me on Salsette, to meet the Ryotts, in the villages desired by me, for the purpose of obtaining their consents, of holding under me such villages, namely Cusba Mallar, Canary, Arrow, Dyesur, Exar, Toolsey, and Magatana, and as on such occasion the Ryotts acquiesced, and in your presence have granted their consents, I am now, under your approbation, to propose to the Honorable the Governor in Council, that I may become the proprietor of these seven villages, subject to a fixed revenue to Government, on such like terms of security of tenure as is vested in Mr Scott and Mr Ashburner, for the lands they hold in Salsette . . . . . . "

એજ મુજબ વળી તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૦૬ ને દીને શેઠ અરદેસરે એક લબાંન અરજી એ બાબેની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ફ્રાનસીસ વારડન જોગ લખી હતી, તેમા પણ તેવણ જણાવેછે કે :—

" you will, Sir perceive by the said report, that the Ryotts of the villages desired by me, have been assembled by the Collector, who hath explained to them particularly the orders of the Governor in Council on the occasion, as directed to him through you, under date the 23rd of December last, and of which he made them individually and collectively, fully comprehend.

"It thereby appears also, that the Ryotts are willing to allow of my taking out the deeds of property they have thus long and hitherto forborne receiving, or to take out themselves, and to pay me the same rents they are at present assessable, instead of the Hon'ble Company"

આ ઊપરથી સરકારે તા૦ ૩ જી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને નીચેનો પતર લખી એ સાતે ગામો શેઠ અરદેસરના હવાલામા આપ્યા હતા.—

REV DEPT

To

ARDASEER DADY

Sir,

1 I am directed to acknowledge the receipt of your letter, dated the 2nd of last month, and to inform you that the Hon'ble the Governor in Council has agreed to constitute you the proprietor of the villages of Cusba Mallar, Canary, Arrow, Dyesur, Exar, Toolsey, and Mygaton or Magatoona, on the like terms of security of tenure as is now invested in Mr Helenas Scott and Mr Ashburner, upon condition of your regularly paying the fixed revenue of those villages, which is fixed at Rupees 14,600-1-12 after deducting the interest of the valuation to be made of your ground within the garrison, to be exchanged for them, and upon the express condition likewise of your maintaining the several Ryotts in the enjoyment of the spots they now cultivate, according to the terms on which they have respectively acquiesced in your becoming their landlord, and as they shall severally desire to be continued in it, leaving to you to make the most of the waste and unoccupied ground within your estate, and to raise thereon such articles as you may prefer, as well as within the cultivated parts now occupied by the Currenbees or Ryotts

2 In constituting you proprietor of the villages in question, on the terms specified in the preceding paragraph, the Governor in Council confidently relies on your best endeavours to bring the waste lands of these villages into the earliest state of cultivation, setting thereby an example to the other landholders and tenants in Salsette of promoting the public good in concurrence with private advantage, as likewise that you and your heirs will ever consider as a primary duty to attend to the comfort and well being of the Ryotts, and to the increase of the population of the villages, thus permanently committed to your and their good management, to the end that others may, by observing the success of your exertions, be induced to become proprietors of land in an island so suscep-

નવસારીના વડા દસ્તૂરની જગા મળી હતી. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા મુંબઇ મધે શેઠ અરદેશર દાદીભાઇની ફરમાશથી તેમને ત્યાની શેહારીમા શામેલ થવાને આવ્યા હતા, અને અતરેના પારસીઓથી મોટું માન મેળવ્યું હતુ. નવસારીના મેહરજી રાણાના કુટુંબના સઘળા દસ્તૂરોમા એવણ વધારે કામેલ થઈ ગયાછે. પેહલવેહલો આરદેહ અવસ્તાનો ગુજરાતીમાં તરજુમો એવણે કીધો હતો.[1] તથા શાહનામુ અને બરજોરનામાના[2] ગુજરાતીમા તરજુમા પણ એવણે કીધા હતા. કદમીઓના વડા દસ્તુર મુલ્લાંફીરોજજીએ એવણની તારીફમા ફારસી ભાષામા શલોક બેતો જોડેલાછે.

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૭૫ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે રુસ્તમપરામે નવસારીવાલા દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[3]

---

tible of, and of yielding an adequate and ample return for the labor and expense that may be bestowed upon its agriculture and improvement

By order of the Hon'ble the
Governor in Council
(Signed) F WARDEN,
Secy to Govt

Bombay, July 3rd 1806

એ ઊપરથી તા૦ ૬ ઠી જુલાઇ ૧૮૦૬ ને દીને અતરેના કલેકટર જનરલ મી૦ પી લીમેજરરે શેઠ અરદેસરને સાથે મીલાવી તેઓને દરેક ગામમા લઈ જઈ તેનો અખત્યાર સોંપ્યો હતો એ પછી મજકૂર અમલદાર ઊપર શેઠ અરદેસરે તા૦ ૨૪ મી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને લખેલા પતરમાં તેઓ એ ગામોમા ગયા તથા ત્યાના લોકોની તેમના તરફની વર્તણૂકથી ખુશી થયા તે માટે નીચે પ્રમાણે જણાવેછે:—

" and I have the pleasure to inform you, that on my visiting the several villages, I am at present very well satisfied with the conduct of the people thereof"

એ પ્રમાણે ઊપલા ગામો શેઠ અરદેસરને સ્વાધીન થયા પછી વળી પાછો તેવણની હૌરનબી રોની મજકૂર જગો કે જેના બદલામા આ ગામો તેમને આપ્યા હતા તે જગાની કીમતમા વાંધો પડયો અતરેની ટાઊન કમીટીએ તેની કીમતના દર ચોરસવારે રૂ૨૫) આપવાની ભલામણ કીધી હતી, પણ સરકારે તેના દર ચોરસવારે રૂ૨૦) આપવા જણાવ્યા આથી શેઠ અરદેસરે કેટલીક લબાન દલીલોથી બતાવ્યુ કે તેવણની જમીનની કીમત ટાઊન કમીટીએ જે ઠેરવીછે તેજ આપવી જોઈએ આથી સરકારે એ બાબદ ઇગલાંડ કોરટ-ઑફ ડાએરેકટરસની મુનસફી ઊપર સોંપવાને ઠેરવ્યુ, અને શેઠ અરદેસરે પણ તેમના અપક્ષપાત ફેસલા ઊપર રાજી થવાની પોતાની મરજી તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૦૬ ને દીનેના મી૦ વારડન શેક્રેટરી જોગના પોતાના પત્રમા બતાવી વળી એજ પત્રમા તેવણે જણાવ્યુ કે "હુ કાઈ મારી જમીનની કીમતનુ રોકડ નાણું તો માગતોજ નથી હુ હવડાંજ નથી માગતો એમ નહિ, પણ આગળ જ્યારે સરકારને નાણા સબંધી ભીડ હતી ત્યારે પણ મે રોકડ નાણું માગ્યુ નથી મારો હેતુ આએ બાબદમા કાંઈ નાણુ લઈ વેપેરો કરવાનો નથી, પણ મારા કુટુંબની જાળવણી તથા પોષણનો બંદોબસ્ત કરવાનોછે અને હતો" આ બારેના શેઠ અરદેસરના અખુનો નીચે પ્રમાણેછે —

"I beg the Hon'ble the Governor in Council will please to remember, that when the exigencies of the Government were great and cash very scarce, I never even then mentioned a desire to be paid for my ground in cash, when I could have used it to much greater advantage than I can now My motives are not mercantile but family, and they are the same now as at the period when the offer was made in regard to the principle of adjustment"

આ ઊપરથી સરકારે ઇગલાંડથી "કોરટ-ઑફ ડાએરેકટરસ" જેમ ઠેરવશે તે પ્રમાણેની તે જગોની કીમત ગણવામા આવશે એવી કબુલાતથી તે જગાનો કબજો તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૦૬ ને દીને શેઠ અરદેસર પાસેથી લીધો હતો

એ રીતે આ ગામો શેઠ અરદેસરના હસ્તકમા આવ્યાથી તેવણ મુંબઈના પારસીઓમા પેહલવેહલા જાગીરદાર તરીકે થયલા ગણાયછે શેઠ અરદેસરના મરણ પછી નવ વર્ષે એટલે તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૧૯ ને દીને તેવણના બે દીકરાઓ શેઠો ખરશેદજી અને જાગીર અરદેસર દાદીને એ સાતે ગામોનુ ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપની તરફથી અતરેની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ડબલયુ ન્યુનહામની સહી સુધાનુ એક "ડીડ ઑફ કનવેયનસ" કરી આપવામા આવ્યુ હતુ એ ગામોમાના કનેરી, મલાડ્ર, તુલસી, અને એરૂ ગામો શેઠ ખરશેદજીને હીસ્સે આવ્યા હતા, તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૯ મા તેમના છોકરાઓની કંપનીના ભાગાથી વેચી નાખવામા આવ્યા હતા, અને તે શેઠ અહમદભાઇ હબીબભાઈએ ખરીદ કીધાછે બાકીના ગામો શેઠ જાગીરજીને હીસ્સેના હાલ તેમના ત્રણ દીકરાઓ શેઠો હોરમજજી, શોરાબજી (મરહુમ), તથા દાદાભાઇ જાગીરજી દાદીશેઠના હસ્તકમાછે

ઊપલી બાબદને લગતા સઘળા કાગળીયાઓ શેઠ હોરમજજી જાગીરજી દાદીશેઠ પાસેથી અમોએ ઊપયોગમા લીધા હતા

૧ આ તરજુમો ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ મા મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનામાથી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ છાપી બાહેર પાડયો હતો

૨ આ બરજોરનામાના ગુજરાતી તરજુમાના સાત વાલમો ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૪ મા શેઠ કાવસજી બરજોરજી સંજાણાએ વરતમાન છાપાખાનામા છપાવી બાહેર પાડયા હતા

૩ એ દરેમેહરપર કશી તખતી મારેલી નથી, પણ તેને પરઠવાનો ઊપસો દાહડોવાર એ૦ જામાસ્પજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાવાલાએ મેળવી આપ્યોછે એની આગમજ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૬ મા જ્યારે નવસારીમા ગીરદી પડી અને લોક બધુ નાસીને સુરત આવ્યું ત્યારે તેમને

તા૦ ૬ ઠી નવેમબર.

રોજ ૩૦ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી બહમનજી (એદલકાકા)—ઉમર વર્ષ ૬૦) અતરેના "એદલકાકા" ના ખાનદાનના વડવા. એવણે પોતાની આખી ઉમર ચીનની સફરોમાજ કાઢી હતી પેહલવેહલા એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા શેઠ દાદીબાઇ નશરવાનજીની તરફથી તેમના આડતીઆ તરીકે ચીન ગયા હતા, અને તે પછી તેમની (શેઠ દાદીબાઈની) તથા બીજા વ્યાપારીઓની તરફથી ચીનની આડતનુ કામ કરતા હતા. ચીનમા એઓનો પોતાનો પણ મોટો વ્યાપાર ચાલતો હતો, તથા ત્યાના "હાંગ મરચંતો" સાથે એવણ ઘણાજ ખોટાઈ ગયલા હતા. મકાઉ તથા ચીનાંગમાં એવણે પોતાને રેહવાને માટે બે મોટા ઘરો બાંધ્યા હતાં. પોતાની જીંદગીના છેના બે ત્રણ વર્ષજ એવણે મુંબઈમાં કાઢ્યા હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકળેલા અંગ્રેજી કાલિનડરમા[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના છેલ્લા કાલિનડરની બરાબરજ છે. ફકત વાહણવટીઓની ટીપમા નીચના વાહણોનો પારસીઓના નામપર ઉમેરો થાયોછે:—

વાહણનું નામ.	માલિક.	ટણ.
મીનરવા	હોરમજજી દોરાબજી લશકરી . . .	૬૫૭
શાહ અરદેસર	હોરમજજી દોરાબજી લશકરી	૮૬૪
આબવોઅન	દોરાબજી કાવશજી પટેલ . .	૮૦૦
અલેકજાનડર .	ધનજીભાઈ દોરાબજી રેડીમની .	૬૦૦
. સુલેમાની	ફરામજી કાવશજી બનાજી અને બીજાઓ	૫૪૦
વીલ્યમ .	અરદેસર દાદીભાઈ	૩૫૦

તા૦ ૨ જી આપરેલ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—બાજોરજી જીજીભાઈ વાછા—ઉમર વર્ષ ૫૭) એવણ "બજી વાછા" ને નામે અતરેના લોકોમા તે વખતે જાણીતા હતા. પોતાના જન્મ ગામ નવસારીથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫) ને આસરે અતરે આવી પોતાના ભાઈ શેઠ એદલજીની ગાંધીની દુકાનમા ભાગ લીધો હતો. તે પછી થોડીક મુદતે પોતે તેઓથી છુટા પડી જુદી દુકાન મોટા પાયા ઉપર કાઢી હતી.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

કરનાટીક મધે દુકાલ પડવાથી ત્યાના ગરીબોના આસરાને માટે અતરે એક ફંડ ઉભું કરવામાં આવ્યું હતુ, જેમાં નીચના પારસીઓએ રકમ ભરી હતી[2]

મરહુમ શેઠ ચાંગાબજી મનચેરજી રેડીમનીના ફંડમાથી	રૂ૧૫૦૦
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૧૦૦૦
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ	રૂ૧૦૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૦૦૦
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ ..	રૂ ૫૦૦

તા૦ ૩૦ મી મેએ.

લંડનમાના "સ્કાટીશ કારપોરેશન" નામનાં બીજા ચારલસ રાજાએ સ્થાપેલાં એક ધર્મખાતાનાં ફંડમા મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકને અતરેથી ઉઘરાણુ કરી રૂ૭૦૦૦) ને આસરેની એક રકમ એકઠી કરી મોકલી હતી. તે ત્યાની વાર્ષિક સભા જે તા૦ ૨૫ મી જુન ૧૮૦૬ ને દીને મળી હતી તેમા રજુ કર્યામા આવી હતી, તથા ગવરનર ડંકનનો તેમજ નાણાં ભરનારાઓનો ઉપકાર માની તે ઠેરાવ છપાવવા મોકલ્યો હતો, તે આજની તારીખના "બોમ્બે કુરીઅર" મા નાણા ભરનારાઓનાં નામની ટીપ સાથે છપાયો હતો, જેમા નીચના પારસીઓના નામ હતા.

શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, મનચેરજી નવરોજજી,

ધર્મ નીમની ક્રિયા કરવા માટે એજ જગોપર મરહુમ દેશાઈ ખુરશેદજી રેહમુલજીએ બે ત્રણ હિંમાલા મુકાવ્યા હતા મજકુર દરેમેહર દેશાઈ મનચેરજીએ બંધાવ્યા પછી તે પુરાનો થવાથી પાછી નવેસરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૩ મા મુંબઈવાળા મરહુમ શેઠ એદલજી દાદાભાઈ સુખીઆના છોકરાઓએ નવેસરથી બંધાવી હતી, તથા તેના આગલા ભાગપર એક મોટી ધર્મશાલા પણ લાગેલાગી એજ શેઠોએ બંધાવીછે વળી એના પાછલા ભાગપર એક મોટો ઓટલો તથા ઊંચી દેવાલ ત્યાના દસ્તૂર દારાબજી ખરશેદજી દારાબ પાલણનાએ પોતાને ખરચે બંધાવેલીછે. એ દરેમેહરમા ચીરાગ તથા કાઠીનો ખરચ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૧ થી મુંબઈવાળા શેઠ હોરમજજી શાપુરજી પાવરી પુરો પાડેછે

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1807

Bombay, printed for the Proprietors, by Moroba Damotherj &.

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૦૭

તા૦ ૨૯ મી જુન.

રોજ ૨૫ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—સોરાબજી કાવસજી નાનાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૩૩) ભરૂચવાલા શેઠ કાવસજી નાનાભાઈના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઈઓ સાથે ગામમા ભરૂચ ખાતે વાહણોની દનાની તથા મોહલવડાનો વ્યાપાર મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા. આ માટે એઓને ત્યા વાહણો, કતેહમારી, તથા બતેના મલી ૨૧ બારકસો પોતાની પેહડીના હતા.

તા૦ ૭ મી આગસ્ટ.

રોજ ૪ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૭૬ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી ધનજી મેહતા[1]—ઉમર વર્ષ ૬૦) સુરતવાલા શેઠ ધનજીભાઈ હતુજી મેહતાના વડા દીકરા. એવણ "એડા મેહતા" ને નામે સુરતમા જણાયના હતા, તથા ત્યા રૂનો મોટો વ્યાપાર પોતાને હીસાબે તથા પોતાના ભાણેજો શેઠ પેશતનજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની આડતમા કરતા હતા. મુબઈ માહેલી માશી-અરસ ફારબસની નામીચી પેહડીની સુરત તથા ભરૂચ તરફની રૂની ખરીદી પણુ એવણજ કરતા હતા. સુરતની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ એક આગેવાન હતા.

તા૦ ૧૭ મી અકટોબર.

આજ દીને અતરેના જાણીતા વ્યાપારી મીં૦ અલેકજનડર આડમસન કે જે મુબઈમા લાગત છેલા ૨૫) વર્ષ પેર રહેલા હતા તે મરણ પામ્યો હતો. તેણે પોતાની મીલકતના એકજીક્યુટરો તરીકે મી૦ ચારલસ ફારબસ અને શેઠ અરદેશર દાદીભાઈને ઠેરવ્યા હતા.[2]

---

૧ એવણના બાવા શેઠ ધનજી હતુજી મેહતા પણ સુરતના એક જાણીતા અકાનર હતા. તેવણ ત્યાના નામીચા મુલ્લા અબદુલ ગફુર કે જે મોટો વાહણવટી તથા સોદાગર હતો તેમને ત્યાના વડા મેહતા હતા. એવણના વડવાઓના નામો સુરતની એક જુની ડીસાપોથીમાથી નીચે મુજબ મલી આવેછે

ધનજી, હતુજી, માણેકજી, હપુજી, નસરવાનજી, આશાજી, જમાસ્પજી, બેહરામજી, રૂપતમજી

૨ આમે મી૦ અલેકજાન્ડર આડમસન આપણા પારસીઓ સાથે ઘણોજ પરોટાઈ ગએલો હતો, અને મુખ્ય કરી મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નસરવાનજી સાથે એટલીતો મોહબત રાખતો હતો કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા શેઠ દાદીભાઈના મરણ પછી તેમની વરસીને તાકણે એણે તેવણની એક બાજ પોતાને ખરચે શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી જાટલીઆનની મારફતે કરાવી હતી, અને ત્યા સઘળા વ્યાપારી પારસીઓને જમવાને બોલાવ્યા હતા. આ મી૦ આડમસને કરેલી બાજના ખાણામા સામેલ થએલા એક જરથોસ્તી શેઠ ફરામજી હોરમસજી બાના, કે જેવણ થોડુંકજ થયુ ૮૮ વર્ષની ઊમરે મરણ પામ્યાછે તેવણે એ હકીકત પોતાના દીકરાઓ આગલ કહેલી અમોએ તેઓમાના એક શેઠ નવરોજજી જમશેદજી ગાપડીઆથી સાંભળીછે

તા૦ ૨૦ મી અકટોબર.

આજ દીને અતરેના સઘળી કોમના આગેવાનોએ મુબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકનને એક અરજી કીધી હતી કે અમો તેમજ અમારા વડવાઓ મરણ તથા લગનની ક્રિયાને માટે નાત વગેરે જમાડવાને અમારા ઘેર આગલ જે છેક અસલના વખતથી માડવાઓ બાધતા આવ્યા છૈયે તેનો પોલીસે અટકાવ કર્યોછે, અને તેનાં કારણમા તેઓ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની ભયંકર આગનો દાખલો આપેછે. પણ તમારા અરજદારો કેહવાની રજા લેછે કે તે આગ કાંઈ એવી અમારી ધર્મ સબંધી ક્રિયાઓ ઘરે માડવાઓથી લાગી નથી, અને હમેતો એવી કાંઈ હોનારત નહિ બને તે વિષે હમેશા ઘણા સાહુચેત રહીજીયે છૈયે. અમો તથા અમારા વડવાઓ જે આટલી લાંબી મુદત થાઈ માયાલુ સરકારના રાજ્યમા સુખચેન ભોગવતા આવ્યા છૈયે તે ઉપરથી અમો કહી શકયે છૈયે કે એ અટકાવ અમારૂં ભલુ થાય એવા વિચારથીજ કર્યો હશે; પણ કેહવાની રજા લઈજીએછ કે એથી અમારી ધર્મ સબંધી ક્રિયાઓને ઘણી ખલલ પોહચશે, માટે આશાછે કે સરકાર એ વાત પોતાના માયાલુ ધ્યાનમા લેશે. આ અરજી ઉપર ૨૯ હિંદુ, ૬ મુસલમાન, અને નીચેના ૧૯ પારસીઓની સહીઓછે.[3]

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, દાદાભાઈ કાવસજી શાહ્એર, અરદેશર દાદીભાઈ, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમની, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદી, નવરોજજી પેશતનજી, સોરાબજી કાવસજી પટેલ, નસરવાનજી કાવસજી પીટી, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, જીવાજી ધનજી ઢોડી, બેહરામજી એદલજી મોદી, કાવસજી બેહરામજી બનાજી, પેશતનજી ભીખાજી પાડે, હોરમજજી ધનજી પટેલ, કાવસજી હીરજી ટાશકર, સોરાબજી એદલજી મેજરના.

આજે વર્ષમા શેઠ ફરામજી દાદાભાઈ સેથનાના નામે સુરતના એક પારસી ગ્રહસ્થ ડાકટર ક્રેમનર નામના ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીની નોકરી માહેલા એક અમલદારની સાથે ઈંગલાંડ ગયા હતા.[4]

---

૩ આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મલીછે

૪ મરહુમ શેઠ કરસનદાસ મુલજીની "ઈંગલંડમાં પ્રવાસ" ની ચોપડી સફે ૩૬ કેહેછે કે ઊપલો ડાકટર એવણને ચપલ જોઈ ૧૭ વર્ષની વએના ઈંગલાંડ લઈ ગયો હતો. ત્યા ઈંગ્રેજી ભાષાની કેળવણી સારી રીતે આપી એઓને અતરે કોઈ વાહણમા પાછા મોકલ્યા હતા. એ પછી સુરત ખાતે એવો સરકારી નોકરીમા રહયા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮.

આએ વર્ષનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકલેલા ધ ગ્રેગરી કાલેનડરમા[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના છેલ્લા કાલેનડરની બરાબરજછે. ફક્ત ઈનસુરનશ ઓફીશના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ એદલજી બેહમનજી (એદલદારૂ) નુ નામ નથી, અને શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીને બદલે શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની, તથા શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલને બદલે શેઠ શોરાબજી કાવશજી પટેલ, તથા શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆને બદલે શેઠ નવરોજજી ફરામજી વાડીઆનાં નામ આવેલાછે.

તા૦ ૯ મી ફેબરવારી.

મુબઈની પોલીસના સુપરીનટેન્ડન્ટ મી૦ સાઈમન હાલીડેના અતરેથી પોતાને વતન સીધાવવાથી આજ દીને અતરેના દેશી રેહવાસીઓએ તેને એક માન પત્ર આપ્યું હતુ, જે પર ૨૮ પોરતુગીજ, ૧૩ હિંદુ, ૩ મુસલમાન, અને બીજલા ૨૨ પારસીઓ મળી ૬૬ ગ્રહસ્થોની સહીઓ હતી.[2]

મેહરવાનજી બરજોરજી શેઠ, ભીખાજી મેરજીની કંપની, ખરશેદજી માણેકજી સગરુ, નશરવાનજી રતનજીની કંપની, પેશતનજી ભીખાજીની કંપની, હોરમજજી ધનજી પટેલ, લીમજી કાવશજી બનાજી, મોદી માણેકજી નવરોજજી, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, શોરાબજી શાપુરજી શેઠના, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, અરદેશર દાદીભાઈ, ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, નવરોજજી શોરાબજી શેઠના, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, મોદી દાદાભાઈ નશરવાનજી, મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી, ખરશેદજી શોરાબજી શેઠના.

તા૦ ૧૫ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૭૭ યજદજરદી.

મરણ—બીરોજા તે રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના ધણિઆણી—ઉમર વર્ષ ૮૦) એવણના માબાપ શીયાવક્ષ બીન દીનયાર અને બીર ગીજ કરી ઈરાનના રેહવાસી હતા. તેઓ ઘણા જુલમ તથા હાદેમાઓને સીવે મુસલમાન ધર્મમા વટલી ગયા હતાં, અને પોતાની બે છોકરીઓને છુપી રીતે જરથોસ્તી દીનમાજ રાખી હતી, તથા તેણીઓને હિંદુસ્થાન ખાતે પારસીઓની વસ્તીમાં મોકલવાની ગોઠવણ કરતા હતા. તેવામા એક જરમન મુસાફર ત્યા જઈ લાગો, કે જે ઘણો ભલું માણસ હોવાથી શીયાવક્ષે તેને કાલાવાલા કરી પોતાની બને બેટીઓને સોપી, અને કહયું કે તેણીઓને હિંદુસ્થાનમા જયાં પારસીઓની વસ્તી હોય ત્યા કોઈ સારા માણસોને સોપવી. પેલા જરમન મુસાફરે તે બેમાની એક છોકરી સાથે પરણવાને પોતાની ઈછ્યા જણાવી, અને બીજીને મુંબઈમા કોઈ સારા માણસ સાથે પરણાવી આપવાને કબુલાત આપી. દુશમનની જાનમ ચુંગાલમા સપડાયા કરતાં પેલી બન્ને છોકરીઓએ તથા તેમના માબાપોએ આ માગણી કબુલ કીધી, અને તેથી તેણીઓ પેલા મુસાફરની સાથે ઈરાનથી નિકલી અતરે મુબઈમા આવી પુગી. મુબઈમા આવી પેલો જરમન એક છોકરીને તેણીની રાજીખુશીથી પોતાને દેશ લઈ ગયો, અને બીજીને તે વેળાના અતરેના નામીઆ પારસી દુકાનદાર શેઠ ભીખાજી બેહરામજી પાડેને કોઈ પારસી ગ્રહસ્થ સાથે પરણાવવા માટે સોંપી ગયો આ છોકરી તે મજકુર બીરોજા હતી. તે વેળાએ મુબઈમા હાલ જયા "હારબસ સ્ટ્રીટ" છે ત્યા જુની પોલીસવાલા મકાન આગળ એક તળાવ હતો તે તળાવને કીનારે મુબઈના ઘણાખરા પારસીઓ સાંજને છેટે હવા ખાવા બેસતા હતા. તે ઠેકાણે કેહછે કે શેઠ ભીખાજી બીરોજાને કોઈ ભરથાર પસંદ કરાવવા લાવ્યા. ત્યા તેણીએ પોતાના મજકૂર ખાવંદને પસંદ કીધા, અને પરણ્યા પછી ચાર બેટાઓને જન્મ આપ્યો, કે જેઓમાના જાણીતા શેઠો કાવશજી (પટેલ), દોરાબજી, અને કેખશરૂ, એમની હૈયાતીમાજ મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૧૬ મી આપરેલ.

નામદાર કંપની સરકારના વાહણ "સેંટ ફલોરેનસ"ના મરનાર કપતાન હારડીંગની મુબઈના દેવલ માહેલી કબર ઉપર અતરેના રેહવાસીઓ તરફની યાદગારીનો એક સ્થંભ ઉભો કરવાને મુબઈના રીકારડર સર જેમસ મેકીનટોશે એક ઉઘરાણાની ટીપ ફેરવી હતી, જેમા નીચના પારસીઓએ રકમ ભરી હતી.[3]

શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ	૩૨૦૦
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૩૨૦૦
શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ . . .	૩૧૦૦

---

૧ The Bombay Kalendar and Register for 1808 Bombay, *Printed for the Proprietors, by Samuel Rans.*

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૦ મી ફેબરવારી ૧૮૦૮

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૭ મી મેઅ ૧૮૦૮

શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૨૧૦૦
શેઠ ધનજીભાઈ શેરાબજી રેડીમની	૨ ૫૦
શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર . .	૨ ૫૦
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગાક . .	૨ ૫૦
શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદી	૨ ૫૦
શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લવાકરી . .	૨ ૫૦
શેઠ શેરાબજી કાવસજી પટેલ . .	૨ ૫૦
શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગરજર	૨ ૫૦
શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ	૨ ૫૦
શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆ	૨ ૫૦
શેઠ નવરોજજી ફરામજી વાડીઆ . .	૨ ૫૦
શેઠ બેહરામજી કાવસજી બનાજી	. ૩ ૨૦

તા૦ ૧૭ મી જુન

આજ દીને બપોરના બાર કલાકે ધોબીઓના તળાવની પાસેના એક પેરીયાના ઘરમા ભયકાર આગ લાગી હતી. તે થોડાવારમા છેક ધોબીતળાવથી તે ગીરગામના રસ્તા સુધી ફેલાઈ અને નજદીક ૧૫૦ ઘરો બાળી નાખ્યા, તેમા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગાફવાલુ દારુનુ ફર તદન બળી ગયુ,[૧] અને આગનો દેખાવ તે જગોપર અત્યંત ધાસ્તી ભરેલો લાગવા માડયો. બપોરના બે વાગાને આસરે નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકન, ટાઉનમેજર, એજુટન્ટ, પોલીસ સુપરીટેન્ડન્ટ, કરનલ ગ્રીફીજ, અને બીજા અમલદારો, સિપાહીઓ તથા સોલ્જરો સાથે આવ્યા હતા, અને સાંજના આગ નરમ પડી ત્યાહાં સુધી તે જગોએ રહયા હતા.[૨]

તા૦ ૧ લી જુલાઈ

રોજ ૨૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૭૭ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ હોમાજી પટેલ[૩]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ હોમાજી પેશતનજી પટેલના ત્રિજા દીકરા એવણ "ધનાપટેલ" ના નામથી જણાયલા હતા, અને તેજ અટકથી આજ લગણ એવણનુ કુંટુબ પણ ઓળખાએછે. એવણે પ્રથમમા કોટના હોરાબજારમા પરચુરણ સામાનની એક નાહની દુકાન માડી હતી. તે બાદ મરીન ખાતાના કપતાન હેમીલટનની સાથે ભાગમા બુલેશરના રસ્તા તરફ વાહણોના ઉપયોગને માટે પીજાયતી દોરડા વણવાનુ એક કારખાનુ અથવા કરદોરી સ્થાપી હતી. એવણ તે વેળાની મુબઈની પારસીની પચાએતના એક આગેવાન હતા.

તા૦ ૨ જી સપટેમબર

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મુબઈમા પારસી બંદરના દરવાજા આગળ (હાલ જયા "ઈન્ડિઆ ચરચ" તથા સરકારી "આઈસ-હાઉસ" છે) મોટી જગા હતી તે સરકારે પોતાના કાઈ કારણસર લીધી હતી, અને તેના બદલામા આજ દીને તેઓને ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપની તરફથી છાસટીમા આવેલા નીચલા આઠ ગામો દર વર્ષે ૩૮૬૮૪—૦—૯૩ રેસનો ધોકો સરકારમા ભરવાની કબુલાતે વહીવટ પર આપ્યાં હતા —[૪]

મરોળી	મરોલ.	કુરેલ	કાલીન
મોહીલી.	અસીઆપેનકોલ.	બાર.	પરતપુર.

---

[૧] આ બાબે એની બીજે દિવસના "કુરીઅર" મા લખેછે કે —

"Amongst the most valuable of the premises which fell a prey to its destructive violence was the distillery of Cursetjee Maneckjee. When the fire reached this spot the scene became most tremendously awful."

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૮ મી જુન ૧૮૦૮

[૩] એવણના બાવા શેઠ હોમાજી પેશતનજી પટેલ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૪ મા સુરતની પાસેના સુમારી ગામમાથી અતરે આવ્યા હતા. તેઓના ગુજરાતી દસખત ઘણા સરસ હોવાથી અતરે આવ્યા પછી આગલા વખતના ગુજરાતી નામાઓ તથા કીસ્સાઓ લોકોને લખી આપી તેઓ પોતાનો ગુજરો કરવા માડયો હતો. તે બાદ કેહેછે કે ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૮ મા જયારે મુબઈના કોટની આસપાસ ફરતી ચરો બંધાવા માડી ત્યારે તે બાંધેલા કેટલાક ભાગના કામનુ ઉપરીપણુ એવણને મળ્યુ હતુ. એવણના ચાર છોકરાઓના વંશો આજે ચાર જુદી જુદી અટકથી ઓળખાએછે. તેમા વડા શેઠ નસરવાનજીના વંશો "નસલપટેલ", બીજા શેઠ શેરાબજીના વંશો "છીબાપટેલ" ત્રિજા શેઠ ધનજીભાઈના વંશો "ધનાપટેલ" અને ચોથા શેઠ કાવસજીના વંશો "કાઉપટેલ"ની અટકથી જણાયછે. એવણના કોઈ વડવાઓ કેહેછે કે સુમારી ગામમા અસલ પટેલાઈ કરતા હતા.

[૪] આ જગા સરકારે શેઠ હોરમજજી પાસે માગ વાથી તેઓએ તા૦ ૪ થી આગસટ ૧૮૦૮ ને દીને સરકાર પર એક કાગજ લખી તેમની એ જગાના બદલામા છાસટી તરફના કાઈક ગામો લેવાની મરજી જણાવી. આના જવાબમા સરકારે તા૦ ૨ જી સપટેમબર ૧૮૦૮ ને દીને શેઠ હોરમજજીપર એક પત્ર લખી ઉપલા ગામો તેમને સ્વાધીન કીધા. આ ગામોની કીમત તથા તેમની ઉપજ ઉલી જગા કરતા ઘણી વધારે હોવાથી તે વધારાના રૂપીઆના બદલામા સરકારને શેઠ હોરમજજીએ તથા તેમના વારેસોએ દર વર્ષે ૩૮૬૮૪—૦—૯૩ રેસનો ધોકો હંમેશની મુદતે ભર્યા કરવો એવી ગોઠવણ કીધી હતી. એ પછી તા૦ ૧૬ મી આગસટ ૧૮૧૮ ને દીને શેઠ હોરમજજીને એ આઠે ગામોનુ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપની તરફથી અતરેની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ જેમસ ફેરીશની સહી સુધાનુ એક "ડીડ ઑફ કનવેયન્સ" કરી આપવામાં આવ્યુ હતુ. ત્યારબાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ મા ગવરનર સર ફીયેર કરનાકના વખતમા એ ગામોના અમલદારીના હક સરકારને આપીદઈ બીજા એકદર રૂ૨૫૦૦૦)ની રકમ આપી ઉલટો વાર્ષિક ધોકો એવણના વારેસોએ બંધ કરાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી કાવશજી લીલાઉવાલા—(ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી જાટલીમનના ભાઈ. એવણ તે વખતે અત્રેના સઘળા લીલાઉઆંનાઓમા, તથા ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના આફીસ તથા બીજા વ્યાપારને લગતા માલોના લીલાઉઓમા "બ્રોકેર" તરીકે જતા હતા.૧

તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબાઈ મધે ભીડીબજાર તરફ શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલે કદમી તરીકા મુજબ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી.૨

તા૦ ૧૧ મી અકટોબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી શોરાબજી તાલેયારખાન[3]—(ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાલા શેઠ શોરાબજી કાવશજી નેકસાહ્મતખાનના નાથના દીકરા. એવણના બાપે દીલીના શાહનશાહ જેહાનદારશાહના ઘડીઆલ સમારી આપ્યાથી તેણે પ્રશન થઈ તેમને તથા તેમના બે છોકરાઓને જે એલકાબો આપ્યા હતા તેમા એવણને "તાલેયારખાન" એટલે "ભાગ્યશાલી નશીબવાલો" એવા અતાબ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ માં બાપના મરણ બાદ એવણ તથા એવણના ભાઈ શેઠ બરજોરજી મેહરેમ દરમ્યાન શામમા રૂસમ, કપડ, વગેરેનો વ્યાપાર તથા પોતાના બાપને મલેલી જાગીરોનો ભોગવટો ચનાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થી તે ૧૭૮૦ સુધી પાંચ વર્ષને કરારે મી૦ બુચર નામના કોઈ ઇંગ્રેજ અમલદાર પાસેથી "ટીમ્બા" પરગણું ઇજારે લીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ માં એવણ વડા ભાઈથી સઘળો હીસાબ ચુકાવી છુટા પડયા હતા, અને પોતાનો એલાહેદો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબર.

ઇંગલેંડ મધેની "લંડન હાસપીટલ" ના ફંડને માટે મુંબઈમાં એક ઉઘરાણું કરવામા આવ્યું હતું, જેમાં નીચલા પારસીઓએ રકમો ભરી હતી.૪

શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆ..	૩૨૫૨
શેઠ હોરમસજી બહેમનજી વાડીઆ .	૩૨૫૨
શેઠ અરદેશર દાદીભાઈ	૩૨૯૪
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રૂડીમની	. ૩૨૫૨
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ ..	૩૧૦૦
શેઠ સોમજી ભીખાજીની કંપની ..	. ૨ ૩૬
શેઠ ભીખાજી મેહરજીની કંપની .	.. ૨ ૧૬

આએ વર્ષમા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈએ ઈરાન મધે "મુબારકા" નામના ગામમા ત્યાના જરથોસ્તીઓના ઉપોગને માટે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી હતી, તથા તેના જાયુકના નીભાવને માટે એક જાગીર પણ વેચાતી લઈ ત્યાની અંજુમનને સપુરદ કીધી હતી.૫

૧ શેઠ કાવશજી મેહરામજી લીલાઉવાલાના બપાવા તથા શેઠ અરદેસર જમશેદજી અને ફરામજી પેસ્તનજી લીલાઉવાલાના બાપના બપાવા આએ "બ્રોકેરો" ને તે વેળાએ જામા પીછોડી સાથે ઇજત હોરમતથી જવુ પડતું હતુ, તથા તેમની શી પણ ઘણી મોટી હતી

૨ એ આદરાનનું મકાન ઘણું પુરાણું થયાથી એવણની દીકરી મરહુમ બાઇ બીબીબાઈની દીકરી બાઇ દીનબાઇ તે શેઠ નશરવાનજી માણેકજી પીટીટના વણિઆણીએ પાનું જરેસરથી બંધાવી તેમા અસલ આદરાનને તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૭૮ ને દીને તખ્તનશીન કીધા હતા, તે વખતે માર્બેલ તખ્તીમા શરૂઆતમા તેના અસલ પરહાયાનો દાહડો વાર આ પ્રમાણે લખેલોછે —

"આએ આતશ આદરીઆન મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલે રોજ ૨૨ મો ગોવાદ ઇજદ, માહ ૧૨ મો અસ્પંદાદમદ અમશાસ્પંદ શેહનશાહી સને ૧૧૭૭ ઇઆજદજરદી, તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર, સને ૧૮૦૮ અંગરેજીને દીને તખ્તનશીન કરયા હતા .. . ."

૩ સુરતવાલા શેઠ અરદેસર શોરાબશાહ તાલેયારખાનના બપાવા, તથા વરીઆવાલા શેઠ પેશતનજી જાગીરજી અને શેઠ દીનશાહ અરદેસર, નવસારીવાલા શેઠ શોરાબજી જાગીરજી અને મુંબઇવાલા શેઠ હોરમસજી જાગીરજી (માસ્ટર), તથા શેઠ માણેકશાહ જાગીરશાહ (પલીડર) ના બાપના બપાવા

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર ૧૮૦૮

૫ આ દરેમેહર બાબે ઇરાનવાલા શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆ પોતાના "એજહારે શીઆતે ઇરાન" નામના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલા રીસાલામા સફે ૬૫ મે લખેછે કે —

"થવરગવાશી શેઠ અરદેશર દાદીશેઠનાએ ઘણી લાબી મુદતપર અવેજ ને અસબાબ મોકલી "મુબારેકા" નામના ગામમો આદરીઆન બંધાવી આપી તેના ખાદુ ખરચ થકી જાગીરથી ખરીદી આપાવી હતી, પણ તે જાગીર બેહદીનોના હાથમાથી જાતે આદરીઆનની ઇમારત પણ માઠી હાલતમા આવી પડી; તે મકાન બંધવી આપનારનું નામ પણ બીમાલુમ બનયુ છ, મગર બીજી સોધી સાથે એ બાબતની પણ જુસ્તેજુ કરતે જણાયુ છે, અને હાલે તે મકાન જેવી હાલતમાછે તેવુંજ લાબા દાહડા રેહશે તો આગલ જાતે નહી સરખુ બનવાનુ "

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૯.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેના ધ ગ્રેજી કાલેનડરમા[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના છેલા કાલેનડરની માફકજછે ફકત વાહણવતીઓની ટીપમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈના નામપર દેવીડ સ્કાટ, ફ્રેન્ડશીપ, અને શાહ અરદેશર, એ ત્રણ વાહણો ઉમેરાયાછે, તથા શેઠ સોરાબજી કાવસજી પટેલના નામપર "આલબીઅન" ને બદલે "શાહ જેહાગીર" વાહણ નોધાયલુ છે.

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૬ (કો૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી જમશેદજી દાનગર[2]—ઉમર વર્ષ ૪૦) એવણ સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ને આસરે શેઠ બેહરામજી જીજીભાઈ છાપગર સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ થી શેઠ દારાશાહ ખરશેદજી તાલપરીવાલાની મારફતે મલબાર કોસ્તાઓ ભણીનો બ્યાપાર કરતા હતા.

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (કો૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—મોદી રૂસતમજી માણેકજી દમણવાલા[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) સુરતવાલા શેઠ માણેકજી લવજી મોદીના નાથના દીકરા. એવણ પ્રથમમા સુરત મધે પોતાના બાપની સાથે ફરંગી બ્યાપારીઓની દલાલી તથા બીજા કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫ ને આસરે સુરત ખાતેની ફરંગીઓની કોઠીના ડરેકટર સીનોર જેસીનટો ડોમીનગો ડી ફોનસીકાની ભલામણ ઉપરથી પોતાના ભાઈ શેઠ મેહેરવાનજીની સાથે દમણ ખાતે આવી ત્યા કપડ બનાવવાનુ તથા રંગવાનુ કારખાનુ કાઢયું હતુ. એ કારખાનાનુ કામ વધારવાને તથા મોટા પાયા ઉપર એમને ત્યાનુ કપડ વેચાવી આપવાને દમણની સરકાર તરફથી એઓને ઘણી મદદ મલી હતી, તથા આ કાપડની બનાવટનુ કામ દમણમા નીભાવી રાખવાને એઓને ઉતેજન મલે માટે એ બધે ભાઈઓને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના મેએ માસમા પોરટુગાલના શાહનશાહ ડોમ–જોઆસે દમણમા આવેલુ "વરકુંડ" નામે એક ગામ કે જેની વાર્ષિક પેદાયશ ૩૦૦૦) ઝીરાફીન (૨૨૫૯૩-૧૨-૦) ની હતી, તે દર વર્ષે ૯૦૦) ઝીરાફીન (૨૭૭૮-૨-૦) નો થોકો પોરટુગીજ સરકારને ભરવાની કબુલાતે એઓને ત્રણ ઓલાદ સુધી બખશીશ આપ્યુ હતુ, તથા એવી સરત કીધી હતી કે એઓ બધે ભાઈઓએ એક વર્ષ દાહાડાની અંદર પોતાના કુટુંબ કબીલાને સુરતથી બોલાવી દમણ ખાતેજ વસવુ, તથા ઉપલા ગામડામા રૈયત ખેતી વગેરેનો સુધારો કરવો[4] એ પછી એઓ સુરત કાંઈ કામસર ગયા હતા અને ત્યાજ એકાએક મરણ પામ્યા હતા.

---

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1800
Bombay, printed for the Proprietors, by Samuel Rans

[2] શેઠ પેશતનજી બેહરામજી દાતરા તથા ડાક્ટર હોરમજજી બેજનજી દાતરાના બપાવા.

[3] અતરેની ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ શેઠો ડોસાભાઈ, રતનજી, અને ફરામજી ખરશેદજી મોદીના બપાવા એવણના બે ભાઈઓ શેઠ મેહરવાનજી (તે દમણવાલા શેઠ બેહરામશાહ મેહરવાનજી મોદીના બાવા, તથા શેઠ દાદાભાઈ શાપુરજી મોદીના બપાવા) તથા શેઠ નશરવાનજી (તે સુરતવાલા રેલવે પોલીસના ઈનસપેક્ટર શેઠ નવરોજજી કેકોબાદજી મોદીના બાપના બપાવા) એવોની સાથે દમણ ખાતેજ આવ્યા હતા, અને ત્યા તેમનુ કુટુંબ આજસુધી વસેછે એવોના એક ભાઈ શેઠ લોહરાસપજી માણેકજી મોદી (તે મરહુમ શેઠ શોરાબશાહ બેજનજી શદર અદાલતવાલાના બપાવા) સુરત ખાતે કપડનો બ્યાપાર તથા ફરંગી બ્યાપારીઓની દલાલી કરતા હતા તેમના બાપ શેઠ માણેકજી લવજી મોદી પણ સુરતમાં એજ ધંધો ચલાવતા હતા, અને તેઓના બાપ શેઠ લવજી ધનજી મોદી સુરતવાલા નામીચા બ્યાપારી તથા વાહણવતી હતા અંગરેજ ગઢ બંદરને ત્યા વાહણોનો અસબાબ તથા નોકરોને સીધો સામાન વગેરે પુરો પાડવાનુ મોદીનુ કામ કરતા હતા.

[4] આ "વરકુંડ" નુ ગામ મોદી મેહરવાનજી માણેકજી તથા મોદી રૂસતમજી માણેકજીને આપવામા આવ્યુ તેનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના મેએ માસમા પોરટુગાલની સરકાર તરફનુ એક બખશેસનામુ લખાણથી પોરટુગીજ ભાષામા લખેલુ મોજુદછે તેનો ઈંગ્રેજીમા કરેલો તરજુમો એઓના એક વારસ શેઠ ડોસાભાઈ ખરશેદજી મોદી (ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ) પાસે અમોએ જોયોછે તેમા શરૂઆતમા લખેછે કે —

"Dom Jois, by the Grace of God the reigning Prince of Portugal and of Algarves in and out of the sea of Africa Lord of Guine, and the Conquests Navigation, Commerce and of Etopia Arabia, Persia and of the Indies Make known to all those who, by a new Grace for three lives (generations) may see this charter of lease that Mody Merwanjee Maneckjee and Mody Rustomjee residing in Damon Parsian inhabitants of the Port of Surat merchants protecting the Protuguese Factory having presented a petition signed by them to Francisco Antonio de Viega Cabril da Camara Pimental Senth, of my Council, Staff General of my force and Governor and Captain General of India saying that they having been induced by Jacinto Domingos de Foneeca formerly a Director of that Factory and now residing in Damon that they the petitioners should come with him to that Port (of Damon) there to establish manufacturing houses

તા૦ ૨૦ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી કાવશજી લીલાઉવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી જાદલીમેનના ભાઈ. એવણ તે વખતે આતરેના સઘળા લીનાઉઆનાઓમા, તથા ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના આફીસ તથા બીજા વ્યાપારને લગતા માલોના લીનાઉઓમા "બ્રાઓર" તરીકે જતા હતા.[૧]

તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ભીંડીબજાર તરફ શેઠ મેહરવાનજી માણેકજી પટેલે કદમી તરીકા મુજબ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરસાવી હતી.[૨]

તા૦ ૧૧ મી અકટોબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી શોરાબજી તાલિયારખાન[૩]—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાલા શેઠ શોરાબજી કાવશજી નેકસાઅતખાનના નાધના દીકરા. એવણના બાપે દીલ્હીના શાહનશાહ જેહાનદારશાહના ઘડીઆલો સમારી આપ્યાથી તેણે પ્રશન થઈ તેમને તથા તેમના બે છોકરાઓને જે એલકાબો આપ્યા હતા તેમાં એવણને "તાલિયારખાન" એટલે "ભાયગશાલી નશીબવાલો" એવો એતાબ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૨ માં બાપનાં મરણ બાદ એવણ તથા એવણના ભાઈ શેઠ બરજોરજી બેહરેમ દખાંન ગામમાં રેશમ, કપડ, વગેરેનો વ્યાપાર તથા પોતાના બાપને મલેલી જાગીરોનો ભોગવટો ચનાવતા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ થી તે ૧૭૮૦ સુધી પાંચ વર્ષને કરારે મી૦ ફુચર નામના કોઈ ઇંગ્રેજ અમલદાર પાસેથી "ટીંબા" પરગણું ઇજારે લીધું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા એવણ વડા ભાઈથી સઘળો હીસાબ ચુકાવી જુદા પડયા હતા, અને પોતાનો એલાહેદો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૪ મી ડીસેમબર.

ઇંગલંડ મધેની "નડન હાસ્પીટલ" ના ફંડને માટે મુંબઈમાં એક ઉઘરાણું કરવામા આવ્યું હતું, જેમાં નીચલા પારસીઓએ રકમો ભરી હતી.[૪]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૫૨
શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૨૫૨
શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ	રૂ૨૯૮
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની . .	રૂ૨૫૨
શેઠ નવરવાનજી માણેકજી વાડીઆ . .	રૂ૧૦૦
શેઠ લીમજી ભીખાજીની કંપની . .	રૂ ૩૬
શેઠ ભીખાજી મેહરજીની કંપની . .	રૂ ૧૬

આએ વર્ષમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈએ ઈરાન મધે "મુબારકા" નામના ગામમાં ત્યાંના જરથોસ્તીઓના ઉપયોગને માટે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી હતી, તથા તેના જાશુકના નીભાવને માટે એક જાગીર પણ વેચાતી લઈ ત્યાંની અંજુમનને સપુરદ કીધી હતી.[૫]

૧ શેઠ કાવશજી મેહરાબજી લીલાઉવાલાના પપાવા તથા શેઠો અરદેસર જમશેદજી અને ફરામજી પીજનજી લીલાઉવાલાના બાપના પપાવા આએ "બ્રાઓર" ને તે વેળાએ જામા પીછોડી સાથે ઇજત હોરમતથી જવુ પડતુ હતુ, તથા તેમની ફી પણ ઘણી મોટી હતી

૨ એ આદરાનનું મકાન ઘણું પુરાણું થયાથી એવણની દીકરી મરહુમ બાઈ મીઠીબાઈની દીકરી બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ નશરવાનજી માણેકજી પીટીટના વણિઆણીએ પાકું નવેસરથી બંધાવી તેમા અસલ આદરાનને તા૦ ૩ જી જુન ૧૮૭૮ ને દીને તખ્તનશીન કીધા હતા, તે વખતે મારેલાં તખ્તીમા શરૂઆતમા તેનો અસલ પરસાયાનો દાહડો પાર આ પ્રમાણે લખેલો છે —

"આએ આતશ આદરીઆન મરહુમ શેઠ મેહરવાંનજી માણેકજી પટેલે રોજ ૨૨ મો ગોવાદ ઇજદ, માહ ૧૨ મો અસપંદાદમદ અમશાસપંદ શેહનશાહી સને ૧૧૭૭ યઅજદજરદી, તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર, સને ૧૮૦૮ અંગરેજીને દીને તખ્તનશીન કરયા હતા ."

૩ સુરતવાલા શેઠ અરદેસર શોરાબશાહ તાલેયારખાનના પપાવા, તથા વરોડરાવાલા શેઠ પેશતનજી જાગીરજી અને શેઠ દીનશાહ અરદેસર, નવસારીવાલા શેઠ શોરાબજી જાગીરજી અને મુંબઈવાલા શેઠ હોરમજજી જાગીરજી (માસટર), તથા શેઠ માણેકશાહ જાગીરશાહ (વકીલ) ના બાપના પપાવા

૪ બોંબે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર ૧૮૦૮

૫ આ દરેમેહર બાબે ઈરાનવાલા શેઠ માણેકજી લીમજી હાટરીઆ પોતાના "એજહારે શીઆતે ઈરાન" નામના ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૫ મા "યુનિયન પ્રેસ" મા છપાવેલા રીસાલામા સફે ૬૫ મે લખેછે કે —

"શાવરમવાળી શેઠ અરદેશર દાદીશેઠનાએ ઘણી લાંબી મુદતપર અવેજ ને અસબાબ મોકલી "મુબારેકા" નામના ગામમો આદરીઆન બંધાવી આપી તેના ચાલુ ખરચ થકી જાગીરબી ખરીદી અપાવી હતી, પણ તે જાગીર બેહેદીનોના હાથમાથી જતે આદરીઆનની ઈમારત પણ માઠી હાલતમા આવી પડી, તે મકાન બંધાવી આપનારનું નામ પણ બીમાલુમ બનયું ચ, મગર બીજી શોધો સાથે એ બાબતની પણ જુસ્તેજુ કરતે જણાયું છે, અને હાલે તે મકાન જેવી હાલતમાછે તેવુંજ લાંબા દાહડા રેહશે તો આગલ જતે નકી સરખું બનવાનું."

ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૯.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[1] પારસીઓને લગતી મથળી ખીના છેલા કાલેનડરની માફકજછે. ફક્ત વાહણવટીઓની ટીપમા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના નામપર દેવીડ સ્કાટ, ફેન્ડશીપ, અને શાહ અરદેશર, એ ત્રણ વાહણો ઉમેરાયાછે, તથા શેઠ શોરાબજી કાવશજી પટેલના નામપર "આલબીઅન" ને બદલે "શાહ જેહાગીર" વાહણ નોધાયલુ છે.

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.
રોજ ૧૧ માહ ૬ (કદમી) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી જમશેદજી દાતારુ[2]—ઉમર વર્ષ ૪૦) એવણ સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે શેઠ મેહરાબજી જીજીભાઈ છાપગર સાથે અતરે આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ થી શેઠ દારાશાહ ખરશેદજી તાલચરીવાળાની મારફતે મનબાર કોસ્તાઓ ભણીનો બ્યાપાર કરતા હતા.

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.
રોજ ૧૩ માહ ૮ (કદમી) ૧૧૭૮ યજદજરદી.

મરણ—મોદી રુસતમજી માણેકજી દમણવાલા[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) સુરતવાળા શેઠ માણેકજી લવજી મોદીના નાધના દીકરા. એવણ પ્રથમમા સુરત મધે પોતાના બાપની સાથે ફરંગી વ્યાપારીઓની દલાલી તથા બીજા કામોમા પડેલા હતા તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૫ ને આસરે સુરત ખાતેની ફરંગીઓની કોઠીના ડરેક્ટર સીનોર જેસીનટો ડોમીનગો ડી ફોનસીકાની મનામણ ઉપરથી પોતાના ભાઇ શેઠ મેહરવાનજીની સાથે દમણ ખાતે આવી ત્યા કપડ બનાવવાનુ તથા રંગવાનુ કારખાનુ કાઢયુ હતુ. એ કારખાનાનુ કામ વધારવાને તથા મોટા પાયા ઉપર એમને ત્યાનુ કપડ વેચાવી આપવાને દમણની સરકાર તરફથી એઓને ઘણી મદદ મલી હતી, તથા આ કાપડની બનાવટનુ કામ દમણમાં નીભાવી રાખવાને એઓને જન મને માટે એ બન્વે ભાઇઓને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મેએ માસમા પોરટુગાલના શાહનશાહ ડોમ-જોઆસે દમણમા આવેલુ "વરકુડ" નામે એક ગામ કે જેની વાર્ષિક પેદાશ ૩૦૦૦) ઝીરાફીન (૨૨૫૯૩-૧૨-૦) ની હતી, તે દર વર્ષે ૯૦૦) ઝીરાફીન (૩૭૭૮-૨-૦) નો થોકો પોરટુગીજ સરકારને ભરવાની કબુલાતે એઓને ત્રણ ઓલાદ સુધી બક્ષીસ આપ્યુ હતુ, તથા એવી સરત કીધી હતી કે એઓ બન્વે ભાઇઓએ એક વર્ષ દાહાડાની અંદર પોતાના કુટુબ કબીલાને સુરતથી બોલાવી દમણ ખાતેજ વસવુ, તથા ઉપલા ગામડામાહેની ખેતી વગેરેનો સુધારો કરવો.[4] એ પછી એઓ સુરત કાઈકામસર ગએ હતા અને ત્યાજ એકાએક મરણ પામ્યા હતા.

---

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1800
Bombay, printed for the Proprietors, by
Samuel Rans

[2] શેઠ પેશતનજી મેહેરોમજી દાતરા તથા ડાકટર હોરમજજી પેજનજી દાતરાના બપાવા.

[3] અતરેની ઓરીએનટલ બેંકના સરાફો શેઠો ડોસાભાઈ, રતનજી, અને ફરામજી ખરશેદજી મોદીના બપાવા એવણના બે ભાઇઓ શેઠ મેહરવાનજી (તે દમણવાલા શેઠ મેહરાબશાહ મેહરવાનજી મોદીના બાવા, તથા શેઠ દાદાભાઈ શાપુરજી મોદીના બપાવા) તથા શેઠ નશરવાનજી (તે સુરતવાળા રેવવે પોલીસના ઇનસ્પેક્ટર શેઠ નવરોજજી કૈકોબાદજી મોદીના બાપના બપાવા) એવોની સાથે દમણ ખાતેજ આવ્યા હતા, અને ત્યા તેમનુ કુટુબ આજસુધી વસેછે એવોના એક ભાઇ શેઠ લોહરાસપજી માણેકજી મોદી (તે મરહુમ શેઠ શોરાબશાહ બેજનજી શદર અદાલતવાળાના બપાવા) સુરત ખાતે કપડનો વ્યાપાર તથા ફરંગી વ્યાપારીઓની દલાલી કરતા હતા તેમના બાપ શેઠ માણેકજી લવજી મોદી પણ સુરતમા એજ ધંધો ચલાવતા હતા, અને તેઓના બાપ શેઠ લવજી ધનજી મોદી સુરતવાળા નામીચા વ્યાપારી તથા વાહણવટી મીઆ અમદુલ ગફુરને ત્યા વાહણોનો અસબાબ તથા નોકરોને સીધો સામાન વગેરે પુરો પાડવાનુ મોદીનુ કામ કરેલા હતા

[4] આ "વરકુડ" નુ ગામ મોદી મેહરવાનજી માણેકજી તથા મોદી રુસતમજી માણેકજીને આપવામા આવ્યુ તેનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના મેએ માસમા પોરટુગાલની સરકાર તરફનુ એક બક્ષીસનામુ લખાણથી પોરટુગીજ ભાષામા લખેલુ મોજુદછે તેનો ઇંગ્રેજીમા કરેલો તરજુમો એઓના એક વારસ શેઠ ડોસાભાઈ ખરશેદજી મોદી (ઓરીએનટલ બેંકના સરાફ) પાસે અમોએ જોયેલો તેમા શરૂઆતમા લખેલ કે —

"Dom Joas, by the Grace of God the reigning Prince of Portugal and of Algarves in and out of the sea of Africa Lord of Guine, and the Conquests, Navigation, Commerce and of Etopia Arabia, Persia and of the Indies Make known to all those who, by a new Grace for three lives (generations) [illegible] and charter of lease that Moly Merwanjee [illegible] Moly Rustomjee residing in Damon [illegible] inhabitants of the Port of Surat merchants [illegible]ecting the Portuguese Factory having [illegible] petition signed by them to Francisco A[illegible] Viega Cabral da Camara Pimental Seath, [illegible]uncil, Staff General of my force and [illegible] Captain General of India saying [illegible] they having been induced by Jac[illegible] Po[illegible]os de Fonceca formerly a Director of that Factory and now residing in Damon that they the petitioners should come with him to that Fort (of Damon) there to establish manufacturing houses

આમા લખ્યુ હતુ કે "જયારે અરદેશર દાદી પોતાની જગોની કીમતને માટે અમો ઉપર સોપેછે અને તે માટેનો સપુરણ વિશ્વાસ અમારી ઉપર મેલેછે, કે જે વિશ્વાસ તેણે આ બાબદની શરૂઆતથીજ અમારા અદલ ઈનસાફ ઉપર રાખ્યોછે, ત્યારે અમોને ચુકાદો કર્યા વગર ચાલતુ નથી કે એ જગાની કીમત જે "ટાઉન કમીટી" એ દર ચોરસવારે ૨૨૫) લેખે ઉઠવીછે તે તેમને આપવી." વળી તેના બદલામા એવણને આપેલા ગામો માટે લખેછે કે "અગર દરજજાવાલા અને માતબર દેશીઓ એ પ્રમાણે હિંદુસ્થાનમા જમીનના માલેકો અથવા ઈજારેદાર થાય તે અમોને ઘણુ પસંદછે, અને તા૦ ૩ જી જુલાઈ ૧૮૦૬ ને દીને અરદેશર-દાદીને જે ગામો તમોએ આપ્યાછે તે અમો બાહલ રાખ્યે છેયે; અને અમોને અરદેશરે તે જગોને સારીપેઠે સુધારવાની જે કબુલાત પોતાની અમો જોગની અરજીમાં આપીછે તે ઉપર પુરતો ભરસોછે, તથા જો તેવણ પોતાની કબુલાત બરાબર પાલે, અને તે ગામોની રૈયત તથા કુનબીઓ ઉપર માયાલુ રેહેતો તમો તેમને આપણી તરફની ઘટતી મદદ તથા આશ્રો આપ્યા કરજો. અગર અરદેશર દાદીનો દાખલો બીજા આબરૂદાર અને માતબર વર્ગના લોકો લેશેતો તે જાણી અમોને મોટી ખુશી ઉપજશે, અને એવી રીતનાં કામોમા તમોએ હમેશા તેવા લોકોને ઉતેજન આપવુ ચાલુ રાખવું, એવુ અમો તમોને ફરમાવ્યે છૈયે."[૧]

of all sorts of Cloth as they used to do in Surat for the consumption of the metropolis, encouraging the petitioners that they would obtain great indulgence and graces from the protection of the said Governor and Captain General Wherefore the petitioners who were ever since brought up under the Portuguese protection in Surat with great delight acceded to the proposal of the said Jacinto Domingos they rapidly came down to Damon where they founded an establishment of manufacturing with various tanks of tincturing, calling out from Surat and other parts able manufacturers, advancing to them sums of money, and employing various other manufacturers from Damon who were unemployed for about 4 years supporting themselves by other means of life, meanwhile the increase up to that day was very great *This undertaking was never before so well realized by any of my subjects in those Dominions although many were desired so to do* That the petitioners had greatly increased the manufacturing business by employing numerous manufacturers and by manufacturing *Chint* of Broach and its Colours And whereas in Damon the jealousy of rivals was increased, and in consequence of this the proprietors (the petitioners) suffered much in their merchandise in Surat in recovery of their money, so that they were not attended to That it was necessary for the petitioners some sure means of subsistence to their families to remove themselves to Damon and there to establish their merchandise, and for the reasons above mentioned and with a view to remedy any unforeseen eventuality requested the above mentioned Governor and Captain General to grant them (the petitioners) upon a lease by a reasonable tax the village *Varacunda* now belonging to my Royal Treasury That the Charter may be granted to them for 3 lives (generations) the first being in favor of the son of th[illegible] first petitioner Sapoorjee Merwanjee—the second in [illegible]vor of the grandson or in favor of any other perso[illegible] whom he may appoint—and the third in [illegible]me w[illegible] First on condition that the said peti the [illegible] should together with *their families* go to the tioners [illegible] within a year there to establish per- Fort of Dam[illegible]idence 2nd Not to disturb any petually their [illegible] be now residing in the manu- workman who m[illegible]*gaunes* which are now being facturing houses of [illegible] the [illegible]tioners should rather manufactured there—t[illegible] peti[illegible] of that Port for bring other workmen from out side [illegible] To pro- manufacturing *Cadias* and other cloth [illegible] 3rd mote the cultivation of Cotton upon all the ground of the above mentioned Village where it may be productive and to bring it up well as that no part of it may remain uncultivated, ..."

[૧] આ "ડીસપાચ" ની નકલ શેઠ હોરમજજી જાગીરજી દાદીશેઠ પાસેથી અમારા જોવામા આવીછે, તેમાના મજકૂર બાબદને લગતા બધે ફકરાઓ અતરે સદાબરા ઊતારી લઈજીએ છૈયે:—

"Moreover as Ardaseer Dady in agreeing to refer the subject to our decision and to abide by whatever rate of valuation we shall fix for the ground, has evinced such a degree of confidence in our justice and such a candour of sentiments so universal in Natives of India and which has indeed been observable in his conduct throughout the whole of the negociation. We cannot but consider his claim as entitled to such a compensation as may not disappoint the confidence he appears to have placed in our justice, and therefore direct, that you pay him for the ground in question at the rate of 25 Rs per square yard according to the valuation of the Town Committee whose competency to judge of its value We have no reason to suspect nor of their having been influenced by any partial motive towards Ardaseer Dady

"We shall now consider the transaction of the Grant of Lands &c to Ardaseer Dady in 'Salsette, independent of the question of its being an Exchange for the ground in Bombay, and having on former occasion recommended to give consideration to the state of the Island of Salsette with respect to the improvement of its resources and the amelioration of the condition of its Inhabitants, and it appearing to us that the attainment of these desirable objects will be accelerated if Natives of character and opulence could

તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર.

આજ દીને સુરતના મુખ્ય દેશી રેહનારાઓએ ત્યાના ચીફ જજ અને માજીસ્ટ્રેટ મી૦ નેઠન ક્રોને તેની મુંબઈની કૌનસીલમા નેમનૂક થવાથી સુરત છોડતી વેળાએ એક માન પત્ર આપ્યું હતું તે પર નીચેના પારસીઓની સહીઓ હતી[૧]

મોદી ખરશેદજી ઊંસાભાઈ, મોદી હોરમજજી ભીમજી, મેહરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆ, રતનજી માણેકજી પારખ, બરજોરજી બરશેદજી, ફરામજી કાવશજી પારખ, કાઊસજી કામાજી, દીનશા એદલજી ધનજી મેહતાના, પેસતનજી જામાસપજી ભાવનગરી, મોદી બેજનજી સોહરાબજી, મનજીભાઈ વાચ્છાગાંધી, ખરશેદજી કુવરજી માસીદસાનના, નોશીરવાનજી સોહરાબજી મોદી, જમશેદજી સોરાબજી હોડીવાલા, રૂસતમજી માણેકશાહ, રૂસતમજી નસુજી, મનચેરજી જામાસપજી ભાવનગરી, પેશતનજી અસપંદીઆરજી, બેહરામજી ખરશેદજી, ધનજીશાહ બરજોરજી બેહરેમ દસ્તાન, કાઊસજી રૂસતમજી તમના, સોરાબજી જીવણજી, પેશતનજી રૂસતમજી તમના, હોમજી માણેકજી, ધનજીભાઈ માણેકજી, દેશાઈ મનચેરજી ખરશેદજી, નશરવાનજી કાઊસજી, નનરોજજી નશરવાનજી, એદલજી કાઊસજી શેઠ, રતનજી માણેકજી પારખ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦.

આએ વર્ષના "બોમબે કુરીઅર" માથી નીકળેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[૨] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના છેલ્લા કાલેનડરની બરાબરજ છે. ફકત ઈનસુરનસ ઓફીસના ભાગીદારોમા શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ અને દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના નામ વધારે છે.

તેમજ વાહણવટીઓમા નીચલા ત્રણ વાહણ પારસીઓના નામપર ઉમેરાયલા છે.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટન.
લોવફોરડ	પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ	૬૭૯
ફેન	હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ	૬૦૦
દાદેબાઈ	મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ	૪૦૦

તા૦ ૧૬ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૫ માહ ૫ (ક૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી

મરણ—ધનજીશાહ બરજોરજી બેહરેમ દસ્તાન[૩]—ઉમર વર્ષ ૪૦) સુરતવાલા શેઠ બરજોરજી સોરાબજી બેહરેમ દસ્તાનના વડા દીકરા. એઓને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમના ઓલપાડ, કરોદ, અને વાસદ ગામોની મામલતદારીના ઓહ્દા મલ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મા જયારે નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીએ સુરત શેહર નવાબ પાસેથી લીધું ત્યારે એઓને તેની આસપાસના સચીન, વાસદા, માંડવી ધરમપોર વગેરેના નાના રાજ્યોના ઇંગ્રેજ સરકારના "નેટીવ એજન્ટ" તરીકે નેમ્યા હતા. એમણે તે ઓહ્દાઓ ઘણીજ બાહાદુરીથી ચલાવ્યા હતા, અને પોતાના ઓહ્દાની ફરજો બજાવતાજ માર્યા ગયા હતા. તે એમ કે સુરતની ૫૦ મૈલ દૂર બોદ્રાન નામના માંડવીના રાજને હસ્તકના એક ગામમા આ એ વર્ષમા અબદુલ રેહમાન નામનો એક ફકીર બાહેર નિકળી આવ્યો કે "મને ખોદાએ મોકલ્યો છે, હું આખી દુન્યામા મુસલમાની ધર્મ ફેલાવવાનો વચન આપ્યોછે" આથી ત્યા વસનારા સઘળા લોકો

be induced to become Proprietors or Renters of the Lands of the island. We approve of the Grant to Ardaseer Dady of the 3rd July 1806, and we have not only a reliance on his performance of those conditions, but that he will also pursue that liberal course of improvement of the Land which in his memorial he has informed us it is his intention to do, assuring him of our favor and protection while he continues faithful to his engagements and in the observance of a lenient and moderate conduct towards the Ryots and other inferior classes of Natives incumbents of the Lands and inhabitants of the villages under his charge, and it will afford us much satisfaction if the example of Ardaseer Dady shall be followed by others of the opulent and respectable class of Natives to whom we direct you to hold out encouragement to engage in similar undertakings. The perusal of the Papers connected with this subject has incidentally discovered that some of the Lands of Salsette have been granted to Europeans, particularly to Dr Helenus Scott and Mr Ashburner, a practice militating against our general Policy, which prohibits Europeans from becoming the Proprietors of Lands in India, but as local circumstances and characters of the Natives of Salsette may not require so strict an application of this Rule as with respect to the Lands under the Governments of Bengal and Madras, we will not insist on their resumption. But we direct that you inform us the nature of the tenure of such Grants to the Persons named or to any others of a similar description, the period at which they were granted and of every circumstance relating thereto."

[૧] બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૧૧ મી નોવેમબર ૧૮૦૯.

[૨] The Bombay Kalendar and Register for 1810

Bombay, printed for the Proprietors, by Samuel Rans.

[૩] સુરતના મરહુમ ખાન બાહાદુર કીરોજશાહ તથા અરદેશર ધનજીશાહ બાહાદૂરના બાવા.

અને બીજા મુસલમાનો તેની સાથે મળી ગયા, અને માંડવીમાં મોટું બંડ મચાવી મુક્યું, તથા ત્યાં ઘણાક હિંદુઓને મારી નાખ્યા. એ પછી તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૧૦ ને દીને તેણે સુરતમાં એક જાહેરનામું કાઢી ત્યાંની રૈયતને તથા ઇંગ્રેજી અમલદારોને જણાવ્યું કે "દુન્યાંની આખેરનો ઇમાંમ મેહદી પેગમબર હવે જાહેર થયોછે. તેથી બધાઓ ઇસ્લામી દીન કબુલ રાખો, નહિતો શેહેર છોડી જાઓ, અથવાતો લડવાને તૈયાર થાઓ." સુરતના મુસલમાનો પણ આએ પેગામથી તે ફકીરની તરફેણમાં ઘણા ઉશ્કેરાયા, અને આખા શેહેરમાં ઘભરાટ ચાલ્યો. આથી સુરતના ચીફ મી૦ ક્રોએ કરનલ કીથની સાથે મસલત કરી પેલા ફકીરને એકદમ પકડવાને રાતોરાત કપટાન કનીંગહામ, એવણ (શેઠ ધનજીશાહ) તથા બીજા પેહરાગીરો અને ઘોડેસ્વારોની બે નાધની ટુકડી બોદાન ઉપર ઘેરો નાખવાને મોકલી. તેઓ સવારના પોહરમાં ત્યાં જઈ પોહચ્યા, અને તે ફકીર એક મસીદમાં હતો ત્યાં ગયા. તેઓમાં સર્વથી પેહલા ધનજીશાહ ચાલતા હતા, અને એવણેજ બાહાદૂરીથી તે ફકીરને જઈને શરણ થવાને કહ્યું, તેહવારેજ એવણ ઉપર ઝનુની મુસલમાનો ઉતરી પડયા, અને તરવારથી એમના ટુકડેટુકડા કરી નાખ્યા.[2] આથી કપટાન કનીંગહામ તથા ઇંગ્રેજ ઘોડેસ્વારોએ જોશમાં આવી તેમના પર એકદમ હલો કીધો, અને ઘણા મુસલમાનોને મારી નાખ્યા. ફકીર અબદુલ રેહમાન ઘાએલ થવાથી એક લોહારની ઝુપડીમાં સંતાઈ ગયો હતો તેને પણ શોધી કાઢી તરત કતલ કીધો, અને એ રીતે તે બખેડાનું શેવટ આવ્યું. શેઠ ધનજીશાહનાં માર્યા જવાથી ઇંગ્રેજી સતાવાળાઓ ઘણા દલગીર થયા, અને તેવણની વીધવા બાઈ જીજીબાઈને તેમની હૈયાતી સુધી દર વર્ષે રૂ૩૦૦૦) નું પેનશન સરકાર તરફથી આપવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

તા૦ ૧૦ મી માર્ચ.

રોજ ૫ માહ ૭ (કં૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી કુકાજી મનાઈના[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ પ્રથમમાં મુંબઈ ખાતે પોતાના બાપની સાથે પરચુરણ જીનસોનો બ્યાપાર કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ માં એવણે પેહલ વેહલા મધરાજ ખાતે જઈ ત્યાં ચીન, સીલાંન, તથા કલકતા સાથે બ્યાપાર ચલાવવા માંડયો હતો. મધરાજમાં સાત વર્ષને આસરે અવાર નવાર ઘણીક સફરો કરી પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ થી કલકતામાં જઇ જાથુકનો વાસો કીધો હતો, તથા ત્યાં મુંબઈ, ચીન, મદરાજ, વગેરે મથકોના નામીચા બ્યાપારીઓની આડત, તથા ત્યાંવાલા મીશીઅરસ ક્રાલનીનસ અને બેક્રેટની કંપનીની દલાલી કરતા હતા. કલકતામાં એવણે એક મોટી દોલત મેલવી હતી, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા. ત્યાં એવણની ઘણી મીલકત હતી, તેમાથી થોડીક એવણનાં મરણ પછી એવણના જમાઈ શેઠ નશરવાનજી કાવશજી પીટીટ કે જેઓ એમની મીલકત તથા વહીવટનો કલકતામાં ફડચો કરવાને ગયા હતા તેઓએ ત્યાંના પારસીઓને માટે ધર્મના કામો કરવાને શેઠ નવરોજજી કાવશજી બનાજી તથા શેઠ નવરોજજી સોરાબજી ઉમરીગરનાં સ્વાધીનમાં અરપણ કીધી હતી, પણ પછવાડેથી તેના સંબંધમાં કેટલોક જગડો ઉઠયો હતો.

---

૨ આ માટે સુરતના ચીફ મી૦ ક્રોએ તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી ૧૮૧૦ ને દીને મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકન ઉપર મોકલેલા "આફીશીયલ રીપોરટ" મા તે અમલદાર નીચે મુજબ લખેછે —

Extract from a letter from N Crow, Esq Chief of Surat to the Hon'ble Jonathan Duncan Esq President and Governor-in Council, dated 31st January 1810

"By the 17th, two Borahs of Boodhan were sent to me by the Kazy, with a letter (No 3) they had brought to him from the fanatic, and one to me, desiring me to accept the religion of Mahomet, retire, or fight"

"The best part of this and the following day was taken up in collecting information, which all bespoke the determined resolution of the fanatic, and the hearty concurrence of his brother Mahometans to try a revolution here, when I resolved to take the sudden step of seizing him"

"About two o'clock I imparted this (No 4) to Colonel Keith, who approved the measure, and as the securing this insurgent Faquir, who, from the best intelligence, had not left Boodhan, during the change of Government, was the primary object, two troops of Cavalry were ordered to proceed by night in order to invest the place, and get hold of him if they could, or bar his departure, till the arrival of four companies of infantry Captain Cunningham, who commanded the infantry, Dhunjeeshah Behramund Khan, a vakeel of the Rajah of Mandvie, and four scouts, attended them"

"The dragoons arrived about day light at Boodhan *Dhunjeeshah was among the first over the river, and endeavoured to prevail on the Faquir to surrender himself, but was killed in the attempt, with the Rajah's vakeel, and some others near him*"

[The Cities of Gujarashtra, by H G Briggs Appendix B p p V]

૨ મુંબઈવાલા શેઠ માણેકજી બમનજી કાકા (મી૦ આફીલ ડવાયા) ના મબાવા તથા બાપના કાકા એવણના બાપ શેઠ કુકાજી કુવરજી પણ મુંબઈના એક જાણીતા રેહવાસી તથા બ્યાપારી હતા

તા૦ ૨૪ મી માર્ચ.

રોજ ૧૯ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી

આજ દીને શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆએ અંકલેસરમા એક દોખમુ બંધાવી પરહાવ્યુ હતુ.[૧]

તા૦ ૭ મી આપરેલ.

લંડન મધે મરણ પામેલા પાદરીઓ તથા સ્કાટલંડની "યુનીવરસીટી" ના પ્રોફેસરોના નાવારેસ બચ્ચાઓના આસરાને માટે "એબરડીન-શેત્રાઈટી" નામની મંડલી ઉભી થઈ હતી, તેના ફંડમા મદદ કરવાને અંગરેજના ૭ ગ્રે-જોએ એક ઉઘરાણું કીધુ હતુ, જેમા નીચના પારસીઓએ પણ નાણું ભર્યું હતુ.[૨]

શેઠ અરદેસર દાદીભાઈ	૫ ગીની અથવા	૩૪૨
શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ	૫ ગીની અથવા	૩૪૬
શેઠ ધનજીભાઈ હોરાબજી રેડીમની	૫ ગીની અથવા	૩૪૨
શેઠ હોરમસજી બહેમનજી વાડીઆ	૧૦ ગીની અથવા	૩૮૪
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સનાક	૬ ગીની અથવા	૩૧૬-૩-૫૦
શેઠ જીજીભાઈ મેહેરજીની કંપની	-	૩૧૦
શેઠ લીમજી જીજીભાઈની કંપની		૩૧૦

તા૦ ૨૯ મી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (કે૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી.

મરણ—અરદેસર દાદીભાઈ—ઉમર વર્ષ ૫૪) શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની માફક તે વેળાએ એક મોટા વેપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર હતા ચીન ખાતે એવણનો મોહટો વ્યાપાર ચાલતો હતો, તથા તે માટે બાપના વખતના વાહણો ઉપરાંત વીનસ, મીનરવા, એનીમાબેલ તથા અપટણ કાસ્ટલ, નામના બીજા ચાર વાહણો એવણે રાખ્યા હતા હિંગનાઉ ખાતે પણ એવણ મીસીઅરસ દેવીડ સ્કાટની કંપનીની મારફતે મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. મુંબઈમા કોટેફોર્ટ એવણે પોતાના બાપની નશીહતે આદરાનની એક દરેમેહર કદમી તરીક મુજબ તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૦૩ ને દીને પરકાવી હતી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ મા એવણે વસાઈની પેલીમેર "દંતોરા" નામના ગામમા એક મોટી ધરમશાલા બંધાવી હતી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા છાપરી તરફ કનેરી, મનાર્ગ, તુલસી, માગાથાન, દહીસર, એરંગલ તથા એકસાર નામના સાત ગામો એવણે દર વર્ષે સરકારમા રૂ૩૦૭૭ ૨-૭૫ રૈસનો થોડો ભરવાની કબુલાતે પોતાની હાગનખી રેતાગફની જગા આપી તેના બદલામા લીધા હતા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫—૬ મા વાયવ હિંદુસ્થાનમા પડેલા દુકાલની વખતે એવણે ઘણાક મહિના સુધી દરરોજ ચાર પાંચ હજાર માણસોને પોતાને ખરચે ખોરાક પુરો પાડયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮ મા ઇરાન મધે "મુબારકા" નામના ગામમા એવણે પોતાને ખરચે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી આપી હતી તે વેળાની મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અધીપત હતા. એવણ મરણ પામ્યા તે વેળાએ કેહકે કે સ્મકાર કાઢતી વેળાએ મુંબઈનો નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકન એવણના ઘરની સામેના સેંટ થામસના મોટા દેવળમાં આવી ઉભો હતો, અને તેના હોકમથી જેવુ એવણનુ રવાંન ઘેરમાથી બાહેર કાઢયુ ત્યારથી તે દેવળવાલો આખો મોહલો પસાર કરી ગયુ ત્યા લગણ ગમગીનીનો ઘંટ વગાડવામા આવ્યો હતો.

તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૭૯ યજદજરદી

મરણ—દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદીના દીકરા. એવણ "દાદા મોદી" ના નામથી અંગરેજ ઓળખાતા હતા. પ્રથમમા એવણ પોતાના બાપના વેપારમા શામેલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ મા તેમના મરણથી તેમના બાકી રહેલા ભાગ્યા શેઠ એદલજી બેહરામજી મોદી સાથે તા૦ ૮ મી આપરેલ ૧૭૯૦ થી તેમનો ધનાકો બંધ કરી પોતે પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો જુદો વેપાર તથા લોકોની આડત કરવા માંડી હતી તેમા એવણે એક મોટી પુંજી મેલવી હતી. તથા સારો ધર્મદાન કરતા હતા એવણના મરણ પછી એવણની પુંજીમાથી એમના પીતરાઈ બાઈ જાઈજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમસજી બહેમનજી વાડીઆની ડોકેનથી મુગત મધે શેઠનવાડી જરથોસ્તીઓને માટે આતશબેહેરામ બંધાવી તે તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ને દીને તખતનશીન કીધા હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી એમના મરણથી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

---

[૧] આ દોખમા ઊપર નીચે પ્રમાણે નખતી મારે લોછિ
" શ્રી દાદાર હોરમજદના નામની બરકતથી મેહે-
" તર દીનના હોકમ પરમાણે એ દખમુ શ્રી કદીમે અંક-
" લેસર મધે દીનદારાન બેહેદીનો મોંબદીઆરાની શેઠ શ્રી
" પેશતનજી બહેમનજી નોરોજજી વાડીઆજી મુંબઈના
" રેહુનારીએ પોતાની ખુશીથી શવાબને વાશતે બના-
" વીઓ રોજ ૧૯ માહ ૬ શને ૧૧૭૯ ઈઅજદજરદી
" શાલ ૧૮૬૬ ના શાગણ ૧૬ ૪ સનેઊ, તા૦ ૨૪ મી
" માર્ચ સને ૧૮૧૦"
એજ વખતે એ દોખમા તરફ જવાનો પાકો રસ્તો તથા સાગમાસાને માટે એક મોટો પથરનો પુલ એવણે પોતાને ખરચે બંધાવ્યો આજ સુધી સલામત છે એ દોખમુ તથા રસ્તો અને પુલ બનાવવાની સઘળી મેહેનત શેઠ એદલજી દોરાબજી લશકરીએ કીધી હતી

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૧૦.

સાંડ ખાતે "કોરટ આફ ડાએરેકટરો" ના મુનશીન ધી રાઈટ હાનરેબલ જાન લમસડેન ઉપર એક લંબાન અરજી કીધી હતી. તેની મતલબ એ હતી કે મરનાર માજી ગવરનર ડંકનની ખાએશથી મેં જે મીરઝાએ નામાંકીત શાએર ફેરદોસી તુસીએ ઈરાનના પુરાતમ રાજાઓની તવારીખ ફારસી બેતોમા શાહનામામાં લખીછે તેજ મુજબ અને તેજ કાવ્ય રચનાથી ઈંગ્રેજોની હિંદુસ્થાન મધેની ફતેહ અને તવારીખ ફારસી બેતોમા રચવા માંડી હતી, અને તે તવારીખનુ નામ "જારજ નામુ" આપવાને તે સાહેબે મને ફરમાવ્યુ હતુ, તથા સાથે હિંદુસ્થાનમા ઈંગ્રેજોને લગતી તવારીખનો સાર મને સમજાવવાને પણ તે નામદારે માથે લીધુ હતુ, લેકીન તેવણને કામ ફોરસદ હોવાથી એ કામ મારી એનતેમામ ઉપરથી તેવણે મી૦ વીલ્યમ એરસ્કીનને સોંપુ હતુ. તે પછી આતાર લગણમા મે મરહુમ મજકુર ગવરનરની દેખરેખ હેઠલ એ તવારીખને લગતા (૬૦૦૦) બેતો પુરાં કર્યાછે, જે તમારી હજુરમા હું નમનતાઈ સાથે રજુ કરૂ છુ, અને એવી અરજ ગુજારૂ છુ કે આએ મારૂ પુસ્તક હાનરેબલ ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના આસરા હેઠલ પુરૂ કરવાની જેમ તમો સાહેબની નજરમા દરસત લાગે તેમ પરવાનગી આપવી.[1]

તા૦ ૨૮ મી અકટોબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ અતરેની મીનીઅરસ ફારબસની કંપનીના વડા ભાગ્યા તથા દેશીઓના એખાહ મારલસ ફારબસ ઈસ્કવાએર (પાછવાડેથી સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ) ને મુંબઈ મધે છેતરાં ૨૨ વર્ષ રહી પોતાને વતન લગવાડ રીટાગતી વેળાએ એક માન પત્ર[2] તથા ૧૫૦૦ ગીની (રૂ૧૫૭૫૦) ની કીમતની એક "સરવીસ-પ્લેટ" ભેટ આપી હતી. આ માન પત્રપર નીચેના પારસીઓની સહીઓ હતી :—

---

૧ આ અરજીની નકલ એવણના વારસ દસ્તુર પીરોજજી રૂસતમજી મુલ્લાં ફીરોજ પાસેથી અમારા જોવામા આવીછે

૨ સર ચારલસ ફારબસ દેશીઓનો એક ખરેખરો ખેરખાહ અને દાસીઓની દોસત હતો મુંબઈના રેહવાસીઓ આજ લગણ તેનુ નામ મોટા માન સાથે યાદ કરેછે તેના માટે આ માનપત્ર તથા તેનો જવાબ અતરે સદામરો પરગટ કરી નોંધી રાખવો દરસત ધાર્યું છેયે —

To

Charles Forbes Esq

Sir,

Having heard of your intention shortly to return to England, we the undersigned Native Merchants and Shroffs of Bombay come to bid you farewell, with a hearty concern for the loss of that friend, in[illegible] general benevolence has been uniform[illegible] the liberal patronage of native [illegible] generous support of native character[illegible]

After an experience of two and twenty years we think we can appreciate your worth and speak the language of our heart without the imputation of flattery. We address you therefore with the freedom of old friends who have long known you. Many of us you have laid under personal obligations, which tho' you may not remember, we can never forget—and we have all seen your prosperity with satisfaction, for who ever applied to you in the hour of distress, and did not find you the friend of the poor and the helpless

Liberality in dealing has been too long the distinguishing characteristic of a British Merchant to be made the peculiar praise of any individual. We shall not therefore dwell on the uniform integrity and candour which have marked all your commercial transactions. They have excited our admiration and esteem, it is true, but is a train of full gentler virtues which has won our hearts—the generous concern you have ever taken in the interests of your friends, your zeal for their welfare, your sympathy in their misfortunes, the assistance you have been ever ready to afford, with your advice, your influence, your exertions, and the noble sacrifices you have so often made, when the vicissitudes of human life have appealed to your benevolence, these are qualities peculiarly your own, they spring from the feelings of a superior mind, and with all our admiration of your country's virtues eminently distinguish you amongst your countrymen

We are about to separate, in all probability for ever, this therefore is not the moment for worldly praise, it is gratitude and affection that speak, and request you to accept as a small but sincere memorial of our friendship a Service of Plate of the value of fifteen hundred Guineas engraved with the Arms of your Family and bearing the following inscription

TO
CHARLES FORBES, Esq
FROM
THE NATIVE MERCHANTS AND SHROFFS
OF BOMBAY
IN MEMORY OF TWENTY TWO YEARS EXPERIENCE
of his Liberality as a Gentleman
his disinterestedness as a friend
and his spirited integrity as a British Merchant

And now Sir farewell! The loss we sustain by your return to the land of your birth is great indeed, *and to many of us irreparable* But we are not so selfish as to forget the happiness that awaits you in the bosom of your family, your friends, your country. That your days may be long amongst them—That you may always live in prosperity and honor, and that in the enjoyment of your well earned fortune—God may continue his blessings is the sincere and affectionate prayer

Of your faithful friends
and obliged humble servants,

Framjee Nanabhoy
Pestonjee Bomanjee
Ruttonjee Bomanjee
Hormasjee Bomanjee
Sorabjee Cowasjee Patell
[illegible]abhoy Nasserwanjee Moody
Cursetjee Manackjee

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ, રતનજી બેહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બેહ-મનજી વાડીઆ, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદી, બરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા, નવરોજજી કાવશજી નાળીએ-રવાલા, પેશતનજી કાવશજી નાળીએરવાલા, જમશેદજી નાહનાભાઈ ગજ્જર, લીમજી ભીખાજીની કંપની, ભીખાજી મેહેરજીની કંપની, ફરામજી કાવશજી બનાજી, બરજોરજી નાહનાભાઈ દાવર, દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની, જાંગીર ફરામજી નાનાભાઈ, બેહરામજી નાહનાભાઈ દાવર, બેજનજી માણેકજી કાબરા, મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી, બરજોરજી દોરાબજી દાદી બરજોર, નશરવાનજી કાવશજી બનાજી.

તા૦ ૨૬ મી અકટોબર.

આજ દીને શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆએ પોતાના પરેલના "લવજી કાસ્ટલ" ના મેહલમા દેશીઓના બેરખાહ ચારલસ ફારબસ ઇસ્કુવાએરને ઇંગલાડ જતી વેળાએ એક મોટી જીયાફત આપી હતી. તે વેળાએ અતરેના તમામ પેહલે વાગેના યુરોપીયનોને નોતરયા હતા. તેઓને માટે જે ઉમદા અને તાજો ખાણું તૈયાર હતું તે ખાઈ રેહવા પછી, શેઠીયાઓ જમશેદજી, પેશતનજી અને હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ, તેમનું કુટુંબ, એલચીઓ, દોસ્ત આશનાઓ તથા મુંબઈના સઘળા પેહલે વાગેના

Framjee Nasserwanjee
Nourojee Cowasjee
Pestonjee Cowasjee
Jamsetjee Nanabhoy
Limjee Bhiccajee
Bhiccajee Merjee
Framjee Cowasjee
Burjorjee Nanabhoy
Dadabhoy Limjee
Kaikhusroo Sorabjee
Jehangeir Framjee Nanabhoy
Byramjee Nanabhoy
Bezanjee Manockjee.
Moody Sorabjee Watcha.
Burjorjee Dorabjee
Nasserwanjee Cowasjee
Hajee Mahomed Ebrahim Parker
Javerchund Atmaram
Gopaldass Manordass.
Manordass Dwarkadass
Arjoonjee Nathjee
Goverdan Jugjeevandass
Murledar Samboodass
Megjee Habichund
Narrondass Narotumdass
Mawjee Anundjee.
Trebovan Luckmedass
Pransunker Treebovan.
Ambojdass Tuckoydass
Kessordass Ransoordass.
Wittuldass Kessowdass
Sunkersett Baboolsett
Madowdass Ransordass
Davidass Hurjiwandass
Virjee Nanjee
Madow Bhowan.
Purboo Jugeewandass
Mahondass Doolabdass
Dhackjee Dadajee.
Luckmichund Poozraz
Narrondass Tulseedass
Nemchund Ameechund.
Sikerdass Nagurdass
Mootychurd Ragoonathdass
Nagardass Cursondass
Bugwan Cullu
Govendou Kensordass
Treeum Lalchund
Dama Gopall
Assaram Murledur
Narondass Treeumdass

Bombay, 24th October 1811

(Reply)

To

THE NATIVE MERCHANTS AND SHROFFS
OF BOMBAY

Gentlemen,

The flattering testimony you have borne to my character and conduct as a Merchant and the general sentiments of friendship and esteem which you have done me the honor to express in your kind farewell, affect me so sensibly, that no language can do justice to the lasting impression they have made upon my feelings

The experience of two and twenty years to which you have done me the honor to advert, enables me, with equal pride and satisfaction, to declare, that in the intercourse I have had with the Native Merchants and Shroffs of Bombay, I have witnessed *acts of generosity, fidelity and honor* which could not in any country be surpassed, to have been connected with such men, for so long a period, is an advantage which I shall never cease to acknowledge, to have obtained their confidence and esteem is a distinction which I shall be anxious to preserve with my life

The generous memorial of your friendship, which you have honored with an inscription so far beyond my deserts, will ever be highly valued by me as a pledge of the principles which have bound us so long together, and I shall bequeath it to my children, as a sacred remembrance of the gratitude and respect their father owes to the Native Merchants and Shroffs of Bombay

Though about to be separated from you by my natural attachment to the country which gave me birth, there are many powerful ties which will continue to bind my affections to India I came so young amongst you, that there is hardly any feeling dear to human nature, which is not associated in my mind with the Island of Bombay, no change of time or place can destroy such an association, the memory of your worth is connected with the happiest days of my life and your prosperity and honor will never cease to be objects of my solicitude

I have the honor to be with the greatest respect,
Your sincere and obliged friend,
CHARLES FORBES

Bombay 25th October 1811

[Bombay Courier, Saturday 9th November 1811]

પારસી ગ્રહસ્થો જઈને ટેબલ આગળ બેઠા. શરેથતા પ્રમાણેની ઇંગલાડનાં પાદશાહી કુટુંબ તરફની વફાદારીની સલામતીઓ લેવાયા બાદ મી૦ મેકવીને શેઠ હોરમજજી વાડીઆની તરફથી એક સુંદર ભાષણ કરી મી૦ ચારલસ ફારબસની સલામતી લેવાડી હતી, કે જે સઘળાઓએ ચંપીનથી ભરેલા ગલાસોથી ત્રણવાર ખુશાલીના પોકારો સાથે લીધી હતી. તે બાદ નીચલી સલામતી લેવાઈ હતી –

મોશીઅરસ ફારબસની કંપનીના સ્થાપનાર મી૦ જાન ફારબસ.

શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, અને પારસી કોમની આબરૂની કીમત બ્રીતિષ વ્યાપારીઓ હમેશ સુની સરતી રીતે પીછાણે.[૧]

શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.

એ પછી આપણા માનવંતા "માસ્ટર બીલડર" શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆએ ફરી એક સુંદર ભાષણ કરી મી૦ ફારબસને માટે અતરેના સઘળા લોકો જે માન ધરાવેછે તે તથા સઘળી પ્રજાઓપર અને મુખ્ય કરી તેવણના (વાડીઆ) કુટુંબ ઉપર તેણે કરેલા ઉપકારો, મદદો, તથા સલાહોને માટે તેનો ઉપકાર માનયો, અને સઘળા પહરોણાઓ દીવાનખાનામા નાચની બેઠકમા બીરાજયા.[૨]

તા૦ ૨૮ મી અકટોબર.

આજ દીને મુબઈના ૮૦) મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ અતરેની કોનસીનના એક અધિકારી મી૦ રાબર્ટ રીકારડસને તેને વતન જતી વખતે એક માન પત્ર આપ્યું હતું, જેમા તેણે હિંદુસ્થાનના વ્યાપારને ખીલવવાને દેશીઓને જે ઉતેજન આપ્યું હતું તેની ઘણી તારીફ કીધી હતી, અને મુબઈના રેહવાસીઓ તરફના માનની નિશાન દાખલ ૧૦૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ ઑફ પલેટ" ઘરતા લેખ સાથે ભેટ આપી હતી. આ માનપત્ર પર ૨૨ હિંદુ, ૧૬ મુસલમાન, ૨૪ પોરટુગીજ અને નીચલા ૧૮ પારસીઓની શહીઓ હતી.[3]

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, નવરોજજી શોરાબજી શેઠના, પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, ફરામજી પેશતનજી મામા, ફરામજી કાવશજી બનાજી, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, કેખશરૂ શોરાબજી રૂડીમની, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર.

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુબઇનો વડો રીકારડર સર જેમસ મેકીનટોશ, અતરેની કોનસીલનો અધિકારી મી૦ રાબર્ટ રીકારડસ, તથા દેશીઓનો જેરબાહ મી૦ ચારલસ ફારબસ, સ્ટીમર "કેરોલાઇન" મા સવાર થઈ પોતાને વતન સીધાવ્યાં હતા. તેઓને આદરમાન આપવાને પાલવા બંદર ઉપર અતરેના મોટે વરગના ઇંગ્રેજો, પારસીઓ, તથા બીજા દેશીઓની ઠઠ મળી હતી.[૪]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨.

તા૦ ૨ જી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી.

મરણ—મેરજનજી લોહરાસપજી મોદી[૫]—ઉમર વર્ષ ૪૫) સુરતવાલા શેઠ લોહરાસપજી માણેકજી મોદીના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપનાં મરણ પછી પોતાના ભાઇઓ ચેઠા ગોસ્તાસપજી તથા હોરમજજીની સાથે મળી તેમનાં સુરત તથા ભરૂચ ખાતેના કાપડની વણાંતના કારખાના ચલાવતા હતા, તથા ફરંગી વ્યાપારીઓના માલની દલાલી કરતા હતા. એ પછી ભાઇઓથી છુટા પડી પોતાને હીસાબે જવાહિરનો વ્યાપાર કરતા હતા આ માટે એવણ એકવાર ફરંગી વ્યાપારીઓની સાથે "બટેવીઆ" ખાતે પણ જઈ આવ્યા હતા.

---

૧ "Hormusjee Bomanjee and long may the value of the Parsee character be duly appreciated by the British Merchant"

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૧૧

૫ મરહુમ શેઠ શોરાબશાહ મેરજનજી સદરઆલા-લતવાલાના બાવા.

૩ આ માનપત્ર તે વેળાના ઇંગ્રેજી પત્રોમા છપાયલું નથી, પણ તેની એક નકલ મરહુમ શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆના જુના કાગજોમાથી મરહુમ શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ અમોને આપી હતી

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી નવેમબર ૧૮૧૧

તા૦ ૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ શુનાંબાઈ તે શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના મેહેલા ધણિઆની તથા શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆના બેટીના ઉઠમણાની મજલેસમા તેમના બાવાએ એક અંજુમન પતર[1] વચાવી જાહેર કીધું હતુ કે એ મરહુમ બાઈની નઈએતે પોતાનુ મુંબઈના કોટમા ફારબસ સ્ટ્રીટ માહેલુ રૂ૨૦૦૦૦) ની કીમતનુ એક ઘર કે જેનું ભાડુ દર વર્ષે રૂ૧૨૬૦) ઉપજતુ હતુ તે મધેથી મરામત વગેરેનો ખરચ બાદ કરી રૂ૧૧૦૦) જયા સુધી એ ઘર સલામત હશે ત્યાસુધી તેઓ પોતે તથા તેમની પછી તેમના ફરજંદાન ફરજંદો નીચે મુજબના ધર્મના કામોમા દર સાલ ખરચે.

૪૨૫) ગરીબ બેહદીન લોકોના છોકરા પરણાવી આપવાના કામમા રૂ૪૨૫).

૪૨૫) આંધળા, લુલા તથા લાચાર બેહદીનોને મદદ કરવાના કામમા રૂ૪૨૫).

૨૫૦) નાવારિસ બેહદીનોના મરણપર ચાર દાહડાનો ખરચ કરવાના કામમા રૂ૨૫૦)

તા૦ ૧૦ મી જુન.

આજ દીને અતરેની ગોદીમાં મી૦ જાન બીકી નામના વ્યાપારીને માટે બંધાયલુ "આન" નામનું ૭૬૮ ટણનું એક મોટુ વાહણ પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા બપોરના બાર કલાકે મુંબઈના ગવરનરે કીધી હતી. આ વાહણની સરસ બાંધણીને માટે ગવરનરે પોતાને હાથે વડા "માસટર બીલડર" શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆને વાહણના માલિક તરફથી સેઆલ ઓઢાડી હતી.[2]

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ

રોજ ૧૩ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી

મરણ—રૂસતમજી માણેકજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆના ચોથા દીકરા. એવણ પ્રથમમા અતરેની સરકારી ગોદીમાં ત્રિજા "આસીસટંટ-બીલડર" અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮ થી બીજા "માસટર-બીલડર" ના ઓહદા ઉપર આવ્યા હતા. વાહણ બાંધવાના હુનરમા એવણની ચપલાઈને લીધે દરીયાઈ ખાતાના સતાવાળાઓ તરફથી એમને ઘણી વાર શાબાસી પત્રો મલ્યા હતા.

તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૫ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૧ યજદજરદી.

મરણ—દસતૂર કાઉસજી રૂસતમજી સુરતવાલા[3]—ઉમર વર્ષ ૬૦) સુરતવાલા દસતૂર રૂસતમજી હોરમજદયારના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની પછી સુરતના શેહનશાહી પારસીઓના દસતૂર ઠરયા હતા. એવણ જાતે ચપળ અને ગંભીર સ્વભાવના હોવાથી અંગ્રેજ સરકારે સુરત શેહેરનો અમલ પોતાને હસતક લીધા પછી ત્રણ મહિને એટલે તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૦૦ ને દને મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકને એવણને એક સનદ આપી ત્યાના તમામ પારસીઓના વડા દસતૂર તરીકે ગણી

1 આ અંજુમન પતરની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મલીછે. તેપર શેઠો ખરશેદજી માણેકજી સરાફ અને માણેકજી મનચેરજી મેહતાની શાખોછે. તેમા શરૂઆતમા એઓ લખેછે કે :—

"શ્રી પારશીની પનચાત શ્રી મુંબઈની જોગ લા૦ વાડીઆજી પેશતનજી બહમનજી જત હમારી બેટી શુનાબાઈ શવત ૧૮૬૮ ના રોજ ૩૦ માહ ૬ બેહેશતી થાએઆ તેનુ ઊઠીઆણુ આજદીને રોજ ૨ માહ ૭ થાએછે તેથી અમો હમારી બેટી શુનાબાઈનો શવાબ હાશલ થાવાને આપણી પારશીની હમજાતવાલા ઊપર ધરમ કરવાને રૂ૨૦૦૦૦) અંકે વીશહજાર કાહાડીને આપવા ધારેઆ જે એ રોકડા આપીએ ને તેના વીઆજમાથી જે બીના હમો હેઠલ લખીછે તે મુજબ આપીએ પણ પછે વીચાર કરો જે આપણા હમજાતના બીજા શાહેબો જે બેહેશતુકામ થએઆછે તેવોએ એમ ઊઠમણાની વખતમા નામ પાડીને તનદરૂશતી પઢાવી ગએઆ ને પછી તે રૂપઈઆ પનચાતને પોહોતા નહી કાઈ ગરીબ લોકોના કામમા પણ લાગા નહી, ને રૂપઈઆ જહાતાહા રહી ગઆ તેથી અમો ધારૂ જે રૂ૨૦૦૦૦) વાજે મેલીએ તેનુ વાજ આવે તેમાથી ગરીબ લોકના બાબમો આપીએ તેથી કઠે મેલીએ તારે તેને ઠેકાણે આજ તીજોરીમો વાજ ટકા ૬) ને હશાબે રૂ૨૦૦૦૦) નુ વાજ શાલના રૂ૧૨૦૦) વરસ ૧ ના ઊપજે તેથી હમોએ ત મુજબ ધારીને પછે ઘેહેર ૧ હમારૂ થી મુંબાઈ મધે કોટમોનુ ફારબશ ઈશતરીટ મધેનુ છએ તે આપણા પારશી પંનચાતમો આપુછે તેહેનુ ભાડુ દર વરશે ૧ ના રૂ૧૨૬૦) ઊપજેછે તે મધેથી ખરચ જતા રૂ૧૧૦૦) વરશ ૧ ના આવેછે તે મધેથી હમો હેઠલ બીના લખીછે તે મુજબ તે રૂ૧૧૦૦) ધરમ ખાતે હમો તથા હમારાં ફરજંનદો શુઆ આપીએ શઈ . . . ."

2 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૩ મી જુન ૧૮૧૨

3 એવણના બાપ દસતૂર રૂસતમજી હોરમજદયારને પોતાના સસરા દસતૂર ભીખાજી જમશેદજીની દસતૂરી મલી હતી. એ ભીખાજી દસતૂર આગલા વખતમા સુરત શેહેરના એક પ્રખ્યાત તથા ખબરદાર દસતૂર થઈ ગયાછે. એઓને સુરતના હાકમ દરબાર વગેરેમાં પણ સારૂ માન હતુ. એવણના બાપ જમશેદજી બેહરામજી તથા બાપાવા બેહરામ ફરામરોજ પણ સુરતમાં દસતૂરી ભોગવતા હતા. એ છેલ્લા દસતૂરના વંશમાથી સુરતવાલા જાણીતા મરહુમ મનચેરજી ખરશેદજી શેઠ તથા મુંબઈવાલા મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પણ ઊતરેલા હતા.

સરકાર તરફથી તા૦ ૧ લી જુલાઈ ૧૮૦૦ થી રૂ૫૦) નો દરમાયો બાંધી આપ્યો હતો, તથા તે સનદમાં એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે એવણે પારસીઓમાં ધર્મ સંબંધી વાએજીઓ કરી સમજાવવી, અને તેઓ સુલેહ સંપથી તથા સરકાર તરફ વફાદારીથી ચાલે એવા તેમને બોધ આપવા, તથા કોઈબી વખતે સરકાર પારસીઓની રાહ રસમ વગેરેને લગતા કાંઈ બાબામાં ઇનસાફને માટે પુછે તો એવણે પ્રમાણિકપણેથી તેના જવાબ આપવા. એ બંદોબસ્ત મુજબ એવણે બાર વર્ષ વેર દસ્તૂરી ચલાવી હતી.

તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ.

આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માં જન્મ, મરણ તથા લગનની ટીપમાં નીચે મુજબ છપાયુ છે.

જન્મ—ગઈ કાલે હોરમજજી બહમનજીની બાનુએ એક બેટાનો જન્મ આપ્યો છે.[1]

તા૦ ૧૪ મી નવેમબર

રોજ ૧૦ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી કેખશરૂ પટેલ—ઉમર વર્ષ ૨૭) શેઠ કેખશરૂ રૂસતમજી દોરાબજી પટેલના દીકરા. એવણ તે વેળાએ સારી ઇંગ્રેજી ભાષા શિખેના હતા, તથા પોતાના વડવાઓની મુંબઈ અને થાણાની પટેલાઈના કામકાજોમાં પડેલા હતા.

તા૦ ૧૬ મી ડીસેમબર.

આએ વર્ષમાં ઉતર તરફના દેશો બાતે વરસાદ નહિ પડવાથી મોટો દુકાલ આવ્યો હતો, અને તેથી હજારો લોકો અતરે નાશી આવતા હતા, તેઓને આસરો આપવાને શેઠો પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, અને નાગરદાસ હીરજી મોદીએ અતરેના દેશી રેહવાસીઓમાં એક ઉઘરાણું કીધું હતું, તેમાં ઘણાક હિંદુઓએ તથા નીચલા પારસીઓએ રકમો ભરી હતી.[2]

શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ .	રૂ૯૦૦૦
શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	રૂ૪૦૦૦
શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશ્કરી .. .	રૂ ૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી અને જાગીરજી અરદેસર દાદી	રૂ ૫૦૦
શેઠ ભીમજી ભીખાજીની કંપની	રૂ ૫૦૦
શેઠ ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા ..	રૂ ૫૦૦
શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા.	રૂ ૭૦૦
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી	રૂ૧૨૫૦
શેઠ જાગીરજી ફરામજી કાવશજી	રૂ ૧૦૦
શેઠ કાવશજી માણેકજી આશબરનર ..	રૂ ૪૦૦
શેઠ ભીખાજી મેહેરજીની કંપની	રૂ ૫૦૦
શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી ચાહેર.... .	રૂ ૩૨૫
મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી અને ખરશેદજી કરાંમજી વાડીઆ	રૂ ૨૦૦
શેઠ દાદાભાઈ મેહેરવાનજી મુગાના ..	રૂ ૧૨૫
શેઠ મેહેરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલા	રૂ ૧૫૦
શેઠ નશરવાનજી કાવશજી પીટી......	રૂ ૧૫૦
શેઠ બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર	રૂ ૨૦૦
શેઠ અરદેસર ફરામજી વાડીઆ . .	રૂ ૧૦૦
શેઠ એદલજી ખરશેદજી બામ્બશાહ ...	રૂ ૧૦૦
શેઠ એદલજી રતનજી કોપર.......	રૂ ૧૫૦
શેઠ હોરમજજી કુવરજી મોદી	રૂ ૧૧૦
શેઠ નશરવાનજી કાવશજી બનાજી....	રૂ ૨૨૫
શેઠ ધનજીશાહ રતનજી કપટાન .. .	રૂ ૨૦૦
શેઠ ફરામજી પેશતનજી મામા	રૂ ૨૨૫
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ......	રૂ ૩૦૦
શેઠ દાદાભાઈ જીવાજી ગાંધી ..	રૂ ૧૦૦
શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલ . .	રૂ ૩૦૧
શેઠ એદલજી માણેકજી લામ	રૂ ૨૦૦
શેઠ રૂસતમજી નાદરશાહ.... . .	રૂ ૨૫૧
શેઠ હીરજી જીવણજી	રૂ ૩૦૦
શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ ..	રૂ ૧૦૦
શેઠ હોરમજજી અને મેહેરવાનજી નવરોજજી નાલીએરવાલા	રૂ ૧૫૦
શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર .	રૂ ૪૦૧
	રૂ૧૭૩૧૩

આએ વર્ષમાં મુંબઈ મધે મોબેદ ફરદુનજી મરજબાંનજીએ પેહલ વેહલું ગુજરાતી છાપાખાનું ઉઘાડયુ હતું.[3]

---

[1] Birth—Yesterday the lady of Hormasjee Bomanjee of a son

ઇંગ્રેજી વરતમાન પત્રમાં દેશી ગ્રહસ્થને ત્યાનો આ પેહલ વેહલો જન્મ છપાયલો છે એની આગમજ ઇયા એની પછી ઘણા વર્ષના વરતમાન પત્રોમાં કોઈબી દેશીને ત્યાં થયલો જન્મ છાપયો અમારા વાચવામાં આવ્યો નથી આ જન્મ નોંધમાં જણાવેલો બેટો તે આપણી વરતીના જાણીતા શેઠ અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ છે

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર ૧૮૧૨

[3] આ મુંબઈમાં પેહલવેહલુ ગુજરાતી છાપાખાનુ ઊઘાડવાનો ઊપલો સને તેના સ્થાપક મરહુમ મોબેદ ફરદુનજીના વીધવા બાઇ કુવરબાઇ કે જેવણ હાલમાં હૈયાતછે તેમની યાદદાસ્ત ઊપરથી મેં નોંધ્યો છે તે ઊપરાંત ઇ૦ સ૦ ૧૮૧૪ માંતો એમાંથી પેહલ વેહલુ ગુજરાતી પંચાગ નીકલ્યુ હતુ તે ઊપરથી પણ જણાએછે કે છાપાખાનુ એની એક વર્ષ આગમજ નીકલ્યુ જોઇએ એ છાપાખાનાનુ તે વેળાએ કરસુ નામ આપ્યું ન હતુ ફકત પંચાગ ઊપર આ પ્રમાણે છપાતુ :—

"એ પંચાગ શ્રી મુમબઇ મધે મોબેદ ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના કારખાનામાં છપાઇલો છે"

એ પછી ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૨ માં એ કારખાનામાંથી "શ્રી મુંબઈના શમાચાર" નું આગલુ જાણીતું વર્તમાન પત્ર એજ ગ્રહસ્થે કાઢવા માંડયાથી એનું નામ "મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનું" કરી આપવામાં આવ્યું હતું

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩.

તા૦ ૨ જી મેએ.

રોજ ૨૯ માહ ૮ (કo) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી દાદીભાઈ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના વડા દીકરા. એઓ એકવાર પોતાના બાપની તરફથી ઈo સo ૧૭૯૩ મા ચીન જઈ આવ્યા હતા, અને તે પછી ઈo સo ૧૭૯૯ માં બાપના મરણથી પોતાના ભાઈ શેઠ અરદેસર દાદીભાઈના આસરા હેઠળ રહેલા હતા.

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી બહમનજી લીડીમ[૧]—ઉમર વર્ષ ૮૫) એઓ અતરે આવતી ઇંગ્રેજી તથા ફ્રેંન્ચ મનવારોના ડુબાવનુ કામ કરવામા પકાયલા હતા.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

રોજ ૨૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૮૨ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી કુવરજી જવાવાલા—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ કુવરજી રતનજી જવાવાલાના વડા દીકરા. એઓ પોતાના બાપની ધ ગ્રેંજ બજારમાંની મોટી દુકાનમા શામેલ હતા, તથા તેને લગતા કામોને માટે દેશાવરો ખાતે પણ જતા આવતા હતા. બાપની હૈયાતીમાજ એઓ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૧ મી નવેમબર.

આજ દીને અતરેના દરીયાઈ ખાતાના રેસીડંટ કમીશનર મી૦ જે બનસ્ટને મુબઈની ગોદીના વડા "માસ્ટર બીલ્ડર" શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ પર એક પત્ર લખી તેમણે પોતાના ઉપરીપણા હેઠળ અતરેની ગોદીમા નામદાર સરકારને માટે "મીનડેન" નામની ૭૪ તોપોની એક મોટી મનવાર જે તારીફ લાયક કારીગરી તથા ચતુરાઈથી બાંધી તે માટે ઇગલાંડના દરીયાઈ ખાતાના લારડ કમીશનરો તરફથી એક રૂપાનુ કપ ઘટતા લેખો સાથે ભેટ મોકલ્યુ હતુ.[૨]

તા૦ ૩૦ મી નવેમબર.

આજ દીને અતરેના દેશી રેહવાસીઓએ મુબઈ ઇલાકાના વડા પાદરી રેવરંડ આરનોલડ બરોસ,[૩] કે જે છેલો ૪૦ વર્ષ લગણ મુબઈમાજ રહેલો હતો, અને તેટલા અરસામા અતરેના સઘળી વર્ણના દેશીઓમાં હલી ગયેલો હતો, તેને ઇગલાંડ પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ એક માન પત્ર આપ્યુ હતુ. આ માન પત્ર પર અતરેના ૨૪ હિંદુ, ૧૩ ફીરંગી, અને બીજલા ૨૩ પારસીઓએ શહીઓ કીધી હતી.[૪]

પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, રતનજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, બહમનજી સોરાબજી શેઠ, મેહરવાંનજી નવરોજજી શેઠ, ફરામજી સોરાબજી શેઠ, નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, ભીખાજી મેહરજીની કપની, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કપની, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી સગાફ, દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર, જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાગીરજી અરદેશર દાદી, ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમની, જાગીરજી હીરજી રેડીમની, કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમની.

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

રોજ ૨૯ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૩ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી સોરાબજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ સોરાબજી માણેકજી શેઠના વડા દીકરા. એઓ પોતાના ભાઇઓ શેઠ બહમનજી તથા ફરામજીની

---

[૧] મરહુમ શેઠ જાગીરજી ખરશેદજી તારાચંદના બાવા

[૨] આ કપ ઉપર નીચે પ્રમાણેનો લેખ કોતરેલોછે.—

THIS CUP IS PRESENTED
To JAMSETJEE BOMANJEE
BY THE RIGHT HONORABLE THE LORDS COMMISSIONERS,
OF THE ADMIRALTY
In testimony of the sense they entertain
of his diligence and skill in building
For the Service of His Britannic Majesty's Navy,
THE MINDEN OF 74 GUNS

આ કપ એમના એક વારસ શેઠ દોરાબજી નાનાભાઇ નવરોજજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે તેની કારીગરી ઘણી ઉતમછે, અને આકારમા એક મોટા રૂપાના અફરગાનીઆ જેવુછે તેના ઢાકણ ઉપર એક વાહણ કોતરેલુ છે

[૩] એ નામીચા પાદરીની નોકરીમા ફકીરજી તથા નશરવાનજી નામના બે પારસી બાપ દીકરાઓ હતા. જેઓ પણ એ પોતાના શેઠના સબધથી અતરે વગવાલા ગણાતા હતા, અને "પાદરી બરશના" ની અટકથીજ઼ ઓળખાતા હતા એ રેવરંડ મી૦ બરોસે આપણા પારસીઓને કેટલીક વાર પોતાના વગથી સરકાર દરબારમા મદદ કીધેલી સભળાયછે

[૪] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૧૨.

સાથે મળી પોતાના બાપની "આગાભજી માણેકજી શેઠ" ના નામથી ચાલતી વ્યાપારની પેહડી ચલાવતા હતા. મરહુમ માણેકજી શેઠના ધર્મ ખાતાના મુતવલીપણાનો અખત્યાર એવણને મલયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની મુંબઈની મોટી આગની વેળાએ એવણે કેટલીક સરકારી ઇમારતો બળી જવાથી સરકારના અમલદારોને રેહવાને માટે પોતાનું ઘેર ખાલી કરી આપયું હતું, અને તેનું કસ્સું ભાડું સરકાર પાસેથી લીધું હતું નહિ. આથી સરકારે એવણનો ઉપકાર માની આગમાં બળી ગયલી કેટલીક ખાલી જમીન તેના બદલામાં એવણને ભેટ આપી હતી. એવણે મરનાર માણેકજી શેઠનાં ધર્મના કામો તેમના બંદોબસ્ત મુજબ ૧૫ વર્ષ વેગ ચલાવ્યાં હતાં.

તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૩ માહ ૩ (સેં૦) ૧૧૮૩ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી ધના—ઉમર વર્ષ ૫૬) ભરુચના એક નામીચા પારસી શેઠીયા. એવણ ફીરંગી તથા વલંદા વ્યાપારીઓની ભરુચમાં દેશી કાપડની ખરીદીની દલાલી કરતા હતા. ત્યાંની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ એક અકાબર હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકલેલા ઇંગ્રેજી કાલેનડર[1] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના હતી.—

ઈનસુરનશ શોશાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

આગલા કાલેનડરોની માફક જ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ.
પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.
ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની.
ખરશેદજી અને જાહાંગીરજી અરદેશર દાદી.
ખરશેદજી માણેકજી સગફ.
બરજોરજી દોરાબજી દાદીભાજોર.
ફરામજી કાવશજી બનાજી.
નવરોજજી કાવશજી નાલીએરવાલા
ભીખાજી મેહરજીની કંપની.
સીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની.
જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર.
દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર.
નશરવાનજી રૂસતમજી જશાવાલા.
પેશતનજી રૂસતમજી.
બહમનજી નશરવાનજી (કાસીનાથ).

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
નવરોજજી ફરામજી વાડીઆ.
ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ.
મેહરામજી ફરામજી વાડીઆ.

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
ફરેનડસીપ	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ	૮૭૨
શાહ બેહરામગોર	ફરામજી નશરવાનજી બોટલીવાલા	૫૬૦
બોહફોરડ	પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ	૬૭૯
અજાવર	ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૬૮૦
સુલેમાની	ફરામજી કાવશજી બનાજી	૬૭૯

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

આજ રોજે બજારગેટનાં નાકા આગલના મેદાનમાં કેટલાક પારસીઓની ગાયો એક ગવલનના સ્વાધીનમા ચરતી હતી. ત્યા પોલીસના બે સિપાહીઓએ આવી તે ગાયોને પકડી, જે ઉપરથી પેલી ગવલ ને વાંધો લીધાથી તેઓએ તેણીને બે તમાચા સુધી કાહડ્યા તથા ઘાતકીપણે કેટલાક માર માર્યો, જે તેજ વખતે શેઠો પેશતનજી તથા જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, જેઓ પોતાની ગાડીમાં બેસી ત્યાથી પશાર થતા હતા તેઓએ પોતાની નજરે જોયો. આ ઉપરથી કાવશજી માણેકજી તથા બીજા તે ગાયોના પારસી માલેકો શેઠો પેશતનજી તથા જમશેદજી વાડીઆની આએશથી પેલી ગવલનને લઈ પોલીસના સીનીયર માજીસ્ટ્રેટ મી૦ ગુડવીન પાસે ગયા હતા. જેણે પેલી ગવલનને પોતા પાસે બોલાવી અને સિપાહીઓને હોકમ કીધો કે "આએ કાગરાઓને બાહેર કાઢ" જે ઉપરથી કાવશજી માણેકજીએ કહ્યુ કે હુ આએ મુકદમો સાબેત કરવાને શાખ્સી તરીકે આવ્યો છુ, આથી તેને ત્યા હુભો રેહવા દઈ બીજા પારસીઓને પોલીસની બાહેર કાહડ્યા. પછી પેલી ગવલનની તથા કાવશજીની શાખ્સી

[1] The Bombay Calendar and Register for 1814 *Bombay, Printed for the Proprietors, by Samuel Rans*

લીધી, અને પોતાના સિપાહીઓને કસી સજા ઈધા ડપકો આપ્યો નહિ, પણ કાવશજીએ શેઠો પેશતનજી તથા જમશેદજી વાડીઆનું નામ દીધાથી પેલી ગાયોને પોલીસમા અવાડવાનો હુકમ લઈ પાછી પારસીઓને સ્વાધીન કીધી હતી. માજીસ્ટ્રેટની આ ચાલ માટે શેઠ પેશતનજીએ પછવાડેથી કાવશજી પાસે રીકારડર કોરટમા એક અરજી કરાવી હતી.[1]

તા૦ ૨૪ મી મેએ.

આજરે દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન રેહવાસીઓએ અતરેના નામદાર ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅનને એક અરજી કીધી હતી કે હાલમા માજીસ્ટ્રેટોએ કાઢેલા એક હોકમ મુજબ પોલીસના સિપાહીઓ રસ્તામા ફરતાં કુતરા, ગાયો વગેરે જાનવરોને પકડી લઈ જઈ મારી નાખેછે; કે જે અમો દરેક કોમના ધર્મની સરીયતથી ઉલટુ, તથા અમારી લાગનીને દુખ ઉપજાવનારૂ છે એવા ઘરસબારી જાનવરોને મારી નહિ નાખવાનો ચાલ કાંઈ અમો લોકોમા રેવાજ ઈધા દંતકથાથી પડેલો નથી, પણ હિંદુ, પારસી અને મુસલમાન, એ દરેક કોમવાળાઓના ધર્મ પુસ્તકોમા એવા ઘર સંબારી જાનવરોને ખવાડવા તથા તેમને પાળવાનો ખાસ ફરમાન છે, માટે તમો નામદારની કૌનસીલ ઉપલો માજીસ્ટ્રેટોનો હોકમ તથા આએ અમારી અરજી એ બંને તમારા માયાલુ ધ્યાનમા લઈ તેનો તોલ કરશો એવી અરજદારો આશા રાખેછે. આ અરજીપર ઘણાક હિંદુ, મુસલમાન તથા નીચના આગેવાન પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી [2]

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ, પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆ, બહેમનજી શોરાબજી ચોકના, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, ફરામજી કાવશજી બનાજી, નવરોજજી મેહરજી, કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમની, હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી મગરૂ.

તા૦ ૪ થી જુન.

રોજ ૨ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૩ યજદજરદી

મરણ—નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆ—(ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ માણેકજી લવજી વાડીઆના બીજા દીકરા એવણ એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા ફ્રેન્ચ સરકારના અતરેના આડતીઆ હતા. બોમ્બે, હોરમજીબાર, કારનવાલીસ, અને બોમ્બે મરચંટ, નામના એવણનાં ચાર મોટાં વાહણો હતા. ફ્રેન્ચ સરકારમા એવણને ઘણું માન હતુ, તથા ત્યાની દરબારમા એવણની એક તસવીર પણ ટાંગેલી હતી એવુ તે વખતે તે તરફ જઈ આવેલા એક પારસીથી અતરે જાહેર થયું હતુ.[3] ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાતના "સડતાલા" ના ભયંકાર દુકાલની વખતે એવણે શેઠ પેશતનજી બહેમનજી વાડીઆ તથા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજીની સાથે મળી અતરે આવતા બેહકડો લાચાર જરથોસ્તીઓની દશ મહિના લગણ પરવરશી કીધી હતી તે ઉપરાંત દેશાવરો ખાતે ગરીબોને વેહચી આપવાને હજારો ગુણ અનાજ એવણે જુદો મોકલ્યો હતો. નવસારીનાં આતશબેહરામની ઈમારત જુની થવાથી તે એવણે દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીની સાથે મળી નવેસરથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા બંધાવી હતી એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

---

[1] આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસે અમોએ જોઈ હતી

[2] આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળી હતી.

[3] આ વાત અતરે કેમ જાહેર થાઈ તે બાબેની એક ઘણી રમુજી બીના "મુંબઈના બાહાર" મા સફે ૫૫૧ જે નીચે પ્રમાણે આવેલીછે :—

" . ફરાનસ તથા અંગરેજના રાજ્ય વચ્ચે છેહલીવાર ઊઠેલી લડાઈ દરમ્યાન આપણી શાહેરના એક પારશી વેપારી શેઠ રૂસતમજી મનચેરજી બંગાલી (લકબે બેટકી) અંગરેજી વાવટાના જે વાહાણમા સવાર થાઈ ચીન અથવા બંગાલાની સફરે ફરતા, તે માલથી ભરેલા બારકસ સહીત ફરેંચ મનવારના સપાટામા સપડાઈ ગયા કબજે થયલા બારકસને તે માહેલા માલ તથા ઊતારૂઓ સહીત ફરાનસને તાબેના કોઈ સંસથાન ખાતે લઈ જઈને લડાઈના બંધવા તરીકે સઘલાઓને રાખેઆ, તેમા મજકુર રૂસતમજી પણ સામેલ હતા આ ગરહસથ દેખાવે ઘણા શુશીઆના તથા ડાહાપણવાલા માલુમ પડેઆથી કેહચ કે, એક દાહાડે તાહાની દરબારમા તેણાને બોલાવેઆ જાહા જતા વાર આ નેકનામ વાડીઆજી (નશરવાનજી) ની એક મોટી તસવીર ટાંગેલી જોઈને નવધાર આંસુ ટીપાવીને બેસુમાર રડવા લાગા, અને કલાપીતથી કહેઊ કે, જેના સંબંધમા આ માહરા કાકા જાહોજલાલી ભરેલી દોસતી બાંધી બેઠા તેનાજ કબજાનમા હુ તેનો ભતરીજો હાવી પરેશાન હાલતમા કેદ પડેઓ, તે વાત ખરેખરી દુખ ધરવા જોગ નીપજીછે આ બોલવુ દરબારીઓએ સાચુ માનીને રાજ સભાને લખી વાલેઆથી તેમના જપત કીધેલા માલ તથા અસબાબ સાથે તેણાને તતકાલ તાહાથી આજાદ કીધા, અને કોઈ બીજા વાવટાવાલા બારકસમા સરકારના ખરચથી તેણાને ચહડાવીને તેમની ખુશી પડતે મુલુકે મોકલી આપેઆ હતા "

ઊપલી વાત કાંઈ કલપણાથી ઊભી થાએલી નથી, પણ ખરેખરી બનેલી ખુદ ધણીએ પણ ગરહસથો આગલ તે વખતપર કીધેલી આપણા તરફના પુરાતન સાહેબોના સાંભળવામા આવી હતી, એમ ઊપલો ફકરો લખનાર શેઠ રતનજી ફરામજી વાછા કેહેછે

પછવાડેથી વ્યાપારમા મોટી ખોટ આવ્યાથી તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ ૧૮૧૦ થી એવણને પોતાનો વહીવટ બંધ કરવો પડયો હતો.[१]

તા૦ ૧૫ મી જુલાઈ.

મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન રેહવાસીઓની ગઈ તા૦ ૨૪ મી મેએની અરજીનો આજ દીને સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ડબલ્યુ. ન્યુનહામ તરફથી શેઠો અંબાઈદાસ ઠાકોરદાસ, જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆ તથા આગા મેહમદ શુસતરી જોગ એક લંબાણ જવાબ આપ્યો હતો, તેમા જણાવ્યું હતુ કે રસ્તામા રખડતાં જાનવરોને મારી નાખવાનો આએ કાએદો નામદાર સરકારે જાહેર રૈયતની સંભાળ તથા સલામતીને વાસ્તે પુખ્ત વિચાર કીધા પછી કાઢયોછે. બીજુ એકે એ ધારો બંગાલ—મદરાસ અને સીલાનના સરકારને હસ્તકના બધા ગામોમા અસલથી ચાલતો આવેલોછે, અને મુંબઈને પણ તે છેક ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ થી લાગુ પાડયામા આવેલોછે, કે જે વખતે સિપાહીઓની ટુકડીઓ એ ટાપુમાં રખડતા કુતરાઓને મારી નાખવાને ફરતી હતી. એ વતરોગે બીજી ઘણીક અરજદારોની માગણીનો સખ્ત રીતે રદ જવાબ આપ્યોછે.[२]

તા૦ ૧૩ મી સપ્ટેમબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન રેહવાસીઓએ તેમની કુતરા મારવાની અરજીનો ગઈ તા૦ ૧૫ મી જુલાઈએ સરકારના સેક્રેટરી મી૦ ન્યુનહામ તરફથી જે સખ્ત જવાબ આવ્યો હતો તે વિષે પાછી એક લંબાન અરજી મુંબઈના ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅન જોગ કીધી હતી, અને તેઓપર સરકારે જે સખ્ત જવાબ મોકલ્યો તે માટે પોતાની અજાયબી દેખાડી હતી, તથા જણાવ્યુ કે અમોએતો ફક્ત અમારી રાહરસમો તથા ધર્મ સબંધી ક્રિઆઓને ઉપલા કુતરા મારવાના હોકમથી જે ધોકો પોહચેછે તથા અમારી લાગણીને જે દુખ લાગેછે તે નામદાર સરકારને માનભરી રીતે અમારી અરજીમા જણાવ્યુ હતુ પણ ઉપલા જવાબ ઉપરથી અમો બેહદ દલગીર છૈએ કે અમારી મજકૂર અરજી નામદાર સરકારે તદન રદ કીધીછે, અને સાંખી અમારી ઉપર સરકારની નાખુશી ઉતરીછે. જોકે અમો કાંઈ કુતરાં, વગેરે જાનવરોને રસ્તામા રખડવા દેવાને કેહતા નથી, પણ આ કાયદો જે છેક હદની બાહેર ઘાતકી રીતે લઈ જવામા આવેછે તેની સામે અમો ફરિયાદ કરીએ છૈએ, અને હજુરમી આશાછે કે અમારી આગલી અરજીપર નામદાર સરકાર ઈનસાફ અને દયાની નજરથી ધ્યાન પોહચાડશે. આ અરજીપર પણ આગલીજ અરજીવાલા ઘણાખરાઓની સહીઓ હતી.[३]

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

આજ દીને મુંબઈની નેટીવ જનરલ હાસ્પીટલના સરજન ડાક્ટર વીલ્યમ ડનબારને તેને વતન સીધારતી વેળાએ અતરેના મુખ્ય હિંદુ, પારસી તથા ફરંગી રેહવાસીઓએ એક માન પત્ર શેઠ પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆની મારફતે મોકલી આપ્યું હતુ. તે પર ૧૮ હિંદુ, ૧૦ ફીરંગી, ૨ મુસલમાન, અને બીજવા પારસીઓની સહીઓ હતી.[४]

હોરમસજી બેહમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, જાગીરજી અરદેશર દાદી, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર, પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ, દાદી રતનજી, નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલા, શાપુરજી કાવસજી, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, મુલાં ફીરોજજી કાઉસજી, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની.

તા૦ ૭ મી અકટોબર.

રોજ ૨ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ કુવરજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૪૫) શેઠ કુવરજી માણેકજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપ કે જેવણ "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેઢીના ભાગ્યા ઉપરાંત પોતાને હીસાબે દેસાવરો બાતેનો વેપાર તથા આડતનું કામ કરતા હતા તેમા વામેલ હતા. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ની પછી એવણ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈના કારભારી થયા હતા.

તા૦ ૧૯ મી અકટોબર.

ધનવાડના રહીવાવર્તી ખાતાના લારડ કમીશનરો તરફથી અતરેની ગોદીના વડા માસ્ટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆને ગયા વર્ષની તા૦ ૨૧ મી

---

१ કેહછે કે આ બનાવથી એવણને એટલીતો દલગીરી ઉપજી હતી કે એ દિવસથી તે પોતાના મરણ લગણના અરસામા એવણ પોતાનાં ઘરના ઓરડામાથી બાહેર પણ નિકલ્યા ન હતા

२ આ અસલ જવાબ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મળેછે

३ આ અરજીની નકલ શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસેથી મળીછે.

४ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૮ મી અકટોબર ૧૮૧૪.

નવેમબરે રૂપાનું એક કપ અતરેના દરીયાવધી ખાતાંના રેસીડટ-કમીશનર મી૦ જે. જાનસ્ટને એક પત્ર લખી ભેટ આપ્યુ હતુ, તે પત્રનો જવાબ આજ દીને શેઠ જમશેદજીએ મજકુર અમલદાર ઉપર ઘણી માયાકુલ રીતે લખ્યો હતો. તેમા તેવણની કારીગરી તથા મેહનતને નામદાર કમીશનરોએ આવી રીતે પીછાણી પોતાની દીલસોજી બતાવી તે માટે એવણે પોતાની તરફથી ખુશાલી જણાવી તેમનો મોટો ઉપકાર માન્યો, તથા લખ્યુ કે દુનિયાના આએ ભાગ ઉપર નામદાર બ્રીતિષ સરકારને માટે ૭૪ તોપની પેહલવેહલી મનવાર મેં બાંધી તેજ મહને તથા મારા કુટુંબને મોટુ માન તથા સંતોષ હતો, લેકીન આએ મારી નાકેશ કોશેશને હિંદુસ્થાનના દરિયાઈ કારીગરો ઉપરાંત આખા બ્રીતિષ દરિયાઈ ખાતા ઉપર સરદારી ચલાવનારા અમલદારોએ પણ આવી રીતે વખાણીછે તેની યાદગારીનો છાપ મારા મનમાથી કદી પણ ભુલાશનાર નથી. ઉપલી ૭૪ તોપની મનવાર "મીનદેન" બાંધ્યા પછી તેજ કદની એક બીજી મોટી મનવાર "કારનવાલીસ" મે અતરેની સરકારને માટે બાંધીછે, અને તેવીજ એક બીજી મોટી મનવાર "વેલેસ્લી" નું કામ લગભગ પુરૂ થવા આવ્યુછે, માટે તે બારકશોથી કસ્સી રીતે પેહલા કરતા ઉતરતા નથી, એવી નામદાર કમીશનરો તરફની ગવાહી જાણી હુ બેવડો ખુશી થઈશ [૧]

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.

આજ દીને સંવત ૧૮૭૧ ના હિંદુ માલનુ ગુજરાતીમા પંચાગ પેહલવેહલુ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાંનજીએ પોતાના છાપખાનામાથી છાપી દર નકલે રૂ૨) ની કીમતે બાહેર પાડ્યું હતુ [૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૫.

તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૪ માહ ૪ (કે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—કુવરજી માણેકજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ માણેકજી બનાજી લીમજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈ તથા બીજા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૬ થી પોતાને હીસાબે પુણા તથા બીજા દેસાવરો ખાતેનો બ્યાપાર તથા આડતનુ કામ કરતા હતા.

તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૧ માહ ૫ (કે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી મેહેરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ મેહેરામજી બનાજી લીમજીના ચોથા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી બ્યાપારી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ભાગ્યાઓમા વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનુ કામ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ઈનસાફની અદાલતે ચઢવાથી એવણે તે પછી એકાંત જીદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૫ (કે૦) ૧૧૮૪ યજદજરદી.

મરણ—મોદી ખુરશેદજી જમશેદજી પુણાવાલા—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણના વડવાઓ અસલમા ખંભાતના વતની હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ને આસરે એવણ પુણા ખાતે ત્યાના રેસીડટની નોકરીમા પેહલવેહલા ગયા હતા.

---

[૧] આએ શેઠ જમશેદજી વાડીઆનો પત્ર તથા તેની સાથના બીજા કાગજીયાઓ તા૦ ૪ થી ફેબરવારી ૧૮૧૫ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા છપાયાછે તેમાના નીચલા બે ફકરા એ બાબદને લગતા અતરે અસલ ઇંગ્રેજીમાથી ઊતારી લેવા દરૂરત ધાર્યું છૈયે.—

"2nd Deeply impressed as I cannot fail to be with the strongest feelings of gratitude and respect towards the high authority from whence has emanated the distinction now conferred upon me through your hands, *I am but ill able to express the pride and* pleasure derived, to myself and family on the present occasion that the first ship of seventy four guns ever built for His Britannic Majesty in this part of the world, should have been constructed by me was in itself a matter of great gratification, but that my humble efforts in that work should have obtained not only the approbation of many respectable professional men in India but also that of the high authority which presides over the whole British Navy, can not fail to make a lasting impression on my mind and be carefully transmitted to my latest posterity"

"3rd Since the construction of the Minden of 74 guns, I have built under the auspices of the respectable Government of this Presidency the Cornwallis of 74 guns, and nearly completed the Wellesley of 74 guns, and will add to the pleasure I now feel under their Lordships high approbation, if these latter works are considered not inferior to the first."

[૨] આ પેહલવેહલા ગુજરાતી પંચાગની નકલ અમારા જોવામા આવી નથી, પણ એની પછીના બીજા ઇયાને સંવત ૧૮૭૨ ના સાલથી સંપુરણ પંચાગો મુંબઈની પારસી પંચાતના મેહતા શેઠ મેહેરવાનજી નવરોજજી (કે જેમના બાપા મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવસજી દાહાડીવાલા એ કારખાનાના ઘણી લાંબી મુદત સુધી પરીનટર હતા) પાસે સચવાઈ રહેલા હાલમા મોજુદછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬.

આએ વર્ષનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી મીકળેલા ઈંગ્રેજી કાલેનડરમા[2] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ ના કાલેનડરની માફકજછે. ફકત ઈનસુરનશ ઓફીશના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલાનું નામ વધારેછે, તથા પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆનું નામ નથી, તથા શેઠ દાદી રુસતમજી અને બરજોરજી એદલજીના નામ વધારેછે, તેમજ વાહણવતીઓની ટીપમા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈના નામ ઉપર "ગુડ સકશેસ" નામનુ ૫૫૦ ટનનુ વાહણ નોધાયલુંછે.

તા૦ ૧ લી ફેબરવારી.

રોજ ૨૯ માહ ૫ (ક૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી રુસતમજી ચીનાઈ—સુરતવાલા શેઠ માણેકજી એદલજી અરમાનીના દલાલના નબીરા. એવણ શેઠ અરદેસર દાદીભાઈના આડતીઆ તરીકે લાંબી મુદત સુધી ચીન જાવ આવ કર્યાં કરતા હતા, જે ઉપરથી ચીનાઈ કરી ઓળખાવા લાગા હતા. ચીનના કામકાજમાં એવણે મોટી દોલત મેલવી હતી, અને પછવાડેથી પોતાના વતન સુરતમા જઈ વાસો કીધો હતો, તથા ત્યાજ મરણ પણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

જે બ્રીતિષ સિપાહો "વાટરલુ" ની છેલી લડાઈમાં ડયુક-ઑફ-વેલીંગટનના હાથ હેઠલ બાહદુરીથી લડતા માર્યા ગયા હતા, તેઓના કુટુંબને આશ્રો આપવા માટે એક ઉઘરાણુ કરવાનો વિચાર કરવાને મુંબઈના રેહવાસીઓની એક જાહેર સભા આજ દીને અતરેનાં કોરટ-હાઉસમા મલી હતી. તે વેલાએ ઉભી થયલી ઉઘરાણાની ટીપમા નીચેના પારસીઓએ નાણા ભર્યા હતાં.[2]

શેઠ પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ	૨૩૦૦
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી	૨૨૦૦
શેઠ ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા	૨૧૦૦
શેઠ બરજોરજી કાવશજી બનાજી	૨ ૫૦
શેઠ પેશતનજી ભીખાજી પાંડે	૨ ૩૦
શેઠ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ સુરતવાલા	૨૧૦૦
શેઠ અરદેશર ધનજીશાહ સુરતવાલા	૨ ૫૦

તા૦ ૮ મી જુન.

આજ દીને મુંબઈના સઘળા દેશી રેહવાસીઓએ એક જાહેર ફંડ ઉભુ કીધું હતું કે હરેક સરકાર દરબારનો જુલમ હોય તે બાબે ઇગલાંડ ખાતે સત્તાવાળાઓ ઉપર લખી મોકલવુ, અને તે વિષેની મેનીજ કરવા સારૂં શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆ, શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી, શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસ તથા શેઠ નાગરદાસ હીરજી મોદી, મલી જણ ૪) ને ઠરાવ્યા હતા.[3]

તા૦ ૨૪ મી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના ઉમરા ગામમા મુંબઈના શેઠ બેહમનજી શોરાબજી કપાવાલાએ એક દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી.[4]

તા૦ ૨૦ મી આગસટ.

રોજ ૨૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી બેહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૫૮) શેઠ બેહમનજી લવજી વાડીઆના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક નામીક વ્યાપારી, હીમતવાન ચેહરી તથા ઉદાર ગ્રહસ્થ તરીકે જાણીતા હતા. જાહેર હીમતમા એવણ તે વખતે એકબાજ એક દેશી હતા એમ કહીજીએતો ચાલે. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા અતરેની મોરીબરજ બરસ કામેરની નામાચી વ્યાપારી પેહડીના એવણ દલાલ થયા હતા, અને તે પછી તેમા ભાગ્યા થયા હતા. તે ઉપરાંત ચીન, કલકતા, મદરાજ, ઇગ-

---

કીધી હતી પછવાડેથી એ પુસ્તક ઘણું કમયાબ થવાથી એજ મોબેદ રસ્તમજીએ પોતાના મરણની બે વર્ષ આગમજ ઇયાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૫ મા તે મુંબઈ મધે "દફતર આશકારા છાપાખાના" મા ફરીથી કેટલેક સુધારો કરી છપાવી પરગટ કીધુ હતુ

[1] The Bombay Calendar and Register for 1816. Bombay printed for the Proprietors by Samuel Rans

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૧૬.

[3] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૨૬ એ ફંડનો કાંઇ ઊપયોગ ન થવાથી તે નાણા ભરનારાઓની પરવાણગી લઈ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ માં દરેક કોમની પંચાતના વરખાતાના શાલા ઘઙ્ગુ વેહચી આપ્યુ હતું.

[4] આ દરેમેહર ઊપર કરશી તખ્તી મારેલી નથી. તેને પરકાયાનો ઊપેનો દાહાડોવાર મુંબઈવાલા દસ્તુર જમશેદજી શોરાબજી કુકાદારૂએ મેલવી આપ્યોછે

બાંદ વગેરે જગાઓપરનો મોહટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા.[1] આ માટે એવણના બહમનીયાર, મીનકરદ, આન, હીરા અને તાજબખશ, નામનાં પાચ વાહણો હતાં. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા રૂની ગાસડીઓ દાબવાનો એક સ્ક્રૂ એવણે કોટના દેવલની પછવાડે બધાવો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા એવણને રેજીમેંટોને આતરે તથા કલીકટ, કાનાનોર વિગેરે વિતઆદી તરફ આરક પુરો પાડવાનુ કત્રાકટ મલ્યું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ના ગુજરાત ભણીના "સડતાના" ના ભયંકર દુકાલની વખતે એવણે શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆ તથા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની સાથે મલી આતરે આવતા શેહકડો લાચાર જરથોસ્તીઓની ૧૪ મહિના લગણ પરવરસી કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા એવણે ઉદવારાની પાસેના "પારડી" નામના ગામમા એક ધર્મશાળા બધાવી હતી, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા ચાંપાનેરના દોખમા ઉપર જવાના ડુગરનો રસ્તો જે ઘણો કીઠણ હતો તે ઉપર સીડીઓ બધાવી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ માં ભરૂચની પાસેના અંકલેસર ગામમાં એક દોખમું બંધાવી તે તા૦ ૨૪ મી મારચને દીને પગલાવ્યું હતું. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ મા પોતાની મરહુમ બેટી શુનાબાઈના પુનને માટે રૂ૨૦૦૦૦) ની કીમતનુ એક ઘર ધરમ ખાતે આપ્યું હતું. એજ વર્ષમાં ઉત્તર તરફના દેશો ભણી પડેલા દુકાનતુ નીવારણ કરવા માટેનુ એક ફંડ ઉભુ કરવામા એવણે શા૦ દેવીદાસ હરજીવણદાસ તથા શા૦ નાગરદાસ હીરજી મોદીની સાથે મોટી આગેવાની લીધી હતી, તથા તેમા પોતે રૂ૪૦૦૦) ની રકમ ભરી હતી. પરેલનો નામીચો લાલબાગનો મેહલ એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૨ માં બધાવો હતો. એવણ તે વખતની મુબઈની પારસીની પચાતના એક આગેવાન અકાબર હતા.

---

[1] શેઠ પેશતનજીની તરફથી દેશાવરો ખાતે કોણ કોણ આડતીઆઓ વેપાર ચલાવતા હતા તેમના નામ એવણના જુના દફતરો જે હાલમા શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ પાસે મોજુદછે તેમાથી આ પ્રમાણે મલેછે.—

ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ મા વસાઈ ખાતે શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ મા મધરાજ ખાતે શેઠ કાવશજી રૂસતમજી ખુરશીદારા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા કલકતા ખાતે શેઠ બેહરામજી બેહરામજી દોરડી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મા ગોવા ખાતે શેઠ બીખાજી લીમજી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા પુને શેઠ ફરામજી પાલણજી(ફલા પાલણ) ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ મા ચીન ખાતે શેઠ ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા એવણ વરોડરાવાળા હરીભગતીના તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ મા પુણાવાળા મોદી ખુરશેદજી જમશેદજીના મુબઈ ખાતે આડતીઆ હતા એ ઊપરાત મી૦ એમ ફરીશ તથા મી૦ ડેવીડ સ્કોટ ઈંગલાડમા એવણના ખાસ આડતીઆઓ હતા

તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર.

મી૦ જે. એ. પોપ નામના આરેના એક જણીના વ્યાપારીએ "આરદાવીરાફ નામા" નો ઇંગ્રેજીમા તરજુમો કરી તે ઇગલાડ ખાતે છપાવી મંગાવી દર નકલે રૂ૮) ની કીમતે બાહેર પાડયો હતો.[2] આ પુસ્તક શેઠ જમશેદજી, પેશતનજી, રતનજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડીઆને અર્પણ કીધુ હતુ.[3]

તા૦ ૨ જી અકટોબર.

ગાથા ૩ (શે૦) ૧૧૮૫ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી શોરાબજી શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૬૨) શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા પોતાના બાપના મરણબાદ ભાઈઓની સાથે મલી તેમની "શોરાબજી માણેકજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ થી છુટા પડી પોતાને હીસાબે બગાલ ખાતેનો અફીણ, રેસમ વીગેરેનો વ્યાપાર કરતા હતા, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ થી "હોરમજજી ખરશેદજીની કંપની" ને નામે પોતાના કેટલાક કુટુબીઓ સાથે વીમાનો ધધો કરતા હતા.

---

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૧૬ આ તરજુમો કરવામા મી૦ પોપને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સનજાણા તથા શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆએ ઘણી મદદ કીધી હતી, કે જે માટે તે પોતાના દીબાચાની સેવટે લખેછે કે—

"I cannot conclude without offering my best thanks to my esteemed friend Ruttenjee Bomanjee for his assistance, and to Edil Daroo, that learned and benevolent priest, by whose means I was enabled to make the translation."

[3] આ અર્પણ પત્રમા તે લખેછે કે;—

To
Jamsetjee Bomanjee
Pestonjee Bomanjee,
Ruteanjee Bomanjea
and
Hormujee Bomanjee

Gentlemen,

The present Work, undertaken under your auspices, can no where be so properly dedicated as to the respectable family of Loujee I beg, therefore, that you will accept of it, also, as a token of individual esteem.

I have the honour to be, Gentlemen,
Your most obedient Servant,
J A POPE

London

[4] શેઠ હીરજીભાઈ તથા ફરામજી હોરમજજી શેઠના બાપાવા

તા૦ ૨૨ મી અકટોબર.

રોજ ૧૮ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ લીમજી પાંડે[1]—(ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ લીમજી ભીખાજી પાંડેના વડા દીકરા. એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમને નામે ચાલતી પેહડીમા પોતાના ભાઈઓ તથા કાકાઓ સાથે "લીમજી ભીખાજીની કંપની" ને નામે દુકાન ચલાવતા હતા. તે પછી તા૦ ૨ જી નવેમબર ૧૮૧૨ થી કાકાઓથી જુદા પડી પોતાના ભાઈઓ શેઠ રૂસતમજી તથા ફરદુનજીની સાથે મલી "લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની" ને નામે રોજગાર ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈના કેટલાક આબરૂદાર દસ્તૂરો તથા મોબેદોએ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફની સુચના ઉપરથી એક બંદોબસ્ત ઘડી કાઢયો હતો કે મુંબઈ મધે જ્યારેથી કેપે પારસીઓની મીજલસ મલે તેવારે સર્વે દસ્તૂર મોબેદોએ પોતાના વડાવોનો મનાજો રખીને પાસે ઠ્યા સાથે બેસવું.[2] આ બંદોબસ્ત ઉપર નીચના દસ્તૂરો તથા મોબેદોએ સહીઓ કીધી હતી.

આ૦ ખરશેદજી દસ્તુર જમશેદજી સહી.
આ૦ દારાબજી રૂસતમજી સંજાણા સહી, લા૦ એરચ દારાબજી.
આ૦ દારાબજી દસ્તુર જમશેદજી સહી, લા૦ એદલ દારાબજી
મોબેદ ફરામજી જમશેદજી નાહવાદાર, લા૦ મો૦ સોરાબજી.
દ૦ રૂસતમજી દસ્તુર બેહરામજી. દ૦ મેહરજી રાણા.
મેરવાનજી બરજોરજી દારાબ પાલણના.
એ૦ નોશરવાન માણેકજી મનચેરજી પાલણજી.
એ૦ મનોચેર શાપુર સંજાણા
આ૦ હોરમજજી કાવસજી પંથકી.
આ૦ દોરાબજી ફરામજી.
આ૦ ફરામજી કાવસજી પંથકી.
આ૦ દાદાભાઈ જમશેદજી પંથકી.
આ૦ માણેકજી નશરવાનજી પંથકી.
આ૦ નવરોજજી ફરદુનજી વાછા, સોરાબજીના ડુંગરના સહી.
આ૦ પેશતનજી નશરવાનજી દાજી પંથકી.

તા૦ ૨૯ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે ગોવાળીની વાડીમાં પોતાના બાપે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ માં પરઠાવેલાં આદરાંનને કોટમાહેના પોતાના રેહવાના ઘરની પછવાડે લાવી તખ્તનશીન કીધા હતા.[3]

તા૦ ૭ મી ડીસેમબર.

સુરતની સદર અદાલતમાં કોઈ પારસણે પોતાના ખાવંદ ઉપર તેણે જીવતી બાયડી છતાં બીજી બાયડી કર્યાથી પોતાના ભરણ પોષણ વગેરેના બંદોબસ્તની તથા તેને શિક્ષા કરાવવા માટેની ફરીયાદી માંડી હતી, તે ઉપરથી ત્યાંના જડજોએ ગઈ તા૦ ૯ મી જુનને દીને સુરતની પારસીની અંજુમનના અગેવાનો મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ તથા દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી વગેરેને એક પત્ર લખીં સવાલ પુછાયા હતા કે કોઈ પારસીથી પોતાની જીવતી ઓરત છતાં બીજી ઓરત થઈ શકે કે નહિ? અગર થઈ શકેતો તે કઈ રીતે? પોતાની કોમનો શરેસતો તોડી જે ધણી એ રીતે બીજી ઓરત કરે તેને શુ સજા કરી જોઈએ? વગેરે. આના જવાબમાં સુરતના અગેવાનોએ આજ દીને લખી જણાવ્યું હતુ કે અમારી કોમના શરેશતા પ્રમાણે વગર સબબે જીવતી ઓરત ઉપર ઓરત થઈ શકે નહિ. કદાચને કોઈને ફરજંદ નહિ થાય અને જરૂરીઆત પડેતો તે ઉમરે પોહચી પોતાની પરણેલી ઓરતને રાજી કરી બીજી બાયડી કરે. એ સિવાય બીજા કારણસર બીજી ઓરત થઈ શકે નહિ. અગર જે કોઈ એ ઉપરાંત બીજી બાયડી કરેતો તેને પંચાતને શરેશતે સજા થવી જોઈએ, અથવા તેની પાસેથી તેની મકદુર મુજબનો દંડ લેવો જોઈએ. આ જવાબપર નીચના અગેવાનોની સહીઓ હતી:—[4]

---

[1] શેઠ દાદી લીમજી પાંડે (પેતીઆવાલા) ના બપાવા

[2] આ બંદોબસ્તમા લખેલું કે:—

"હરેક વખતે મુંબાઈ મધે હરેક જગો ઊપર પારસીની મીજલસ થાએ તેવારે હમારા વડાવાનો મનાજો રાખીને સાથે બેસવુ સહી. અગર પાસે બેસવુ પડયુ તો હમારા વડાવોનો અદબ રાખીને બેસવુ સહી એ લખેલો પારસી ખરશેદજી માણેકજી સરાફનાએ માગી લીધાથી અમે અમારી રાજી રજાવંદીથી લખી આપીઉ છે તે હમારે સરવેને કબુલ મંજુર રાખવુ સહી."

એની નકલ મુંબઈના આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા નોંધેલીછે એ નોંધની હેઠળ મરહુમ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે પોતાને હાથે નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે

"એ કાગલની નકલ સવત ૧૮૭૮ ના જેઠ મહીના મધે શેઠ હોરમસજી બહમનજી નવરોજજી શેઠવાલાએ ફાડી નાખી લીધીછે"

[3] આ દરેમેહર ઊપર કસ્ટી તની બારેલી નથી. પણ તેને પરઠવાનો ઊલવો દાહડો વાર શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે તથા એ દરેમેહરના એક પંથકી એ૦ શાપુરજી બરજોરજી કુમારે મેળવી આપ્યોછે

[4] આ સવાલ તથા જવાબોની નકલ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા નોંધેલીછે

મોદી ખુરશેદજી ડાશાભાઈ, દસ્તુર દાદાભાઈ રૂસતમજી, મેહરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, માણેકજી મેહરવાનજી વખારીઆ, બરજોરજી ખુરશેદજી, રૂસતમજી માણેકશાહ, પુતળીબાઈ રતનજી પારખ, પેશતનજી રૂસતમજી તમના, હકીમ કાવશજી રૂસતમજી તમના, રૂસતમજી નવુજી, જમશેદજી હીરજીભાઈ પારખ, હોમજી માણેકજી, શેરાબજી ફરામજી પારખ, મનચેરજી રતનજી, નવરોજજી બેહરામજી, હોરમજજી બહમનશાહ ધનજીશાહ, મોદી ગોશતાસ્પજી લોહરાસપજી, દાદાભાઈ પેશતનજી પારખ, દાદી રતનજી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭.

તા૦ ૨૧ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી

આજ દીને ગંદેવી ગામમા શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધરે પોતાના માતાજી બાઈ મોટીબાઈની નઈએતે એક દોખમુ બંધાવી પરહાવ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૨ જી જુન

રોજ ૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી.

મરણ—નવાજબાઈ તે નશરવાનજી દાદાભાઈ મોદીનાં વીધવા—ઉમર વર્ષ (૮૨) એ બાઈ પોતાના ધર્મ ઉપર ઘણા ચુસત હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા એવણે પોતાના ખાવંદની નઈએતે કલીઆણી મધે એક દોખમુ બંધાવ્યુ હતુ. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા પોતાના એકજ પુત્ર દીકરા શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના મરણથી તેમની નઈએતે સુરતમા આતશબેહરામ પરહાવવાનો કસદ એવણે કીધો હતો, અને તે મારેની ગોઠવણમા હતાં તેટલામા એવણનુ મરણ નીપજ્યુ હતુ. સંજાણની પાસેના નારગોર ગામની દરેમેહેર પણ કેહછે કે એવણેજ બંધાવી આપી હતી.

તા૦ ૧૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૬ યજદજરદી

મરણ—રતનજી માણેકજી બનાજી—ઉમર વર્ષ (૮૦) શેઠ માણેકજી બનાજી લીમજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ભાગ્યાંઓમા વાંધો પડવાને લીધે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ માં પેહડીનુ કામ ઇનસાફની અદાલતે ચહડ્યાથી એવણે પોતાને હીસાબે જુદો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. મુંબઈમા એવણની ઘણી મોટી મીનકતો હતી

તા૦ ૭ મી ડીશેમબર.

રોજ ૮ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી ફરામજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૨૯) શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ થી અતરેની સરકારી ગોદીમા શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆના હાથ હેઠલ "આસીસટંટ-બીલ્ડર" તરીકે હતા. એવણ સીતાર ઘણી સરશ રીતે વગાડી જાણતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી.

આજ દીને મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ પોતાનાં છાપખાનામા ઓરદેહ અવસતાનો ગુજરાતી ભાષામા આખ્ખા આખ્ખા વાકયોનો તરજુમો કે જે નવસારીવાલા મરહુમ દસ્તુર ફરામજી શેરાબજી મેહરજી રાણાનાએ કીધો હતો, તેનુ એક દફતર છાપી બાહેર પાડયુ હતુ.[2] એ તરજુમો તેના દીબાચામા જણાવ્યા મુજબ મોબેદ ફરદુનજીએ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆની ખાહેશ

[1] એ દોખમા ઊપર નીચે પ્રમાણે નક્શી મારેલીછે —
" શ્રી સદાર ફોરમજદ રાસતીછે શા૦ ૧૮૭૩ ના
" વઈશાખ સુદ ૫ સોમ શ્રી દખમુ સંપુરણ દખમુ શ્રી
" ગણદેવીના બેહદીન જમશેદજી નાનાભાઇ ફોસગર
" ગજદરે બંધાવેલુછે પોતાની માએ માતીબાઇને નામે
" ઇખ્યુછે એનો કારીગર અમરતરામ મેચર સુરતનો
" હતો એ દખમાની જમીન રેજગામની વેચાતી લીધી.
" વીઘા ૪ારા વશા એની આડ ઊભની વીગત
" પોહોલાઇએ અંદર દખણ ગજ ૧૨૪ી જુના દખ
" માની દખણ દશાએ જમીન ગજ ૭રા છે તેની
" હદનો દશાએ પોલીછે માટે લબાઇએ એ સગડીની
" ઊગમન દશાની દેવાલની હદની આથમણ દશા
" ગજ ૧૮૨ી છે"

[2] ઓરદેહ અવસતા બા માએની દબાને નીઆએશ તથા દબ્બાત માએની શાથે, તરજુમો બેહેશતી દશતુરાન દશતુર ફરામજી વગદે દશતુર શોહોરાબજી નોશારીવાલાનો એ કેતાબ શ્રી મુબઈ મધે કમતરીન મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના કારખાનામા છપાઇછે રોજ (૨૮) માહ (૭) રશમી માહ (૪) કદમી શને (૧૧૮૭) ઇજદર્દ-જરદી તારીખ (૧) માહે જાનેવારી સને (૧૮૧૮) ઇશવી

ઉપરથી છાપી પરગટ કીધો-હતો. ગુજરાતી ભાષામાં ખોરદેહ અવસ્તાના તરજુમાનુ આ પેહલવેહલું પુસ્તક છપાયું હતું.

તા૦ ૩૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૮ માહ ૪ (ચે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ મેહરબાઈ તે શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆના પેહલાં ધણિઆનીના ઉઠમણાની મજલિસમા તેમના બાવ દે રૂ૩૦૦૦) ની સરકારી તીજોરીની નોટ ૧) પારસીઓની પંચાતના નામની કરી આપી હતી, અને એવી તંદેરોસ્તી ભણાની હતી કે તેનું જે વ્યાજ આવે તે પંચાતના અકાબરો લઈ હરેક ધર્મના કામ ઉપર ખરચે, અને અસલ રૂપીઆ તીજોરીમા અનામત રાખે.[1]

તા૦ ૪ થી મારચ.

આજ દીને શમસત પારસીની અંજુમન શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાંનજીના આદરાન મધે મલી હતી. જયા એવું ઠેરવ્યુ હતુ જે આજ લાંબી મુદત થાઈ આપણી કોમને લગતા બંદોબસ્તો તથા ઘેરગતુ કજીઆઓનો ચુકાદો પંચાતથી થતો આવોછે, તથા ઘણા વર્ષો ઉપર આપણી પંચાતમાથી બાર જણાને ચુંટી કાઢી, તેમને સરકાર તરફથી પંચાતના અધિકારીઓ તરીકે મુકરર કરવામા આવ્યા હતા. તેઓમાથી હરકોઈ બે જણા આપણી કોમને લગતા ટંટાઓ સાભલી તેનો નીવેડો લાવતા હતા. તેઓના મરણ પછી તેઓના ફરજંદો આએ પ્રમાણે ચલાવતા હતા. પણ તેઓમાનાબી ઘણાઓ મરણ પામવાથી તથા આપણા લોકોની વસ્તી અતરે વધવાથી ઘણાઓ પંચાતના આગલા બંદોબસ્તોથી ઉલટા ચાલેછે, તેટલા માટે આજ રોજે અતરે શમસત અંજુમન મલી ઠેરવ્યુ છે કે બાર મેહદીનો તથા છ મોબેદો મલી ૧૮ જણની એક પંચાત હોવેથી આપણી કોમને લગતા ઘેરગતુ કજીઆઓ સાંભલવા તથા તેમનો નીવેડો લાવવાને માટે મુકરર કરવી. તે મુજબ નીચના ૧૮ ચહરથોને પંચાતના અધિકારીઓ તરીકે નેમ્યાછે.

બેહદીનો.

દાવર ફરામજી નાનાભાઈ.
વાડીઆ જમશેદજી બહમનજી.
વાડીઆ હોરમજજી બહમનજી.
શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠ,
શેઠ ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની.
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી.
મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી.
શેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોર.
શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ.
શેઠ પેશતનજી ભીખાજી પાંડે.
શેઠ નવરોજજી મેહરજી.

મોબેદો.

દસ્તૂર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના.
દસ્તૂર મુલા ફીરોજજી કાઉશજી.
આ૦ મેહરવાંનજી નવરોજજી શેઠના.
આ૦ રૂસતમજી શાપુરજી શેઠના.
પંથકી દોરાબજી ફરામજી.
આ૦ હોરમજજી દોરાબજી લશકરી.

એઓ પંચાતને લગતુ કાંઈબી કામકાજ હશે તે સાથે એકઠા મલીને કરશે. પણ કાંઈ નજીવી બાબદના ટંટાઓ હોય તે ચુકવવાને ઢીલ ન થાય માટે જેમ આગલ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, તથા શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર ચુકવતા હતા તેમ તેઓ ચુકવે. પણ જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે પોતાની સાથે બીજા બે ચાર અધિકારીઓને શામેલ કરે. બીજુ એવુ ઠેરવ્યું જે આજથી કોઈ ધણીએ પોતાની જીવતી ઓરત છતાં બીજી ઓરત કરવી નહિ. અગર કાંઈ કારણથી બીજી કરવાની ફરજ પડેતો તેણે પોતાનો હેવાલ પંચાતપર લખી મોકલવો. તેઓ તે ઉપર વિચાર કરી તેમને ઘટતુ લાગશે તો પરવાનગી આપશે. પણ તેમ કરતાં આગમજ તે પેહલી ઓરતની ખોરાકી પોશાકી તથા તેણીના મોત ખરચનો બંદોબસ્ત તે ધણી પાસે પંચાત કરાવી લેશે. અગર કોઈ ધણી પંચાતની રજા લીધા વીના બાયડી ઉપર બાયડી કરશે તેને, તેમજ જે ધણી તેને પોતાની છોકરી આપશે તેને નેઆતબાહેર મેલવામા આવશે, અગર મુંબઈની બાહેર થાણા, કરંજા, વીગેરે તરફ જઈ કોઈ ધણી બીજી ઓરત કરી આવશેતો તેને પણ નેઆત બાહેર મેલવામા આવશે. બીજુ જે ધણી પંચાતની રજાથી પોતાની જીવતી ઓરત ઉપર ઓરત કરે તે અગર જો શેહનશાહી હોયતો તેના આશીરવાદ દસ્તૂર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના પોતે અથવા તેવણના તાબા હેઠના મોબેદો સારે, અને અગર તે ધણી કદમી હોયતો તેના આશીરવાદ દસ્તૂર મુલા ફીરોજજી કાઉશજી અથવા તેમના તાબા હેઠના મોબેદો સારે. બીજા કોઈ અલફાતુ મોબેદ પાસે મજકુર દસ્તૂરોની પરવાનગી વગર જે કોઈ ઉપલા આશીરવાદ સરાવશે તે પંચાત કબુલ નહિ

[1] આ ધર્મખાતાંની નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે

રાખશે, અને તેના મોબેદને અગીઆરી આતશબેહરામમા જતો અટકાવવામા આવશે. બીજું જે માબાપો પોતાની દીકરીને સાસરે નહિ મોકલશે, અથવા જે સાસુ સસરાઓ પોતાની વહુને નહિ તેડાવશે તેમની ફરીયાદ પંચાત સાંભળી તેમને ઘટતા હોકમો કરશે, અને જે કોઈ તેમના હોકમો તોડશે તેમને સજા કરવામા આવશે.

આ અંજુમનની સભાનાં કામકાજની લખેલી નોંધની[1] હેઠળ નીચેના સાહેબો જેઓ એ દીનેની અંજુમનમા હાજર હતા તેઓની સહીઓછે.—

દસ્તુર ખુરશેદજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના, દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણા, મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉસ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની, ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી દોરાબજી દાદીશરજીરના, મોદી શોરાબજી વાછાગાંધી, દાદાભાઈ કાવસજી શાહેર, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, નવરોજજી મેહરજી, પેશતનજી બીખાજી પાંડે, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ધનજીભાઈ ખરશેદજી સરાફ, ખોદાબખશ મેહરબાન ઇરાની, પેશતનજી કાવસજી નાળીએરવાલા, પટેલ નશરવાનજી હોમજીની ફરમાશથી પેશતનજી કાવસજી, હોરમજજી નાનાભાઈ કેનાવાલા, પેશતનજી બહમનજી પશતાકીઆ, રૂસતમજી જમશેદજી ચીજગર, દસ્તુર દારાબજી જમશેદજી જામાસ્પઆશાના, દસ્તુર એદલજી બહમનજી જામાસ્પઆશાના, આ૦ એદલજી કાવસજી નવદર, ફરામજી પેશતનજી મામા (ફલાજી મામા), જાંગીરજી હોરમજજી મોટાભાઈ, ધનજીભાઈ રૂસતમજી વાડીઆ, ફરદુનજી સાપુરજી જવેરી, માણેકજી કુવરજી કલયેકર, રૂસતમજી ફરામજી હકીમજી, મેહરવાનજી એદલજી કાકા, નશરવાનજી જમુજી, ડોસાભાઈ દાદાભાઈ ગોરવાલા, મેહતા જમશેદજી હીરાજી, જમશેદજી બીખાજી વીગજેગીના, મોબેદ દારાબજી કાવસજી અરજાંની, માણેકજી મનચેરજી મેહતા, દસ્તુર જમશેદજી નશરવાનજી કુટાર, રૂસતમજી સાપુરજી શેઠના, નરશંગજી કાવસજી પટેલ, નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલા, આ૦ ફરામજી કાવસજી પથકી, આ૦ ખરશેદજી જમશેદજી મોદી, આ૦ જીવણજી દારાબજી નરીમાન, આ૦ દાદાભાઈ જમશેદજી પથકી, આ૦ દોરાબજી ખુરશેદજી રાનજી, નવરોજજી શોરાબજી ભરૂચા, કુવરજી કાવસજી નાળીએરવાલા, કાવસજી દાદાભાઈ પુણેગર, આ૦ એદલજી નવરોજજી પાનપીવાલા, નવરોજજી શોરાબજી વઈદ, એદલજી જીજીભાઈ વાછા, હોરમજજી બહમનજી ખુનસુની, હોરમજજી કારાવાડીઆ, ધનજીભાઈ દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા, દાદાભાઈ નશરવાનજી ઉડુગરા, કાવસજી બેહરામજી બનાજી, મેહરવાનજી માણેકજી હીરવાડીઆના (મેનાપટેલ), નશરવાનજી રૂસતમજી જવાવાલા, શોરાબજી માણેકજી રૂસતમફ્રામિના. બહમનજી નશરવાનજી કાશીનાથ, મેહરવાનજી પાલણજી જોગા, હીરજી નવરોજજી લાહોર, પેશતનજી રતનજી પટેલ, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી (જુને ફગસીસના), રૂસતમજી મેહરવાનજી સોબેદાર, મનચેરજી ખરશેદજી ખશીનગડાના.

તા૦ ૧૪ મી મારચ.

રોજ ૧૧ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી.

મરણ—બયુખાજી કાઉસજી[2]—ઉમર વર્ષ ૫૮) સુરતવાલા શેઠ કાઉસજી મનજીભાગના દીકરા એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ થી સુરતમા વલંદાના સરદારની નોકરીમા રહી તેમના વ્યાપારની દલાલી કરતા હતા. જ્યારે વલંદા લોકોએ સુરતનો વ્યાપાર બંધ કીધો ત્યારે તેઓના સરદાર "મનેર સનામરીન" સાથે એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા કેપ-આફ-ગુડ હોપ ખાતે ગયા હતા. ત્યાંથી પાછા આવી સુરતમા વાઈન વીગેરેનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એઓણ સુરતમા નાનપરાની પારસી કોમના એક આગેવાન અકાબર હતા.

તા૦ ૧૦ મી અપરેલ

આજ દીને મુંબઈની શમસત પારસી અંજુમન મરહુમ માણેકજી શેઠની વાડીના ઓટલા ઉપર મળી હતી તે વેળાએ આ૦ જમશેદજી બેહરામજી લશકરી કે જેવણુ કનકતેથી એક મોટી પુંજી કમાઈ આનરૂ આવેલા હતા, તેણે પોતાની જીવતી બાયડી છતા બીજી બાયડી કરવાથી પંચાતે થોડાક મહિનાની વાત ઉપર નેઆતબાહેર મેલ્યા હતા. તે વેળાએ તેનણે પંચાતના મોબેદ આ૦ એદલજી સોરાબજી મસાનીને ગાળો દેવાથી તથા તેની સાથે મારામારી કરવાથી પંચાતે તેમની ઉપર પોલીસેચનની કોરટમા ફરીયાદી માંડી હતી જેથી ઘભરાઈ તેનણે આજ રોજે મળેલી અંજુમન પાસે માફ માગવાથી પંચાતે તેમને પોતાને હાથે પોતાના ગાલ ઉપર પાંચ ખાસડા મારવાની, અને ડોકીનો દંડ તથા પોલીસેચનમા જવાનો જે ખરચ થયો

---

૧ આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમા ઉતારી સહીઓ સાથે કીધેલીછે.

૨ સુરતવાલા ડાક્ટર માણેકજી બયુખાજીના બાવા

હોય તે આપવાની શિક્ષા કરી પાછા નેઆતમા લેવાને ઠેરવ્યુ હતુ [1]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

આજ દીને મુબઈની શમશત અંજુમન મરહુમ માણેકજી શેઠની વાડીના ઓટલા ઉપર મળી હતી તે વેળાએ સુરેશતા મુજબનુ કેટલુક કામ કરી ગયા પછી એક અરજી શેઠ જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર તથા બીજા પારસીઓએ કીધી હતી કે હમારા મોહલા (કાવશજી પટેલના મોહલા) માં પારસી દાદાભાઈ લીમજી પીઠાવાલા નશાખાનાની કોઠડીમાં દારનુ પીઠુ માંડેછે તે કાઢી નખાવવુ, કામેકે આપણા પારસી લોકોના મોહલામા પીઠુ જોઈએ નહિ. આ ઉપરથી સર્વે અંજુમને ઠેરવ્યુ જે એ ધણીએ આવતી દીવાલીથી એ જગો પરથી પીઠુ ખાલી કરી જવુ.[2]

તા૦ ૨૦ મી મેએ.

અતરેના કદમી પથના દસ્તુર મુલાં ફીરોજજી કાઉશજી તથા તેમના બાપ ઈરાન ખાતે ઈસ્ફહાન શેહેરમાથી "દસાતીર" ની એક પુરાતન કેતાબ અતરે લાવ્યા હતા. તે કેતાબનો મુબાઈના માજી ગવરનર મરહુમ જોનાથન દંકને મુલાં ફીરોજજી સાથે ઇંગ્રેજી ભાષામા તરજુમો કરવા માંડયો હતો, પણ તે પુરો થાય તેટલામા તે (ગવરનર દંકન) અતરેજ મરણ પામ્યો હતો. એ પછી થોડીક મુદતે સર જાન માલકમે તે તરજુમો છપાવવા વિષે મુલા ફીરોજજીને સુચના કીધાથી તેવણે મી૦ વીલીઅમ અરસકીન પાસે તેનો બાકી રહેલો ઇંગ્રેજી તરજુમો પુરો કરાવી તે, તથા એ અસલ દસાતીરની નકલ, અને તેના હધુડા શબદોની પોતે બનાવેલી ફરહંગ મળી બે પુસ્તકો આજ દીને છપાવી બાહેર પાડયાં હતા. એ પુસ્તક સર જાન માલકમનેજ અર્પણ કીધુ હતુ.[3]

---

૧ આ નોધ મુબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે તેમા પંચાતે કીધેલા એવા સંખ્યાબંધ ફેસલાઓમાથી ફકત આએજ ફેસલાની અતરે નોધ લેવાનુ કારણ એકે આગલા વખતમા પારસીની પંચાતવાલાઓ કેવી રીતે પોતાના મુકાદાઓ ગરીબ તેમજ તવંગર સામે અપક્ષપાત રીતે કરતા હતા તે દેખાડવા આ નોધમા જણાવેલા ગ્રહસ્થ શેઠ જમશેદજી પંચાતના નવા ઠરેલા અધિકારીઓમાના એક સાથે પિત્રાઈ ભાઈનો સંબંધ, તેમજ પોતાની પાસે એક મોટી દોલત ધરાવતા હતા, તે છતા તેઓ પંચાતને ગુરેથતે ઊલટા ચાલવાથી જેમ એક ગરીબ પારસીને સજા કરે તે પ્રમાણે તેઓને કર્યાંમા આવી હતી વળી એવીજ પંચાતની આપઅખત્યારીનો એક બીજો એથી પણ વધારે જાણવાજોગ દાખલો ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા બન્યો હતો, કે જેની નોધનો ચોપડો હાલમા જડતો નથી, પણ તે ચોપડામાથીજ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે તા૦ ૯ મી ડીસેમબર ૧૮૪૪ ના "બોમ્બે ટાઇમસ" મા Q in the corner ની સહીથી તે વેળાની પંચાતની સામે કાઈક લખાણ ચલાવ્યુ હતુ તેમા એ દાખલો આપેલોછે તે એમ કે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા પંચાતે કેટલાક મરણ તથા લગનપરના બેજા ખરચો કાઢી નાખીને ચોકસ ખરચોજ કરવાના બંદોબસ્ત કીધા હતા તે બંદોબસ્તો થયા પછી સેઢુજ દીવસે પંચાતના વડા અકાબર શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆના એક બેહેને પોતાને તીઆથી બાજના ભાણા વેહેચ્યા હતા આ ખબર પંચાતના એક અધિકારીને પડવાથી તેણે તે ભાણા રસતામાથી જતાજ અટકાવ્યા અને માણેકજી શેઠની વાડીમા મોકલી દઈ ત્યા આંધળા પાંગળા જરથોશતીઓને બોલાવી તેમને ખવાડયા એ પછી તે વાતની ખબર શેઠ હોરમસજીને પડવાથી તેવણે પણ પેલા અધિકારીએ ભરેલુ પગલુ પસંદ કીધુ અને તેની બીજે દીને શમશત અંજુમન બોલાવી ત્યા પોતાનાજ કુટંબમાથી તે બંદોબસ્ત તોડાયો તે માટે પોતાની દલગીરી જણાવી, અને પેલી બાઇની વતી તેમના એક દીકરા (શેઠ અરદેસર હરમજી વાડીઆ કે જેવણ પણ એક મોટા પારસી વ્યાપારી તથા વારજીનતી હતા) એ પંચાત પાસે માફ માગી તથા ડાંડીનો દંડ આપ્યો

૨ આ નોધ મુબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે,-અને તેપર પણ આગળની માફકજ સર્વે અંજુમનમા હાજર રહેલા ધણીઓની સહીઓછે

૩ "The Desatir" or sacred writings of the ancient Persian prophets, in the original tongue, together with the ancient persian version and commentary of the *Fifth Sasan*, carefully published by Mulla Firuz Bin Kaus, who has subjoined a copious Glossary of the *Obsolete and Technical Persian Terms*, to which is added an English Translation of the Desatir and Commentary In Two Volumes Bombay printed at the Courier Press

એ તરજુમો બાહેર પડયા પછી તેના ઊપર ઘણીક ચુનોચરા થઇ હતી, અને મુંબઇ તેમજ કલકતાના ઘણાક યુરોપ્યન વિદ્વાનોતો એ પુસ્તકનાં અસલપણા ઊપર પણ શક નાખવા મંડયા હતા તે સઘળાની મુલા ફીરોજજીએ સાચાકુળ જવાબોથી ખાતરી કરી આપી હતી એ પછી એવણના એક વારસ દસ્તુર ફરામરોજજી મનચેરજી મુલા ફીરોજનાએ એ કેતાબનો ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરી તે મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પાસે તપાસાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા દફતર આશકારા છાપખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો

તા૦ ૧૧ મી જુન.

આજ દીને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ ખોરદેહ અવસતાનો ગુજરાતી ભાષામાં બોલીબોલ તરજુમો કરી "કુરીઅર" છાપાખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો [1] એ તરજુમાની કેતાબ દસ્તૂરજીએ શેઠો જમશેદજી બહેમનજી, રતનજી બહેમનજી, અને હોરમસજી બહેમનજી વાડીઆને અર્પણ કીધી હતી.

તા૦ ૨ જી જુલાઈ.

આજ દીને મુંબઈની શમસત પારસી અંજુમન શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આદરાનમા મલી હતી. તે વેળાએ આ૦ જમશેદજી બેહરામજી લશકરીને પોકાર મારી પાછા નેઆતમા લીધા હતા, અને એવું ઠેરવ્યું જે તેવણે પોતાની પેહલી બાયડીના ગુજરાણને માટે રૂ૨૦૦૦) પંચાતને આપવા, અને પોતે આગલ કીધેલું જરજવાહીર તથા કપડા લતા તેણીને આપી દેવાં તે સાથે એ મજકુર આ૦ જમશેદજી તથા તેવણની નવી કીધેલી બાયડીને નાહન નાહવાને ફરમાવ્યુ હતુ.

એજ દીનની પંચાતમા આગલ ઠેરવેલા ૧૮ અધિકારીઓમાથી આ૦ હોરમસજી દોરાબજી લશકરી પોતાના વ્યાપારના કારણસર ચીન ગયા હતા તેમની જગોપર દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાને નેમ્યા હતાં. [2]

તા૦ ૧૭ મી આગસટ.

આજ દીને મુંબઈની પારસી પંચાતના અકાબરો શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમા મલયા હતા, તે વેળાએ એક પારસીએ પોતાની રાંડને પેટની છોકરી જે તે થાણેથી લાવ્યો હતો તેને સદરો પેહરાવવાની રજા માગી હતી, કે જે કેટલીક તકરારો કીધા પછી આપ્યામા આવી હતી, અને એવું ઠેરવ્યું હતુ કે હવેથી એવા છોકરાઓને પંચાતની રજા વગર કોઈએ સદરો પેહરાવવો નહિ. આ ઠેરાવની હેઠલ ત્યાં હાજર રહેલા નીચેના અકાબરોની સહીઓ હતી :—[3]

જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ, ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસ, આ૦ દોરાબજી ફરામજી પથકી, દસ્તૂર બરજોરજી જમશેદજી જામાસ્પ આશાના, બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા, ફરામજી કાવસજી બનાજી, બરજોરજી માણેકજી સરાફ, શોરાબજી વાચ્છાગાંધી, નવરોજજી મેહરજી, દાદાભાઈ કાવસજી શાહેર, રૂસતમજી શાપુરજી શેઠના.

તા૦ ૨૯ મી આગસટ.

આએ માસમા મુંબઈ મધે કાલેરાનો રોગ ઘણો ફેલાયો હતો, તે દૂર કરવાને અતરેના સરકારી "મેડીકલ" ખાતાએ ઘણી બાહાદુરીથી મેહનત લીધી, તેના બદલામા અતરેના જાણીતા હિંદુ તથા પારસી આગેવાન શેઠીઆઓએ આજ દીને અતરેની "મેડીકલ બોરડ" ના સેક્રેટરી મી૦ જી ઓગીલ્વી ઉપર એક ઉપકારનો પત્ર લખી તે "બોરડ" મા રજુ કરવાની અરજ કીધી હતી આ પત્ર ઉપર ત્રણ હિંદુ[4] તથા નીચેના ૭ પારસીઓની સહીઓ હતી :—[5]

શેઠ જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ.
શેઠ હોરમસજી બહેમનજી વાડીઆ.
શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી.
શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર.
શેઠ બરજોરજી માણેકજી સરાફ
શેઠ બરજોરજી અરદેશર દાદી.

તા૦ ૧૭ મી સેપટેમબર.

રોજ ૧૮ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૮૭ યજદજરદી

મરણ—ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા—ઉમર વર્ષ ૪૮) મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના મામા તથા સસરા એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે નવસારીથી અતરે આવી ખાલી બાટલીઓ વેચવાની એક દુકાન કાઢી હતી. તે પછી મરહુમ સર જમશેદજી સાથે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી ચીનનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. નવસારીના જરથોશ્તીઓપર ગાયકવાડી સરકારની તરફથી દર વર્ષે નખાતો વેરો ગરીબોથી નહિ ભરાયાને સબબે તેઓની તરફથી તે સરકારમા ભરવાને એવણે રૂ૨૦૦૦૦) ની એક રકમ એનાયેતી કાઢી હતી.

---

૧ "ખોરદેહ અવસતાનો તરજુમો, ગુજરાતી બોલીમા કીધોછે એરવદ એદલ બીન દારાબ બીન રૂસ્તમ લકબ સંજાણાએ શ્રી મુંબઈ મધે છાપીછે 'કુરીઅર' હાઉસ મધે, મોબેદ જીજીભાઈ બીન બેહેરામજી છાપગરના કારખાનામા, સને યઝદજરદી, ૧૧૮૭"

૨ આ નોધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી બરજોરજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે

૩ આ ઠેરાવની નોધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી બરજોરજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે

૪ દેવીદાસ હરજીવનદાસ, નાગરદાસ હીરજી મોદી, જગેરનાથ આતમારામ

૫ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર ૧૮૧૮

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ શોરાબજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ થોડુ કવેર તેમનો વ્યાપાર ચનાવ્યો હતો, તથા તે માટે "અલેકજાનડર" નામનું એક વાહણ પણ લીધુ હતુ. પછવાડેથી વ્યાપારમા મોટુ નુકસાન જવાથી સઘળો વહીવટ બંધ કરવો પડયો હતો. એવણ પોતાના બાપની જગોએ મુમબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબેર ઠરેલા હતા.

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ રતનજી શેઠી—ઉમર વર્ષ ૫૨) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી શેઠીના પાચમા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપના બોહલા વ્યાપાર વનજના કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ માં બાપનાં મરણ બાદ બે ત્રણ વર્ષે ભાઈ ભાઇઓમા તેમના હકોને માટે મોટો કજીયો ઉપજયો, અને તે માટે ખાનગી રીતે તેમજ સરકારમાં લડયાથી સઘળાઓ મોટી નુકસાનીમા આવી પડયા હતા.

તા૦ ૯ મી ડીસેમબર.

રોજ ૬ માહ ૪ (ક૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કાવશજી બનાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૪૨) શેઠ કાવશજી બેહરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીની સાથે પ્રથમથીજ વ્યાપાર વનજમા સામેલ હતા, અને તેનાઓની તરફથી એકવાર ચીન પણ જઈ આવ્યા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ થી પોતાનો એલાહેદો વ્યાપાર કરવા માડયો હતો.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી નવરોજજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ નવરોજજી શોરાબજી શેઠના વડા દીકરા. એવણુને ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ મા બાપના મરણ બાદ મરહુમ માણેકજી શેઠના ધર્મ ખાતાના મુતવલીપણાનો વહીવટ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા એવણે પોતાના કેટલાક કુટુંબીઓની સાથે મળી "હોરમજજી બુરજોરજીની કંપની" ને નામે એક વીમાની કંપની ઉઘાડી હતી. એવણુને પોતાના ભાઇઓ સાથે મજકૂર મુતવલીપણા સબંધી કેટલોક વાંધો ઉઠયો હતો, પણ તે સમાધાન થાય તેટલામા એવણનુ મરણ નીપજયુ હતું.

ગયા માર્ચ માસમા મુંબઈમા નવી પારસીની પંચાત સ્થાપવા પછે તેના અકાબરોએ બાહરોબાહરથી ઇંગલાંડ "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" પર એક અરજી મોકલી હતી કે તેઓને પોતાના ટોળાને લગતા બંદોબસ્તો વગેરે કરવાને સતા આપવી. આના જવાબમા આ વર્ષના ડીસેમબર માસમા ઇંગલાંડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરો" એ મુંબઈના ગવરનર સર ઈવીન નેપીઅનની સરકાર જોગના પોતાના એક "ડીસપાચ" માં લખ્યુ હતું કે "પારસીની પંચાત મંડે જે કોઈ મોટા આબરૂવાન છે તેહેનાને અરજના મુજબ હકુમત અથવા સતા આપવી મુનાશેબ છે, કે એ લોકો પોતાના ગરીબ ટોળાનુ જે કામ કરે તેહને બોજ મલે."[2]

---

[1] એવણના એકજ દીકરા શેઠ ધનજીભાઇ નશરવાનજી બનાજીના મરણ પછી એમની નર ઓલાદ ખતમ થઇ હતી

[2] આ "ડીસપાચ" અતરે આવ્યા પછી સર ઈવીન નેપીઅનનુ થોડીક મુદતમા ઇંગલાંડ જવુ થયુ, અને તે બાદ ગવરનર માઉનટસ્ટુઅરટ એલફીનસટનનો અમલ થયો ત્યારે તેની કૌનસીલે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ ના મેએ માસમા એ "ડીસપાચ" ના જવાબમા એવી સત્તા પંચાતને નહિ આપવાને પોતાનો વિચાર લખ્યો, અને તેના કારણમા જણાવ્યુ કે "આગલા દાહડા ઊપર વચલે વાઘેના જે પારસીઓ હતા તે પોતાના વડા બુજોરગો કે જેવો પંચાતના મોટા શાહુમો હતા તેવોને ઘણુ માન આપતા ને હાલના જે પારસીઓછે તેહેનાની પાશે થોડીએક પુંજી થઇછે તેથી તેવો શરવે આપઅખતીઆરીથી જેમ કાંઇ તેવોના મનમો આવેચ તેમ ચાલેચ અને પંચાતને આગલા દાહડાની પરે માન આપતા નથી ને વલી હવડા મુંબઇમો શુપરીમ કોરટ આવેલીછે તેથી ગવરમેનટને પંચાલવાલાને કશો અખતેઆર આપવાનો ધારો બાંધી આપવાને અડચન જેહેવુ નજર આવેછે." આના જવાબમા ઇંગલાંડથી લખાઈ આવ્યુ કે "તમોએ જે કાંઇ ઠરાવેલછે તે દરૂશતછે" એ રીતે પંચાતને સત્તા નહિ મલવાના કારણમા અતરેની કૌનસીલના એક મેમબર મી૦ ફરાનસીસ વારડને એક પતર જયારે તે ઇંગલાંડ હતો ત્યારે કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસના એક અધિકારી મી૦ ટી એચ. વીલરસ ઊપર તા૦ ૩૦ મી આપરેલ ૧૮૩૨ ને દીને લખ્યો હતો તેમા જણાવ્યુ હતુ કે "એ ટોલો ઘણો વધી પડયો તથા ઘણાઓ પઇશાવાલા અને આપઅખતેઆર વીચારના થાએઆ, તથા તેઓના મોટે વાઘેના કુટમઓમા સંપ નથી તેથી એ અડચણ ઊભી થાઇ તેવોની પંનચાએત વીશે વાધો નહી લેવાએ હેવા કાએદા બનાવવાનુ કામ ઘણુ મુશકેલછે . . . જેવારે તેવો ગરીબ હતા અને પોતાના ગુજરાનને માટે મેહનત કરતા હતા તેવારે તેવો પારકાના કરતા પોતાની ગનેઆતના અકાબરોને તાએબે રેહતા હતા તે વખત હવે જતો રહેઓ અને તેથી બાએઆ હવે પાછી ઊતપન થઈ શકતી નથી" [જાલાસે પનચાત સફે ૨૪૦—૨૪૧]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯.

તા૦ ૪ થી જાનેવારી
રોજ ૨ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ ઉકાજી રૂસતમજી જલાન—ઉમર વર્ષ ૭૩) ભરૂચવાલા આ૦ રૂસતમજી બેહરામજી જનાલના બીજા દીકરા, તથા મુંબઈવાલા મુલા કાઉસ રૂસતમ જલાલના ભાઈ. એવણ ભરૂચ મધે મોબેદી કરતા હતા, અને શેહનશાહી પંથમાજ રહયા હતા. ભરૂચ તથા મુંબઈમા આજે પણ એઓના વારસો શેહનશાહી એતેકાદ પ્રમાણેજ ચાલે છે.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.
રોજ ૧૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બરજોરજી બરઝોદજી દાગબ પાલણના—ઉમર વર્ષ ૮૭) સુરતવાલા દસ્તૂર બરઝોદજી બરજોરજી દાગબ પાલણના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ સુરત ખાતે રૂસતમપરાના દસ્તૂરનો ઓધ્ધો ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી
રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—હકીમ કાવસજી રૂસતમજી તમના—ઉમર વર્ષ ૫૮) એવણ સુરતના જાણીના હકીમ હતા, તથા નવાબ, બખશી, અને મોટા ઇંગ્રેજ અમલદારોમા સારો વગ ધરાવતા હતા. ત્યાના ફીરંગી સોદાગરોની કોઠી સાથે એનો કાપડ, વીગેરેનો વ્યાપાર તથા બીજી આડતો ચલાવતા હતા. એવણ ગરીબોની દવાદારૂ મફત કરી તેઓ પાસથી કસ્સી ચીજની તહમા રાખતા નહિ, જે ઉપરથી એમને તાહમનાની અટકથી લોક ઓળખતા હતા. સુરતના પારસીઓમા એવણ એક આગેવાન અકાબર હતા. એવણની નાઇમેતે એવણના ભાણેજ શેઠ પાલણજી કાવસજી અહુગરે સુરત મધે નાહનપરામા એક મોટી ધર્મશાલા બધાવી તે તા૦ ૨૬ મી જુનાઈ ૧૮૧૯ ને દીને એવણની છમસીને દાહડે ખોલી મુકી હતી

તા૦ ૪ થી ફેબરવારી.
રોજ ૩ માહ ૫ (વે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના[1]—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર હતા. "નીઉફરથ" અને "જોરોઆસ્ટર" નામના બે સફરી વાહણો એવણ પાસે હતા. કોટમાં હાલ જ્યા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટની મોટી હવેલી છે તે જગા પ્રથમમા એનાવોની હતી, અને તેજ ઘરમા એવણનુ રેહઠાણ પણ હતુ. એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.
રોજ ૬ માહ ૬ (ક૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી કાવસજી બનાજી[2]—ઉમર વર્ષ ૪૧) શેઠ કાવસજી બેહરામજી બનાજીના ત્રિજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજીની સાથે પ્રથમથીજ વ્યાપાર વણજમા શામેલ થયા હતા, અને તેનાઓની તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮) મા ચીન ખાતે ગયા હતા. ત્યા ચારેક વર્ષ રહી આવ્યા પછી વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨) મા કલકતે ગયા હતા, અને ત્યા પોતાના મરણ લગણ રહી એનાહિંદો વ્યાપાર ચલાવયો હતો. એવણ કલકતામાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૬ મી મારચ.

મુંબઈમા ગરીબોના બાળકોને કેળવણી આપના માટે હુભી થયલી મંડળી[3] ની વાર્ષિક સભા આજ દીને અતરેના કોટના સેંટ થામસના દેવળમા ભરી હતી, તે વેળાએ જે રીપોર્ટ વંચાયો તેમા એક ઠેકાણે જણાવ્યુ હતુ કે દેશીઓને કેળવણી સારા પાયાપર આપવાને આએ ખાતાનો ઉપયોગ વધારવાને કમીટીની કોશેશોમા "દસાતીર" કેતાબના કાબેલ બનાવનાર મુલા ફીરોજજીએ ઘણી મદદ તથા મેહનત કીધી હતી[4]

---

[1] એવણના બાપના બપાવા શેઠ દાદાભાઈ બરજોરજી કે જેવણ સાધારણ રીતે "દાદી બરજોર" ના નામથી ઓળખાતા હતા, તેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, ને તે બાહિર ને બાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. કેહછે કે તેવણે મોટી ઊમરે મરણ પામ્યા હતા. તેવણના એકજપુરા દીકરા શેઠ કાવસજી દાદાભાઈ પોતાના બાપની સાથે તથા તેમના મરણ પછી તેજ વ્યાપાર કરતા હતા. તેમનાથી એકજ દીકરા શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોર પોતાના બાપના વહીવટમાજ પડેલા હતા

[2] શેઠ પેશતનજી નવરોજજી બનાજીના બાવા

[3] "Society for educating the poor of Bombay"

[4] " ....That the Committee were endeavouring to extend the benefits and influence of the institution in improving the education of the natives, in which they had derived much assistance from the ready co-operation of Mulla Feroze, the learned editor of the Desatir"

[Bombay Gazette, 24th March 1819]

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૧૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ સોરાબજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ માં પોતાના બાપના મરણ બાદ થોડુંકવેર તેમનો વ્યાપાર ચનાવ્યો હતો, તથા તે માટે "અલેકજાનડર" નામનું એક વાહણ પણ લીધું હતુ. પછવાડેથી વ્યાપારમા મોટું નુકસાન જવાથી સઘળો વહીવટ બંધ કરવો પડયો હતો. એવણ પોતાના બાપની જગોએ મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકા-બરે હડેલા હતા.

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

રોજ ૧૪ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૧૮ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ રતનજી એઠી—ઉમર વર્ષ ૫૨) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી એઠીના પાચમા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના બાપના બોહલા વ્યાપાર વનજનાં કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા બાપનાં મરણ બાદ બે ત્રણ વર્ષે બાઈ ભાઇઓમા તેમના હકોને માટે મોટો કજીયો ઉપજયો, અને તે માટે ખાનગી રીતે તેમજ સરકારમા લડવાથી સઘળાઓ મોટી નુકસાનીમા આવી પડયા હતા.

તા૦ ૯ મી ડીસેમબર.

રોજ ૬ માહ ૪ (ક૦) ૧૨૧૮ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી કાવશજી બનાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૪૨) શેઠ કાવશજી બેહરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજી કાવશજી બના-જીની સાથે પ્રથમથીજ વ્યાપાર વનજમા સામેલ હતા, અને તેનાઓની તરફથી એકવાર ચીન પણ જઈ આવ્યા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ થી પોતાનો એલાહેદો વ્યાપાર કરવા માડયો હતો.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૨૧૮ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી નવરોજજી શેઠના—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ નવરોજજી શોરાબજી શેઠના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ માં બાપનાં મરણ બાદ મરહુમ માણેકજી શેઠના ધર્મ ખાતાના મુતવલીપણાનો વહીવટ મલ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા એવણે પોતાના કેટ-લાક કુટુંબીઓની સાથે મળી "હોરમજજી બુરજોરજીની કંપની" ને નામે એક વીમાની કંપની ઉઘાડી હતી.

[1] એવણના એકજ દીકરા શેઠ ધનજીભાઇ નશર-વાનજી બનાજીના મરણ પછી એમની નર ઓલાદ ખતમ થઇ હતી

એવણને પોતાના ભાઇઓ સાથે મજકૂર મુતવલીપણા સંબંધી કેટલોક વાંધો ઉઠયો હતો, પણ તે સમાધાન થાય તેટલામા એવણનુ મરણ નીપજયુ હતું.

ગયા મારચ માસમા મુંબઈમા નવી પારસીની પંચાત સ્થાપવા પછે તેના અકાબરોએ બાહરોબાહરથી ઇંગલાંડ "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" પર એક અરજી મોકલી હતી કે તેઓને પોતાના ટોળાને લગતા બંદોબસ્તો વગેરે કરવાને સતા આપવી. આના જવાબમા આ વર્ષના ડીસેમબર માસમા ઇંગલાંડથી "કોરટ-ઑફ-ડાએરેક-ટરો" એ મુંબઈના ગવરનર સર ઇવીન નેપીઅનની સર-કાર જોગના પોતાના એક "ડીસપાચ" મા લખ્યું હતું કે "પારસીની પંચાત મળે જે કોઈ મોટા આબરૂવાળાઓ તેહનાને અથરના મુજબ હકુમત અથવા સતા આપવી મુનાસેબ છે, કે એ લોકો પોતાના ગરીબ ટોલાનુ જે કામ કરે તેહને બોજ મલે."[2]

[2] આ "ડીસપાચ" અતરે આવ્યા પછી સર ઇવીન નેપીઅનનુ થોડીક મુદતમા ઇંગલાંડ જવું પડયુ, અને તે બાદ ગવરનર માઉન્ટસ્ટુઅરટ એલફીનસટનનો અમલ થયો ત્યારે તેની કૌનસીલે ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૧ ના મેઓ માસમા એ "ડીસપાચ" ના જવાબમા એવી સત્તા પંચા-તને નહિ આપવાને પોતાનો વિચાર લખ્યો, અને તેના કારણમા જણાવ્યું કે "આગલા દાહડા ઊપર વચલે વાધેના જે પારસીઓ હતા તે પોતાના વડા બુજોરગો કે જેવો પંચાતના મોટા શાહેઓ હતા તેવોને ઘણુ માન આપતા ને હાલના જે પારશીઓછે તેહુનાની પાશે થોડીએક પુંજી થઇછે તેથી તેઓ સરવે આપઅખતીઆરીથી જેમ કાંઇ તેવોના મનમા આવેચ તેમ ચાલેચ અને પંચાતને આગલા દાહડાની પઠે માન આપતા નથી ને વલી હવડા મુંબઇમા સુપરીમ કોરટ આવેલીછે તેથી ગવરમેનટને પંચાતવાલાને કશો અખતેઆર આપવાનો ધારો બાંધી આપવાને અડચન જેહેવુ નજર આવેછે" આના જવા-બમા ઇંગલાંડથી લખાઈ આવ્યુ કે "તમોએ જે કાંઇ ઠરાવેલ છે તે દરૂશતછે" એ રીતે પંચાતને સત્તા નહિ મલવાના કારણમા અતરેની કૌનસીલના એક મેમબર મી૦ ફરાનસીસ વારડને એક પતર જયારે તે ઇંગલાંડ હતો ત્યારે કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસના એક અધિકારી મી૦ ટી એચ વીલરસ ઊપર તા૦ ૩૦ મી આપરેલ ૧૮૩૨ ને દીને લખ્યો હતો તેમા જણાવ્યુ હતુ કે "એ ટોલો ઘણો વધી પડયો તથા ઘણાઓ પઈશાવાલા અને આપઅખતેઆર વીચારના થાએઆ, તથા તેવોના ચોરે વાધેના કુટંબોમા સંપ નથી તેથી એ અડચણ ઊભી થાઈ તેવોની પંચાએત વીશે વાધો નહી લેવાએ હેવા કાએદા બનાવવાનુ કામ ઘણુ મુશકેલછે . . . . . . જેવારે તેવો ગરીબ હતા અને પોતાના ગુજરાનને માટે મેહનત કરતા હતા તેવારે તેવો પારકાના કરતા પોતાની ગનેઆતના અકાબરોને તાએમે રેહતા હતા. તે વખત હવે જતો રહેઓ અને તેવી માએઆ હવે પાછી ઊતપન થઇ શકતી નથી" [બિલાસે પંચાત સફે ૧૪૦-૧૪૩]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯.

તા૦ ૪ થી જાનેવારી
રોજ ૨ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી

મરણ—આ૦ ઉકાજી રૂસતમજી જલાલ—ઉમર વર્ષ ૭૩) ભરૂચવાલા આ૦ રૂસતમજી બેહરામજી જલાલના બીજા દીકરા, તથા મુંબઈવાલા મુલ્લા કાઉસ રૂસતમ જલાલના ભાઈ. એવણ ભરૂચ મધે મોબેદી કરતા હતા, અને શેહનશાહી પંથમાજ રહયા હતા ભરૂચ તથા મુંબઈમા આજે પણ એઓના વારેસો શેહનશાહી એતેકાદ પ્રમાણેજ ચાલેછે.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.
રોજ ૧૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર બરજોરજી ખરશેદજી દારાબ પાલનના—ઉમર વર્ષ ૪૭) સુરતવાલા દસ્તુર ખરશેદજી બરજોરજી દારાબ પાલણના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ સુરત ખાતે રૂસતમપરાના દસ્તુરનો ઓહદો ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી
રોજ ૨૫ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—હકીમ કાવસજી રૂસતમજી તમના—ઉમર વર્ષ ૫૮) એવણ સુરતના જાણીતા હકીમ હતા, તથા નવાબ, બક્ષી, અને મોટા ઇંગ્રેજ અમલદારોમા મોટો વગ ધરાવતા હતા ત્યાના શીરાજી સોદાગરોની કોઠી સાથે એરો કાપડ, વીગેરેનો વ્યાપાર તથા બીજી આડતો ચલાવતા હતા. એવણ ગરીબોની દવાદારૂ મફત કરી તેઓ પાસથી કરસી ચીજની તમા રાખતાતા નહિ, જે ઉપરથી એમને તહેમતાની આટકથી લોક ઓળખતા હતા. સુરતના પારસીઓમા એવણ એક આગેવાન અકાબર હતા એવણની નદમને એવણના ભાણેજ શેઠ પાલણજી કાવસજી અહુગરે સુરત મધે નાહનપરામા એક મોટી ધર્મશાલા બાંધાની તે તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ ૧૮૧૯ ને દીને એવણની છમશીને દાહડે ખોલી મુકી હતી.

તા૦ ૪ થી ફેબ્રુવારી.
રોજ ૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના[૧]—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમાં એક મોટા વ્યાપારી, વાહણવટી, તથા જાગીરદાર હતા "નીઉફરથ" અને "જોરાઆસ્ટર" નામના બે મજુરી વાહણો એવણ પાસે હતા. કોટેકોટ હાલ જયા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટની મોટી હવેલીછે તે જગા પ્રથમમા એનાપોની હતી, અને તેજ ઘરમા એનણનુ રેહઠાણ પણ હતુ એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હતા.

તા૦ ૭ મી ફેબ્રુવારી.
રોજ ૬ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી કાવસજી બનાજી[૨]—ઉમર વર્ષ ૪૧) શેઠ કાવસજી બેહરામજી બનાજીના બિજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજીની સાથે પ્રથમથીજ વ્યાપાર વનજમા શામેલ થયા હતા, અને તેનાઓની તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮) મા ચીન ખાતે ગયા હતા. ત્યા ચારેક વર્ષ રહી આવ્યા પછી વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨) મા કલકતે ગયા હતા, અને ત્યા પોતાના મરણ લગણ રહી એનાહેદો વ્યાપાર ચલાવયો હતો એવણ કલકતામાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી માર્ચ

મુંબઈમા ગરીબોના બાળકોને કેળવણી આપના માટે હુભી થયલી મંડળી[૩] ની વાર્ષિક સભા આજ દીને આતશના કોટના સેંટ થામસના દેવળમા મળી હતી, તે વેળાએ જે રીપોર્ટ વચાયો તેમા એક ઠેકાણે જણાવ્યુ હતુ કે દેશીઓને કેળવણી સારા પાયાપર આપવાને આ ખાતાનો ઉપયોગ વધારવાને કમીટીની કોશેશોમા "દસાતીર" કેતાબના કામેલ બનાવનાર મુલ્લા ફીરોજજીએ ઘણી મદદ તથા મેહનત કીધી હતી.[૪]

[૧] એવણના બાપના બપાવા શેઠ દાદાભાઈ બરજોરજી કે જેવણ સાધારણ રીતે "દાદી બરજોર" ના નામથી ઓળખાતા હતા, તેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, વાતે બાહેર ને બાતેનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા કેહછે કે તેવણે વધુ ઉમરે મરણ પામ્યા હતા તેવણના એકજપુરા દીકરા શેઠ કાવસજી દાદાભાઈ પોતાના બાપની સાથે તથા તેઓના મરણ પછી તેજ વ્યાપાર કરતા હતા તેમનાથી એકજ દીકરા શેઠ દોરાબજી કાવસજી દાદીબરજોર પોતાના બાપના વહીવટમાંજ પડેલા હતા

[૨] શેઠ પેસતનજી નવરોજજી બનાજીના બાવા

[૩] "Society for educating the poor of Bombay"

[૪] " ...That the Committee were endeavouring to extend the benefits and influence of the institution in improving the education of the natives, in which they had derived much assistance from the ready co-operation of Mulla Feroze, the learned editor of the Desatir"

[Bombay Gazette, 24th March 1819]

તા૦ ૨૪ મી મારચ.

મુલાં ફીરોજ ખીન કાઉશે ગયે વર્ષે બાહેર પાડેલા "દસાતીર" ના તરજુમાની કેતાબના દીબાચામા તેવણે એક ઠેકાણે એવુ જણાવ્યુ હતુ કે "તેવણના બાપ ઈરાનથી આ એ કેતાબ લાવ્યા હતા, અને દુનિયામા તે એકજ નકલ બચી રહેલી જાણવામા આવી હતી. આની સામે આજના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા "જરથુસ્ત" ની સહીનું એક ચરચા પત્ર છપાયુ હતું. જેમાં તે લખેછે કે—"મુંબઈના માજી ગવરનર જોનાથન દંકનના વખતમા મુલા ફીરોજજીના પોતાના હાથમા દસાતીરની ત્રણ નકલો જોવામા આવતી હતી, જે તેવણ વારેઘડીએ મી૦ દંકન પાસે લઈ જતા હતા, અને તે નામદાર પોતાની ફોરસદને વખતે તે નકલો એકમેકસે સરખાવતો હતો. આમાંની એક નકલ (મુલા ફીરોજના બાવા) ઈરાનથી લાવ્યા હતા, બીજી તેવણે (મુલા ફીરોજે) મુંબઈમા વેચાતી લીધી હતી, અને ત્રીજી મી૦ દંકને કેથેથી મેળવી હતી. આ નકલ વિષે એમ વાતછે કે આસરે (૬૦) વર્ષની વાત ઉપર એક હિંદુસ્થાની મયોબ દીલ્હીથી સુરત આવ્યો હતો તે પોતાની સાથે પેહલ વેહલી "દસાતીર" ની નકલ અતરે લાવ્યો હતો, તે તેણે દોસ્તીના હકમા સુરતના એક કાબેલ પારસી જીવણજી પદમજી દસ્તૂરને ભેટ આપી હતી, તેવણે તે કેતાબને કીમતી જાણી પોતાના દોસ્ત આશનાઓને તેની નકલ કરવા દીધી હતી. જીવણજીના મરણ બાદ તેમની વીધવા તે અસલ નકલ ભરૂચ પોતાને મમવાર લઈ ગઈ હતી, જયા તે વેચાઈ ગઈ, અને તે વેચનારે મુંબઈ લાવી મુલા ફીરોજજીને અથવા તેમના બાવાને એક નાહની રકમ લઈ આપી. સુરતમા આજે એ કેતાબની આઠ દશ નકલો મજકૂર જીવણજીની નકલ ઉપરથી લીધેલી મોજુદછે, અને મે પોતે મુલા ફીરોજજીના ઈરાનથી અતરે આવ્યા આગમજ તેની એક નકલ સુરતમા જોઈ હતી."[૧]

તા૦ ૨૭ મી મારચ.

રોજ ૨૪ માહ ૬ (યે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ નવરોજજી મનચેરજી—(ઉમર વર્ષ ૫૯) નવસારી વાળા દેશાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વખતમા ગાયકવાડી સરકાર તરફથી પરગણે ગણદેવી, કોશ, અનાવે [...]

૧ એ ચરચા પત્રનો મુલા ફીરોજજીએ તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૧૯ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" માં એક લંબાણ જવાબ છપાવ્યો હતો. તેમા તેવણે ખોલેખોલું લખ્યુ હતુ કે "મજકૂર પત્રમા છપાયલી બીના વદન વગર આધારનીછે. આએ ખરૂં છે કે હુ ગવરનર દંકન પાસે આએ કેતાબ તેના ઈંગ્રેજી તરજુમાને વાસ્તે લઈ જતો હતો, પણ તે ફકત એકજ નકલ શબબ મારી પાસે એકજ નકલ હતી. અને તે નકલ પણ નામદાર ગવરનરે મારી સાથે કોઈને આપવાતો નહિ પણ દેખડાવવા સરીક નહિંજો મંનસુબો કીધો હતો. એ ત્રણ નકલો વિષે હું જાણુંછુ, પણ તે બની મારી પાસની નકલ ઉપરથીજ થયલીછે. મારા બાપે ઈરાનથી મુંબઈ આવ્યા પછી ... એ વર્ષે ... મરહૂમ શેઠ ફરાંમજી ... હતી. તેની ... સ૦ ૧૮૦૪) સગણ તે પોતાના ઘરમા રાખી હતી, પણ તે પ[...] તે ખોવાઈ ગઈ અને હાથ લાગતી નથી. બીજી ના[...] મે નામદાર ગવરનર દંકન સાથે તરજુમો કરવા માટે આગમજ સર જાન માલકમને વાસ્તે ઊતરાવી હ[...] હુ એમ ધારૂં છું કે તમારા ચરચા પત્રીને કોઈ નાદાન શખસે દબેસતાંનને બદલે દસાતીર કેતાબ વિષે એ સમજાવ્યુ હશે. ઈરાન તથા હિંદુસ્થાનમા કદાચ દસાતીરની બીજી નકલો હોય તે હુ ના પાડી શકતો નથી, પ[ણ] મારા સાંભળવામા તે વિષે કશુ આવ્યુ નથી. તો[...] આટલુ તો જણાવવુ જોઈએ કે અગર સુરતમા દસાતીર કેતાબની આઠ દશ નકલો હોય તો તે વિષે મને તો ના[...] પણ શુ નામદાર મી૦ દંકનને થી ખબર પડે નહિ? સાથે અગર જીવણજીના હાથમા એક નકલ આવી હોય તે તેની આટલીબધી નકલો ઊતારવા દે નહિ, કે[મ કે] દેશીઓમા એવી રીતની ચાલ નથી" આ ઊપરથી વ[ળી] તા૦ ૨૮ મી આપરેલ ૧૮૧૯ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" "વીનડેકસ" ની સહીનો એક ચરચા પત્રી સુરતથી લ[ખી] જણાવેછે કે "દસાતીર કેતાબની એક અસલ નકલ સુરત શેહરમા એક પારસી ગ્રહસ્થ પાસેથી મેળવીછે જેના કુટુંબમા તે આએ છેલા પચીસ વર્ષ થયાં મોજુદ[છે]. આએ નકલ મુંબઈની લીટરરી શોસાઈટી (અતરે રાયલ એશીયાટીક શોસાઈટીની શાખા) ના પુસ્તકખાનામા ભેટ મોકલવામા આવશે કે જેથી આએ બાબતની તકરારમા જેઓ ભાગ લેછે તેમની ખાતરી થાએ" મુજબ ઊનલી દસાતીરની નકલ સુરતથી અતરે મોકલવામા આવી હતી, અને આજના જ ગેઝેટમા નીચે પ્રમાણે તેની પોહચ પણ કબુલ કરવામા આવી હતી—

We are requested to mention that the manuscript copy of the Desatir alluded to in the above letter has been received by the Secretary to the Literary Society, and deposited in their Library"

ઊપલી પોહચ છપાયા પછી તા૦ ૧૨ મી મે ૧૮૧૯ નાં "ગેઝેટ" મા પાછુ મુલા ફીરોજજીએ એક પત્ર લખી તેમા કબુલ કીધુ હતુ કે "એ ઊપરથી જણાએછે કે દસાતીરની મારી પાસેની નકલ ઊપરાત તે બીજી નકલછે, અને હિંદુસ્થાનના બીજા ભાગોમા કદ[ાચ] હજુ તેની બીજી નકલો હશે. મે એમ નથી કહ્યુ અથવા દાવો કીધો કે એની બીજી નકલો મુદલ કેડે ના[થી] ફકત તે મારા જાણવામા આવી નથી. વળી જયારે આપણ આએ દેશમા દસ્તાવેજો તથા ચોપડીઓ કે[વી] રીતે સંતાડી રાખવામા આવેછે, તથા તેની નકલો લેવા કેવી રીતની અઘડી પડેછે તે વિચારીએ છૈએ, ત્યારે મને કેવ[ળ] હીમત પડેછે કે અગર મારી દસાતીર કેતાબ છપાઈ નહિ

વગેરે માહલોમા મામનતદારીનો ઓહદો ચનાવતા હતા.[૧] ઈ. સ. ૧૮૦૧ મા ઇગ્રેજ સરકારે સુરત લીધા પછી ત્યાનાં ચોરઆસી વગેરે પરગણાઓમા એઓએ જુદે જુદે વખતે ઇગ્રેજોની તરફથી મામનતદારી કીધી હતી. તે પછી ઈ. સ. ૧૮૧૦ મા બાપના મરણ બાદ પોતાના ભાઇઓની સાથે તેમનાં દેસાઈગીરીનો વહીવટ ચનાવતા હતા. ઇ.સ. ૧૮૧૧ મા એવણને ગાયકવાડ સરકાર તરફથી પાલખીમા બેસી ફરવાનો એક પરવાનો આપ્યામાં આવ્યો હતો, અને તે માટે દર વર્ષે રૂ. ૧૦૦૦) નો લવાજમો પણ વશપરપરા બાની આપ્યો હતો, જે સાભળયા પ્રમાણે આજ સુધી એઓના વારેસોને મળેછે. એવણે નવસારીમા કેટલાક ધર્મના કામો કે જે પોતે કરતા હતા, તે પોતાની પાછળ ચાલુ રાખવાને માટે "કાકડીઆ" નામનો વછેરો એનાહેદો કાઢી રાખ્યો હતો.

તા૦ ૨૦ મી આપરેલ.

આજ દીને અતરે સ્થાપેલી "સેનટરલ નેટીવ સ્કુલ" ના છોકરાઓની પેહલા વર્ષની પરીક્ષા લેવામા આવી હતી. તે વેળાએ મુંબઇનો વડો આરચડીકન, તથા ઘણાક યુરોપ્યનો, તેમજ શેઠ જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ, મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસ, વગેરે ઘણાક દેસીઓ ખી હાજર થયા હતા. છોકરાઓએ આપેલા જવાબો તથા તેઓએ આ નિશાળ સ્થાપ્યા પછીના આટલા ટુક વખતમા કરેલા અભ્યાસથી સઘળાઓ ઘણો ખુશી થયા હતા, અને તેમને ઈનામો આપી સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[૨]

તા૦ ૧૫ મી જુન.

મુંબઇની સરકારની નોકરી મહિલા ફરસટ લફટનટ કપટાન ડબલ્યુ. આનડરસને ગઈ કાલ દીને અતરેની ગોદીના વડા માસટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બહેમનજી વાડીઆ ઉપર એક પત્ર લખી તેમનો ઉપકાર માન્યો હતો કે વાહણ બાંધવાના હુનરની તેમની (શેઠ જમશેદજીની) ચતુરાઇને લીધે તેનો (કપટાન આનડરસનનો) અને તેની સાથવાલા નામદાર સરકારના વાહણ "સાનસેટ" ના બાકીના કાફલાનો જાન જતો બચ્યોછે. સબબ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮–૯ ના શીયાલામા બાલટીક સમુદ્ર મધે બરફના ટેકડાથી તેની સાથના બીજા પાચ નાહના લડાઇને લગતાં, તથા બાર વ્યાપારને લગતા ... અનાર પોતે બાહેરનું કાફલા સાથે ઉંધા વળી ગયા હતા, પણ ફકત એજ "સાનસેટ" કારીગરીથી બાંધેલી હોવાથી બચી ગઈ હતી. આની યાદદાસ્ત તરીકે કપટાન આનડરસને આ પત્ર સાથે એવણુ ઉપર એક કીમતી ઘડીઆલ[૩] ભેટ મોકલ્યુ હતુ.

આ પત્રનો જવાબ આજ દીને શેઠ જમશેદજીએ

તો "વીનડેકશે" જે નકલ અતરે (લીટરરી શોશાઇટીપર) મોકલીછે, તે આજસુધી આપણા જોવામા આવતે નહિ . . . . અને આએ સારીપેઠે જાણીતુ છે કે હુ ઇગ્રેજી ભાષાથી નાવાકેફ છુ, તેથી બોલ્લુ છે કે પઢેલા માણસો સાથે આએ ભાષામા કાબેલીઅતના મેદાનમા લડવાના મારી પાસે હથિયારો નહિ હોવાથી મને મોટો ગેરફાએદોછે, તેટલા માટે હવેપછી મારી સાથની આએ તકરારના પત્રો ફારસી ભાષામા લખી બનેલો તેના ઇગ્રેજી તરજુમા છપાવશેતો મારી ઉપર ઉપકાર થશે"

એ પ્રમાણેના વિચાર ઉપલા પત્રમા છપાયા પછી વળી પાછી એ ઉપલી સુરતથી આવેલી કેતાબને બારીકીથી તપાસી મુલ્લા ફીરોજજીએ એ તકરારને લગતું પોતાનુ છેલ્લુ અરથા પત્ર કે જે તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી ૧૮૨૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા છપાવ્યુ હતુ, તેના છેલ્લા ભાગમા ભાર મુકીને જણાવેછે કે "અને આએ મારો તરજુમો છપાયા આગમજ અગર મુંબઇ અથવા સુરતમા તેની નકલ કેહે હોય તો તેથી આએ મારા બાપની ઇરાનથી લાવેલી નકલ ઉપરથીજછે સબબ એની એક નકલ મે આજથી ૩૬ વર્ષની વાત ઉપર મરહુમ શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆને આપી હતી, અને તેવણ પાસથી તે નકલ ગોરાઇ ગઈ હતી (જારવા મેસે કોઇ દસ્તુરથી) અને તે ઉપરથી કદાચ બીજી નકલો થઈ મુંબઇ યા સુરતમા ફેલાઇ હોય, પણ હુ બગરબીથી કહુછુ કે તેના અતરે હિંદુસ્થાનમા લાવનાર તો અમો બાપ બેટાજ છાએ, અને આએ મારો તરજુમો છપાયા આગમજ સદીઓ લગણ કેહેની એ કેતાબ હતી નહિ"

સારા ભાગે મુલ્લા ફીરોજજીના બાવાની લાવેલી દસાતીરની અસલ નકલ અતરેના મુલ્લા ફીરોજ કેતાબખાનાંમા મોજુદછે, તેમજ ઉપલી સુરતથી "વીનડેકશે" મોકલેલી નકલ પણ મુંબઇની રાયલ એશીઆટીક શોશાઇટીનાં પુસ્તકખાનામા સલામતછે. એ બધિ નકલોને અમોએ શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજી તથા દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહરજીરાણાની સાથે મળી મેળવી જોઇ હતી, અને તે ઉપરથી ઊલટુ મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીએ કીધેલુ અનુમાન ખરૂ પડેછે કે સુરતવાલી "વીનડેકશે" ની નકલ પણ તેમના બાવાની લાવેલી મજકૂર કેતાબ ઉપરથીજ ઊતારેલીછે, સબબ અસલ કેતાબમા કેટલેક ઠેકાણે દસખતો ખરાઇ જઇ નેમાલુમ થયા હતા તે ઠેકાણાઓ ઊપર "વીનડેકશે" વાલી નકલમા ખાલી જગા રાખ્યામા આવીછે

૧ નવસારીના હાલના વડા દેસાઇ ખરજોરજી નવરોજજીના બાવા

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૪ મી આપરેલ ૧૮૧૯

૩ આ ઘડીઆલ ઘણુ કીમતી અને અછી કારીગરીથી બનાવેલુ હતુ એને માટે એઓના એક વારસ શેઠ હીરાબજી નાનાભાઇ વાડીઆ અમોને કેહેછે કે તે ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૯ મા મરહુમ શેઠ નવરોજજી વાડીઆના ઘરમા લાગેલી મોટી આગમા બળી ગયુ હતુ.

મોકલ્યો તેમા જણાવ્યુ હતુ કે મજકૂર "સાલસેટ" આપણી ગોદીમાં લડાઈ આતાના બાધવા માંડેલા બારકશોમા પેહલ વેહલી એક નાહની કોશેશ હતી, અને તે આવી રીતે બાલટીક સમુદ્ર માંહેલા બરફથી બચી ગઈ એવુ જ્યારે તમો જેવા અમલદારથી મે સાંભળયું ત્યારે મને તેથી ઘણી ખુશી, હરખ, તથા સંતોષ ઉપજયોછે."૨

તા૦ ૨૪ મી જુન.

રોજ ૨૩ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી

મરણ—બહમનજી શોરાબજી કપાવાલા—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણુ મુંબાઈ મધે પોતાના ભાઈઓ શેઠ દાદાબાઈ તથા શાપુરજીની સાથે મલી "શાપુરજી શોરાબજી કપાવાલા" ના નામથી વાહણોને માટે મોટી કશીઓ બનાવવાનો ધંધો તથા બીજો પરચુરણ બ્યાપાર કરતા હતા. એવણે પોતાનાં જન્મ વતન ઉમરામા એક દરે-મેહર બધાવી તે તા૦ ૨૪ મી જુન ૧૮૧૬ ને દીને પરઠાવી હતી.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉસના "દસાતીર" કેતાબના ઇંગ્રેજી તરજુમા ઉપરથી વળી આગે વર્ષે હિંદુસ્થાન માંહેના ઘણાક ઇંગ્રેજ વિદ્વાનોએ એક બીજી તકરાર ઉઠાવી હતી કે એ પુસ્તક તથા તેની ભાષા ઈરાન ઈયા હિંદુસ્થાનના હાલના કોઈ દસ્તૂર અથવા મોબેદે બનાવટથી ઉભી કીધીછે. આવી મતલબનુ એક તોહમત તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી ૧૮૧૯ નાં કલકતા ગવરમેંટ ગેઝેટમા ખોલી રીતે મુલાં ફીરોજજીની સામે મુકવામાં આવ્યુ હતુ. તેનો આજ દીને તેવણે "બોમ્બે કુરીઅર" મા બારીક ટાઈપથી ભરેલી સાત કોલમમા જવાબ આપ્યો હતો. તેમા તેવણે બતાવી આપ્યુ હતુ કે દસાતીર કેતાબ કાંઈ આજ કાલની બનેલી નથી. તેને વાસ્તે પ્રાચીન તથા અર્વાચીન કાળના [illegible] મા [illegible] છપાવીો હતો તેમા તેવણે [illegible] લખ્યુ હતુ કે "મજકૂર પત્રમા [illegible] આધારનીછે, [illegible] ગયાછે, અને અગર કોઈ પણ ઘણી [illegible] તેની આગલા વખતની હેયાતી ખોટી પાડી આપે તો હું

જે રૂ ૮૦૦૦) ની રકમ એ પુસ્તકથી કમાયોછું તે મોટી ખુશીથી પાછી આપી દઉં.૨

તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૫ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે નાહનપરામા મરહુમ શેઠ કાવશજી રૂસતમજી તમનાની નઇએતે તેવણના ભાણેજ શેઠ પાલણજી કાવશજી બહુરે જરથોસ્તીઓને મરે અવસરે વાપરવાને માટે એક મોટી ધર્મશાળા બધાવી ખોલી મુકી હતી.૩

---

૨ એ પછીથી ઘણાક હુમલાઓ એ કેતાબની સામે કલકતાના પત્રોમાં છપાયા કીધા હતા. ત્યારબાદ એ કેતાબના બચાવમા તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૨૦ ને દીનેના "બોમ્બે કુરીઅર" મા "હોસેન" ની સહીના એક મુસલમાન ચરચા પત્રીએ ત્રણ કાલમ બારીક ટાઈપથી ભરેલી બીનાનુ એક પત્ર છપાવ્યુ હતુ તેનો સાર એ હતો કે "મે દસાતીર કેતાબ તથા તેનો તરજુમો ઘણી બારીકીથી વાચયોછે, અને તેની અસલ ભાષાની સફાઇ, તથા ભાષા-કુલ વિચારો ઊપરથી કાઇબી ફારસી ચોપડી એ બારતમા આજના વખતમા તો સ પણ આજથી બે ત્રણ સદી અગાઊની એવી હયથી લખાઇ હોય એવુ તેની જાણમા નથી એ કેતાબ ઘણા આગળા વખતમા લખાયલી હોવી જોઇએ" એ પછી મુલાં ફીરોજજીએ એક સેવટનુ ચરચા પત્ર તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી ૧૮૨૦ ના "કુરીઅર" મા બારીક બીનાથી ભરેલી ચાર કાલમનું છપાવ્યુ હતુ. તેમા લખ્યુ હતુ કે "મે તમોને છેલો પત્ર લખ્યા પછી મારી દસાતીરની કેતાબની સામે કલકતાના પત્રોમાં ઘણા જોસથી હુમલાઓ થયાછે, પણ તે સઘળાના જવાબો આપવાને હુ એવા વિચારથી થોભયો કે મારી સામે જેટલા વધારે હુમલા થાય તેટલાનો અવાજ તથા સખ્યા જોઇને પછી એકદમ જવાબ વાળું. આ મૂજબ મારી ઊપર થએલા બધા ટીકાઓનો હુ આ એકજ પત્રમા જવાબ આપુછુ, કાએક બધાઓની તકરાર બસ એટલીજછે કે એ કેતાબ કાઇ અસલના વખતની નથી, પણ બનાવટથી ઉભી કરેલીછે" આ તકરારનો લબાણથી જવાબ વાળી એવણુ સેવટે બતાવી આપેછે કે દસાતીર કાઇ આજ કાલના વખતની નથી, પણ માહબાદના [illegible] વખતની લખાયલીછે આ સઘળી દીઆનત [illegible] ૧૮૨૦ ના ફેબરવારી માસના તકરારો પરથી [illegible] "એશીઆટીક જરનલ" મા એ કેતાબને બનાવટની "આરટી-ચોપડી તરીકેના તોહમતમાથી એક લબાણ "આરટી-કલ" લખી મોકલી કીધી હતી, અને તે આરટીકલમાના થોડાક ફકરા તા૦ ૧૦ મી જુલાઇ ૧૮૨૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા "ટી બી" ની સહીના એક ચરચા પત્રીએ મોકલી છપાવ્યા હતા

૩ સુરતવાળા ડાકટર માણેકજી બરજોરજીની જાણ મુજબ એ ધર્મશાલા મરહુમ શેઠ કાવશજી તમનાની છમ-સીને દાહડે ખોલી મુકી હતી એ મકાનમા અસલમા

તા૦ ૧૩ મી આગસટ.

રોજ ૧૩ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૮ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર નવરોજજી રૂસતમજી સ જાણા[1]—(ઉમર વર્ષ ૭૬) સુરતવાના દસ્તૂર રૂસતમજી બેહગામજી સ જાણાના વડા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા જ૬ તથા પેહલવી ભાષાઓમા ખબરદાર ગણાતા હતા, તથા આફરીનો અને પાચે ઘેહોનો ફારસીમા તરજુમો, તેમજ હાદોખત નુસ્ક મધેના અવસ્તા તથા તેની દસ્તૂર આદરબાદ મેહરેસ્પંદે કીધેલી પાજંદ શરેહોનો એવણના બાપે કરેલા ફારસી તરજુમા ઉપરથી ગુજરાતી ભાષામા તરજુમો કીધો હતો.

તા૦ ૫ મી અકટોબર.

આજ દીને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસપ આશાનાએ પેહલવી બુનદેહશનેનો ગુજરાતી ભાષામા તરજુમો કરી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના છાપાખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો.[2] એ તરજુમો તેના દીબાચામાં જણાવ્યા મુજબ દસ્તૂરજીએ અસલ પેહલવી બુનદેહશનેની એક નકલ ઈરાન મધે યજદજરદી ૭૭૬ (ઈ૦ સ૦ ૧૪૦૭) ના સાલમા મોબેદ રૂસતમ મેહરવાન મરજબાન શેહરીયારને હાથની લખેલી, તથા બીજી એક નકલ નવસારી મધે યજદજરદી ૧૧૩૯ (ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૦) ના સાલમા દસ્તૂર જમશેદજી જામાસપજી આશાનાને હાથની લખેલી હતી તે બંધે ઉપરથી મેળવીને કર્યો હતો

તા૦ ૨૫ મી અકટોબર

રોજ ૨૧ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી

મરણ—પટેલ ફરામદાર જીવણજી દાજીના—(ઉમર વર્ષ ૮૦) પટેલ કાવશજી બમનજીના વડા દીકરા[3] એવણ અતરેના ઘણાક નામીચા ખાનદાનોમા અસલથી પટેલ હતા, તેમજ આગલા વખતની અતરેની પારસી પંચાતના એક આગેવાન ડેહેના હતા

તા૦ ૪ થી નોવેમબર.

આજ દીને મુંબઈની શમસત પારસી અંજુમન શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આદરાનમા મળી હતી તે વેળાએ "બ દેબોદા" ની રસમ કરી કોઈ જરથોશતીએ પંચાત ઉપર મોકલેલી એક અરજી વાચવામા આવી હતી તેમા લખ્યુ હતુ કે "આપણા ટોળાના કેટલાક મરદો તથા ઓરતો ઘણાક ગુનાહ ભરેલા કામો કરેછે, અને અગર તેઓને વખતસર સજા નહી કરવામા આવેતો તેઓના પાપનો બોજો પંચાતના વડાને સરછે . જ્યારે આ બાબદ ઉપર વીચાર કરવા પંચાત મળશે ત્યારે જે બાબદ હું જાણું છું તે પંચાતને જાહેર કરશ" આથી ઉપલા ધણીને મજલિસમા આ પ્રમાણે પોકારવામા આવ્યો કે "આએ અરજીમાની બાબદ વીશે જે કોઈ ધણી કાંઈ જાણતો હોય તેણે આવીને પુરવાર કરી આપવુ " આનો કોઈએ જવાબ નહિ આપ્યાથી પંચાતે ઠેરવ્યુ કે જ્યારે આએ અરજી લખનાર પોતે બાહેર આવી તે સાબેત નથી કરી આપતો ત્યારે તેમા લખેલી બીનાનુ પાપ તેને સરછે. તોપણ પંચાતની ખાતરીઓ કે તેમા લખેલી બાબદો કેટલીક દરજજે ખરીછે માટે એવુ ઠેરવ્યુ કે ગામમા નશેઆવાર ફેરવી સર્વે જરથોશતીઓને જાહેર કરવુ કે કોઈભી ઓરતે સવારના સુરજ ઉગયા આગમજ અને સાંજના તે આથમયા પછી બાહેર કોઈભી કામસર નીકળવુ નહિ. અગર અગતસર નીકળવુ પડેતો કોઈ ખાતરીના માણસ સાથે જવુ, તથા રસ્તામા સાથે ફાનુસ

ફકત પુર્વે તથા પશ્ચિમે બે સામસામી ઓટલાઓ હતા, પણ બાજે વખત તે નાહનપરાના જરથોશતીઓને સર અવસરે પુરા નહિ પડી શકયાથી એ બંધે ઓટલાઓની વચેના ઊતર દક્ષણના ગાળાપર સુરતવાલા મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી ફરેજરે એક બીજો નવો ઓટલો બંધાવી તે તા૦ ૭ મી આગસટ ૧૮૪૫ ને દીને ત્યાની અંજુમનને સપુરદ કીધો હતો, તથા એજ દીને એ ધરમશાલાના અસલ બંધાવનાર શેઠ પાલણજી અઠુગરના દીકરા મરહુમ શેઠ બેજનજી પાલણજી કોટવાલે એ મકાનને લગતા અસલ ખત પત્રો વગેરે પોતાના સ્વાધીનમાથી પંચાતના સ્વાધીનમા આપ્યા હતા

[1] મુમબઈવાળા મરહુમ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સ જાણાના કાકા, તથા દસ્તૂર પેશોતનજી બેહરામજી સ જાણાના બાપના બાપાવા

[2] "બુનદેહશનેનો તરજુમો, પેહલવી જુબાન મધેથી ગુજરાતી જુબાનમો કીધોછે, માજદીઅશની દીનના લોકોને વાચવાને સારૂ એ કેતાબ શ્રી મુમબઈ મધે કમતરીન મોબેદ ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના કારખાનામો છપાઈછે તા૦ ૫ મી અકટોમ્બર શને ૧૮૧૯ અંગરેજી"

એ કેતાબનો તરજુમો કરનારનુ નામ "ટાઈટલ પેજ" ઊપર નથી, પણ દીબાચામા આ પ્રમાણે લખેછે

"કમતરીન બાંદગાર એરવદ એદલ બીન દસતુર દારાબ બીન દસતુર જમશેદ બીન દસતુર જામાસપ આશા નોસારીના રેહનારાએ એ કીતાબ શ્રી મુમબઈ મધે શને એજદેજરદી (૧૧૮૫) ના સાલથી પેહેલવી કીતાબથી તરજુમો ગુજરાતીભાષા શરૂ કરવા માંડયો હતો તે શને એજદેજરદી (૧૧૮૯) મા તમામ થાએઓછે તમામ માજદીઅશની દીનના શાહેમોને રોશન કરવાને વાશતે બનાવીછે"

[3] એવણ પોતાના વડા ભાઈ આ૦ જીવણજી કાવશજીના પાલક થવાથી ફરામજી જીવણજી કરી લખાતા હતા

ગખવુ. તેમજ નશેશાલારોને કોટના દરવાજા આગલ તથા બીજી જગાપર ફરતા રાખવા કે ઉપલા હોકમથી કોઈબી ઓરત ઉલટી ચાલે તેને નશાખાંનામા લાવી રાખવી. વળી કોઈબી ઓરતે મામાદેવી, ભુલેશવર, માહલક્ષમી, વાલકેસર, અથવા બીજા કોઈબી હિંદુનાં દેહડામા માનતા કરવાને જવુ નહિ, તથા હોલી બાળવાની ક્રિયામા પોતે અથવા પોતાના છોકરાઓને શામેલ કરવા નહિ. તેમજ કોઈબી ઓરતે મામાઆરજાની, તથા મેહમ અને બાવા બામમલ્લાની મુસલમાનોની દરગાહમા જવુ નહિ, તથા તાબુતની માનતા કરવી નહિ. તેમજ છઠી, ગડેલ, હજરત, વીગેરે હિંદુ તથા મુસલમાનોની માનતાઓ કરવી નહિ. અગર કાંઈ માનતા કરવી પડેતો જરથોસ્તી ધર્મને લગતી ક્રિયાઓ કરવી. વળી કેટલીક ઓરતો પોતે તથા પોતાના ધણી અને છોકરાઓને દોરા, ચીઠી, માદળીઆ, ઇત્યાદિ બ્રાહમણો પાસેથી લઈ પેહરાવેછે, માટે હવેથી કોઈબી ઓરતે બ્રાહમણ, સેવરા, તથા જોશીઓને ઘેર જવુ નહિ. અગર ઉપલા બંદોબસ્તોથી જેઓ ઉલટા ચાલશે તેઓને પચાત જાહેરમા શિક્ષા કરશે.

આની હેઠલ સઘળા અકાબરોની આગલની માફક સહીઓ કીધેલીછે.[૧]

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઇના દેશી રેહવાસીઓએ અત રેના "મેયર" તથા "આકટીંગ રીકારડર" મી૦ જે. એ. પોપને તેને વતન સીધારતી વેળાએ તેની દેશીઓ તરફની દીલસોજી તથા અપક્ષપાત ઇનસાફને માટે એક માન પત્ર આપ્યુ હતું. આ માનપત્રપર નીચલા પારસીઓની સહીઓ હતી.[૨]

Jamsetjee Bomanjee (વાડીઆ).
Hormasjee Bomanjee (વાડીઆ).
હોરમજજી દોરાબજી (લશકરી.)
Hormasjee ... (બનાજી)
Framjee Cowasjee (બનાજી).
Jehangir Nasserwanjee (વાડીઆ)
Jamsetjee Jejeebhoy
નશરવાનજી રૂસતમજી ...ના.
કુવરજી રતનજી જવાવા...
Burjorjee Nanabhoy (દાવ...

ભીખાજી મેહરજીની કંપની.
એદલજી ખરશેદજી (બાબશરર.)
Dhunjeeshaw Ruttonjee (કપરાબ)
Dinshaw, Nowrojee, (દીનશા દાદાભાઈ અને નવરોજજી છગાણ)
Cursetjee Manackjee (સરાફ).
Jehangir Framjee Nanabhoy (દાવર).
H Bhicajee (મેહરજી).
ડોસાભાઈ કુવરજી (બનાજી.)
ફરદુનજી મરજબાનજી.
Merwanjee Nowrojee M (જુને ફરાસીઆના)
Cursetjee Ardaseer (વાડી)
Sorabjee Cowasjee Patell
Ruttonjee Bomanjee (વાડીઆ)
Merwanjee Manackjee (મેહતા)
કાવશજી માણેકજી (આશબરનર.)
Cursetjee Cowasjee (બનાજી).
Furdoonjee Lamjee (પાંડે)
પેશતનજી ભીખાજી (પાંડે.)
D Cowasjee Manackjee (શાએર).
હોરમજજી નવરોજજી (નાળીએરવાળા.)
Framjee Bomanjee (સરાફ).
Framjee Hirjee (લાહેર)
પારશી ખુરશેદજી બેહેરામજી ગામડીઆ.
પારશી ફરામજી મનચેરજી કામાજી.
કુવરજી ભીખાજી (વીરા જોગીના).
Cursetjee, Sorabjee (ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ અને શોરાબજી વાછાગાંધી.)
દાદાભાઈ મેહરવાંનજી (મુગાના.)
Dadabhoy Jejeebhoy
માણેકજી કુવરજી (કલવેકર).
પારશી નવરોજજી ખરશેદજી.
બરજોરજી રતનજી (ઇસપીશગના.)
Bomanjee Hormasjee
પેશતનજી કાવશજી (નાળીએરવાલા.)
Cursetjee Rustomjee (વાડીઆ).
કુવરજી દાદાભાઈ (બનાજી.)
Byramjee Framjee (વાડીઆ)
Dossabhai Cursetjee (વાડીઆ).
ખરશેદજી જામાજી.
Dadabhoy Jeevajee (ગાંધી)
Framjee Ruttonjee (મુસ).
Muncherjee Furdoonjee (વછાકદાર).

---

૧ આ બંદોબસ્તોની નોધ મુંબઈની આગલી ના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે શેઠજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે

૨. તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૧૯

* જેઓના નામો ઇંગ્રેજીમાછે તેઓએ ઇંગ્રેજીમા અને ગુજરાતીમાછે તેઓએ ગુજરાતીમા પોતાની સહીઓ કીધીછે.

તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી૰ કાવસજી પીટીટ[1]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ માં સુરતથી મુંબઈ આવ્યા હતા, અને અતરે આવતા વ્યાપારીઓનાં વાહણોના દુબાસનુ કામ કરવા માંડયું હતુ. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ થી વાહણોના નોલની દલાલી તથા નેહાવ પુરો પાડવાનુ કામ કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા એવણના બીજ-વારના સસરા શેઠ જમશેદજી કુકાજી મજાઈના કલકતામા મરણ પામવાથી તેમની અશકેઆમતનો કબજો લેવા માટે એવણ ત્યા ગયા હતા, અને ત્યાંથી ડોઢ વર્ષમા પાંછા આવી કલકતા સાથનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. પાછ-લથી એમને વ્યાપારમા મોટું નુકસાન ગયું હતું.

આએ વર્ષમાં વલસાડ મધે શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઇએ એક દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી.[2]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કાલેનડર"[3] મા પારસીઓને લગતી નીચલી બીના આવેલી હતી.—

પારસી વાહણવતીઓ.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
અશીયા .	હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ . .	૪૦૨
ગુડ સકસેસ	જમશેદજી જીજીભાઈ	૫૪૫
જોની (બ્રોગ)	જમશેદજી જીજીભાઈ . .	૭૯
જાન બાનરમેન	વીરજલાલ, હોરમજજી (નવરોજજી નાળીએરવાળા) ની કંપની .	૭૫૪
બીલફોરડ	દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ અને કપ-તાન પેલી	૬૫૫
ફરાઇમ (બ્રોગ)	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ .	૧૫૩
શાહ બેહેરામગોર	જમશેદજી જીજીભાઈ	૭૫૧
શાહ બેહેરામગોર (બ્રોગ)	સોરાબજી ફરામજી વાડીઆ . ,	૧૦૧
સુલેમાની.	ફરામજી કાવશજી બનાજી .	૬૦૫
બ્યરણ કાશ્ટલ	ખરશેદજી અને જેહાંગીર અરદેસર દાદી	૫૫૧

ઈનસુરનસ સોસાઈટીના પારસી બાગીદારો.

જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર	૧
ફરામજી કાવશજી બનાજી	૧
હોરમજજી દોરાબજી સશકી . . ,	૧
જાગીરજી અરદેસર દાદી	૧
ખરશેદજી અરદેસર દાદી	૧
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ . . .	૪
પેશતનજી ભીખાજી પાંડે	૧
બ્યરશેદજી માણેકજી સરાફ	૧
જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.	૨
શોરાબજી કાવશજી પટેલ.	૧
કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની	૧
ફરદુનજી લીમજી પાંડે	૧
રતનજી બહમનજી વાડીઆ	૧
ફરામજી નાનાભાઈ દાવર	૧
અરદેસર ફરામજી વાડીઆ	૧
જમશેદજી જીજીભાઈ	૨
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ . .	૨
હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ	૧
હોરમજજી નવરોજજી નાળીએરવાળા..	૧

૧ મરહુમ શેઠ માણેકજી નશરવાનજી પીટીટના બાવા કેહછે કે એવણનુ કદ ઘણુ ઠીંગણું હોવાથી જે વેળાએ દુબાસનુ કામ કરતા હતા તે વેળાએ વાહણોના અમ-લદારો એમને "પેટી પારસી" કરી બોલાવતા હતા, જે ઉપરથી સાધારણ રીતે પારસીઓમા પણ "પીટીટ" કરી ઓળખાવા લાગ્યા હતા.

૩ The Bombay Calendar and Register for 1820 *Bombay, Printed for the Proprietors, by Jos Fras De Jesus*

૨ આ દરેમેહરમા આતશ પરઠેલા ન હતા, પણ ફકત મોબેદાપરેગરીના કામ સારૂ ઊપીલા કાઢેલા હતા. એ જગો અસલ દસ્તૂર જામાસ્પ બાઇજીના વખતથીજ દરેમેહર તરીકે હતી એ પછી તે મકાન પુરાણુ થવાથી આએ વર્ષમા શેઠ હોરમજજી (કે જેઓ પણ દસ્તૂર જામા-સ્પ બાઇજીના વંશનાજ હતા) એ રૂ૨૭૨૭॥=॥ ખરચી તે નવેસરથી પાછી બંધાવી હતી, અને તેમા ચેરાગ, વગેરેનો ખરચ તેવણ પોતાની હેયાતી સુધી પુરો પાડતા હતા આ માટે એવણે પોતાનુ છેલ્લુ વશીઅતનામું કે જે તા૦ ૨ જી જુલાઈ ૧૮૪૦ ને દીને કીધુ હતુ, તેની ૯ મી કલમમા નીચે મુજબ લખ્યુ હતું:—

" . . . . તથા દરેમેહેર એક વલસાડ-માહે તે પણ હમે બાંધીછે પણ એ મધે આતશ આદ-રાન નથી, ફકત રોજ ચેરાગ રાતના મુકેછે તેના વરશના ખરચના દર શાલ હમો આપીએછે . . . . "

એ પછી મરહુમ શેઠ હોરમજજીના મરણબાદ તેમની નઈઅતે તેમના વારેસો શેઠો ખરશેદજી તથા જા-ગીરજી હોરમજજી ચીનાઇએ તા૦ ૧૨ મી માર્ચ ૧૮૪૭ ને દીને પોતાને ખરચે એ દરેમેહરમા આતશ દાદગાહ તખ્તનશીન કરાવ્યા હતા

માણેકજી શેરાબજી પારખ....... ૧
ધનજીભાઈ નશરવાનજી બનાજી . . . ૧

*॰ આ મંડળીના ૧૦૦ શૅરો હતા. તેમાં ૬૨ યુરોપીઅનોના, ૨૭ પારસીઓના, ૭ હિંદુઓના, ૩ ફીરંગીઓના અને ૧ મુસલમાનનો હતો.

દરેક શૅરની કીમત રૂ૨૫૦૦૦) ૫ દરહજારની હતી.

પારસી વ્યાપારીઓ.

પેશતનજી બહમનજી હા૦ દાદાભાઈ પેશતનજી.
હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ.
ખરશેદજી અને જાગીરજી અરદેશર દાદી.
જમશેદજી જીજીભાઈ
હોરમજજી દોરાબજી લશકરી.
હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ.
ફરામજી કાવશજી બનાજી.
નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા.
જાગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજીવાડીઆ
દાદી રૂસતમજી.

પારસી દુકાનદારો તથા દારૂના વ્યાપારીઓ.

ભીખાજી મેહેરજીની કંપની.
લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની
પેશતનજી ભીખાજીની કંપની.
દાદાભાઈ કાવશજી માણેકજી (શાહેર.)
નશરવાનજી રૂસતમજી જશાવાલા.
પેશતનજી રૂસતમજી
બહમનજી નશરવાનજી (કાશીનાથ).
કુવરજી રતનજી જશાવાલા.
ધનજીશાહ (રતનજી કપટાન) અને ફરામજી (જીવાજી ઢોડી).
દીનશાહ (દાદાભાઈ) અને નવરોજજી (જીવાજી).

ચીન જનાર આડતીઆ.

ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ.

પારસી શીપ ચાંનડલરો

ફરામજી બહમનજી (સરાફ.)
ખરશેદજી, શેરાબજી, (ખરશેદજી ફરામજી વાડીઆ અને શેરાબજી વાછાગાંધી.)

પારસી લીલાંઉખાંનાંવાલા.

ફરાર અને એદલજી, (ખરશેદજી આખશર)

સરકારી ગોદીના માસટર બીલડરો.

જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ.
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ.
મેહેરાંમજી ફરામજી વાડીઆ.

રીકારડર કોરટનો પારસી દુબાશીઓ.

પેશતનજી એદલજી પાઠક.

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૬ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—બેજનજી માણેકજી કાબરા[૧]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એઓનું અતરે ગામડી દારૂનો તથા અરકનો રોજગાર શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફની મદદાયતા ફેલ કરતા હતા. તે પછે પોતાનું દુકાન શેઠ નવરોજજી મોટાભાઈને વેચી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ થી શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆ તથા શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવરની પેહેડીપર દાણા અને બીઆની દલાલી કરવા લાગા હતા. સુરતવાલા શેઠ ડાબાભાઈ રતનજી એ ટીના એવણ અતરે આડતીઆ હતા.

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૬ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ રતનજી એ ટી—ઉમર વર્ષ ૫૬) સુરતવાલા શેઠ રતનજી માણેકજી એ ટીના ત્રિજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપનાં મોહટા વ્યાપાર વનજના કામોમા પડેલા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ માં બાપના મરણ બાદ બે ત્રણ વર્ષે ભાઈભાઈઓમા તેમના હકોને માટે મોટો કજીઓ ઉત્પન્ન થયો, અને તે માટે ખાનગી રીતે તેમજ સરકારમા લડયાથી સઘળાઓ મોટી નૂકસાનીમા આવી પડયા હતા.

તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી.

મુંબઈની "એજ્યુકેશન શોસાઈટી" ની વાર્ષિક સભા આજ દીને મળી હતી, જે વેળાએ અતરેનો ગવરનર ધી રાઇટ હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજયો હતો. ત્યાં છોકરાઓની પરીક્ષા લઇ તેઓમાના દસ સર્વથી હુશીઆર છોકરાઓને રૂપાના ચાંદો ઈનામમાં આપ્યા હતા. એઓમા

---

[૧] શેઠ અરદેસર બહમનજી કાકાના બપાવા, તથા શેઠ ફરામરૂ નવરોજજી કાબરાજીના બાપના બપાવા એવણના બપાવા શેઠ ખરશેદજી ફરદુમજી કાબરા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૦ ને આસરે સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૩ લગણ તેમનું નામ અતરેના એક જાણીતા રેહવાસી તરીકે માલમ પડેછે તેમના એકજ દીકરા શેઠ માણેકજીનો રોજગાર પણ દારૂનોજ હતો

૬ ઇગ્રેજ, ૧ આરમીનીયન, ૧ હિંદુ, અને નીચના ૨ પારસીના છોકરાઓ હતા :—[૧]

મેહરવાનજી નશરવાનજી.

રૂસતમજી હોરમજજી.

તા૦ ૪ થી મારચ

આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસે એક મહેહનજર છપાવી હતી કે તેવણ આવતા જુન માસની ૧ લી તારીખથી "ધી બોમ્બે મનથલી મેગેઝીન"[૨] નામનુ એક માસીક ચોપાનયું મુબઈના ગવરનર તથા અતરેની "લીટરરી સોસાઈટી" ના પ્રેસીડંટ હાનરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનના આસરા હેઠલ તથા એક જાણીતા કેનમકેશની મદદથી બાહેર પાડશે. એમા સઘળી રાજદ્વારી અને લોકઉપયોગી બાબદો, સરકારી જાહેરનામાઓ, હુકમો, પરદેશની ખબરો, લગન, જન્મ તથા મરણની નોધો, અમલદારોની આવજાવ, તેમજ નીતિ, ફીલસુફી અને વિદ્યા હુનરની બાબદો, વારતાઓ, જન્મચરિત્રો, ગણિતના સવાલો, કવેતા અને બીજી ઘણીક પરચુટણ બાબદો અલાર નવાર ફારસી, આરબી તથા બીજી એશિઆખંડની ભાષાઓમા છાપવા કરવામા આવશે. તેનુ વાર્ષિક લવાજમ રૂ૪૦), છુટક નકલના રૂ૩॥.[૩],

---

તા૦ ૯ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

આજ દીને તારાપોર ગામમા મુબઈવાલા શેઠ વીકાજી મેહરજીએ એક દરેમેહર બધાવી પરઠાવી હતી.[૪]

તા૦ ૨૬ મી જુન.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (કે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—ડોશાભાઈ બરજોરજી મેહરૈમ દમાન[૫]—ઉમર વર્ષ ૪૫) સુરતવાલા શેઠ બરજોરજી સોરાબજી મેહરૈમંદમાનના બીજા દીકરા. એવણના હાથમા પોતાના વડવાઓને સરકારથી મલેલી કેટલીક જાગીરોનો ભાગ હતો, તે ઉપર એકાત જીદગી ગુજારતા હતા સુરતમા એવણ તે વેળાએ વગવાલા ગણાતા હતા.

તા૦ ૩૦ મી જુન

રોજ ૩૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી

મરણ—આ૦ માણેકજી નશરવાનજી પટેલ[૬]—ઉમર વર્ષ ૬૦) પટેલ નશરવાનજી નવરોજજીના દીકરા એવણ મુબઈના પારસીઓના મોટા ભાગને ત્યા પોતાના બાપની સાથે પટેલપણુ ચલાવતા હતા, અને બાપના મરણબાદ તેમની જગોએ અતરેની આગલી પારસી પચાતના એક અધિકારી ઠરયા હતા

તા૦ ૧૩ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી નાનાભાઈ ગજ્જર[૭]—ઉમર વર્ષ ૫૬) એવણ ગણદેવી ગામથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯) મા પોતાની પાચ વર્ષની વયે મુબઈ આવ્યા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ મા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીએ એવણને પોતાના વ્યાપારની આડત સોપી ચીન મોકલ્યા હતા. એ પછી એવણે ચીન ખાતે વ્યાપારને અર્થે ઘણી મની સાત સફરો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ થી એવણ પોતાનો એનાહેદો વ્યાપાર ચલાવવા લાગ્યા, અને તે કારણસર ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧) મા

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૬ મી ફેબરવારી ૧૮૨૦.

૨ The Bombay Monthly Magazine

૩ એ પછી તા૦ ૨૦ મી મેઈ ૧૮૨૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા મુલ્લા ફીરોજજીએ પાછી જાહેર ખબર આપી હતી કે એ ચોપાનયાના પુરતા ઘરાક ન મલવાથી હાલ તરત તે બાહેર પાડવાને મુલતવી રાખ્યુ છે

૪ આ દરેમેહરપર કરસી તખ્તી મારેલી નથી તેને પરઠાવાનો ઉલ્લેખ દાઉદીવાર એ૦ જમશેદજી પેશતનજી વલસાડીએ મેલવી આપ્યોછે

૫ સુરતવાલા મરહુમ ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ તથા અરદેશર ધનજીશાહ બાહાદુરના કાકા

૬ શેઠ મનચેરજી બહમનજી પટેલના બપાવા એવણના બાવા પટેલ નશરવાનજી નવરોજજી પણ પોતાના વખતમા અતરેના બેહદીનોના મોટા ભાગને ત્યા પટેલપણુ ચલાવતા હતા, તથા જાતે ખબરદાર અને પુર જરઈરીએ પોહચેલા હોવાથી મુબઈની આગલા વખતની પારસી પચાતના એક અફસર ઠરેલા હતા

૭ શેઠ રૂસતમજી નાનાભાઈ ગજ્જરના બપાવા, તથા મરહુમ સર કાવસજી જાહાંગીરજી રેડીમની નાઈટ, સી એસ આઈના સસરા એવણ "સપરા" ની અટકથી પણ ઓળખાતા હતા એવણના બપાવા શેઠ હોરમજી દોરાબજી કરી ગણદેવી ગામમા ગજ્જર તથા દોરીવતે લાકડાની માપણીનુ કામ કરતા હતા, જે ઉપરથી ગજ્જર કરી અટક પડી હતી તેમના વડા દીકરા શેઠ ધનજીભાઈ (તે અતરેવાલા જાણીતા મરહુમ શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીના સસરા) તથા બીજા દીકરા શેઠ નાનાભાઈ (તે શેઠ જમશેદજીના બાવા) તથા ત્રિજા અને ચોથા દીકરા શેઠો રૂસતમજી તથા દોરાબજી ગણદેવીમાજ પોતાના બાપીકા ધધામા પડેલા હતા, અને પાચમા દીકરા શેઠ રતનજી (તે અતરેવાલા જાણીતા શેઠ અરદેસર ફરામજી મુસના બપાવા) મુબઈ આવી ધધા રોજગારમા પડયા હતા

ગોવા તરફ ગયા હતા. એવણે કોટમા પીથાંવાલા મોહલામા હાલ જયા બાઈ મોટલાબાઈની આદરાનની દરેમેહરછે તેની પાસે એક આતશદાદગાહની દરેમેહર બધાવી હતી, તથા પોતાના જન્મ ગામ ગદેવીમા એક દોખમુ બધાવી તે તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૧૭ ને દીને પરહાર્યું હતુ. એવણેપોતાનુ નાણું કોઈ નવાબ નીજામઅલીખાનને પુરતી જામીનગીરી વગર ધીરવાથી મોટી રકમ ખોઈ હતી, અને તેથી પોતાનો બ્યાપાર પણ બધ કીધો હતો, તથા તે પછી થોડીક મુદતમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૪ થી આગસ્ટ.

રોજ ૫ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી શોરાબજી શેઠના[૧]—ઉમર વર્ષ ૬૩) શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના નાથલા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા બાપનાં મરણબાદ પોતાના ભાઈઓની સાથે મલી તેમના "શોરાબજી માણેકજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ થી છુટા પડી પોતાને હીસાબે થોડોક બ્યાપાર ચલાવતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા શેઠખાનદાનના કુટુબીઓએ "હોરમજજી ખુરશેદજીની કપની" ને નામે વીમાનો ધધો ચલાવવાને જે પેહડી કાઢી હતી તેમા એવણ પણ એક ભાગયા હતા.

તા૦ ૬ ઠી આગસ્ટ.

રોજ ૭ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૮૯ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી મેહરવાનજી બેહરા—ઉમર વર્ષ ૪૦) મધરાજના એક જાણીતા બ્યાપારી. એવણ પોતાના બાપની સાથે લાંબી મુદત સુધી મધરાજ ખાતેજ બ્યાપારને અર્થે જઈ વસેલા હતા, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૪ મી આગસ્ટ.

વલસાડની જરથોશતી અંજુમન તરફથી ગઈ તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૨૦ ને દીને ૫૭ જણાની સહીનો એક પત્ર મુબઈની પારસી પચાતના અકાબરો જોગ આવ્યો હતો, તેમા ત્યાના કોઈ મોબેદે એક પરણેલી ઓરતને તેનો ખાવદ હૈયાત હોવા છતા વલસાડથી મુબઈ લાવી તેની સાથે નાતરૂ કીધુ તે માટેની ફરીયાદ લખી મોકલી હતી, તથા અરજ કીધી હતી કે અમારે ત્યા ધગ્રેજી અમલ થયા પછી એ રીતે વાત ઘણી બેહદીછે માટે તમો સાહેબોએ એ બાબેના કાંઈ ઉપાય લેવા અને તે ઓરતને પોતાના પરણ્યા ખાવંદને પાછી સવાધીન કરી અપાવવી. વળી એની પછી બીજો એક પત્ર વલસાડથી ૬૨) જરથોશતીઓની સહીનો તા૦ ૧૨ મી જુલાઈ ૧૮૨૦ ની તેરીખનો એજ અકાબર સાહેબો ઉપર આવ્યો, તેમાં એવી મતલબનું લખાણ હતુ કે "હમારાં ગામ મધે હેવી રીત આગલ થતુ આવેછે" અને તેની શાહદતમાં એવાં કેટલાક આગલા વખતમા જીવતી ઓરત તથા મરદ છતા થયલા નાતરા કરનારાં ધણીઓના નામ નિશાંનની એક ટીપ મોકલી હતી.

આ બંધે પત્રો ઉપર વિચાર કરવાને મુંબઈની શમસત જરથોશતી અંજુમનની એક બેઠક આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આદરાનમાં મલી હતી તે વેળાએ એ બંધે કાગળો તપાસતાં એવું માલમ પડયું કે પેહલા પત્રપર સહી કરનાર કેટલાક ધણીઓએ પાછી બીજા પત્રપર પણ સહીઓ કીધી હતી, તથા જે નાતરાઓની ટીપ મોકલી હતી તેમાં પણ કેટલાક ખોટા દાખલાઓ હતા. વળી મુંબઈ મધે વશનારા વલસાડના મોબેદો તથા બેહદીનોને પણ આજની પચાતમા બોલાવી એ વિષે પુછયું, ત્યારે તેઓએ પણ કબુલ કીધું કે અમારે ત્યાં કોઈનો આ કોશ ન હોવાથી એવા ખરાબ કામો બનેછે, અને તે માટે તેઓ સઘળાઓએ પોતાની નાખુશી બતાવી તેનો ઉપાયો કરવાને અરજ કીધી.

આ ઉપરથી શમસત અંજુમને એવુ ઠેરવ્યુ કે વલસાડમાં આએ રીતે કરેછે તે જાણે મજહબી દોર ચલાવ્યા જેવુ છે, માટે આપણે વલસાડની અંજુમનનાં કાગળનો જવાબ લખી મોકલવો, અને તેમા જણાવવુ કે ઉપલી ઓરતને કાઢી લાવનાર મોબેદ શેઠ વીકાજી મેહરજીનાં જણાવ્યા મુજબ મુંબઈથી તેણીને લઈને પાછો વલસાડ ગયોછે, અને તેવણ (શેઠ વીકાજી) આગળ કબુલ કરી ગયોછે કે તે ઓરતને પાછી તેના અસલ ખાવદને સવાધીન કરી જે રીતે વલસાડની અંજુમન ઠેરવશે તે રીતે તે અમલ કરશે અગર તે મોબેદ એ રીતે નહિ કરે અને તે ઓરતથી હાથ નહિ ઉઠાવે તો તેને પોતાને, તે ઓરતને, તેણીના માબાપને, તથા બીજા જે કોઈ તે કામમા શામેલ હોય તેમને બેહ્આતબાર કાઢવાં, અને તે મોબેદપર ધગ્રેજની અદાલતમા પાચથી દસ હજાર રૂપીઆ સુધીની ફરીઆદી માંડવી, અને તે ફરીઆદીનો ખરચ અગર તમારી ગરીબ અંજુમનથી નહિ બની શકેતો ઉદવાડે તથા નવસારી તથા સુરતની અંજુમનપર લખી અમો મદદ કરાવવુ, અને અગર તે સાહેબો જો કાંઈ ખરચને સારૂ અમોને લખશે તો ફરીઆદીનો ખરચ અમો આપશુ. બીજુ એવુ ઠેરવ્યુ જે શ્રી ઉદવાડ, દમણ, નવસારી, સુરત, ભરૂચ, ખંબાત, કલીઆણ, તથા થાણાની અંજુમન ઉપર આપણી પંચાતને નામે

૧ શેઠ ખુરશેદજી ફરામજી શેઠના બાવા.

એકેકો જુદો કાગળ લખી ઉપર મુજબ વલસાડ મોકલેના પત્રની નકલ બીડની તથા સુચના કરવી કે કદાચ વલસાડની અંજુમન તમોને કાગળ લખે અને એ ઓરતના બાબમાં કાંઈ મદદ માગેતો તે બની શકે તે પ્રમાણે આપી ગરીબ અંજુમનનુ કામ બજાવી આપવુ. અગર કાંઈ બાબને વિશે અમોને લખશો તો અમોબી તૈયાર છૈયે.

એ રીતે ઠેડયા પછી વલસાડની શમસત અંજુમનની વતી ત્યાના દસ્તૂરજી ફરામજી રૂસતમજી તથા મોબેદ હીરજીઆરજી કાવશજી, જામાસપજી રૂસતમજી, માણેકજી મેહરામજી, નવરોજજી ભીખાજી; તથા બેહદીનો ફરામજી ધનજીભાઈ, ગોરાભાઈ દોરાબજી, ધનજીભાઈ ભીખાજી અને બહમનજી નાનાભાઈ એઓના નામનો એક કાગળ લખી તેમા ઉપલા ઠેડાવને મળતી બાબદ વીગતવારે લખ્યા ઉપરાત બીજીબી સુચના કીધી હતી કે પેશ મોબેદ અગર તે ઓરતને પોતાના ખાવંદને સવાચીન કરેતો તે બંધેને તથા તે ઓરતના માબાપને, તથા આશીરવાદ ભારનારા મોબેદોને, તથા બીજા જેઓએ એ કામમા મદદ કીધી હોય તેમને નાહન નવાડી તેનાની પાસે પટેમાનીની પતેત કરાવજો, અને તેમની પાસેથી તેમની મકદુર મુજબ કાંઈ જુજવી ધર્મ ખાતે તમારી પંચાતની નજરમા આવે તે લઈને તેમના જામીન લેજો કે ફરીથી એવા બદફેલીના કામો કરે નહિ.

આ કાગળપર નીચલા અંજુમનમા હાજર થાએના પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી.—[1]

ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, દસ્તૂર ખરશેદજી જમશેદજી જામાસપઆશાના, મુલા ફીરોજ બીન કાઉશ, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા, શેરાબજી વાપુરજી શેઠના, દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, નવરોજજી મેહરજી, કેખશરૂ શેરાબજી રેડીમની, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, આ૦ દોરાબજી ફરામજી પંથકી, નશરવાનજી બરજોરજી દાદીમરજોરના, જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, ખરશેદજી જીવાજી ગાંધી, રૂસતમજી જીજીભાઈ ગનદેવીના, માણેકજી મનચેરજી મેહતા, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, કાવશજી શેરાબજી, ધનજીભાઈ દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા, નશરવાનજી હોમજી પટેલ, હોરમજજી ભીખાજી મેહરજી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, વીકાજી મેહરજી, હોરમજજી ધનજી પટેલ, જમશેદજી જીજીભાઈ, એદલજી ખરશેદજી દાએવાએ (બાકસટરના), એદલજી પેશતનજી ધનજી રઈઆ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, પેશતનજી કાવશજી નાળીએરવાલા, શેરાબજી હોરમજજી, માણેકજી શેરાબજી પારખ, જમશેદજી કુવરજી જશાવાલા, નશરવાનજી રૂસતમજી જશાવાલા, કુવરજી રતનજી જશાવાલા, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ડોસાભાઈ કુવરજી બનાજી, નવરોજજી ખરશેદજી, દીનશાહજી કાવશજી ગાંધી, કાવશજી બહમનજી સરાફ, અરદેશર શાપુરજી રતનદોરાબના, કાવશજી બહમનજી બમનાના, હીરજી નવરોજજી હીરામાંનકના, નવરોજજી હોરમજજી મોટાભાઈ, મેહરવાંનજી નવરોજજી માણેકજી, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા, દસ્તૂર દારાબજી જમશેદજી જામાસપઆશાના, નશરવાનજી માણેકજી જમશેદજી દસ્તૂર, આ૦ હોમજી કોહીદાર પંથકી, આ૦ હોરમજજી ફરામજી હોજદાર, આ૦ રૂસતમજી બહમનજી કાગા, આ૦ ખરશેદજી જમશેદજી મોદી, ફરામજી પેશતનજી ગાંધી, આ૦ મેરનોશજી બરજોરજી દારાબપાલણના, આ૦ ખરશેદજી એદલજી વાછા.

તા૦ ૧૦ મી આગસટ

મુંબઈમા ગરીબોના બાળકોને કેળવણી આપવા માટે ઉભી થએલી મંડળીમાં[2] નાણા ભરનારાઓની એક સભા આજ દીને મળી હતી. ઓનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસ્ટન સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજયો હતો. તે વેળાએ એવુ ઠેડયુ હતુ કે આએ મંડળી તરફથી દેશી નિશાળોમા શિખવવા લાયકની ચોપડીઓ તૈયાર કરાવવી, તથા તે નિશાળોમા બીજા જોઈતા સુધારા કરવા. આ માટે એક જુદી કમીટી ઠેડવવી અને તેનુ નામ "ધી નેટીવ સ્કુલ એન્ડ સ્કુલ-બુક કમીટી"[3] રાખવુ, અને તેમા આએ ખાતાની કમીટીના અધિકારીઓ સિવાય બીજા ૧૨ દેશીઓ, જેમા ૪ પારસી, ૪ મુસલમાન, અને ૪ હિંદુઓને અધિકારીઓ ઠેડવવા.[4]

તા૦ ૨૮ મી અકટોબર

ગઈ તા૦ ૧૦ મી આગસટે ઠેડવેલી "ધી નેટીવ સ્કુલ એન્ડ સ્કુલ-બુક કમીટી" ની એક સભા આજ દીને મળી હતી જેમાં શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી

---

[1] શમસત અંજુમનની આ સભાની નોંધ તથા ઉપલા વલસાડ લખેલા કાગળની નકલ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારની એક અસલ ચોપડી જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમા નોંધી લીધી

[2] Society for promoting the Education of the poor

[3] The Native School and School Book Committee

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૬ મી આગસટ ૧૮૨૦

કાવશજી બનાજી, જમશેદજી એદલજી દસ્તૂર જામાસ્પ આશાના, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, રઘુનાથ કરશટના જોશી, વીનોબા સદાશીવ, વગેરે ઘણાક આગેવાન દેશીઓ ખીરાજ્યા હતા.

શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસે આ મંડળીના દેશી અધિકારીઓની તરફથી સભાને જણાવ્યુ કે અતરેની દેશી કોમોના આગેવાનો તથા આબરૂવાલા દેશીઓ પોતે આએ મંડળી સ્થાપવાના ફાયદા સારીપેઠે સમજેછે, અને છેલી સભા પછે તેઓએ પોતાની કોમોને વારંવાર એકઠી મેલવી આ મંડળીથી થતા ફાયદા, વગેરે સમજાવી તેઓના છોકરાઓને આપણી નિશાલોમા મોકલવાની ભલામણો કીધી હતી, પણ તેઓ દલગીરછે કે તેમના ચોકસ ભાગનાં મનમાં આવા બાતાઓ માટેના કેટલાક વેહમાએ મજબૂત જડ ઘાલેલી હોવાથી તેઓની સમજાવત ફોકટ ગઇછે.

શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ પણ આએ મતને એકમત થયા, અને તેઓએ વળી એમ પણ જણાવ્યું કે દેશી આગેવાનોનો હાન પોતાની કોમો ઉપર એટલો કાબુ નથી કે તેઓ આવાં અગત્યના કામોમાં શામેલ થવાને તેમને સમજાવી શકે, તોપણ તેઓ પોતે પોતાથી બનતી દરેક રીતની મદદો આપવાને તૈયારછે.

એ પછી આ મંડળીને લગતી નિશાલોમા શિખવવાને દેશી ભાષામાં ઉપયોગી ચોપડીઓ બનાવી તે સસતી કીમતે અથવા મુફત આપવાને તથા તેને લગતી ગોઠવણો કરવા માટે નીચના બાર દેશીઓની એક કમીટી મુકરર કીધી હતી.[1]

પારસીઓ.

શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી.
શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલ.
મુલા ફીરોજ બીન મુલા કાઉશ.

હિંદુઓ.

શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસ.
શેઠ નાગરદાસ હીરજી મોદી.
શેઠ રઘુનાથ કરશટના જોશી.
શેઠ સદાશીવ કાશીનાથ ચતરી.

મુસલમાનો.

મુંબઇનો વડો કાજી.
કાજી ગુલામ હોશેન.
શેઠ મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબા.
શેઠ મહમદઅલી રોગે.

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૨૦

તા૦ ૨ જી નવેમબર.

રોજ ૩૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી અરદેશર બાકસટર[2]—ઉંમર વર્ષ ૬૦) શેઠ અરદેશરજી કુવરજી હામેવાળાના દીકરા. એવણ મુંબઇના એક જાણીતા લીલાંડિબાંનાવાલા હતા, તથા ઘણા વર્ષ લગણ મીશીઅર્સ જે. બાકસટર એન્ડ કંપની, બાકસટર ફેરાર એન્ડ કંપની તથા ફેરાર એન્ડ એદલજીની કંપનીમા ભાગ્યા હતા. તે પછી તા૦ ૨૧ મી અકટોબર ૧૮૧૫ થી પોતે એપનાએ હમામ સ્ટ્રીટમા "એદલજી અરદેશરજી એન્ડ સનસ" ને નામે લીલાંડિબાંનું તથા "કમીશન એજંટ" ની દુકાન ઉઘાડી હતી. એવણ તે વેળાએ અતરેના અંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧૨ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી નાનાભાઈ દાવર—ઉંમર વર્ષ ૬૬) દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ માં પોતાના બાપનાં મરણ પછી તેમની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીનો વહીવટ પોતાના ભાઇઓ તથા પિત્રાઇઓ સાથે ચલાવતા હતા. તે પછી એવણે પેહડીના બીજા ભાગ્યાઓ ઉપર ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ઈનસાફની અદાલતમા ફરીયાદી માડી હતી. આ ફરીયાદીનો ફડચો ઘણો લંબાણ હોવાથી કોરટે તે શેઠો જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ તથા ફરામજી કાવસજી બનાજીની લવાદી હેઠળ સોપ્યું હતુ, જેઓએ ઘણી લાંબી મુદતે ઈયાને તા૦ ૨૨ મી મારચ ૧૮૧૭ ને દીને પોતાનુ લવાદનામુ લખી આપી તેનો નીકાલ આણ્યો હતો. તેટલા અરસામા એવણ ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર પોતાને હીસાબે ચલાવતા હતા. આ માટે એવણનુ "ગંજાવર" નામે એક મોટું સફરી વાહણ પણ હતુ. તે વેળાની મુંબઇની પારસીની પંચાએતના એવણ પોતાના બાપની જગોએ દાવર ઈયાને વડા અકાબર હતા.

[2] શેઠો દાદાભાઈ તથા બહમનજી ડોસાભાઇ, રૂસતમજી પેશતનજી અને બાપુજી હોરમજજી બાકસટરના બાપાવા એવણના બાવા શેઠ અરદેશરજી કુવરજી હામેવાળા પણ અતરેના એક જાણીતા ગ્રહસ્થ હતા

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧.

આએ વર્ષનાં "બામ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ૯ ગ્રેજી કાલેનડરમાં[1] પારસીઓને લગતી નીચલી ખીના આવેલી હતી :—

પારસી વાહુણવતીઓ.

ગયાં વર્ષના કાલેનડરમા નોધેલા ઉપરાત નીચલા વાહણો આએ વર્ષમા ઉમેરાયાછે.

વાહુણનું નામ	માલેક.	ટણ.
ફ્રાનવાલીસ	જમશેદજી અને નવરોજી નશરવાનજી વાડીઆ	૬૬૦
ડાઉનટેસ આફ લડન	મેહેરવાનજી (હોરમજીભાઈ) અને ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ	૨૬૦
હેના ...	હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને મો૦ હીયેરન . . .	૪૯૨
હેબ્રત	તુલસીદાસ માણેકજી (શેરાબજી પારખ)	૫૭૬
લારડ કાસ્ટલરે.	હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, નાગરદાસ હીરજી મોદી અને કપતાન એ૦ ડી ફ્રોગસ	૭૮૫
માર્ગ્વસ (ગ્રોજ)	મેહેરવાનજી (હોરમજીભાઈ) અને ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ . .	૧૫૩

નેટીવ સ્કુલ એન્ડ સ્કુલ-બુક કમીટીના પારસી અધિકારીઓ:

રતનજી બહમનજી વાડીઆ.
ફરામજી કાવશજી બનાજી.
મુલ્લા ફીરોઝજી કાઉશજી.
હોરમજજી ધનજી પટેલ.

એ ઉપરાત બીજી બધી બાબદો છેલા કાલેનડરની માફકજછે. ફકત પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શેરાબજી માણેકજી પારખનુ નામ ઉમેરાયલુ છે, તથા પારસી પીનાઉખાનાવાલાના તરફે "ફરાર અને એદલજી" ને બદલે "એદલજી બરજોરજી (બાકસ્ટર) એન્ડ સનસ" નુ નામછે.

તા૦ ૮ મી મારચ.

રોજ ૬ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીભાઈ દાદાભાઈ દારૂખાનાવાલા—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી દારૂખાનાવાલાના બીજા દીકરા. એવણ અતરેના સરકારી તોપખાનાને માટે બારૂટ બનાવવાના કારખાનામા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૭ થી વડા "આમીસર ૨" ના ઓધ્ધા ઉપર હતા.

તા૦ ૧૪ મી મારચ.

રોજ ૧૨ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી ભીમજી મોદી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ ભીમજી રૂસતમજી મોદીના નાધનાં દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપારનાં કામોમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૯ મા તેમના મરણ બાદ પેહેડીમાથી પોતાનો ઈજાકો ખેંચ કરી સુરત ખાતે જઈ વસ્યા હતા, અને ત્યાજ પોતાનો રોજગાર ચનાવી મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી મારચ.

રોજ ૨૧ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ બરજોરજી જીવણજી—ઉમર વર્ષ ૭૪) નવસારીવાલા પોલીઆ દેશાઈ જીવણજી માણેકજીના બીજા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮ મા પોતાના વડા ભાઈ દેશાઈ ટેહમુલજીના મરણથી તેમના દીકરા જામાસ્પજીની સાથે મલી કેટલીક મુદત સુધી પોતાના બાપને લગતો દેશાઈગીરીનો વહીવટ ચલાવ્યો હતો. એ પછી બનને કાકા ભત્રિજાઓને કાઈ લાગ ભાગને લગતી ભાજઘડ નિકલ્યાથી વરોદરા ખાતે ગાયકવાડની દરબારમા પણ જવુ પડયુ હતું, અને તેનો ફેસલો નકી થાય તેટલામા એવણનું મરણ નિપજયુ હતું.

તા૦ ૪ થી આપરેલ.

રોજ ૩ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારી મધે શેઠ હોરમજજી મનચેરજી ભાભાએ બધાવવા માડેલાં દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી.[3]

---

[1] The Bombay Calendar and Register for 1821 *Bombay, printed for the Proprietors, by Jos Francisco De Jesus*

[2] સુરતવાલા શેઠ હોરમજજી ફેખશર મોદીના બપાવા

[3] એ દોખમાની સામેજ એવણે એક શગડી બધાવેલીછે તે ઉપર જે તખ્તી મારેલીછે તેમા આએ ઊપલો દીવસ એ દોખમુ તથા સગડી બધાવવાનો કરી લખેલોછે પણ એ દોખમુ તો એની પછી બે વર્ષે એટલે તા૦ ૬ ઠી મારચ ૧૮૨૩ ને દીને પરસાયુ હતુ, જેનો સપુરણ અહેવાલ તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૨૩ ના "મુમબઈના શમાચાર" પત્રમા છપાયો હતો, જે માટે એ૦ જામાસ્પજી શેરાબજી દસ્તુર મેહરજી રાણા કેટલીક જુની નોધો ઉપરથી અમોને જણાવેછે કે એ તખ્તીમા લખેલા દિવસે દોખમાનો તાણો પુરાયો હતો

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૧૧ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—કુવરજી રતનજી જશાંવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૬) શેઠ રતનજી જશાજી જીવણજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા પોતાના બાપનાં મરણથી પોતાના* ભાઇઓની સાથે મળી તેમની ઇંગ્રેજ બજાર માહેની વીનાયતી સામાણની મોટી દુકાન ચલાવતા હતા. એ દુકાનનુ કામ એવણે દર દેશાવરો સાથે ઘણી સારી રીતે વધારયુ હતુ, તથા તેની ઘણેક ઠેકાણે શાખાઓ ઉઘાડી હતી. એવણ અતરેના ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમા મારીપેઠ જણાયલા હતા.

તા૦ ૨૬ મી આપરેલ.

રોજ ૨૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર દારાબજી રૂસતમજી સંજાણા—ઉમર વર્ષ ૭૫) સુરતવાલા દસ્તૂર રૂસતમજી મેહેરામજી સંજાણાના નાધના દીકરા. એવણ મુબઈ મધે પોતાના દીકરા દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાની સાથે આવ્યા હતા, અને ચદનવાડી ખાતેની શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની દરેમેહરના વડા પથકીનુ કામ ચનાવતા હતા.

તા૦ ૨ જી મેએ.

રોજ ૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—જીવાજી મેહરવાનજી ગારડીન[1]—ઉમર વર્ષ ૪૯) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ ને આસરે સુરતથી અતરે આવી લશ્કર ખાતાના કપટાન ગોરડનની નોકરીમા રેહેતા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા તેની સાથે સીરગાપટામની લડાઈમા ગયા હતા. તે પછી અતરે આવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ મા મજકૂર કપટાન ગોરડન "આરમી કલોઠીંગ" ખાતાનો એજંટ થયો હતો, અને તેણે એવણને ઉપલા ખાતાના મનેજર, તથા "હેડ-ઓવરસીયર" કીધા હતા, કે જે ઓહદો એવણે પોતાના મરણ લગણ બજાવ્યો હતો.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૧૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરી[2]—ઉમર વર્ષ ૫૬) સુરતવાલા શેઠ જમાસપજી ફરામજી ભાવનગરીના બીજા દીકરા. એવણ ભાવનગર ખાતે પોતાના બાપે સ્થાપેલી વ્યાપારની પેહડી, તેમજ નામદાર ઈસ્ટ ઇડીઆ કંપનીની, તથા મુબઈવાલા જાણીતા વ્યાપારી શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની રૂની આડતનુ કામ, તથા ભાવનગરના ઠાકોરનુ શાહુકારું ચલાવતા હતા. એવણે ભાવનગર જીલ્લાના ઉદની ગામમા એક મોટો અમાડો પશુ ઢોરોની તરસ છીપાવવાને માટે બધાવ્યો હતો. સુરતની પારસી અંજુમનના એવણ એક આગેવાન હતા.

---

[1] શેઠ નસરવાનજી કાવશજી દારૂખાનાવાલાના શશરા

[2] એવણના બાવા શેઠ જમાસપજી ફરામજી ભાવનગરી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૦ ને આસરે પેહલવેહલા સુરતથી ભાવનગર ખાતે વ્યાપારનાં કારણસર ગયા હતા ત્યા એમનો વગવસીલો વધવાથી ઠાકોર સાહેબે એમને બીન દેહસ્ત વ્યાપાર કરવાની છુટ આપી તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૭૬૫ ને દીને નીચલો પરવાણો કરી આપ્યો હતો:—

" ૐ ॥ લા૦ પડત શ્રી ભાદવરાઓજી વા૦ અધાર
" જમાશજી જત તમો વેપાર ભાવનગર મધે કરશો તે
" મધે રઆત ટકા ૨૦ વીશની કરશુ ખાતર જમેથી
" માલ મગાવજો વેપાર કરજો તે વાતનો શરકારનો
" કોલછે કોઈ મુઆહેમ થાશે નહી શવત ૧૮૨૨ ના
" કારતગ શુદ ૩ "

વળી એજ પ્રમાણે તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ ૧૮૦૬ ને દીને એવણના માલની જગાતમા દર ખાડીએ એક આનો ઓછો કરવા માટે નીચલો પરવાણો કરી આપ્યો હતો.—

રાવલ શ્રી
વખતસંઘજી
અભેસંઘજી

" લા૦ રાજશ્રી વખતસઘજી વા અંધારૂ જમાશજી
" ફરામજી જત તમે શા૦ મોતી જીવરાજની મારફત
" તોલામણી તથા દલાલી તથા સુખડીનુ ખાડી ૧ એક
" રૂ૦॥। અકે રૂપૈઆ પુણો આપતા તેમાથી દરબારે
" તમને શવત ૧૮૬૨ ના શ્રાવણ બીજા શુદ ૧૫ થી
" દોકડા ૬। અકે દોકડા શવાછનો રઆઅત કરીછે તે
" પરમાણે હવેથી શાલ બ શાલ તમે દરબારમા આપજો
" ને દરબાર પણ તમારી પાશેથી ઇ પરમાણે હવેથી ખાડી
" ૧ એક રૂ૦॥≡ અકે રૂપૈઆ અરધો ને આના ત્રણ
" લેશે તેથી વધુ લેશુ નહી—શવત ૧૮૬૨ ના શ્રાવણ
" બીજા શુદ ૧૫ "

ઉપલા બ વે પરવાનાઓની અસલ નકલ એવણના એક વારસ શેઠ ફરામજી જમાસપજી ભાવનગરી પાસે મોજુદછે, એ મુજબ એવણ ભાવનગરમા વ્યાપારી પેહડી સ્થાપી રૂ, વગેરેનો સુરત તથા મુબઈ સાથે વ્યાપાર ચલાવતા હતા એવણે ભાવનગર મધે ઘોઘાના દરવાજા બાહેર ભીડભજન માહદેવની પાસે એક મોટો પથ્થરની વાવ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૩ મા બધાવી હતી, કે જે હજુ લગણ ત્યા મોજુદછે એવણના વડા દીકરા શેઠ પેશતનજી જમાસજી ભાવનગરી પણ પોતાના બાપની ભાવનગર તથા સુરત ખાતેની વ્યાપારી પેહડી ચલાવ્યા ઉપરાત સુરતની પારસી પચાયતના એક આગેવાન હતા.

તા૦ ૧૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર ટેહમુરપજી કાઉસજી મીરજાં[1]—(ઉમર વર્ષ ૭૦) ઉદવાડેવાલા આ૦ કાઉસજી રૂસતમજી મીરજા ખુશરો પ્રિગના વડા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા પોતાના કાકા દસ્તૂર પેહરામજી રૂસતમજીના મરણથી તેમની જગોએ ઉદવાડેના દસ્તૂર ઠેરવ્યા હતા. એઓમા જરથોસ્તી દીનઆઈનને લગતી ઘણી માહીતગારી અને ફારસી તથા પેહલવી ભાષાઓનું સારૂ ગ્નાન હતુ. તે સાથે એવા બંદુક, તલવાર, વીગેરે હથિયારો સારી રીતે વાપરી જાણનારા, તેમજ એક સુનદા ઘોડેસ્વાર હતા.

તા૦ ૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી મનચેરજી દેસાઈ[2]—(ઉમર વર્ષ ૬૪) નવસારીવાલા દેસાઈ મનચેરજી ખુરશેદજીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપનો નવસારી કસબાને લગતો કારભાર ચલાવતા હતા, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા તેમના (બાપના) ગાયકવાડ સરકાર સાથેના કાંઈ વાંધાનો ફૈસલો લાવવાને એવણ મુંબઈ ખાતે નામદાર ગવરનર જોનાથન ડંકનની મોલાકાતે આવ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા બાપના મરણ બાદ અગીઆર દિવસે, એટલે તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૧૦ ને દીને આનંદરાવ ગાયકવાડે એવણ ઉપર એક પત્ર[3] લખી એમને દેશાઈગરીનો વહીવટ પોતાના વડીલોની માફક ચાલવાને રેસીડંટ મેજર કરનાકની ભલામણ ઉપરથી એક સનદ કરી આપી હતી. એવણને ગાયકવાડી સરકાર તરફથી "ટોનાશર" નામે રૂ૧૦૦૦) ની વાર્ષિક ઉપજવાલું એક ગામ ઈનામમા મલ્યું હતું, નવસારીની જરથોસ્તી અંજુમનના એવણ પોતાના બાપના મરણ પછી વડા આગેવાન હતા.

તા૦ ૩૦ મી આગસ્ટ.

મુંબઈની સરકારી ગોદીના વડા માસ્ટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ કે જેવણ આજ દીને પોતાના મરણને છેક કાંઠે આવેલા હતા, તેવણે તા૦ ૮ થી આગસ્ટ ૧૮૧૮ ને દીને ઇંગ્લાંડ ખાતે "કોરટ-ઑફ-ડાએરેકટરસ" ઉપર પોતાની લાંબા વખતની અને નીમકહલાલી ભરી નોકરીના બદલામા કાંઈ જાગીર ઈનામ તરીકે મેલવવાની અરજ કીધી હતી, તેના જવાબની તેવણ આશામા હતા તેવામા એકાએક બીમાર પડી ગયા, અને પોતાના કુટુંબને પછવાડેથી તે મને ઈથા નહિ એવી ફીકરમા હતા. આથી તેવણે પોતાના બીછાના ઉપરથીજ એક પત્ર અતરેની નામદાર સરકાર ઉપર લખી ઇંગ્લાંડ ખાતે કોરટને તેવણની આ આશા વિશે જણાવવાની અરજ કીધી હતી. આ એવણની અરજનો નામદાર સરકાર તરફથી આજ દીને એવણના ભાઈ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે જવાબ આવ્યો કે તમારી અરજ બાહલ રાખીછે. આથી એવણે પોતાના મરણની છેક છેલી ઘડીએ ઘણા ખુશાલ થઈ સાંજના ત્રણ વાગે સરકારના વડા સેક્રેટરી મી૦ ફરાંસીસ વારડન ઉપર એક પત્ર[4] લખી પોતાનો ખુશીનો ઉભરો સરકારને જણાવ્યો, તથા પોતાને છેલી ઘડીએ મલેલા આ દીલાસાને માટે તેમનો ઉપકાર માનયો. એ પછી થોડાક કલાકમા એવણનો પ્રાણ બંધ થઈ ગયો હતો.

---

[1] ઉદવાડેવાલા દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાના બપાવા તથા મરહુમે ઓમેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના મામા

[2] નવસારીવાલા દેસાઈ પેશતનજી ખુરશેદજીના બપાવા

[3] એવણના બનિજા શેઠ ટેહમુરપજી જમશેદજી દેસાઈએ તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી ૧૮૯૫ ને દીને મુંબઈના ગવરનર રાઈટ હાનરેબલ બાન અરલ ઑફ કલેર જોગ કરેલી એક અરજીમા એ પત્ર નીચે મુજબ ટાંકયોછે —

"Your Father Muncherjee Cursetjee having died this letter is issued to you—to direct that you continue to do the business of the Dessovship as he did—your Rights, Customs, Gifts, Khatta, Estates and mortgaged Lands, with whatever else you have enjoyed from the time of the late Pillyjee Row to this time you are to continue to enjoy from generation to generation."

[4] આ પત્રની નકલ તા૦ ૧૯ મી અકટોબર ૧૮૨૧ ના "બોમ્બે કુરીઅર" મા નીચે મુજબ છપાઇછે :—

To

FRANCIS WARDEN, Esq.,
CHIEF SECRETARY TO GOVERNMENT
BOMBAY.

Honored Sir,

The promptness with which His Excellency our Noble Governor and the Members of the Council have complied with my last wishes, and the celerity with which you have condescendingly forwarded to me through my brother Hormarjee the welcome communication have calmed my dieing moments and smoothed my discent into my Tomb

My dissolution Sir, is now quivering upon my dieing lips, yet it would be refusing myself an unpurchasable consolation were I not to indulge myself in acknowledging even with my last breath the gratitude I owe to that upright and intelligent character the present worthy Superintendent His valuable advice has in numerous instances been of the most important use to me while I have often experienced the most heartfelt gratification by the readiness with which he has uniformly concurred in my humble opinions

My breath is going Sir, and you and the service

તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૦ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૬૭) શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ નાહનપણથીજ અતરેની સરકારી ગોદીમા પોતાના બાપની સાથે રહેલા હતા, અને ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ મા તેમના મરણ પછી તેમની જગોએ બીજા "માસ્ટર બીલડર" થયા હતા. તે પછી પોતાના પિત્રાઈ શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆનાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા મરણ પછી એવણને વડા "માસ્ટર બીલ્ડર" ની જગા મળી હતી. વાહણ બાંધવાના હુનરમાં એવણ પણ ઘણાજ ખબરદાર હતા, તથા જ્યાં લગણ પોતે વડા "બીલડર"ના ઓધ્ધાપર હતા તેટલા અરસામા ૧૬ લડાએક મનવારો તથા ૪૦ મોટા મફરી વાહણો બાંધ્યા હતા. આ એવણના કામોને માટે એવણને પણ આડમીરલટીના લારડો, કોરટ આફ ડીરેક્ટરો, તથા અતરેના ઓનરેબલ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અધિકારીઓથી વારંવાર શાબાસી તથા ઈનામો મળ્યાં હતા. એવણની કીમતી નોકરીઓના બદલામા નામદાર સરકાર તરફથી એવણના મરણ પછી તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૧ ને દીને એમના વારેસોને ૨૬૦૦૦) ની વાર્ષિક ઉપજવાળી જમીન મુંબઈ તથા છાસટીમાં મળી બક્ષેશ આપી હતી. મુંબઈની પારસીની પંચાતના એવણ પ્રમુખ હતા, તથા સઘળા જાહેર કામોમાં આગેવાની લેતા હતા.

તા૦ ૨ જી સપટેમબર.

આજદીને મરહુમ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆનાં ઉઠમણાંની મજલેશમાં તેમના દીકરા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ રૂ૨૦૦૦) ની રકમ પંચાતના ધર્મ ખાતામા આપી હતી.

વળી એજ દીનેની મજલેશમા સર્વે અંજુમનના એકમતથી મરહુમ શેઠ જમશેદજીની જગોએ તેમના ભાઈ શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆને પંચાતના અકાબર ઠેરવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ આંનઘર હોરમજદીઆર[2]—ઉમર વર્ષ ૭૭) એવણ ભરૂચના વતની હતા, અને કદમી રોજમાહની પેહલી તકરારોની વખતે ભરૂચમા કદમીઓની તરફથી મોટો ભાગ લીધો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ માં મુલા કાઉસ રૂસતમ જલાલની સાથે કેહછે કે એવણ પણ ઈરાન ગયા હતા, લેકીન ત્યાં જઈ એકુ વર્ષમા તુરત પાછા ફરયા હતા.

તા૦ ૨૦ મી અકટોબર.

મરહુમ શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆને તેમનાં મરણ વખતે આપેલી કબુલાત મુજબ આજ દીને તેમના વારેસોને મુંબઈની સરકાર તરફથી ૨૬૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાળી જમીન (તેમા ૨૪૦૦૦) ની પેદાયશવાળી છાસટીમા અને રૂ૨૦૦૦) વાળી મુંબઈમાં) ઈનામ દાખલ આપવામા આવી હતી.[3]

---

have my dieing blessing My life has been devoted to the service and all I now pray for, is that I will be remembered by the Hon'ble the Government Board to the Hon'ble the Court of Directors May the all directing Providence prosper you all. God prosper you. Adieu, Adieu, Adieu.

(Signed) Jamsetjee Bomanjee

Bombay 30th August 1821 3 P. M.

આ પત્ર વિષે "કુરીઅર" ના એજ આંકમા નીચલા મોતેબર વિચારો છપાયા હતા :—

"We publish an interesting letter from the late Builder Jamsetjee Bomanjee, of which we have obtained a copy, conveying to the Government his expressions of gratitude for its ready *compliance with an* anxious appeal which he had preferred for its protection, a few hours before his dissolution. Jamsetjee Bomanjee had for some time back been in expectation of receiving from the Court of Directors an official communication of a grant of land which he had solicited, as a reward for his long and faithful services. *On his death bed* his moments were embittered by the non receipt of the Courts determination, and by the consequent apprehension of leaving his family in distress. *He was* pressed by his relatives to address the Government to beseech its anticipation *of the* Courts liberality *He followed* the *advice with a full* confidence, in the justice of a benign administration, and survived to receive the gratifying proof that his confidence had not been misplaced, he just lived to be informed, that his wishes had been complied with, and to dictate the following effusions of a grateful heart, towards a Government *which had* thus beneficently extended a boon of the greater value as it was conferred with so ready a munificence."

[Bombay Courier, 13th October 1821]

[1] આ બધી બાબદોની નોધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના કારોબારનું દફતર કે જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા કીધેલીછે.

[2] મરહુમ શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાબુકવાલાના બાપાવા, તથા ભરૂચવાલા મી૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીના મામાવા

[3] આ બાબેના એવણના વડા દીકરા શેઠ ... નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ ઊપર તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૧ ને દીને ચી૦ ચીફ શેક્રેટરીની ... ૧૪૬૯ વાલા આવેલા પત્રમા લખેછે કે, ... પેહલા—

"That the Honorable the Governor in Council has caused orders to be issued to the Collector of Bombay and in the Northern Concun to grant ... to your late

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

આજ દીને અતરેની સરકારી ગોદીમા નામદાર ...ટ ઇંડીઆ કંપનીને સારૂં બાંધેલુ ૮૪ ટોપોનુ વાહણુ "ગેનજીસ" પાણીમા ઉતારવાની ક્રીયા નામદાર ગવરનર એલફીનસટને કીધી હતી. એ વાહણુ મરહુમ વડા માસ-ટર બીલડર શેઠ જમશેદજી બેહમનજી વાડીઆના ઉપરી-પણા હેઠળ બંધાયુ હતુ, અને આ ક્રીયાની શેરટ તેમના

...ther's family subject to the confirmation of the ...onorable the Court of Directors lands yielding an annual rent of Rupees six thousand by transferring in such manner as may be agreeable to you with the consent of the Ryots"

...lsette	Rs 4,000
...ombay	„ 2,000
	Rs 6,000

એ મૂજબ રૂ૬૦૦૦) ની પેદાયશની જમીન એઓ-ના વારેસોને આપવાનુ નકી કીધા પછી તા૦ ૨૯ મી ...બેવારી ૧૮૨૨ ને દીને મી૦ ફરીશ શેક્રેટરીએ શેઠ ...વરોજજી પર એક કાગજ લખી સીઅન તથા પરેલ તરફ ...૨૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાળી જમીનનો કબજો ...આપ્યો હતો તે પછી એ જગાનુ કાએદાસર "ડીડ ...ઑફ કનવેયનસ" તા૦ ૨૯ મી મેએ ૧૮૨૮ ને દીને ...સરકાર તરફથી તેમના શેક્રેટરી મી૦ જાન બાકસની ...કી સુધાનુ શેઠો નવરોજજી, મનચેરજી, અને ડોશાભાઇ ...જમશેદજી વાડીઆને તેમના મરહુમ બાપની વતી કરી ...આપ્યુ હતુ એ પછી છેક્ષા બધે ભાઇઓ સાથે સમ-...તી કરી એ જગાનો કબજો એઓમા શેઠ નવરોજજી ...પોતાને હસ્તક રાખ્યો હતો. ત્યારબાદ એઓમાની ...ડીક જગા કે જે પરેલના સરકારી મેહેલની નજદીકમા ...ી તે એ મેહલનો કમપાઊંડ વધારવાને માટે સરકારે ...૦ ૭ મી નવેમબર ૧૮૫૭ ને દીને મી૦ યંગ શેક્રેટ-...રી થકી સાથેનુ એક લખત કરી શેઠ નવરોજજી ...પેથી લીધી હતી, અને તેની કીમતના બદલામા એઓને ...સટીમા મળેલા ગામોનો જે દર વર્ષે રૂ૭૧૧—૭—૭ ...નો થોકો ભરવો પડતો હતો, તેમાથી રૂ૫૧૧) બાદ ...ા હતા અને દર વર્ષે ફકત રૂ૨૦૦—૭—૭ નો ...કો ભરવાનુ ઠેરવ્યુ હતુ આ જગાનો થોડોક ભાગ ...હમા એઓના એક વારસ શેઠ ખરશેદજી નવરોજજી ...એઆના સ્વાધીનમાછે

એ ઉપરાત રૂ૪૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાળી ...મીન જે છાસટી ભણી આપવાને સરકાર તરફથી હોકમ ...ા હતો તે મૂજબ પ્રથમમા તો એમને કાંઇ ત્યા જમીન ...આપવામા આવી નહિ, પણ એમના કાકા શેઠ હોરમ-...જી બેહમનજી વાડીઆને હસ્તક જે છાસટી માહેલા ...ક ગામો હતા અને જેમને પેટે તેઓ દર વર્ષે ...૬૮૪—૦—૯૩ રેસનો થોકો સરકારમા ભરતા હતા, ...થી સરકારે તેઓ સાથે તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૭ ...ને દીને એક પત્ર લખી એવી ગોઠવણ કીધી હતી કે ...ા થોકાના રૂપીઆમાથી શેઠ હોરમજજીએ રૂ૪૦૦૦) ...વર્ષે પોતાના મરહુમ ભાઇ શેઠ જમશેદજીના વારેસોને ...ને સરકારે એટલી પેદાયશવાળી જમીન છાસટીમા ...આપવાને કબુલ કીધેલુ તેના બદલામા રોકડા ભરવા, ...બાકીના રૂપીઆ સરકારમા ભરવા એ મૂજબ ...હોરમજજીએ તથા તેમની પછી તેમના વારેસોએ ...સ૦ ૧૮૪૧ લગણુ દર વર્ષે રૂ૪૦૦૦ આપ્યા કીધા ...પણ પછી તેજ વર્ષમા શેઠ હોરમજજી વાળા ઉપલા ...ા ગામોનો થોકો સરકારે અમુક રકમ લઇ માફ કર્યાથી એ રૂ૪૦૦૦) ની પેદાયશવાળી બીજી જમીન શેઠ જમશેદજીના વારેસોને આપવાને સરકારને ફરજ પડી આથી તા૦ ૨૭ મી આપરેલ ૧૮૪૧ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એલ આર રીડે શેઠ નવરોજજી પર એક કાગજ લખી પુછાવ્યુ કે તમોએ છાસટીમા ઉપલી રકમની પેદાયશવાળી કાંઇ જમીન હોય તે બતાવવી? આના જવાબમા શેઠ નવરોજજીએ ઘટતી તલાસ કરી તા૦ ૪ થી જાનેવારી ૧૮૪૪ ને દીને મી૦ રીડ શેક્રેટરીને લખી જણાવ્યુ કે તેઓને "છાસટી માહેલા મોજે ગુંદ અને એલાપારવાના ગામો આપવા, અગર તેની ઉપલી આપારી રૂ૪૦૦૦) કરતા વધારે પેદાયશ હશે તો તે વધારાના રૂપીઆના બદલામા સરકાર ઠેરવશે તે પ્રમાણેનો થોકો તેમને ભરશુ" એ ઉપરથી તા૦ ૫ મી ફેબરવારી ૧૮૪૫ ને દીને થાણાના કલેકટર મી૦ જે એસ લોએ સર-કારની વતી શેઠ નવરોજજીને કાગજ લખી જણાવ્યુ કે "તમોને ઉપલા ગુંદ અને એલાપારલાના ગામો સરકારે સ્વાધીન કીધાછે, અને તેની વાર્ષિક પેદાયશ બધી મલી રૂ૪૪૪૬—૪—૦ છે, માટે રૂ૪૦૦૦) બાદ કરી બાકીના રૂ૪૪૬—૪—૦ નો થોકો તમોએ દર વર્ષે સરકારમા ભરવો" એ પછી એ ગામોની પાસેની કેટલીક જગો તથા ઝાડો વગેરે શેઠ નવરોજજીએ વાપરવા માગયાથી તે તેમને આપી થોકાની રકમમા વધારો કરી બધા મલી દર વર્ષે રૂ૭૧૧—૭—૭ રેસ સરકારે લેતી કીધી હતી એ બાદ ઉપલા બંધે ગામોનુ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૮ મા કાએ-દાસર "ડીડ ઑફ કનવેયનસ" થાણાના કલેકટર મી૦ લોએ એઓણુને કરી આપ્યુ હતુ, અને તેમા એક સરત નાખી હતી કે અગર મરહુમ શેઠ જમશેદજી વાડીઆની ઓ-લાદ ખતમ થાયતો એ ગામો સરકારે પાછા લઇ લેવા એ પ્રમાણે એ બંધે ગામો શેઠ નવરોજજીને હસ્તક થયા પછી તેવણે તા૦ ૧૬ મી મારચ ૧૮૫૩ ને દીને એક "તરસ્ટ ડીડ" કરી એ ગામો શેઠો મનચેરજી પેશતનજી, નાનાભાઇ નવરોજજી, જાગીરજી નવરોજજી, શોરાબજી નવરોજજી, બરજોરજી મનચેરજી, અને ડોશાભાઇ મેહરવાનજી વાડીઆ એઓને તરસટીઓ નેમી તેમના સ્વાધીનમા આપ્યા હતા કે તે તરસટીઓ તેની પેદાયશ તેવણુ પોતે (શેઠ નવરોજજી) જીવે જાહા ત્યાહાંવેર તેમને આપે, અને તેમના મરણબાદ તેમના પાચ દીકરાઓને તથા તેમની પછી તેમના દીકરાઓને, અને એ પ્રમાણે વશ પરંપરા તેમના મરદ વારેસોને એ ગામોની પેદાયશ મયેથી શાલા પ્રમાણે વેહેચી આપે ઓરત વારેસોનુ કાંઇ તેપર ચાલે નહિ, અને એ ગામો કોઇથી વેચાય સતાય નહિ

ઉપલી બાબદને લગતા સઘળા કાગજો એઓણુના એક વારસ શેઠ દોરાબજી નાનાભાઇ વાડીઆ પાસેથી અમોએ ઉપયોગમા લીધાછે

દીકરા તે નવા ઠરેલા માસટર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને એક થાલ જોડા ભેટ આપવામા આવ્યો હતો.[૧]

તા૦ ૧૨ મી નવેમબર.

રોજ ૧૦ માહ ૩ (કુ૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી મેહરજી—ઉમર વર્ષ ૬૮) શેઠ ભીખાજી મેહરજીના બીજા ભાઈ. એવણુ પોતાના ભાઈઓ શેઠો ભીખાજી, દોરાબજી (દોલી મેહરજી) અને હીરજી સાથે ભાગમાં "ભીખાજી મેહરજીની કંપની" ને નામે ઇંગ્રેજ બજારમા એક મોટી સર્વે જાતના વીલાયતી સામાણુની દુકાન કાઢી બોહલો બ્યાપાર ચનાવતા હતા. તે પછી તા૦ ૯ મી મારચ ૧૮૨૦ થી એવણે પોતીકો ભાગ છોડ્યો હતો. આ દુકાનમાં એવણે મોટી પૂંજી મેળવી હતી. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એવણુ એક અકાબર ઠરેલા હતા. એવણુને પેટે કોઇ નર વારસ નહિ હોવાથી એમના મરણથી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકલેલાં ઇંગ્રેજી કાલેનડરમાં[૨] સઘળી બીના છેલ્લા કાલેનડર પ્રમાણેજછે. ફકત પારસી વાહણવટીઓની ટીપમાં ઓગ "જાની" નું નામ નથી, તથા વાહણુ "હેના" ના એબના શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ માલેક તરીકે નોધાયલા છે, અને વાહણુ "લારડ કાસ્ટલરે" ના માલેકોમાં કેપટન બીગસનું નામ નથી. એ ઉપરાત નીચલાં ત્રણુ નવાં વાહણો પારસીઓના નામ ઉપર નોધાયલાછે.

વાહુણનું નામ.	માલેક.	ટણ.
કારનવાલ ...	તુલસીદાસ માણેકજી (સોરાબજી પારખ)	૪૨૩
ચારલસ ફારબસ.	હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈની કંપની.	૭૧૮
રાપલ ચારલોટ.	ધનજીભાઈ નાનાભાઈની કંપની (ધનજીભાઈ અને નાનાભાઈ નશરવાનજી રૂસ્તમજી બનાજી) . . .	૪૭૧

સરકારી ગોદીના "બીલડરો" ની ટીપમા શેઠ જમશેદજી બહમનજી વાડીઆનું નામ નથી.

તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઈના કેટલાક યુરોપયન તથા દેશી બ્યાપારીઓએ અતરેના "કસટમ" ખાતાના કલેક્ટર મી૦ હેનરી શેનકને તેને વતન સીધારતી વેળાએ એક માન પત્ર તથા ૩૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ ઑફ પલેટ" ભેટ આપી હતી. આ માન પત્ર પર ૧૧ યુરોપયન પેહડીઓ, ૩૨ હિંદુ, ૯ મુસલમાન, અને નીચના ૧૧ પારસીઓએ સહીઓ કીધી હતી —[૩]

હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી અને જાંગીરજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ભીખાજી મેહરજીની કંપની, શોરાબજી અને શાપુરજી, શાપુરજી પેસતનજી મેહતા, જાંગીરજી કાવસજી પટેલ, ફરદુનજી શોરાબજી પારખ.

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૬ માહ ૪ (ચે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—બનાજી લીમજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૮૫) શેઠ લીમજી બનાજી લીમજીના દીકરા. એવણુ પોતાના બાપનાં ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૭ મા મરણુ બાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના પિત્રાઇઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ભાગ્યાઓમા વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનું કામ ઇનસાફની અદાલતે ચડ્યાથી એવણે શેઠ પેસતનજી બહમનજી વાડીઆ અને શેઠ અરદેસર દાદીભાઈને લવાદ ઠેડવી તેઓની મારફતે તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૦૦ ને દીને પોતાનો હીસ્સો પિત્રાઇઓ પાસેથી જુદો લીધો હતો, અને તે પછી પોતાને હીસાબે ટુક ટુક બ્યાપાર ચનાવતા હતા. એવણુના એકજપુત્ર દીકરા શેઠ જમશેદજીના મરણથી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી.

---

[૧] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૪ મી નવેમબર ૧૮૨૧ એ વાહણુની કારીગરી બારે ગેઝેટમા લખેછે કે :—

"The science displayed in the building of this Ship, *unique* in her construction and the largest ship ever built in India, reflect the utmost credit on Mr Seaton, the Superintendent as well as on the Venerable Jamsetjee, and his son Nowrojee the present head builder"

[Bombay Gazette, 14th November 1821]

[૨] The Bombay Calendar and Register for 1822

Bombay, printed for the Proprietors, by Jos Frans De Jesus

[૩] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી ૧૮૨૨

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૭ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને શ્રી કલકતા મધે ત્યાંના એક વ્યાપારી શેઠ નવરોજજી શોરાબજી ઉમરીગરે પોતાને ખરચે એક દોખમુ બંધાવી પરહાન્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.

આજ દીને અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઇએ પોતાના વડા દીકરા શેઠ ખરશે-દજીની શેહાદીની[2] ખુશાલીમાં અતરેના મોટે વાઘેના યુરોપ્યન ગ્રહરથો તથા બાનુઓને જીઆફતને માટે નોતરયા હતા; જેઓમા નામદાર ગવરનર ધી હાનરેબન માઉંનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, કમાનડર-ઈન-ચીફ, લેડી કૉનવીન, અને બીજા ઘણાઓએ હાજર થઈ માન આપયું હતુ. પહરોણાઓની ગમતને માટે દેશી નાચ, ગાયણુ, તથા એક લશ્કરી બેંડ હાજર હતું. ટેબલ તરેહ-વાર વાણાઓથી ભરપુર હતી, અને મોડી રાતેર પહ-રોણાઓએ મોજ તથા ગમત મેલવી શેઠ જમશેદજી તથા તેમની કોમ વિષે ઘણા સારા વિચારો બાંધી તથા મેજ-બાનનો ઉપકાર માની છુટા પડયા હતા.[3]

તા૦ ૨૩ મી મારચ.

રોજ ૨૧ માહ ૭ (કo) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—ધનજીશાહ રતનજી કપટાન[4]—ઉમર વર્ષ ૪૦) એવણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ને આસરે ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને પોતાના ભાઈ શેઠ જમશેદજીના હાથ હેઠળ કોઈ પરસુ વ્યાપારીને ત્યાં રહયા હતા. એ પછી ત્યાથી નીકળી પારસી બજારમા સરાફની દુકાન કાઢી હતી, અને તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ થી પોતાના ભાઇઓ સાથે મનબાર કોસ્તાઓ ભણીનો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ ના નવેમબર માસથી એવણે શેઠ ફરામજી જીવાજી દાંડી સાથે બાગમા "ધનજીશાહ ફરામજીની કંપની" ના નામથી ચાલતી અફીણ તથા દારૂકામની

૧ આ દોખમાનો એક શેતેઆર એવણના નબીરા શેઠ શોરાબજી શાપુરજી બંગાલી પાસે અમોએ જોયો હતા તેમાથી જણાએછે કે દોખમાની આજુ બાજુની સઘળી જગા એક મોટી દેવાલ બાંધી ઘેરી લીધીછે, અને તેની એક બાજુપર દોખમુ બાંધ્યુ છે એ જગા કલક-તાની જરથોશતી અંજુમનની હતી, અને તેની બીજી બાજુપર આ દોખમું બંધાયા આગમજ ત્યાના જરથો-સ્તીઓના રવાનોને ભુમીદા કરવામા આવતા હતા, કે જે જગા પણ આજ તુટીક જુદી પાડીને દોખમાની પેલીગેર સંભાળથી રાખવામા આવીછે એ દોખમાના કમપાઊ-ડની બાહેરની દેવાલ ઉપર નીચલી બે તખ્તીઓ મારેલીછે:-

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે

"રોજ ૨૭ માહા ૪ તીર શને ૧૧૯૧ ઇઅજદે "જરદી શને ૧૮૭૮ ના માહા શુદ ૪ વાર સોમે, "તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી શને ૧૮૨૨ અંગરેજી, શ્રી "જરતુશ પેગમબરની ભલી દીનના પારસી લોકોને સારૂ "હમોએ હમારી જાતી મેહનતથી ને પરવરદેગારની મદ-"તથી એ નેક બેહસ્ત મુકામની જગો બનાવીછે કે "આપડી ભલી દીનના લોકોને કામ લાગે ને હમારી "કબ્રએ જે કોઈ આપડી ભલી દીનના સાહુબો હોએ "તેહનાને સાબમછે કે એ જગો તથા દોખમાની હમેશા "ખબરદારી કરે

"લા૦ કમતરીન

"પારસી નવરોજજી બીન શોહરાબજી ઉમરીગરના."

"Burying ground of the Parsees purchased by their voluntary subscriptions and surrounded with a wall at the expence and under the superintendance of Nowrojee Sorabjee

Frected in Calcutta 28 Jany 1822"

એ દોખમાનો તાળો પુરવાની તથા તેને પરઠવાની ક્રિઆ કરવાને શેઠ નવરોજજી પોતે ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ મા મુંબઈ આવી મોબેદો લઈ ગયા હતા, તથા સઘળી ક્રિઆ અતરેવાલા દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાના રતવા મૂજબ કરવામા આવી હતી

૨ આ લગન આપણા મરહુમ સર જમશેદજી જીજી-ભાઇ (બીજા) બારોનેટ સી એસ આઇ. ના બાપ દીનબાઈ તે શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ શાહુરની દીકરી સાથે થયા હતા

૩ આ વેળાની શેઠ જમશેદજીની રીતભાત તથા ગોઠવણ વીષે "બોમ્બે કુરીઅર" મા નીચે મુજબ વિચાર જણાવેછે —

"The amusements provided by Jamsetjee for his guests, evinced the elegance of his taste, while the amenity of his manners afforded ample proof, that good breeding and politeness are not exclusively the attri butes of the inhabitants of the western world."

[Bombay Courier, 16th February 1822]

૪ મરહુમ શેઠો દારાશાહ તથા રૂસતમજી ધનજી-શાહ કપટાનના બાવા એવણના બાવા શેઠ રતનજી નમાજી પ્રથમમા ભરૂચના વતની હતા ત્યાથી સુરત ખાતે વણકરના ધંધા સારૂ આવી વસ્યા હતા એઓના સાત દીકરાઓ નામે નવરોજજી, દોરાબજી, જમશેદજી, કાવસજી, ફરદુનજી, બહમનશાહ અને ધનજીશાહ કરી હતા, જેઓમાના ત્રિજા શેઠ જમશેદજી પેહલવેહલા મુંબઈ આવી કોઈ પરસુ વ્યાપારીની નોકરીમાં રહયા હતા તે પછી તેઓએ આસ્તે આસ્તે પુના ખાતે ધંધો કરવા માંડયો, અને પોતાના સઘળા ભાઇઓને મુંબઇ બોલાવી તેમની સાથે પછવાડેથી મલબાર કોસ્તાઓ તથા સીલાન અને કોલંબો તરફનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો કેહછે કે એવણનુ વાહણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫—૬ મા કોલંબેથી અતરે આવતા ફરેંચોને હાથ પકડાયુ હતું, અને તેમ એવણને પણ બંદીવાન તરીકે લઈ જઈ "કેપ-કોમોરીન" તરફ છોડયા હતા

એક મોટી દુકાન ઇગ્રેજ બજારમાં ઉઘાડી હતી. એવણ અતરેના વ્યાપારી મડલમાં સારી આબરૂ ધરાવતા હતા.

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૮ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી રૂસતમજી તમના—ઉમર વર્ષ ૬૫) સુરતવાલા શેઠ કાવશજી રૂસતમજી તમનાના ભાઈ. એવણ સુરતમા પોતાના ભાઇની સાથે હકીમાનો ધધો કરતા હતા. આ ધંધામા એવણ ઘણા ખબરદાર હોવાથી સુરતના અમીર ઉમરાવો તથા આગેવાન શેઠીયાઓનો એવણપર ઘણો એતેકાદ હતો. ગરીબ ગુરબાઓને એવણ હમેશા મુફત દવાઈ આપતા હતા. સુરતની જરથોસ્તી અજુમનના એવણ એક અકાબર હતા.

તા૦ ૨ જી મેએ.

રોજ ૧ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમા મુબઈ વાલા શેઠ કુવરજી માણેકજી મુકાદમે આદરાનની એક દરેમેહેર બધાવી પરઠાવી હતી.[૧]

તા૦ ૧ લી જુલાઈ.

આજ દીને મુબઈ મધે ગુજરાતી ભાષામા પેહલ વેહલા વર્તમાન પત્રનો પાયો અતરેવાલા જાણીતા મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ નાખયો હતો. તેવણે "મુબઈના શમાચાર" નામનુ દર અઠવાડીઆના શોમવારે પરગટ થતુ એક ગુજરાતી વરતમાન પત્ર કાઢવા માડયુ હતુ. તેનુ લવાજમ દર માસે રૂ૨) ઠેડવ્યું હતુ. મુબઈના ગવરનર ધી હાનરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટને સરકારને ખરચે તેની ૫૦) નકલો પેહલવેહલા ઉતેજન તરીકે લેની કીધી હતી, તથા અતરેના તેમજ બાહેર દેશાવરોના મલી ૧૪ યુરોપ્યનો, ૮ હિંદુ, ૬ મુસલમાન તથા બીઆ ૬૭ પારસીઓ તેના ઘરાક થયા હતા :—[૨]

ખાનસાહેબ અરદેશર ધનજીશાહ—સુરત, બેહરામજી ભીખાજી ભરડા—દમણ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, બહમનજી મનચેરજી ભાવનગરી—સુરત, બરજોરજી બેહરામજી લશકરી, ભીમજીભાઇ મનચેરજી મોદી—સુરત, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી સુરતી, કાવશજી માણેકજી મી૦ આશબરનરવાલા, કાવશજી ફરામજી બુટી, ખરશેદજી અને જાંહગીર અરદેશર દાદી, ખરશેદજી એદલજી ધનજી મેહતાના—સુરત, દાદાભાઇ કાવશજી શાહેર, ડાશાભાઈ ફરામજી મામા, ડાશાભાઇ શોરાબજી મુનશી, ડાશાભાઇ જમશેદજી વાડીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતા—સુરત, મુલા ફીરોજ બીન કાઉશ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ફરામરોજ શોરાબજી ગારડીનના, ફરામજી બહમનજી મી૦ વારડીનવાલા, ગુસ્તાદજી બેજનજી દોરડી, હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, હોરમજજી ભીખાજી મેહરજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, જમશેદજી જીજીભાઈ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, જાહગીર માણેકજી—પુના, જમશેદજી હીરજી પારખ, જમશેદજી નાનાભાઈ ગજધર. જાહગીર અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, ભીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી ફરદુનજીની કંપની, મેહરવાનજી માણેકજી શાહ ભરુચા, મનચેરજી ધનજીભાઇ બેરાવાલા, માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ, નશરવાનજી નવરોજજી શોગબજી શેઠ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, નવરોજજી શોરાબજી ઉમરીગર—કલકતા, નશરવાનજી અને ફરામજી મનચેરજી કામાજી, પેશતનજી નશરવાનજી ચીનાઇ, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, રતનજી બહમનજી વાડીઆ, રૂશતમજી કાવશજી બનાજી—કલકતા, શોરાબજી કાવશજી પટેલ, શાપુરજી ફરદુનજી કમીશરીવાલા—સુરત, વીકાજી મેહરજી તારાપોરવાલા, કાવશ-

---

૧ આ દરેમેહર ઊપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલી હતી
"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી પારશી શને
"૧૧૯૧ ના વરખે રોજ ૧ ને માહ ૮, શવત ૧૮૭૮
"વૈશાખ શુદ ૧૧ વાર ગરોવી, પારશી કુવરજી માણેકજી
"ગારાવારા મુકાદમ શ્રી મુમાઈના રેવાશીએ શ્રી આતશ
"આદરાનની દરગા બનાવીછે તારીખ ૨ મે શને
"૧૮૨૨ ઇશવી"

એ પછી લગભગ ૪૫) વર્ષે એ દરેમેહર રેતીના ઢગામા દટાઇ જવાથી ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૮ મા એવણના નબિરા શેઠ રૂસતમજી શાપુરજી મુકાદમે બીજી જગાપર એવણની નાઇએતે દરેમેહર બધાવી ત્યા નવેસરથી આદરાન પરઠાવ્યા હતા.

૨ મુબઇ ઇલાકામા પેહલ વેહલુ ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર આ હોવાથી તે પત્રની શેવતે આખુ વર્ષ સુધી નીચે પ્રમાણેની એલતેમાસ તેના પરવરતાવનારે છાપ્યા કીધી હતી :—
"શ્રી મુમબઇ મધે કોટની બારકોટમો ફરદુનજી મોબેદ મેરજબાનજીના છાપાના ઇચ્ચ તરમો છપાઇછે છે—અને શરવે શાહેબોની શેવામો અરજ એછે જે જે શાહેબને કાઇ વેચવા શાટવાની ખબર તથા હરેક વીદ્યાની વાતો તથા કવેતો, દોહેરાવો અને એ વનાએ બીજી જે કાઇ છપાવુ હોએ તે ખુશીથી હમારે તા મોકલે હમો તેહનો મોટો આભાર જાણીને છાપીશુ અને જે શાહેબને હરેક ખબર છપાવેઆથી લાભ થાતો હશે તેહની છપામણીનો ખરચ પડશે અને તે વતરોજ બીજી જે કાઈ છાપવા શારૂં મોકલશે તેહની છપામણીનો ખરચ પડશે નહી."

જી એદલજી, કાવસજી ફરામજી, કાવસજી કુંવરજી—સુરત, ખરશેદજી રૂસતમજી, નવરોજજી નાદરશાહ, જમશેદજી જામાસપજી, ટેહમુલજી ધનજીભાઈ શેઠી, દાદાભાઈ ખરશેદજી—સુરત, દાદાભાઈ પેશતનજી, ધનજીભાઈ નાનાભાઈની કંપની, મનચેરજી નવરોજજી, મનચેરજી માણેકજી, મનચેરજી નવરોજજી, એદલજી બેહેરામજી, રૂસતમજી રતનજી, રૂસતમજી રતનજી, શાપુરજી દોરાબજી, હોરમજજી હોરમસજી.

તા૦ ૩ જી જુલાઈ

રોજ ૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૧ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે શાયન જવાના રસ્તા ઉપર શેઠ નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલાએ એક દરેમેહેર બંધાવી પુરી કીધી હતી.૧

તા૦ ૪ થી સપટેમબર.

સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના નીચવા બાઈ બાઈજીએ પોતાના ભાઈઓ શેઠ જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે શેહનશાહી જરથોસ્તીઓને માટે એક આતશબેહેરામ પરઠાવવાની ત્યાની અંજુમન પાસે રજા મેળવી હતી, અને તેજ દરમેઆનમા ત્યાના એક વતની શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલે પણ કદમી જરથોસ્તીઓને માટે એક બીજુ આતશબેહેરામ બંધાવવાની શરૂઆત કીધી હતી. આથી સુરતના પારસીઓમા મોટી ચરચા ઉઠી રહી હતી કે એક શેહેરમા કદી બે આતશબેહેરામ થાયજ નહિ માટે જેતે એક જણેજ તે પરઠાવવા. સુરતની પારસી પંચાતના વડા મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ તથા બીજા કેટલાક આગેવાનોનો વિચાર શેહેનશાહી આતશબેહેરામ પરઠાવવાની તરફેણમાં હતો, કારણ ત્યા શેહેનશાહી જરથોસ્તીઓની મોટી વસ્તી હોવાથી તેઓ તેનો લાભ લે. આ ઉપરથી બાઈ બાઈજીના ભાઈઓ શેઠો જમશેદજી અને હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની તરફથી તેમના સુરત ખાતેના મુખતીઆર શેઠો દીનશાહ અને મનચેરશાહ એદલજી ધનજી મેહતાનાએ ત્યાની અદાલતમા તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ ૧૮૧૯ ને દીને મજકૂર શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલ ઉપર રૂ૨૫૦૦૦) ની રકમની ફરીઆદી માંડી એ બાબેનો કોરટથી ફેસલો કરાવવા માગયો. તેઓએ ફરીયાદી નામામા જણાવ્યુ કે આજથી સાત વર્ષ થયા તેઓએ સુરતમા આતશબેહેરામ પરઠાવવાની ત્યાના મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈને મરજી જણાવી હતી, અને તેનણે તે માટેની પંચાતની તરફથી પરવાનગી વકીલ આપી હતી, પણ તે માટેની લાયક જગા નહિ મળવાથી આ કામ આજ સુધી મુલતવી રહયુ હતુ. તેટલામા પરતીવાદીએ એક આતશબેહેરામનુ કામ પંચાતના અકાબરોની રજા વગર બાંધવાને શરૂ કીધુ, કે જેથી અમોએ બંધાવવા ધારેલા આતશબેહેરામના કામને હરકત નડશે, કાએકે અમારા રેવાજ મુજબ એક શેહેરમા બે આતશબેહેરામ બંધાય નહિ. આથી તેઓએ અરજ કીધી કે પરતીવાદીને ઉપલુ મકાન બાંધવાનુ કામ કરતા અટકાવવાને "ઇંજંકશન" કાઢવુ, અને તેઓ (વાદીઓ) ને આતશબેહેરામ બાંધવાનો કોરટ તરફથી હોકમ આપવો.

આ મુકદમો ત્યાના જડજ મી૦ જી. ડબનયુ એનડરસનની હજુરમા નીકળ્યો હતો. પરતીવાદી શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ તરફથી એવો બચાવ લાવ્યામા આવ્યો હતો કે તેનણ થોડુ ઉપર ઘણી ભય ભરેલી બીમારીમા હતા ત્યારે તેનણે કદમી તરીકા મુજબ પોતાના વતન સુરતમા એક આતશબેહેરામ પરઠાવવાની માનતા કીધી હતી, અને તે માટે આતશ પણ મેળવ્યા હતા. તેવણે કબુલ કીધુ હતુ કે સુરતમા શેહેનશાહી પારસીઓની વસ્તી મોટી છે, પણ તેથી કાંઈ કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહેરામ પરઠાવવાને હરકત નથી, કેમકે મુંબઈમા પણ શેહેનશાહી પારસીઓની વસ્તી મોટી હોવા છતા મરહુમ દાદીશેઠવાલુ કદમી આતશબેહેરામ ત્યાબી પરઠાયવુ છે વળી એક શેહેરમા બે આતશબેહેરામ બંધાવવાની કસ્ની મનાઈ અમારા ધર્મમા લખેલી નથી, તથા તે બાંધવા માટે પંચાતની રજા લેવાની કસ્સી જરૂર પણ નથી. આના ટેકામા પરતીવાદીની તરફથી થોડાક જરથોસ્તીઓની સહીનો એક અરજ પત્ર કોરટમા રજુ કરવામા આવ્યો હતો, કે તેવણે (શેઠ પેશતનજીએ) બંધાવવા માંડેલા આતશબેહેરામનુ કામ કોરટે બંધ પાડવુ નહિ, પણ જલદીથી એ મુકદમાનો ફેસલો કરવો. એમા ઢીલ કીધાથી પરતીવાદીને ઘણી અડચણ તથા ખરચમા આવવુ પડશે, અને આતશબેહેરામને પરઠાવવાનો આએ અરદીબેહેશત મહિનો ચાલેછે તે વીતી જશેતો વળી એ કામને માટે બીજા બે વર્ષ સુધી થોભવુ પડશે.

વાદીઓની તરફથી કોરટમા સુરતવાના મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ, દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી અને બીજા ૧૬૦૦ જરથોસ્તીઓની સહીનો એક મેહેજર રજુ કરવામા આવ્યો હતો, તેમા તેઓએ અરજ કીધી હતી કે "વાદીઓ (શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ) એ સુરતમાં પોતાના બહેની દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નઈએને આતશબેહેરામ પરઠાવવાનો પોતાનો ઇરાદો અવલથી સુરતની અંજુમનને જણાવ્યો હતો, અને પરતીવાદીએ તેઓને જણાવ્યા તથા તેમની

૧ મુંબઈનો બાહાર સફે ૬૨૭.

મરજી વગર આતશબેહરામનુ કામ ચલાવ્યુછે, કે જે મકાંન અગર પરઠાયતો તે થોડાક મુઠીભર લોકોનેજ કામ લાગે, પણ વાદીઓવાળું આતશબેહરામતો આખા શેહેનશાહી ટોળાને કામ આવે, શબબ તેમની સંખ્યા ઘણી મોટીછે; તેમજ એક શેહેરમા કદી બે આતશબેહરામ બંધાયલા નથી." વળી બીજો એક મેહજર નવસારીથી દસ્તૂર (નશરવાંનજી શોરાબજી મેહેરજી રાણાના) તથા બીજા ૨૫૦) મોબેદો અને બેહદીનોની શહી સુધાનો રજુ કરવામા આવ્યો હતો, તેમા તેઓએ જણાવ્યુ હતુ કે "નવસારીનુ આતશબેહરામ ત્યાની અંજુમનની પરવાનગી લઈ બાંધવામાં આવ્યુ હતુ, અને તે માટે એવી પરવાનગીની જરૂરછે. અમારા વડવાઓના રેવાજ મુજબ એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ થાયજ નહિ." આવીજ મતલબનો એક મેહજર ભરૂચથી દસ્તૂર અસપંદયારજી કામદીનજી અને બીજા ૪૦૦ મોબેદો તથા બેહદીનોની શહીનો, તથા બીજો એક મેહજર ઉદવાડેથી દસ્તૂર દારાબજી મેહેરામજી અને બીજા ૩૭ મોબેદોની શહી સુધાનો આપેલો રજુ કર્યામા આવ્યો હતો. તેમજ શેહેનશાહી અને કદમીઓ વચ્ચેના એક મહિનાના તફાવત વિષે કબીશાની તકરાર ચેળાએ ઈરાનથી આવેલા મેહજરો, વગેરે કોરટમા મુકવામા આવ્યા હતા.

પરતીવાદીની તરફથી દસ્તૂરો ટેહમુલજી નવરોજજી સંજાણા તથા શોરાબજી જમશેદજી નાલાદારૂએ શાક્ષી આપી કે "એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ નહિ જોઈએ એવુ કાંઈ જરથોસ્તી ધર્મમા લખેલુ ફરમાન નથી, ફકત એમ લખાયલુંછે કે જે શેહેરમા જરથોસ્તીઓની વસ્તી હોય ત્યા એક આતશબેહરામ બંધાવવુ જોઈએ." તે ઉપરાંત કોરટે મુંબઈના શીનીયર માજીસ્ટ્રેટ ઉપર પાંચ સવાલના કાગળો મોકલ્યા હતા કે તે આદાબખશ મેહરબાંન, નામદાર જાવીદ, બેહરામ ઈરાની, મુલા ફીરોજ બીન કાઉસ તથા કદમી અને શેહેનશાહી અંજુમનના અકાબરો (શેઠો જમશેદજી તથા હોરમજજી બમનજી વાડીઆ અને શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી સિવાય) ને પુછી તેના જવાબ મોકલે. તે જવાબો આવ્યાથી રજુ કીધા હતા, તે ઉપરથી એમ સાર નિકલ્યો કે કદમી અને શેહેનશાહીઓનો ધર્મતો એકજછે, લેકીન કેટલીક મોબેદોની ક્રિઆઓમા ફેરફેરછે. વળી શેઠો પાલણજી કાવસજી અફુગર, રૂસતમજી નથુજી ચીનીચીની, માણેકજી મેહેરવાનજી વછારીઆ અને પેશતનજી ભીખાજીની શાક્ષી રજુ કીધી હતી, જેમા તેઓ સઘળાઓએ જણાવ્યુ હતુ કે વાદીઓએ આતશબેહરામ પરઠવાની અંજુમન આગળ ખ્હિશ જણાવી તે આગમજ પરતીવાદીએ આતશબેહરામનુ કામ શરૂ કરાવ્યુ હતુ. તેઓએ બીજુ એમ જણાવ્યુ કે, જોકે તેઓ શેહેનશાહી પંથનાછે તોપણ તેમને આ કદમી આતશબેહરામમા જવાની કસ્સી હરકત નથી. મોદી ખુરશેદજી દોરાબાઈએ શાક્ષી આપતા જણાવ્યુ કે વાદીઓએ આઠ વર્ષ થયા તેમની મારફતે આતશબેહરામ બાંધવાની અંજુમન પાસે રજા મેલવી હતી. તેવણે (મોદીજીએ) કોઈ શેહેરમા બે આતશબેહરામ બંધાયલા જોયા અથવા સાંભળ્યા નથી, પણ તેમના વડવાઓથી એવુ સંભળાતું આવ્યુછે કે બે આતશબેહરામ એક શેહેરમા જોઈએજ નહિ. આ માટે કાંઈ લખેલા ફરમાન તેવણ દેખાડી શકતા નથી. શેહેનશાહી પારસીઓના વડા દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજીએ મોદીજીના જેવીજ શાક્ષી આપી તથા જણાવ્યુ કે એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ નહિ બાંધવા વિષે પેહલવી વજરકરદ દીનીમા લખેલુંછે. શેઠો ખરશેદજી કાનાબાઈ, હોરમજજી રૂસતમજી અને હોમજી માણેકજીએ શાક્ષી આપી કે તેઓની જાંણ મુજબ વાદીઓએ સુરતમાં આતશબેહરામ બાંધવાની અંજુમન પાસે રજા લીધીજ નથી. કદમી પારસીઓના વડા દસ્તૂર શોરાબજી રૂસતમજી કુમાનાએ જણાવ્યુ કે પરતીવાદીએ આતશબેહરામ બંધાવવાની મારી પાસેથી લાંબી મુદતની રજા લીધી હતી. એ પછી પરતીવાદીની તરફથી જંદ અવસ્તા, રેવાયત, જરથોશતનામુ, સિકંદરનામુ, બુરહાનેકાતેહ, વગેરે કેતાબોના ફકરા એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ બંધાઈ શકાય તેના ટેકામાં રજુ કીધા હતા.

એ પછી તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૨૨ ને દીને જડજ મી૦ આનડરસને આ મુકદમાનો એવો ચુકાદો કીધો હતો કે વાદીઓની તરફના પુરાવા ઉપરથી કાંઈ એવુ ચોકસ શાબેત થતુ નથી કે તેઓએ સુરતમા આતશબેહરામ બાંધવા માટે અંજુમનની રજા લીધી હતી, તે સાથે એક શેહેરમા બે આતશબેહરામ નહિ જોઈએ એવુ પણ તેઓ પોતાના ધર્મ પુસ્તકોથી પુરવાર કરી શકયા નથી, તેમજ પરતીવાદીઓથી એક શેહેરમાં એકથી વધારે આતશબેહરામ બંધાઈ શકે એવુ બરાબર પુરવાર કીધુ નથી, માટે એ સઘળી વાત મોઘમમાજ રહી. તે છતા હવડા પારસીઓમા કદમી અને શેહેનશાહી એવા બે તડા હોવાથી બંનેને એકકુ આતશબેહરામ જોઈએ, અને જયાસુધી તેમના ધર્મના કાએદાઓથી મનાઈ નહિ હોય ત્યાંલગતો હરકોઈની ધણીને તે બંધાવવાની છુટછે. એમ કહી વાદીનો દાવો ખરચ સુધાં ઉરાડી નાખ્યો હતો.

આ ઉપરથી વાદીઓએ સુરતની સદર અદાલતમા આપીલ કીધી હતી, અને તે અપીલનો નીવેડો આજ દીને ત્યાંના બીજા જડજ મી૦ જેમસ મરરલાડે બંને બાજુએ સમજુતી કરાવી આપ્યો હતો. તે એમ કે વાદીઓ તથા પરતીવાદીએ સુરતમા શેહેનશાહી તથા કદમી આતશબેહરામ પરઠાવવા. તેમા વાદીએ પેહલા એટલે રોજ ૧૭ માહ ૨ શેહેનશાહી ૧૧૯૩ યજદજરદી (તા૦ ૧૯ મી

નવેમબર ૧૮૨૩) ને દીને અને પરતીવાદીએ તે પછીના હરકોઈબી દિવસે પરણાવવા. અગર તે દીને વાદી નહિ પરણાવેતો પછી પરતીવાદીએ પોતાના આતશબેહેરામ પેહલા પરણાવવા. પરતીવાદીને પોતાનુ આતશબેહેરામનુ કામ બનાવતા વાદીઓની તરફથી અટકાવ થવાથી જે નૂકશાન તથા ખરચ થયો તે તેણે મુકી દેવો, અને સદર અદાલતનો મથળો ખરચ વાદીઓએ આપવો. આ મુજબનું એક લખત ઘડી કાઢી તે પર બંને બોરડુની શહી શાપ કરાવી લઈ આ મુકદમો કાઢી નાંખ્યો હતો.

એ પછી પરતીવાદી શેઠ પેશતનજીએ એક મહિનાનો લાભ લઈ કદમી ગણત્રિ મુજબ રોજ ૧૭ મો માહ ર જે ગણી વાદીઓની અગાઉ પોતાનું આતશબેહેરામ પરણાવવાની કોશેશ કીધી હતી, પણ પાછુ જજ મી૦ સદરલાંડ વચ્ચે પડી તે વાંધો ફરીથી પટાવી આપ્યો, અને શેહનશાહી આતશબેહેરામ પેહલા પરણાવવાની ગોઠવણ કીધી હતી.[2]

[1] Borradaile's Reports of Civil Causes adjudged by the Court of સદર Adawlut, for the Presidency of Bombay, between the years A D 1800 and 1824, Volume II Page 412 Case No 75

એજ મુજબ વર્ષ એક બનાવ નવસારીમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૫ જી મેહર ઉરસેદજી ટેહમુલજીએ આતશબેહેરામ પરઠના તવારે પણ બન્યો હતો, તે એમ કે ઊદવારેના દસ્તૂર મોબેદોએ તે વેળાએ પણ એમ વાંધો ઊઠાવ્યો હતો કે આખા દેશમા (ઇરાને હિન્દુસ્થાનમા) એકજ આતશબેહેરામ જોઇએ, અને એક થયલાછે એટલે બીજો કંઈ નવા પરઠાય નહિ, શબબ એક મુલકમા બે પાદશાહ હોય નહિ. આ બાબેનો ફરીયાદમા તા૦ ૧૫ મી નવેમબર ૧૭૬૪ ને દીને ત્યાના દસ્તૂર રૂસતમજી શેહરીયારજી તથા બીજા ૨૧ મોબેદોની શાહી સુધાના સુરતના દસ્તૂર તથા શેઠ (મોદી) તથા હમકાર તથા શમદાત અન્જુમન જોગ તેઓએ લખેલા એક પત્રની નકલ અતરેવાલા દસ્તૂર એરચજી શોરાબજી મેહરજી રાણા પાસે અમોએ જોઇ હતી, તેમા તેઓ લખેછે કે આપણા બુજરોગોને "દીનના પાદશાહની દરકાર હતી તેથી દીન મુઆફિક તેણાએ શ્રી આતશબેહેરામ પરઠેઆ કાએજે દીનનો પાદશાહ એક મલુક બધે—તેથીદીનનુ કામ ચાલે— ને આજે એ લોક પોતાના જોર ઊપર મગરૂર થાઇ અદાવતે બીજા આતશબેહેરામ કરવા માગેછે તે દીનની રાહે થનાર નથી . . . . . તમો વીચારજો જે આજ એનાને શુ અટકીઊંછ જેને એ લોકોને શીજના (આતશબેહેરામનાં) દરશણની બાકીછે તે આહા (ઊદવારે) આવેછે કદમગોશી કરી પોતાની મોરાદ હાશેલ કરી જાએછે આહા એનાને કોણ મોજ્એબ થાએછે અસલમા પણ (આતશબેહેરામ) શંજાણ હતા તેવારે બાઓત તથા ભરૂચ તથા નોશારી, સુરત વગેરેથી આવતા શરવે અન્જુમન કદમગોશી કરી જાતા. જો નવા કરતેતો તે લોક કરતે કાએજે તે લોક કમ નહી હતા પણ તેણાએ નવુ નહી કીધુ કાએજે દીનનો પાદશાહ એકજ હોએ"

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧ (કદ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર ૧૬ (૫૮) શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆના ત્રીજા દીકરા. એવણ પોતાના મોહલા વાડીઆ કુટુંબમાં "રતનજી કાકા" ને નામે ઓળખાવાથી બાહેરના લોકો પણ એમને એજ નામથી પીછાણતા હતા. એવણ ઈ. સ. ૧૮૦૯ થી પોતાના વડા ભાઈ શેઠ જમશેદજીના હાથ હેઠલ મુબઈની ગોદીમા "આસીસટંટ માસટર બીલ્ડર" હતા, અને મરણ લગણ તેજ જગાપર કાયમ હતા. ફારસી તથા ઈંગ્રેજી ભાષામા એવણ ઘણા ખબરદાર હતા, અને અતરેની પારસી પંચાતના એક અકાબર તથા "બોમ્બે નેટીવ એડયુકેશન શોશાઈટી"ની કમીટીના ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ થી એક અધિકારી ઠર્યા હતા.

તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર.

આએ વર્ષમા ગુજરાત ભણી પુષ્કળ વરસાદ પડવાથી સુરત તથા ભરૂચમા તેમજ તેમની આસપાસના ગામોમા મોટી રેલો આવી હતી, જે "મોહાજગત રેલ" ને નામે આજ સુધી જણાયછે. ભરૂચમા ગઈ તા૦ ૧૫ મી સપટેમબરે નર્મદા નદીના પાણી ચડી ગયાથી આખા શેહરમા પાણી પાણી થઈ ગયુ તથા હજારો જાનવરો ધસડાઈ ગયા, અને ત્યાનુ કતપોરનું બજાર તથા દાડીઆ બજાર અને આસપાસની ઘણીક દુકાનો તથા ઘરો બેશી ગયા, અને નદીના પાણી તથા ફાટા તળાવ તથા જાહેરશરી તળાવ સર્વે એક થઈ ગયા. પારસીઓના ઘણાક ઘરો આ રેલથી નાશ પામ્યાં હતા.

એજ પ્રમાણે તા૦ ૨૧ મી સપટેમબરે સુરતમા પાણી ચડી વલ્યા હતા, અને ત્યાના ૧૨ દરવાજા મનેથી ૧૧ દરવાજા રેલના પાણીથી ભરાઈ ગયા, અને ફક્ત શાહપરાની ભાગલનો એક દરવાજો સલામત હતો. સુરતના પરાના ઘણા લોક આ રેલમા ધસડાઈ જતે પણ ત્યાના કોટવાલ ખાન સાહેબ અરદેસર ધનજીશાહે ૭ દિવસ અને રાત ભારે મેહનત તથા ખરચ કરી ખુદ પોતે શાહપુરી ભાગલ આગલ બેશીને ઠેકાણે ઠેકાણે મછવા મોકલાવીને હજારો આદમી ડુબી જતા બચાવ્યા, તથા તેમને ખોરાક પાણી પોહચતો કીધો હતો.[2]

[2] મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૭૦ મી સપટેમબર ૧૮૨૨ આ રેલની વખતે કોટવાલ અરદેસરે કીધેલી મેહનતની સ્તુતીમા સુરતના એક જાણીતા શાહેર હાફેજ દાઊદે કેટલાક ફારસી બેતો જોડયા હતા, તે બેતો તથા તેનો ગુજરાતીમા નાનાભાઇ અંધ્યારાએ કરેલો તરજુમો સુરતથી કોઇએ અતરે મોકલી તા૦ ૨૭ ડીસેમબર ૧૮૨૨ ના મુબઈના શમાચારમા છપાવ્યો હતો.

તા૦ ૧ લી અક્ટોબર.

આજ દીને મરહુમ શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆના ઉઠમણાની મજલેશમાં તેમના દીકરાઓ શેઠ અરદેશર તથા રૂસતમજી રતનજી વાડીઆએ રૂ૧૦૦૦) ની ચીઠી શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆનાં નામ ઉપર લખી પચાતના ધર્મ ખાતાંમા આપી હતી.

વળી એજ દીનેની મજલેશમાં સર્વે અન્જુમનનાં એકમતથી મરહુમ શેઠ રતનજીની જગોએ તેમના ભત્રિજા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને પચાતના અકાબર ઠેરવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૯ મી અક્ટોબર.

આજ દીને સુરત મધે નામદાર કંપની સરકારના હોકમથી ત્યાના જડજ મી૦ રોમરે એક મોઠી દરબાર ભરી ખાન સાહેબો ફીરોજશાહ તથા અરદેશર ધનજીશાહને તેઓએ સરકારની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓના બદલામા એક પેનશન તથા જાગીર ભેટ આપી હતી. આ દરબાર સવારના ૮ કલાકે ભરાઈ હતી, અને તેમા સુરતના નામદાર નવાબ કમરોદીલેહ હશમત જંગ બાહાદોર, તથા મોટે વાધેના પારસીઓ, હિંદુઓ, મુસલમાનો, અને સઘળા સરકારી અમલદારો હાજર થયા હતા. પ્રથમમાં બે સરકારી અમલદારોને શેઠ ફીરોજશાહને ઘર તેમને એસ્તેકબાલ લેવાને મોકલ્યા હતા, તેમની સાથે તેનણ આવ્યા અને સઘળાઓને અદબ બજા લાવી બેઠા. એ પછી મી૦ રોમરના હોકમથી શેઠ અરદેશર (કે જેવણ અદાલતના અમીન પણ હતા) ફીરોજશાહને એક જુદી કોટડીમા લઈ ગયા, અને ત્યાં તેમને સરપાવના કપડા પેહરાવી બંધે ભાઇઓ બાહેર આવ્યા તથા અદબ બજાલાવી પોતાની જગાપર બેઠા. ત્યાર બાદ એક ફરમાન વંચાયુ જેમા શેઠ ફીરોજશાહે નામદાર સરકારની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓની કદર બુજી મુંબઈની સરકાર તરફથી તેમને જાહેરમાં સરપાવ આપવાનો તથા કાંઈ જાગીર બખશીદા કરવાનો હોકમ લખેલો હતો. તે વંચાયા પછી શેઠ અરદેશરે એક જવાહેરાતનો સરપેચ લાવી મી૦ રોમરની હજુરમા મુકયો, અને તે તેણે (મી૦ રોમરે) પોતાને મુબારક હાથે શેઠ ફીરોજશાહને ગલે બાંધ્યો, તથા ચમરી, આફતાબગીરી, ધટા, ચોબદાર, પાલખી, વગેરે તેમને એનાયત કીધુ. આ વેળાએ ચોબદારોએ બુલંદ અવાજથી "સરફરાજ શુદંદ, સરફરાજ શુદંદ" કરી બે મરતબે બાગ મારી, અને શેઠ ફીરોજશાહ સર્વે દરબારને નમ્યા. એ પછી મી૦ રોમરે શેઠ અરદેશરને પણ એક સરપાવ તથા સાજદાર ઘોડા બખશેશ આપ્યો, અને દરબાર બરખાસ્ત થઈ નીચે પ્રમાણેની સવારી સાથે એ બંને ભાઇઓને પોતાને ઘેર વદાય કરી આવ્યા—

પ્રથમમાં નવાબનો રેસાલો તથા હાથી,
તેની પછવાડે અદાલતનો રેસાલો,
તે પછી શેઠ અરદેસર સાજદાર ઘોડા ઉપર,
તેમની પાછળ ગારડના આસરે ૨૦૦) સિપાહીઓ,
તેની પછવાડે સદર અદાલતનો રેસાલો,
તે બાદ મી૦ રોમર તથા કલેકટર અને તેમનો રેસાલો,
તેમની પાછળ સર્વે ચોબદારો મોટે અવાજે પોકાર મારતા,
અને સર્વેથી છેલ્લા શેઠ ફીરોજશાહ પાલખીમાં સવાર.[2]

તા૦ ૧૩ મી અક્ટોબર.

રોજ ૧૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ આઇમાએ તે શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફના બેટી તથા [illegible] નશરવાનજી બનાજીનાં ધણિઆણીના ઉઠમણાની મજલેશમા તેમના બાવાએ રૂ૨૫૦) તથા બાવ દે[illegible]) ની તદરીરતી પઢાની હતી કેલો રૂપીઆ પચાતને [illegible] એવી સરતથી આંપવા કે તેનુ જે વ્યાજ ઉપજે તે દર વર્સે એ મરહુમ બાઈના પુનને માટે પચાતના બાહમબારના ખરચમા વાપરવુ, અને મુદલ નાણુ અનામત રાખવુ.[3]

તા૦ ૨૧ મી અક્ટોબર.

રોજ ૨૩ માહ ૨ (કદ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—મોદી જમશેદજી બોમાભાઈ—ઉમર વર્ષ ૯૮) મોદી બોમાભાઈ જીજીભાઈના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ માં પોતાના બાપના મરણ પછી તેમના બીજા ભાગયાઓને જુદા કરી ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનાં લશ્કર ખાતાને સરંજામ પુરો પાડવાનુ કામ ચલાવતા હતા. આગના વખતની મુંબઈની પારસી પચાતના એવણ એક મુખ્ય તથા આગેવાન અકાબર હતા. મુંબઈમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ થી એવણે પણ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની સાથે પેહલવેહલો કદીમ રોજ માહ પઢવો શરૂ કીધો હતો. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૧ મા એવણને વ્યાપારમા મોટુ નુકસાન ગયુ હતું, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી તે પોતાના મરણ સુધીની લાંબી મુદત દીવાનાપણાની

[1] આ બધી બાબદોની નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પચાતના કારોબારનુ દફતર કે જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદ છે તેમા કીધેલી છે.

[2] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૧ મી અક્ટોબર સને ૧૮૨૨.

[3] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૨૪ (સંવત ૧૮૮૦ ના કારતકથી તે ફાગણ માસ સુધીનો પચાતનો છપાયલો હીસાબ).

હાલતમાં ગુજરી હતી. એવણના બે દીકરાઓ બહેમનજી. તથા ડોશાભાઈ નામે હતા, તેમાં પેહલો પણ બાપની માફક દીવાનાપણાની હાલતમાં તથા બીજો જવાન વયે મરણ પામ્યા હતા, જેથી એનણની ઓનાદ ખતમ થઈ હતી.

તા૦ ૨૯ મી અકટોબર.

રોજ ૨૧ માહ ૨ (ક૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—મરજબાન કાઉસ મુનજભી[1]—ઉમર વર્ષ ૬૦) અતરેનાં "મરજબાન" ખાનદાનના વડવા એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭) ને આસરે પોતાના જન્મ વતન સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને મોબેદીનો ધધો કર્યા ઉપરાંત કદમી પંથના છોકરાઓને જદ અવસ્તા શિખાડવાની એક નિશાળ કાઢી હતી. એવણ ફારસી ભાષામા તથા રમલની વિદ્યામા ઘણા ખબરદાર હતા.

તા૦ ૩૦ મી અકટોબર

'રોજ ૨૭ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી

મરણ—દસ્તૂર નોશરવાનજી શોરાબજી મેહરજી રાણાના[2]—ઉમર વર્ષ ૬૨) નવસારીવાળા દસ્તૂર શોરાબજી રૂસતમજી મેહરજી રાણાના ત્રિજા દીકરા. એવણને ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા પોતાના ભાઈ દસ્તૂર ફરામજીના મરણ પછી નવસારીના વડા દસ્તૂરની જગા મળી હતી

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરહુમ શેઠ શીરાબજી માણેકજી શેઠનાએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬ મા પોતાના બાપ મરહુમ શેઠ મનચેરજી બહેમનજી શેઠનાને નામે મુંબઈના આહેરકોટ બાતે જે દરેમેહર બંધાવી હતી તે જુની થવાથી તથા તેની ઈમારત બાએમા બેસી જવાથી તેમના વારસોએ તે નવેસરથી બંધાવી, તેમા નવા આદરાન કરી, આજ દીને તે મરહુમ શેઠ મનચેરજી બહેમનજી તથા શેરાબજી માણેકજીને નામે પરઠાવી હતી[3]

તા૦ ૨૩ મી નવેમબર.

મુંબઈની નામદાર સરકારની આગેવાની હેઠલ આમ્બોલ ૩ મોટે દુકાલના સબબથી પીડાતા ગરીબ લોકોના આશ્રાને માટે અતરે એક ઉઘરાણું કરવામાં આવ્યું હતું, જેમા ઘણાખરા સરકારી નોકરો તથા અમલદારોએ નાણાની નાધની નાધની રકમો આપી હતી, તથા નીચલી રકમ પારસીઓએથી ભરેલી હતી[4]—

મેહરવાનજી ફરામજી (મીલીટરી આડીટર જનરલની આફીસના કલાર્ક) .	૩ ૨
શીરાજશાહ ધનજીશાહ, સુરતવાલા .	૨૨૦૦
શેરાબજી કાવસજી પટેલ (સરકારી બોટ કનાકટર)	૭ ૧૫
જીવણજી એદલજી, બ્યાપારી .	૨ ૧૦

સરકારી "વેરહાઉસ" ખાતાના કલાર્કો.

દાદાભાઈ મેહરવાનજી . ..	૨ ૧૫
નશરવાનજી એદલજી . .	૩ ૩
ફરામજી બરજોરજી	૩ ૨
એદલજી ધનજી . . .	૩ ૧
રૂસતમજી હોમજી	૨ ૨

તા૦ ૯ મી ડીસેમબર

રોજ ૭ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી

મરણ—દસ્તૂર દાદાભાઈ રૂસતમજી સુરતવાલા[5]—ઉમર વર્ષ ૫૯) સુરતના વડા દસ્તૂર કાઉસજી રૂસતમજીના બીજા ભાઈ. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ મા દસ્તૂર કાઉસજીના મરણ પામવાથી, તેઓના એકજ દીકરા દ૦ બરજોરજી જન્મથી મુગા તથા બેહરા હોવાથી તેમની જગાપર સુરતની શેહનશાહી જરથોસ્તી અન્જુમનના દસ્તૂર ઠરયા હતા.

તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર.

આજ દીને દસ્તૂર ફરદુનજી દારાબજી બમારૂપ આવાનાએ "દીન હદીસ" નામની જરથોસ્તી મજહબને લગતી એક ચોપડી ફારસીમાથી ગુજરાતી ભાષામા તરજુમો કરી પોતે કાઢેલા એક નવાં છાપાખાનામાથી છાપી બાહેર પાડી હતી[6]

---

[1] મરહુમ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના બાવા

[2] નવસારીના હાલના વડા દસ્તૂર દારાબજી માહીયારજીના બસાવાના બાપાવા

[3] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી નવેમબર અને તા૦ ૯ મી ડીસેમબર ૧૮૨૨

[4] બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૩ મી તથા ૩૦ મી નવેમબર ૧૮૨૨

[5] સુરતવાલા દસ્તૂર નશરવાનજી કેખશરૂના બાપાવા

[6] "દીન હદીશનો તરજુમો, ફારસી જુબા મધેથી ગુજરાતી જુબામાહા કીધોછે બાજદીઅરાની દીનનાં લોકોને વાચવાને શારૂ એ કેતાબ મુમબઈ મધે કમતરીન ફરદુનજી દશતુર દારાબજીના કારખાનામાહા છપાઈછે. રોજ (૧૩) મા (૩) રશામી મા (૪) કદમી શને (૧૧૯૨) ઈઅજદજરદી તા૦ (૧૫) મી દીશમમર શને (૧૮૨૨) અગરેજી"

તા૦ ૨ જી અકટોબર.

આજ દીને મરહુમ શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆનાં ઉઠમણાંની મજલેસમા તેમના દીકરાઓ શેઠ અરદેશર તથા રુસતમજી રતનજી વાડીઆઓએ રૂ૧૦૦૦) ની ચીઠી શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆના નામ ઉપર લખી પંચાતનાં ધર્મ ખાતાંમા આપી હતી.

વળી એજ દીનેની મજલેસમાં સર્વે અંજુમનનાં એકમતથી મરહુમ શેઠ રતનજીની જગોએ તેમના ભત્રિજા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને પંચાતના અકાબર ઠેરવા હતા.[1]

તા૦ ૬ ઠી અકટોબર.

આજ દીને સુરત મધે નામદાર કંપની સરકારના હોકમથી ત્યાંના [illegible] ખાતાના, ૧૧ હિંદુઓના, ૨ મુસલમાનોના, ૧ યાહુદીનો, તથા બીજાના ૩૧ પારસીઓના શેરો હતા.—

જમશેદજી જીજીભાઈ	....	૫
નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ	.	૪
ફરામજી કાવસજી બનાજી	....	૨

અને બીજાના પારસીઓના નામપર એકેકો શેર હતો:—

હોરમસજી દોરાબજી લશકરી, બરજોરજી અરદેશર દાદી, જહાંગીરજી અરદેશર દાદી, કાવસજી માણેકજી હાંસનાગર, બીમજી કાવસજી બનાજી, બરજોરજી કાવસજી બનાજી, હોરમસજી ધનજી પટેલ, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, બરજોરજી માણેકજી સરાફ, સોરાબજી નવરોજજી પટેલ, કેખશરૂ સોરાબજી કેડીમની, ફરદુનજી બીમજી પાંડે, માણેકજી સોરાબજી પારખ, ધનજીભાઈ નસરવાનજી બનાજી, જહાંગીરજી નસરવાનજી વાડીઆ, જહાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ, મેહેરવાનજી નવરોજજી નાળીએરવાળા, બરજોરજી રુસતમજી મોદી, એદલજી સોરાબજી પારખ, નવરોજજી નસરવાનજી વાડીઆ, શાપુરજી પેશતનજી મેહતા.

નવી બોમ્બે ઇનસુરનસ સોસાઈટીના પારસી ભાગીદારો.

ઈ૦ આ મંડળીના દર રૂ૧૫૦૦૦) ની કીમતના ૮૦ શેરો હતા, તેમા ૫૪ અંગ્રેજોના, ૪ હિંદુઓના, ૧ ફરંગીનો તથા બીજાના ૨૧ પારસીઓના શેરો હતા.

હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ	....	૫
જમશેદજી જીજીભાઈ	....	૪
ફરામજી કાવસજી બનાજી	......	૨
ફરદુનજી બીમજી પાંડે	....	૨

દરબારને નમ્યા એ પછી મી૦ રોમરે શેઠ અરદેશરને પણ એક સરપાવ તથા સાજદાર ઘોડો બક્ષીશ આપ્યો, અને દરબાર બરખાસ્ત થઈ નીચે પ્રમાણેની સવારી સાથે એ બંધે ભાઈઓને પોતાને ઘેર વદાય કરી આવ્યા—

પ્રથમમા નવાબનો રેસાલો તથા હાથી,
તેની પછવાડે અદાલતનો રેસાલો,
તે પછી શેઠ અરદેશર સાજદાર ઘોડા ઉપર,
તેમની પાછળ ગારડના આસરે ૨૦૦) સિપાહીઓ,
તેની પછાડી સદર અદાલતનો રેસાલો,
તે બાદ મી૦ રોમર તથા કલેકટર અને તેમનો રેસાલો,
તેમની પાછળ સર્વે ચોપદારો સોટીઆવાળા પોશાગ માગતા,
અને સર્વેથી છેલ્લા શેઠ ફીરોજશાહ પાલખીમા સવાર.[2]

આ ઉપરાંત બીજી બધી બાબદો ગઈ સાલની માફકજછે. ફકત પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા વાહણ "હેના" તથા "કારનવાલીસ" પારસીઓનાં નામ પર નથી, અને બીજાં બે નવાં વાહણો તેમના નામપર ઉમેરાયછે.

વાહણનું નામ.	માલેક.	ટણ
બોમ્બે કાસલ	જમશેદજી જીજીભાઈ અને બીજાઓ	૪૮૧
એડમનસ્ટન	હોરમસજી કાવસજી પટેલ	૪૪૫

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે રુસતમપરામે દસ્તુરજીવાના મોહલામા મરહુમ શેઠ શાપુરજી બમાનભાઈ દોટીવાળાનું બંધાવેલું આદરાન કે જે ગયે વરસની આગમાં બળી ગયું હતું, તે પાછું તેમના એક કુટુંબી શેઠ રુસતમજી બમનજી પદમરજી આરીટનવાળાએ બાંધી તેમાં નવા આદરાન તખતનશીન કીધા હતા.[3]

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1823 Bombay printed for the Proprietors, by Jos. Francisco De Jesus

૧ "મીસતર મરેની મોખતેસર બાવનમી ગરામર, એટલે, અંગરેજી વેઆકરણની કિતાબનો તરજુમો તથા શરેહ ગુજરાતી બોલીમા મી૦ અરદેશર બેહેરામજી લશકરીનાએ ગુજરાતી વાચનારાઓને અંગરેજી વીદ્યા શીખવા સારૂ કીધોછે એ કિતાબ શ્રી મુંબઈ મધે ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીના છાપખાનામા સને ૧૮૨૨ અંગરેજીના વરસમા છપાઈછે"

એ કિતાબના દીબાચામા મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી લખેછે કે:—

"ઇછે તે ગરામરની કિતાબને એ કમતરીને મી૦ અરદેશર બેહેરામજી લશકરી સાથે મળીને ગુજરાતી બોલીમા તરજુમો કીધોછે."

૩ આ દરેમેહર ઉપર કમસી તખ્તી મારેલી નથી, પણ એના નવેસરથી બંધાવાનો ઉપસો દાદરો વાર રૂસતમ-પરાવાળા દસ્તુર દારાબજી જમશેદજી દસ્તુર સાહેબજીનાએ સ્થપી આપ્યોછે.

તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી
રોજ ૨૨ માહ ૫ (કદ) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી પેશતનજી મામા[1]—ઉમર વર્ષ ૧૦) શેઠ પેશતનજી મેહેરવાનજી હોમજીના વડા દીકરા. એવણ શેઠો બરજોરજી તથા જહાંગીરજી અરદેશર દાદીના મામા હોવાથી સર્વેમા "ફરાજી મામા" ને નામે ઓળખાતા હતા. પ્રથમમા એવણ પોતાના મામા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની પેઢીપર હતા, અને તેમના મરણ બાદ મલબાર કોસ્ટ તથા મસ્કત બાજુએથી જુદી જુદી જાતના કરીયાણા મંગાવી તેનો વ્યાપાર શા૦ ભગવાન દેવરાજની સાથે કરતા હતા. તે પછી ચીનનો વ્યાપાર પણ કરવા માંડયો હતો.

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી

આજ દીને મરહુમ શેઠ ફરામજી પેશતનજી મામાના ઉઠમણામા તેમના દીકરાઓએ રૂ૧૦૦૦) ધર્મ ખાતે આપવાની તંદરોસ્તી પઢાવી હતી તેમા રૂ૫૦૦) કદમી પાહેબારના ફંડમાં, તથા રૂ૫૦૦) આંધળા પાંગળા તથા નાચાર જરથોસ્તીઓની પરવરસી કરવાના ફંડમા ભર્યા હતા.[2]

તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી

આજ દીને મુંબઈના આગેવાન દેશી ગ્રહસ્થોનું એક ડેપ્યુટેશન અતરેની કૌનસીલના એક અધિકારી હાનરેબલ અલેકઝાનડર બેલ, કે જે છેલ્લા ત્રિસ વર્ષ સુધી મુંબઈ ખાતે હતો, તેને પોતાને વતન સિધાવતી વેળાએ એક માન - પત્ર આપવાને માટે તેના રેહવાના મકાનમા ગયું હતું. શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆએ તેઓની ત્યાં ભેગા થવાની મકસદ ટુંકમા કહી સમજાવી, અને મી૦ વારડનને માનપત્ર વાંચી સંભળાવવાને અરજ કીધી. આ માનપત્રમા મી૦ બેલને જણાવ્યું હતું કે તેઓની તરફથી ઇંગલાંડમા મીશીઅરસ બેકેટ, કારકુઅર, મોફરડની કંપની તેમને ૮૦૦) ગીનીની કીમતની એક "સીલ-ઑફ-પ્લેટ" ભેટ આપશે તે તેણે મેહેરબાની કરી દેશીઓ તરફના માન દાખલ કબુલ રાખવી. આ માનપત્ર પર ૬ હિંદુ, ૩ મુસલમાન, અને નીચલા ૧૮ પારસીઓની સહીઓ હતી —[3]

શેઠો હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બરજોરજી અરદેશર દાદી, જહાંગીરજી અરદેશર દાદી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, ધીમજી કાવસજી બનાજી, ફરામજી કાવસજી પટેલ, હોરમસજી દોરાબજી લશકરી, બરજોરજી કાવસજી બનાજી, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાળા.

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી.

આજ દીને શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆના છોકરાઓના લગન[4] હોવાથી તેની ખુશાલીમા એવોના ઘર આગળ મુંબઈના સઘળી જાતના દેશીઓની એક મોટી હક શાહજનમા મળીહતી, તેમજ અતરેના ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, તથા તેનો રેસાલો અને બીજા આસરે ૨૦૦ ઇંગ્રેજ અમલદારો તથા વ્યાપારીઓ પણ શાહજનમા ભીરાજયા હતા. છોકરાઓના આશીરવાદ ભણવાની ક્રિઆ નામદાર ગવરનરે જોયા પછી તે ચોડાકવાર નાચના દીવાનખાનામા બીરાજી વદાય થયો હતો. એ પછી લગનનું સરઘસ કાઢવામા આવ્યું હતું કે જે જોવાને આખા કોટનું લોક તુટી પડયું હતું.

આ વેળાએ શેઠ હોરમસજીએ આપણા લોકોમા લગનની રીતભાત તથા પેહેરામણીના જે બેહદ ખરચો થતા હતા, તેમા પોતાને ઘેરથી સુધારાની પેહેલ કાઢી હતી, અને નવસારીના ચાલ પ્રમાણે ૩ વાસણ, ૬ રૂપીઆ, અને ૧ સાડી રૂ૨૫) ની કીતમા આપી તથા અપાવી હતી.[5]

---

[1] એવણના બાવા શેઠ પેશતનજી મેહેરવાનજી હોમજી પોતાના પિત્રાઈ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીની સાહેતા હેઠલ મલબાર કોસ્તાઓ તરફથી જુદી જુદી જાતના કરીયાણા મંગાવી તેનો વ્યાપાર કરતા હતા. તેમના બાવા શેઠ મેહેરવાનજી હોમજી સાધારણ રીતે "મેહેલી હોમજી" ના નામથી ઓળખાતા હતા. તેવણ પોતાના ભાઈ શેઠ નશરવાનજી હોમજી (નશરવી હોમજી) સાથે વાહણોના નોલની દલાલી કરતા હતા. તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના તેવણ એક અગ્રાસર હતા ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૭ મા મુંબઈના ગવરનર રીચરડ બુશીઅરે એવણ તથા પરભુ ગભાજી પુતલાજીને તેઓએ સરકારની કાંઈ ચોકસ નોકરીઓ બજાવાથી પરેલ તરફ "મોનોથો" નામની જગાપર ત્રણ જમીનના ટુકડાઓ જાગીર તરીકે વંશપરપરા ભેટ આપ્યા હતા. મુંબઈના કોટમા કીંગ બરાખની પછવાડે "મેહેરવાનજી હોરમજજી સ્ત્રીટ" ને નામે જે મોહલ્લો હાલ ઓળખાયછે તે એવણના નામ ઉપરથીછે, કેમકે ત્યાં એવણ તથા એવણના વારેસો ઘણી મુદત સુધી રહેલા હતા.

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી ૧૮૨૨

[3] બામ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી ફેબરવારી ૧૮૨૩

[4] આ લગન શેઠ હોરમજજીના નાંધના દીકરા શેઠ અરદેસરના ભાઈ પીરોજભાઈ તે શેઠ અરદેસર રતનજી વાડીઆની બેટી સાથે, તથા એવણની (શેઠ હોરમંજજીની) નાંધલી દીકરી બાઈ ખરશેદબાઈના શેઠ મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ સાથે થયા હતા.

[5] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી ૧૮૨૩

તા૦ ૬ ઠી માર્ચ.

રોજ ૪ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારી મધે શેઠ હોરમજજી મનચેરજી ભાભા, કેરાવાળાએ ૧૯૫ પાયીનુ એક હોજખમુ બંધાવી પરકાયુ હતુ. તેના જશનની ક્રિઆમા જરથોશ્તીઓનો એક મોટો મેળાવડો થયો હતો, જેમાં ૩૦૦૦ નવસારીના અને ૭૦૦૦ બાહેરના લોકો આવ્યા હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થયા બાદ શેઠ હોરમજજીએ નવસારીમા ૮૦) વીઘા જમીનનો એક વજીફો કે જે તેવણે વેચાતો લીધો હતો તે ત્યાંના વડા દસ્તૂર કેમતમજી નવરોજજી મેહરજીરાણાને ભેટ આપ્યો હતો. એ બાદ સર્વે લોક નેઆતનુ જમન ત્રણી વખ્તે થયા હતા, અને આખો દિવસ નવસારીમા લોકોએ ખુશીખુરમીથી ગુજર્યો હતો

એ હોજખમું પરકાયાની બે માસ આગમજ બાહેર દેશાવરો આવેથી બેશુમાર પારસીઓ, હિંદુઓ, તથા મુસલમાનો વગેરે જોવાને આવ જાવ કર્યા કરતા હતા. જેઓમા વરીઆવવાળો સીતારામ બાપુ, સચીનવાળો નવાબ બાપુ તથા નવસારીવાળો અમીન જમાદાર, બાપુજી મુખી, તેમજ બીજા ગામગામડાના દેસાઇઓ, મોટી સવારીઓ લઈ આવ્યા હતા. એ હોજખમુ પરકાવવા માટે શેઠ હોરમજજી ભાભા જેવારે મુબઈથી નવસારી આવ્યા, ત્યારે તેમને એસ્તેકબાલ લેવાને દેશાઈજી, દસ્તૂરજી, તથા સર્વે અંજુમન દશ બાર કોશ લગણ ગયુ હતુ, અને ઢોલ તાશા સુરણા ઘણીજ ધામધુમ તથા આદરભાવથી તેમને શેહેરમા લાવ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૧૭ મી માર્ચ.

રોજ ૧૫ માહ ૭ (શ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી હોરમજજી ડોસાભાઈ[૨]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ હોરમજજી ડોસાભાઈના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના મામા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી જીવાના હાથ હેઠળ વ્યાપારનાં કામમા પડેલા હતા. ત્યાર બાદ શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની મારફતે તેમની આડતમાં આવતા વીલાયતી વાહણોના દુબાશનું કામ કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા શેઠ અરદેશરના મરણ પછી એવો પોતાનો એકલાહેથે વ્યાપાર કરતા હતા. એવણ પોતાના એક દોસ્તની સાથે વાડીથી જમીને રાતના ૧૦ કલાકને અમલે ઘોડાની ગાડીમા બેસી આવતા હતા, તેવામા મેદાનમાં દારૂનાં કર આગળ અચાનક ગાડી ઉપરથી પડી ગયા, અને ત્યાંથી ઘર લાવે તેટલામા એમનું મરણ નીપજ્યું હતું.[૩]

તા૦ ૨૬ મી માર્ચ.

રોજ ૨૪ માહ ૬ (શ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી નાનાભાઈ દાવર—ઉમર વર્ષ ૯૮) દાવર નાનાભાઈ બેહરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૮ મા પોતાના બાપનાં મરણબાદ તેમની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગ્યા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા ભાગ્યાઓમાં વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનુ કામ ઈનસાફની અદાલતે ચડ્યાથી એવણ પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણે "કારટીયર" નામે પોતાના બાપની પેહડીનુ વાહણ પોતાનાં નામપર પાડી રાખ્યુ હતુ. એવણને પેટે કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી પોતાનો સઘળો વહીવટ પોતાની એકપુત્રી દીકરીના દીકરા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી પટેલને હવાલે કરી ગયા હતા.

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.-

રોજ ૧૭ માહ ૮ (શ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—અરદેશર દાદાભાઈ શાહેર[૪]—ઉમર વર્ષ ૬૫) શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી શાહેરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની ધ ગ્રેટ બજારમાંની વીલાયતી સામાનની મોટી દુકાનનો વહીવટ ચલાવતા હતા, અને બાપની હૈયાતીમાંજ મરણ પામ્યા હતા. એવણના પુનને માટે એમના બાવાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા સુરતની પાસેના ભાઠાં ગામમા એક મોટો બે ડોલ કરી તેવડો કુવો ત્યાંની રૈયતને બંધાવી આપ્યો હતો.

---

[૧] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી માર્ચ ૧૮૨૩. આ હોજખાની સામેની એવણેજ બંધાવેલી અગારી ઉપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી કોતરેલી છે —

"સવંત ૧૮૭૯ ના વરખે ચઈત્ર સુદ ૨ વાર બુધ
"રોજ ૩ અરદીબેહસ્ત માહ ૭ મેહેર સને ૧૧૯૨ નૌરૂ
"જદજરદી. નેકનામ બેહદીન શેઠ હોરમજજી મનો-
"ચેરજી ઉપરથે બેહરામે શ્રી પાક હોજખમુ તથા અગારી
"બધાવ્યું છે. મુબઈનામેના ;."

એ તખ્તીમા જણાવેલા દિવસે આપણે આગળ સફે ૧૫૩ મે જોયા મુજબ એ હોજખાનો તાસો પુરાયો હતો.

[૨] શેઠ હોરમજજી, નાનાભાઈ (નાથાશેઠ) તથા ડોસાભાઈ બહમનજી ડોસાભાઈના બાવા. એવણના બાવા શેઠ હોરમજજી ડોસાભાઈ તથા તેમના ભાઈ શેઠ ભીકાજી ડોસાભાઈ અગરે આગલા વખતના નામીતા વ્યાપારીઓ ગણાતા હતા. તેમના બાપ ડોસાભાઈ મનચેરજી સુરતથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૦ ને આસરે અતરે આવ્યા હતા, અને તે વેળાની મુંબઈની પારસી વસ્તીના એક આગેવાન હતા.

[૩] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી માર્ચ ૧૮૨૩.

[૪] શેઠ શેરાબજી તથા નસરવાનજી કાવસજી શાહેરના બપાવા.

તા૦ ૪ થી મેએ.

રોજ ૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી કાવસજી શોભેદાર[1]—ઉમર વર્ષ ૫૮) શેઠ કાવસજી લીમજી શોભેદારના દીકરા. એવણ પોતાના બાપના મરણ પછી તેમની જગાપર અતરેની માડવી (ઈમાને કસટમ) ખાતામા શોભેદાર (ઈનિસપેકટર) ના ઓધ્ધા ઉપર પોતાના મરણ લગણ હતા. એ ઓધ્ધો એવણે સતાવાળાઓની તથા વ્યાપારી મંડળની મનપસંદ સારી રીતે બજાવ્યાથી વારવાર સરકાર તરફથી શાબાસી પણ મેળવી હતી.

તા૦ ૨૧ મી મેએ.

રોજ ૨૦ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી રુસતમજી વખારીઆ[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) એવણ સુરતના ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વ્યાપાર ખાતામા ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૯ થી કપડની તપાસ કરનાર અમલદાર[3] કરયા હતા. તે ઉપરાંત ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૭ થી કંપનીની કોઠીમા દલાલી તથા નાણાની વીરપાર પણ કરવા લાગા હતા. પોતાના મરણની બાર વર્ષ આગમજ એવણે પેનશન લેઈ લીધુ હતુ. સુરતની પારસી પંચાતના એવણ એક મુખ્ય અકાબર હતા, તથા પંચાતને લગતા વજીફાઓ અને ધર્મના કામોની જાગીરોના ખત પત્રો સુરતની પંચાતે એવણને હસ્તક સોપેલા હતા.

તા૦ ૨૬ મી મેએ.

આજે અઠવાડીઆમા મુંબઈ મધે શેઠ હીરજી નવરોજજી હીરામાણેક (નાહેર) ને ત્યાં તેમના એક દીકરાના લગન હતા, તે દીને સવારના કલાક ૮ ને અમલે આશીરવાદ ભણાવી લગનની ક્રિઆ પુરી કીધી હતી. મુંબઈ મધે પારસીઓમા પેહલવેહલા સવારના લગન આજે થયા હતા.[4]

તા૦ ૨૭ મી મેએ.

રોજ ૨૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ રતનબાઈ તે મરહુમ શેઠ નશરવાનજી માણેકજી વાડીઆના વીધવાના ઉકમણામા તેમના દીકરાઓ શેઠો જાંગીરજી તથા નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆએ રૂ(૦૦) પંચાતનાં ધર્મખાતામાં આપ્યા હતા.[5]

તા૦ ૨૮ મી મેએ.

રોજ ૨૭ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—પથકી દોરાબજી ફરામજી[6]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ મુંબઈમાના ઘણાખરા જાણીતા પારસીઓને

૧ એવણના બાવા શેઠ કાવસજી લીમજી શોભેદાર પણ મુંબઈના માડવી ખાતામા ઘણી લાંબી મુદત સુધી શોભેદારના ઓધ્ધા ઉપર હતા, અને અતરેના સઘળા વ્યાપારીઓ તથા પારસીઓમા સારીપેઠે જાણીતા હતા. મુંબઈના કોટમા "કાવસજી શોભેદાર લેન" ને નામે જે મોહલો જણાયલોછે તે એવણના નામ ઉપરથીછે

૨ એવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી સુરતના એક મોટા વ્યાપારી હતા, અને તે ઉપરથી તેમને નવાબની દરબારમાં તથા ઇંગ્રેજી કોઠીમા પણ વગ વશીલો હતો. સુરતની જરથોસ્તી કોમમા પણ તેવણ એક આગેવાન અકાબર હતા તેમના બાવા જમશેદજી છીબરાજી તથા વડવાઓ છીબરાજી રતનજી અને રતનજી પદમજી પણ સુરતના જાણીતા રેહવાસીઓ હતા

૩ Examiner of Piece Goods in the Commercial Residents Department at Sura.

૪ આજે અસાધારણ બનાવ વિષે તે વેળાના સમાચારમા તેના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી ખુશાલી બતાવી લખેછે કે:—

"પારશી લોકો શ્રી ઈરાન દેશથી શ્રી હીનદોશતાન આવેઆ પછે એ લોકોમો કેવોબી એક ચાલ પડેઓ હતો જે છોકરાના લગન કરે તેહવારે એક લગન આજે સાંજના શરાવે તો બીજુ લગન તેહને બીજે દને પાછલી રાતના શરાવે પછે પછવાડેથી એ ચાલ લોકોને ભારી પડેઓ તેહવારે થાકીને ડાહેઆ લોકોએ એહવો ચાલ કાહાડેઓ જે બીજુ લગનની તેજ દીને પાછલી રાતના શરાવે અને એ ચાલ હજુસુધી ચાલેઓ જાએછે પણ હમણે થોડાએક વરસ થએઆ શ્રી મુમબઈ મધે એક પારશી નામે હીરજી નવરોજી હીરામાણેકના કરીનેછે તે માણસ ઘણું ડાહીલો અને શેઆણુ છે તેણે પોતાને ઘેરથી હેવો ચાલ કાહાડેઓ જે પાછલા પોહોરના ૪ કલાકને અમલે એકજવાર લગન શરાવેઆ અને પાછલી રાતના લગન શરાવાની મેહનત કાહડી નાખી, પછે થોડા લોકો તેહને જોઈને એજ રીતે પાછલા પોહોરના એકજવાર આશરવાદ શરાવા લાગા અને વળી એજ પારશી હીરાજીએ આજે અઠવાડીઆમો પોતાના છોકરાના લગન હતા તે શહવારના કલાક ૮ ને અમલે એકજવાર લગન શરાવી નચીંત થાઈને પોતાને વનધે લાગો, અને હેવો રીતનો વેહવા કીધો જે ન પઈશો ખરચવો પડેઓ ન મેહનત કરવી પડી, અને નહી કોઈની ખુશામત કરવી પડી. નહી ઢોલ વજડાવેઆ અને નહી ગીત ગવડાવેઆ શહવારમો જે કામ પોતાનુ કરવું હતુ તેહતુરત કરીને ખુષીથી નચીંત થાએઓ હેવો સુણગારો કર નીકલેએ તે શાબાશીને ડાહેઆ અને શેઆણા પારશી લોકો હતા તે ખુશી થાએઆ."

૫ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૨૪ (સંવત ૧૮૮૦ ના કારતકથી તે શરાવણ સુધીનો પંચાતનો છપાયલો હીસાબ)

૬ એવણ આગલા વખતની પંચાતના અકાબર મરહુમ આ૦ કાવસજી બચાજીના વિવાઈ હતા.

ત્યાના પંચકી હતા, તથા તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના ઘણા અમનથીજ એક અકાબર ઠરેલા હતા. કેહકે કે આગલા વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતને લગતી ઘણીક ખબરો તથા જુના બંદોબસ્તો શેઠ ખરશેદજી માણેકજી શરાફને એવણે લખાવ્યા હતા.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

સુરતવાલા મોદી ખુરશેદજી ડાયાભાઈ કે જેઓ ફેરફક થયું મુંબઈ આવેલા હતા, તેમને આજરોજે પોતાને વતન પાછા સીધારતી વેળાએ અંતરેની પારસી પંચાતના અકાબરોએ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆના ઘરમા મોટા આદર સાથે બોલાવી મુંબઈની શમસત અંજુમનની તરફથી એક ચાલજોડો ભેટ કીધો હતો. તે પછી કેટલાક મોટા સાહેબો તેમને માન સાથે રવાને કરવા ગયા હતા.[1]

તા૦ ૬ મી જુન.

સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નશલે તે તેમના વીધવા બાઈ જાઈજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે જે આતશબેહેરામ પધરાવવાનું કામ શરૂ કીધું હતું તેને માટે વીજલીના આતશની જરૂર હોવાથી શેઠ હોરમસજીએ કલકત્તા ખાતે પોતાના આડતીઆ શેઠ નશરવાનજી શોરાબજી ઉમરીગરને લખ્યું હતું જે હર તદબીરથી તે આતશ લઈને મુંબઈ મોકલે. આ ઉપરથી શેઠ નશરવાનજીએ કલકત્તાના પોતાના જરથોસ્તી દોસ્તોની સાથે મળી તે આતશ કેવી રીતે મેલવ્યો અને કેમ મુંબઈ મોકલ્યો તે બાબતનું એક પત્ર તા૦ ૧૫ મી મેએ ૧૮૨૩ ની તારીખનું કલકત્તેથી ૭ આગેવાન જરથોસ્તીઓની સહી સાથનું લખી "મુંબઈના સમાચાર" ના અધીપતી ઉપર મોકલ્યું હતું, અને તે આજના સમાચારમા સદરહુ છપાયું હતું. જેમા તેઓ લખે છે કે,

"શ્રી કલકત્તા મધે પેલે પાર પારસી રૂસ્તમજી કાવસજી બનાજીનાની એક જગો છે તાહા રૂડું દખમાનો ફીગરૂ છે તે જગો ઉપર એ ધણીએ પોતાની ખુશીને વાસ્તે એક બગીચો તથા ઘર બનાવેલું છે. તાહા હમેશા હર આતવારને દીને પોતાના દોસ્તોને લઈને જવાનો ચાલ ગએલો છે તે ચાલ પરમાણે રોજ ૩ જે અરદીબેહેસ્ત અને માહા ૯ મે આદર કદમી માહા ૮ મો આવા ગમી સને ૧૧૯૨ ઈઅઝદજરદી, તા૦ ૪ થી મેએ ૧૮૨૩ અંગરેજી, સંવત ૧૮૭૯ નાં ખાજે ચઈતર વદી ૯ ને રવેહને દીને પોતાના દોસ્તોને લઈને તે જગો ઉપર ગએઆ હતા. તાહા તે દીને સાંજને વખત કલાક પાંચ ને અમલે હમો નીચે સહીના કરનારાઓ નદીના કીનારા ઉપર બેઠેલા હતા તેટલામા એક તોફાની વાદળ સખ્ત આવીઉ તેમાંથી એકાએક ઉપરાઉપરી વીજલીઓ થાવા લાગી. તેટલામા પાક પરવરદેગારની બખશેશથી હમો બેઠેલા હતા તાંહાંથી કદમ ૪૦ ને આશરે કેરનાં ઝાહાડ હતાં તે ઉપર વીજલી પડી તેથી કેટલીએક કેરો બળી ગઈ તેટલામા એક માળીએ આવીને ખબર આપી જે કેરનાં ઝાહાડ ઉપર વીજલી પડીછે તે સાંભળતાંજ હમો સરવે દોડીને બગીચામા જઈને જે કેર ઉપર વીજલી પડી હતી તે મધેથી એક સુકી ડાહાલ બળતી હતી તે ડાહાલને પારસી નશરવાનજી શોહોરાબજીએ પોતાને હાથે ભાંગીને તેહનો આતશ તાસકથી ઘર મધે લાવીને સુખડ તથા રૂ તથા લાકડા મુકીને ઘણીએક ચોકસાઈથી આતશ રોશન કીધો. પછે તેજ વેળાએ હમો સરવેનાઓ મળીને નીઆએશ કીધી. પછે સારી રાત તે આતશ રોશન રાખેઓ અને હમોએ ઘણીએક તપાસ કરેઆ કીધી પછે બામદાદને વખત એ આતશને લઈને આએ પાર આવીને પારસી નશરવાનજી શોહોરાબજીના ઘરમા એક જગો આતશ રાખવાની મુકરર કીધીછે તાહા તે આતશને મુકેઓ છે અને તે જગો ઉપર હમેશ શ્રી કલકત્તાનાં રેહવાસી બધી માજદીઅસની દીનના લોકો હરરોજ બંદગી તથા નીઆએશ કરવા સારૂં આવેછે....... ......
અને એ આતશ સારૂં એક ખુબધાણું બનાવીને તે મધે મુકીને ઘણીએક ચોકસાઈથી વાહાણ ૧ નામે મુંબઈ કપતાન પારકરવાલાં મધે હમો સરવેનાઓ સાથે જઈને ચડાવી આએઆ છઈએ. અને એ આતશની ખીદમતમા ૨) બેહેદીનોને આપાછે જે ઘણીજ તજવીજથી એ આતશને સદા રોશનનો રોશન રાખીને લઈ જાએ ...."

આ પત્ર ઉપર નીચલા જરથોસ્તીઓની સહીઓ હતી,

નશરવાનજી શોરાબજી ઉમરીગર, રૂસ્તમજી કાવસજી બનાજી, દોરાબજી મેહરવાનજી બંગાળી, નશરવાનજી જમશેદજી, બહમનજી રતનજી, મેહરવાનજી ભીમજી બાબ ખાંભીમોરીઆ.[2]

તા૦ ૧૨ મી જુન.

આજ દીને મુસલમાનોની ઈદનો તેહવાર હોવાથી સુરત ખાતે ત્યાના નવાબ સાહેબ મીર અફજલોદીનખાન કમરેદીલીઉદ હશમતજંગ બાહાદુરને ખાંનસાહેબ શીરોજ્જાહ ધનજીશાહે તેની મુબારકબાદીમા પોતાને મકાને બોલાવ્યા હતા. ત્યાં ઘણી ધામધુમ સાથે નવાબ સાહેબ બેઠકમાં આવી બીરાજ્યા, અને શેઠ ધીરાજશાહને તસીઓ

---

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૨૩

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૨૩

બક્ષીશ કીધો, જેથી મીજલસમા સર્વેને ઘણો હરખ ઉપજ્યો, શબબ આજસુધી નવાબ સાહેબ તરફથી કોઇને તકીઓ બક્ષીશ થયો હતો નહિ.[1]

તા० ૧૪ મી જુન.

રોજ ૧૪ માહ ૧૦ (કદ૦) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી મનચેરજી કામાજી[2]—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ મનચેરજી કામાજીના વડા દીકરા. એવણે ઈ० સ० ૧૮૦૦ ની આગમજ ચીન ખાતે પોતાના પિત્રાઈ શેઠ હોરમસજી બેહરામજી કામાના હાથ હેઠળ બેવાર સફરો કીધી હતી. તે પછી મુંબઈ આવી ચીનનો બ્યાપાર તથા આડતનું કામ મોહટા પાયા ઉપર ચલાવવા માંડ્યું હતું. એઓનો વ્યાપાર મુખ્ય કરી અફીણ, બીલોરકામ, વીનાયતી કપડ, અફીણ તથા બીજા પરચુરણ સામાનનો હતો, અને તેમા મોટી પૂંજી મેળવી હતી. એ પછી એવણે પોતાના બંને ભાઇઓ શેઠ હોરમસજી તથા નશરવાનજીને પોતાની સાથે શામેલ કરી પ્રથમમા "ફરામજી તથા નશરવાનજી મનચેરજી કામા" અને તે પછી "નશરવાનજી તથા ફરામજી કામા" ને નામે પેહડી ચાલુ કીધી હતી.

તા० ૧૪ મી જુન.

સ્કોટનડ દેશનાં ગરીબોનાં બાળકોને કેળવણી આપવા માટે ઉભી થયલી મંડળીના ફંડને માટે મુંબઈમા નામદાર ગવરનર હાનરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનને આગેવાની કરી એક ટીપ ઉભી કીધી હતી, જેમા નીચલા પારસીઓએબી રકમ ભરી હતી.[3]

શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆ . ૫ ગીની.
શેઠ લીમજી કાવસજી બનાજી. . . . ૫ ગીની

તા० ૧ લી જુલાઈ.

આજ દીને મજગાંમ મધે "બેલવીડરની ટેકડી" નીહોન ઉકરજી નામના એક પારસી તાડીના પીઠાવાળાનુ કોઇએ ખુન કીધું હતુ. મરનારની પાસે થોડાક પૈસા હતા તે લુટવાને અર્થે કોઈ ચંડાળે એ કરમ કીધેલું હશે એવુ ધારવામા આવતું હતુ. તેની છાતી ઉપર એક મોટો પથ્થર મેલેલો તથા ગળામા ફાસો નાખેલો હતો પોલીસે તે ખુન કરનાર ચંડાળને પકડી આપનારને રૂ૩૦૦) નું ઇનામ છપાવ્યું હતુ.[4]

તા० ૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શે०) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—ફરામજી જીજીભાઈ મલાબેલાલા—મપરાજના એક જાણીતા બ્યાપારી. એવણ મંનરાજ ખાતે રહી ત્યા મનબાર કોસતા સાથનો મોટો બ્યાપાર ચલાવતા હતા, અને મરણ પણ ત્યાજ પામ્યા હતા.

તા० ૧૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૧ માહ ૧૨ (શે०) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી જીજીભાઈ વાછા—ઉમર વર્ષ ૪૫) મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના ભાઈ એવણ પોતાના જન્મ ગામ નવસારીથી અતરે આવી પોતાના નાહના ભાઈ શેઠ જમશેદજીની તરફથી કલકતા ખાતે બ્યાપારને માટે ગયા હતા, અને મુંબઈ તરફ પાછા ફરતા ત્યાની ખાડીમાં વાહણ ભાગવાથી ડુબી ગયા હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારસ નહિ હોવાથી એમની ઓલાદ ખતમ થઇ હતી.[5]

તા० ૨૦ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૨ (શે०) ૧૧૯૨ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે રૂસ્તમપરામે દસ્તૂરજી વાછા મોહલામા ઉમરેવાના પટેલ મેહરજીભાઈ તથા નાનપરા વાળા શેઠ રતનજી છીબગાજીએ એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[6]

તા० ૧૫ મી અકટોબર.

આજ દીને શમસત પારસીની પંચાત શેઠ હોરમસજી વાડીઆના ઘરમા મળી હતી તે વેળાએ ફેટવુ કરેરથતા મુજબનું કામ કીધા બાદ પંચાતના બે અધિકારીઓ શેઠ નવરોજજી મેહરજી અને પથકી દેરાબજી ફરામજીનાં મરણથી ખાલી પડેલી બે જગાઓપર શેઠ

[1] મુંબઈના શમાચાર, તા० ૨૩ મી જુન ૧૮૨૯

[2] શેઠો મનચેરજી, પેશતનજી, બહમનજી, તથા ડોશાભાઈ ફરામજી કામાજીના બાવા

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા० ૧૪ મી જુન ૧૮૨૯

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા० ૫ મી જુલાઇ ૧૮૨૯

[5] મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ પોતાના એ ભાઇના પાલક થવાથી, જરથોસ્તી દીન આઇનને લગતી ક્રિઆઓમા એ મરહુમ બારોનેટ સાહેબનુ નામ એવણની સાથે (જમશેદજી બી० રૂસતમજી) લેવામા આવેછે

[6] એ દરેમેહર અસલમાં પાલણજી હોમાજી શેઠ નામના બેહદીને બંધાવેલી હતી, પણ તે ઈ० સ० ૧૮૨૨ ની મોટી આગમા બળી જવાથી પાછી નવેસરથી ઉપલા બંધે ગ્રહસ્થોએ બંધાવી હતી. વળી એ પણ જુની થઈ પડી ભાંગવાથી પાછલથી મુંબઈવાળા શેઠ પેશતનજી નશરવાનજી બાટલીવાળાએ તે ફરી નવેસરથી બંધાવી આપી હતી

જમશેદજી જીજીભાઈ અને આ૦ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીને નેમ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૮ મી અકટોબર.

આજ દીને મુંબઈની શમસત પંચાત શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીનાં આતશબેહરામમાં મળી હતી, જે વેળાએ આપણા લોકોમાં મરણ તથા લગનને લગતા કેટલાક બંદોબસ્તો કરવામા આવ્યા હતા, કે જેની મતલબ નીચે પ્રમાણેની હતી:—

મરણના બંદોબસ્તો.

કોઈની મોબેદ તેડાં વગર હરકોઈની રવાનની ક્રિયાની મજલેશમાં આશીરવાદ લેવાને જવું નહિ, તથા કોઈની બેહદીને પોતે બોલાવ્યા હોય તે ઉપરાંત બીજા અસતાદ મોબેદોને આશીરવાદ આપવી નહિ. રવાનનાં ચેહારૂમ, દશમાં, માસીસો, વરસી અને દર વરસની બાજો ઉપર ભાણાં, મીઠાઈના ખુમચા, તથા વાસણ કુસણો એકબેકને ઘેર મોકલવાં નહિ. કોઈ નાબરું વહમાન થાય ત્યારે એક દિવસ, વર્ષ દાહડાથી તે સાત વર્ષનુ રવાન થાય ત્યારે ત્રણ દિવસ, અને સાત વર્ષથી વધારે ઉમરનુ રવાન થાય ત્યારે દસ દિવસ સુધી ઓરતોએ ઘરમાં પાયદસ્ત રાખવું. તેથી વધારે દિવસો ગણવુ નહિ, અને ઘરમાં ગડાકુટ તથા માહતમપોસી ચલાવવી નહિ. આપણાંમા ઉઠમણાંની મજલેશમા જે કોઈ દસતૂર બેશેછે તેની પાસે બીજા દસતુરોને બેસવાને અથાગનવાર મીનાકેસો થાયછે તે સારૂં નામુનાસેબ વાસ્તે ઠેરવ્યુછે જે હવેપછી હરેક મજલેશ મધે પ્રથમ નીચેના દસતૂરો બેશે.

પેહલા દસતૂર બરજોરજી જમશેદજી નોસારીવાલા બેશે.
બીજા દસતૂર મુલ્લા ફીરોજજી કાવશજી બેશે.
ત્રીજા દસતૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા બેશે.
ચોથે મેહરજી રાણાના ખાનદાનનો જે કોઈ વડો હોય તે બેશે

એ પ્રમાણે ચાર દસતૂરો બેઠા પછી જે કોઈ બીજા દસતૂરો તથા પંથકી મુબેદ તથા નવસારીના બેશેકે તે પ્રમાણે બેસે સહી. અને તેનાની પાસે બીજા મોબેદો હોય તે પોતાની ઉમર પ્રમાણે બેશે.

લગનના બંદોબસ્તો.

જ્યારે કોઈ જરથોસ્તી પોતાના છોકરા છોકરીને અદરાવે ત્યારે માછલી અથવા મેવો અથવા હરકોઈ બીજી જનસ રૂ૦॥ થીતે રૂ૨) સુધીની વેહવાઈને ઘેર મોકલે. પરબો તથા તેહવારો ઉપર છોકરાને ઘેર બોલાવે ત્યારે ફક્ત એક નાળીએર તેને આપે અને જુરીઆત હોયતો રૂ૦॥ થીતે રૂ૧) સુધીની મીઠાઈ અથવા રોકડ આપે. આદરણીને દાહડે વહુને રૂ૫) થીતે રૂ) સુધીનાં કપડા તથા જરીઆન અને જમાઈને રૂ૧ થીતે રૂ) સુધીના વીટી તથા કપડા આપે. તે ઉપરાંત કસ્સી રીત તથા પર પેહરામણી વર્નેહવાઈને ઘેરવાલાઓને કરે નહિ. લગન મધે જે કોઈ ધણી નાતનું જમન કરે તે ગોશ વગરનુ સાદુ ખાણુ ખવાડે સહી. લગનને દાહાડે વહુને કપડાં તથા જરીઆન રૂ૫) થીતે રૂ) સુધીનું કરે, અને જમાઈને કપડા તથા વીટી મળી રૂ૧) થીતે રૂ) સુધીનો અરેજ આપે. છોકરીના સસરાને રૂ૧) થી તે રૂ) સુધી પાઘડીના તથા સાસુને રૂ૧) થી તે રૂ) સુધી સાડીના કરી આપે. લગનને દાહડે છોકરીને પદના સામાનમા ફક્ત ત્રાંબાનાં વાસણો શેર ૧૦) થી તે મન) સુધી આપે, અને તે મધે જેટલો બની આવે તેટલો અનાજ ભરે. લગનના આશીરવાદ ઓછરના ઘેર થયા પછી એકજ વખત પાડવા. પાછલી રાતના આશીરવાદની કાંઈ જરૂર નથી.[2]

---

૧ આ નોંધ મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના રોજનામચા દફતર કે જે હાલમા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ પાસે મોજુદછે તેમા નીચે મુજબ કરેલીછે:—

"ખોદાયે પંચાતના બેસનારા પારસી નવરોજજી શેઠ તથા પટકી દોરાબશાહ રૂસ્તમજી બેહેસ્તી પઆછે તેઓને બદલે પંચાત મધે બેસવાને વાસતે પારસી જમશેદજી જીજીભાઈ તથા હોરમજજી દોરાબજીને શમસત અંજુમને પંચાત મધે બેસવાને ઠેરાવાછે"

૨ આ બંદોબસ્તો પંચાતના અધિકારીઓએ ઘડી કાઢયા હતા, અને તે શમસત અંજુમન ભેલવી બાહલ રખાવ્યા આગમજ તેના ચોપાનયાં છપાવી જરથોસ્તીઓમા વેહચ્યાં હતા, તથા તે ઉપર જેને ગમે તેને સુચનાઓ લખી મોકલવાની અરજ કીધી હતી એમા મરણના ખરચના બંદોબસ્તોની ૧૯ કલમ તથા લગનના ખરચના બંદોબસ્તોની ૨૮ કલમો ઘણી લંબાણથી તથા ખોલાસેવાર લખી હતી, પણ લગનના ખરચની ટીપમા આદરણી, વહુના કપડા તથા જરીઆણ, જમાઈનો વાગો તથા વીટી, છોકરીને પદ તથા વેહવાઈ વેહવાણની પેહરામણી શું કરવી તેનાં રૂપીઆની પાસે ખાલી જગા રાખેલી હતી, આ વિશે શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફ કેહછે કે તે રકમ બીજી સભામાં મુકરર કર્યામાં આવી હતી, પણ દલગીર છૈયે કે તે સભાની નોંધ હાથ લાગતી નથી ઊપલા બંદોબસ્તો ફરીથી ચોપાનયાંના આકારમાં ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ મા શેઠ ખરશેદજી રૂસ્તમજી કામાજીએ "દફતર આશકારા છાપાખાના" માથી "જરથોસ્તીઓનુ ભલુ ઇછનાર" ને નામે છપાવી બાહેર પાડયા હતા, તથા તેમા એક લખાણ દીબાચો શેઠ નવરોજજી ફરદુનજીએ લખ્યો હતો એવુ અમારા જાણવામા આવ્યુછે એ ઉપરાંત તા૦ ૯ મી અને ૨૨ મી ડીસેમબર ૧૮૪૪ નાં "બોમ્બે ટાઈમસ" માં શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે Q in the corner ની સહીથી એ બંદોબસ્તોમાંનું કેટલીક ટીકા કરી હતી.

તા૦ ૧ લી નવેમબર.

ગઈ તા૦ ૧૮ મી અકટોબરે મુબઈની શમસત પચાતે મળી જે મરણ તથા લગનના ખરચના બદોબસ્તો મુકરર કીધા હતા તે ઉપરથી આજના "બાંમ્બે કુરીઅર" મા શેઠ મનચેરજી મેહેરવાનજી નવરોજજીએ ઇગ્રેજી તથા ગુજરાતી ભાષામા એક જાહેર ખબર છપાવી "પરોટેસટ" કીધો હતો કે એ બદોબસ્તો "હમુને કબુલ નથી તથા એ વાતમાં હમુને વાંધો લાગેછ—વાશતે અમે પોતે અગર હમારૂ કુટુમ એ પરમાણે ચાલશુ નહી—બીજું હમુને ઘણી ખુશાલીછે જે ઘણાએક નામીચાં પારસી લોકોના મતમાબી હમો જે રીતે ધારીએચ તે રીતે છે—અને હેવી બતલાવેલી ચાલો હમારી નેઆતના વડાઓની અશલ કીવેલી ચાલોને અણઘટતી તથા નાદરશત છે—અને નામીચા લોકોને એ ચાલ ચલાવા વાશતે અણધટારતછે—તે વાશતે હમો લોકોએ એ વાતને રદ તથા બાતલ કીધીછે "[1]

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૩ માહા ૩ (કદ૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી

મરણ—એદલજી દોરાબજી લશકરી—ઉમર વર્ષ ૫૭) શેઠ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરીના બીજા દીકરો. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપાર વનજના કામમા પડેના હતા, તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ મા તેમના મરણ બાદ પોતાના ભાઇ શેઠ હોરમજજીની સાથે વ્યાપાર કરતા હતા, તથા તેમની સાથેજ પ્રથમમા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ મા તથા તે પછી બીજી એકવાર ચીન પણ જઈ આવ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ મા એવણ મધગાજ ખાતે શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની તરફથી વ્યાપારને માટે આડતીઆ તરીકે ગયા હતા, તથા ત્યા બે વર્ષ રહી કલકતા ખાતે જઈ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ મા અતરે પાછા ફર્યા હતા. એવણને પેટે કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી એમના મરણ પછી એમની ઓલાદ ખતમ થઈ હતી .

તા૦ ૯ મી નવેમબર.

રોજ ૭ માહ ૨ (બે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી હીરજી ટાશકર[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ થી પોતાના મરીઆઈ શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆના મેહતા હતા, ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ના વર્ષથી એવણે પોતાને પૈસે સાત બટેલાઓ વેઆતા લઈ વ્યાપારના કામસર દેશાવરો ખાતે ફેરવતા કીધા હતા, ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ થી શેઠ પેશતનજીની નોકરી છોડી એકાત જીદગી ગુજારી હતી અતરેની દેશી તેમજ ઇગ્રેજ વ્યાપારીઓમા એવણ શેઠ પેશતનજીના વગને લીવે ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર

રોજ ૯ માહ ૨ (બે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી કાવશજી નાળીએરવાલા[3]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ કાવશજી રૂસતમજી નાળીએરવાલાના નાઘના દીકરા. એવણ પ્રથમમા કોઈ વોહોરાને ત્યા કરાનીના કામપર રહ્યા હતા. તે પછી પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજી સાથે વ્યાપાર વનજના કામમા ગુતાયા હતા એવણનો વ્યાપાર બટેલા તથા ફતેહમારીઓમા માલ ભરી કોસ્તાઓ ભણી લઈ જઈ ત્યાનો માલ અતરે પાછો લાવવાનો હતો એક વેળા એવણ પોતે એક બટેલામા બેસી કોસ્તા તરફ જતા હતા તેવામા રસ્તામા તોફાન લાગાથી નજદીકના કીનારા ભણી ઉતરવાનો ઠેરાવ કરી મલબાર કોસ્તા તરફ તરાવનકોરના બદરમા માલ સાથે ઉતર્યા ત્યાના રાજાએ એવણને પોતાના દેશ સાથે બ્યાપાર ચલાવવાની પરવાનગી આપી જેથી એવણે ત્યાનુ "આલપાઈ"નુ બદર પોતાના વસવાસને માટે પસદ કરી ત્યા રહી પોતાના ભાઈ શેઠ નવરોજજીની સાથે વ્યાપાર ચલાવવા માડયો એવણનુ "શાહ બેહરામ" નામનુ એક વાહણ હતુ એ પછી એવણ મુબઈ આની મરણ પામ્યા હતા.

---

[1] એ પ્રમાણે છપાયા પછી એની ત્રિજે દીને એટલે તા૦ ૩ જી નવેમબર ૧૮૨૩ નાં મુબઇના શમાચારમા પચાત તરફથી જવાબ આપો હતો કે પચાતે જે બદોબસ્તો કીધાછે તે ગરીબ લોકોનુ સારૂ ચાહી કીધાછે, અને એ રીતે આજ વર્ષ ૧૫૦ ને આસરેથી પચાતે જે બદોબસ્તો ઠેરાવ્યાછે તે સર્વે અજુમને કબુલ રાખ્યાછે . એ બદોબસ્તોમા નરસુ લખ્યુછે તેનો દાખલો જો તમો જલદીથી નહી લખશોતો તમને અજુમનને જવાબ દેવો ઘણો ભારી પડશે તે સત જાણજો " આ ઊપરથી શેઠ મનચેરજીએ બેઉ અખબારોમે ઇગ્રેજી તથા ગુજરાતી પત્રોમા જાહેર ખબર છપાવી પોતાની દલગીરી જણાવી હતી કે તેઓએ એ બદોબસ્તો બરાબર વાચ્યા ન હતા, પણ હવે તે ધ્યાન દઈ વાચવાથી માલમ પડેછે કે તેમાની બાબદ પારસી કોમના ફાયદાને લગતીછે

[2] શેઠ કુવરજી જીવાજી ટાશકરના બપાવા

[3] એવણના બાવા શેઠ કાવશજી રૂસતમજી નાળીએરવાલા ભરૂચની પાસેના "હાસોત" ગામમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૬ મા અતરે આવ્યા હતા, અને માહીમ તથા બીજા ગામોમાથી નાળીએર મગાવી તેનો વ્યાપાર કરતા હતા તેવણના વડા દીકરા શેઠ જમશેદજી કાવશજી નાળીએરવાલા તબીબપણાની વિદ્યા જાણતા હતા, અને અતરે વૈદનો ધધો ચલાવતા હતા

તા૦ ૧૯ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (એ૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે શઈયદપરાની ભાગળ આગળ મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નઈ એતે તેમની વીધવા બાઈ જાઈજીએ પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે શેહનશાહી તરીકા મુજબ આતશબેહેરામ બનાવી તખ્ત નશીન કીધા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ મોદીના મરણથી તેમના માતાજી બાઈ નવાજબાઈએ આ આતશબેહેરામ બનાવવાનો ઈરાદો કીધો હતો, પણ તેવામા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ મા તેમના ગુજરવાથી એ કામ મજકૂર બાઈ જાઈજીએ ઉઠાવી લીધું હતું. આ પેહલા એ પવિત્ર કેબલાને બેજદો કરવા, તથા તેના જશનની મજલેસમા શામેલ થવા માટે ગામેગામથી જરથોસ્તી કોમના દસ્તુરો, મોબેદો તથા બેહદીનો મળી આશરે ૨૦૦૦૦) વીશ હજાર માણસ ભેગુ મળ્યુ હતુ. એ દીને સુરતની સદર અદાલત, તથા બીજી કચેરીઓ, કલેકટરની આફીસ, તીજોરીખાનુ, અને આતશના કામના કારીગરોના સઘળા કારખાના બંધ રખ્ખામા આવ્યા હતા. એ ક્રિયામા શામેલ થવાને મુંબઈથી શેઠ હોરમજજી વાડીઆના સાહેબજાદાઓ[1] સુરત આવ્યા હતા, અને તેઓએ શેહેરના મોટા બજારને નાકે શેઠ દીનશાહજી એદલજી ધનજી મેહતાના ઘરમા ઉતારો લીધો હતો, ત્યા સહવારના પોહોરમા સદર અદાલત, જીલ્લા અદાલત, તથા ગેરીશનની પલટણ, તેમજ કલેકટર અને સુરતના બખ્શીના સિપાહીઓ તથા ચોબદારો પોતાના વાજા તથા બેહેરખ સુધા આવીને ઉભા હતા, તેઓની સાથે એ સઘળા સાહેબો એક સવારીના આકારમાં સુરતવાળા મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈના મકાન આગળ ગયા, અને ત્યાથી તેઓને પાલખીમા સવાર કરી મરહુમ નગરશ આતશબેહેરામવાળા મકાનમા ગયુ. ત્યા બંદગી કર્યા પછી જશનની ક્રિયા ૯॥ કલાકને અમલે શરૂ થઈ હતી, જે પુરી થયા બાદ પ્રથમમા સુરત શેહેરના વડા દસ્તુર (કામજી દારાબજી) ને શેઆલ તથા શરપાવ તથા ૩૫૦૦) ની કીમતનુ એક ઘેર, તથા એ આતશબેહેરામની ક્રિઆનું ઉપરીપણુ કરનાર દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાને ૨૧૦૦૦) ની કીમતનો વજીફો તથા મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈને એક શેઆલ વાડીઆજી તરફથી ઓઢાડવામા આવી હતી એ પછી સઘળા દસ્તુરોને એકકી શેઆલ તથા મોબેદોને આશોદાદ આપવામા આવી હતી. એ આતશબેહેરામના દર શાલના ખરચને માટે રૂ૧૫૦૦૦) નો એક વજીફો એનાહેદો કાઢવામા આવ્યો હતો. એ બાદ સઘળાઓ નેઆતનુ જમન જમી પોતાને મકાને સીધાર્યા હતા, અને આખો દિવસ જરથોસ્તીઓએ ખુશી ખુશહાલીમા ગુજાર્યો હતો.

વળી એજ દીનની જશનની મજલસમા સુરત મધે એક દોખમાની જરૂર હોવાથી અંજુમનના ઉપગતથી એક નવુ દોખમું બંધાવવાની તદરોસતી પચાતને નામે શેઠ બહમનજી મનચેરજી ભાવનગરીએ પઢાવી હતી, અને તેના ફંડમા પોતે રૂ૧૦૦૦૦) ભર્યા હતા, તથા શેઠ માણેકજી મેહરવાનજી વખારીઆએ ૨૭૦૦૦) તથા શેઠ ટેહેમુલજી ધનજીભાઈ એ ટીએ ૨૧૧૦૦) અને એ વતરીગે બીજા રૂપીઆ ભરાયા હતા.[2]

---

૧ એ આતશબેહરામ પરઠવાના જશનમા બાઈ જાઈજી તથા શેઠ હોરમજજી વાડીઆની તરફથી તેમના નીચલા શેઠીઓ સુરત ખાતે ગયા હતા:—

શેઠો બહમનજી તથા રૂસતમજી હોરમજજી વાડીઆ, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ડોશાભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ અને અરદેસર તથા રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ.

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૨૩

એ આતશબેહેરામ સાહેબના દરવાજા ઊપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે.

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે સહી
"શ્રી બલી દીન માજદીઅશનીનો રોશન શ્રી આ-
"તશબેહેરામ શ્રી જરથોશ્ત પેગમબરના ફેરકાના પારશી
"લોકોનો કેબલોછે તે શ્રી સુરત શેહેર બંદર મુબારક
"મધે શ્રી આતશબેહેરામને તખતનશીન કીધાછે તેનો
"રોજ ૧૭ મો સરોશ ઈજદ માહા ૨ જો અરદીબે-
"હશત અમશાશપંદ શને ૧૧૯૩ એજદેજરદી તથા
"તારીખ ૧૯ મી નવેમબર શને ૧૮૨૩ ઈશવી તથા
"વીકરમાજીત શવત ૧૮૮૦ ના કારતક વદ ૧ વાર
"બુધે શાલી વાહન શાકે ૧૭૪૫ ના તથા તારીખ ૧૫
"માહે રબીઓલ અવલ શને ૧૨૩૯ હેજરી એ
"દાહાડે ૯) નવ ઘડી દાહાડો ચડેઆ પછી તમામ
"અનજુમન બેહેતર માજદીઅશની દીનના મોટા તથા
"નાના બુજરોગો હર શેહેરના તથા ગામોના તથા કશ-
"બાવોના તમામ એકઠા થઈને દીનઆઈનના હોકમ
"મારફ બુજરોગ બેહેરામ ઈજદ ફીરોજગરને તખત
"ઊપર બેશાડીઆછે શઈ તથા જે કોઈ માજદીઅ-
"શની દીનના લોકોએ નેઆએશ તથા બંદગી કરીને
"સર જમીન ઊપર મુકીને બેહેશતી મોદી દાદાભાઈ
"વલદ નોશેરવાનજીના રોઆંન ઊપર દોવા કીધી તથા
"એ શી આતશબેહેરામનું કામ શરૂ કરીને પુરૂ કરવાને
"શારૂ બાઈ જીઆઈજી તે દાદાભાઈ મોદીની ધણીઆણી-
"એ પોતાના ધણીની જાએતે એરાદો આતશબેહેરામ
"બનાવેઆનો કરીને પોતાના ભાઈ મુરબી સાહેબ ગરીબ
"પરવર રેહેમદેન શેઠ શ્રી હોરમજજી બહમનજી બીન
"નવરોજજી ઓરફે વાડીઆજી સાહેબને એ કામ શો-
"પીઉ તારે તેઓ સાહેબ મુખતીઆર થઈને ઘણી મેહેનત

એ દીને સુરત મધે આતશમેહરામ પરઠાયા તેની ખુશાલીમા બાઈ જાઈજીના ખરચથી શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ પોતાના મુંબઈ મધે ચંદનવાડી તરફના આદરાનમા એક મોટુ જશન કરી નેઆતનુ જમન કીધું હતું.૧

તા૦ ૨૮ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈની પારસી પંચાતના મેમબરો શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆના ઘેરમા મલ્યા હતા. બાબદ શેઠ હોરમજજી વાડીઆએ પંચાતના સાહેબોપર એક ચીઠી લખી હતી જે "હવેથી પંચાતના રૂપીઆ મારે (એખનાએ) રાખવા નથી" તેનો વિચાર કરવાને માટે આ ઉપરથી સર્વેએ એકમતથી એવો ઠેડાવ કીધો જે "પચાતની પૂંજી રાખવા સારૂં તરસટી જણ ૪ નામે શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી, શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, અને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈને ઠેડવવા. તે મધે શેઠ ફરામજી કાવશજીએ તરસટીઓના ખજાનચી તરીકે જે નાણું આવે તે વશુલ કરીને રૂ૧૦૦૦) ની રકમ થાય એટલે મી૦ રીમીંગટન ફાફરડની કંપનીમા પારસી પંચાતને નામનુ ખાતુ પડાવી ત્યા ભરવા "૨

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર

ગઈ તા૦ ૨૮ મી નવેમબરે પારસી પંચાતના મેમબરોએ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆજીના ઘેરમા મળી કીધેલા ઠેડાવ મુજબ આજ દીને શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ રોકડા રૂ૧૫૮૬૩ા૧૬ા તથા નોટ રૂ૨૦૦૦ ની ટકા ૫ ના વ્યાજની મળી જુમલે રૂ૧૭૮૬૩ા૧૬ા પંચાતે ઉપલી તારીખે ઠેડેલા તરસટીઓને સેપોરદ કીધા હતા, તેમજ રૂ૨૧૯૬ા૧૨ા આજદીને શેઠ નવરોજજી

" થી તથા પોતાની બજોરગીથી તથા દાનાઈથી એ નેક
" શ્રી આતશમેહરામ શાહેબનુ શરવે કામ માથ ૧૨)
" બારના દરમેઆનમા પુરૂ કીધુ છે શહી "

એ આતશમેહરામ સાહેબને તખતનશીન કરવાના જશનની મીજલસમા શામેલ થવાને શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ ૧ા માસ આગમજથી યાને તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૨૩ થી "મુંબઈના શમાચાર" પત્રની મારફતે જાહેર ખબર છપાવી સુરત, નવસારી, ગણદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઊદેપોર, મુંબઈ, ભરૂચ, ખંબાત, ગોદાવરા, અને તે વનાએ હીંદુસ્થાનમા વશનારા તમામ શેહેરો તથા ગામોના દસ્તૂરો, મોબેદો તથા બેહેદીનોને અરજ કરી નોતરયા હતા, તથા એની ક્રિઆનુ સઘળુ ઊપરીપણુ મુંબઈવાલા દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ કીધુ હતુ, અને પેહેલ વેહલી બોએ સુરતવાલા દસ્તૂર કેખશરૂ દાદાભાઈએ દીધી હતી, તેમજ એ મકાન બાંધવાને લગતી સઘળી મેનીજ તથા ગોઠવણ બાઈ જાઈજી તથા શેઠ હોરમજજી વાડીઆની વતી તેમના મામાઓ તે સુરતવાલા શેઠો દીનશાહજી તથા મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાનાએ કીધી હતી એ મકાન પરઠાયુ તેની ખુશાલીમા કોઈએ થોડાક કવેતો જોડી તા૦ ૮ મી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ના "શમાચાર" પત્રંમા છપાવ્યા હતા તે અતરે સદાબરો નોંધી રાખવાને દરૂસ્ત ધાર્યે છૈયે:—

" (૧) ધન ભાએગછે નશરવાનજી મોદી તાહરૂ નામ, કે તાહરી હલાલ મેહનતના પઈશાથી બનીઊછે શરતમા આતશમેહરામ (૨) શાબાશછે નવાજબાઈ તાહરી ખુનીઆદીનુ કામ, કે કીધી ખબરદારી ને રાખુંછે વણીનુ નામ (૩) ખુબો ભરેલુ જાઈબાઈએ કીધુછે નેકીનુ કામ, કે ખરચ કીધા લાખ રૂપીઆ ને વધારેઊછે ઘણીનુ નામ (૪) નામેદાનાસુખી કેહવાશે દાદાભાઈ મોદી તાહરૂ નામ, કે તાહરી નજરઅતે બનાવેઆછે શરત મધે આતશમેહરામ (૫) રોશન થઊછે વાડીઆજી હોરમજજી બહમનજી તાહરૂ નામ, કે અમીરોની મીશાલે શરતમો કરેછે શરવે તાહરા ફરજદાન શદ રેહમતછે તાહરૂ કામ કે પોહચાડીછે શરવ શરંજામ, ને વીજવીના આતશ શુના તખતે બેશાડાછે આતશમેહરામ (૬) આફરીનછે એદલદારૂ શંજાણા તાહરૂ વીઆન, કે દીનના ફરમાન પરમાણે કીધાછે આતશમેહરામ (૭) દીનશાહ, મનચેરશાહે કીધીછે ઘણી મેહનત તારે, ચઊદ મહીના મધે થઊછે શરવે આતશમેહરામનુ મકામ (૮) ભલુ રે લવજી વાડીઆ તારૂ નામ, કે તારા ફેરજદાન ફરજંદો કરતા આવેછે હેવા શવાબનાં કામ, ને અશલથી હીનદોશતાનથી તે વેપાત સુધી થઊછે તારૂ નેકનામ (૯) મુબારક થઊછે ચોદી કેખશરોજી કોશાભાઈ તારૂ નામ, કે પાદશાહી દબદબાથી આશરે ૨૦૦૦૦ વીશ હજાર માણસ શાથે જઈને તખતે બેશાડાછે આતશમેહરામ (૧૦) વેલાતનો પાદશાહ કીંગ જારજ ચોથાના વખતમો, મુંબઈના જદરાલ ઍલફીનસ્ટન શાહેબના વખતમા, શરતનો સરદાર મીશટર રોમર શાહેબના વખતમો, પરથમ તખતે બેઠાછે તે શરતની અંજુમન મધે આતશમેહરામ "

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૮૨૩

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૭ ફેબરવારી ૧૮૨૪ પંચાતનુ નાણુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ મા શેઠ હોરમજજી વાડીઆના હાથમા આવ્યુ તેની આગમજ મરહુમ શેઠ ફરામજી નાનાભાઈ દાવર તથા તેમની આગમજ મરહુમ શેઠ નાનાભાઈ બેહરામજી દાવરને ત્યા રાખ્યામાં આવતુ હતુ, પણ આજદીને આ ઠેડાવ થયા પછીથી તે તરસટીઓને હસ્તક રેહવા લાગ્યુ, અને તેનો દર વર્ષે હીસાબ છપાવવામા આવતો હતો, કે જે રીત આજ સુધી ચાલુ રાખ્યામા આવીછે પંચાતના ફંડનો છેલ્લો હીસાબ સંવત ૧૯૩૩ ના શાલનો જે છપાઈ બાહેર પડયોછે તેમા જણાવ્યા મુજબ તરસટીઓને હસ્તક હવડા રૂ૨૧૭૯૦૩ા૧૮ ની પૂંજીછે.

જમશેદજી વાડીઆજીએ પોતાના બાપના ઉઠમણામા ભરેલા વ્યાજસુધાં ઉપલા તરસ્ટીઓને સુપ્રત કરાવી આપ્યાં હતા.[૨]

તા૦ ૫ મી ડીસેમ્બર.

રોજ ૩ માહ ૪ (કદમી) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલે કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહરામ બનાવી તખ્ત-નશીન કીધા હતા. આ વેળાએ ત્યા જરથોસ્તીઓનો મોટો મેલાવડો થયો હતો, તથા એ દીને સુરતની અદાલત, કલેકટરની આફીસ, અને આતશનાં કામના કીશબીઓના સઘળા કારખાના આગલની માફક બંધ રાખ્યામા આવ્યા હતા. સહવારના પોહરમા સુરતના નવાબ તથા બખશીના ખાસ રેસાલાઓ વાજા સુધા શેઠ પેશતનજીના ઘર આગલ આવ્યા હતા, અને ત્યાથી તેઓ તથા જરથોસ્તી ફેરકાના કેટલાક અકાબરો મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈનાં મકાન આગલ ગયા, અને તેમને બા આબરૂથી બોલાવી સઘળું સરગશ આતશબેહરામની દરઘાહમા ગયુ ત્યારબાદ ખાનસાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ તથા નવસારીના દેશાઈજી સાહેબ (દેશાઈ જમશેદજી મનચેરજી) તે બીજજસમા ઘણીક જાહોજલાલીથી આવ્યા એ પછી કલાક ૧૦ ને અમલે જશનની ક્રિઆ શરૂ થઈ હતી, જે પુરી થવા બાદ મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ, ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ, સુરતના દસ્તૂરજી, નવસારીના દેશાઈજી, ભરૂચના દસ્તૂરના ભાઈ તથા ઉદવાડાના દસ્તૂરજીને શેમ્આલો હોગાડી હતી, તથા એ આતશબેહરામની ક્રિઆ કરનાર મોબેદોને શેમ્આલ શુધ્ધાના સરપાવ આપ્યા હતા, તેમજ બીજા સઘળા મોબેદોને આશોદાદ આપવામા આવી હતી. એ બાદ સઘળાઓ નેઆતનુ જમન જમી પોતાને મકાને સીધાર્યા હતા, અને આખો દિવસ જરથોસ્તીઓએ ખુશાલીમા ગુજાર્યો હતો.

વળી એજ દીનેની જશનની બીજજસમા સુરત મધે કણપીઠને નાકે કદમીનુ આદરાન ઘણુ જુનુ થવાથી ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહે તે પોતાને ખરચે નવેસરથી મરામત કરાવી આપવાની તંદરોસ્તી ભણાવી હતી.[૨]

---

૧ એ નાણામાથી રૂ૨૦૦૦) ની નોટ અનામત પચાતમા રાખી બાકીના રૂ૧૮૦૬૨૨૬ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ એની વળતે દીને એટલે તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ને દીને મીશીઆરસ રીમીંગટન ક્રાફરડની કંપનીમા એક પતર લખી ચારે તરસ્ટીઓને નામે ભર્યા હતા, અને તેનુ આજ ૫) ટકા લેખે ઠેરવ્યુ હતું, તથા એ એક ધર્મનુ કામ હોવાથી નાણા લેતી અને આપતી વખતે તેઓએ સરેસતા પ્રમાણેનુ કમીશન અથવા હકસાઈ લેવી નહિ એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો.

[ખોલાસે પંચાત સફે ૧૫૧—૫૨]

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર ૧૮૨૩

એ આતશબેહરામ સાહેબના દરવાજા ઊપર સુરતના એક બેહદીન મરહુમ શેઠ દારાશાહ ચેહરવાનજીના બનાવેલા નીચલા બેતોની તખ્તી મારેલીછે.—

بنام خداوند هردو جهان
که هست از همه نقص او بیگمان
نه فرزند دارد نه انباز و جفت
سزی زآتش از حکمت خورش و خفت
ازل تا ابد هست و باشد بجای
کسی نیست همتاش در دو سرای
ازو بر زراتشت پاکیزه نام
درود و تحیات بادا مدام
که او پاک کرده جهان سربسر
هم از شرک و از کفرها نیز تر
بجهت پرستش سزاوار تر
پرستیدن ایزد دادگر
که تا بهر عقبی پرستش کنند
جزای باعمال خود در برند
بیاورد آتش ازانجا بایی
که تا قبله باشد کهین و مهین
بحکم اوستا و پس پاوری
همه آتشانرا بیکجا کنند
پرستش کده را نموده کنند
ورا نام بهرام آتش کنند
کنون بر مراد دل پر یقین
بنا کرده آتشکده پیستن
پشوتن زکالای حجسته خلف
زکالای دنیا سراسر شرف
هم از سعی دستور سهراب راد
پرستش کده شد عجب با مراد
خدایا به گیتی تو آباد دار
همه وقت از خرم و شاد دار
دهندو روان بزرگان او
انوشه روان باد در جان او
سنه یزدجرد شهنشاه مه
هزار و صد و سه و هشتاد و ده
باردیبهشت روز در ماه تیر
نشست بر نشست آتش این یادگیر
گفت هاتف مصرعه تاریخش تمام
زهی پایه آتش ورهرام
۱۱۹۳

અરથ—બન્ને જેહાનના સાહેબના નામથી, કે જે સઘળી જાતના નુકસાનથી બેશક (ઇપાને વગર શકનોછે)

તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર.

રોજ ૮ માહા ૩ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી રતનજી ઇસીશરના?—(ઉમર વર્ષ ૯૦) શેઠ રતનજી જમશેદજી ઇસીશરના વડા દીકરા. એવણ સુરત તથા ભરૂચ ખાતેનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા, અને તે માટે પોતાના ૨૧ ખતેનાઓ હતા. કંપનીઆણી ખાતે તકઆસને લગતુ કાંઇ કનાકટ એવણે લીધુ હતું, તેમજ સરકારનુ અતરેની "આરમી કૉમીસરીયટ" ખાતાને માલ પુરો પાડવાનુ કનાકટ પણ પ્રથમમા એવણને હસ્તક હતુ. તે વેળાની મુંબઇની પારસી પંચાતના એવણ એક અકાબર હતા

તે ફરજંદ, ભાગયા અથવા જોડીઆ વગરનોછે, અને ખાવા તથા સુવાના તોહમતથી તે પાકછે (ઇયાને તેને વાસ્તે ખાવુ, પીવુ, ઉંઘાવુ, એવુ કાંઇ બોલાય નહિ) અવલથી તે આખર સુધી તે છે અને હંમેશ રેહશે, તથા બધે જેહાનમા તેની બરોબરીઓ કોઇ નથી તે સાહેબ તરફથી પાકીજે નામના જરથોસ્ત ઊપર, દોઆ અને આફરીન હમેશા હોજો કે તેણે (જરતોસ્તે) સઘળી દુનિયાને પાક કીધી, કે જે (દુનિયા) ગુમરાહી અને કાફેરીપણામા ખરાબ થયલી હતી ખોદાતાલાને પુજવુ જોઇએ, કાએકે તે પરસતેશ કરવાને વધારે લાયકછે કે આકેબતના દાહડાને વાસ્તે (તેથી) પરસતેશ થાય, અને પોતાના કામો માફકનો બદલો મેળવે તે માટે (જરતોસ્ત) બેશ્તી દુનિયામાથી ઝિયા આતશ લાવ્યો કે, તેનો સઘળા નાવના ચોરાઓ ફેસલો કરે અવસ્તા તથા પાઝંદના હોકમ માફક, સઘળા આતશોને એક જગોએ એકઠા કરે દરેમેહરનો દેખાવ કરી તેમા મુકે, અને તેનુ આતશબેહરામ નામ રાખે હવડો પુર એકીન ભરેલા દીલની મોરાદ મુજબ પેશોતને આતશ કદેહ બનાવ્યા પેશોતન તે કાલા(ભાઇ) જીજી(ભાઇ) નો છોકરો, કે જેને આ દુનિયાના માલમતાથી સઘળી બુજર્ગીછે દાનાવ દસ્તૂર શોહરાબની કોશેશથી આ દરેમેહર ચોરાદ પ્રમાણે ઘણી સરસ થઇ અએ ખોદા તુ તેને (પેશતનજીને) આ દુનિયામા આબાદ રાખ, અને તેનો સઘળો વખત ખુશી ખુશાલી ભર્યો કર બીનોઇ જેહાનમા તેના બુજર્ગોના રવાન તથા રૂહ ઊપર આફરીન હોજો મોટા શાહનશાહ યજદજરદના એક હજાર એકશો ત્રાણુના શાલના તીર મહિનો અને અરદીબેહસ્ત રોજે આતશને તખ્ત ઊપર બેશાડયા તે તુ યાદ રાખ એની તારીખનો તમામ ભીસરો ગેબના ફરેસતાએ સોપેલો તે "જહીપાયે આતશવરેહરામ" શબ્દોમાથી નીકલ્યો

** અબજદને કાયદે "જહીપાયે આતશવરેહરામ" શબ્દોના આકડા ગણતાં તે ૧૧૯૩ થાયછે

એ આતશબેહરામ સાહેબને તખ્તનશીન કરવાના જશનની મીજલસમા શામેલ થવાને શેઠ પેશતનજી કાલાભાઇ વકીલે ૧ા માસ આગમજથી યાને તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૮૨૩ થી "મુંબઇના શમાચાર" પત્રની મારફતે જાહેર ખબર છપાવી મુંબઇ, સુરત, ભરૂચ, ખંભાત, નવસારી, ગંદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઊદેપોર, ગોલવરા, દમણ, તારાપોર અને તે વતાએ સઘલા શેહરો તથા ગામોના દસ્તૂરો, મોબેદો અને બેહદીનોને અરજ કરી નોતરયા હતા, તથા એની ક્રિઆનુ સઘલુ ઊપરીપણ સુરતવાલા પેહલવેહલા કદમી દસ્તૂર મરહુમ દાદાભાઇ શોરાબજી (કુમાના દાદાદારૂ) ના નબીરા દસ્તૂર શોરાબજી રૂસતમજી કુમાનાએ કીધુ હતુ એ ક્રિયા કેમ કીધી હતી તેની ટુંક વીગત શેઠ પેશતનજીએ તા૦ ૨૭ મી અકટોબેર ૧૮૨૩ ના "મુંબઇના શમાચાર" મા છપાવેલી મજકૂર જાહેર ખબરમા નીચે મુજબ આપી હતી —

"દીનએહે માજદીઅશનીના હોકમ પરમાણે જે એક હજાર એક આતશ શોળ ભાતના લીધા જોઇએ તે લીધા અને તે એક એક આતશ ઊપર દીનના હોકમ મુજબ ઇજશની તથા વીશપરદ તથા વંદીદાદ પઢવાની તે પઢીને તે તમામ આતશને ખાલેસ કીધા જોઇએ તે કીધા અને શોલ પાતરા શોલે ભાતના આતશના જુદા જુદા કીધા જોઇએ તે કીધા તારબાદ તે શોલે પાતરા ઊપર વરશ એકના ગહમબાર લીવા જોઇએ તે દીનના હોકમ મુજબ અરદીબેહેશત મહીનાના ગહમબારથી તે દએ મહીનાના ગહમબાર સુધી ગહમબાર પાચ લીધા તારબાદ અશપનદાદ મહીનાના હોરમજદ રોજથી તે અનેરા રોજ સુધી શોલે પાતરા ઊપર દરરોજ ઇજશની શોલ શોલ કરવી જોઇએ તે કીધી અને તારપછે અનેરા રોજની પાછલી રાતે શોલે પાતરાનુ એક પાતરૂ કીધુ જોઇએ તે કીધુછે તારબાદ તે એક પાતરા ઊપર છઠા ગહમબાર ગાથાના લીવા જોઇએ તે લીધાછે"

૧ ડાકટર બરજોરજી અરદેસર તથા શેઠ રૂસતમજી અરદેસર ઇસ્પીશરના બાપના બાવા, શેઠ હોરમજજી જમશેદજી ઇસકોરૂવાલાના બાપના કાકા, તથા શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી બાટલીબોઇના બાપના પિત્રાઇ એવણના બાવા શેઠ રતનજી જમશેદજી ઇસ્પીશર, સુરતનો ઇંગલીશ ફેકટરીના ચીફ તથા તે પછીના મુંબઇના ડેપ્યુટી ગવરનર મી૦ સ્પેનસરની નોકરીમા હોવાથી અતરેના પારસીઓમા એક વગવાલા ગણાતા હતા તથા અતરેની તે વેળાની પારસી પંચાતના એક અકાબર પણ હતા તેવણના બાપ શેઠ જમશેદજી બેહરામજી ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના અતરેના વડા અમલદારની નોકરીમા રહયા હતા મુંબઇમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ ને આસરે જે પેહલ વેહલી પંચાત સ્થાપવામા આવી તેના એવણ પણ એક અધિકારી હતા એવણના એક નાધેલા ભાઇ પેશતનજી બેહરામજી વાહાણોના દુબાશનુ કામ કરતા હતા, અને તેમના દીકરા શેઠ માણેકજી પેશતનજી કે જેઓ પણ ઇસ્પીશરની અટકથીજ ઓળખાતા હતા, તેઓ ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા, અને તે માટે "બેંગાલ સલામતી" નામનુ તેવણનુ એક મોટુ વાહાણ પણ હતુ.

જમશેદજી વાડીઆજીએ પોતાના બાપના ઉઠમણામા ભરેલા વ્યાજસુધાં ઉપલા તરસ્ટીઓને ચુકાવી આપ્યાં હતા.[૧]

તા૦ ૫ મી ડીસેમબર.

રોજ ૩ માહ ૪ (કદ) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે શેઠ પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલે કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહરામ બનાવી તખ્તનશીન કીધા હતા. આ વેળાએ ત્યા જરથોસ્તીઓનો મોટો મેળાવડો થયો હતો, તથા એ દીને સુરતની અદાલત, કલેકટરની આફીસ, અને આતશના કામના કીશબીઓના સઘળા કારખાના આગલની માફક બંધ રાખ્યામા આવ્યા હતા. સહવારના પોહોરમા સુરતના નવાબ તથા બખશીના ખાસ રેસાલાઓ વાજા સુધા શેઠ પેશતનજીનાં ઘર આગલ આવ્યા હતા, અને ત્યાથી તેઓ તથા જરથોસ્તી ફીરકાના કેટલાક અકાબરો મોદી ખુરશેદજી ડોરાબાઈના મકાન આગલ ગયા, અને તેમને બા આબરૂથી બોલાવી સઘળુ સરગશ આતશબેહરામની દરઘાહમા ગયુ ત્યારબાદ ખાનસાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ તથા નવસારીના દેશાઈજી સાહેબ (દેશાઈ જમશેદજી મનચેરજી) તે મીજલસમા ઘણીક જાહોજલાલીથી આવ્યા. એ પછી કલાક ૧૦ ને અમલે જશનની ક્રિઆ શરૂ થઈ હતી, જે પુરી થવા બાદ મોદી ખુરશેદજી ડોરાબાઈ, ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ, સુરતના દસ્તુરજી, નવસારીના દેશાઈજી, ભરૂચના દસ્તુરના ભાઈ તથા ઉદેપોરના દસ્તુરજીને શેઆલ ઓહોરાડી હતી, તથા એ આતશબેહરામની ક્રિઆ કરનાર મોબેદોને શેઆલ શુધાના સરપાવ આપ્યા હતા, તેમજ બીજા સઘળા મોબેદોને આશોદાદ આપવામા આવી હતી એ બાદ સઘળાઓ નેઆતનું જમન જમી પોતાને મકાને સીધાર્યા હતા, અને આખો દિવસ જરથોસ્તીઓએ ખુશાલીમા ગુજાર્યો હતો.

વળી એજ દીનેની જશનની મીજલસમા સુરત મધે કણપીઠને નાકે કદમીનુ આદરાન ઘણુ જુનુ થવાથી ખાન સાહેબ ફીરોજશાહ ધનજીશાહે તે પોતાને ખરચે નવેસરથી મરામત કરાવી આપવાની તંદરોસ્તી ભણાવી હતી.[૨]

---

૧ એ નાણામાથી ૩૨૦૦૦) ની નોટ અનામત પચાતમા રાખી બાકીના ૩૨૮૦૬રા૬૬ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ એની વળતે દીને એટલે તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ને દીને મીશીઅરસ રીમીંગટન કારરડની કંપનીમા એક પતર લખીં ચારે તરસ્ટીઓને નામે ભર્યા હતા, અને તેનુ વ્યાજ ૫) ટકા લેખે ઠરાવ્યુ હતુ, તથા એ એક ધર્મનુ કામ હોવાથી નાણા લેતી અને આપતી વખતે તેઓએ સરેશતા પ્રમાણેનું કમીશન અથવા હકસાઇ લેવી નહિ એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો

[બોલાસે પચાત સફે ૧૫૧—૫૨]

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર ૧૮૨૩ એ આતશબેહરામ સાહેબના દરવાજા ઊપર સુરતના એક બેહદીન મરહુમ શેઠ દારાશાહ મેહરવાનજીના બનાવેલા નીચલા બેતોની તક્તી મારેલી છે:—

بنام خداوند هرمزد جهان
که هست از همه نقص و بیگمان
نه فرزند دارد نه انباز و جفت
بری ز آتش از جمیت خورش و خفت
ازل تا ابد هست و باشد بجای
کسی نیست همتاش در دو سرای
ازو بر زراتشت پاکیزه نام
درود و تحیات بادا مدام
که او پاک کرده جهان سربسر
هم از شرک و از کفرها بد نکو
ـمت پرستش سزاوار تو
پرستیدن ایزد دادگر
که تا سر عقبی پرستش کنند
جزای داعمال خود در برند
بیاورد آتش ازانجا بایین
که تا قبله باشد کهین و مهین
بحکم اوستا و پس باورند
همه آتشانرا بیک جا کنند
پرستش کده را نموده کنند
ورا نام بهرام آتش کنند
کنون بر مراد دل پر یقین
بنا کرده آتشکده پیشتی
پشوتن زکالای حشمی خلف
زکالای دنیا سراسر شرف
هم از سعی دستور سهراب زاد
پرستش کده شد عجب با مراد
خدایا به گیتی تو اباد دار
همه وقت از حرم و شاد دار
بمینو روان بزرگان او
انوشه روان باد در جان او
سنه یزدجرد شهنشاه مه
هزار واحد و سه و هشتاد و ده
باردیبهشت روز در ماه تیر
نشست در نشست آتش این یادگیر
گفت هاتف مصرعه تاریخش تمام
رشی پایه آتش ورهرام
۱۱۹۳.

અરથ—બધે જેહાનના સાહેબના નામથી, કે સઘળી જાતના નુકસાનથી બેશક (ઇપાને વગર શકનો છે

તા૦ ૩ જી આપરેલ

રોજ ૭ માહ ૮ (૬૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી

મરણ—એદલજી ફરામજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૩૦) શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણુ પોતાના બાપના વ્યાપારના કામસર ચીન તરફ ગયા હતા ત્યાંથી પાછા આવતા મધરાજ ઉતરીને પગરસ્તે મુંબઈ આવતા પનવેલીથી છ મૈલ દુર "ચોક" નામના ગામમા રાતના ઉતારો લીધો હતો સુતી વેળા ચોરોના ભયને લીધે પોતાની સાથે એક ભરેલી બંદુક રાખી હતી, જે મોડી રાત્રે અકસમાતથી ફૂટી જવાથી એવણનુ તાબરતોબ મરણ નિપજ્યુ હતુ

તા૦ ૪ થી આપરેલ

રોજ ૪ માહા ૭ (ચે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—બાઇજી તે દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીના બીબા—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણના ખાવંદ મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નશરવાનજી મોદીની નઇયેતે તેમના મામે બાઈ નવાજબાઇયે જે સુરતમા આતશબેહરામ બંધાવવાનો ક્સદ કીધો હતો, તે તેવણની મરજી મુજબ એઓણે પોતાના ભાઈ શેઠ હોરમજજી બેહમનજી વાડીઆની મારફતે મોટો ખરચ કરી તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ને દીને તખ્ત નશીન કરાવ્યા હતા, અને તેના જનુકના ખરચને માટે રૂ૧૫૦૦૦) ની રકમ જુદી કાઢી હતી.

તા૦ ૫ મી આપરેલ

આજ દીને શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીના દીકરા મરહુમ શેઠ એદલજીના ઉઠમણાની મીજલસમા શેઠ ફરામજીએ તેમની નઇયેતે એક મોટા પુનનુ કામ કરવાની તદબીરસતી પઢાવી હતી.—તે એકે મુંબઈ શેહેરે કમાઠીપુરા તથા તેની આસપાસના લતાઓ ઉપર લોકોને પાણીની ઘણી આપદા પડતી હતી, તે ઉપરથી સરકારે કમાઠીપુરાને નાકે ઉસનાજી સુબાનજી નામના મુસલમાન ગ્રહસ્થને પયસે બે ટાકીઓ બાંધી કાવશજી પટેલના તલાવ આગલથી નલ બાંધી તે ટાકીઓને મેલવી, કે જેથી તે તલાવનુ પાણી ઉપલી ટાકીઓમા જાતુ થયુ, પણ જ્યાંસુધી તલાવમા પાણી ઉપર હતુ ત્યાંસુધી તે ટાકીઓમા પોહચ્યા કીધુ, અને તલાવમા તે ખુટી જવાથી લોકો પાછા હેરાન થવા લાગા.—આ ઉપરથી શેઠ ફરામજીએ એવી તદબીરસતી આજરોજે પઢાવી કે મરનારને નામે તેવણ એક મોટો કુવો કાવશજી પટેલના તલાવ આગલ ખોદાવશે, કે જેમાથી ઉપલી બંને ટાકીઓમા જનુક પાણી પોહચતુ થાય. એ ઉપરાંત રૂ૫૦૦) ની રકમ પારસી પંચાતના ફંડમાં પણ આપી હતી[૧]

[૧] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૪

આ મુજબની તદબીરસતી પઢાવ્યા પછી શેઠ ફરામજીએ કાવશજી પટેલના તલાવની સામે આથમણી દશા પર "મુગભાટ" નામે એક મોટી નાળીએરીની વાડી વેચાતી લઇ તે મધે ત્રણ જબરદસ્ત કુવાઓ ખણાવ્યા હતા, અને તેની શોડેથી એક મોટો નલ બાંધી લઇ તે પેલા સરકારી નલ સાથે મેલવી દઈ કોશ તથા સ્ટીમ એનજીન વડે કમાતીપુરાની મજકુર ઉસલાજી સુબાનજીના પૈસા વડે સરકારે બંધાવેલી બે ટાકીઓમા તા૦ ૧૭ મી મેએ ૧૮૨૫ ને દીનેથી પાણી પોહચતુ કીધું હતુ આ કામ ઉપર એવણે રૂ૩૦૦૦૦) ત્રિસ હજાર ખરચયા હતા, તથા દર મહિને તે કામ ચાલુ રાખવાપર રૂ૨૦૦) નો ખરચ થાતો હતો એ રીતે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧ સુધી એવણે ચલાવ્યા કીધુ હતુ, પણ ત્યારબાદ એવણની પછી એવણના વારેસોથી એ પુનનુ કામ દર મહિનાના આવડા મોટા ખરચને લીધે ચાલુ ન રહે તે માટે એવણે એજ સાલના અકટોબર માસમા મુંબઈની સરકારના ચીફ શેક્રેટરી મી૦ ચારલસ નોરીસ ઉપર એક પત્ર લખી અરજ કીધી હતી કે છાસટી મધે તેવણ (શેઠ ફરામજી) ને સરકારે જે સાત ગામો દર વર્ષે રૂપયા ૪૭૯૭—૨—૨૪ રેસને થીકે આપેલાછે તે ગામો સુધારવા તથા તેમા સુધરેલી રીતે ખેતી વગેરે ચલાવવા પાછલ આએ બે વર્ષમા તેવણે દોહડ લાખથી વધારે રૂપીયા ખરચેઆછે, અને તે મુદલ રૂપીઆ પાછા ઉપજવાની તેમને પોતાને અથવા પોતાના વારેસોને મારેફતી આશા નથી, તેટલા માટે એ ગામોના થોકાની દશ વર્ષની એકદર રકમ રૂ૪૬૦૦૦) તેવણ સરકારમા એ ગામોના વેચાણ તરીકે ભરી દીએ, અને પછી દર વર્ષે કસો થીકો ભરે નહિ, તથા ઉપલી બે ટાકીઓમા પાણી પોહચતુ કરવાનુ કામ તેવણ પોતાની હૈયાતીસુધી ચાલુ રાખે, અને તે બાદ પોતાના વશીહતનામામા પણ તે કામ જાવેદાન સુધી ચાલુ રાખવાને પોતાના વારેસોને તાકીદ કરે, અને અગર તેઓ તે ફરજ બજા લાવવામા ગફલતી કરે તો સરકાર પોતે ઉપલા સાત ગામો માહેલા સર્વથી મોટા ગામ પવાઈની ઉપજમાથી દર વર્ષે રૂ૨૪૦૦) લઈ એ કામ ચાલુ રાખે આ માટે ઉપલા પત્રમા શેઠ ફરામજીએ નીચે પ્રમાણે લખાણ કીધુ હતુ —

" I beg to state that from a charitable motive I was led many years ago to sink wells for the better and constant supply of fresh water from my Oart called Moogbhat through the aqueduct of the two Reservoirs situated on the (New Town) Duncan Road for the use of the Inhabitants of Cumateepoora. For the purpose I obtained every assistance from Major Dickinson and by his advice sank three walls in the said Oart Moogbhat and set up a steam Engine and four wheels with cattle to draw water, the whole of which work was not completed under an outlay of about Rupees thirty thousand in addition to which I have all along maintained an Establishment at a monthly charge of about Rupees Two hundred or Rupees Two thousand and four hundred per annum

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

મુંબઈની પારસી પંચાતનું ફંડ જે ગયે વર્ષ તા૦ ૧ લી ડીસેમબરને દીનેથી શેઠ હોરમસજી બહેમનજી

The supply of fresh water leads from the aforesaid Mooghbat through aqueduct to the two Reservoirs erected on the Duncan Road by the late Major Hawkins from the bequest of Uslajee deceased. These Reservoirs were delivered to my charge on the 17th May 1825 by Major Bellasis and ever since I have continued the supply of fresh water. The continuance of these useful works during my life time in the same spirit which first prompted me to undertake them is certain, but without in any degree wishing to detract from the benevolent intentions of those who may succeed me, I may, I trust be excused for expressing a desire for wishing to perpetuate them. Whatever may be the disposition of my Heirs I cannot reasonably expect that they should contribute thus materially to the public welfare without some consideration from a liberal and enlightened Government. Looking, therefore to the importance of these works to the great and essential benefit resulting from them and to the desirableness of rendering them as far as practicable lasting, I cannot but entertain a lively hope that the proposition I am desirous of making towards accomplishing so important an object will if coming within the bounds of reason and moderation be received and viewed with that consideration and liberal attention which I am fully sensible it is the desire and wish of the Right Hon'ble the Governor in Council to extend towards all propositions of public utility emanating from the Natives of the country. This Estate it will be remembered was originally conferred on the late Doctor Scott but resumed in consequence of a failure on the part of his Heirs or Agents in paying the assessment of Government Revenue, impressed therefore with the hopes to which my past exertions have given rise and with an anxiety to avoid any such failure on the part of my family, I beg to propose that instead of paying a yearly revenue of Rupees Four thousand seven hundred and ninety seven, two quarters and twenty four reas. I hope I may be permitted at once to discharge the amount of ten years purchase or Rupees forty six thousand the net amount, and henceforth to hold it as Free Hold Estate and a Deed may be made by the Government to be continued to me and my Heirs, and further I would beg to propose that on the expiration of the Forty years rent free Lease under which I held the waste land connected with the estate and the rent on the same may be fixed and my Heirs may be permitted to redeem it in like manner by payment of the amount of ten years purchase. The proposal made by me which is under the expectation to a perpetual and permanent provision in order to continue the supply of fresh water from my charitable Oart called Mooghbat through the aqueducts to those Reservoirs built by the late Major Hawkins from the bequest of the said Uslajee I intend to insert in my last Will and Testament about the charitable object in the manner as follows. That my children may receive the revenue from my Powey Estate on Salsette and out of which is to defray the expense for the establishment kept at the charitable Oart Mooghbat and in default thereof I intend to empower the Right Honorable the Governor in Council that they will compell on my Heirs if the supply of water will be neglected to continue for ever from my said Oart Mooghbat and an expense for the said Establishment to be paid from the collection of the Revenue of my Poway Estate on Salsette

વાડીઆએ પોતાને હસ્તકથી કાઢી ચાર ટરશટીઓને સોંપ્યું હતું, તેઓએ તે દીનથી તે તા૦ ૩૦ મી મારચ

આના જવાબમા તા૦ ૨૬ મી નવેંબર ૧૮૩૧ ને દીને અંતરેની સરકારના શેક્રેટરી મી૦ વીલ્યમસને શેઠ ફરામજીને લખી જણાવ્યું કે ઊપલા છાસટીના ગામો સુધારવા પાછલ તમોએ કીધેલી મેહનત તથા આંએ જથુક પાણી પોહચતુ કરવાના તમારા ધર્માદા હેતુ વિષે નામદાર સરકાર મોટુ માન વરાવેછે, અને તમારી અરજ તેમના તરફની મજબુત ભલામણ સાથે ઇંગલાંડ ખાતે "કોરટ ઑફ ડાઅરેકટરસ" ની હજુરમા રજુ કર્યામા આવશે આ બાબેના સરકાર તરફના સોબનો નીચે પ્રમાણેછે :—

" . In reply I am desired to acquaint you that observing with great satisfaction your exertions for the extension of cultivation and general improvement of Salsette and appreciating the public spirit you have manifested and the charitable motives which prompt you to perpetuate so great a benefit to the inhabitants of the populous districts in which the reservoirs are situated as that which they now enjoy, through your memo, The Right Honorable the Governor in Council will have much pleasure in bringing your application to the favorable notice of the Honorable Court of Directors with a strong recommendation from this *Government that your request may be complied with.*

એ પછી ઇંગલાંડથી "કોરટ ઑફ ડાઅરેકટરસે" પોતાના તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૩૫ ના ડીસપાચમાં ઊપલી શેઠ ફરામજીની માગણી નીચે મુજબ લખી મંજુર રાખી હતી —

" With *respect to* the *proposal of* Framjee to purchase the Powey Estate which has been already granted to him in perpetuity a proposal which he appears to have made with the laudable intention of providing for ever a supply of fresh water for the public reservoirs on the Duncan Road in the new Town we are disposed as a special case to accede to his request on the terms he has offered namely to pay a sum *equal to ten years* purchase of the Estate which on the annual rental (Rupees four thousand seven hundred and forty seven) will amount to Rupees forty seven thousand four hundred and seventy"

એ પ્રમાણેના બંદોબસ્તો થયાથી હજુસુધી ઊપલું બે ટાકીમા પાણી પોહચતુ કરવાનુ કામ મરહુમ શેઠ ફરાંમજીને ખરચે થાયછે એ માટે મુગભાટની વાડીમા શેઠ ફરામજીએ જે કુવાઓ બંધાવ્યાછે તેપર કાઇ તખ્તી મારેલી ઇંધા સેબ કરેલો નથી, પણ મજકૂર બે ટાંકીઓ આગળ નામદાર સરકારે એકેકો પથ્થર મુકાવી એકપર તેના બંધાવનાર મરહુમ ઊસતાજી સુબાનજીના નામની નોધ કીધીછે, તથા બીજાપર મરહુમ શેઠ ફરામજીના નામની નીચે મુજબ નોધ કીધીછે :—

THE
WELLS FROM WHICH THESE
Reservoirs are supplied, and
the Establishment for drawing
THE WATER ARE MAINTAINED BY
FRAMJEE COWASJEE
IN COMMEMORATION OF
whose Liberality, This Tablet
IS PLACED BY THE
BRITISH GOVERNMENT

૧૮૨૪ સુધીનો એ ફંડનો હીસાબ આજના "મુંબઈનાં શમાચાર" મા છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે તા૦ ૧ લી ડીસેમ્બર ૧૮૨૩ ને દીને શેઠ હોરમજજી વાડીઆએ ટરશટીઓને પોતાને હસ્તકના રૂ૧૭૮૬૩ાા૬૬ આપ્યા ઉપરાંત આએ ચાર માસમા પચાતના ફંડ ખાતે રૂ૬૧૭૦ાા૫૦ ની આવક થઇ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૮૯૭ાા૧૨ થયો હતો, જે બાદ કરતા ટરશટીઓના હસ્તકમા રૂ૨૩૧૩૭ાા૪ બાકી હતા.

તા૦ ૧૩ મી આપરેલ

રોજ ૧૩ માહ ૮ (કં૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી

મરણ—પેશોતનજી જમશેદજી ભાણુજા—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણના બાપ ભરૂચથી અતરે આવેલા હતા, અને જોશીપણાનો ધંધો ચલાવતા હતા કેહછે કે એવણ (પેશોતનજી) ને નાધલા હતા ત્યારે કોઈ ગોશાઇ રસ્તેથી ઉચકી લઈ પોતાની ઝોળીમા મેલી લઈ જતો હતો, તેવામા મુંબાદેવીની ગોળી આગલ કોઈ પારસીની નજર તે ઝોળી ઉપર પડી જેથી પેલા ગોશાંઈ તે નાખી દઈ તરત દોડી ગયો કે એ પારસી તેને મારે. એ પછી એવોને પાછા પોતાના બાપને સ્વાધીન કીધા. એવણ ઉમરે પુગા પછી નજુમ તથા જોતિષ શાસ્ત્રમા એક્કા ગણાતા હતા. અને શેઠ પેશતનજી તથા હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ સાથે જોશી તરીકે સારી પીછાણ હોવાથી તેમની મારફતે થોડોક ચીનનો બ્યાપાર પણ કરતા હતા. એવો જોશી તરીકે અતરેના પારસીઓમા ઘણા પંકાયલા હતા

તા૦ ૧૪ મી આપરેલ.

રોજ ૧૪ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી નાહલાભાઈ બંગાલેવાલા—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ કલકતાના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા, અને છેલ્લાં ૨૦ વર્ષ ત્યાં લાગત કાઢયા પછી અતરે પોતાની તબીયતના સુધારાને માટે આવ્યા હતા, તેવામા હિયાજ એમનુ મરણ નીપજયુ હતુ.

તા૦ ૧૮ મી આપરેલ.

આજ દીને સુરત મધ્યે શેઠ બહમનજી મનચેરજી ભાવનગરીને ત્યા તેમના બે દીકરાઓની શેહાદી હોવાથી તેમને બારણેથી સુરતની સઘળી વર્ણના લોકોનુ એક મોટું શાહજન તથા વરઘોડો નીકલ્યો હતો, કે જેની વાખવાખી છેક અતરેના વર્તમાન પત્રોમા પણ આવી હતી એ લગનની ખુશાલીમા શેઠ બહમનજીએ તા૦ ૧૦ મી આપરેલને દીને સુરતના સર્વ ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થોને એક જીઆફત આપી હતી, કે જેમાં ત્યાની અદાલતના જડજો મીશીઅર્સ રોમર, સધરલાંડ, એનડરસન, લમસડેન, તથા બીજા સર્વે અમલદારો શામેલ થયા હતા, અને અદાલતનો રેસાલો તથા વાજા તેમને માન દેવાને આવ્યા હતા. તા૦ ૧૬ મી આપરેલને દીને આ સુરતના નવાબ સાહેબ શીદી એબ્રાહીમ યાકુતખાન—કે જેમના શેઠ બહમનજી સુરત ખાતેના આડતીઆ તથા સરાફ હતા, તેઓ મોટી સવારી તથા ભારે ધામધુમ સાથે બેઠકમા આવ્યા હતા, અને શેઠ બહમનજીને પોતાની તરફથી એક કીમતી સરપાવ, તથા પાલકી, ચમર, આફતાબગીરી, અને રૂપાની લાકડીનો અશાબરદાર ભેટ કીધો હતો.[1]

તા૦ ૨૪ મી આપરેલ.

રોજ ૨૪ માહા ૭ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ સંતોકજી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૯) શેઠ સંતોકજી બરજોરજીના વડા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના મરણ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ થી મોદીખાના મધ્યે એક મોટો તબેલો લઈ આર્બસ્થાનથી આવતા ઘોડાઓની દલાલી કરવાનું શરૂ કર્યું હતુ. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ ની કોટની મોટી આગમા એવણનો આ તબેલો બળી જવાથી ચંદનવાડી આગલ સોનાપોરના રસ્તાની દક્ષિણે આવેલી ખાલી જગાપર એક મોટો તબેલો બાંધ્યો હતો, કે જે આજ લગણ "દાદી સંતોક" ના તબેલાને નામે ઓળખાએછે આ જગોએ વીશ વર્ષલગ પોતાનુ કામ મોટા પાયાપર ચલાવી એવણ મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૮ મી મેએ

અતરે જે "રીકારડરની કોરટ" ના નામથી વડી અદાલત ચાલતી હતી, તેના ધોરણમા ફેરફાર કરી આજ દીનથી "સુપરીમ-કોર્ટ-ઑફ-જ્યુડીકેચર" ના નામથી તે અદાલતનુ કામ ચાલુ કરવામા આવ્યુ હતુ. બરાબર દશ કલાકે વડા ન્યાએધીશ સર એડવરડ વેસ્ટ, તથા બીજો ન્યાએધીશ સર ચારલસ ચેમબરસ કોરટમા દાખલ થયા, અને તુરત નવો "ચારટર-ઑફ-જસટીસ" જાહેર રીતે વાચી સંભળાવવામા આવ્યો હતો, તથા તે વાચ્યાબાદ તુરત ૨૧ ટોપો ફુટી હતી. તે પછી સર એડવરડ વેસ્ટે,

---

૧ મુંબઈ શમાચાર, તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૨૪

૨ એવણના બાવા શેઠ સંતોકજી બરજોરજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૫ મા એબાવથી અતરે આવ્યા હતા, અને અતરેના લશ્કર ખાતાના સિપાહીઓના પોશાગ બનાવી આપવાના કામનુ કંત્રાકટ સરકારે તેવણને આપ્યુ હતુ આથી ઈંગ્રેજ અમલદારોમા તેઓ ઘણો વગ ધરાવતા હતા, તથા પારસી કોમમાથી તેમને સારૂ માન હતુ તે વેળાની અતરેની પંચાતના તેવણ એક અગ્રેસર હતા.

"ચીફ્ જસ્ટીસ" તથા સર ચારલસ ચેમબરસે "પ્યુની જડજ" તરીકેના સપત લીધા હતા; જે પછી પેહલાનાં માનને માટે ૧૭ તથા બીજાને માટે ૧૫ ટોપો ફોડવામા આવી હતી.[1]

તા૦ ૩૦ મી જુન.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આએ વર્ષે મુંબઈ મધે વરસાદ નહિ પડવાથી અનતરેની પારસી પંચાત તરફથી આજદીને બાહેરકોટ શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમા એક જાહેર જશન કરવામા આવ્યુ હતુ, તે વેળાએ જરતોશતીઓની એક ભારે ગીરદી થઈ હતી. ત્યાથી ફારેગ થઈ સર્વે લોકો ચંદનવાડી શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆનાં આદરોનવાલા મકાનમા નેઆતનું જમન કીધુ હતું ત્યા જમવાને ગયા હતા. એ દીને પાછલા પોહરના પાચ કલાકને અમલે વરસાદનુ એક મોટું ઝાપટુ દશ મીનીટ સુધી પડયુ હતુ. એજ પ્રમાણે હિંદુઓએ પોતાના મુલેશરના દેહડામા ચાર દિવસ સુધી હવનની ક્રિઆ, તથા પોરટુગીજોએ પોતાના મોટા દેવલમાં "ઓર લાઉડ સાદાદના" ની ક્રિઆ કીધી હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી હોરમસજી મોટાભાઈ[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ હોરમસજી મોટાભાઈના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના મામા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી જીવાના હાથહેઠલ વ્યાપારના કામમા પડેલા હતા. ત્યાર-પછી તેમના મરણબાદ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગાકની મદદથી અનતરેની કમીસરીએટમાં કંત્રાકટો લેતા હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

આજનાં "બોમ્બે કુરીઅર" માં દસ્તુર ફરદુનજી દારાબજી જમાસપઆસાનાએ એક મદેહનજર છપાવી હતી કે તેઓ અનતરેના ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસ્ટનના આસરા હેઠલ "અખબાર" નામનુ ફ૨ આસવાડીઆનું એક વર્તમાન પત્ર ફારસી ભાષામાં કાઢનાર છે. તેનું મણ માસીક લવાજમ રૂ૯) નુ ઠેરવ્યુ છે.[4]

---

[1] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૨ મી જુલાઈ ૧૮૨૪

[2] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૪

[3] શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી મોટાભાઈ (બારીસ-ટર) ના બપાવા.

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૮૨૪ આ પત્રનાં પુરતા ઘરાકો ન થવાથી તે કાઢવામા આવ્યુ હતું નહિ.

તા૦ ૬ થી આગસ્ટ.

રોજ ૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલે આંતશદાદગાહની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[5]

તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલે બંધાવવા માંડેલા દોખ્મામાંનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી, તે વેળાએ પુણા તથા તેની આજુ બાજુનાં ગામોના મળી આશરે ૨૦૦) જરથોસ્તીઓ ભેગા મલ્યા હતા.[6]

તા૦ ૮ થી સપટેમબર.

રોજ ૨ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી દોરાબજી રાંદેલીઆ[7]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ દોરાબજી બેહરામજી રાંદેલીઆના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના વ્યાપારનાં કામમાં પડેલા હતા, અને ટુંક ઉમરમા અચાનક મરણ પામ્યા હતા. "એક અપહડ વઈદનું અઉશડ હેના જીવનો કાલ થાઉ."

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી શોરાબજી પારખ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ શોરાબજી એદલજી પારખના વડા દીકરા.

---

[5] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ ૧૮૨૪

[6] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૬ મી સપટેમબર ૧૮૨૪ આ દોખ્મુ પુણા મધે બાંધવા માટે શેઠ શોહ-રાબજીની તરફથી તેમના ભાઈ શેઠ પેશતનજી રતનજી પટેલે મુંબઈની શમસત જરથોશતી અનજુમનની એક સભા કે જે ગઈ તા૦ ૨૦ મી મેએ ૧૮૨૪ ને દીને દાદીશેઠવાલા આતશબેહરામમા મળી હતી તેમા પંચાતને અરજ કીધી હતી જે "શ્રી પુણા મધે આપણા લોકોની વશતી ઘણી થાઈછે અને તે જગો દોખ્મુ તથા દરેમેહર નથી તેથી ઘણી અડચણ પડેછે વાશતે મારો ભાઇ નામે શોહરાબજી રતનજી પટેલ શ્રી પુણા મધેછે તેહની હેવી ઇછાછે જે તે જગો એક દોખ્મુ બનાવે અને શ્રી પુણ શ્રી મુંબઈને લગતુ છે વાશતે શ્રી મુંબઈની પંચાતની પાશે એ નેક કામ કરવાની રજા માગુ અ" તેહવારે પંચાતના લોકો ઘણાએક ખુશી થઇને તેહને રજા આપી ને તનદીરોશતી મલેઆ

[મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૪].

[7] અતરેવાળા શેઠ ધનજીભાઈ ખરશેદજી રાંદેલી-આના બાવા

એવણ અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા,[૧] તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠ એદલજી તથા શાપુરજી અને શા૦ તલસીદાસ ક્રાલામોદી સાથે "માણેકજી તલસીદાસ" ની કંપનીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા આ માટે એવણની મેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે સફરી વાહણો હતા.

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસપ આશાનાએ પેહલવી પંદનામે જરથોસ્તનો ગુજરાતીમા તરજુમો કરી આજ દીને તે મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનામાંથી છપાવી રૂ૧।। ની કીમતે બાહેર પાડયો હતો.[૨] એ તરજુમો તેના દીબાચામા જણાવ્યા મૂજબ મજકૂર પેહલવી પંદનામાની એક નકલ કે જે મરહુમ દસ્તૂર જામાસપ આશાને હાથની લખેલી હતી તે ઉપરથી દસ્તૂરજીએ કર્યો હતો.

તા૦ ૧ લી અકટોબર.

વલસાડમાં થતા લગનોની આવક ઉપર ઉદવારેવાલા મોબેદોના ભાગ હીસ્સા બાબે એ બંધે તરફવાલાઓમાં કઇકે મુદત થઈ ટંટો ચાલ્યા કરતો હતો, અને તેના નીવેડાને માટે તેઓ સુરતની અદાલતમા ગયા હતા, જ્યા આજ દીને એવો ફેસલો થયો હતો કે "૭૨ વર્ષ ઉપર એ બાબે પેશવાની સરકાર તરફથી ફેસલો થયો હતો,— જે હદ કાવેરી દક્ષણ નીર પ્રાંત સુરતથી તે હદ વૈતરની કીનારે મોબેદ દાવીર પ્રમાણે માહીમ પ્રાંત વશઈ લગીના પારસી લોકનુ અધારપણું જે અસલથી ઉદવારેવાલા અધારૂ ત્રણ ભાગ્યા (વનપાલ હોરમજયાર, કામ હોરમજયાર અને શાએર હોરમજયારના વારેસો) તથા ત્રણેના બીજા ભાગ્યાઓમા ચાલતુ આવેછે તે પ્રમાણે ચલાવવુ," પણ તે પછી વલસાડવાલાઓએ પોતાને ત્યા થતા લગનોનો ભાગ ઉદવારેવાલાઓને નહિ આપ્યો તે ગેરવાજબીછે વલસાડના દસ્તૂર ફરામજી રૂસતમજી કેહેછે કે એમ તેઓને ભાગ આપે તો આપઇજીએ શું ? પણ તે કઈ વાજબી કારણ નથી. એના પુરાવામા તેઓ બીજી કઈ શાક્ષી લાવ્યા નથી, માટે જેમ કદીમ શરેસત પ્રમાણે ચાલેછે તેમ ચાલતુ, અને ઉદવારેવાલાઓના ચઢેલા રૂ૫૨) તેઓની વતી દસ્તૂર સોરાબજી બેહરામજી તથા દસ્તૂર રૂસતમજી રેહમુલજીને વલસાડવાલાઓની વતી આ૦ માણેકજી બેહરામજી તથા આ૦ બહમનજી માણેકજીએ આપવા."[૩]

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર.

સુરતની પાસેના ભાઠા ગામમાં એક મોટો ૨) કોશ ફરે તેવડો કુવો મુંબઈવાલા શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી શાહેરે પોતાના મરહુમ દીકરા શેઠ અરદેસરજીની નઇએતે બધાવી ધર્મખાતે આપ્યો હતો.[૪]

તા૦ ૨૨ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના મઝગામના બંગલામાં અતરેની મીશીઅરસ રીમીંગટન ફ્રાફરડની કંપનીવાલા મી૦ જે. એમ. ફ્રાફરડને પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ એક જીઆફત તથા "બાલ" આપ્યો હતો. તે વેળાએ અતરેના નામદાર ગવરનર હાનરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, નામદાર ચીફ જસટીસ, અને બીજા ઘણા સરકારી તથા લશકરી ખાતાંના અમલદારો, વ્યાપારીઓ વગેરે હાજર થયા હતા. લગભગ ઘણુ કરીને "બાન-રુમ" મા નાચરંગ કરી સઘળાઓ મધરાતના ખાણાની "ટેબલ" ઉપર એકઠા મલ્યા હતા તે વેળાએ મી૦ જે એમ ફ્રાફરડે પોતાના મેજબાન શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈની સુનાનતી એક

૧ એવણના બાવા શેઠ શોરાબજી એદલજી પારખ સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ શોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના મેહતા તરીકે લાંબી મુદત સુધી રહેલા હતા તેમના મરણ બાદ ત્યાથી નીકલી પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો વ્યાપાર "શોરાબજી એદલજીની કંપની" ના નામથી ચલાવતા હતા

૨ "શ્રી જરતોશત પેગમબર શાહેબનુ ફરમાવેલુ પંદનામુ, એઅસે જે નશીહતનામુ પેહલવી જોબાનમેથી ગુજરાતી જોબાનમો તરજુમો કીધોછે દુસ્તુર એદલ દશતુર દારાબજી જમશેદજીએ શને ૧૧૯૩ ઇઅજદેજરદીમો શ્રી મુંબઇના શમાચારખાનામો છપાઇલોછે શને ૧૮૨૪ ઇશવી"

૩ આ ફેસલાની અસલ નકલ ઉદવારેની અંજુમનને લગતા દસતાવેજોમાથી ત્યાંના દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાએ અમોને દેખાડી હતી

૪ આ કુવાપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી કોતરેલીછે.—

"શંવત ૧૮૮૦ ના ચૈત્ર શુદ ૧ વાર શનેશ્ચ
"તા૦ ૧૦ અકટોબર શને ૧૮૨૪ ઇશવી, રોજ ૧૦
"માહ ૮ શને ૧૧૯૨ એઅજદેજરદી શેઠ શ્રીપ મુંબાઈવાશી
"પારશી દાદાભાઈ કાવશજી માણેકજી શાહેરે પોતાનો
"બેટો અરદેશર ગુજરેઓ તેની નઇએતે ધરમખાતે
"બંધાવી આપેઓછે. તેના કોશના ખરચને કાજે
"રાજેશરી શીતારામ રાવજી શાહેબના હોકમથી તથા
"ગામના પટેલ તથા રહીએત મલીને જમીન વીગા
"(૬) અપાવીછે તે મધેથી કોશનો ખરચ ચંદરોકાલ
"દીવાકરણ શુધી શરયા કરે"

"ચીફ જસ્ટીસ" તથા સર ચારલસ ચેમબરસે "પ્યુની જડજ" તરીકેના સપત લીધા હતા, જે પછી પેહલાનાં માનને માટે ૧૭ તથા બીજાને માટે ૧૫ ટોપો ફોડયામા આવી હતી.[1]

તા૦ ૩૦ મી જુન.

રોજ ૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આએ વર્ષે મુંબઈ મધે વરસાદ નહિ પડવાથી અતરેની પારસી પંચાત તરફથી આજરોજે બાહેરકોટ શેઠ દાદીભાઈ નોસરવાનજીના આતશબેહરામમા એક જાહેર જશન કરવામા આવ્યુ હતું, તે વેળાએ જરતોસ્તીઓની એક ભારે ગીરદી થઈ હતી. ત્યાથી ફારેગ થઈ સર્વે લોકો ચંદનવાડી શેઠ હોરમસજી બહમનજી વાડીઆનાં આદરાનવાલા મકાનમા નેઆતનું જમન કીધુ હતુ ત્યાં જમવાને ગયા હતા. એ દીને પાછલા પોહરના પાચ કલાકને આસરે વરસાદનુ એક મોટુ ઝાપટુ દશ મીનીટ સુધી પડયુ હતુ. એજ પ્રમાણે હિંદુઓએ પોતાના ભુલેશ્વરના દેહડામાં ચાર દિવસ સુધી હવનની ક્રિઆ, તથા પોરટુગીજોએ પોતાના મોટા દેવલમાં "ઓર લેડી ઓફ ગ્લોરીઆ" ની ક્રિઆ કીધી હતી.[2]

તા૦ ૧૭ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી હોરમસજી મોટાભાઈ[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ હોરમસજી મોટાભાઈના વડા દીકરા. એઓ પ્રથમમાં પોતાના મામા શેઠ નાનાભાઈ બહમનજી ઉવાના હાથહેઠળ વ્યાપારના કામમા પડેલા હતા. ત્યાર-પછી તેમના મરણબાદ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગફની મદદથી અતરેની કમીસરીએટમા કનટ્રાકટો લેતા હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

આજના "બોમ્બે કુરીઅર" માં દસ્તુર ફરદુનજી દારાબજી નમારપઆનાનાએ એક ગેહેલનામુ છપાવી હતી કે તેઓ એશરેના ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનના આસરા હેઠળ "આયનાર" નામનું દર આઠવાડીઆનુ એક વર્તમાન પત્ર ફારસી ભાષામાં કાઢનાર છે. તેનુ માલ માસીક લવાજમ રૂ૬) નું ઠેરવ્યુ છે.[4]

તા૦ ૬ થી આગસ્ટ.

રોજ ૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે આતશદાદગાહની એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી.[5]

તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

આજ દીને પુણાં મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે બંધાવવા માંડેલા દોખમાંનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી, તે વેળાએ પુણા તથા તેની આજુ બાજુના ગામોના મલી આસરે ૨૦૦) જરથોસ્તીઓ ભેગા મલયા હતા.[6]

તા૦ ૪ થી સપટેમબર.

રોજ ૨ માહ ૧ (ક૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી દોરાબજી રાંદેલીઆ[7]—ઉમર વર્ષ ૨૫) શેઠ દોરાબજી બેહરામજી રાંદેલીઆના વડા દીકરા. એઓ પોતાના બાપનાં વ્યાપારના કામમા પડેલા હતા, અને ટુક ઉમરમા અચબુચ મરણ પામ્યા હતા. "એક અપહડ વૈદનું અઉશડ હેનાં જીવનો કાલ થાઇઉં."

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૧૯૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી સોરાબજી પારખ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ સોરાબજી એદલજી પારખના વડા દીકરા.

---

[1] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૨ મી મેએ ૧૮૨૪

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૪.

[3] શેઠ નવરોજજી દુરાબજી મોટાભાઈ (બારીસ-ટર) ના બાપા

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૮૨૪ આ પત્રનો પુરતો પત્તો ન લાગવાથી તે કાઢવામા આવ્યું હતું નહિ.

[5] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ ૧૮૨૪

[6] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૬ થી સપટેમબર ૧૮૨૪ આ દોખમુ પુણા મધે બાધવા માટે શેઠ સોહ-રાબજીની તરફથી તેમના ભાઈ શેઠ પેશતનજી રતનજી પટેલે મુંબઈની સમસ્ત જરથોસ્તી અંજુમનની એક સભા કે જે ગઈ તા૦ ૨૦ મી મેએ ૧૮૨૪ ને દીને દાદીશેઠવાળા આતશબેહરામમા મલી હતી તેમાં પચાતને અરજ કીધી હતી જે "શ્રી પુણાં મધે આપણુ લોકોની વસતી ઘણી થાઇછે અને ત્યાં નવો દોખમું તથા દરેમેહર નથી તેથી ઘણી અડચણ પડેછે વાસતે મારો ભાઈ શેઠ સોહરાબજી રતનજી પટેલ શ્રી પુણા મધેછ તેહની ઉમેદ થાઇછે જે તે નવો એક દોખમુ બનાવે અને શ્રી પુણ ની મુંબઈને લગતુ છે વાસતે શ્રી મુંબઈની પંચાતની પાસે એ નેક કામ કરવાની રજા માગુ છ" તેહવારે પંચાતના લોકો ઘણાએક ખુશી થઇને તેહને રજા આપી ને તંદુરો-રોસતી બખસીઆ.

[મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી મેએ ૧૮૨૪].

[7] અતરેવાળા શેઠ ધનજીભાઈ ખરશેદજી રાંદેલી-આના બાપા.

એવણ અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા,[૧] તથા પોતાના ભાઇઓ શેઠ એદલજી તથા શાપુરજી અને શા૦ તનસીદાસ કાલામોદી સાથે "માણેકજી તલસીદાસ" ની કંપનીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે સફરી વાહણો હતા.

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

દસ્તુર એદલજી દારાબજી જામાસપ આશાનાએ પેહલવી પંદનામે જરથોસ્તનો ગુજરાતીમા તરજુમો કરી આજ દીને તે મુંબઈ સમાચાર છાપાખાનામાથી છપાવી રૂ૧॥ ની કીમતે બાહેર પાડયો હતો.[૨] એ તરજુમા તેના દીબાચામા જણાવ્યા મુજબ મજકૂર પેહલવી પંદનામાની એક નકલ કે જે મરહુમ દસ્તૂર જામાસપ આશાને હાથની લખેલી હતી તે ઉપરથી દસ્તુરજીએ કર્યો હતો.

તા૦ ૧ લી અકટોબર.

વલસાડમા થતા લગનોની આવક ઉપર ઉદવારે-વાલા મોબેદોના ભાગ હીસ્સા બાબે એ બંધે તરફવાલા-ઓમા કંઇક મુદત થઈ ટંટો ચાલ્યા કરતો હતો, અને તેના નીકાલને માટે તેઓ સુરતની અદાલતમા ગયા હતા, જ્યા આજ દીને એવો ફેસલો થયો હતો કે "૭૧ વર્ષ ઉપર એ બાબે પેશવાની સરકાર તરફથી ફેસલો થયો હતો,— જે હદ કાવેરી દક્ષણ નીર પ્રાંત સુરતથી તે હદ વૈતરની કીનારે મોજે દાતીવેર પ્રગણે માહીમ પ્રાંત વશઈ લગીના પારસી લોકનુ અધારપણુ જે અસલથી ઉદવારેવાલા અવારૂ ત્રણ ભાગ્યા (વનપાન હોરમજીયાર, કામ હોરમજીયાર અને ચાંગેર હોરમજીયારના વારેસો) તથા ત્રણેના બીજા ભાગ્યાઓમા ચાલતુ આવેછે તે પ્રમાણે ચલાવવુ," પણ તે પછી વલસાડવાલાઓએ પોતાને ત્યા થતા લગ-નોનો ભાગ ઉદવારેવાલાઓને નહિ આપ્યો તે ગેરવાજબી છે. વલસાડના દસ્તૂર ફરામજી રૂસતમજી કેહેછે કે એમ તેઓને ભાગ આપે તો બાઇજીએ શુ? પણ તે કંઈ વાજબી કારણ નથી. એના પુરાવામા તેઓ બીજી કંઈ શાક્ષી લાવ્યા નથી, માટે જેમ કદીમ શરેસ્તા પ્રમાણે ચાલેછે તેમ ચાલવુ, અને ઉદવારેવાલાઓના ચઢેલા રૂપ૨) તેઓની વતી દસ્તૂર દોરાબજી બેહરામજી તથા દસ્તૂર રૂસતમજી ટેહમુલજીને વલસાડવાલાઓની વતી આ૦ માણેકજી બેહરામજી તથા આ૦ બહમનજી માણેકજીએ આપવા."[૩]

તા૦ ૧૦ મી અકટોબર.

સુરતની પાસેના ભાઠા ગામમા એક મોટો ૨) કોશ ફરે તેવડો કુવો મુંબઈવાના શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી શાહેરે પોતાના મરહુમ દીકરા શેઠ અરદેશરજીની નામ-એતે બંધાવી ધર્મખાતે આપ્યો હતો.[૪]

તા૦ ૨૨ મી નવેમબર.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઇએ પોતાના મઝગામના બંગલામા અતરેની મેસર્સ રીમીંગટન ક્રાફરડની કંપનીવાલા મી૦ જે. એચ ક્રાફરડને પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ એક જીઆફત તથા "બાલ" આપ્યો હતો. તે વેળાએ અતરેના નામદાર ગવરનર હા-નરેબલ માઉનટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટન, નામદાર ચીફ જસટીસ, અને બીજા ઘણા સરકારી તથા લશ્કરી ખા-તાના અમલદારો, વ્યાપારીઓ વગેરે હાજર થયા હતા. લગભગ ત્રણ કલાકવેર "બાલ-રૂમ" મા નાચરંગ કરી સઘળાઓ મધરાતના ખાણાની "ટેબલ" ઉપર એકઠા મલ્યા હતા તે વેળાએ મી૦ જે એચ ક્રાફરડે પોતાના મેજબાન શેઠ જમશેદજી જીજીભાઇની સલામતી એક

[૧] એવણના બાવા શેઠ શોરાબજી એદલજી પારખ સુરતથી અતરે આવ્યા હતા, અને શેઠ શોરાબજી મન-ચેરજી રેડીમનીના મેહતા તરીકે લાંબી મુદત સુધી રહેલા હતા તેમના મરણ બાદ ત્યાથી નીકલી પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો વ્યાપાર "શોરાબજી એદલજીની કંપની" ના નામથી ચલાવતા હતા

[૨] "શ્રી જરતોશત પેગંમબર શાહેબનુ ફરમાવેલુ પંદનામુ, એટલે જે નશીહતનામુ પેહલવી જોબાન-માથી ગુજરાતી જોબાનમો તરજુમો કીધોછે હેરબદ એદલ દશતુર દારાબજી જમશેદજીએ શને ૧૧૯૩ ઇઅજ-દજરદીમો શ્રી મુંબઇના શમાચારખાનામો છપાઇઉછે શને ૧૮૨૪ ઇશવી"

[૩] આ ફેસલાની અસલ નકલ ઉદવારેની અંજુ-મનને લગતા દસતાવેજોમાથી ત્યાના દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાએ અમોને દેખાડી હતી

[૪] આ કુવાપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી કોતરેલીછે —
"શંવત ૧૮૮૦ ના ચૈત્ર શુદ ૧ વાર શનેઊ
"તા૦ ૧૦ અકટોબર શને ૧૮૨૪ ઇસવી, રોજ ૧૦
"માહ ૮ શને ૧૧૯૩ એજદેજરદી શેઠ શ્રીપ મુંબાઇવાશી
"પારશી દાદાભાઇ કાવશજી માણેકજી શાહેરે પોતાનો
"બેટો અરદેશર ગુજરેઓ તેની નામએતે ધરમખાતે
"બંધાવી આપેઓછે તેના કોશના ખરચને કાજે
"રાજેશરી શીતારામ રાવજી શાહેબના હોકમથી તથા
"ગામના પટેલ તથા રઈએત મલીને જમીન વીગા
"(૬) અપાવીછે તે મધેથી કોશનો ખરચ ચંદરોકાલ
"દીવાકરણ શુધી થયા કરે"

સુભાષીત ભાષણ કરી લેવાડી હતી. શેઠ જમશેદજીની તરફથી અતરેના આડવોકેટ જનરલે તેનો જવાબ વાલ્યો અને મી૦ શ્રાફરડની તથા તેની બાનુની સલામતી લેવાડી. એ પછી સઘળાઓ પાછા નાચના ઓરડામા ગયા, અને બામદાદ સુધી ગમત મેલવી છુટા પડયા હતા.[1]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આજ દીને મુબઈના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈના ઘરમા એકઠા મળી મી૦ જેમસ હેનરી શ્રાફરડ કે જે ૧૮ વર્ષપર અતરેનો એક જાણીતો વ્યાપારી તથા પછવાડેથી મુબઈનો માજીસ્ટરેટ પણ થયો હતો તેને પોતાને વતન સીધાવતી વેળાએ એક માન પત્ર તથા ૭૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ-ઓફ-પ્લેટ" ભેટ આપી હતી. શેઠ ધાકજી દાદાજીએ અતરેના આડવોકેટ જનરલને અરજ કરવા ઉપરથી તેણે માન પત્ર બુલંદ અવાજે વાચી સંભળાવ્યુ હતુ, જેનો મી૦ શ્રાફરડે લાયક રીતે ઉતર વાલ્યા પછી તે મેળાવડો બરખાસ્ત થયો હતો. આ માન પત્રપર નીચેના પારસી ગ્રહસ્થોની શહીઓ હતી —[2]

શેઠો ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાંહગીર અરદેશેર દાદી, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, જાહગીર નશરવાનજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશ્કરી, લીમજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, કાવશજી માણેકજી હાથીઆરનગરના, એદલજી શોરાબજી પારખ, શાપુરજી શોરાબજી પારખ, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાળા, ફરદુનજી લીમજી પાંડે, ભીખાજી મેહરજીની કંપની, દાદાભાઈ કાવશજી શાએર, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, એદલજી ખરશેદજી બાકસટર અને છોકરાઓ, નશરવાનજી અને ફરામજી મનચેરજી કામાજી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, બાપુજી પેશતનજી મેહતા, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ.

તા૦ ૧૦ મી ડીસેમબર.

આજ દીને મુબઈની સરકારના સેક્રેટરી મી૦ જેમસ ફેરીસને પારસી પંચાત ઉપર એક પત્ર આપ્યો હતો કે નેટીવ સ્કુલ સ્થાપવા સારૂં કંપની સરકારની જામીનગીરી હેઠળ પારસી પંચાતના ફંડ મધેથી રૂ૧૩૭૦૪॥૧૮। "નેટીવ એડયુકેશન સોસાઇટી" ના સેક્રેટરી કપતાન જારજ જરવીસને આપવા, અને તેના બદલામાં સરકાર તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૨૫ થી વર્ષ ૯ સુધી દર માસે રૂ૧૭૦) લેખે પંચાતને આપશે.[3]

તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર.

અતરેની ગોદીમા મીશીઅરસ ફારબસની કંપનીને માટે બધાયલું ૭૪૨ ટનનુ મોટુ સફરી વાહણ "કેલીડોનીયા" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા આજ દીને રાત્રે ૧૧ વાગે કરવામા આવી હતી. હાનરેબલ મી૦ ગુડવીને ચંપીનની બાટલી ફોડયા પછી તે વાહણને સર્વેની ખુશાલીની તાળીઓ વચ્ચે દરીયામા ઉતારવામા આવ્યુ હતુ. તે પછી મુબઈના દરીયાવરી ખાતાના સુપરીનટેનડનટ મી૦ હેનરી મેરીટને વડા માસ્ટર બીલડર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ તથા બીજા માસ્ટર બીલડર શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆને તેમની આ વાહણ બાધવાની કારીગરીને માટે એકેકો શાલ જોડો ભેટ આપ્યો હતો, તથા એક સુભાષીત ભાષણ કરી તેમની ચતુરાઈની ઘણી તારીફ કીધી હતી, તથા જણાવ્યુ કે મુબઈની ગોદીએ વાહણ બાધવાના હુનરમા જે મોટુ નામ મેળવ્યુછે તેને એઓ સારીપેઠે ટકાવી રાખનારછે, તથા શેઠ નવરોજજી પોતાના મરનાર બાપ શેઠ જમશેદજીના રૂડા પગના ઉપર ચાલ્યાછે, તે માટે પોતાની તરફની ખુશાલી બતાવી હતી.[4]

એએ વર્ષમાં શેઠ બેહરામજી કાવશજી બનાજીએ મુબઈ મધે મેદાન માહેલા કાપના કુવાની પાસે સર્વે ગ્રાતન લોકોના ઉપયોગને માટે એક મોટો કુવો બધાવ્યો હતો.[5]

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૨૪ આ મેળાવડા માટે "કુરીઅર" મા નીચે પ્રમાણે વિચાર જણાવેલા છે:—

"We had seldom had an opportunity of witnessing, even in the house of the first European Gentry in the Island, an entertainment so agreeably and judiciously arranged, as this of Jamsetjee's."

[Bombay Courier, 27th November 1824]

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૨૪.

૩ આ સરત પંચાતના અકાબરોએ કાબુલ રાખી હતી, તથા મજકુર રૂ૧૩૭૦૪॥૧૮। ની સરકાર કંપનીની ચુનીતી પંચાતના ફંડમાથી વેચાતી લીધી હતી, અને તે રૂપીઆની રકમ તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૨૪ થીતે તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૨૫ સુધીનો પંચાતના ફંડનો હીસાબ જે તા૦ ૩ જી જુલાઇ ૧૮૨૬ ના "મુબઈના સમાચાર" મા છપાયલોછે તેમાં ઉધારેલી માલમ પડેછે

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી ડીસેમબર ૧૮૨૪

૫ આ કુવો હજીસુધી તે તરફ નવી બધાએલી "ફેકડરેલ સ્કુલ" વાળી ઇમારતની પડોસમા સલામતછે, અને તેની અંદર નીચલી તખ્તી જડેલીછે.—

"This well was built by Byramjee Cowasjee Banajee A D 1824"

"એ કુવો પારસી બેરામજી કાવશજી બનાજીનાએ ધરમ ખાતે——સને ૧૮૨૦"

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માંથી નીકળેલાં ધ ગ્રેઉ કાલેનડરમાં[1] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના નીચલા ફેરફાર સિવાય આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજ હતી.

પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા વાહણ "અપટન કાસ્ટલ" નુ નામ નથી.

"બોમ્બે ઈનસુરનસ સોસાઈટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ સોરાબજી પેશતનજી પાટક, ધનજીભાઈ ફરામજી બાટલીવાલા અને ફરદુનજી સોરાબજી પારખના નામ એકસ્ટ્રા પ્રોપ્રાઈટર તરીકે ઉમેરાયનાછે.

"બોમ્બે લાઈફ ઈનસુરનસ કંપની" ના ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ સોરાબજી ફરામજી વાડીઆનુ નામ એક શેરના ભાગીદાર તરીકે ઉમેરાયલુ છે

પારસી દુકાનદારોની ટીપમા દીનશાહ દાદાભાઈ અને નવરોજજી જીવાજીના નામ નથી.

તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી.

રોજ ૧૫ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી

આજ દીને સુરત મધે અનજુમનના ઉપરાતથી બંધાવવા ધારેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[2] એ ક્રિઆનું જશન પુરૂ થયાબાદ તેજ મીજલસમાં એક બીજા નેક કામની તંદરોસ્તી પડવામા આવી હતી. તેની ખીના એમકે સુરત મધે ચોમાસાના દિવસો ઉપર દોખમા તરફ જવાના રસ્તા આગલ રેલના પાણી ભરાઈ રેહવાથી ત્યાંથી ર્વાનોને, તેરવીને લઈ જવાની મોટી મુસીબત પડતી હતી, તે ઉપરથી ત્યાના એક શેહનશાહી બેહદીને પોતાનુ નામ છુપુ રાખી બંદેઆદાને નામે ઉપલુ દોખમું બંધાવવાની મનીજ કરનારાઓમાના એક શેઠ દીનશાહજી એદલજી ધનજી મેહતાનાને રૂ૩૦૦૦) ની રકમ આપી એ ઠેકાણે એક પાકો પૂલ બંધાવવાની અરજ કીધી તથા તેમા ઉપલી રકમથી વધારે ખરચ થાયતો તેબી પોતે આપવાની મરજી જણાવી. આ માટેની તંદરોસતી શેઠ દીનશાહજીએ પડાવ્યાથી સર્વે

---

[1] The Bombay Kalendar and Register for 1825
Bombay, printed for the Proprietors by Shreecrustna Jaggonathjee

[2] આ માટે એ દોખમાપર મારેલી તખતીમા નીચે મુજબ લખેલુછે. " . શને ૧૧૯૪ એજદે " જરદી રોજ ૧૫ મો દએમેહર માહા ૪ થો તીર ઈજદ " એ દીને દખમાનો તાણો પુરાયો . "

એ દોખમુ બંધાવવાના ઊઘરાણામા સઘળા મલી રૂ૫૪૧૨૯) ભરાયા હતા, જેની ટીપ તા૦ ૨૮ મી નવેમબર ૧૮૨૫ ના મુંબઈના શમાચારમા છાપીછે, જેમાથી નીચલી મોટી રકમો અતરે ટાકીછે.—

૧૦૦૨૫) શેઠ રતનજી માણેકજી એ દીને નામે દા૦ બરજોરજી, બાઈ રૂસતમજીના કઆથી
૧૦૦૦૨) શેઠ મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરીને નામે હા૦ શેઠ બહમનજી
૭૦૦૨) મેહરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆ
૭૦૦૦) પુણાવાલા મરહુમ મોદી ખુરશેદજી જમશેદજીએ એ દોખમા બાબત સુરતવાલા મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ ઊપર મોકલેલા તે મોદીજીએ અનજુમનની વતી મીશીઅરસ ફારબસની કંપનીમા વીઆજે મેલેલા
૨૦૦૦) વોહોરા ખરશેદજી કુવરજીની વતી મેહરવાનજી તથા દાદાભાઈ
૧૫૦૦) પારખ રતનજી માણેકજી
૧૨૦૧) એદલજી ધનજી મેહતાની વતી દીનશાહ તથા મનચેરશાહ
૧૧૦૦) દેહગુરજી ધનજીભાઈ એ દીના
૧૦૦૧) આ૦ પેશતનજી જમાસપજી ભાવનગરીની વતી ડોશાભાઈ પેશતનજી ભાવનગરી.
૧૦૦૦) એદલજી કાવસજી શેઠના
૧૦૦૦) જમશેદજી સોરાબજી હોડીવાલાની વતી બરજોરજી તથા ફરામજી તથા દાદાભાઈ
૧૦૦૦) બાઈ સુનાબાઈ તે બરજોરજી રૂસતમજી ચીનાઈના વીધવા
૫૨૫) દાદાભાઈ પેશતનજી.
૫૦૧) મોદી ખુરશેદજી ડોશાભાઈ
૫૦૧) બાઈ હીરાબાઈ બરજોરજીની ધણીઆની
૫૦૦) બાઈ કુવરબાઈ તે મનચેરજી જમાસપજી ભાવનગરીના વીધવા
૫૦૦) આ૦ સોરાબજી બેહરામજી છીબડાના
૪૦૧) પેશતનજી કુવરજી રાનજી
૪૦૦) માણેકજી દાદાભાઈ હાદડીઆ (એ દીના)
૪૦૦) રતનજી છીબડા પીઠાવાલા
૩૫૧) ખરશેદજી ભીખાજી અરમાનીના દલાલ
૩૫૦) મોદી હોરમજજી ભીખજીને નામે
૩૪૦) પારખ હીરજી જીવણજીને નામે.
૩૦૦) હોરમજજી ફરામજી કરનાએકવાલા
૨૫૧) કુવરજી માણેકજી
૨૫૦) પેશતનજી રૂસતમજી માકીદલાલના
૨૨૫) નશરવાનજી ફરામજી હીરામાણેકના
૨૦૧) માણેકજી શેરીઆરજી, મી૦ કરેવાલા
૨૦૧) માણેકજી થબાવોરા
બાકીની રકમો રૂ૨૦૦) ની અંદરછે

અજુમનેે એ છુપે નામે રૂપીઆ આપનાર ધણી ઉપર આફરીન કીધી.[૧]

તા૦ ૧૯ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે ભનથાંણા આગલ નોશારીઆ સાથને માટે અજુમનના ઉધરાતથી બંધાવવા ધારેલા નવાં દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ વેળાએ સુરતનું પુષ્કળ લોક એકઠું મલ્યું હતું, તથા નવસારીથી પણ ૫૦૦) ગાલીઓ લોકથી બરેલી આવી હતી, જેમા દસ્તૂરજી, દેશાઈજીઓ, તથા સર્વે અજુમન શામેલ હતું. સઘળી ક્રિઆ નવસારીવાલા વડા દસ્તૂર રૂસતમજી નશરવાનજી મેહરજી રાણાનાં ઉપરીપણા હેઠલ થઈ હતી.[૨]

તા૦ ૧૧ મી મારચ.

રોજ ૧૦ માહા ૬ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી સોરાબજી પારખ—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ સોરાબજી એદલજી પારખના બીજા દીકરા. એવણ આતરેના એક જાણીતા વેપારી હતા, તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠો માણેકજી તથા શાપુરજી અને શા૦ તલસીદાસ કાલામોદી સાથે રાસમાં "માણેકજી તલસીદાસ" ની કંપનીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો આતેનો મોટો વેપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે સફરી વાહાણો હતા. એવણનું મરણ અચાનક નીપજ્યું હતું.

તા૦ ૧૪ મી મારચ.

રોજ ૧૩ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—ડોશાભાઈ બહેમનજી શેઠના[૩]—ઉમર વર્ષ ૪૫) શેઠ બહેમનજી નાનાભાઈ શેઠનાના વડા દીકરા, એવણ પોતાના બાપના મરણબાદ તેમનો પરચુરણ વેપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ આતરેના એક જાણીતા સરકારી ઓહદેદાર લફ્ટનંટ કરનલ વીલ્યમ બ્રુક્સ કે જેણે સીવીલ-આરકીટેક્ટ, સુપરીન ટેનડીંગ ઇનજીનીયર, સુપરીનટેનડન્ટ ઑફ-રીપેરસ, વગેરેના ઓહ્દાઓ ૪૨ વર્ષની લાંબી મુદત સુધી આતરે ચલાવ્યા હતા, તેને પોતાને વતન સીધાવતી વેળાએ એક માનપત્ર તથા ૫૦૦) પાંઉડની કીમતની "પીસ-ઑફ-પલેટ" ભેટ આપી હતી. આ માનપત્ર પર નીચલા પારસીઓની સહીઓ હતી[૪]

શેઠો હોરમજજી બહેમનજી વાડીઆ, હોરમજજી બહેમનજી શેઠ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, સોરાબજી કાવશજી પટેલ, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ભીખાજી મેહરજીની કંપની, ખરશેદજી અને જાહગીર અરદેસર દાદી, જાહગીર અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, લીમજી ભીખાજીની કંપની, ફ્રેમ-જી સોરાબજી રેડીમની, દાદાભાઈ કાવશજી શાએર, ફ્રામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, જાંહગીર ફ્રામજી નાનાભાઈ દાવર, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, હીરજી નવરોજજી હીરામાણેકના, કાવશજી માણેકજી હામઆરનારના, નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા, ફ્રામજી બહેમનજી સરાફ, ડોશાભાઈ ખરશેદજીની કંપની, ડોશાભાઈ કુવરજી બનાજી, શાપુરજી પેસતનજી મેહતા, હોરમજજી ખરશેદજી સરાફ, બમનજી નાનાભાઈ દાવર, ફરદુનજી શોરાબજી પારખ, લીમજી કાવશજી બનાજી.

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને પુણા મધે શેઠ સોરાબજી રતનજી પટેલે બંધાવવા માંડેલું દોખમું તૈયાર થવાથી તેને ઇજવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. એ ક્રિઆ પુરી થયા પછી મુંબઈની પંચાત તરફથી એક માનપત્ર તથા શાલજોડો

---

[૧] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી ૧૮૨૫

આ રૂપીઆ છુપે નામે આપનાર ધણી તે સુરતવાલા શેઠ એદલજી કાવશજી શેઠના હતા, અને એ પૂલ પાકો ત્રણ કમાનનો બાધવામા આવ્યો હતો, જે ઉપર એક દર ખરચ રૂ૪૨૭૭—૧૩—૮ પાઈનો પયો હતો તે એ શેઠના ચોપડામા ઉધારેલો માલમ પડે છે

[૨] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૨૫

[૩] શેઠ પાલણજી ફરામજી શેઠના અથવા દુબાશના બાપાવા એવણના એક ભાઈ અરદેસર પટ્ટઆશેઠને નામે જણાયલા હતા એમના બાવા શેઠ બહેમનજી નાહનાભાઈ પોતાના ભાઈઓ શેઠો સોરાબજી, રૂસતમજી, તથા ફરામજીની સાથે મલી નાહનાભાઈ બહેમનજી શેઠના છોકરાઓને નામે પરચુરણ રોજગાર આતરે ચલાવતા હતા એઓ સઘળાઓ ઘણા એકમાર્ગી સ્વભાવના હતા, એઓમા વડા ભાઈ શેઠ સોરાબજી નાહનાભાઈ આતરે પારસીઓમા વધારે જાણીતા હતા

[૪] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૬ મી આપરેલ ૧૮૨૫

શેઠ દોરાબજી માણેકજી ચીનાઈ તથા રૂસ્તમજી મેહરવાનજી શુમેદાગની મારફતે મોકલાવ્યો હતો તે મીજલસમા શેઠ શોરાબજીને ભેટ આપવામા આવ્યો હતો. એ માન પત્રમા લખ્યુ હતું કે હમારી તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી મગાફ ઉપલો શાલજોડો તથા માનપત્ર લઇને પુણે આવનાર હતા, પણ તેવણુને કાંઈ કામસર અટકાવ થવાથી અવાઈ શકાયુ નહિ એ પછી ત્યાં હાજર થયના સર્વે જરથોસ્તીઓને નેઆતનુ જમન જમાડવામા આવ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૫ મી મેએ.

રોજ ૧૫ માહ ૯ (કo) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—બેહરામજી ફરદુનજી લશકરી[2]—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ દોરાબજી ફરદુનજી લશકરીના ભાઈ. એવણ "બેહલાઈ લશકરી" ને નામે ઓળખાતા હતા. પોતાના વખત પ્રમાણે સારી ઇંગ્રેજી કેળવણી પામી અતરેની "કમીસરીએટ" આફીસમા પોતાના વડા ભાઈ શેઠ દોરાબજીની સાથે હીસાબ રાખવાના ખાતામા ચાકરી રહ્યા હતા. ત્યાંથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ માં ટીપુ સુલતાનના બાપ મીર હૈદર સાથની બીજીવારની લડાઇની વખતે એ બંધે ભાઇઓને સરકાર તરફથી લશ્કર ખાતાની ખોરાકી, વગેરેનો હીસાબ રાખવા માટે માઇસોર તરફ મોકલ્યા હતા. આથી એ બંધે ભાઇઓની અટક "લશકરી" કરીને પડી હતી. એ પછી એવણે કમીસરીએટ ખાતામાજ લાંબી મુદત કાઢી જઇફીએ પોંહચ્યા બાદ પેનશન લઈ પોતાનો ઓહ્દો છોડયો હતો.

તા૦ ૧ લી જુન.

આજ દીને મજગામ મધે નવાબના તળાવ તરફ જવાના રસ્તા ઉપર શેઠ નવરોજજી રૂશતમજી નાદરશાહએ એક મોટો કુવો બંધાવી લોકોને ધર્મખાતે વાપરવાને ખુલ્લો મુકયો હતો.[3]

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (કo) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—દોરાબજી મેહરજી[4]—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ ભીખાજી મેહરજીના ભાઈ. એવણ "દોલી મેહરજી" ને નામે ઓળખાતા હતા, તથા પોતાના ભાઇઓ શેઠ ભીખાજી, નવરોજજી અને હીરજીની સાથે રાસ ખાતામા ઇંગ્રેજ બજારમાની "ભીખાજી મેહરજીની કંપની" ને નામની મોટી વીનાયતી સામાણની દુકાન ચલાવતા હતા, તે પછી તા૦ ૯ મી મારચ ૧૮૨૦ થી સઘળા ભાઇઓ પોતાકો ફાલો ચુકવી લઈ છુટા પડયા હતા.

તા૦ ૧૭ મી જુન.

રોજ ૧૮ માહ ૯ (શેo) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—નશરવાનજી રૂસતમજી જશાવાલા[5]—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ રૂસતમજી રતનજી જશાવાલાના દી-

---

૧ મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૯ મી મેએ ૧૮૨૫

આ દોખમાની સામેની શગડી ઊપર નીચલી તક્તી મારેલીછે —

" શવત ૧૮૮૧ ના વરખે ચૈઈત્ર શુદી ૯ રવેઉ,
" પારસી રોજ ૨૬ આશતાદ માહા ૬ શેહેરેવર થને
" એજદેજરદી ૧૧૯૪ એ દીને પારસી શ્રીપ નેકનામી
" સોહોરાબજી રતનજી પટેલ પોતે પોતાના સવાબને વાસતે
" શ્રી માજદઈઅસનીઓના રવાનોને આસાએશને વાસતે
" એ દખમુ બનાવીઊ છે શહી "

ઊપલી તક્તીમાં એ દોખમુ ઇજવાનુ કામ શરૂ થયુ તે દિવસ લખેલોછે એ દોખમુ પરઠાવાની ક્રિઆમા શામેલ થવાને શેઠ શોરાબજીએ તા૦ ૪ થી આપરેલ ૧૮૨૫ ના મુબઈ શમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી સર્વે દેશાવરોના જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી એને લગતી સઘળી ક્રિઆ મુબઈથી ગયલા દસ્તૂર જામાસપજી એદલજી જામાસ્પ આશાના ઊપરીપણા હેઠળ થઈ હતી વળી એ ક્રિઆમા શામેલ થવાને મુબઈથી પુણે ગયલા બે જરથોસ્તીઓ શેઠો રૂસતમજી મેહરવાનજી શોમેદાર તથા નવરોજજી નશરવાનજી ધીશતા એઓએ પુણા મધે જરથોસ્તી મુસાફરોના ઊતારાને કીજે પોતાને ખરચે એક ધર્મશાળા તથા કુવો બંધાવવાને ત્યાના ચાર ગ્રહસથોને સોંપ્યુ હતુ તે ધર્મશાળાનુ કામ તા૦ ૧૭ મી મેએ ૧૮૨૫ થી શરૂ થયુ હતુ, અને તે બંધાવવા પાછળ સઘળી મેહનત ત્યાના એક વ્યાપારી આ૦ પેશતનજી શોરાબજી (પછવાડેથી ખાનબાહદૂર) એ કીધી હતી એવુ તા૦ ૨૦ મી જુન ૧૮૨૫ ના મુબઈના શમાચારમા પુણેથી એક ખબર પત્રીએ લખી મોકલ્યુ હતુ

૨ મુબઈની માજી સુપરીમ કોરટના જાણીતા દુભાશીઆ મરહૂમ શેઠ અરદેશર બેહરામજી લશકરીના બાવા

૩ એ કુવાપર નીચે મુજબ તક્તી મારેલીછે.—

" નવરોજી રૂશતમજી નાદરશાહે કુવો પોતાના
" પઇશાએ બાંધોછે ધરમખાતે લોકોને પાણી ભરવા
" હે જગો શેઠજી પેશતનજી બમનજી વાડીઆજીના
" વારશદાર હે જગો ધરમખાતે કુવો બાંધવા આપીછે
" તારીખ ૧ જુન શને ૧૮૨૫ અંગરેજી "

૪ શેઠ સોરાબજી પાલણજી દોલીમેહરજીના બપાવા

૫ એવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી રતનજી જશાવાળા પોતાના બાપની જુની સેક્રેટરીએટની સામેની પુરાતમ દુકાન ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ મા તેમના મરણ પછી પોતાના ભાઇઓ શેઠ કુવરજી, રોનજી તથા હીરજીભાઈની સાથે મળી ચલાવતા હતા

કર્યા. એવણે પોતાના કાકાઓથી છુટા પડી ફ્રેંગ્રેજ બજારમાં જુદી દુકાન કાઢી વીનાયતી સામાણ તથા દારૂ-કામનો વ્યાપાર મોટા પાયા ઉપર ચનાવ્યો હતો. પછ-વાડેથી તેમા એમને કેટલુંક નુકસાન ગયું હતું.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૨૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—નશરવાનજી જમુજી[૧]—ઉમર વર્ષ (૫) એવણ "નશના જમુજી" ના નામથી અતરેના પારસી-ઓમા ઓળખાતા હતા, તથા ચીન તરફનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. આ માટે એઓએ બે ત્રણવાર ત્યાંની સફરો પણ કીધી હતી.

તા૦ ૨ જી જુનાઈ.

રોજ ૩ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ કાવશજી રૂસતમજી નાળીએરવા-લાના ચોથા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૧ મા અત-રેથી કલકતે ગયા હતા, અને પોતાના નાધના ભાઈ શેઠ પેશતનજીની મારફતે અતરેથી માલ મગાવી વ્યાપાર કરવા માંડ્યો હતો. તે પછી મુંબઈ આવી કોરતાઓ બણીનો વ્યાપાર કરવા લાગા. તગવનકોરના રાજા રામરાજના આસરા તળે એવણે "આલપાઈ" ના બંદ-રની મારફતે મનબાર કોરતા બણીનો મોટો વ્યાપાર ચનાવ્યો હતો, તથા ત્યાના ગામોમા વ્યાપારી પેહડીઓ સ્થાપી હતી. એ ઉપરાંત ત્યાથી ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વાહણોને માટે સાગની લાકડા મુંબઈ ખાતે પુરા પાડવાનું કંત્રાક્ટ લીધું હતું. આલપાઈમા એવણે એક દાખમું તથા દરેમેહર બનાવ્યા હતા,[૨] તથા મુંબઈમા ચોપના રસ્તાપર એક દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૩ જી જુનાઈ ૧૮૨૨ ને દીને પાકસાવી હતી. એવણનું "જાન બાનરમેન" નામે એક મોટું સફરી વાહણ હતું. એવણ મુંબઈમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૩ જી જુનાઈ.

રોજ ૪ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી બરજોરજી વાડીઆ[૩]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ મુરત મરે વાહણ બાધવાનો જે ઠેકો હતો તે ઉપર વાહણો બાધવાનું તથા તેમની મરામત કરવાનું કામ કેરતા હતા.

તા૦ ૧૩ મી જુનાઈ.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ મા તા૦ ૮ મી જુને મુંબઈના સઘળા દેશી રેહવાસીઓએ જે જાહેર ફંડ અતરેના લોકો ઉપર સરકાર દરબારનો જુનમ હોય તે બાબે ઈંગ-લાંડ ફરીયાદ લખી મોકનવાને માટે સ્થાપ્યું હતું તે ફંડનુ કામ કેટલાક વર્ષ સુધી ચાલ્યા પછી આએ વર્ષમાં સર્વેએ મળી એવો ઠેરાવ કીધો કે તે ફંડના મુદલ નાણાં ધણી ધણીને પાછાં આપવાં, અને તેના વ્યાજમાંથી ખરચ બાદ કરતા પારસીની કોમના વ્યાજ સાથે જે કાંઈ નાણાં બાકી રહયા હોય તે પારસી પંચાતના સાર તર-સ્ટીઓને સોપવા—આ બાબે તે અસલ ફંડીઆ ભરનારા પારસીઓની પરવાનગી લઈને રૂ૧૧૯૫૪।૭ આજ દીને પારસી પંચાતના જનરલ ફંડ ખાતે તરસ્ટીઓને સ્વાધીન કીધા હતા.[૪]

તા ૨૬ મી જુનાઈ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી નયુજી ચીનીમીની—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ મુરતમા જયારે વલંદા તથા ફરંગીઓની કોઠીઓ હતી, ત્યારે ત્યાના સોદાગરો સાથે જવાહેર તથા કાપડનો વ્યાપાર કરતા હતા, અને તેમા એક મોટી પૂંજી મેળવી હતી.

---

૧ એવણના એક ભાઇ બરજોરજી જમુજી કરી હતા, તેઓ પણ પોતાના ભાઈની સાથે ચીનના વ્યાપારમા શામેલ હતા એઓના બાવા જમુજી કાહનજી કલીઆણીથી અતરે આવેલા હતા, અને શુ ધંધો કરતા હતા તેનો પતો મળતો નથી

૨ આ દાખમુ તથા દરેમેહર હેહજી કે આલપાઈમા હજુસુધી સલામતછે, પણ તેમને પરઠયાના દાહડા વારનો કશો પતો મળતો નથી

૩ મુંબઈવાલા જાણીતા શેઠ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખના બાપાવા એવણના ત્રણ દીકરાઓ, તેમા વડા અતરેવાલા આગલા જાણીતા વ્યાપારી તથા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટના ભાગયા શેઠ ફરદુનજી શોરાબજી પારખ હતા બીજા શેઠ માણેકજી (તે સુરતવાલા મરહુમ શેઠ પેસ્તનજી માણેકજી વાડીઆના બાવા) પણ પોતાના બાપની સાથે વાહણ બાધવાનું કામ કરતા હતા તેવણે "જમશેદજી જીજીભાઇ" તથા "મધારાબ દયારાંમ" નામે બે વાહણો સુરત મધે બાંધ્યા હતા ત્રિજા શેઠ અરદેશજી (તે સુરતવાલા શેઠ શોરાબજી અરદેશજી વાડી-આના બાવા) વ્યાપાર વણજમા પડેલા હતા

૪ આ રૂ૧૧૯૫૪।૭ ની રકમ તા૦ ૨૨ મી અક-ટોબર ૧૮૨૪ થી તે તા૦ ૧૦ મી નવેમબર ૧૮૨૫ સુધીનો પંચાતના ફંડનો હીસાબ જે તા૦ ૩ જી જુનાઈ ૧૮૨૬ ના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાયલોછે તેમાં જમે કરેલી માલમ પડેછે

તા૦ ૮ મી આગસ્ટ.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૧ લી આપરેલ ૧૮૨૪ થીતે તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૨૪ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના શમાચાર" મા તરસ્ટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૨૩૧૩૭ાા૪ ઉપરાત આએ સાત માસમા પંચાતના ફંડ બાતે રૂ૯૬૫૯ાા૫૮ા ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૧૧૬૯૭ાાા૨ થયો હતો, જે બાદ કરતા તરસ્ટીઓના હસ્તકમા રૂ૩૧૦૯૯ાા૨ા૦ા બાકી હતા.

તા૦ ૨ જી સપટેમબર.

રોજ ૫ માહ ૧૨ (શેં૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી નશરવાનજી વીચતા[1]—ઉમર વર્ષ ૮૯) ગંજામવાલા શેઠ નશરવાનજી મનચેરજી વીચતાના દીકરા. એવણુને લાંબી મુદત સુધી પોતાના બાપની મીલકતને લગતા જાણીતા ટંટામા ગુંથાવુ પડયુ હતુ. તે પછી શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીની સાહેતા હેઠળ થોડોક વ્યાપાર કરતા હતા. આએજ વર્ષમા પુણા મધે એવણે એક ધર્મશાલા બંધાવવા માંડી હતી.

તા૦ ૪ થી સપટેમબર

રોજ ૭ માહ ૧૨ (શેં૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી કાવશજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૫૮) શેઠ કાવશજી રૂસતમજી પટેલના વડા દીકરા. એવણને પોતાના કાકા શેઠ દોરાબજી રૂસતમજી પટેલના ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા મરણ પછી મુંબઈના ગવરનર હાનરેબલ જોનાથન ડંકને એવણના વડવાઓની પટેલાઇનો સુધળો અખત્યાર આપ્યો હતો, કે જેમા મજગામ, મેહમ, વરલી, ધારાવી, શીવ, શીવરી, મોરી તથા કેવલી મેહમના કોલીઓપરના સરકારી કરો; તેમજ કોટ, ડુંગરી, મજગામ, ગીરગામ, વાલકેશર, માહલક્ષમી, વરલી, મેહમ ઈત્યાદિ જગાઓની બાગની જમીનનુ મેહશુલ વશુલ કરવાના કામો હતા. એ ઉપરાત દેશાવરો બાતેથી નામદાર ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનો રૂ, લાકડા, ઈત્યાદિ સામાણ અતરે લાવવાને તથા નગર અને તેના આસપાસને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લાવ લઈજા કરવાને માટે "બોટ" તથા "તનેજો" પુરી પાડવાને લગતુ એવણના વડવાઓને મોટુ સરકારી કંત્રાકટ એવણ ચલાવતા હતા, અને તે મનપતીજ ભરી રીતે બજવવાને લીધે એવણને સતાનાનાઓ તરફથી વારવાર શાબાસી મળ્યા કીધી હતી. એવણ અતરે તથા દેશાવરો બાતેનો ઘણોક વ્યાપાર કરતા હતા, તથા તે માટે "એડમનસટન" નામનુ એક સફરી વાહણ પણ હતુ

તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (શેં૦) ૧૧૯૪ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી રૂસતમજી શેઠજી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૫) એવણ "નવલાઈ શેઠજી" ના નામથી અતરેના પારસીઓમાં જાણીતા હતા. પેહલવેહલી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ થી અતરેના પારસી બજારમા સરાફની

---

[1] મુંબઈવાલા શેઠ નશરવાનજી રતનજી વીચતા (બીશીઅરસ બીનીસની કંપનીવાલા) ના બપાવા. એવણના બાવા શેઠ નશરવાનજી મનચેરજી વીચતા તથા કાકા શેઠ ખરશેદજી મનચેરજી વીચતા મદરાજમા આવેલા ગંજામના શેહેર બાતે મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા, તથા ત્યાના હાકેમ તરફથી એઓને કાંઈ ઓહદો તથા જાગીર ઈનામમા મલેલી હતી. એઓના એક ભાઈ શે૦ માણેકજી મનચેરજી વીચતા (તે મજકુર શેઠ નશરવાનજી બીનીસવાલાના બપાવા) મુંબઈ બાતે પોતાના ભાઈઓની વ્યાપારની આડત કરતા હતા. મજકુર બંને ભાઈઓના મરણ પણ ગંજામ બાતેજ નીપજ્યા હતા. તેઓમાના વડા શેઠ નશરવાનજીના ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા મરણ પછી તેમની મીલકતના વારસાના સબંધમા એક મોટો મુકદમો અતરેની રીકારડર કોરટમા ઊભો થયો હતો. તે એમકે ગંજામ બાતે શેઠ નશરવાનજીને ત્યાં બીજી ગ્નાતની ઓરતને પેટનો એક બેટો હતો, તેણે એવણની મીલકત ઊપર પોતાનો દાવો ઊઠાવ્યો. બીજી ગમથી એમના પરણી બાયડીને પેટના દીકરા મજકૂર શેઠ નવરોજજીએ વાંધો લીધો કે એક પારસીની મીલકત ઊપર તેના પરાઈ ઓરતના સબંધમા થયલા ફરજંદનો કસ્સો હક નથી. આ મુકદમો ઘણા દીવસ સુધી ચાલ્યો. તથા તેમા અતરેના પારસી આગેવાનો, દસ્તુરો, વગેરેની શાક્ષી લઈ રીકારડરે પરણી બાયડીને પેટના છોકરા શેઠ નવરોજજીની તરફેણમાં ચુકાદો આપ્યો. આ ઊપરથી સામી બાજુવાલાઓએ ઈંગલાંડ બાતે "કીંગ ઈન કોનસીલ" જોગ અપીલ કીધી હતી, જયાથી એવો ફેસલો થઈ આવ્યો હતો કે પારસીઓમા વારસા હીસ્સાના એકસ નીયમો ન હોવાથી પરાઈ ગ્નાતની ઓરતને પેટના બચ્ચાનો પણ પોતાના પારસી બાપની મીલકતમાથી હીસ્સો પડવો જોઈએ, અને તે મુજબ રૂ૪૦૦૦૦) ને આશરેની રકમ તે છોકરાનો ભરણ પોષણને માટે બીશીઅરસ શારબસની કંપનીમા એઆહેદી રખાવી હતી. આ ચુકાદાથી અતરેના પારસીઓમા મોટો ગભરાટ ઊપજ્યો હતો, અને તેઓ એ ઊપરથી પોતાને લગતો વારસા હીસ્સાનો કાંઈ ધારો સરકાર તરફથી બંધાવવાની પેરવીમા રહયા હતા.

[2] શેઠ હોરમજજી મેહરવાનજી નવલાઇ શેઠજીના બપાવા. એવણના બાવા શેઠ રૂસતમજી શેઠજી પ્રથમમા સુરત મધે કોઇ મુસલમાન શેઠની નોકરીમા હતા, તે ઊપરથી શેઠજી કરી અટક પડી હતી. એ પછી તેઓ અતરે મુંબઈમા આવી વસ્યા હતા.

દુકાન[૧] કાઢી હતી, તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ થી કોટમાં તાડ સ્ટ્રીટમા શેઠ હોરમજજી રૂસતમજી લાકડાવાલાની સાથે મળી એવણે ઈંગ્રેજોને વરતું એક પોહચખાનુ ઉઘાડયું હતુ, જેમા એક મોટી પુજી મેલવી હતી.

તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર.

ગાથા ૧ (થે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી સોરાબજી ઉમરીગર[૨]—(ઉમર વર્ષ ૬૮) કલકતાના એક જાણીતા વ્યાપારી તથા ત્યાના પારસીઓના આગેવાન આકાબર. એવણ પેહલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ મા શેઠ હોરમજજી બાપુજી ડોસાભાઈની સાથે ચીન ગયા હતા, અને તે પછી ફરીથી બે વાર શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની આડત લઈ ત્યા ગયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૭ મા મુંબઈની જાણીતી મીસીઅર્સ બ્રુસ ફાબસની પેહડીની તરફથી કલકતામા "નેટીવ એજંટ" તરીકે એવણ ગયા હતા, તથા ત્યા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ મા તા૦ ૧૮ મી નવેમબરને દીને એજ પેહડીની "હટણની કંપની" ને નામે જે શાખા ઉઘાડી હતી તેના એવણને મીસીઅર્સ થામસ હટણ, અને થામસ આલપોરટ સાથે ભાગયા કીધા હતા.[૩] આખા બંગાળ ઈલાકામા એવણે એક દેશી વ્યાપારી તથા સ્રગ્રત જરથોસ્તી તરીકે સારૂ માન મેલવ્યું હતુ,[૪] તથા કલકતામા પારસીઓના વપડાસને માટે રૂ૩૫૦૦૦) આસરે એક

---

૧ પારસી બજારમાં હાલ જ્યા મીસીઅર્સ ગ્રાહમ કંપનીની આરોસછે ત્યાથી તે ગણબાવાના કુવા સુધી આગલા વખતમા હારેદાર પારસી સરાફો બાકો મુકી બેસતા હતા તેઓ કાંઈ ખુરદો અને ચવલી પાવલીજ વેચતા હતા નહિ, પણ યુરોપ તથા એશિઆના દરેક ભાગોના શિકા વેચતા તથા લેતા, અને વ્યાપારી, ધંધાદારી તથા બીજા સાધારણ કામદારોને નાણુ, શિકા, શાહજોગી ચીઠી, હુંડી વગેરે આકારમા મોટો વટાવ લઈ આપતા, અને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે નાણુ મોકલી આપવાનુ કામ પણ તેઓજ કરતા આ કામમા કેહછે કે તેઓ સવારના આવીને પોતાના બાક ઉપર બેશે ત્યારથી તે સાંજના પર જાય ત્યાસુધીમા ઓછામા ઓછા દશ પંદર રૂપીઆનો નફો મેલવી જતા આવી પારસી સરાફોની સઘળી દુકાનોતો એ લટાપર મોટી ઇમારતો બંધાયાથી ઊચકાઇ ગઈછે, પણ તેમાની એકજ આએ નવરોજ શેઠજીની દુકાન અસલ ૮૫ પ્રમાણેજ આજસુધી મીસીઅર્સ ગ્રાહમ કંપનીની આરીસની બરાબર સામે ચાલુછે, અને તે પર હાલ શેઠ ધનજીભાઈ ફીકરજી બનાજી સેઠી સરાફનો ધંધો ચલાવેછે

૨ અતરેવાળા શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બંગાલીના બાપાવા

૩ આ વખતે ભાગીઆઓપર જે વેહવારે એ પેહડી ઉઘાડી તે વેળાએ મી૦ આરચસ ફારબસે (પછવાડેથી સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ) ઈંગલાંડથી એક બાપાકૃપ કાગળ લખ્યો હતો, તેમાના નીચલા ફકરા આજ પણ આપણા વ્યાપારીઓને નફિકતકારક જણાશે:—

"તમુને જાણવું જોઈએ જે તમારી આએપત "અને કમાઈ ઊપર હમેશા સારી રીતે નેહા રાખવી, તથા "તેને ચંચળાઈથી સંભાળવાની મોટી જરૂરછે. તમારા "પોતાના અંગતખરચ તથા તમારી પેહડીનો તથા બીજો "ખરચ માવજતથી તથા કસરથી કરવો. તમુને સાદા- "ઈથી રેહવુ ઘટારતછે બીજુ આગલા વખતની એક "અછી કેહવાતછે તે તમોને હમેશા ધ્યાન રાખવી જે— "પઈસાને સંભાલજો, અને જો પઈસા સંભાલશો તો "(તેનાં રૂપીઆ થાશે અને) રૂપીઆ પોતાની મેલે પોતાનો સંભાલ કરશે.

"તમારે દરએકને પોતાને હીસાબે અંગત ખાતે "દેવુ કરવુ નહી અથવા નાણા ધીરવા નહી અથવા "કોઈના જામીન થાવુ, નહી

"બંગાળ દેશની જમીન ફળવાંનછે અને મજુરી "સસતીછે વાસતે ઈઅરોપ ખાતે જનાર માલ સારી "રીત મલી આવશે વાસતે જે કોઈ સંભાળીને ધંધો "કરે તેહને ગોહટો નથી પાસેઆ વના રેહે નહી

"ભલા માણસ અને ઉદીઓગી કારીગરોને નાણાં "ધીરવા કે જેઓને મદદ કીધાથી તેઓનુ કામ સુધરે."

[જગત મીતર, પુ૦ ૧, આંક ૨, સફે ૧૦૩, ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૦.]

બંગાલા ખાતે એવણની મદદ તથા કુનેહથી ફારબસ કંપનીનુ કામ જ્યારે એવણ તેમના નેટીવ એજંટ હતા ત્યારે ઘણુ મનમાનતી રીતે ચાલવાના સમાચાર મી૦ ફારબસે ઈંગલાંડ ખાતે જાણ્યાથી તેણે ત્યાથી તા૦ ૧૦ મી અકટોબર ૧૮૧૬ ને દીને અંતરે શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ ઊપર લખેલા એક પત્રમા શરૂઆતમા નીચે મુજબ લખ્યુ હતુ:—

"By the arrival of my brother you will learn, the increasing interest I take in the welfare of Mr James Calder, who, with the assistance of your friend Nowrojee, has so ably conducted our concern in Bengal for some time past"

૪ આ માટે એવણના મરણની નોંધ લેતી વખતે કલકતાના "બંગાળ હરકારૂ" નામના વર્તમાન પત્રમા નીચે પ્રમાણે લખેછે —

" He was a Parsee merchant and one of the first of his nation that settled in Calcutta. His career in life was fortunate, and he evinced a peculiar shrewdness of mind and quickness of talent in all the situations of trust in which he was placed. In Bombay, in Canton and in Calcutta, he formed friendships with Natives, Chinese, and Europeans, and was deservedly held in great respect. Whatever may be the peculiarities of different forms of Religion, it may be generally remarked, that the man who lives closely and piously observes the Ordinances of his faith will be a good member of Society, Nowrojee was a striking illustration of the fact. He lived in the most strict observance of the form of his Religion, and [illegible] [illegible] of importance by the Parsees, [illegible]"

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬.

આગ્મે વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલાં ઇંગ્રેજી કાલેનડરમાં[1] પારસીઓને લગતી સઘળી બીના નીચલા ફેરફાર સિવાય આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજ હતી.

સુપરીમકોરટના પારસી દુભાશીઆ તરીકે શેઠ પેશતનજી એદલજી પાટકને બદલે શેઠ અરદેશર બેહરામજી લશકરીનુ નામછે.

પારસી વાહણવતીઓની ટીપમા વાહણ "કાઉનટેસ ઑફ લંડન" નુ નામ નથી, અને વાહણ "મીલફોરડ" એખના શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆના નામપરછે.

"બામ્બે ઈનસુરનસ સોસાઈટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠો માણેકજી તથા એદલજી સોરાબજી પારખને બદલે શેઠ શાપુરજી સોરાબજી પારખનુ નામછે.

"નવી બોમ્બે ઈનસુરનસ સોસાઈટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા શેઠ રતનજી બહમનજી વાડીઆ અને શેઠ અરદેસર ફરામજી વાડીઆના નામ નથી, તથા તેમને બદલે શેઠો બહમનજી, રુસતમજી, અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ અને મેહરવાનજી હીરજીભાઈ વાડીઆના નામ ઉમેરાયાછે.

પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆનુ નામ ઉમેરાયુ છે.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી

ઈસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીનો સોલીસીટર મી૦ ડબલ્યુ. એ. મારગેન, લાંબી મુદત સુધી ઉપલો ઓધ્ધો બજાવી પોતાને વતન સીધારનાર હોવાથી આજ દીને મુંબઇના મુખ્ય દેશી વ્યાપારીઓ, સરાફો તથા દુકાનદારોએ તેને એક માન પત્ર આપ્યુ હતુ, જે ઉપર નીચના પારસીઓની સહીઓ હતી.[2]

શેઠો હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાગીરજી અરદેસર દાદી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, કરદુનજી સીમજી પાંડે, જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, ખરશેદજી રુસતમજી વાડીઆ, કાવસજી માણેકજી હાસબરનર, નવરોજજી માણેકજી ભાઉપવાના (લશકરી), બીખાજી મેહરજીની કંપની, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, પેશતનજી બીખાજી પાંડે, દાદાભાઈ કાવસજી સાહેર, એદલજી ખરશેદજી (બામ્બઅટર) ના છોકરાઓ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર.

તા૦ ૧૫ મી જાનેવારી.

આજ દીને નીચલા ઉતારુઓ કંતાન ખાતેથી વાહણ "જલવજી ફેમીલી" માં સવાર થઈને મુંબઈ આવ્યા હતા. તેઓની સફરમા તે વાહણના કપતાન વીલ્યમ લુઈસે ઘણી મદારત કર્યાથી તેના બાંડમા કીનારે ઉતરતી વેળાએ તેઓએ તેને એક સોનાનુ ઘડીઆલ ઘટતો ઉપકાર પત્ર લખી ભેટ કીધુ હતુ. આ પત્ર ઉપર નીચલા ૧૦ ઉતારુઓની સહીઓ હતી[3]

શેઠો અરદેસર ફરામજી વાડીઆ, નશરવાનજી હોરમજજી કામા, જમુજી નશરવાનજી, રતનજી બેહરામજી નગત, પેશતનજી કાવસજી શેઠના, હોરમજજી બહમનજી, એદલજી ફરદુનજી ખંબાતા, નશરવાનજી લીમજી, ગુલામહસન સરીફ, મુસાજી ખાનજી.

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને સુરત મધે ત્યાના ઇંગ્રેજી એજંટે મુંબઈની સરકારના હોકમથી એક મોટી દરબાર ભરી ખાનસાહેબ અરદેસર ધનજીશાહને તેઓએ સરકારની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓને માટે એક સુંદર ખેલાત ભેટ આપ્યો હતો, તથા પાલકી, ચોબદાર, ચમર, હલકી, શીગો, વગેરે અસબાબ એનાયત કીધો હતો. આ વેળા એ દરબારમા મોટી ઠઠ મળી હતી, જેઓમા વાશદાનો રાજા ઉદેસંગજી, સુરતના નવાબ મીર અફજલોદીન કમરોદ્દોલેહ બાહદુર, તથા બીજા ઘણા આગેવાનો બીરાજ્યા હતા કલેકટરે ખેલાત ભેટ કરતી વેળાએ સરકાર તરફનુ એક જાહેરનામુ વાચી સંભળાવ્યુ હતુ, જેમા શેઠ અરદેશરની ઘણી સ્તુતી કરેલી હતી એ પછે એઓના ભાઈ ખાનસાહેબ શીરોજશાહ ધનજીશાહને પણ એક શાલ જોડા તથા બે કીનખાબના તાકા ભેટ કરવામા આવ્યા હતા. આ પ્રસંગે સુરતના ૮૦૦ મુખ્ય રેહવાસીઓની સહીનો એક પત્ર ઇંગ્રેજી એજંટ ઉપર આવ્યો હતો, જેમા તેઓએ પોતાના નામીચા શેહરી શેઠ અરદેસરે રૈયતની સુખાકારી અને સલામતીને વાસ્તે જે મેહનત લીધી તેની નામદાર સરકારે આવી ઉતમ રીતે કદર પીછાણી તે માટેનો પોતાનો સંતોષ તથા ખુશાલી જણાવી હતી. એ પછી સઘળી મીજલસ એક સરઘસના આકારમા શેઠ અરદેસરને તેમના મકાનપર મુકવાને ગઈ હતી.[4]

---

[1] The Bombay Calendar and Register for 1826. *Bombay Courier Press*

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી જાનેવારી ૧૮૨૬

[3] બામ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી જાનેવારી ૧૮૨૬

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૬ ઠી ફેબરવારી ૧૮૨૬

તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી.

દગલાડ મધે વાહણો બુડવાથી માણસોના જાન જાય તેનો બચાવ કરવાને "રાયલ નેશનલ ઈનસ્ટીટ્યુશન" નામે ખાતુ ઉભુ થયુ હતુ, તેના ફંડને મદદ કરવા માટે મુંબઈ મધે મેશર્શ્અ રેમીંગટન શ્રાફરડની કંપનીએ એક ટીપ ફેરવી કીધી હતી, જેમા નીચલી રકમ પારસીઓની હતી.[1]

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ .. પાઉંડ ૧૦॥
શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી પાઉંડ ૫॥

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી
રોજ ૩ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૫ યઝદજરદી

આજ દીને મુંબઈ મધે ગોદાવરા મોબેદોના વપડાસને માટે જરથોસ્તીઓના ઉધરાતથી તથા પંચાતના ફંડમાથી મળી એક દરેમેહેર કોટમા કાવસજી પટેલના મોહલામા પંચાતના સાહેબોએ બંધાવી પરકારી હતી.[2]

તા૦ ૫ મી ફેબરવારી.
રોજ ૬ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૫ યઝદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર બહેમનજી જમશેદજી જામાસપ આશાના[3]—ઉમર વર્ષ (૮૧) નવસારીવાલા દસ્તૂર જમશેદજી જામાસપ આશાના બીજા દીકરા. એવણે પોતાના બાપના હાથ હેઠળ જંદ, પેહલવી તથા ફારસીનો તેમજ દીનઆઈનને લગતી બાબદોનો અભીઆસ કીધો હતો. એવણ પોતાના વખતમા નવસારી મધે એક આબરુદાર દસ્તૂર ગણાતા હતા

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને વનસાડના સમસ્ત મોબેદોએ ઉદવાડેના દસ્તૂર દારાબજી મેહેરામજી તથા દસ્તૂર રૂસતમજી ટેહમુરજી વગેરે ત્યાની સમસ્ત મોબેદ અનજુમનને એક લેખ કરી આપ્યો હતો કે શ્રી વનસાડ તરફ આપણા કદીમ શરેસતા મુજબ લગનનો હક જે તમારો (ઉદવાડેવાલાઓનો) હતો તે વિષે સંનત ૧૮૭૬ (ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦) મા આપણને જે ટટો ચાલ્યો હતો, તે કજીયો અદાલતે ચડયા પછી વનસાડવાલા શેઠો મોરાભાઈ બાપુરજી, નાનાભાઈ દોરાબજી, ગોરાભાઈ દોરાબજી, બરજોરજી ભીખાજી, રૂસતમજી જીજીભાઈ, ધનજીભાઈ ભીખાજી, રૂસતમજી દારાબજી, અને બુગાભાઈ માણેકજી એ આઠ જણાને દરમીઆન લાવીને બેહુ તરફથી અનજુમન ભરી એવો ઠેરાવ કીધોછે કે હવેથી જેમ આગળ ચતુ હતુ તેમ લગન તથા ગંગનાનો નવાજમ તથા વાગના હકમા તમોને (ઉદવાડેવાલાઓને) જામીન કરવા, અને જયારે વારો આવે ત્યારે વડા દસ્તુરજીપર કેહવડાવવુ, તથા અગર અમો (વનસાડવાલાઓ) ઉદવાડે આવી ત્યાના વહીવટ મુજબ ખરશનુમ લઈજીયે તો આતશબેહરામની બોઈએ દેવાના વારાનો હક અમોનેબી આપવો. આ લેખ ઉપર વનસાડના મોટે મોહલેના મોબેદો આ૦ માણેકજી બેહેરામજી, આ૦ નસરવાનજી રૂસતમજી, આ૦ નનરોજજી ભીખાજી, આ૦ હોરમજજી કાહનજી, તથા બીજાઓની સહીઓછે.[4]

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડના તરસટીઓએ એક જાહેર ખબર છપાવી સર્વે જરથોસ્તીઓને સુચના કીધી હતી કે મુંબઈ મધે હરકોઈ ગરીબ તથા નાવારિસ જરથોસ્તીનુ રવાન થાય ત્યારે તેને અવનમજન પોહચાડવાનો તથા ઉઠમણુ, ચેહારમ, દસમુ અને માસીશાના ખરચના રૂ૩૦) સુધી પંચાતના ફંડ મધેથી આપવામા આવશે માટે હરકોઈબી જરાપર તેવુ બેનારેસ રવાન થાયનો નીચના તે લતાઓપર રેહનાર ગ્રહસ્થોમાથી હરકોઈનેબી ખબર કર્યાથી તેઓ

---

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી જાનેવારી ૧૮૨૬

[2] એ દરેમેહેર બાધવાપર રૂ૧૦૦૬૪ા નો ખરચ થયો હતો, જેમા રૂ૬૯૭૭) અંતરેના જરથોસ્તીઓમા ઊપરાણુ કરી એકઠા કીધા હતા, તથા બાકીના રૂપીઆ પંચાતના ફંડ મધેથી આપવામા આવ્યા હતા એ દરેમેહેરનુ મકાન પુરાણુ થયાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૦ મા મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટની પુંજીમાથી તેમની નઈએતે તેમના સાહેબજાદાઓએ નવેસરથી કુશાદે મકાન બંધાવ્યુ હતુ, તથા તેના દરવાજાપર એક મોટી તખ્તી જડાવી હતી, જેની શરૂઆતમા એ દરેમેહેર અસલમા કેમ બંધાઈ તે માટે નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે :—

"આએ આતશ આદરીઆન શાહેબનુ પવીતર
"મકાન સને ૧૧૯૫ યઝદજરદીના શાલમા શ્રી
"મુંબઈના જરથોશતી લોકના સાહેબોએ પોતપોતામો
"એક ઉપરાણાની ટીપ કરીને ગોદાવરાના બાશીંદાઓને
"વાશતે બંધાવ્યુ હતુ, અને રોજ ૩ જો માહા ૫
"મો શેહેનશાહી સને ૧૧૯૫ યઝદજરદીના શાલમા
"આદરીઆન શાહેબને પરકાવીને કુલ જરથોશની આ-
"લમને એશાહેબ કરવાને માટે ખુલ્લુ રાખવામા આવેલુ
"હતુ એ એમારતની જગા તથા બાંધકામ પછવાડે
"રૂ૧ ૧૦૦૬૪ા અંકે દશહજાર ને શાવાચોશઠનો
"ખરચ થાએલો હતો"

[3] પુણાવાલા ખાનબાહદૂર દસ્તૂર નશરવાનજી જામાસપજી જામાસપ આશાના બાપના બાવા

[4] આ અસલ લેખ ઉદવાડેની અનજુમનના દસ્તાવેજોમાથી દસ્તૂર બરજોરજી રૂસતમજી મીરજાએ અમોને દેખાડયો હતો

પોતાની દેખરેખ હેઠલ તેનો ખરચ કરાવશે, અને પંચાતમાથી તેનુ નાણુ લેશે.[1]

કોટ મધે.

શેઠ હોરમજજી બહમનજી શેઠના
શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ.
શેઠ શોગબજી વાછાગાવી.

બાહેરકોટ

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.
શેઠ શાપુરજી શેરાબજી કપાવાલા.
શેઠ પાનગુજી એદલજી અપુ.
શેઠ દાજી ખરડી.
દસ્તુર મુલ્લા ફીરોજજી કાઉસજી.
દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણા.
શેઠ શેરાબજી પેશતનજી પાટક.

ભાએખલે.

શેઠ મેહરામજી કાવસજી બનાજી.

મજગામ.

શેઠ ફ્રામજી કાવસજી બનાજી.
શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલા
શેઠ નવરોજજી રૂસતમજી નાદરશાહ.

તા૦ ૭ મી મારચ.

રોજ ૬ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ બહમનજી લવજી વાડીઆના નાધલા દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા એક સાહસીક વ્યાપારી, હીમતવાન શેહરી, તથા ઉદાર ગ્રહસ્થ થઈ ગયાછે. ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ થી એવણે જુદા જુદા ઠેકાણાઓ પરનો વ્યાપાર ચનાવવા માડયો, તથા અતરેની નામીચી મીશીઅરસ ફારબસની કંપની સાથે રાસમા કેટલીક રોજગાર કરતા હતા. તે વેળાએ ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીની સરકારને જોઈતા નાણાની ધીરધાર વગેરે મીશીઅરસ ફારબસ, તથા બરૂસ ફાસેટની પેહડીમાથી થતી હતી, તેમા પેહલી પેહડીમાથી સરકારને જોઈતાં નાણાની સગવડ એવણ કરી આપતા હતા.[2] અતરેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી તેમજ બંગાલના વ્યાપારીઓમા પણ એવણનું નામ મશહુર હતુ.[3] એવણે પોતાના વ્યાપારને માટે લવજી, કેમીલી, અપરણ

---

[1] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી ૧૮૨૬

[2] આની શાહદતમા કોટ મધે "બોરમે ગ્રીન" મા એવણના ઘરની પાસે આવેલી કેટલીક ખાલી જમીન એવણે પોતાના કુટુમને માટે એક મોટુ ઘર બાધવાને વાસ્તે સરકાર પાસેથી વેચાતી ઇયા લાએબાડે માગવાને મી૦ ચારલસ ફારબસ (પછવાડેથી સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ) ની મારફતે તા૦ ૧૬ મી આપરેલ ૧૮૦૫ ને દીને એક અરજી કીવી હતી, તે અરજી તા૦ ૩૦ મી આપરેલ ૧૮૦૫ ને દીને મી૦ ફારબસે અતરેના ગવરનર જોનાદન ડંકન ઊપર પોતાની તરફની ભલામણના એક પત્ર સાથે મોકલી હતી, તેમા આ નાણા ધીરવાને લગતી બાબદનો નીચે પ્રમાણે એસારો કીધેલોછે —

"I have great pleasure in acknowledging to your Hon'ble Board the able and Zealous co-operation, which for nearly two years past I have received from Hormarjee Bomanjee, in such of the Hon'ble Company's money concerns as have fallen to my management in consequence of the arrangement concluded between Government and the Houses of Forbes & Co and Bruce Fawcett & Co in 1803 for supplying the Hon'ble Company's Treasury under your immediate direction and superintendence, and to which I trust you, Hon'ble Sir, will likewise bear testimony from the frequent opportunities you have thus had of becoming acquainted with his exertions upon various pressing occasions, in assisting me to carry into effect your orders for raising supplies of money Bills for the public service."

આ સઘળી બાબદો ધ્યાનમા લઈ સરકારે તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૮૦૫ ને દીને મુંબઈના કલેકટર મી૦ પી લીમેજરરની મારફતે ઊપલી જગા એવણને દર વર્ષે રૂ૫૭—૧—૨૮ રેસનાં નામના લાએબાડાથી લેટ૦આપી હતી

[3] આ બાબેની બીજી શાહદતો ટાકયા કરતા મજકૂર મી૦ ચારલસ ફારબસનાજ એવણની વ્યાપાર વનજેની કુનેહ બાબેના વિચારો ઘણા કીમતી ધારી અતરે ટાકીએ છૈયે મી૦ ફારબસે અતરેનો કીનારો છોડી ઈંગ્લાંડ જતા, વાહાણમાજ તા૦ ૧૯ મી નવેમ્બર ૧૮૧૧ ને દીને પોતાની પેહડીના બીજા ભાગયાઓ ઊપર તેની ગેરહાજરીમા પેહડીનુ કામ શી રીતે ચલાવવુ તે બાબેનો એક લખાન સુચના પત્ર લખ્યો હતો તેમા શેઠ હોરમજજીની મસલત લઈ હરએક કામ કરવાને નીચે પ્રમાણે તેમને ફરમાવ્યુ હતુ —

"I cannot take leave of this subject, without again enforcing, what I have already recommended both verbally and in writing that Hormarjee's advice and assistance be resorted to upon all occasions in which the interests or welfare of the House may be concerned I know from experience the value of his clear judgment and excellent opinions promptly formed thereon I profited by them nor are they to be rejected upon the first impression, but let them be well weighed, and I venture to say, that others will do as I have often done, lay aside their own, and act upon his But more especially ought his superior knowledge of *Bazar Credit* to be attended to, founded as it is upon long experience and a more intimate knowledge of the Native Character than Europeans can possibly acquire. We have certainly had every reason hitherto to congratulate ourselves on having steered clear of the various Insolvencies that have taken place around us, and our good fortune in this respect is not a little to be attributed to the information I have been constantly in the habit of receiving from Hormarjee often conveyed in communications of a most confidential nature, and to

કાસ્ટલ, એશીઆ, દકન, ફરે-ડ શીપ, અને હેના, નામે છ વાહણો જુદે જુદે વખતે ખરીદ્યા હતા, તે સાથે મુંબઈમા "મરીન સ્ટ્રીટ" મા ૨૭ દાખલાના "સ્કર" ની એક ઈમારત તથા ઘણીક જાગીરો એવણુની હતી. પરેલનો "જવજી કાસ્ટલ" નો નામીચો મેહલ એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૩ મા બધાવ્યો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૮

---

his great attention in the sale of our Goods to responsible Merchants"

ઊપલા વિચારો લખીને ઇંગ્લાંડ ગયા બાદની મી૦ શારબસે એવણુ સાથે એટલીતો દોસતી તથા મોહબત રાખી હતી કે તે દરેક વાહણુ જે ઇંગલાંડથી ઊપડે તેમા એવણુ ઊપર કાગળો લખ્યા કરતો હતો તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૧૨ ને દીને તેણે એવણુ ઊપર લખેલા પત્રના નીચના ફકરા ઊપરથી જોવામા આવશે કે એ આપણા દેશીઓનો મોટો ખેરખાહ મિત્ર આપણાથી જુદો પડ્યા પછીબી તેનુ સઘળુ ચીત મુંબઈમાજ ભરાયલુ હતુ, અને એકવારતો તેણે પાછો મુંબઈ આવવાનો પણ ખ્યાલ કીધો હતો —

" I assure you, Hormarjee, that the more I see of this country, the better do I like Bombay, and wish myself there again I believe in this respect I am not singular, and that most Indians prefer the *warmth* of the *East* to the *cold* of the *West*, in more respects than in point of climate I am told however that I shall get more reconciled to every thing by and bye If not, I may take it into my head to pay you a visit one of these days—which would no doubt surprise you a little! I should have no fear however but you would make me welcome—and if I *do* come I shall set myself down as Pestonjee's neighbour at *Lowjee Castle*, and live the life of a country Gentleman, occasionally travelling about to see you and my other friends, and pick up the *news*!

Remember me very kindly to my worthy friend Jamsetjee—to Pestonjee—Nassern anjee—and all the young folks of the family—and give my compliments to Cowasjee Patell's family—Hirjee Jeevan's—Nemchund—Madow Bhowan—Jamsetjee Nanabhoy—&c. &c in short all those whom you know I wish well."

ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨—૧૩ મા ઊતર બાજુના દેશોમા જે મોટો દુકાળ ચાલ્યો હતો તે બાબતની હકીકત મી૦ શારબસે ઇંગલાંડમા જાણ્યા ઊપરથી તા૦ ૧૯ મી મેએ ૧૮૧૩ ને દીને શેઠ હોરમજજી પર લખેલા એક પત્રમા તેણે નીચે પ્રમાણે પોતાની આપણા દેશ તરફની દીલસોજી તથા ઊદારતા બતાવીછે —

'I wish, my friend, you had put my name down for a *thousand Rupees or two* to the subscription for the relief of the poor Natives who came down to Bombay in consequence of the famine to the Northwards. I give you authority to put *my name* to any thing of this kind you put *your own* name to, and I shall acquaint the House accordingly, that they may pay on my account or you can debit me for it, as you think proper You are *one of my attornies*, and have an equal power with any others to act for me"

ઊપલા કાગળો કરતા પણ વધારે જાણવાજોગ બીના એછે કે ઇંગલાંડથી કોઈપણ નવો ગ્રહસ્થ અતરે વ્યાપાર વધા ઇના નોકરીને સર આવેતો તે મી૦ શારબસ પાસેથી શેઠ હોરમજજીપર ભલામણ પત્ર લેધા વગર આવેજ નહિ એવા કાઈ સબ્બાબદ ગ્રહસ્થોને મી૦ શારબસ તરફથી એવણુ ઊપર આપેલા ભલામણોના પત્રો અમોએ ખુદ વાચ્યાછે, અને તેમાના ફકત બેમાથીજ નીચલા ફકરા અતરે ટાંકયે છૈયે —

તા૦ ૩ જી જાનેવારી ૧૮૧૯ ને દીને મી૦ પોપ નામના એક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થને વિષે ભલામણ કરતા મી૦ શારબસ લખેછે કે —

" I doubt not with reason, that you have it more in your power to serve him (Mr Pope) than any other person in Bombay, Native or European Of this, also, I am confident, that you possess in a peculiar degree the inclination to oblige, and to promote the success of the deserving, of every class of mankind, or you must be greatly altered, since I left you! Of that however I have no apprehension. Had you passed the last seven years of your life in *this cold country*, as I have done, I might be of a different opinion "

તા૦ ૨૧ મી ફેબરવારી ૧૮૨૧ ને દીને મી૦ શારબસ નામનો કોઈ એક જવાન ગ્રહસ્થ જે ઇસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીના દરીઆવરી ખાતામા અતરે નોકરીએ આવતો હતો તેને બાબે ભલામણ કરતા આપણા દેશીઓનો ઊપલો ખેરખાહ મિત્ર શેઠ હોરમજજીને લખેછે કે —

" Remember I put him under your special care and protection, which our friend Mr Sutherland (who has a great regard for you,) told him the other day in my hearing, "was worth *a hundred* letters' —and added " when Hormarjee takes a man by " the hand, he does not easily let him go, and when " he does, it must be the man's own fault " I agreed with him. And now my friend, you must continue to merit the high character you have established"

આ ઊપરથી વાચનારાઓને જણાશે કે અરધી સદીની વાત ઊપર એક પારસી શેઠીયા વિષે ઇંગલાંડમા કેવા મોતેબર વિચારો હતા એ મુજબ મી૦ શારબસ શેઠ હોરમજજી સાથે એટલોબધો વેહવાર તથા બેહદ વિશ્વાશ રાખતો હતો મુંબઈમા આવતા દરેક નવા ગવરનર, કૌનસીલર, તથા બીજા ઓહદેદારોપર પણ તે શેઠ હોરમજજી સાથે ઓળખાણ રાખવા, પ્રીતથી ચાલવા, તથા જરૂરની વખતે તેમની સલાહો લેવાને ભલામણ કરતો હતો શેઠ હોરમજજીના મરણ પછી તે એવીજ રીતનો વેહવાર તેમના વડા દીકરા શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ સાથે, તેમજ શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ સાથે રાખતો હતો મરહુમ શેઠ હોરમજજીના નામ ઊપર તે એટલોતો ફીદા હતો કે શેઠ બહમનજીના વડા દીકરા તે હાલના શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆએ પોતાની નાહની ઊમરમા ઇપીને ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૭ મા તેની ઊપર પેહલવેહલો એક અગતયો ખબર અતરનો કાગળ લખ્યો હતો, તે કાગળનો જવાબ, જોકે તે વખતે એ નામાકીત ગ્રહસ્થે પુર જઇફીએ પોહચવાને લીધે લખવાનો બાહેરો છોડી દીધો હતો, તોપણ તે પોતાના મરનાર દોસતના માનને ખાતર ખુદ પોતાને હાથદસખતે તા૦ ૭ મી આગસટ ૧૮૪૭

માં એવણે છાસટી તરફ મરોલી, મોહેલી, મરોલ, આસીઆપેનકોલ, કુરવ, શાર, કાલીન, અને પરજાપુર, નામના આઠ ગામો દર વર્ષે સરકારમા ૩૮૬૮૪—૦—૯૩ રૂપીઆનો ચોકો ભરવાની કબુલાતે પોતાની પાલવા બદરના દરવાજા આગળ (હાલ જયા "ઈસ્કોચ ચરચ" તથા સરકારી "ઓઈસ હાઉસ" છે) ની જગા આપી તેના બદલામા લીધા હતા. મુબાદેવીના દેહરાની સામે "એસ્લાહીબાગ" નામે તે વખતે જરથોસ્તીઓને સર અવસરે કામે લાગતુ એક મકાન એવણે બધાવ્યુ હતુ. વળી ચદનવાડી તરફ આતશઆદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી તે તા૦ ૨૬ મી નવેમબર ૧૮૦૫ ને દીને પરકાસી હતી. સુરત મધે પોતાના બવેવી મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદીની નઈએતે તેમના વીધવા બાઈ બાઈજી એ તા૦ ૧૯ મી નવેમબર ૧૮૨૩ ને દીને પરકાવેલા આતશબેહેરામની સઘળી આગેવાની એવણે કીધી હતી એવણ તે વખતની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક મુખ્ય અકાબર હતા, તથા પચાતના ધર્મખાતાની પુંજી જે ૩૧૭૮૬૩ાા૬૬ રૂપીઆની એવણને હસ્તક હતી તે એવણે દુર અંદેશો કરી તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ને દીનેથી પંચાતના સર્વે અધિકારીઓની મસલત લઈ પોતાની સાથે શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, અને જમશેદજી જીજીભાઈને તરસટીઓ તરીકે દાખલ કરી એઓ ચાર જણાના નામપર સઘળી પુંજી અંતરેની મીનીઆરસ ડીપાર્ટમેન્ટ કાઉનસીલની કપનીમા વ્યાજે મેલી હતી, જેથી પચાતનુ ફડ કાયદાસર ચલવાવાનુ માન એમને ઘટેછે. એવણે પોતાનાં વસીહત નામામા ફરમાવ્યુ હતુ કે એવણનાં મરણ પછી આપણા લોકોના સરેસતા પ્રમાણે એમની બાજને દીને મીઠાઈ તથા ભાણા વગેરે પેહચના નહિ, તથા વરસીને તાકણે બીજા સગા વાહલાઓએ એવણની બાજ કરવી નહિ. કેહેછે કે આ વસિહત મુજબ એવણના વારેસો ચાલ્યા હતા.

ને દીને લખી શેઠ હોરમસજી પર મોકલ્યો હતો, તેમા શરૂઆતમા લખ્યુ હતુ કે.—

My Dear Young Friend

Hormarjee Bomanje born, the first time I have written that respected name since the death of your worthy Grand Father

I have had the pleasure of receiving the first letter you have favored me with dated the 18th June 1822, which I acknowledge with my own hand—not very usual now a days since writing has become irksome to me, altho' to you I doubt not a pleasing occupation

તા૦ ૧૮ મી માર્ચ.

રોજ ૧૭ માહ ૬ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરવાનજી જીજીભાઈ માણેકજી મુગાના[1]—ઉમર વર્ષ ૯૨) એવણ જન્મથીજ મુગા હતા, તોપણ જાતે તિક્ષણ બુધ્ધીના હોવાથી હાથે સીવવાનો હુન્નર સારી જેહેમતથી અખત્યાર કીધો હતો, તથા પોતાના એક એસી શેઠ સંતોકજી બરજોરજી કે જેવણે અંતરેનાં લશ્કર ખાતાને સિપાહીઓનો પોશાગ પુરો પાડવાનુ કનાકટ લીધુ હતુ, તેમને સઘળો પોશાગ એવણ સીની તથા સીવાડી આપતા હતા. આ કામમા એવણે એક સારી પુંજી એકઠી કીધી હતી.

તા૦ ૨૫ મી માર્ચ.

આજ દીને ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીને માટે અંતરેની ગોદીમા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠલ બધાયલી ૧૪ ટોપની અને ૪૨ ટણની એક કરૂજર નામે "લારડ કલાઈવ" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ વેળાએ જેનરલ વીલશન, તેની બાણું તથા બીજા ઘણાક ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થો અને બાનુઓ હાજર થયા હતા, જેઓ સર્વે એ કરૂજરની બાંધણી જોઈ ઘણા ખુશી થયા હતા. એ પછી શેઠ નવરોજજીને તથા તેમના હાથ હેઠલના બીલ્ડરોને સરેશતા પ્રમાણે શાલો પાગડી માન આપવામા આવ્યુ હતુ.[2]

તા૦ ૨૬ મી માર્ચ

રોજ ૨૫ માહ ૭ (કદ૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરવાનજી માણેકજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૬૦) એવણ "મેહલા પટેલ" ના નામથી ઓળખાતા હતા, અને પ્રથમમા અંતરેના પટેલ શેઠો કાવસજી તથા દોરાબજી રૂસતમજી અને તેમના પછી શેઠ સોરાબજી કાવસજી પટેલના કારભારી હતા. એ બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૬ થી પોતાને હીસાબે કેટલાક સરકારી કનાકટો વગેરે લેતા કીધા હતા. એવણે ભીડીબજાર તરફ કદમી તરીકા મુજબ આદરાનની એક દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૨૩ મી સપટેમબર ૧૮૦૯ ને દીને પરકાસી હતી. અંતરેના ઇંગ્રેજો તથા દેશી વ્યાપારીઓમા એવણનો ઘણો વગ હતો.

[1] મરહુમ શેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈના બપાવા એવણના બાવા શેઠ જીજીભાઈ માણેકજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૦ ને આસરે "એરાવ" ગામથી અંતરે આવ્યા હતા

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૭ મી માર્ચ ૧૮૨૬.

તા૦ ૧૪ મી આપરેલ.

રોજ ૧૮ માહ ૮ (કo) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી જમશેદજી બાટલીવાલા[1]—ઉમર વર્ષ ૪૯) શેઠ જમશેદજી રૂસતમજી બાટલીવાલાના નાધલા દીકરા. એવણ પોતાના મમાવા શેઠ ભીમજી ભીખાજીની કંપનીમા ગોડાઉનકીપર હતા.

તા૦ ૨૩ મી આપરેલ.

રોજ ૨૩ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—અરદેસર ફરામજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૭) શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ થી શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ તથા શેઠ વીકાજી મેહરજી સાથે ભાગમા "હોરમજજી ભીખાજીની કંપની" ને નામે ચીન તથા કલકતાનો વ્યાપાર કરતા હતા તે પછી તા૦ ૧૬ મી આગસટ ૧૮૨૩ થી ભાગ છોડી પોતે એખલા વ્યાપાર ચલાવતા હતા પોતાના મરણની થોડાક માસ આગમજ એવણ ચીન ખાતેની પણ એક સફર કરી આવ્યા હતા. એવણ પોતાના વખતમા ફારસી ભાષાનુ સારૂ ગ્યાન ધરાવતા હતા

તા૦ ૨૬ મી આપરેલ.

રોજ ૨૬ માહા ૭ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી કુવરજી જશાવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૪૬) શેઠ કુવરજી રતનજી જશાવાલાના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના ભાઇઓ તથા ભત્રિજાઓની સાથે મલી પોતાના બાપની ઈંગ્રેજ બજારમાની વીલાયતી સામાનના વ્યાપારની મોટી દુકાન ચલાવતા હતા પોતાની પાછળ એવણ સાત દીકરાઓ મેલી ગયા હતા.

તા૦ ૨૯ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

આજ દીને ખંભાત મધે શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી મોદીએ પોતાના મરહુમ મુરબ્બી પુણાવાલા શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી મોદીની નાઇમીતે એક દોખમુ તથા સગડી બંધાવી તે પરહવાનું જશન કરાવ્યું હતુ.[3]

તા૦ ૨૨ મી જુન

આજ દીને મુંબઈની શમસત જરથોસ્તી અંજુમનની એક સભા શેઠ દાદીભાઈ નોશરવાનજીના આતશબેહરામમા મલી હતી ત્યા પંચાતના અગ્રાબરોએ જાહેર કીધુ હતુ જે જરથોસ્તી કોમમા જેબી આધલા, લુલા તથા અશકત માણસોછે તેઓને પંચાતના ફંડમાથી

---

[1] શેઠ જમશેદજી ખરશેદજી બાટલીવાલાના બાવા એવણના બપાવા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી બાટલીવાલા અતરેવાલા જાણીતા શેઠ રતનજી જમશેદજી ઇસપીશરના ભાઈ હતા તેઓ પણ અનરેના એક જાણીતા રેહવાશી હતા તેમના ચાર દીકરાઓ શેઠો જમશેદજી, ફરદુનજી, ફરામજી, અને ભીમજી પ્રથમમા સાથે વીલાયતી તથા ગામઠી દારૂકામનો ધંધો કરતા હતા તે પછી બધા ભાઇઓ છુટા પડી પોતાને હીસાબે જુદો જુદો રોજગાર કરવા લાગા હતા એઓમાના વડા શેઠ જમશેદજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા મુંબઈ મધે તારદેવ તરફ હાલ જ્યા "માણેકજી પીટીટ માન્યુફેકચરીંગ કંપની" ની મીલછે તે ભણી બંધાવેલા એક કુવાની તખ્તી મજકુર મીલનુ કાંઇ બાંધકામ કરવાને તેની આગલનો ડુંગર ખણતા જમીનમાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ મા મળી આવી હતી તેની નકલ નીચે ટાકીછે:—

" શ્રી દાદાર હોરમજદની મદતછે

"પારસી જમશેદજી રૂસતમજી બાટલીવાલાએ
" વાડી ડુંગરની બનાવીછે તે મધે કુઓ બાંધોછે સને
" ઇજદગરા ૧૧૫૫——ડા૦ રોજ ૧૬૮ રોજ ૧૮
" માહા સા૦ ૧—માહા વદ ૧૩ રવેઉ, તા૦ ૨૬ ફેબ-
" રવારી ૧૭——"

[રાસ્ત ગોફતાર, તા૦ ૨૨ મી આગસટ ૧૮૭૫]

[2] શેઠો ડોસાભાઇ અને બાપુજી ખરશેદજી જશાવાલાના બાવા, તથા શેઠો મનચેરજી હોરમજજી, ખરશેદજી મેહરવાનજી અને શોરાબજી બરજોરજી જશાવાલાના બપાવા

[3] આ દોખમાની સામેની સગડી પર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે.—

" એ પાક પરવરદેગાર
" દાદાર હોરમજદની મદતછે
" આએ દોખમૂ બેહેશતી ગુરથમાની ચાદી ખર-
" શેદજી જમશેદજી મોદી એદલજી કાવશજીનાની નાઇમીતે
" શરી ખંભાએત મધે માજદીએશની જરથુશતી શીર-
" કાની આલમને કામ આવા શારૂ રોજ ૨૩ મે ને
" માહા ૭ જે શને ૧૧૯૩ શવત ૧૮૮૦ ને દીને તાણો
" દોખમાનો પુરાવેઓતો તે તઇઆર કરાવી શવત
" ૧૮૮૨ ના શને ૧૧૯૫ એજદજરદીના વરશમા
" રોજ ૨૯ મો મારેશપંદ માહા ૭ મો મેહેર, ચઇતર
" વદ ૮ ને શનેઉ એ દીને ઇબાવીઉછે શહી ખાકશાર
" મોદી પેશતનજી ખૂરશેદજી"

એ દોખમુ પરહાવાના જશનમા શામેલ થવાને શેઠ પેશતનજીએ તા૦ ૨૭ મી મારચ ૧૮૨૬ ના મુંબઈમા શમાચારમા જાહેર ખબર આપી સર્વે દેશાવરોના જરથોસ્તીઓને નોતરૂ દીધુ હતુ

હવેથી રૂ૬) નો તથા લાચાર અને નાબાગસોને રૂ૪) નો ગુજારો આપવામાં આવશે.[૧]

તા૦ ૩ જી જુલાઈ.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૨૨ મી અકટોબર ૧૮૨૪ થી તે તા૦ ૧૦ મી નવેમબર ૧૮૨૫ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈનાં શમાચાર" માં ત્રસટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૩૧૦૯૯।૨૦। ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૨૩૨૭૮।।૩।। ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૮૭૭૬।૨૦।।। થયો હતો, જેથી વર્ષની આખરીએ ત્રસટીઓના હસ્તકમા સઘળા મલી રૂ૪૯૫૯૮।।૨।।। બાકી હતા.

જુલાઈ.

આએ માસમા ભરૂચવાલા દસ્તૂર અસ્પંદયારજી કામદીનજીએ "કદીમ તારીખ પારશીઓની કશર" ઇઆને કબીસો જરથોસ્તી દીનમા જાઓજછે તે બાબેની એક કેતાબ ગુજરાતી ભાખામા સુરત મધે છપાવી પરગટ કીધી હતી.[૨]

તા૦ ૭ મી આગસ્ટ.

ગઓ જુન માસની તા૦ ૭ મીએ જમશેદજી ખરશેદજી પીરખાન નામે આસરે ૪૦) વર્ષની ઉમરનો એક પારસી કાલેરાથી મરણ પામ્યો હતો, તે દોખમામાથી સજી-

---

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬

એ આગમજ મુંબઈમા આંધલા પાગલા તથા નાચાર જરથોસ્તીઓની પરવરસી કરવા તથા તેમને ગુજારો આપવાના કસા ચોકસ બંદોબસ્તો પંચાત તરફથી કરેલા ન હતા તેઓ કેટલાક સખી દીલના જરથોસ્તીઓના ખાનગી આસરા તલે રેહતા હતા, પણ ઉપલો તેમને ગુજારો આપવાનો બંદોબસ્ત એ દીનેની પંચાતમા તેઓ સઘળાઓને બોલાવીને કહી સંભળાવ્યાથી તેઓ પણ તેપર રાજી થયા હતા

૨ "કદીમ તારીખ પારશીઓની કશર, ઇઆને કબીશાની હકીકત દસતુર અશપદીઆરજી કામદીનજી ભરૂચવાલાએ કેટલીએક શરશી કેતાબોથી તહકીક શહી કરીને ગુજરાતી જુબાનમા તરજુમો કીધોછે, શને ૧૧૯૫ ઇઅજદજરદી, જમુશી શ્રી શુરત મધે શાલમણ શાહેબના છાપાખાનામા છપાણી ૧૮૨૬"

આએ કેતાબ મુંબઈમા આવ્યા પછી અતરેના કદમી તથા શેહનશાહી જરથોસ્તીઓમા પાછી એ બાબેની તકરાર ૫૦ વર્ષે જાગૃત થઈ હતી એ ચોપડીમા કબીશો જાઓજછે તે બાબેની દસ્તૂર અસ્પંદયારજીની તકરારનો રદીઓ કદમીઓની તરફથી આપવાને મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસે "મુંબઈના શમાચાર" મા શરૂ કીધુ, અને શમાચારના પરવરતાવનાર મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પણ મુલ્લા ફીરોજજીના શાગેરદ તથા સુરતમા પેહલા વેહલા કદમી થએલા દસ્તૂરના નમીરા હોવાથી એ બંધે સાહેબોએ આ તકરાર ઘણી ઓરતવાર રીતે ચલાવી દર અઠવાડીએ "શમાચાર" પત્રનુ કદ હમેશ કરતાં એ તકરારોને લીધે બેવડું કરવા માંડ્યુ શેહનશાહીઓની તરફથી દસ્તૂર ફરદુનજી દારાબજી જામાસ્પ આશા કે જેઓ દસ્તૂર અસ્પંદયારજીના મુંબઈ ખાતેના આડતીઆ હતા તેઓએ ખાસ એ કારણનીજ મુલ્લા ફીરોજજી સાથે તકરાર ચલાવવાને "અખબારે કબીસે" નામનુ શીલા છાપાપર એક વર્ત્તમાન પત્ર કાહડવા માંડ્યુ તેમાં મુખ્ય મદદ તેવોને દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા તથા શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી કરવા લાગા કદમીઓની તરફથી એની સામે "એબતાલે કબીસે" નામનુ બીજુ વર્ત્તમાન પત્ર થોડુંક સુધી નીકલવા લાગુ ઇંગ્રેજી "બોમ્બે કુરીઅર" તથા "બોમ્બે ગેજેટ" માંબી એ બાબે બંધે બાજુ તરફથી અવાર નવાર લંબાન ચરચા પત્રો લખાવા માંડ્યા શેહનશાહીઓની તરફથી ઇંગ્રેજીમા લખાણ કેહછે કે શેઠ કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની કરતા હતા, અને કદમીઓની તરફથી શેઠ શોરાબજી પેશતનજી પાટક કરતા હતા તે પછી એ તકરારો રીતસર ચલાવવાને શેહનશાહી તથા કદમીઓએ પોતપોતાના થોડાક આગેવાનોની એકકી કમીટી મુકરર કીધી તેમા શેહનશાહીઓની તરફથી કમીટીમા નીચલા ગ્રહસ્થો હતા—

દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણા, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી જામાસ્પઆશા, આ૦ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી, આ૦ હોરમજજી બહમનજી શેઠના, શેઠો ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની, નશરવાનજી નવરોજજી શેઠના, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસ્તમજી વાડીઆ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, જાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, દાદાભાઈ મેહરવાનજી મુગાના, વીકાજી મેહરજી, પેશતનજી મેહરજી, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈ, પેશતનજી નવરોજજી શેઠના અને દોરાબજી નશરવાનજી પટેલ, (આ કમીટીના શેક્રેટરીનુ કામ આ૦ હોરમજજી બહમનજી શેઠના ચલાવતા હતા)

કદમીઓની તરફની કમીટીમા નીચલા ગ્રહસ્થો હતા

મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસ, શેઠો ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જાંગીરજી અરદેસર દાદી, ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, બેહરામજી કાવશજી બનાજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી દાદાભાઈ શાહેર, શોરાબજી વાછાગાંધી, ફરદુનજી લીમજી પાડે, મનચેરજી એદલજી એદલજાકાના, ફરામજી જીવાજી ઢોડી—ડોશાભાઈ અસ્પંદયારજી મોતીવાલા, શાપુરજી નશરવાનજી, પેશતન રૂસ્તમજી મુલ્લાફીરોજના, હોરમજજી મનચેરજી

વણ થઈ બાહેર નીકલ્યોછે, એવી અફવા કોઇએ તેના મરણ પછી પાચ છ દિવસે ઉડાડી હતી, અને તે માટે તેનાં સગા વાહલાઓએ ઘણીક શોધ કીધી પણ કસો પતો હાથ લાગો નહિ, અને તે અફવા તેજ વખતે અટકી પડી હતી એ પછી આએ અડવાડીઆમા વળી અતરેના પારસીઓમા બુમ ફેલાઈ હતી કે તે પારસી દોખમામાંથી નીકલીને થાણે ભરાઈ બેઠોછે, જેથી પચાત તરફથી થાણે

કામાજી, હોરમજજી એદલજી કામાજી, બેહરામજી રૂસ-તમજી રાણા, લીમજી કાવશજી બનાજી, પેશતનજી બોમાજી પાંડે, ખોદાબખશ મેહરબાન ઇરાની, નામદાર જાવીદ ઇરાની (આ કમીટીના શેક્રેટરીનું કામ શેઠ ખરશેદજી કાવશજી બનાજી ચલાવતા હતા)

આ તકરાર પેહલવેહલી "મુબઈ શમાચાર" પત્રમા શરૂ થઈ હતી અને મજકૂર ચોપડીની સામે પેહલુ ચરચા પત્ર તા૦ ૭ મી આગસટ ૧૮૨૬ ના શમાચારમા મુલા ફીરોજજીએ છાપ્યુ હતુ તે પછી એક અઠવાડીએ એટલે તા૦ ૧૬ મી આગસટ ૧૮૨૬ ને દીને દસ્તૂર અસપંદયારજી કામદીનજી ભરૂચ મધે બેહસતનશીન થયો હતા, જેથી તા૦ ૨૮ મી આગસટના શમાચારમા મુલા ફીરોજજીએ તે બાબેની દલગીરી બતાવી તેમના છોકરાઓ સાથે તકરાર કરવાની ખાએસ દેખાડી હતી આ ઉપરથી દસ્તૂર અસપંદયારજીના વડા દીકરા દસ્તુર કાઊશજીએ મુલા ફીરોજજી સાથે શમાચારમા અરસપરસ કેટલાક કાગજ પત્રો ચલાવ્યા કીધા, પણ તેમાથી કસ્યો સાર નીકલ્યો નહિ, અને અંતે શમાચારમા એ તકરાર ચાલતી બંધ પડી ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્રોમા પણ એ બાબે અવાર નવાર જાવત નામે ચરચા પત્રો આવ્યા કીધા હતા બંધે કમીટીવાલાઓએ પોતપોતાની ખાનગી સભાઓ એકએકની સામે શું દલીલો લાવવી તેની શોધને માટે મેલવ્યા કીધી તેઓએ એ તકરારને માટે બે ત્રણવાર અતરેના જાણીતા મગોલ વ્યાપારીઓ તથા આલમાઓને પોતાની સાથે મેલાવ્યા હતા શેહનશાહીઓની તરફથી હાજી હાસમ નામના જાણીતા મગોલ વ્યાપારીએ તથા કદમીઓની તરફથી નામીચા વ્યાપારી આગા મહમદ રૂહતરીએ એ તકરારોમા ઘણો ભાગ લીધો હતો આએ બારીમા અતરેના હલકા વર્ગના પારસીઓએ કેટલીકવાર મારામારી તથા ફેસાદો વગેરે કીધા હતા લોકોમા એટલુ મઝુન ફેલાયલુ હતુ કે એકવાર તા૦ ૨૭ જાનેવારી ૧૮૨૭ ને દીને શેહનશાહી અંજુમનની એક સભા શેઠ હોરમજજી વાડીઆના એવાહીબાગ મધે મલી હતી, તે મીજલસમા ઘણીએક તકરારોની અરજીઓ જાહેર તથા જાવત નામેથી આવી હતી, ને સઘળીઓમા પચાતને ભલામણ કીધી હતી કે કમીટીની જે જેકર હવડા ચાલેછે તે કોઇની ખાતરદારીને વાસ્તે અંજુમનને જાહેર કીધા વગર પાડી વાલવી નહિ, એ કામમા જે મેહનત લેવી પડશે તથા ખરચ થાશે તેમા ભાગ લેનારા ઘણા બંદેખોદા હાજરછે, વગેરે એ પછી શેહનશાહી તથા કદમી એ બંધે કમીટીઓ વચ્ચે અરસપરસ ઈંગ્રેજી વર્તમાન પત્રોમા લંબાન ચરચા પત્રો ચાલ્યા કીધા હતા, પણ તેથીબી કાઈ સાર ન આવ્યો અને એ રીતે આશરે છેક ૧॥ વર્ષ એ તકરાર બંધે બાજુએ કાગજ પત્રો, સભાઓ, વગેરેથી ચાલ્યા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ ની આખરીએ વર્તમાન પત્રોમા ચાલતી બંધ પડી પણ પછી બંધે તરફથી અવારનવાર એ તકરારોને લગતી ચોપડી, ચોપાન્યા, વગેરે નીકલ્યા કીધા હતા.'

પેહલવેહલી એ બાબેની ચોપડી શેહનશાહીઓની તરફથી હાજી હાસમ ઇસફહાની નામના મગોલે "શવાહેદોલ નશીશે શી અશમાતોલ કબીશે "ઇયાને કબીશે શાબેત કરવાની બાબદના રેસાલાની ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા છપાવી હતી, અને શેહનશાહી કમીટીવાલાઓએ તેનો શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી પાસે તરજુમો કરાવી તે અતરેની સરકારના ઓરીએનટલ ત્રાનસલેટર કરનલ વાનસ કેનડી પાસે તપાસાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ મા બાહેર પાડયો હતો એ રેસાલાનો મુલા ફીરોજજીએ ફારસી ભાષામા એક લંબાન જવાબ "અદલે કબીશે" નામની ચોપડી એજ વર્ષમા છપાવી તેમા આપ્યો હતો એ ચોપડીનો કદમી વાલાઓએ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પાસે ગુજરાતીમા તરજુમો કરાવ્યો હતો વળી પાછો એ ચોપડીનો જવાબ મજકૂર હાજી હાસમે "દફેઊલ હજલ" નામની કેતાબ છપાવી તેમા આપ્યો હતો, અને તે કેતાબનો પણ કમીટીએ ગુજરાતીમા શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી પાસે તરજુમો કરાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ મા બાહેર પાડયો હતો એ ઉપરાત દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ મા શેહનશાહી કમીટીને ખરચે "ખોરેહ વહીજહ" નામની કેતાબ જરથોસ્તી દીનની રૂએ કબીશો શાબેત કરવા બાબે છપાવી હતી, તેના મુખતેસર જવાબમા મુલા ફીરોજજીએ એજ વર્ષમા "અવીજેહ દીન" નામે એક ચોપાનયુ છપાવી બાહેર પાડયુ હતુ અને તેજ નામની એક મોટી તુલોતવીલ જવાબની ચોપડી બનાવી છપાવતા હતા, તેવામા તેમનુ મરણ નીપજ્યાથી તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ મા બાહેર પડી હતી વળી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૮ મા મુલા ફીરોજજીએ "રેસાલે એશતેશહાદત" નામની કેટલીક ઇરાનથી આવેલા મેહજરો તથા તારીખોની ગણત્રિ તથા કોઠાઓની એક ચોપડી છપાવી હતી એ ચોપડીમા કાઇક ભુલ રહી જવાથી બીજે વર્ષે ઇયાને ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા તેના એક વધારાની ચોપડી બાહેર પાડી હતી શેહનશાહી કમીટી તરફથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ મા કબીશો દીનમા જાએજછે તે બાબે કેટલાક ઇસફહાનથી આવેલા મેહજરો તેમના ગુજરાતીમા શેઠ ડોશાભાઈ શોરાબજી મુનશી તથા દસ્તૂર ફરદુનજી દારાબજી જામાસ્પઆશાના પાસે કરાવેલા તરજુમા સુધા છપાવી બાહેર પાડયા હતા આ તરજુમાઓ પણ સરકારના ઓરીએનટલ ત્રાનસલેટર કરનલ વાનસ કેનડી પાસે તપાસાવ્યા હતા એ ઉપરાત બીજાબી કાઈ ચોપડી ચોપાન્યા છપાયા હશે, પણ તેની કસ્સી નોંધ મલી શકતી નથી

આ તકરારોપર શેહનશાહી કમીટીને લગભગ ચાલીસ હજાર રૂપીઆ, તથા કદમીઓને પણ તેટલોજ ટોટો ખરચ થયો હતો

માણસો મોકલ્યા અને ઘણી શોધો કરાવી, પણ એ વાત સદંતર ખોટી અને વગર પાયાની માલમ પડી આવી.[૧]

તા૦ ૧૬ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તૂર અસપંદયારજી કામદીનજી ભરૂચ્વાલા[૨]—ઉમર વર્ષ ૭૫) ભરૂચવાલા જાણીતા દસ્તૂર કામદીનજી ફરેદુનજીના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૧ માં પોતાના બાપના મરણથી ભરૂચના વડા દસ્તૂર ઠરયા હતા. એવણ જરથોસ્તી મજહબને લગતી બાબદો તથા ફારસી ભાષામા ઘણા ખબરદાર હતા. ભરૂચમા ઇંગ્રેજ સરકારનો અમલ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ થી શરૂ થયો ત્યારથી

---

૧ મુમબઈના શમાચાર, તા૦ ૭ મી અને ૧૪ મી આગસ્ટ ૧૮૨૬

આપણા લોકોમા કોઇ કોઇ વેળા એવી રીતે રવાંનને દોખમામા સજીવણ થવાની અફવા ફેલાયછે, અને તે માટે એવી ખોટી ધાસ્તી રાખવામા તથા કેહતી કેહવામા આવેછે કે દોખમામા રવાનને લઇ ગયા પછી તે સજીવણ થાયતો તેનાથી બાહેર આવી શકાય નહિ, અને નશેશાલારો માહેજ તેને ઠાર કરી નાખે આ ધાસ્તી તથા કેહતી તદન ખોટી અને વગર આધારનીછે, એવુ આજથી અરધી સદી આગમજના વર્તમાન પત્રમા છાપવા પારસીને સજીવણ થવાની અફવાની નોધ લેતા નીચે પ્રમાણે લખેછે.—

" અને આજના વખતમો ઇશવરે એ પારશીને બેવડુ આઇઊશ આપીઊછે અને એ પારશી પોતાની કાચો શમજણને લીધે શેકટની ધાશતી કરેછે કએને દખમા મધે નશાશાલાર જાઇને વલી પાછા શેહેરમો આવેછે અને ચાહેછે તે દાહડે નવ રાતનુ બરશનમ લઇને પવીતર થાઇને પારસીઓ સાથે બેશીને ખાએછે તથા આતશબેહરામ મધે તથા આદરીઆંન મધે જાએછે તેહને પારશી લોકો કશી વાતે મના કરતા નથી તારે એ શજીવન પામેલો પારશી જમશેદજીની એ ફરમાશે પવીતર થાશે તારે એ પારશીમો અને બીજા પારશીઓમો કશો આતરો રેહશે નહી, તે કરતા એ પારશીની ધાશતી શારૂ પનચાતના શાહેબ લોકો ઘણો શારો બદોબશત કરશે અને પારશીના ધરમ આચાર જે કાઇછે તે શરવને પરગટ કરી દેખાડશે જે **અશલ ધાશતી લોકોનાં શાંભલેઆમો આવેછે તે શરવ ખોટીછે** તે શારૂ તેહનો દાખલો દેખાડશે જે હેવી વાતની ધાશતી કોઇને રેહશે નહી તેહનુ જાણુવુ એજે કોઇ શમે હેવો બનાવ બને અને જે માણશ શજીવન થાએ તેહને નશાશાલાર અથવા બીજા કોઇને માલમ પડે ને તે શજીવન થાનારને મદદ કરીને બાહેર કાહાડી લાવે તે મદદ કરનારને રૂ.૨૦૦) પનચાતના ધરમના પઇશાઓથી ઇનામ આપશે "

૨ ભરૂચના હાલના વડા દસ્તૂર ખાનસાહેબ દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજીના બાપાવા

તે પોતાના મરણ લગણ એવણે મુનસફ અથવા સદર અમીન એટલે નાધલા દીવાંની મુકદમાઓ ચુકવવાનો ઓધ્ધો ચલાવ્યો હતો, અને તે બનપતીજ ભરી રીતે ચલાવવા માટે ત્યાના કલેક્ટરો મીશીઅરશ પરેનડર ગાસ્ટ, રોમર, અને બરનારડ, તરફથી એવણને વારંવાર શાબાસી મળી હતી. પોતાનાં મરણની એક માસ આગમજ એવણે કબીશે જરથોસ્તી દીનમા જાએજછે તે માટેની "કદીમ તારીખ પારશીઓની કશર" ઇધાને કબીશાની હકીકત એવે નામની એક ચોપડી સુરત મધે છપાવી હતી. તે ચોપડી બાહેર પડયા પછી મુમબઈમાં પાછી કદમી શેહનશાહીઓ વચ્ચે રોજ માહના તફાવત બાબેની તકરાર ખુબ જોવામાં ઉઠી હતી, અને તેમા એ કેતાબ શેહનશાહીઓ તરફની એક મુખ્ય શાહદત ગણવામાં આવી હતી.

તા૦ ૨૧ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૩ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૧૯૫ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી બેહરામજી લશકરી[૩]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ બેહરામજી ફરેદુનજી લશકરીના વડા દીકરા. એવણ શરૂઆતથીજ કલકતા ખાતે પોતાના મામા શેઠ દોરાબજી બેહરામજી બંગાલીને ત્યા તેમના વ્યાપારનાં કામોમાં શામેલ હતા, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૫ મી આગસ્ટ.

આજદીને જરથોસ્તી ફેરકાના કેટલાક લોકોએ પનચાતના અકાબરો ઉપર એક લબાન અરજી લખી મોકલી હતી તેમા પ્રથમમા પનચાતના અકાબરોએ પંચાતનુ ફંડ સારા પાયા ઉપર લાવી તેમા પોતાની જાતી કોશેશથી વધારો કીધો તથા તે સારી ઉપજ થતુ કીધું, અને તેનો દર વર્ષે લોકોની જાણને માટે બરાબર હીસાબ છપાવવા માડયો, તે માટે તેઓનો ઉપકાર માની શાબાસી આપી હતી. તે પછી તેઓને નીચલી ચાર સુચનાં કીધી હતી. (૧) એકે આપણા લોકોમા ગ્વાન થાયછે તે વેળાએ નસેસાલારો ઘણો જુલમ કરી મોટું દામ માગેછે તે માટેના કાંઈ ચોકસ બદોબસ્ત કરવા અથવા પનચાતના ફંડમાથી તેમને કાંઈ સુમાર કરી આપવા; (૨) મોબેદોના છોકરાઓ લોકોની પાએદશ તથા ઉઠીઆને વગર ભોભાવરે ભટક્યા કરેછે તેમને જરૂર અવશતા શિખાડવા માટે પનચાતના ખરચથી કોટ તથા બાહેરકોટ ખાતે નિશાલો સ્થાપની, (૩) જેમ મરહુમ શેઠ હોરમસજી

---

૩ શેઠ નવરોજજી માણેકજી લશકરી (બાડુવાલા) ના બાપા

બહમનજી વાડીઆએ પોતાના કુટુંબ કબીલાને પંચાતે લગનના તથા ઉવાનના ખરચો બાબેના બંદોબસ્તોની ચોપડીમા લખ્યા મુજબ ખરચ કરવાની નશિહત દીધીછે, અને તે પ્રમાણે તેઓના કુટંબીઓ ચાલેછે, તેમ વરવે જરથોશતીઓને ચાલવાની બનામણ કરવી, (૪) આપણામા ઘણે ઘેર મરદ ઓરતો તથા બાલ બચાંઓના કજીયા ચાલેછે તેથી ઘણા જોડાઓ રાહતવાટ કરતા નથી અને બદફેલીનો રસ્તો પકડેછે, માટે સર્વ અંજુમને એકદીલ થઈને એ બાબેના આગલ બંદોબસ્તો લખેનાછે તેમા કાંઈ વધાર ઘટાર કરવુ હોય તે કરવુ.[૧]

તા૦ ૮ મી સપટેમબર.

ગઈ તા૦ ૨૫ મી આગસટે જરથોશતી ફીરકાના કેટલાક લોકોએ પંચાતના અકાબરો ઉપર જે અરજી લખી મોકલી હતી તેનો પંચાતવાના સાહેબોએ આજના "મુંબઈના શમાચાર" સાથે એક વધારો પરગટ કરી જવાબ વાલયોછે. તેમા લખેછે કે અરજદારોએ જે પંચાતવાલા સાહેબોનો ઉપકાર માનયોછે તે તેઓએ પોતાની બુજરગી કીધીછે, બાકી પંચાતવાલાઓએતો રૂપીઆના એક આના જેટલીબી અંજુમનની ખીદમત કીધી નથી. બીજુ આપણી પંચાતના ફંડમા લોકો સારી માથે તથા કદમી અને શેહનશાહીઓની પરેઠીને ટાકણે નાણુ ભરતા નથી, અને કેટલાકો હરેક વાતે પંચાતના કામોની આડ આવેછે, તેથી પંચાતવાલાઓનુ દીલ ઘણુ હઠી જાયછે, બાકી તેઓની ઉમેદ એછે જે હરેકવાતે દીલોજાનથી મેહનત કરવી પડેતો કરીને અંજુમનની ખીદમતમા શરબર થાવુ. અગર લોકો પંચાતના ફંડમા હર ટાકણે પોતાની જોગવાઈ મુજબ નાણુ ભરે અને ફંડ મોટું થાયતો તેઓ ગરીબોનાં છોકરાઓને જંદ અવસ્તા તથા ગુજરાતી લિખાવવાની નિશાલો કોટ અને બાહેરકોટના લતાઓપર ઉઘાડે તથા નરીશાવારોને આપવાના દરનો પાકો બંદોબસ્ત કરે. બીજુ માંડી બાઈરોના કજીયા તથા રાહતવાતને મઠેના શોકસ બંદોબસ્તો પંચાતવાલાઓ મલીને કરનારછે, માટે જેને ગમે તે પોતાની તરફની સુચનાઓ લખીને પંચાત ઉપર મોકલે, તે સઘળાં ઉપર ધ્યાન આપી આગ આવતામી ૧૦૦ થી તે ૨૦૦ સુધી મેનની તેઓની સાથે મસલત કરીને બંદોબસ્તો મુકરર કર્યા પછી તે જાહેર અંજુમન મેળવી વાચીને બાહલ ગખ્યામા આવશે.

૧ મુંબઈના શમાચાર સાથે નીકલેલો વધારો, તા૦ ૨૮ મી આગસટ ૧૮૨૬.

તા૦ ૨૯ મી અકટોબર.

આજ દીને સુરત મધે માછલીપીઠમા સાંજને વખતે કાવશજી મેહરવાનજી આર્ધના નામે એક પારસી ગ્રહસ્થની બાયડી તથા છોકરી પોતાના ઘરના માલ ઉપર હતાં, ત્યા કોઈ ગ્ર ડાવ શોરાએ જઈ તે બનેના ગલા વાહડી નાખ્યાં. આથી આખા સુરત શેહરમા ભારે ગરબડ મચી રહી, તથા સારી રાત તેમના ઘર આગલ લોક એકઠુ મલ્યુ, અને તે ખુન કરનારની ઘણીબી શોધ કીધી, પણ કસેસો મુદો હાથ લાગો નહિ.[૨]

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

રોજ ૯ માહા ૨ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—ફરામજી કુવરજી જથાવાલા[૩]—ઉમર વર્ષ ૪૪) શેઠ કુવરજી રતનજી જથાજી જથાવાલાના ત્રિજા દીકરા. એઓણ પોતાના ભાઈઓ તથા ભત્રિજાઓની સાથે મલી પોતાના બાપની ઇંગ્રેજ બજારમાની પીતાલની સામાણની મોઠી દુકાન ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—બાપુજી નવરોજજી મોતીવાલા[૪]—ઉમર વર્ષ ૫૫) એઓણ સુરતથી અતરે આવેલા હતા, અને જવાહેરનો બ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૦ માહા ૩ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—પાહલણજી જીવણજી પાહલમકોશાવાલા—ઉમર વર્ષ ૬૯) એઓણ મલરાજ મધે પાહલમકોશા ગામમા એક મોટા બ્યાપારી હતા ત્યા એઓણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૧ થી જઈ રહ્યા હતા, અને તે તરફના ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમાં મોટું માન ધરાવતા હતા. એઓણનુ મરણ પણ ત્યાજ નીપજયુ હતુ.

તા૦ ૨૫ મી ડીસેમબર

રોજ ૨૪ માહા ૩ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—બેજનજી નવરોજજી જમુજી—ઉમર વર્ષ ૮૦) શેઠ નવરોજજી જમુજીના વડા દીકરા. એઓણ

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૬ ઠી નવેમબર ૧૮૨૬

૩ શેઠ કાવશજી બમોરજી જથાવાલાના બાપાવા

૪ મરહુમ શેઠ પેશતનજી માણેકજી જેસે જમશેદ વાલાના કાકા, તથા શેઠ હોરાભાઈ બેજનજી મોતીવાલાના બાપાવા

પોતાના બાપની સાથે તેમના ચીનના વ્યાપાર તથા આ- ડતના કામમા પડેલા હતા, અને તે માટે બે વાર ચીનની સફરે ફીવી હતી.

આએ વર્ષમા બંગાલા ખાતે "કલકતા હેરલડ" નામના ઇંગ્રેજી વર્તમાન પત્રમા સરકારના કામકાજની સામે કાંઈ લખાણ આવ્યાથી તેના અધીપતી મી૦ બકીંગહામને તેનુ પત્ર બંધ કરી એકદમ દેશ છોડી ઇંગલાંડ જવાનો સત્તાવાળાઓ તરફથી હોકમ થયો હતો. તેના ઇંગલાંડ ગયા પછી ત્યાના લોકોમા તેની તરફ ઘણી દીલસોજી ઉસ્કેરાઈ હતી, અને દેશીઓના ખેરખાહ સર ચારલસ ફારબસ બારોનેટે આગેવાની લઈ તેને ભેટ આપવા માટે એક ઉઘરાણું કીધુ હતુ, જેમા ત્યાના નામીચા ઇંગ્રેજોએ મોટી મોટી રકમો ભરી હતી. મુંબઈમાં પણ મી૦ ફારબસે તે ઉઘરાણામા અતરેના દેશીઓ તરફથી કાંઈ મદદ મોકલવાને શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ ઉપર લખ્યુ હતુ. જેઓની મારફતે અતરે ૫૬૦) પાઉંડ એકઠા થયા હતા. જેમા ૧૩૫) પાઉંડ હિંદુઓના, ૧૫) પાઉંડ મુસલમનોના અને નીચે પ્રમાણે ૪૧૦) પાઉંડ પારસીઓ તરફના હતા [1]

શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ.	પાઉંડ	૧૨૫
શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ..	પાઉંડ	૫૦
શેઠ ફરામજી માણેકજી સરાફ .	પાઉંડ	૧૦૦
શેઠ હોરમજજી બીખાજી ચીનાઈ..	પાઉંડ	૧૦૦
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ . . .	પાઉંડ	૩૫

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેના ઇંગ્રેજી કાલેનડરમા[2] પારસીઓને લગતી સઘળી ખીના નીચલા ફેરફાર શિવાય આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજ હતી:-

પારસી વાહણવટીઓની ટીપમાં વાહણ "જાન બેનરમેન" મેહરવાનજી નવરોજજી (નાળીએરવાલા) ની કંપનીના નામપર ઉમેરાયુ છે, તથા "લારડ કાસ્ટલરે" એપ્પલા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીના નામ પરછે.

"બોમ્બે ઇનસુરનસ સોશાઈટી" ના પારસી ભાગીદારોની ટીપમા તથા પારસી વ્યાપારીઓની ટીપમા શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆનુ નામ નથી.

"બોમ્બે નેટીવ એડયુકેશન સોશાઈટી" ની કમીટીમા શેઠ હોરમજજી ધનજી પટેલને બદલે શેઠ ફ્રેખશરૂ શોરાબજી રેડીમનીનુ નામછે.

તા૦ ૧ લી જાનેવારી:

આજ દીને પુણા મધે શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલે શીવપુરી પેઠમાથી ગણેશપેઠ જવાના માર્ગમા "નાગઝરી" ની ખાડી ઉપર લોકોને આવજાવ કરવા માટે એક પૂલ બંધાવો હતો.[3]

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

મેજર જનરલ શામીયુએલ વીલસન, જેણે મુંબઈની સરકારમા પ્રેથા ૪૬ વર્ષ પેરમા જુદા જુદા ઓહોદાઓ ચલાવ્યા હતા, તેના પોતાને વતન જવાથી આજ

---

[1] આ કારણસર સર ચારલસ ફારબસે શેઠ બહમનજી ઉપર લખેલો પતર, તથા અતરે કીધેલા ઉઘરાણાની ટીપ અને તે ઇંગલાંડ પુગા પછી મી૦ ફારબસે પાછો તે માટે શેઠ બહમનજીપર લખેલો પતર હમોએ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ પાસે જોયોછે

[2] The Bombay Calendar and Register for 1827 *Bombay Courier Press*

[3] આ પૂલપર નીચે પ્રમાણે મોરી ભાષામા એક તખ્તી કોતરેલીછે, તે પુણાવાલા દસતૂરજી સાહેબ ખાનબાહદૂર પ્રોફેસર હોશંગજી જામાસપજી જામાસપ આશાનાએ હમોને ઊકલાવી મોકલીછે —

शाके १७४८ पोष शुद्ध ४ सोमवार ता-
रीख १ माहे ज्यानेवारी सन १८२७ इसवी
ते दीवशी पुल तयार जाहला पारशी सोरा-
बजी रतनजी पटेल याणी बांधला.

અરથ—શાકે ૧૭૪૯ પોષ સુદ ૪ શોમવાર, તા૦ ૧ લી જાનેવારી સને ૧૮૨૭ ઇશવીને દીને પૂલ તૈયાર થાયો પારસી શોરાબજી રતનજી પટેલ, એઓએ બંધાવ્યો

એની આગમજ ફાપમાથી તથા નાનાકેશવપુરી પેઠમાથી ગામમા જવાનો પૂલ હતો નહિ, પણ લોકો "નાગઝરી" મા ઊતરી જતા હતા, મજકૂર શેઠ શોરાબજી પટેલવાલો પૂલ બંધાયા પછી ઘણે વર્ષે સરકાર તરફથી તેની સામેની બાજુએ આસરે ૩૦૦ વાર દૂર એક બીજો મોટો પૂલ (ગણેશપેઠને નાકે) બંધાવ્યોછે, જે પરથી ગાડી ઘોડા વગેરે આવજાવ કરેછે.

દીને મુંબઈના દેશી રેહવાસીઓએ એક માન પત્ર આપ્યું હતું. તેપર ૬૩ હિંદુ, ૫ મુસલમાન અને નીચેના ૮૪ પારસીઓની સહીઓ હતી.[1]

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાંગીરજી અરદેશર દાદી, ફરામજી કાવશજી બનાજી, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમની, જમશેદજી જીજીભાઈ, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, હોરમજજી દોરાબજી લવકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, જાંગીરજી ફરામજી દાવર, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, હોરમજજી ભીખાજી મેહરજી, મોદી સોરાબજી વાછાગાંધી, સોરાબજી શાપુરજી શેઠ, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, જાંગીરજી હીરજી રેડીમની, બેહરામજી કાવશજી બનાજી, નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, મેહરવાનજી નવરોજજી માણેકજી, ફરામજી રતનજી એન્ડ કંપની, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, રૂસતમજી કાવશજી પટેલ, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, હીરજી નવરોજજી હીરામાણેકના, મનચેરશાહ એદલજી ધનજીમેહતાના, સોરાબજી ફરામજી વાડીઆ, રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ, ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, અરદેશર રતનજી વાડીઆ, મેહરવાનજી નવરોજજી નારીએલવાલા, શાપુરજી પેશતનજી મેહતા, ફરદુનજી લીમજી પાંડે, ડોશાભાઈ અસ્પંદયારજી મોતીવાલા, ખોદાબખશ મેહરબાન ઈરાની, ડોશાભાઈ કુવરજી બનાજી, વીકાજી મેહરજી, પેશતનજી મેહરજી

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી

આજ દીને મુંબઈની "નેટીવ સ્કુલ બુક એન્ડ સ્કુલ સોસાઈટી" ની વાર્ષિક સભા મળી હતી તે વેળાએ મુંબઈના નામદાર ગવરનર હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલ્ફીનસ્ટન સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજ્યો હતો.

શેક્રેટરી કપતાન જ્યાર્જ જરવીસે કમીટીનો રીપોર્ટ વાચ્યા બાદ,

શેઠ કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમનીએ દરખાસ્ત કીધી અને શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે ટેકો આપ્યો કે "જે રીપોર્ટ હાલમા વચાયો તે બાહાલ રાખી, કમીટીના ઉપરીપણા હેઠળ છપાવી પરગટ કરવો."

શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ એક નામવર ભાષણ કરી દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ દેવીદાસ હરજીવનદાસે ટેકો આપ્યો કે "મુંબઈના ગવરનર નામદાર માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલ્ફીનસ્ટનનો આએ ખાતા તરફ ઉલટભરી દીલસોજી બતાવવા માટે મોટો ઉપકાર માનવો."

શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ દરખાસ્ત કીધી તેને શેઠ જગન્નાથ શંકરશેઠે ટેકો આપ્યો કે "શેક્રેટરી કપતાન જારવીસનો આએ ખાતાને વધારવાની ઉલટ તથા મેહનતને માટે ઉપકાર માનવો."

ડબલ્યુ નુનહામ, ઇસ્કવાએરે દરખાસ્ત કીધી તેને જેમસ ફારબસ ઇસ્કુવાએરે ટેકો આપ્યો કે "આએ ખાતાને માટે ઈમારત બાંધવાના ફંડમા જે દેશી ગ્રહસ્થોએ સખી દીલથી મદદ કરીછે તેમનો ઉપકાર માનવો."

દેશીઓની તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફ તથા શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ આ ઉપયોગી ખાતું સ્થાપનારા અંગ્રેજ ગ્રહસ્થોનો ઉપકાર માનયો હતો.

એ પછી શેક્રેટરી કપતાન જારવીસે દરખાસ્ત કીધી તેને મી૦ ડબલ્યુ એચ વાથને ટેકો આપ્યો કે "ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૦ મા આએ ખાતું સ્થાપ્યા પછીથી તેનું કામ ઘણું વધવાથી તથા મોટા પાયાપર આવવાથી હવેથી તેનું નામ "બોમ્બે નેટીવ સ્કુલ બુક એન્ડ સ્કુલ સોસાઈટી" ને બદલે "બોમ્બે નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટી" કરી રાખવું."

એ પછી નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે છોકરાઓને ઈનામો આપયાબાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[2]

તા૦ ૨૦ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૦ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી હીરજીભાઈ વાડીઆ[3]—ઉમર વર્ષ ૪૩) શેઠ હીરજીભાઈ માણેકજી વાડીઆના દીકરા. એઓ પ્રથમમા શેઠ ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ સાથે "ડોશાભાઈ મેહરવાનજીની કંપની" ને નામે શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની સાહેતા હેઠળ પેગુ તથા ચીનાંગેનો બ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એઓની પેહડીનું "કાઉન્ટેસ ઑફ લંડન" નામનું વાહણ પણ હતું તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ મા ભાગ છોડની પોતાને હીસાબે જુદો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એઓ શેઠ ડોશાભાઈ સોરાબજી મુનશીના પોતાના મજકુર ભાગ્યા સાથે પેહલવેહલા પારસી શાગેર્દ હતા, અને તેમના હાથ હેઠળ ફારસી ભાષાનો સારો અભીઆસ કીધો હતો

---

1 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૨૭

2 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી જાનેવારી ૧૮૨૭.

3 શેઠ હીરજીભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆના બાવા, તથા અતરેની સરકારી ગોદીના હાલના માસ્ટર બીલ્ડર ખાંનબાહાદુર શેઠ જમશેદજી ધનજીભાઈ વાડીઆના બપાવા.

તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી

રોજ ૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

સુરત ગયે ભલથાણામા નવસારીવાલા પદાનીઆ-ઓને માટે ૨૦૦ પાવીનું એક દોખમું મુંબઈના જરથોસ્તીઓના ઉધરાણાથી બધાવી આજ દીને પગલાવ્યું હતું. તેને લગતી સઘળી આગેવાની તથા ક્રિયા નવસારીના વડા દસ્તૂર રૂસતમજી નોશરવાનજી મેહરજી રાણાએ કીધી હતી.[२]

તા૦ ૭ મી ફેબરવારી

રોજ ૮ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—કુવરબાઈ તે હીરજી જીવણજી રેડીમનીના વીધવા[२]—ઉમર વર્ષ ૯૫) એવણને પોતાના નામીચા ખાવદની મોટી દોલત મળી હતી, જે લાબી મુદત સુધી સાચવી રાખી ઉપલી જઈફ વયે મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૪ માહા ૫ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના કરંજ ગામમા બાઈ દીનબાઈ તે ત્યાના એક રેહવાસી મરહુમ શેઠ પુ જીઆજી-મનાજીના વીધવાએ બધાવવા માડેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[૩]

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—દેશાઈ શેઠજીભાઈ ફરામજી[૪]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણ નવસારીને તાબેના કોથ તથા અનાવલ પ્રગણાનુ પોતાના વડવાઓથી ઉતરતુ આવેલુ દેશાઈગરુ ચલાવતા હતા. એવણનુ રેહઠાણ મજકુર અનાવલ

---

૧ એ દોખમુ બાંધવાની ક્રિઆ તા૦ ૩૧ મી જાનેવારી ૧૮૨૭ થી શરૂ થશે અને તા૦ ૪ થી ફેબરવારી ૧૮૨૭ ને દીને પુરી થશે, તે દીનેની જશનની મજલેશમા શામેલ થવાને અતરેના તથા દેશાવરોના સર્વે જરથોસ્તીઓને સુરતથી દસ્તૂર રૂસતમજી નશરવાનજી મેહરજી રાણાએ તા૦ ૧ લી જાનેવારી ૧૮૨૭ ના મુબઈના શમાચારમા એક જાહેર ખબર છપાવી નોતરુ દીધુ હતુ

એ દોખમાના દરવાજા ઊપર નીચે પ્રમાણેની તખ્તી મારેલીછે —

"શવત ૧૮૮૩ ના વરખે માહા સુદ ૪ ને વાર
"બુધ રોજ ૧ લો માહા ૫ મો શને ૧૧૯૬ યઅજદ
"જરદી શ્રી દાદગાહ ભરથાણાવાલુ ગરીબ ટોલા ઊપર
"મેહેરબાની કરીને મુબઈના શાહેબોએ બધાવી આ-
"પેલી છે, જરતોશતીના"

૨ એવણે પોતાની હૈયાતીમા પોતાની વડી દીકરી બાઈ શુનાબાઈજી તે શેઠ નશરવાનજી રૂસતમજી બનાજીની ધણીઆનીના દીકરા શેઠ જેંગીરજીને પોતાની બીજી દીકરી બાઈ બીખાઈજી તે શેઠ ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠની ધણીઆનીની દીકરી બાઇ મેહરબાઇ સાથે પરણાવી પોતાના ખાવંદને નામે પાલક કીધા હતા આ જોડાને પેટે આપણા મરહુમ અકાબર સર કાવશજી જહાંગીરજી નાઈટ, સી એસ આઈનો જન્મ થયો હતો

૩ આ માટે એ દોખમાની સામેની થાંભલીપર મારેલી તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે લખેલુછે.—

" . . . શાલ ૧૮૮૩ ના માહા વદ ૧૨ વાર
"શુકર, રોજ ૨૪ માહ ૫ શને ૧૧૯૬ ને દીને કામ
"માડેલુ . . . . ."

૪ એવણના સર્વથી પેહેલા વડવા નશરવાનજી નરશગજી નામનાને કોથ તથા અનાવલ પરગણાનુ દેશાઇગરુ ઈ૦ સ૦ ૧૬૫૫ મા દીલ્હીના પાદશાહ ગાજી સાહેબ કેરાનશાની શાહાબોદીન મહમદશાહા જેહાન જેહાઆરા બેગમની શાહી મોહર સુધાનાં એક ફરમાનથી મલ્યુ હતુ ' તે ફરમાનમા લખેલુછે કે "જે વખત પરગણે અનાવલ તથા કોથ નવુ આબાદ થાઉ તે વખતે દેશાઇ નહી હતો નોશેરવાન પારશીને—કે કામની આબાદીનો સરબરાહી કરનારછે, તેથી તેને તે જગાની દેશાઈગરી ઊપર મુકરર કરયોછે" એવણનાં મરણ પછી એવણના ભાઈ કુવરજી નરશગજીને મજકૂર દેશાઈગરાનો અખતીઆર મલ્યો હતો, અને તેવણને પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૩૭ મા દીલ્હીના પાદશાહ મહમદશાહ ગાજીસાહેબ કેરાનશાની નાશરોલદીન અબુ ફનેહની શાહી મોહર સુધાનુ એક બીજુ ફરમાન મલ્યુ હતુ, તેમા લખેલુ હતુ કે "તે જગાનો મજબુત ચોકી જાણીને પોશત દર પોશત મજકુર ખેદમતને તેના ફરજંદો સુધા તેના કબજામા ચાલવા દેવી તથા તમામ બાબતની હક દસ્તુરીથી મારી અને કાપેલી કલમ ગણવી અને હર વરશ બીજી નવી સનદ માગવી નહી." એ પછી નવસારીને લગતા પરગણાઓ ગાયકવાડ સરકારને તાબે થવા પછી પેહલ વેહલા ગાયકવાડ પીલાજીરાવે પણ એમની દેશાઈગરી બાહાલ રાખી એક પરવાનો આપ્યો હતો એવણના મરણ પછી મજકુર દેશાઇગરાનો ભોગવતો એવણના વડા દીકરા બેહરામજી કુવરજીને મળયો હતો તેવણને પણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૯ મા દામાજીરાવ ગાયકવાડે એક પરવાનો આપી તેમનો હક કબુલ રાખ્યો હતો તેવણના મરણ પછી તેમના બીજા ભાઇ ફરામજી કુવરજી તે મજકૂર શેઠજીભાઇ ફરામજીના બાવાને ઊપલા પરગણાઓનુ દેશાઇગરુ મલ્યુ હતુ, અને તેમને પણ કેદાજીરાવ ગાયકવાડે ઈ૦ સ૦ ૧૭૫૫ મા એક પરવાનો આપ્યો હતો ઊપલા શેઠજીભાઇ દેશાઈના મરણબાદ તેમની એક દીકરીના દીકરા તે નવસારીવાલા દેશાઇ ખરશેદજી નવરોજજીને ઊપલા ગામોનુ તેમને હીસ્સેનુ દેશાઇગરુ મલ્યુ હતુ, જે તેઓને

પ્રગણાના "પેહેવન" નામના ગામમા હતુ, તેથી એવણ "નેહેવણીઆ દેશાઈ" ની અટકથી પણ ઓળખાતા હતા. એ ગામોની આસપાસ એઓની મોટી મોટી જમીનો તથા જગાત તેમજ ચોવરાઈના હકો હતા. ગાયકવાડી તેમજ વાસદા અને ડાંગ જીલાના રાજાઓની દરબારમા પણ એવણને વગવસીલો હતો.

તા૦ ૨૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૫ માહ ૮ (કદ૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—હોરમજજી દીનશાહજી ગાંધી[1]—ઉમર વર્ષ ૮૯) શેઠ દીનશાહજી કાવસજી ગાંધીના દીકરા. એવણ પોતાના બનેવી શેઠ હોરમજજી કુવરજી મોદીની સાથે કમીસરીએટના કંત્રાકટના કામોમા પડેલા હતા

તા૦ ૨૮ મી મેએ

રોજ ૨૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી

મરણ—ચોગણજી જીવાજી ગારડીન—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ જીવાજી મેહરવાનજી ગારડીનના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૨ થી પોતાના બાપના હાથ હેઠળ અતરેના "આરમી કલોદીંગ" ખાતામાં રહેલા હતા તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ મા બાપના મરણથી તેમની જગોએ માનેજર ઠરયા હતા, અને તે પછી છ માસમા ત્યાના "હેડ-ઓવરસીયર" નો ઓધો એમને મળ્યો હતો.

તા૦ ૪ થી જુન

રોજ ૫ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—રતનજી નાહનજી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણ તારાપોર ગામના રેહવાશી હતા, તથા પેશવાઈ રાજ્યની નોકરીમા કોકણ કાંઠા તરફ સીબંદી ખાતાની સરદારી ભોગવતા હતા. આ હીગામપર ત્યાં કેટલાક રહમારૂ લુટારાઓ—જેઓમા ખડુ નાએક તથા પીંઢારો ગોનારી મુખ્ય હતા, તેઓનો મોટો ઉપદ્રવ હતો તે સબબે એઓ એવણની બાહદુરી, હીમત, તથા ડાહાથી એકદમ નાબુદ થઈ ગયા હતા. એવણની આવી વફાદારી ભરી નોકરીને માટે ત્યાના પેશવાઈ શુબાએ એમને ઘણીવાર માન તથા સરપાવ આપ્યા હતા. એવણ પોતાના જન્મ ગામ તારાપોરમાજ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (કદ૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી લીમજી પાંડે—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ લીમજી ભીખાજી પાંડેના બીજા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ મા પોતાના બાપના મરણ પછી તેમને નામે ચાલતી પેહડીમા પોતાના ભાઈઓ તથા કાકાઓ સાથે લીમજી ભીખાજીની કંપનીને નામે વ્યાપાર ચલાવતા હતા. તે પછી તા૦ ૨ જી નવેમબર ૧૮૧૨ થી કાકાઓથી છુટા પડી પોતાના ભાઈઓ દાદાભાઈ અને ફરદુનજીની સાથે મળી "લીમજી ભીખાજીના છોકરાઓની કંપની" ને નામે વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧૭ મી જુન

રોજ ૧૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી જીજીભાઈ વાછા[3]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણે પોતાની જન્મ ભુમિ નવસારીથી અતરે આવી ગણબાવાના કુવાની સામે ગાંધીની દુકાન માંડી હતી તેપછી એમના નામીચા ભાઈ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાનો વ્યાપાર સારી સ્થિતીપર આવતો જોઈ એવણને પોતાના કામોમા રાખ્યા હતા.

તા૦ ૧૯ મી જુન.

રોજ ૨૦ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના અરાજણ ગામમા મુબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ આદરીઆનની એક દરેમેહેર બંધાવી પરઠાવી હતી[4]

તા૦ ૨૮ મી જુન.

રોજ ૨૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૬ યજદજરદી.

મરણ—મોદી ખુરશેદજી ડોસાભાઈ સુરતવાળા—ઉમર વર્ષ ૫૮) સુરતવાળા મોદી ડોસાભાઈ કાવસજીના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૬ મા પોતાના બાપના

હરતક હજુસુધીછે, અને બાકીના અરધા દેસાઈગરાનો હીસ્સો શેઠ જીજીભાઈના કાકા જીજીભાઈ કુવરજીના નબીરા રતનજી ભીખાજીના નબીરા મેનાભાઈ જીજીભાઈ ચલાવેછે

આ બાબદને લગતા ફરમાનોની નકલ અમોને નવસારીવાળા દેસાઈ બરજોરજી નવરોજજીના ઘરમાથી મળી હતી

[1] શેઠ કાવસજી હોરમજજી ગાંધીભાઈના બાવા

[2] મરહુમ શેઠ વીકાજી તથા પેસતનજી મેહેરજીના મામા

[3] મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહેલા બારોનેટના વડા ભાઈ, તથા શેઠ સાપુરજી જીવાજી વાછાના બપાવા

[4] આ દરેમેહેર હાલ તની ભારેતી નથી પણ તેના પરઠાવાનો હીસ્સો દાહડો વાર ઓદાવરા ૫ પરૂવાલા આ૦ નાનાભાઈ ભીખાજીએ અમોને મેળવી આપ્યોછે

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી.

રોજ ૨૫ માહ ૫ (શે૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી કાવશજી શેઠના[૧]—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ કાવશજી ફ્રામજી શેઠનાના નાધલા દીકરા. એઓવણ પ્રથમમાં પુણા મધે મોદી ખુરશેદજી જમશેદજીના હાથ હેઠલ થોડીક મુદત સુધી હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૫ મા મોદીજીના ગુજરવા બાદ પુણા, અહમદનગર વગેરે દખણના ગામો ખાતેનો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એઓવણ અહમદનગરમા મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૮ મી મારચ.

"બોમબે નેટીવ એડયુકેશન શોશાઈટી" ની વાર્ષિક સભા આજ દીને તેનાં મકાંનમા મળી હતી. સરનશીનની ખુરશીએ મુંબઈનો ગવરનર સર જાન માલકમ બીરાજયો હતો.

એ ખાતાના શેક્રેટરી કપટાન જારજ જરવીસે રીપોરટ વાચ્યાબાદ મુંબઈની સરકારના ચીફ શેક્રેટરી મી૦ નયુનહામે તે બાહેર રાખવાની દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ટેકો આપ્યો.

હાનરેબલ જજ મી૦ ચારલસ ચેમબરસે દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ ફ્રેમજી શોરાબજી રેડીમનીએ ટેકો આપ્યો કે "નામદાર ગવરનરે સરનશીનની ખુરસી લઈ આએ ખાતાને ઉતેજન આપ્યુંછે માટે તેમનો ઉપકાર માનવો."

નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમે એક સુબાખીત ભાષણ કરી દરખાસત કીધી અને તેને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ટેકો આપ્યો કે "આ મંડલીના ચોપડે તથા હવેપછીના દરેક રીપોરટોમા તેના સ્થાપનાર તરીકે હાનરેબલ માઉન્ટ સ્ટુઅરટ એલફીનસટનનુ નામ જોડી કાએમ રાખવુ."

શેઠ ફ્રેમજી શોરાબજી રેડીમનીએ એ ખાતાના નેટીવ શેક્રેટરી મી૦ સદાશીવ કાશીનાથ ચતરીનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ નાનાભાઈ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ ટેકો આપ્યો.

એ બાદ છોકરાઓને નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે ઈનામો વેંહચી આપ્યાં, જે પછી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ તે નામદારનો ઉપકાર માનવાની દરખાસ્ત કીધી, અને તેને સર ગાબીર ડી. ફારીઆએ ટેકો આપ્યો, અને સભા બરખાસ્ત થઈ.[૨]

તા૦ ૧૭ મી મારચ.

અતરેની ગોદીમા નામદાર સરકારનાં દરીયાવર્દી ખાતાને માટે બાંધેલુ ૮૬ ટોપનુ નવુ વાહણ "બોમબે" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ આજદીને બપોરના નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમે કીધી હતી. તે પુરી થવા બાદ ગવરનરે પોતાને હાથે વડા બાનડર (શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ) તથા બીજા બાનડર (શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ) અને તેમના હાથ નીચેના વાડીઆઓને શાલો ઓઢાડી, તથા સરકારી જાહેર નોકરીમા જે ખંત અને હુશીયારીને માટે તેમનુ કુટુંબ લાંબી મુદતનું જાણીતુ છે તે માટે તેઓને મુબારકબાદી આપી હતી.[૩]

તા૦ ૨૬ મી મારચ.

રોજ ૨૬ માહ ૭ (ક૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—દાદાભાઈ કાવશજી શાહેર—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ કાવશજી માણેકજી શાહેરના દીકરા. એઓવણે પોતાના બાપની ઇંગ્રેજ બજારમાની વીલાયતી સામાનની દુકાનનો વહીવટ "દાદાભાઈ કાવશજીની કંપની" ને નામે મોટા પાયા ઉપર વધારી મેલ્યો હતો, અને તેમા એક મોટી પૂંજી મેલવી હતી. અતરેના સર્વે ઇંગ્રેજો તથા દેશીઓમા એઓવણ ઘણા ફાએસ થયલા હતા, તથા તે વેળાની મુંબઈની પારસી પંચાતના એક અકાબર હુદેદાર હતા.

તા૦ ૨૮ મી મારચ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી શાહેરના ઉઠમણાની મીજલસમા તેમના દીકરાઓ શેઠો હોરમજજી અને માણેકજી દાદાભાઈ શાહેરે મુંબઈ મધે

---

૧ પુણાવાલા ખાનબાહદુર શેઠ અરદેસર ખરશેદજી સુનસબના બાવા એઓવણના એક ભાઈ શેઠ માણેકજી કાવશજી શેઠના તથા તેમના દીકરા શેઠ રૂસતમજી અથવા રૂસતમશેઠ મુંબઈમા પારસીઓમા જાણીતા હતા

૨ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૧૫ મી મારચ ૧૮૨૮

૩ On the conclusion of the ceremony of the launch, the Hon'ble Governor, accompanied by other distinguished personages, proceeded to the office of the Marine Storekeeper, where the usual ceremony of the distribution of Shawls &c took place, and which was performed by the Hon'ble the Governor, who accompanied their presentation to the First and Second Builders and their assistants by a handsome compliment for their perseverance in a course which had, for a lengthened period, rendered their families conspicuous for talent and zeal in the public service.
[Bombay Courier, 22nd March 1828]

ચોપાટીના ડુંગર ઉપર દોખમાંઓની સામે એક પથ્થરની શગડી પોતાના બાપની નઇએતે બંધાવવાની તદબીરસ્તી પકાવી હતી.[1]

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ.

આજ દીને અતરેના એક જાણીતા બ્યાપારી શેઠ લીમજી કાવસજી બનાજીએ (પોતાના દીકરા શેઠ માણેકજીનાં લગનની ખુશાલીમાં) પોતાના મજગામ મધેના નેશબીટ લેનમાંના બગવામાં અતરેના પેહલે વાધેના યુરોપ્યન ગ્રહસ્થોને એક "બાલ" આપ્યો હતો આ વેળાએ તેમાં નામદાર ગવરનર સુર જાન માલકમ, એડમીરલ ગેગ, મી૦ વારડન, અને બીજા ઘણા સરકારી, લશ્કરી, તથા દરીયાવદી અમલદારો અને બ્યાપારીઓ શામેલ થયા હતા. પરોણાઓની ગમતને માટે "આરટીનરીનુ બેંડ" તથા દેશી નાચ અને ગાયણો વગેરે હતા. ગવરનર તથા બીજા સઘળાઓ મોડી ગતેર રહી શેઠ લીમજીનો તેમની પરોણાગતને માટે આભાર માની વદાય થયા હતા.[2]

તા૦ ૧૬ મી આપરેલ.

રોજ ૧૭ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી ભીખાજી ડાક્ટર[3]—ઉમર વર્ષ ૫૯) સુરતના એક જાણીતા હકીમ એવણુ સુરત મધે લાંબી મુદત સુધી તબીબપણાનો ધંધો મોટા પાયા ઉપર ચલાવતા હતા, અને એવણુને "સુરતના ઘણાંખરા લોકો પોતાના વખતનો લોકમાન કરી જાણતા" હતા. ગુજરાતના ઘણાખરા રાજવંશીઓ પણ પોતાને ત્યાની સખ્ત બીમારીમા એવણુને બોલાવતા હતા. જેઓમા પાલણપોરના નવાબ તથા વાસદાના રાજા ઉદેશ ગજીના નામો જાણવામા આવ્યાછે

તા૦ ૧૦ મી મેએ.

મુંબઇના બાગમા ગઈ તા૦ ૧૯ મી મારચને દીને "ટાઇન" નામનુ એક વાહણુ બળી ગયુ હતુ. તેના ખલાસીઓના આસરાને માટે અતરેના યુરોપ્યન બ્યાપારીઓએ એક ઉઘરાણુ કીધુ હતુ, જેમાં નીચલી રકમ પારસીઓની હતી—[4]

	રૂપીઆ.
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.	૧૦૦
શેઠ લીમજી કાવસજી બનાજી.... ...	૫૦
શેઠો ખરશેદજી અને જાગીરજી અરદેસર દાદીશેઠ, ...	૫૦
શેઠો જાગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ..	૮૦

તા૦ ૩૧ મી મેએ.

આજ દીને મુબઈની માશીઅરસ ફારબસની કંપનીને માટે અતરેની ગોદીમા બંધાયલુ એક મોટુ વાહણુ નામે "હોરમજજી બહમનજી" ને મજગામના ઘડા ઉપરથી પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ વેળાએ મુબઇનો ગવરનર સર જાન માલકમ, ચુની જડજ સર ચારલસ ચેમબરસ, મી૦ વારડન, મી૦ જેમસ ફારબસ, મી૦ જારજ ફ્રાબસ, મી૦ થામસ બકાનાન, શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, અને બીજા ઘણાક યુરોપ્યન તથા દેશી શેઠીઆઓ એ ક્રિઆ જોવાને હાજર થયા હતા. નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે બાટલી ફોડી એ વાહણુનુ નામ "હોરમજજી બહમનજી" આપ્યુ હતુ, તથા તે બાદ પોતાને હાથેજ વડા માસ્ટર બીલડર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆને તથા તેમના હાથ હેઠલના વાડીઆઓને શાલો હોગાડી હતી. એ પછી માસીઅરસ ફારબસની કંપની તરફથી "ડીનર" તૈયાર કરાવ્યુ હતુ, તે લેવાને સઘળાઓ માડવામા ગયા, અને ત્યા ગવરનરે એક સુભાખીત ભાષણ કરી એ નવા વાહણુની સલામતી ચાહી, તથા ઉમેદ રાખી કે તે પણ વાહણુ "લવજી ફેમીલી" જેવુ પનોતુ થાય.[5]

તા૦ ૩૧ મી મેએ.

હિંદુસ્થાનના દેશીઓને ઇનસાફની અદાલતમા "ગ્રાંડ" તથા "પીટી" જુરીમા બેશવાનો હક આપવાનો એક કાએદો ઇંગલાંડની પાર્લામેંટમા સર ચારલસ ફારબસ, બારોનેટ તથા બીજા હિંદુસ્થાનના ખેરખાહ મિત્રોની મેહનતથી ગયે વર્ષે પસાર કર્યોમા આવ્યો હતો. એ

---

[1] મુબઇના શમાચાર, તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૮૩૦

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૨૮

[3] ખબાતવાલા શેઠ દોરાબશાહ બેહરામજી ડાક્ટરના બાવા, તથા વરોડરા રેલવેવાલા શેઠ શોરાબશાહ દોરાબશાહ પેમાસ્ટરના બપાવા એવણના એક ભાઇ શેઠ દાદાભાઇ ભીખાજી પુણામા પેશવાઇ સરકારમા નોકરી હતા એવણના બાવા શેઠ ભીખાજી દોરાબજી પણ સુરતના એક જાણીતા તબીબ હતા. તેવણ મોગલાઇ ઊપરાત વખતના લોકોની પાસેથી પણ થોડી ઘણી તબીબપણાની વિદ્યા શિખેલા હતા તેમના બાવા શેઠ દોરાબજી કાવશજી સુરતમા સુનથીપણુ ઇધાને લોકોને શારશી ભાષા શિખાડતા હતા

[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૦ મી મેએ ૧૮૨૮

[5] મુબઇના શમાચાર, તા૦ ૨૭ જુન ૧૮૨૮

કાએદાની રૂએ અતરેની સુપરીમ કોરટમા આએ વર્ષથી દેશીઓને "પીટી" જુરીમા બેસાડયામા આવા હતા; અને તે માટે મુંબઈની સરકાર તરફથી આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા કોણ કોણ દેશીઓ ગ્રાંડ તથા પીટી જુરીમા બેસવાને લાયકછે તેમના નામની એક ટીપ છપાવી પરગટ કર્યા મા આવી હતી. આ ટીપમાં નીચના પારસીઓના નામોછે.

"ગ્રાંડ" જુરરો.

બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, જાગીરજી અરદેસર દાદીશેઠ, જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની, લીમજી કાવશજી બનાજી, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, મેહરવાનજી નવરોજજી નાળીએરવાલા.

"પીટી" જુરરો.

અરદેસર રતનજી વાડીઆ, અરદેસર ફરામજી દાવર, અરદેસર ફરદુનજી લીમજી પાંડે, અરદેસર એદલજી શામા, અરદેસર ખરશેદજી જીવાજી, અરદેસર નશરવાનજી દાદીબરજોર, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, ભીખાજી દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, બેહરામજી દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, બરજોરજી ફરદુનજી પારખ, બહમનજી બેજનજી કાબરાજી, બેહરામજી રૂસતમજી રાણા, બેહરામજી જીવાજી અપુ, બહમનજી બરજોરજી દાવર, બાપુજી દાદાભાઈ કરશનગાવ, બરજોરજી રૂસતમજી મોદી, ખરશેદજી જીવાજી ગાની, ખરશેદજી દોરાબજી, ખરશેદજી બરજોરજી કોપર, કાવશજી માણેકજી દાસબરનર, ખરશેદજી જમશેદજી જનરલ, ધનજીભાઈ રૂસતમજી વાડીઆ, ધનજીભાઈ નશરવાનજી કાવશજી બનાજી, ધનજીભાઈ ખરશેદજી સરાફ, દોરાબજી હોરમજજી લશકરી, ડોશાભાઈ રતનજી એઠી, દાદાભાઈ નવરોજજી પોહચા, દાદાભાઈ જીવાજી ગાની, ધનજીભાઈ જીવાજી ઢોડી, દાદાભાઈ જીજીભાઈ લામ, ડોશાભાઈ એદલજી બાકસટર, ડોશાભાઈ પેશતનજી, ધનજીભાઈ ફરામજી બાટલીવાલા, દીનશાહ બાપુજી સોબેદાર, દોરાબજી નસરવાનજી પટેલ, દાદાભાઈ મોટાભાઈ ચમાર, દાદાભાઈ ફરામજી ગુનના, દોરાબજી બરજોરજી કોપર, મનજીભાઈ બેહરામજી રાણા, એદલજી ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી બહમનજી સરાફ, ફરામજી દાદાભાઈ બનાજી, ફરામરોજ પેશતનજી પાંડે, ફરામરોજ સોરાબજી હાજીના (સાટીનાના), ફરદુનજી લીમજી પાંડે, ફરામજી ભીખાજી પાંડે, ફરામજી પેશતનજી પાઠક, ફરામજી રતનજી સુસ, ફરામજી જીવાજી ઢોડી, ફરામજી કુકાજી ભરચા, ફરામજી શીવશજી પટેલ, ફરદુનજી સોરાબજી પારખ, ફરામજી નશરવાનજી બાટલીવાલા, હોરમજજી દોરાબજી સીતવા, હોરમજજી ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, હીરજીભાઈ રૂસતમજી પટેલ, હોરમજજી ફરામજી મેહતા, હોરમજજી દાદાભાઈ શાહેર, હોરમજજી એદલજી કામાજી, હોરમજજી ખરશેદજી પોટર, હોરમજજી કુવરજી મોદી, હોરમજજી સોરાબજી રૂસતમફરામના, હીરજી નવરોજજી લાહેર, હોરમજજી બરજોરજી કોપર, જાગીરજી ફરામજી કાવશજી બનાજી, જાગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ દાવર, જમશેદજી પેશતનજી પોહચા, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, જાગીરજી ખરશેદજી લીકીમ (તાગાચંદ), જાગીરજી હીરજી રેડીમની, જમશેદજી કાવશજી નાગપોરવાલા, જમશેદજી કુવરજી જશાવાલા, જાગીરજી હોરમજજી મોટાભાઈ, જમાસપજી માણેકજી દાસબરનરના, લીમજી દાદાભાઈ લીમજી પાંડે, મનચેરજી ફરામજી શેઠના, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, મનચેરજી ધનજીભાઈ રેડીમની, મેહરવાનજી જીવાજી ઢોડી, મનચેરજી એદલજી એદલકાકાના, માણેકજી દાદાભાઈ શાહેર.[1]

તા૦ ૨ જી જુન.

રોજ ૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

આજ દીને સુરત મધે ઉમરા ગામની હદમા પીપલોદની જમીન ઉપર સુરત તથા મુબઈની અજુમનના ઉધરાતથી બંધાવવા માડેલાં દોખમાંનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[2]

---

[1] આ જગોએ અમો ઘણા દલગીર છૈયે કે ઇગ્રેજી રાજ્યમા દેશીઓને મલેલા આ પેહલવેહલા મોટા હકને લાયકના જે જે પારસીઓને સરકારે ચુટી કાઢયા હતા તેઓ બધાના નામની ટીપ અતરે અપાઈ નથી તેનુ કારણ એમકે તે વેળાનુ સરકારી પતર "બોમ્બે કુરીઅર" કે જેમા આ ટીપ છપાઇછે, અને જે પત્રની ફાઇલ મુબઇમા ફકત શેક્રેટરીએત આફીસના "રીકારડ રૂમ" માજછે તેનુ માઠા બાએગે આ ટીપવાલુજ અરધુ પાનુ ફાટી ગયુ છે, અને અરધુ પાનુ બચી રહેલુ છે, જેમાથી ઇગ્રેજી M અક્ષર વેરનાજ નામો મલેછે આથી ઊપલી ટીપમાના અરધાઅરધ નામ અતરે આપવા રહી ગયાછે આ માટે અમોએ મુબઇના શેરીફની આફીસમા પણ એ બાબેનો રીકારડ જોયો, તથા તજવીજ કીધી, લેકીન ત્યાથી પણ એટલી જુની ટીપ મળી શકી નહિ.

[2] આ માટે એ દોખમાપર મારેલી તખ્તીમા નીચે મૂજબ લખેલુ છે.—

" . . . . શવત ૧૮૮૪ ના જેઠ વદ ૫ ને
" વાર શોમે રોજ ૪ થો શેહરેવર માહા ૯ મો આદર
" શને ૧૧૯૭ એજદેજરદી એ દીને દુખમાનો તાણો
" પુરાયો ...."

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૧૦ (કદ્મી) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—બોમનજી કાવસજી બનાજી[1]—ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ કાવસજી બેહરામજી બનાજીના પાચમા દીકરા. એવણ પ્રથમમાં પોતાના મામા શેઠ અરદેશર દાદીભાઈની પેઢીપર હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા તેમનાં મરણ બાદ આપથી ની ની પોતાને હીસાબે મોટો વ્યાપાર કરતા હતા, તથા અંગરેજી નામીચી મેગીઆરસ ગીમેગમન કાફરડની કંપની મેકનાબની કંપની, તથા આરમ સરીનાની કંપનીના દલાલ થયા હતા. અંગરેજ વ્યાપારી મંડળમાં એઓ મોટું માન ધરાવતા હતા.

તા૦ ૯ મી જુન.

રોજ ૧૩ માહ ૯ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

આજ દીને ફરામ મરે શેઠ પેસતનજી ખુરશેદજી મોદીએ પોતાના મરહુમ મુરબ્બી પુત્ર[?] શેઠ ખુરશેદજી રુસતમજી મોદીની નઉમને બનાવવા માડેલા દોખમાની નાઉ પુરવાની ક્રીઆ કરવામા આવી હતી.[2]

તા૦ ૧૦ મી જુન.

રોજ ૧૪ માહ ૯ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—નવરોજજી નસરવાનજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૮) શેઠ નસરવાનજી માણેકજી વાડીઆના નાહના દીકરા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ માં એમના બાપના મરણ પછી કંપની સરકાર તરફની આડતનું કામ પાછું એવણ તથા એવણના વડા ભાઇ શેઠ જમશેદજીને મળતું આવ્યું હતું. અને તે માટે બન્ને ભાઈઓએ મળી "જમશેદજી અને નવરોજજી નસરવાનજીની કું૦" ને નામે વ્યાપારી પેઢી સ્થાપી હતી. કેટલાક આંતેની કંપનીઓ વ્યાપારી પેઢીઓની આડતો, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫) થી મી૦ ડનલપ. મીલની કું૦ ની દલાલીનું કામ પણ એવણની પેઢીને મળ્યું હતું.

તા૦ ૧૨ મી જુન.

આજ દીને મરહુમ શેઠ નવરોજજી નસરવાનજી વાડીઆના ઉઠમણાની મજલેસમા તેમના ભાઈ શેઠ જમશેદજી નસરવાનજી વાડીઆએ ૩૫૦૦) ની રકમ પખાતનાં ખરચમાં ફંડ મધે આપી હતી.[3]

તા૦ ૧૩ મી જુન.

રોજ ૧૯ માહ ૯ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે મોટા ઉમરવાડાના દોખમાની બાંધણીનાથની શગડી અંજુમનના ઉપરાંતથી બાંધી પુરાવવામાં આવી હતી.[4]

તા૦ ૨ જી જુલાઈ.

રોજ ૮ માહ ૧૦ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ જીજીભાઈ તે મરહુમ શેઠ પેસતનજી બમનજી વાડીઆના વીરડાના ઉઠમણામા તેમના વારસો શેઠ દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેસતનજી વાડીઆએ ૩૫૦૦) પખાતના ધર્મ ખાતામા આપ્યા હતા.[5]

તા૦ ૧૩ મી આગસટ.

રોજ ૧૦ માહ ૧૧ (શેહ) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—હેરમુસજી રુસતમજી પટેલ—ઉમર વર્ષ ૭૧) શેઠ રુસતમજી દોરાબજી પટેલના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના ભાઈઓ તથા ભત્રિજાઓની સાથે અંગરેજી ફોજોના લશ્કરમા પડેલા હતા. તે પછી કેટલાક વર્ષો એકલપણે કરતા હતા.

તા૦ ૩૧ મી આગસટ.

માહ ૮ (કદ્મી) ૧૧૯૭ યજદજરદી.

મરણ—હોરમસજી મનચેરજી કામાજી[6]—ઉમર વર્ષ ૪૪) શેઠ મનચેરજી કામાજીના વડીલ દીકરા. એ

[1] મરહુમ શેઠ માણેકજી લીમજી બનાજીના બાવા

[2] આ બાબે એ દોખમાની આગેની શગડીપર મારેલી તખતીમા લખેલું છે કે—
"રોજ ૧૧ મો ખુરશેદ માહ ૯ મો આદર શને
"૧૧૯૭ યજદજરદી—શને ૧૮૨૮ ને દન ગોસ
"તારાની બખશીશથી શ્રી દીલવાડા ગમે પાક બેહરેશતી
"શેરફાના રવાનો અહોરમઝદના વાશતે દુખમું બનો-
"વવાનો બરોશમાન મરહુમની બેહરીન ખુરશેદજી રુસ-
"તમજી શેઠ મોદી પુનાવાલા અશો રહેનાર બ બખા-
"એતના તેઓના રવાનની ન્યાતે તેઓનાં વારેશ મોદી
"પેસતનજી ખુરશેદજીએ તાજો પુરાવી .. .."

[3] તા૦ ૨૬ મા અકટોબર ૧૮૨૮ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા છપાયેલો પખાતનો હીસાબ

[4] આ શગડીપર નીચે મુજબની તખતી મારેલી છે —
"આ શગડી નીશરમી બાંધી છે. શને ૧૧૯૭
"એજદજરદી રોજ ૧૯ મો ફરવરદીન માહ ૯ મો
"આદરશનેદ શન્ત ૧૮૨૮ ના પરથમ આખાડ
"શુદ ૫ વાર સોમે એ દાહાડે શગડીનું કામ તમામ
"શરનજામ પુરુ પામું છે શ્રી પાક દાદાર હોરમજદની
"મહેરથી"

[5] તા૦ ૨૬ મી અકટોબર ૧૮૨૮ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા છપાયલો પખાતનો હીસાબ

[6] શેઠ પેસતનજી હોરમસજી કામાજીના બાવા, તથા શેઠ ખરશેદજી રુસતમજી કામાજીના બપાવા

વણ પ્રથમમાં શેઠ બરજોરજી નાનાભાઈ દાવરવાલી મીશીઆરસ બાઈર્સ કંપની કંપનીની પેહડીપર મેહતા હતા. તે પછી પોતાના ભાઈઓ શેઠો ફરામજી તથા નશરવાનજીની સાથે મળી પેહલા "ફરામજી તથા નશરવાનજી મનચેરજી કામા" અને તે બાદ "નશરવાનજી તથા ફરામજી કામા" ને નામે પેહડી કાઢી વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એવણ તે વેળાએ પ્રથમ ભાષામા ઘણા બાહાદર ગણાતા હતા.[1]

તા૦ ૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૮ માહ ૧ (કદમી) ૧૨૫૮ યજદજરદી.

મરણ—જાંગીરજી અરદેસર દાદીશેઠ—ઉમર વર્ષ ૪૭) શેઠ અરદેસર દાદીભાઈના નાહના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા પોતાના બાપના મરણ બાદ વડા ભાઈ શેઠ ખરશેદજીની સાથે ગસમા "ખરશેદજી અને જેહાંગીર અરદેસરની કંપની" ને નામે વ્યાપાર ચલાવતા હતા. વ્યાપાર ઉપરાત એવણની પેહડીને હસ્તક મીશીઆરસ મીલબારન, પાટરીક સ્ટુઆરટ, અને આદમ સકીનરની કંપનીની નામીચી વ્યાપારી પેહડીઓની દલાલીનુ કામ હતુ. એવણનુ મરણ કોલેરાથી અચાનક નીપજવાથી પારસીઓમા મોટી દલગીરી ફેલાઈ હતી

તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર.

આજ દીનથી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ મુંબઈમા દર વર્ષના છઠ્ઠે ધાહબારની ૭ નેઆત પોતાને ખરચે કરવાનુ શરૂ કીધુ હતુ.[2]

તા૦ ૧ લી અકટોબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય દેશી આગેવાન શેહરીઓનુ એક "ડેપ્યુટેશન" અનરેબલ ચીફ જસટીસ સર એડવરડ સેરજનુ ગઈ તા૦ ૧૮ મી આગસ્ટને દીને પુણામા મરણ નીપજયુ તે માટેની દલગીરી બતાવવા માટે ૧૮૦ શખ્સોનો એક દીલાસા પતર લઈ આકટીંગ ચીફ જસટીસ સર ચારલસ સારજંટના મકાનમા ગયુ હતુ. શેઠ બેહમનજી હોરમસજી વાડીઆએ ઉપલુ દીલાસાનુ પતર વાચી સંભળાવ્યુ હતુ, જેમાં એ મરહુમ નામદારે દેશીઓ તરફ બતાવેલી સારી લાગણી, તથા તેમને જુરીમા બેસવાનો હક અપાવવા માટે તેણે દેખાડેલી દીલસોજીની તારીફ કીધી હતી, તથા જણાવ્યુ હતુ કે એ મરહુમ માનવંતની આ દેશમા યાદગારી સાચવવા માટે તેઓ (દેશીઓ) એ એક નાણાની રકમ (રૂ૧૪૦૬૪) પોતપોતામા એકઠી કીધીછે, અને તે "નેટીવ એડયુકેશન શોસાઈટી" ને સોપવામા આવશે કે તેના વ્યાજમાથી એ નિશાલ ખાતે બે સકાલરશીપો "સેરજ સકાલરશીપ" ને નામે આપવામા આવે, તથા નાણુ પુરતુ હોયતો તેને નામનાં ઈનામો પણ આપે. આ દીલાસા પત્રનો મી૦ સારજંટે લાયક રીતે ઉતર વાળયો હતો.[3]

---

1 એવણના મરણ પછી થોડીક મુદતે એવણના દીકરાઓએ "હોરમસજી મનચેરજી કામાજીના છોકરાઓ" ને નામે વ્યાપારી પેહડી સ્થાપી હતી. તે પેહડીનો વહીવટ ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૧ મા સર્વેની રાજી ખુશીથી બંધ કરવામા આવ્યો, તે વેળાએ એવણના બે દીકરાઓ શેઠો પેશતનજી તથા ડોસાભાઈ હોરમસજી કામાજી તથા નબીરા શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી કામાજીએ રૂ૧૨૫૦૦૦) સવા લાખની ચાર ટકાની સરકારી નોટ એવણની યાદગારીને માટે "મરહુમ શેઠ હોરમસજી મનચેરજી કામાજીનાં ધરમખાતા" ને નામે એલાહેદી કાઢી હતી, અને તેના એવો પોતે ત્રણ જણા તથા શેઠો દાદાભાઈ ડોસાભાઈ કામાજી અને એદલજી પેશતનજી કામાજી મળી જણ ૫ તરસટી થઈ તા૦ ૨૩ મી જાનેવારી ૧૮૭૨ ને દીને કાએદાસરનુ એક "તરસટડીડ" કરાવ્યુ હતુ, તથા તેમા એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે ઉપલી રકમના વ્યાજમાંથી એવોના પોતાના કુટંબીઓ, બેશીઓ, તથા બીજા કોઈ જરથોસ્તીઓ લાચારીમા આવી પડ્યા હોય તેમને બની શકતો આસરો આપવો, તથા કોઈપણ ધર્મના અને પરોપકારી કામોમા, તથા જરથોસ્તી ધર્મની બેહતરીને લગતાં કામોમા મદદ કરવી, તેમજ એવણના ધણીઆની મરહુમ બાઈ રતનબાઈએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૫ માં નવસારી તથા દમણમા જે ધરમના મકાનો બંધાવેલાછે તેમની મરામત તથા ચાલુ ખરચ કરવો

2 બોલાસે પચાસ સઈ ૨૭૭ એ ધાહબારનુ કામ આગ્લે વર્ષથી એવણે પોતાને ખરચે ચાલુ કીધુ હતુ, પણ પોતાની પાછલ તે જારૂક ચાલુ રાખવાના ઈરાદાથી એવણે ચોકસ રકમ તથા માલકતો એલાહેદી કાઢી તેનુ "જમશેદજી જીજીભાઈ ચારીટી ફંડ" ને નામે તા૦ ૭ મી ફેબરવારી ૧૮૮૮ ને દીને એક "તરસટડીડ" કરાવ્યુ હતુ, અને તેનાં વ્યાજ તથા આવકમાથી દર વર્ષના છઠ્ઠે ધાહબારની છ નેઆત મુંબઈ, નવસારી, ઊદવાડા તથા દમણ ખાતે, તથા ચાર મહીનાના ધાહબારની એક નેઆત સુરત ખાતે એવણને નામે કરવાનો બંદોબસ્ત કીધો હતો, અને તે મુદ્દલ થાપણના તરસટીઓ તરીકે મીશીઅરસ જે એચ કાવરડ, ટી ડગલસ એનડરસન, મહમદઅલી રોગે, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, અને ફરદુનજી શોરાબજી પારખને ઠેરવ્યા હતા પછવાડેથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૧ મા એવણે એ ઉપરાત બીજા કેટલાક દેવાવરો ખાતે ધાહબારની નેઆતો તથા બીજા પોતાની તરફથી ધર્મના કામો કરાવવાને એક મોટી રકમ જુદી કાઢી હતી, અને તેનુ નામ "સર જમશેદજી જીજીભાઈ સુરત એન્ડ નવસારી ચારીટી ફંડ" કરી રાખ્યુ હતુ

3 બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૮ મી અકટોબર ૧૮૮૮

તા૦ ૩ જી નવેમબર.

મુબાઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૩૧ મી અકટોબર ૧૮૨૬ થીતે તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૭ સુધીનો હીસાબ આજના "મુબઈના શમાચાર" મા તરશટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યો હતો, તેમાથી જોવામા આવે છે કે છેના હીસાબની બાકીના રૂ૫૫૫૨૬॥।૦॥ ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૧૧૯૧૪)૮। ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ રૂ૫ ૨૪૫૪૪।૨। થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરશટીઓના હસ્તકમા સઘળા મલી રૂ૬૨૬૦॥।૬॥ બાકી હતા.

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

રોજ ૫ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—ગઈઓજી ટેહમુલજી મીરજાં—ઉમર વર્ષ ૨૫) ઉદવાડેવાના દસ્તુર ટેહમુલજી કાઉશજી મીરજાના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના એશી તે અતરેના "મુબઈ શમાચાર" ના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીના હાથ હેઠળ સમાચાર પત્રમા લખવાનું કામ કરતા હતા.

તા૦ ૬ મી નવેમબર.

રોજ ૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ નીનબાઈ તે શેઠ દોરાબજી હોરમજજી લશકરીના પેહલા ધણીઆણીના[1] ઉઠમણાની મીજલશમા તેમના બાવા શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ તથા સસરા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીએ મલી રૂ૨૫૦૦) ની રકમ પારસી પંચાતના બાહરગામના તથા આપના પારશાના ફંડમા આપી હતી.[2]

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.

રોજ ૧૧ માહ ૩ (ક૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી

મરણ—ફરામજી જીવાજી ઢેડી[3]—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ જીવાજી ધનજી ઢોડીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ લીમજી કાવશજી બનાજી તથા શેઠ દાદાભાઈ જીવાજી ગારીને ત્યા દુબાશનું કામ ચલાવતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૭ ના નવેમબર માસથી શેઠ ધનજીશાહ રતનજી કપતાન સાથે ભાગમા "ધનજીશાહ ફરામજીની કંપની" ના નામથી વીલાયતી અશબાબ તથા દારૂ કામની એક મોટી દુકાન ઉઘાડી હતી. ત્યારબાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા શેઠ ધનજીશાહના મરણથી તેમનો ભાગ છોડવી પોતાના ભાઈઓ શેઠો મેહરવાનજી તથા ધનજીભાઈ સાથે ભાગમાં "ફરામજી જીવાજીની કંપની" ના નામથી તે દુકાન ચાલુ રાખી હતી

તા૦ ૧૨ મી નવેમબર.

રોજ ૧૨ માહ ૩ (ક૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી એદનજી એદનકાકાના—ઉમર વર્ષ ૨૯) શેઠ એદનજી બહેમનજી (એદલકાકા) ના બીજા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ મા કોટમા પારસી બજાર માંહેની મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ કાવશજી જારપીમેનવાલી મોટી દુકાન કે જે શેઠ રુસતમજી ભીખાજી મામા ચલાવતા હતા તે તેઓ પાસેથી ખરીદી રાખી હતી તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા ઘ ચ્રૈજ બજારમા એક મોટી દુકાન પોતાના ભાઈ શેઠ મેહરવાનજીની સાથે મલી "મનચેરજી તથા મેહરવાનજી" ને નામે ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૪ મી ડીસેમબર.

રોજ ૨૪ માહ ૩ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના કરંજ ગામમા બાઈ દીનબાઈ તે ત્યાના એક રેહનારી મરહુમ શેઠ પુંજીઆજી મનાજીના વીધવાએ પોતાના ખાવંદની નઈએતે એક દોખમુ બધાવી પરવાળું હતું. એ દોખમાની સાથે એજ બાઈએ એક શગડી, નવાખાનું તથા કુવો પણ બધાવી ત્યાના જરથોસતીઓના વપરાશને માટે સોંપી મુકયા હતા[4]

---

[1] શેઠો ખરશેદજી તથા જાંગીરજી હોરમજજી ચીનાઈના બાએ

[2] તા૦ ૧૧ મી અકટોબર ૧૮૩૦ ના મુબઈ શમાચારમા છપાવેલો પંચાતનો ફંડનો હીસાબ

[3] શેઠો નશરવાંનજી, ફરદુનજી તથા દોરાબજી ફરામજી ઢોડીના બાવા એવણના બાવા શેઠ જીવાજી ધનજી ઢોડી અતરે મરહુમ શેઠ દાદીભાઈ નશરવાનજી તથા તેમની પછી શેઠ અરદેશર દાદીભાઈને ત્યા દુબાશનું કામ કરતા હતા તેમના બે ભાઈઓ શેઠો નવરોજજી (શેઠ એદલજી ફરામજી ઢોડીના બાવા) તથા મનચેરજી પણ તેવણની સાથેજ એ કામમા પડેલા હતા એઓના બાપ શેઠ ધનજી ઢોડી કડીઆણીથી અતરે આવેલા હતા

[4] એ દોખમાની સામેની શગડી ઉપર નીચે પ્રમાણે લખી મારેલી છે —

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદથી આએ શગડી
" તથા દોખમુ તથા કુવો તથા નવાખાનુ શ્રી કરંજ મધે
" બનાવેલી છે પારસી પુંજીઆજી મનાજી હીરા આછા
" કરંજનાના ધણીઆની બાઈ દીનબાઈ તે પટેલ નશર-
" વાનજી દોરાબજી સુખાડીવાલા હોમીઆરની બેટીએ
" પોતાના ખાવંદ બેહેસતી પુંજીઆજી મનાજીના પૈસાથી

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના માડવી ગામમા અ-જુમનના ઉધરાતથી બંધાવવા માડેલા દોખમાનો તાણો પુરવ.ની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[૧]

આએ વર્ષમા વસાઈની પાસેના ગોરબદર ગામ મધે ગુજરાતથી પગ રસ્તે આવતા જતા મુસાફરોના ઉતારોને માટે શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ એક ધર્મશાલા બધાવી હતી.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯.

આએ વર્ષના "બોમબે ગેઝેટ" માથી નીકલેલા ઇગ્રેજી કાલેનડરમા[3] સઘળી પીના આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજછે, ફકત પારસી વાહણવતીઓની ટીપમા "ચારો-લેટ" નામનુ ૬૯૧ ટણનુ એક વાહણ શેઠ કેખશરૂ શોરા-બજી રેડીમની અને બીજાઓના નામપર ઉમેરાયલુ છે.

તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી.

અતરેના આખના (ઓપથાલમીક દીજીસ) ડાકટર મી૦ જાફરસન કે જેવણુની કોશેશ તથા માવજતથી મુબઈ અને તેને લગતા બીજા ગામોના લગભગ દશ હજાર આંખના દરદીઓ આએ થોડાં વર્ષમા સાહજા થયા હતા, તે માટેની પોતાની તરફની શનદ તરીકે અતરેના ૪૦ આગેવાન દેશીઓએ તે ડાકટરની હુશીયારી તથા ભલમનશાઈની તારીફમા પોતાની શહી સાથેનો એક પત્ર શેઠ મેહરાંમજી કાવશજી બનાજીની મારફતે સર-કાર ઉપર મોકલ્યો હતો કે તે ઇંગલાડ ખાતે "કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસ" ની હજુરમા પોહચાડે.[૪]

તા૦ ૯ મી મારચ.

રોજ ૯ માહા ૬ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ નવરોજજી ફરામજી વાડીઆના દીકરા. એવણ અતરેની સરકારી ગોદીમાં ત્રિજા "બીલડર" હતા.

તા૦ ૧૭ મી મારચ.

રોજ ૧૭ માહા ૬ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—બરજોરજી ફરામજી વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૪૮) શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના ત્રિજા દીકરા. એવણ પેહલવેહલા વ્યાપાર તથા આડતના કારણસર ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ માં ચીન ગયા હતા, અને ત્યારપછી બે ત્રણવાર ચીનની સફરો કીધી હતી. અતરેની મોરી-આરસ કારબસ કંપની તથા શેઠો હોરમજજી અને પેશત-નજી બહમનજી વાડીઆ, તથા બીજા નામીચા વ્યાપા-રીઓની આડત ચીનમા એવણ હસ્તક ચાલતી હતી. એવણનુ મરણ ત્યાજ મકાઉમા નીપજ્યું હતુ, અને તે ઉપરથી અતરેના સઘળા પારસીઓમા મોટી દલગીરી ફેલાઇ હતી. એવણના રવાનને ભૂમિદા કરવા લઇ જતી

" મેહેરબાની મુલ્લાંજી મનાજીની જાઇએતે બાધેલા છે
" શ્રી જરથોશતી શીરકાની અંજુમનને થકી બાધેઆછે
" શાલ ૧૮૮૩ ના માહા વદ ૧૩ વાર શુક્ર, રોજ ૨૪
" માહ ૫ શને ૧૧૯૬ ને દીને કામ માડેલા તે શાલ ૧૮૮૫
" માગશર વદ ૩ વાર બુધ રોજ ૨૪ માહ ૩ શને ૧૧૯૮
" એજદેજરદીને દીને જશન કરીને પુરૂ કરેલા છે. શ્રી
" દાદાર હોરમજદની મદદથી

એ દોખમુ પરહાવાના જશનમા શામેલ થવાને બાઇ દીનબાઇએ તા૦ ૧૭ મી નવેમબર ૧૮૨૮ ના મુબઇના શમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી સર્વે જગાના જરથોશતીઓને અરજ કીધી હતી એ દોખમુ કરજ, ભગવા, મરોઈ, તથા કુડીઆણા, ગામોના જરથોસ્તી-ઓને વાપરવાને બધાવ્યુ હતુ

૧ આ માટે એ દોખમાની સામેની શગડી ઉપર મારેલી તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે —

" . . તાણો પુરાવો રોજ ૧ માહા ૫
" કદમી ને માહા ૪ રશમી શને ૧૧૯૮ એજદેજરદીને
" દીને ."

૨ આ ધર્મશાલા બધાવવાનુ કારણ એમ પડ્યુ કે શેઠ નવરોજજીના કાકા મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહ-મનજી વાડીઆ ઇ૦ સ૦ ૧૮૨૬ મા મરણ પામ્યા તે વેળાએ જે વશીહત કરી ગયા હતા કે તેમની વરસીને તાકણે બીજા સગા વાહલાઓએ તેમની બાજ કરવી નહિ આ ઉપરથી આપણા લોકોના મરેશતા પ્રમાણે શેઠ નવરોજજીએ તેવણની બાજ કીધી નહિ, અને ગોર-બદર તરફ એક ધર્મશાલાની અગત હોવાથી તે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ જમશેદજીને નામે શેઠ હોરમજજીના પુનને સારૂ બધાવી આપી આ કામમા શેઠો દાદાભાઇ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ પણ પોતાના મરહુમ સરથી શેઠ પેશતનજીને નામે અરધોઅરધ ખરચ (રૂ૨૮૦૦) આપ્યો હતો, પણ તે પછી એ ધર્મશાલાની સર્વે મરામત તથા દેખરેખ શેઠ નવરોજજીએજ રાખી હતી, અને પછવાડેથી તેની પાસેજ એક બગલો પણ મુસાફરોના ઊતારાને કીજે પોતાને ખરચે બધાવ્યો હતો

3 The Bombay Register and Directory for 1829
Bombay, printed at the Gazette Press

૪ મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૯ મી જાનેવારી ૧૮૨૯

વખતે મકાઉના કેટલાક ઇંગ્રેજી અમલદારો, તપીનો તથા સર્વે વ્યાપારીઓ માનને ખાતર હાજર થયા હતા.[૧]

તા૦ ૮ મી આપરેલ.
રોજ ૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

આજ દીને થાણાં ગામમા મુંબઇવાલા શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી. આ વેળાએ થાણા મધે મુંબઈ તથા બાહેર ગામના જરથોસ્તીઓનો એક મોટો મેળાવડો થયો હતો જશનની ક્રિયા પુરી થવા બાદ શેઠ રૂસતમજી પટેલે તે દરેમેહરમાં મજલેશને જાહેર કીધુ જે એ દરેમેહરમા શેહનશાહી તથા કદમી એ બંને ફીરકાના લોકોને કામો કરવા દેવામા આવશે. એ પછી નેઆતનુ જમન જમી સર્વે લોકો મજ્યાઓ તથા ગાગ્યોમા વદાય થયા હતા.[૨]

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.
રોજ ૧૬ માહ ૭ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાંનજી ખરશેદજી શેઠના—ઉમર વર્ષ (૨૧) શેઠ ખરશેદજી બહેમનજી શેઠના બીજા દીકરા. એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠ કે જેવણ મરહુમ શેઠ માણેકજી નવરોજજી શેઠના એક જમાઈ તથા પાલક થતા હતા તેમના ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૫ મા મરણ બાદ તેમના કાવાને માટે શેઠ શોરાબજી માણેકજી શેઠના સાથે અતરેના "મેયર" તથા તે પછી "રીકારડર" ની કોરટમાં કજીયો લડતા હતા, કે જે (૨૦ તો ૩૦) વર્ષ પુરો થયો હતો. એવણના દીકરા શેઠ રૂસતમજી મરહુમ શેઠ દાદાભાઈના જમાઈ તથા પાલક થવાથી તેવણ ઉમરે પુગે ત્યા લગણ તેવણનો સઘળો વહીવટ એવણે ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૪ થી મેએ.

આજ દીને મજગામની ગોદીમા અતરેના જાણીના વ્યાપારીઓ મીશીઅરસ થોમસ વીકરડ, અને હોરમજજી ધનજી પટેલને માટે બંધાયલુ ૯૦૦ ટનનુ એક વાહણ નામે "સર ચારલસ માલકમ" ને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ ડકા ઉપર દેસી તથા યુરોપીઅનોની એક મોટી ઠઠ મળી હતી, તેઓની વચ્ચે શાબાસીના પોકાર સાથે તે ઉતારવામા આવ્યુ હતુ, અને તેના સુકાન ઉપર લેડી માલકમે ચ પીનની એક બાટલી ફોડી હતી. એ વાહાણ વડા માસ્તર બીલ્ડર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ અને તેમના આસીસટંટ શેઠ અરદેસર રતનજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠળ બંધાયુ હતુ, કે જેમને સર ચારલસ માલકમે પોતાને હાથે ચાલો હોગાડી હતી.[૩]

તા૦ ૨૩ મી મેએ
રોજ ૨૪ માહ ૯ (કે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી

મરણ—દાદાભાઈ જીવાજી ગાંધી[૪]—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધીના વડા દીકરા. એવણ અતરેના બારામા આવતા ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના વાહણોના દુબાશનુ કામ કરતા હતા એ પછી ચીન ખાતેનો વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો.

૧ એકવાર એવણ તથા શેઠ જાહાંગીરજી કાવસજી પટેલ વાહણ "ફરેંડશીપ" મા બેશી ચીનથી અતરે આવતાં દરીયામા મોટુ તોફાન થઈ આવ્યાથી ડુબી જતા જતા બચી ગયા હતા

૨ મુંબઈના શમાચાર, ૧૩ મી આપરેલ ૧૮૨૯. એ દરેમેહરના દરવાજ ઉપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે.—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે
"આએ જગોએ અસલમા આતશદાદગાહ ઇસવી
"સને ૧૭૮૦ ની આગમજ બેહેસતનશીન કાવસજી
"તથા દોરાબજી રૂસતમજી પટેલે બંધાવી હતી તીઆ
"નવેસરથી આતશઆદરાનની દરેમેહેર પારસી રૂસત-
"મજી કાવસજી પટેલે પોતાના બાવા મરહુમ કાવસજી
"રૂસતમજી પટેલની નઈએતે શ્રી થાણા ગામમા રોજ ૯
"મો માહ ૭ મો શેહનશાહી માહા ૮ મો કદમી
"સને ૧૧૯૮ ઇઅજદજરદી, તા૦ ૮ મી આપરેલ સને
"૧૮૨૯ ઇસવી ને વાર બુધેને દીને પરકાવીછે"

એ દરેમેહર પરકવાના જશનમા શામેલ થવાને મુંબઈ તથા તેને લગતાં સઘળા ગામોના જરથોસ્તીઓને શેઠ રૂસતમજી પટેલે તા૦ ૨૩ મી મારચ ૧૮૨૯ ના મુંબઈના શમાચારમા જાહેર ખબર આપી નોતરૂ દીધુ હતુ એ વેળાએ થાણામા થયલી રચનાનો હેવાલ એક નજરે જોનાર જરથોસ્તીએ તા૦ ૧૩ મી આપરેલ ૧૮૨૯ નાં શમાચારમા લખી મોકલ્યો હતો, તેમા લખેછે કે "તે વેળાએ શેવકે જે મીજલશ તથા જશન તથા રામશની જોઈ તેથી શેવકના દીલ ઉપર ઘણીએક ખુશી હાશેલ થાઈ કાજે શેવકે બીજી દરેમેહેરો શ્રી મુંબઈમા ઇજાતા તથા આદરીઆન શાહેબને પરકતા જોએઆછે તે કરતાંને દરાગણે જીઆદે રામશની જોઆમો આવી અને મજલેશ પણ ઘણીજ મોટી થાઈ હતી અને પારશીના ફીરકાના ઘણાએક નામીઆ લોકો પણ તે મજલેશમો હાજર હતા તેથી એ શેવકે પીચારીઉ જે આએ રામશની શેહેરના કરતાને જીઆદે નજર આવેછે તેનો શબબ એજ જે દેશમો હેવી જગો નહી હોએ ને કોઈ બનાવે તાહા હેવી રામશની શાએઆ બનાએ રેહ નહી"

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી મેએ ૧૮૨૯

૪ શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ ગાંધીના બાવા એવણના બાવા શેઠ જીવાજી દાદજી ગાંધી પોતાના ભાઈઓ માણેકજી તથા મોદાભાઈની સાથે મલી પોતાનો બાપીકો કરીયાણાનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા

તા૦ ૨૪ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી ફરદુનજી મોધારામના[१]—ઉમર વર્ષ ૩૨) શેઠ ફરદુનજી મનચેરજી મોધારામના વડા દીકરા. એવણ પોતાના ફુઆ શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીની પેહડીપર હતા, અને તેમની સાથે બે વાર ચીનની સફરે પણ જઇ આવ્યા હતા.

તા૦ ૨૩ મી આગસટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૧૯૮ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબશાહ દાદાભાઈ લામના[२]—ઉમર વર્ષ ૩૩) શેઠ દાદાભાઇ જીજીભાઈ લામના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના હાથ હેઠળ અતરેની જાણીતી સર રાજર ડી. ફારીઆની વ્યાપારી પેહડીમા દલાલી કરતા હતા. "એ મરનાર ઘણોજ ચવરપ અને શેખાંણો અને આતુર હતો."[३]

તા૦ ૧૪ મી અકટોબર.

મુંબઈની ગોદીમાં અગનીના ચાચાનુ પેહલવેહલું વાહણુ "હયુ લીંડસે" નામનુ આજે વર્ષમા બંધાયું હતું. તેને પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ આજદીને બપોરના કરવામા આવી હતી; મરીન ખાતાના કપટાન વીલસનની બાણુએ પોતાને હાથે બાટલી ફોડી તે વાહણને મજકૂર નામ આપ્યુ હતુ. તે બાદ માશીર્સ રોમરે વડા તથા બીજા માસટર બીલડર (શેઠો નવરોજજી જમશેદજી અને બમનજી રૂસતમજી વાડીઆ) ને શાલો ઓઢાડી હતી, અને સર ચારલસ માલકમે આ નવ કામમા તેમની ફતેહને માટે તેમને મુબારકબાદી આપી હતી.[४]

તા૦ ૧૬ મી અકટોબર.

આજદીને અતરેની સુપ્રીમ કોરટમાં અપરાવીઓની છાડણ કરનારી શેશનમા જાન પાવર નામના એક યુરોપ્યન સોલજરને ગઈ તા૦ ૬ થી સપટેમબરને દીને બજારગેટના રસ્તા ઉપર છાકો થઇ સુખ્યાજી નવરોજજી નામના મુંબઈના શમાચારમા ઉઘરાણી કરનાર એક બુઢા પારસીને પોતાની "બેયોનેટ" ભોકી મારી નાખવાના વાકસર ઉભો કીધો હતો. ચીફ જસટીસે મત આપ્યું કે ઉપલા ખુનીના ઘાહથી એ પારસીનું મરણ નીપજ્યુ તે માટેની તપાસ કોઈ યુરોપ્યન ડાકટર પાસે કરાવી નહિ, તથા તેની ઉપર કોરોનરની જુરી પણ બરાઈ નહિ અને કોરોનરને એ વાત માલમ પડે તે આગમજ તેને રવાનને દોખમે ચહાવ્યુ હતું. આ ઉપરથી જુરીએ તેને છોડી મેલ્યો હતો.[५]

તા૦ ૨૬ મી અકટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાતનાં ફંડનો તા૦ ૨૬ મી અકટોબર ૧૮૨૭ થીતે તા૦ ૭ મી નવેમબર ૧૮૨૮ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈનાં શમાચાર" મ તગસટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે, તેમાથી જોવામ આવેછે કે ઉપલા હીસાબની બાકીના ૩૯૨૬૦૧॥૬॥ ઉપરાંત આખે આખાં વર્ષમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂપીઆ ૭૯૮૧॥૨॥॥ ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૫૯૮૮) થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસટીઓના હસતકમા સઘળા મળી રૂ૬૪૫૯૫)૧૭ બાકી હતા.

કની મદદ નજર તથા તેમા આપેલા થોડાક છાપેલા નમુનાની એક નકલ એવણ સાહેબના જોવામા એક જાણીતા પારસી ગ્રહસથની મારફતે આવી, અને તેમાં મરહુમ શેઠ શોરાબજી પેશતનજી પાટક વીશે તેવણ તે વખતે એક સરશ ઇંગ્રેજી લખનાર હતા એવુ અજાણે લખેલુ જાણી તુરત પેલા ગ્રહસથને પોતે શાહેદત આપી કે "હુ પોતે જ્યારે પેહલવેહલો રીમીંગટન કરારસડની કંપનીમા એક "આપરેનટીસ" તરીકે રહેલો હતો તીઆરે મેહૂમતી શોરાબજી પાટક ઈલોરાના ગોરાઓ જોવાને ગયા હતા, ત્યાથી તેઓએ મારી ઉપર તે ગોરાઓના બયાનનુ એક કાગળ ઇંગ્રેજીમા લખ્યુ હતુ. તે કાગળ મે મારા સીનોરને દેખાડવાથી તે ઘણો તાજુબ થયો હતો કે એક નેટીવ આવું સરશ ઇંગ્રેજી લખેછે, અને તેણે તે કાગળ મારી પાસેથી લેઇને નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમને દેખાડવો, કે જે પણ તે વાચી ઘણો અજબ થયા હતા."

એ ઉપરાંત તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૮૨૯ ના "બોમબે કુરીઅર" મા એવણના મરણની નોંધ લેતાં લખેછે કે:—

"The deceased was one of the most perfect masters of the English language amongst the Parsee caste."

१ એવણના બાવા શેઠ ફરદુનજી મનચેરજી મોદારામના તે અતરેવાલા જાણીતા શેઠ રૂસતમજી મનચેરજી બંગાલી (મેતકી) ના ભાઇ હતા તેમના બીજા દીકરા શેઠ શોરાબજી ફરદુનજી ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૦ માં જયાંરથી અતરેની મુંબાઈ પેક સ્થાપી તેજ વખતથી તેમા વડા સરારના ઓરધા ઊપર હતા, અને નાધલા દીકરા શેઠ બહમનજી ફરદુનજી મરસુદાણ ધધો કરતા હતા.

२ શેઠ જીજીભાઇ બજીરજી લામના કાકા તથા શેઠ નાનાભાઇ મેહરાબજી જીજીભાઇના બનાવા.

३ મુંબઇના શમાચાર, તા૦ ૩૧ મી આગસટ ૧૮૨૯.

४ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૨૯

५ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૦ મી અકટોબર ૧૮૨૯.

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર.[1]

રોજ ૩૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી મેહરવાનજી વખારીઆ[1]—ઉમર વર્ષ ૫૧) સુરતવાલા શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી વખારીઆના દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ થી સુરતના ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીના વ્યાપાર ખાતામા પોતાના બાપની જગોપર કપડની તપાસ કરનાર તથા વેચનાર અમલદાર ઠરયા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ મા એ ખાતુ કાઢી નાખવાથી એમને સરકારી નોકરી છોડવી પડી હતી એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમની જગોએ સુરતની પારસી પંચાતના અકાબર ઠરયા હતા.

તા૦ ૯ મી નવેમબર.

રોજ ૯ માહા ૩ (ક૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી બેહરામજી લશકરી—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ બેહરામજી ફરદુનજી લશકરીના બીજા દીકરા. એવણ નાહનપણથી પોતાના મામા શેઠ દોરાબજી બેહરામજી બંગાલી સાથે વ્યાપારને માટે કલકતા તરફ ગેહલા હતા, અને ત્યાથી થોડીક પુંજી એકઠી કરી અતરે અબ્યા હતા. એ બાદ એકાતપણે જીંદગી ગુજારવા માટે દમણ તરફ જઈ રહયા હતા, અને ત્યા પોતાના એકપુતર દીકરા શેઠ પેશતનજીના મરણથી તેમની તઈએતે એક દોખમુ બંધાવવા માંડયું, પણ તે તૈયાર થાય તેટલામા એવણ ત્યાજ મરણ પામ્યા હતા એ પછી તે દોખમુ તૈયાર થવાથી એવણની વીધવા બાઈ માણેકબાઈએ તા૦ ૧૨ મી મેએ ૧૮૩૧ ને દીને તે પરઠાવ્યુ હતુ

તા૦ ૧૦ મી નવેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી રૂસતમજી કાદાવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ સુરતના વતની હતા, અને પ્રથમમા ઈસ્ટ ઇન્ડીઆ કંપનીવાલા મી૦ ગબ્બર હેનસાની નોકરીમા હતા, જેથી "હેનસાના મેહરવાનજી" ને નામે ઓળખાતા હતા એ બાદ સર જાન માલકમ સાથે એવણ નોકરીએ પેરૂશયેહના ઈરાન ગયા હતા ત્યા તેહરાન પુગા પછી મી૦ માલકમ પાસેથી ત્રણ માસની રજા લઈ યજદ ખાતે કરવાને ગયા, અને ત્યાના દસતુર મરજબાનને ત્યા ઉતારો લઈ ત્યાના ઈરાની જરથોશતીઓને લગતી કેટલીક તપસીલ મેલવી હતી એ બાદ મુબઈ આવી હિયાના અકાબરોને પોતે ઈરાનમા જોએલી સરવે હકીકતોથી વાકેફ કીધા હતા. ઈરાનથી અતરે આવ્યા પછી એવણને મી૦ માલકમની ભલામણ ઉપરથી "મેસ એજંટ" નુ કામ મલ્યુ હતુ, અને દખણમા તથા ખેડા અને અમદાવાદ ખાતે ગયલી રીજમેંટોની સાથે એવણ તે કામપર ગયા હતા છેલા મથકપર બીમાર પડવાથી એવણ ભરૂચ તબીયત સુધારવાને ગયા હતા, પણ ત્યાજ એમનુ મરણ નીપજ્યુ હતુ.

તા૦ ૨૨ મી ડીસેમબર

આજ દીને મુંબઈના નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમે સુરત ખાતે એક જાહેર અને દબદબાવાલી દરબાર ભરી ત્યાના કોટવાલ તથા નેટીવ એજંટ ખાન સાહેબ અરદેશર ધનજીશાહને તેમની ઉપયોગી નોકરીઓને માટે સરકાર તરફથી એક કીમતી ખેલાત તથા "બાહાદૂર" નો ખેતાબ અને સોનેરી સાજ સાથનો એક ઘોડો તથા રૂ૩૦૦૦) ની વાર્ષિક પેદાયશવાલા ચાર ગામો[3] બેટ આપ્યા હતા, તથા એક સોનાનો ચાદ એમને માટે તૈયાર થએથી મોકલવાને જણાવ્યુ હતુ આ વેળાએ સુરત તથા તેની આજુ બાજુના ગામોના વીશ હજારથી વધારે લોકો પોતાના આએ દેશહિતકારી શેહરીને નામદાર ગવરનરને હાથે અપાતુ માન જોવાને એકઠા મલીઆ હતા. આ પ્રસંગે શેઠ અરદેશરના મોટા માનને ખાતર સરકારના હુકમથી અંગરેજી લશકરની પલટણો જેનરલ હેલમેનની સરદારી હેઠલ ત્યા હાજર થઈ હતી, અને પાયદલની એક ટુકડી પોતાના લશકરી વાજા સાથે શેઠ અરદેશરને તેમના મકાન ઉપર બા આબરૂ સાથે વદાએ કરી આવી હતી[4]

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

આજ દીને મુંબઈના મુખ્ય હિંદુ, પારસી અને મુસલમાન રેહેવાસીઓએ ઈસનાડ ખાતે સર જાન માલકમ

---

૧ શેઠો દાદાભાઈ તથા એદલજી માણેકજી વખારીઆના બાવા

૨ કરાચીવાલા શેઠ બેહરામજી મેહરવાનજી કાદાવાલાના બાવા, તથા અતરેવાલા શેઠ પાલણજી પેશતનજી ડાકતરના બાપના કાકા બીડીનગરના પારસીઓથી વસાવેલા કાદાવાલા મોહલાનુ નામ એવણના સઘલા કુટુંબીઓ ત્યા વસવાથી કરી પડયુ હતુ

૩ ચોરાશી પરગણાને લગતા બે ગામો મોજે ભેસતાન અને શોનારી, તથા ચીકલી પરગણાના બે ગામો કમનાડ અને બીરીઆચ

૪ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબર ૧૮૨૯, તથા ડાનરેબલ ડોશાભાઈ ફરામજી કરાકાવાલાનુ પારસીઓની તવારીખ, ધર્મ, રીતભાત, વગેરેનુ ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૮ મા લંડન ખાતે છાપેલુ પુસ્તક સફે ૧૬૦

ફારબસ, એશેનિઝની મારફતે "હાઉસ ઑફ કામનસ" જોગ એક અરજી મોકલી હતી, અને તેમાં નીચલી ત્રણ માગણી કીધી હતી.—

૧—હિંદુસ્થાનના દેશીઓને નામદાર બ્રીતિષ સરકારે જયારે પીટી જુરીમા બેસવાનો હક આપ્યોછે, ત્યારે હવે ઈનસાફનુ કામ વધારે સરલ થવાને તેમને ગ્રાંડ જુરીમા બેસવાનો પણ હક આપવો, શબબ પીટી જુરીમા બેશી તેઓએ પોતાની વફાદારી તથા અપક્ષપાતપણા વિષે સત્તાવાલાઓની ખાતરી કરી આપીછે.

૨—તેઓને "જશટીસ ઑફ ધી પીસ" ઈઆને સુલેહના અમનદારનુ માન આપવુ, કેમકે ઈનસાફની અદાલતોમા જુરીમા બેશવાથી તેઓ એ માનને પણ લાયકના ઠરેછે.

૩—માહેલાં પ્રતિમા ઈનસાફ ચલાવવાની રીત જે ઘણી ખામી ભરેલીછે તેમા સુધારો કરવો. શબબ ત્યાંના સત્તાવાલાઓની આપખુદીને લીવે વાર વાર ત્યાની રૈયતના જાન, માલ તથા આબરૂ હંમેશા ધાસ્તીમા રહેછે.

આ અરજીપર ૪૦ હિંદુ, ૫ મુશલમાન અને નીચના પારસીઓની શહીઓ હતી.[૧]

શેઠો ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જાહાંગીરજી નશરવાંનજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ, અરદેશર હોરમજજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, માણેકજી લીમજી બનાજી, મેહરવાંનજી બહમનજી, શોરાબજી એદલજી મેજરના, ડોશાભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ, પેશતનજી કાવશજી શેઠના, હીરજીભાઈ નરશરવાનજી પટેલ, મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, રૂસતમજી હોરમજજી વાડીઆ, ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, પેશતનજી ફરામજી કાવશજી, જાહાંગીરજી ફરામજી કાવશજી, માણેકજી મેહરવાનજી શેઠના, ખરશેદજી હોરમજજી મેહરજી, મેહરજી હોરમજજી મેહરજી, બેહરામજી કાવશજી બનાજી, મનચેરજી ફરદુનજી વજીફદાર, જાહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, મેહરવાનજી માણેકજી મેહતા, મનચેરજી ધનજીભાઈ રેડીમની, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, ફરામજી પેશતનજી પારેક, ખરશેદજી માણેકજી સગાફ, હોરમજજી કુવરજી મોદી, જાહાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ, બરજોરજી રૂસતમજી મોદી, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, હોરમજજી ધનજી પટેલ, નાનાભાઈ ફરામજી દાવર, પેશતનજી ભીખાજી પાંડે, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, દાદાભાઈ નવરોજજી બંગાલી, મેહરવાનજી ભીખાજી, મનચેરજી ખરશેદજી, જીજીભાઈ રતનજી સુરા, નાનાભાઈ બહમનજી, હોરમજજી પેશતનજી બાટલીવાલા, નશરવાનજી અને રતનજી (ખરશેદજી ડેરાવાલા), શોરાબજી ફરામજી વાડીઆ.

આએ વર્ષમાં સુરતની પાસેના અરાજણ ગામમાં લોકોને પાણીની શગવડ કરી આપવાને મુબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ત્રણ કુવા નીચે પ્રમાણે બંધાવી આપ્યા હતા —

કુવો એક મોટો આભારા સાથનો બે કોશ ફરે તેવડો ખારી આગલ પારસીવાડને નાકે

કુવો બીજો મોટો સરકારી મોહલામા પેશતન બમનીનાં ઘેરની પડોશમા.

કુઈ એક ઢેડવારામા ઢેડાઓને સારૂ.[૨]

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦.

આએ વર્ષના "બોમ્બે ગેઝેટ" માથી નીકલેલા ૪ થેજી કાલેનડરમા[૩] મલી બીના આગલા કાલેનડર પ્રમાણેજછે, ફકત પારસી બ્યાપારીઓની ટીપમા "ખરશેદજી અને જાહાંગીરજી અરદેશર" ને બદલે "ખરશેદજી અરદેશરની કંપની" નુ નામછે.

તા૦ ૩ જી જાનેવારી.

રોજ ૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેના માડવી ગામમા ત્યાના જરથોસ્તીઓ તથા મુબઈ અને સુરતની અંજુમનના ઉધરાતથી એક દોખમુ બંધાવી પરઠાવ્યામા આવ્યુ હતુ.[૪]

---

૧ આ અરજીની ઈંગલાંડ મધે પારલામેંટના મેમબરોમા વેહચવાને છાપેની એક નકલ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ પાસેથી અમોને મલી હતી.

૨ આ ત્રણે કુવાઓપર કરસી તખ્તી મારેલી નથી. તેમને બંધાયાનુ ઊપજુ શાલ ત્યાના જઈફ લોકોથી તેહકીક કરી ગોદાવરા પધકવાલા આ૦ નાનાભાઈ ભીખાજીએ મેલવી આપ્યુ છે

૩ The Bombay Register and Directory for 1830. Bombay, printed and published for the Proprietors by Thomas Bisby

૪ આ દોખમાની સામેની શગડી ઊપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી કોતરેલીછે —

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે.
" શ્રી બેહદાતાના બેહુ જાહાનનો પેદાનો કરનારના
" નામે કરી માજદીઅશની દીનનો પેગાંબર જરથોશતના
" ફરમાન મુજબ શેહેર માડવી મધે શ્રી સુરતના તથા
" શ્રી મુબઈની અંજુમન મલી ઉઘરાતથી દખમુ બંધાવેલુ—તેનો તાણો પુરાવો રોજ ૧ માહા ૫ કદમી ને

તા૦ ૭ મી જાનેવારી.

રોજ ૮ માહ ૫ (કો૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી કાલાભાઈ વકીલ—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ સુરત મધે ત્યાની અદાલતમા વકીલાતનુ કામ કરતા હતા, તથા જાતે ઘણા શ્રમન હોવાથી તે ધંધામાં એક મોટી પૂજી મેળવી હતી એવણે પોતાને ખરચે સુરત મધે કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહરામ બનાવી તે તા૦ ૫ મી ડીસેમબર ૧૮૨૩ ને દીને પરણાવ્યા હતા. સુરત મધે એવણ સર્વે જાતના લોકોમા પહેલા વકીલ હતા

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી.

રોજ ૨૨ માહ ૪ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની—ઉમર વર્ષ ૩૫) શેઠ સોરાબજી મનચેરજી રેડીમનીના નાહના દીકરા. એવણ તે વખતે પારસીઓમા ઉંચી દરજ્જેની કેળવણી પામેલા હતા.[2] પોતાનો વ્યાપાર એવણે ટુકમાજ ગએલો હતો, તથા તે માટે "બોમબે કાસ્ટલ" નામનુ એક વાહણ ખરીદ કીધુ હતુ. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ મા મુલ્લા ફીરોજજીની દસાતીર કેતાબ વિષે ઘણા ઈંગ્રેજો જયારે શક બતાવી તે ખોટી પાડવા નીકલ્યા, ત્યારે એવણ તે સઘળી તકરારોના ઇંગ્રેજી ભાષામા મુલ્લા ફીરોજજીને બાહોશીથી રદ જવાબ લખી આપતા હતા, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬—૨૭ ની કબીસાની તકરારની વેળાએ શેહનશાહીઓ તરફથી ઇંગ્રેજી પત્રોમા એવણ લખાણ કરતા હતા.

તા૦ ૮ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૦ માહ ૬ (કો૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—દીનશાહજી કાવશજી ગાંધી[2]—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ કાવશજી હીરજી ગાંધીના દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈને ત્યા ઇંગ્રેજી લખનાર તરીકે હતા, તથા પારસીઓ તેમજ પરભુઓને ઇંગ્રેજી ભાષા શીખવતા હતા. પછવાડેથી કમીસરીએટ ખાતામા પોતાના જમાઈ શેઠ હોરમજજી કુવરજી મોદીની મારફતમા કંત્રાકટો લેતા હતા.

તા૦ ૧૧ મી ફેબરવારી.

આજ દીને અંતરેના મુખ્ય યુરોપ્યન તથા દેશી આગેવાનોની એક સભા મુંબઈ મધે એક બગાએત અને ખેરાએત મંડળી સ્થાપવા માટે "નેટીવ એજ્યુકેશન સોસાઇટી" ના દીવાનખાનામા મળી હતી. સરનશીનની ખુરશી સર સીડની બેકવીથને આપવામા આવી હતી. આ વેળાએ એવુ ઠેરવ્યુ હતુ કે "મુંબઈ ઈલાકામા બગાએત અને ખેરાએતનો સુધારો કરવા તથા તે કામને ઉત્તેજન આપવા માટે "ધી એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઇટી ઑફ વેસ્ટરન ઇંડીઆ" નામે એક મંડળી સ્થાપવી. આ મંડળીનો વહીવટ ચલાવવા માટે ૧૫ ઇંગ્રેજો, ૨ હિંદુ, અને ૨ પારસી (શેઠો ફરામજી કાવશજી બનાજી અને જમશેદજી જીજીભાઇ) ની એક કમીટી મુકરર કીધી હતી, તથા મેશીઅરસ રીમીંગટન ક્રાફરડની કંપનીને ખજાનચી, અને મી૦ જેમસ વાપેલ તથા શેઠ બરજોરજી જમશેદજી જીજીભાઇને સેક્રેટરીઓ તરીકે નેમ્યા હતા. એ પછી અંતરેની સરકારના ચીફ સેક્રેટરી મી૦ ન્યુનહામે દરખાસ્ત કીધી કે શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી, કે જેઓની પોતાના છાસઠી માહેના ગામોમા ખેતીવાડી અને બાગાએતના કામોમા સુધારો કરવાની કાળજી સર્વને જાણીતી છે, તેઓનુ નામ આએ ખાતાના સરનશીન તરીકે મી૦ ફેરીશની સાથે મુકવુ. એ દરખાસ્ત સર્વેએ એકમતથી પસાર કર્યાબાદ સભા બરખાસ્ત થઈ હતી [3]

" માહ ૪ રશની શને ૧૧૯૮ એજદેજરદીને દીને ઈખ-
" બાનુ કામ પુરૂ થઈ ને રોજ ૧ માહ ૫ દીનનુ કામ
" શરૂ થઈ તે રોજ ૪ ને માહ ૫ કદમી ને માહ ૪
" રશની શને ૧૧૯૯ એજદેજરદીએ એ કામ શરંજામ
" પોહતુ તમામ અંજમનની દોલત શવત ૧૮૮૬
" ના વરખે પોષ શુદ ૯ વાર રવેશ, તારીખ ૩ જાને-
" વારી શને ૧૮૩૦ ઇશવી, તારીખ ૭ મી રજબ શને
" ૧૨૪૫ હીજરીમા શી"

એ દેખનુ પરણાવાના જશનમા શામેલ થવાને તેના બાનીઓએ મુંબઈની પંચાતના અગ્રેસરોની મારફતે તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૨૯ ના શમાચારમા જાહેર રીતે સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી

૧ આ માટે એવણના મરણની નોંધ લેતી વખતે તે વેળાના "બોમ્બે કુરીઅર" મા લખેછે કે.—

"Keikusroo Sorabjee was one of the very few Native gentlemen on this side of India who thirsted after literature His acquuintance with the English language was by no means confined, and the activity and research which he invariably mmifested when questions were agitated having reference to the religion and ancient customs of the Parsees were as remarkable as they were honorable to his feelings and understanding

[*Bombay Courier, 16th January 1830*]

૨ શેઠ કાવશજી હોરમજજી ગાંધીભાઇના બપાવા

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૩૦,

તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી.

આજ દીને ભરુચ મધે મકબારી દરવાજા આગળ સરકારી બાગમાં ગીઝમીરના પરદેશી સિપાહીઓ તથા પારસીઓ વચ્ચે એક મોટો જઘડો થયો હતો, જેમાં ૧૧ પારસીઓને ઘણુ સખત વાગ્યુ હતું, તથા ૩ જણા મરવતોલ હાલતમાં હતા, જેઓને મલાવાવાળાઓ તરફથી એક જુદા ઘરમાં રાખી યુરોપીઅન ડાક્તર પાસે તેમની માવજત કરાવવામાં આવી હતી. આ વેળાએ હોલીના દિવસો નજદીક હોવાથી સરકારે ત્યાં લશકર, વગેરેનો સારો બંદોબસ્ત રખાવ્યો હતો.[1]

તા૦ ૨૪ મી ફેબરવારી

રોજ ૨૬ માહા ૫ (ગે૦) ૧૧૯૯ યઝદજરદી.

આજ દીને મુંબઈવાળા શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆએ પોતાના ભાઈ મરહુમ શેઠ નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆની નઇમેતે દીવ મધે આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી.[2]

તા૦ ૧ લી મારચ.

આજ દીને શેઠ મેહરવાનજી રુસતમજી દારુખાનાવાલાએ છાસટીમાં પોતાને સરકાર તરફથી મળેલા ગામો વેઆર અને શુશુગામ, તરફ આશરે છેલ્લાં બે વર્ષમાં તેઓએ ખેતીવાડી તથા બાગાએત સબબી કરેલા સુધારાઓ દેખાડવાને, તથા તે સુધારેલી જગાને નવું નામ આપવાને, પોતાના કેટલાક યુરોપીઅન મિત્રોને ત્યાં એક મેજવાનીમાં બોલાવ્યા હતા. આ તરફ બે વર્ષમાં શેઠ મેહરવાનજીએ કીધેલા તરેહવાર સુધારાઓ, તેઓએ ખોદાવેલા કુવા તલાવો તથા પાણીની નેહરો, ૩, લાખ ફળ, લાગ, સેગુન, વગેરેની રોપણીઓ ઇત્યાદિ જોઈ સધળાઓ ઘણા ખુશી થયા હતા, અને તે જગોનુ નામ "મેડિન" કરી રખ્યુ હતુ. ત્યાં શેઠ મેહરવાનજીએ બનાવેલા નવા બંગલામાં સધળાઓ આખુ વર્ષ એક દિવસ રહયા હતા.[3]

તા૦ ૨૬ મી મારચ.

રોજ ૨૬ માહ ૭ (કદ) ૧૧૯૯ યઝદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર દોખમાઓની સામે એક મોટી પથ્થરની શગડી મતરેવાલા શેઠો હોરમજજી અને માણેકજી દાદાભાઈ વાહેરે પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ કાવસજી વાહેરની નઇમેતે બંધાવી પરકાવી હતી. આ વેળાએ ત્યાં થયલી જશનની ક્રિઆમાં જરથોસ્તીઓની એક મોટી ઠઠ મળી હતી. તે ક્રિઆ પુરી થયા બાદ મજકુર શેઠો તરફથી એક અંજુમન પત્ર વંચાવવામાં આવ્યો હતો, તેમાં એ શગડી બાંધવા માટે પંચાતના સાહેબોએ પોતાને હસ્તકની જમીનમાંથી થોડીક જગા તથા શેઠ ખરશેદજી આરદેશર દાદીશેઠે પોતાના માતાજી બાઈ બચુબાઈના ડુંગરમાથી થોડીક જગા ધરમખાતે આપી હતી; તેમજ શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ તથા મરહુમ શેઠ હીરજી જીવણજી રેડીમનીની બેટી બાઈ મુનાબાઈએ પોતાની વાડીની દેવાલો ભાજી એ શગડીના બાંધકામને માટે કુવા તથા તલાવોનુ પાણી લેવા દીધુ, તથા એને લગતો સામાણ અને ગાડીઓ જનાને પોતાના ગાડા તથા છાપરા ભાજીને રસ્તો આપ્યો તે માટે એ સર્વ સાહેબોનો ઉપકાર માનયો હતો, તથા એ શગડી પંચાતના તાબેદારીઓને સ્વાધીન કીધી હતી. એ પછી એજ દીને બપોરના એ શેઠો તરફથી ડોર માહેલી મરહુમ માણેકજી શેઠવાળી વાડીમાં નેઆતનુ જમન કીધું હતું, ત્યાં જમવાને સર્વે અંજુમન ગયુ હતુ.[4]

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૮ મી મારચ ૧૮૩૦

[2] આ દરેમેહરની કરસી તરીકે જાણેવી નથી, પણ તેના પરદાધાનો ઊંચો દાદાડોવાર મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના ગેરેટરી મરહુમ શેઠ પેશતનજી માણેકજી બપેજ્યોવાળાની એક ખાનગી નોંધબુક ઊપરથી અમોને મળ્યો છે

[3] આ જમેપર પેતી વગેરેને માટે શેઠ મેહરવાનજી એ કીધેલી મેહનતની તારીફમાં તે વેળાના "બોમ્બે કુરીઅર" માં ઊતરી મેજવાનીની નોંધ કરતાં નીચે મુજબના વિચારો જણાવ્યા હતા:—

"The estate offers the most satisfactory proofs of the capability of the soil of Salsette when in the hands of enterprising capitalists like Merwanjee Rustomjee to undergo successfully that system of agriculture and management which will, by the introduction of superior production, at once insure the proprietors most advantageous returns, and confirm the policy which has induced Government to encourage and assist such intelligent and liberal minded individuals.

"The greater part of Merwanjee's farm near Chem-boor has only been twenty two months under cultivation and when the number of tanks, wells, and [illegible] are constructed and in progress together with the various descriptions of new produce introduced in so short a period, are considered, its present appearance [illegible] the greatest possible credit to its respectable owner, who has expended large sums in bringing it to its present state." [Bombay Courier, 13th March 1830]

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૯ મી મારચ ૧૮૩૦

એ શગડીમાં નીચલી તરીકે એક પોહ્ળો પથ્થરપર કોતરી રીતે —

"બનાએ ઇઝ્અદે મેહરબાન

"મેહુદાની દાદાભાઈ કાવસજી સાહેબના ઊંડમણને

"ઇને એવજના ઊંકરવોએ તે મેહુદાની રવાનના

તા० ૨૭ મી માર્ચ.

રોજ ૨૭ માહ ૬ (યેં०) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

ઉદવાડાના પુરાતન આતશબેહરામ સાહેબની ઇમારત ઘણી જુની થવાથી તે જગાપર એક નવી મોટી ઇમારત (હાલની) મુંબઈવાલા શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆએ પોતાના મરહુમ મુરબ્બી શેઠ પેશતનજી બહમનજી વાડીઆની નઇમેતે બંધાવી હતી. તે ઇમારત પરઠવા તથા તેમા ઉપલા પુરાતન આતશ બેહરામને તખ્તનશીન કરવાનું જશન આજ દીને ઉદવાડામાં થયું હતું. આ વેળાએ મુંબઈથી તે ભરૂચ સુધીના ગામોમાંથી જરથોસ્તીઓની એક મોટી સંખ્યા હાજર થઈ હતી, તથા મુંબઈથી મજકુર શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી અને બીજા ઘણાક ગૃહસ્થો તે ક્રિઆમા શામેલ થયા હતા. જશનનું કામ પુરૂ થયા બાદ મજકૂર શેઠો તરફથી આખા ગામમા ગરીબોને રૂપાનાણું વેહચવામા આવ્યું હતું, તથા નેઆતનું જમન જમાડી સર્વેને વદાય કીધા હતાં. ઉદવાડામા એ દીને આખો દિવસ લોકોએ ખુબી ખુર્રમીમા ગુજાર્યો હતો.[1]

" શવાનને વાશને તદરોશતી પહાવી હતી જે શ્રી મુંબ
" ઇના દોખમાના ડુંગર ઉપર સગડી એક બેહશતીની
" નઇએને બનાવીશુ તે કારણશર બાજદીઅશની
" દીનના અનજુમનના શાહેબોને અરજ કીધાથી એ
" જગા બતલાવી તેથી શેઠ દાદીભાઇ નશરવાનજીના
" ડુંગર ઉપરની થોડી જમીન તથા થોડી પારશીની અ
" નજુમનના ડુંગરની જમીન લઇને મેળવીને આએ
" શગડીનુ કામ જરતોશતી લોકોની અનજુમનને વાશતે
" શરૂ કીધું તે રોજ ૨૬ મે આશતાદ માહા ૭ મે મેહેર
" મહીનો કદમી શને ૧૧૯૯ ઇઅજદજરદી કદમી, શવંત
" ૧૮૮૬ ના વરખે ચઇતર શુદ ૨ ને વાર શુકરે, તારીખ
" ૨૬ મી માર્ચ શને ૧૮૩૦ ઇશવીને દીને તમામ
" થાજી ને એ દીનેથી એ શગડીની એમારત જરતોશતી
" દોનાની અનજુમનને હવાલે આપીછે "

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા० ૧૨ મી આપરેલ ૧૮૩૦

આ મેળાવડાનો અહેવાલ શેઠો દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆની પેઢીના વડા કારભારી મરહુમ શેઠ ખરશેદજી દોરાબજી બંગાલીએ ઇંગ્રેજી ભાષામા એક નોંધબુકમા લખેલો અમારા વાંચવામા આવ્યોછે, તેમા લખેછે કે એ ઇમારત બંધાવવા પાછળ રૂ૧૬૦૦૦) નો ખરચ થયો હતો, તથા તે બાંધવાનું ઉપરીપણું શેઠો કુંવરજી દાદાભાઈ અને ફકીરજી કાવશજી મીસતરીએ કીધુ હતુ. કે જેમને જશનની બીજ઼સથમા શાલો હોરાડવામા આવી હતી જશનની ક્રિઆ ઉદવાડેવાળા દસ્તૂર દારાબજી મેહેરાબજીએ કીધી હતી.

તા० ૩૦ મી માર્ચ.

આજ દીને સુરતની પાસેના શીંગણપોર ગામમા રતનજી નામના એક પારસીએ એક જબરો વાઘ કોહાડાની વડે કેટલાક કોલીઓની મદદથી માર્યો હતો.[2]

તા० ૧૭ મી આપરેલ

મી० જેમસ ટેલર નામના એક ઇંગ્રેજ ગૃહસ્થે મુંબઈ તથા ઇંગ્લાંડ વચ્ચે વખતે વખત અગબોટના સાધનથી "સ્ટીમરો" ફેરવવાને લગતી એક મદેહ નજર કાઢી હતી, તે ઉપર વિચાર કરવાને આજ દીને અત્રેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી રેહવાશીઓની એક જાહેર સભા "નેટીવ એડ્યુકેશન શોસાઇટી" ના દીવાનખાનામા મળી હતી. ચેરમનીની ખુરશી મી० કાફરડે લીધી હતી. આ વેળાએ ઘણાક યુરોપીયન ગૃહસ્થોએ ભાષણ કરી મી० ટેલરની સુચનાને પસંદ કીધી હતી. એ પછી દેશીઓની તરફથી શેઠ જગનાથ શંકરશેઠે ઉભા થઈ જણાવ્યુ કે તેઓ આ કામમાં મી० ટેલરની દીલોજાનથી ફતેહ ઇછેછે, શબબ એથી જેમ ઇંગ્રેજોને તેમજ દેશીઓનેબી ફાએદો થશે. શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ ઉપલા બોલવાને ટેકો આપ્યો, અને આ કામ પાર પડે એવી દોઆ ઇછી.[3]

તા० ૨૮ મી આપરેલ.

રોજ ૨૯ માહ ૭ (યેં०) ૧૧૯૯ યજદજરદી,

આજ દીને ઉદવાડા મધે શેઠ પેશતનજી ખુરશેદજી મોદીએ પોતાના મરહુમ મુરબ્બી પુણાવાળા શેઠ ખુરશેદજી જમશેદજી મોદીની નઇમેતે એક દોખમુ તથા સગડી બનાવી તે પરઠવાનું જશન કરાવ્યુ હતુ.[4]

[2] મુંબઈના શમાચાર, તા० ૫ મી આપરેલ ૧૮૩૦

[3] બોમ્બે ગેઝેટ, તા० ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૩૦

[4] આ દોખમાની સામેની શગડીપર નીચે મુજબની તખ્તી મારેલીછે —

" પાક પરવરદેગારની મદદથી

" રોજ ૧૧ મો ખુરશેદ માહા ૪ મો આદર શને
" ૧૧૯૭ ઇઅજદજરદી—શવંત ૧૮૮૪ ને દને બોદા
" તાલાની બખશેશથી શ્રી ઉદવાડા મધે પાક જરતોશતી
" શેરકાના રવાનો અશોજરોહરોને વાશતે દખમુ અનો-
" શેરવાની શરોશબાન મકાની બેહેદીન ખુરશેદજી જમશે
" દજી શેઠ મોદી પુનાવાળા આશાન રેહેનાર બનમાએતના
" તેવોના રવાનની નઇઅતે તેવોના વારેશ મોદી પેશત
" નજી ખુરશેદજીએ તાજ઼ો કુરાવી કામ જારી કરી તમામ
" તઇઆર કરાવી રોજ ૨૬ માહા ૭ એ ઇજવાનુ કામ
" જારી કરી રોજ ૨૮ મારેશાંદ માહા ૭ મેહેરઇજદ
" શને ૧૧૯૯ ઇઅજદજરદી, શવંત ૧૮૮૬ ના વઇશાખ

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી સોરાબજી પારખ[1]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એ સોરાબજી એદલજી પારખના નાધના દીકરા. એવણ અતરેના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા, તથા પોતાના ભાઈઓ શેઠો માણેકજી તથા એદલજી અને શા૦ તનસીદાસ કાલાભાઈ સાથે રાસમા "માણેકજી તનસીદાસ" ની પેહડીને નામે ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણની પેહડીના "હેલન" અને "કારનવાલ" નામના બે વહાણો હતા.

તા૦ ૧૧ મી મેએ.

મુંબઈની "નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટી" ના સેક્રેટરી કપતાન જારજ જરવીસ પોતાને વતન ઇંગલાંડ સીધારવાના હોવાથી તેમને અતરેના દેશી રેહવાસીઓ તરફથી એક માન પત્ર તથા રૂ૩૦૦૦) ની કીમતની "પીસ ઑફ પ્લેટ" ભેટ આપવાને આજ દીને મુંબઈના દેશી આગેવાનોની એક સભા મલી હતી, જેમા ઘણાક યુરોપીન ગ્રહસ્થો તથા બાનુઓ પણ હાજર થયા હતા. શરૂઆતમા શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ એક ભાષણ કરી કપતાન જરવીસને આપવાનુ માન પત્ર શેઠ અરદેશર હોરમજજી વાડીઆના હાથમાં આપ્યુ, જે તેઓએ મીજલસમા વાચી સંભળાવ્યુ હતુ. તેમા કપતાન જારવીસે દેશીઓના છોકરાઓને કેળવણી આપવા બાબે જે કોશશો તથા તન મનથી મેહેનત કરી હતી તે વિષેની તારીફ કરી તેમનો ઉપકાર માન્યો હતો. એ માનપત્ર પર ૭ હિંદુ, ૧ મુસલમાન, અને નીચના પારસીઓની સહીઓ હતી.[2]

શેઠો બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, જમશેદજી જીજીભાઈ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, હોરમજજી હોરમસજી લશકરી, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, નસરવાનજી વાડીઆ, નસરવાનજી ફરામજી બનાજી, [continues in right column]

તનજી ફરામજી બનાજી, માણેકજી લીમજી બનાજી, ધનજીભાઈ મેહેરામજી, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, નશરવાનજી મનચેરજી કામાજી, પેશતનજી નવરોજજી બનાજી, મુલાં ફીરોજ બીન કાઉસ.

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

આજ દીને અતરેની "નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટી" ની વારષિક સભા તેના દીવાનખાનામા મલી હતી, જે વેળાએ સરનશીનની ખુરશી મુંબઈના ચીફ જસટીસ ધી હાનરેબલ સર જેમસ ડયુઆર લીધી હતી. તે બાદ એ ખાતાના સેક્રેટરી મી૦ આર. સી. મનીએ રીપોર્ટ વાચ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે કમીટીએ ગયા સાલ વર્ષમાં છોકરાઓને શિખવા લાયક જુદાં જુદા પુસ્તકોની સઘળી મલી ૧૩૦૦૦) નકલો છપાવી હતી, તથા નિશાળોમા કેળવણી આપવા લાયકના ૨૫ શિક્ષકો તૈયાર કર્યા હતા. એ રીપોરટ વંચાઈ રહયા બાદ કમીટીનો ઉપકાર માનવાની શેઠ અરદેશર હોરમજજી વાડીઆએ દરખાસત કીધી અને તેને હાનરેબલ મી૦ મલકમ ટેકો આપ્યો હતો. એ ખાતાના માજી સેક્રેટરી કપતાન જારજ જરવીસનો ઉપકાર માનવાની શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ દરખાસત કીધી અને તેને સર જે. પી. ગ્રાંટે ટેકો આપ્યો હતો. તે બાદ શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સરાફે એક નાહનુ ભાષાણ કરી નામદાર સરનશીનનો ઉપકાર માન્યો, અને તે પછી સભા બરખાસત થઈ હતી.[3]

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

રોજ ૨૬ માહ ૮ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી દાદાભાઈ શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૪૯) એ દાદાભાઈ માણેકજી શેઠના જમાઈ તથા પાલક. એવણ એ મેહેરવાનજી ખરશેદજી શેઠના દીકરા હતા, પણ સસરાએ ઉછેરી મોટા કીધાથી તેવણના નામથી ઓળખાતા હતા. એવણને પોતાના સસરાની સઘળી દોલત તથા મીલકત મલવાથી એક મોટી પુંજી ધરાવતા હતા. એવણનો વ્યાપાર ઘણો જુજવી હતો.

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

મુંબઈમા સ્થાપેલી "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઈટી" ની પેહેલવેહલી સભા આજ દીને મલી હતી. તેમા કેટલુક સાધારણ કામકાજ કર્યા

"સંદ ૬ પુરી એ દીને તમામ ૫ ચાતનાં શાહેસ્તા થા" "મીઆનજી કરીને જશન કરીછઈ શહી."

એ દેખાવ પરહવાના જશનમા શામેલ થવાને પેશતનજીએ તા૦ ૨૨ મી મારચ ૧૮૩૦ ને મુંબઈ સમાચારમા એક જાહેર ખબર આપી સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી

[1] શેઠો જમશેદજી, નસરવાનજી તથા મરહુમ શેઠ પેશતનજી અને માણેકજી શાપુરજી પારખના બા[પ].

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી મેએ ૧૮૩૦.

[3] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૯ મી મેએ ૧૮૩૦.

[4] શેઠ ઈજરાજ રૂસતમજી શેઠનાના બાવા, તથા શેઠ રૂસતમજી ડોસાભાઈ શેઠના (બી૦ એક્ષારસીનવાલા) ના બપાવા

બાદ શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ સભાને જાહેર કીધુ કે તેવણ પોતાના છામડી માહેલાં ગામોમા રુઈનો પાક કરવાનો ઇરાદો રાખેછે, અને તે માટે બંગાલા ખાતેથી તેના રોપાઓ, તથા તે રોપી જાણનાર અને તેની દેખરેખ કરનાર એક હુશિયાર માણસ વકીલ તેવણ મંગાવી ચુકાછે. બીજુ એજ ગામોમા તેવણે ૨૦૦) થી વધારે સેતુરના ઝાડો રોપ્યાછે કે જેમાંથી તેવણ જોગવાઈ મલયે રેસમની ઉતપતી કરવાનો ઇરાદો રાખેછે. આ ઉપરથી સભા ઘણી ખુશી થઈ, અને આ નવા અખતરાઓમા તેમની પુર ફતેહ ઇછી.[1]

તા૦ ૫ મી જુન.

મુબઈ મધે જે આંખની ઇસીટાન (ઓપથાલમીક ઇનસ્ટીટ્યુશન) ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા સ્થાપી હતી, તેનો વડો ડાકટર વીલ્યમ જેફરસન પોતાને વતન ઇગ્લાંડ જવાનો હોવાથી તેને આજ દીને અતરેના દેશીઓની તરફથી એક માનપત્ર તથા ૩૦૦) ગીનીની કીમતની "પીસ ઑફ પ્લેટ" એક સભા ભરી ભેટ આપી હતી. આ માનપત્ર પર નીચના પારસીઓની સહીઓ હતી[2] —

શેઠો ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, અરદેસર ફરામજી દાવર, શેરાબજી બેહરામજી બનાજી, જાહાંગીરજી દોરાબજી બનાજી, જાહાંગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, દાદાભાઇ જીજીભાઈ લાલેના, બેહરામજી કાવશજી બનાજી, નાનાભાઈ ફરામજી દાવર, દાદાભાઈ બેહરામજી બનાજી, ફરામજી ભીખાજી પાંડે, રતનજી હોરમજજી કોપર, દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, બરજોરજી નાનાભાઈ દાવર, ફરામજી રતનજી મુસ, હોરમજજી ફરામજી સંતોક, મેહરવાનજી જીવાજી ઢોડી.

તા૦ ૨૨ મી જુન
રોજ ૨૪ માહ ૯ (શે૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—દેશાઈ જામાસપજી ટેહમુલજી—ઉમર વર્ષ ૭૦) નવસારીવાલા પોબીઆ દેશાઈ ટેહમુલજી જીવણજીના વડા દીકરા. એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૮ મા પોતાના બાપના મરણથી તેમને લગતા દેશાઈગીરીનો વહીવટ પોતાના કાકા દેશાઈ ખરજોરજી જીવણજી સાથે મલીને ચલાવ્યો હતો. એ પછી બંને કાકા ભત્રિજાઓને કાંઈ ભાગ લાગને લગતી ભાજગડો નિકલ્યાથી વરોડા ખાતે ગાયકવાડ સરકારની હજુરમા પણ જવુ પડ્યુ હતુ. તે બાદ ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ મા દેશાઈ બરજોરજીના મરણથી એવણે એકલાએ સઘળો વહીવટ ચલાવ્યો હતો.

તા૦ ૫ મી જુલાઈ
રોજ ૭ માહ ૧૧ (ક૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી એદલજી કામાજી[3]—ઉમર વર્ષ ૬૪) શેઠ એદલજી કામાજીના વડા દીકરા. એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ મા પેહલવેહલા શેઠ એદલજી બહમનજી (એદનકાકા) ની સાથે ચીન ગયા હતા. ત્યા વ્યાપાર વનજની ઘણીક માહીતી મેલવી પછી પોતાનો ખાનગી વ્યાપાર તથા આડતનુ કામ ચાલુ કીધુ હતુ, તથા શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆ અને બીજા અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓની આડત કરતા હતા. આ માટે એવણે ત્યાની પુષ્કળ સફરો કીધી હતી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા એનાએ અતરે આવી એકાંત જીંદગી ગુજરવા માંડી હતી. એવણે લાંબી મુદત ચીન મધે કાઢ્યાથી ચીનાઈ ભાષા સારીપેઠે બોલી જાણતા હતા, અને ચીનાઓ તથા આપણા લોકો વચ્ચે વ્યાપાર વનજ વગેરેના કાંઈ વાંધા પડતો એવણની દુભાશીઆ તરીકે ઘણાઓને મદદ લેવી પડતી હતી આથી ચીનાઓ એમને "પાહાવા" કરી ઓળખતા હતા, કે જેનો અર્થ પણ દુભાશીઓજ થાયછે મુબઈમા પણ કેટલીકવાર એવણને ઇનસાફની અદાલતોમા ચીના બંધવાઓને તેમની બોલીમા સમજાવવા માટે બોલાવ્યામા આવતા હતા, કે જે કામ એવણ કરસેપણ લવાજમો લીધા વગર ફક્ત સરકાર તરફના માનને ખાતર મુફ્ત બજાવી આવતા હતા.

તા૦ ૯ મી આગસ્ટ.

જામે જમશેદ છાપખાનામાથી ફરવરદીન, અરદીબેહેશ્ત, તથા જમયાદ યશ્તો શીલા છાપાપર છાપી તેનુ એક દફતર આજદીને બાહેર પાડવામા આવ્યુ હતુ.[4]

તા૦ ૨૬ મી આગસ્ટ
રોજ ૨૯ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી બેહરામજી રાંડેરીઆ[5]—ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણ પોતાના જન્મ વતન રાંદેરથી ઈ૦ સ૦

---

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૯ મી મેઅે ૧૮૩૦

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૯ મી જુન ૧૮૩૦

[3] શેઠ મનચેરજી હોરમજજી કામાજીના બાવા, તથા શેઠો રૂસતમજી દાદાભાઇ, અને હોરમજજી બેહરામજી કામાજીના બપાવા

[4] મુબઈના સમાચાર, તા૦ ૯ મી આગસ્ટ ૧૮૩૦

[5] શેઠો ધનજીભાઇ ખરશેદજી તથા જાહાંગીરજી દારાશાહ રાંદેરીઆના બપાવા એવણના એક ભાઈ શેઠ

૧૮૦૦ મા અતરે. આવ્યા હતા, અને થોડીક મુદતમા શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરીની સાથે પેહલવેહલા ચીન ગયા હતા. ત્યાની બે ચાર સફરો એ પ્રમાણે કર્યા પછી પોતાને હીસાબે ચીન તથા મોરીશ ખાતેનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા.

તા૦ ૧ લી સપ્ટેમબર.

આજ દીનથી મુબઈ મધે શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ "મુબઈ વરતમાન" નામનુ દર અઠવાડીઆનુ ગુજરાતી વર્તમાન પત્ર કાઢવા માડયુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૦ મી સપટેમબર.

મુબઈની સુપરીમ કોરટના એક જડજ સર જાન પીટર ગ્રાંટે અતરેની સરકારે વરોડગને લગતી કાઈ બાબદના કીધેલા ઠેડાવની વીરૂધમા ફેસલો કર્યાથી તેને અતરેના ગવરનરની કોનસીલે તેના જડજના ઓધ્ધા ઉપરથી બરતરફ કીધો હતો, અને તે માટે ઇગલાંડ લખી વાળીઆથી ત્યાના સત્તાવાળાઓએ પણ તેને "રી-કોલ" કરવાનો હોકમ કીધો હતો.[2] આ ઉપરથી તે જડજના આવા અપક્ષપાતપણાને લીધે તેને એ ઓધ્ધો છોડતી વેળાએ અતરેના સઘળા વર્ગના દેશી રેહવાસીઓની તરફથી એક માન પત્ર આપવામા આવ્યુ હતું.[3] આ માટે સુપરીમકોરટમાં તે નામદારનો ઓરડો (ચેમબર) ઘણો નાધલો પડે વાસ્તે મેડોસ્ટ્રીટમા "લીટરરી સોસાઈટી" ના પુસ્તક ખાનાની પડોસમા શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆવાળી કુશાદે જગોપર એક માડવ બાંધી તેમાં તે માનપત્ર આપવામા આવ્યુ હતુ. આને લગતી સઘળી ગોઠવણો શેઠો જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, અને ખરશેદજી માણેકજી સરાફ એઓની એક કમીટીએ કીધી હતી. બપોરના ડોઢ વાગે સઘળી મીજલસ મળ્યાબાદ સર જે. પી. ગ્રાંટ ત્યા હાજર થયો હતો, જેને સભાની તરફથી શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆએ એક નાનુ ભાષણ કરી તેના તેઓથી છુટા પડવા વિષે દલગીરી જણાવી હતી. એ પછી દેશીઓ તરફનું ૪૫૦૦ રુપીઆનું એક

શાપુરજી બેહરામજી રાડીનીઆ રાડેર ગામમા જમીનોના ઈજારા લઇ તેમનો ભોગવટો ચલાવતા હતા, તથા બીજા ભાઈ શેઠ રૂસતમજી બેહરામજી રાડીનીઆ એમની મારફતમા ચીન આવ જાવ કરતા હતા આ પુસતકમા સફે ૧૧ મે તથા ૧૫ મે ગોદાવરા પથકના વડા મથક અંકલેસર ખાતેથી સુમાલી તથા હેણું ગામમા પેહલવેહલા મોકલેલા મોબેદોના જે નામોછે, તેમા જણાવેલા મોબેદ પેશોતન ખોરશેદ એવણના નીચે પ્રમાણે વડીલ થાયછે —

દોરાબજી બેહરામજી, હોમજી, નવરોજજી, કામદીન, પેશોતન, ખોરશેદ

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૦

૨ સર જે પી ગ્રાંટે સરકારના ઠેડાવની વીરૂધમા ફેસલો કર્યાથી અતરેની સરકારે તેને માટે ઈગલાડ ફરીયાદ લખી મોકલવાથી ત્યાના સત્તાવાળાઓએ તેને "રી-કૉલ" કીધો હતો, પણ તે પછી તેણે (મી૦ ગ્રાંટે) પોતાનો સઘળો અહેવાલ તથા પોતે સરકારની વીરૂધમા સુકરેલા મજકુર મુકદમાની કેફીઅત લખી જણાવી પોતાનુ રાજીનામુ મોકલ્યુ હતુ, જે પછવાડેથી ઇગલાડના પાદશાહે કબુલ રાખ્યુ હતુ, જેથી તે (મી૦ ગ્રાંટ) ઈગલાડ પાછો જવાને બદલે કલકતા ખાતે બારીસટરનો ધધો ચલાવવાને ગયો હતો ત્યાથી તેણે તા૦ ૧૧ મી જુન ૧૮૩૧ ને દીને અતરે શેઠો બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ અને ખરશેદજી માણેકજી સરાફ ઉપર એક પત્ર લખી પોતાનુ રાજીનામું ઈગલાડના પાદશાહે કબુલ રાખવા વિષે પોતાનો ખુશાલી જણાવી હતી, તથા મુબઇના દેશીઓની તેના તરફની દીલસોજીને માટે ઊપકાર માન્યો હતો, અને ઇગલાડ ખાતે પોતે લખી મોકલેલા ઊપલા અહેવાલની છ નકલો એ સાહેબો ઊપર ધાડી હતી એ પછી ઇગલાડના સત્તાવાળાઓએ એ નામદારને કલકતા ખાતે જડજ નેમ્યો હતો, પણ ટુક મુદતમા તે મરણ પામ્યો હતો,

૩ આ માનપત્ર મી૦ ગ્રાંટને આપવા માટે મુબઈના સઘળા વર્ગના દેશીઓએ એક અરજી અતરેના આગેવાન શેઠીયાઓ ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી અરદેસર દાદી, જમશેદજી જીજીભાઈ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ, દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, બેહરામજી કાવશજી બનાજી, માધવદાસ રણછોડદાસ, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, ધાકજી દાદાજી, અને જગનાથ શંકરશેઠ જોગ તા૦ ૧૧ મી જુલાઈ ૧૮૩૦ ને દીને કીધી હતી, અને તેમા મજબુત ભલામણ કીધી હતી કે તેઓએ આગેવાની લઇ જલદીથી એક લાયક માનપત્ર એ મર્યાદીના, અપક્ષપાત, અને દેશીઓના ખેરખાહ ન્યાએધિસને આપવુ એ પછી જે વેળાએ આ માનપત્ર દેશીઓ મી૦ ગ્રાંટને આપવા જતા હતા તેજ વખતે સરકારના ચીફ શેક્રેટરીની સહી સાથના છાપેલા હેડબીલો તેઓમા વેહચી ચેતવણી આપવામા આવી હતી કે "સર જે પી ગ્રાંટને 'કીંગ-ઇન કૌનસીલ' તરફથી રી-કૉલ કરવામા આવેલોછે" આ છતા દેશીઓએ તેને બે વાર માનપત્રો આપ્યા હતા શબબ તેઓની ખાતરી હતી કે તે શુધ્ધ અને આપખુદ્ધ્યાર ન્યાએધિસ પોતાના ઓધ્ધાની ખરી ફરજો બજાવતા અતરેના સત્તાવાળાઓનો ભોગ થઇ પડયો હતો એ ઊપરાત વળી અતરેના દેશીઓ તરફથી એક માયાકુલ અરજી તા૦ ૨ જી ડીસેમબર ૧૮૩૦ ને દીને ઇગલાડના નામવર પાદશાહ ઊપર મોકલવામા આવી હતી કે સર જે. પી. ગ્રાંટને પાછો મુબઇનો ન્યાએધિસ નેમવો

માનપત્ર અંતરેના બારીસટર મી૦ રાપરે વાંચી સંભળાવ્યું. જેનો મી૦ ગ્રાંટે લબાનથી જવાબ વાળ્યો, અને તેમાં દેશીઓની જાહેર હીંમતની તારીફ કીધી હતી.[૧]

વળી બીજું એક માનપત્ર અંતરેના મુખ્ય દેશી આગેવાનોની તરફનું સર જાન પીટર ગ્રાંટને તા૦ ૧૩ મી સપટેમબર ૧૮૩૦ ને દીને "ટાઉન હાઉસ" માં તેના પોતાના ચેમબરમાં આપવામાં આવ્યું હતું. તેને લગતી સઘળી ગોઠવણો શેઠ બહેમનજી હોરમજજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, અને દાદી અરદેશરજી અરદેસર દાદી એઓની એક કમીટીએ કીધી હતી. બરાબર સાડાત્રણ વાગે સઘળા આગેવાંન દેશીઓ, તેમજ કોરટના બારીસટરો, વકીલો, તથા બીજા અમલદારો હાજર થયા હતા. શેઠ બહેમનજી હોરમજજી વાડીઆએ માનપત્ર વાંચી સંભળાવ્યું, જે પર ૩૦૦ જાણીતા આગેવાન દેશીઓની સહીઓ હતી. મી૦ ગ્રાંટે તેનો લબાનથી જવાબ વાળી સઘળાઓનો ઉપકાર માનયો, અને મીજલસ બરખાસ્ત થઈ હતી.[૨]

તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૨ માહ ૧૨ (શ૦) ૧૧૯૯ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરવાનજી માણેકજી તબાક[૩]—ઉમર વર્ષ ૬૨) શેઠ માણેકજી નવરોજજી તબાકના વડા દીકરા, એવણ પેહેલવેહલા ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ માં પોતાના કાકા શેઠ બાપુજી નવરોજજી તબાક સાથે ચીન ગયા હતા, અને ત્યાં વ્યાપાર વનજને લગતો કેટલોક અનુભવ મેળવી પછી પોતાના ભાઈઓ સાથે ત્યાંનો વ્યાપાર, તેમજ સેઠોની આડતનું કામ ચલાવતા હતા. આ માટે એવણે ત્યાંની ઘણીક સફરો કીધી હતી. મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટ એવણના મીત્રીઆઈ ભાઈ હતા, અને તેવણ પેહલવેહલા એવણની સાથેજ ચીન ગયા હતા. થોડીક મુદત સુધી એવણનો વ્યાપાર સારી રીતે ચાલ્યા પછી એકાએક શેતરફથી મોટું નૂકસાન થવા લાગ્યું, જેથી સર જમશેદજીએ પોતાના ચડતા વખતમાં એવણને પાછા ચીન ખાતે આડતીઆ તરીકે મોકલી એક સારી પૂંજી કમાવી આપી હતી.

તા૦ ૪ થી અકટોબર.

શેઠ પેસતનજી માણેકજીએ પોતાના જામે જમશેદ છાપખાનામાંથી આએ વર્ષે (સન ૧૮૮૭) પી ગુજરાતી પંચાંગ રૂ૨) ની કીમતે બાહેર પાડયા હતા.[૪]

તા૦ ૮ મી અકટોબર.

રોજ ૭ માહ ૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—મુલ્લાં ફીરોજ બીન મુલ્લાં કાઉસ—ઉમર વર્ષ ૭૨) મુલ્લાં કાઉસ રૂસતમ જલાલના વડા દીકરા, તથા મુંબઈના કદમી ટોળાના વડા દસ્તૂર. એવણ ૮ વર્ષની ઉમરે પોતાના બાપની સાથે ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮ માં ઈરાન ગયા હતા. ત્યાં યઝદ શેહેરમાં તા૦ ૮ મી નવેમબર ૧૭૭૧ ને દીને મરાતેબ થયા હતા. તે પછી ત્યાં ફારસી તથા આરબી ભાષાની પુખ્ત કેળવણી લઈ ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦ માં બાપની સાથે પાછા સુરત થઈને મુંબઈ આવ્યા હતા. અંતરે આવી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૬ માં એવણે પોતાની તથા પોતાના બાપની ઈરાન ખાતેની મુસાફરીનો હેવાલ ફારસીમાં "દીને ખેરદે મનજુમે" નામની કેતાબના આકારમાં લખ્યો હતો. તે બાદ મુલ્લાં કાઉસના ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૪ માં હૈદરાબાદ જવાથી મુંબઈના કદમી પંથના વડા દસ્તૂરનો ઓહદો એવણને મળ્યો હતો. એવણે પોતાનો આખો જનમારો પુસ્તકો લખવામાં કાઢયો હતો. મુંબઈના ગવરનર જોનાથન ડંકનને એવણ રૂ૧૦૦) ને દરમાયે ફારસી શિખાડવા જતા હતા, તથા તેની સાથે "દશાતીર" કેતાબનો તરજુમો એવણે ઇંગ્રેજીમાં કરવા માંડયો હતો, અને તેના ત્રણ ભાગ પુરા થાય તેટલામાં તે નામદાર હાકેમ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ માં મરણ પામવાથી બાકીનો ભાગ અધુરો રહી ગયો હતો, જે એવણે મી૦ વીલ્યમ અરસ્કીન પાસે તમામ કરાવી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ માં છપાવી પરગટ કીધો હતો. આ તરજુમો છપાયા પછી હિંદુસ્થાનના ઘણાખરા ઇંગ્રેજોએ જોવામાં તકરાર ચલાવી કે એ ચોપડી બનાવટથી ઉભી કીધીછે. આ તકરારોના જવાબો ઘણી બાહોશીથી એવણે તે વેળાના "બોમ્બે કુરીઅર" માં લબાન પત્રો લખી આપ્યા હતા. એવણે ગવરનર ડંકનના વખતથીજ જેમ ફેરદોસી શાએરે ઈરાનના પુરાતમ રાજ્યની તવારીખ ફારસી બેતોમાં શાહનામામાં લખીછે તેજ મુજબ અને તેજ કાવ્ય રચનાથી ઇંગ્રેજોની હિંદુસ્થાન મધેની ફતેહ અને તવારીખ ફારસી બેતોમાં "જારજનામા" ને નામે રચવાનું શરૂ કીધું હતું. આ નામું બનાવવાને એવણે સરકારના આસરાની અરજ કર્યાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ ની તા૦ ૧ લી

---

[૧] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર ૧૮૩૦

[૨] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર ૧૮૩૦

[૩] શેઠ માણેકજી પેસતનજી તબાકના બાપાવા

[૪] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૪ થી અકટોબર ૧૮૩૦ એ પંચાંગ ફકત ત્રણ વર્ષ નીકલી બંધ પડયા હતા

અંગરેજી સરકારે (જે મહીને ૩૫૦૦) નો મુસાહરો એવણની જીદગી લગણ બાંધી આપયો હતો. એ કામ એવણ મરણ પામ્યા ત્યા લગણ પુરૂં નહિ થવાથી એવણના મરણ બાદ તે એવણના ભત્રિજા તથા ગાદીના વારેસ દસ્તૂર રૂસતમજી કેકોબાદજીએ ઈ० સ० ૧૮૩૭ મા ત્રણ પુસ્તકોમા છપાવી બાહેર પાડયું હતુ, તથા નામદાર માહરાણી વિક્ટોરીયાને તે અર્પણ કર્યું હતુ. એવણે ઉપલા દસાતીર અને જારજનામા શિવાય બીજાં ઘણાં પુસ્તકો જુદે જુદે વખતે લખ્યાછે, તે સઘળાઓની ટીપ નીચે આપીએ —

૧ જારજનામુ. ૨ બેહુદીન અને દાવરોનો હેવાલ. ૩ ઈરાનીઓની શરૂઆતનો હેવાલ. ૪ જમાનાના દસતુર મોબેદોનો હેવાલ. ૫ નવાબ બાહદુરનો હેવાલ. ૬ મીર આલેમ બાહદુરનો હેવાલ. ૭ જનરાલ જોનાથન ડંકનનો હેવાલ ૮ મીરજા મહમદ ઈબરાહીમ નામના સરકારના એક મુનશી વીશે બીના. ૯ દુનીઆના એક નાલાએક માણસ વીશેનુ બેઆન. ૧૦ મુનશી મીરજા અહમેદના જવાબમા કશીદા. ૧૧ મોનાજાતો. ૧૨ મતાર્બીએ મનજુમે. ૧૩ ગવરનર જનરલ માર્કુઈજ આફ હેસટીંગસની તારીફ. ૧૪ મુલ્લાં ફીરોજનો ગસ્ત. ૧૫ દીને બેહદ મનજુમે. ૧૬ જરથોશતની તારીફ. ૧૭ ગુનાહ અને તકશીરના મુઆફેશ. ૧૮ ગનામીનોના હજરતનાં દુખની ફરીયાદ. ૧૯ દસતુરાન દસતુર પેશોતનનો જવાબ. ૨૦ જરતોશતનામા કેતાબની નજમ. ૨૧ દસાતીર. ૨૨ દસાતીરના લોગતોની ડીક્ષનરી. ૨૩ મુલ્લાંફીરોજની ગજલો. ૨૪ દસતુર ફરામજી સોરાબજી નોશારીવાલાની તારીફ. ૨૫ કેતાબે અવીસ્તે દીન. ૨૬ એક દોસતનો જવાબ. ૨૭ રેશાલે અલ્લે કવી. ૨૮ આદાતાલાની તારીફમા રૂશાલો. ૨૯ પદનામેએ ફીરૂજ.[१]

ઉપલા પુસ્તકોમાથી દસાતીર, પદનામુ, દસતુર મોબેદોનો હેવાલ તથા કેતાબે અવીસ્તેહ દીન (ગુજરાતીમા) છપાઈ બાહેર પડયાછે, અને બાકીના સઘળા હાથના લખેલાછે. વિદ્યા અભીઆસ સાથે એવણ ખુમેર, બગદાદ તથા ઈરાનના બીજા ભાગો ઉપરનો વ્યાપાર તથા આડતનુ કામ કરતા હતા. ઈ० સ० ૧૮૨૬—૨૭ મા મુબઈમા કબીશાને લગતી તકરારમા કદમીઓ તરફના મુખ્ય આગેવાન તથા તકરાર ચલાવનાર એવણ હતા, અને તે વખતે એવણને નાણાં સબબ ની મોટુ નૂકસાન ગયુ હતુ. એવણ તે વેળાની મુબઈની પારસીની પંચાતના પણ એક અનામર હતા. એવણે પોતાના મરણ અગાઉ પોતાનુ કીમતદાર કેતાબખાનુ જે મધે ફારસી, આરબી, તુરકી, નજુમની, તથા જંદ, પાજંદ, પેહલવી અને અંગરેજીની કેતાબો હતી તે પોતાને હાથે લખીને કદમી અંજુમનના સાહેબોના સ્વાધીનમા આપી હતી જે "એ કેતાબખાના ઉપર હમારા વારેશોનો કબજ દરગીજ પોહોચે નહી, અને એ કેતાબખાનુ હમારે નામે શરૂ કોમના દાનાવોને વાચવા થકી જાહેરાતમા રાખવુ." એ વશીહત મુજબ એવણના મરણ પછી સઘળી કેતાબોનુ એક લીસ્ટ મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજી પાસે કરાવી કદમી આગેવાનોએ પોતાની દેખરેખ હેઠળ તે "મુલ્લાં ફીરોજ કેતાબખાના" ને નામે સર્વે લોકોને વાચવાને માટે ખોલ્લુ રાખ્યુ હતુ. તેમજ ઈ० સ० ૧૮૫૮ મા એવણની ગાદીના વારસ દસ્તૂર રૂસતમજી કેકોબાદજીના મરણ તાકણે અતરેના જરથોસ્તીઓએ એવણના નામની યાદગારીને માટે "મુલ્લાં ફીરોજ મદરેસા" નામની જરથોસ્તીઓના છોકરાઓને જંદ, પેહલવી, અને ફારસી શિખાડવાની એક મકતબ સ્થાપી હતી.[२]

તા० ૧૦ મી અકટોબર.

આજ દીને મરહુમ મુલ્લાં ફીરોજ બીન કાઉસના ઉઠમણાની મજલેશમા તેમના વારેસોએ એ મરહુમ દસ્તૂર સાહેબનુ કેતાબખાનુ તેમના વશીહત મુજબ સર્વે લોકોને વાપરવાને જાહેરમા ખોલ્લુ રાખવા માટે કદમી અંજુમનના અકાબરોને સુપોરદ કરવાની તંદરોસ્તી પઢાવી હતી.[३]

---

१ શેઠ જમશેદજી પાલનજી કાપડીઆવાળી "તવારીખે કદીમ ઈરાન" ની કેતાબનો દીબાચો સફે ૭૭.

२ એવણના મરણની બીજે દિવસે એટલે તા० ૯ મી અકટોબર ૧૮૩૦ ને દીને અતરેની સદર અદાલતના જડજ મી० જેમસ સટરલાંડ (કે જે એની પછી થોડે દિવસે મુબઈના ગવરનરની કૌનસીલનો એક અધિકારી ઠરયો હતો) એ બનાવ માટે પોતાની તરફની દલગીરીનો એક પત્ર પોતાના દોસ્ત શેઠ દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ ઊપર લખ્યો હતો, તે અતરે સદાબરો ટાકીએ છેએ —

My dear Dadabhoy,

I am much grieved to hear of the death of the learned and venerable Moola Feroze bin kaoos, and many will be sorry on the occasion, for he was held most deservedly in high estimation by the literary community. To the Parsees, of whom he was so bright an ornament, his loss must be severe, for I fear he has left darkness behind, as he had not his equal as an oriental Scholar, and there is no one so well qualified to throw light on any difficulties on your ancient religion and literature as he was.

For my own part I never met a more gentlemanly person possessed of such amiable feelings as he had among any of the Natives of India.

I remain, my dear Sir,
Yours very faithfully
(Signed) JAMES SUTHERLAND

Balmont 9th October 1830

३ મુબઈના સમાચાર, તા० ૧૮ મી અકટોબર ૧૮૩૦.

તા૦ ૧૧ મી અકટોબર

મુબઈની પારસી પચાતના ફડનો તા૦ ૮ મી નોવેમબર ૧૮૨૮ થી તે તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૮૨૯ સુધીનો હીસાબ આજના "મુબઈના શમાચાર" મા તરશટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેના હીસાબની બાકીના રૂ૬૪૫૯૫)૧૭ા ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પચાતના ફડ ખાતે રૂ૨૦૧૬૫)૨૧ા ની આવક થઇ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૫૧૮૨ાા૧૩ા થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરશટીઓના હસતકમા સઘળા મલી રૂ૬૯૫૭૭ા બાકી હતા.

તા૦ ૨૫ મી અકટોબર.

મુબઈના ગવરનર સર જાન માલકમની યાદગારી આ દેશમા કાએમ રાખવા માટે અતરેના ઇગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ તેનુ બાહવલુ ઉભુ કરવાને એક ફડ પોતપોતામા એકઠુ કરવાની હીલચાલ કરવા માડી હતી તેમા અતરેના દેશીઓએ પણ તે નામદાર તરફ પોતાની વફાદારીની નિશાન બતાવવા માટે શામેલ થવા માગયુ હતુ, અને તેઓની તરફથી નીચના પારસીઓએ એ કામસર નેમાયલી કમીટી ઉપર આજ દીને એક પત્ર[1] લખી તેમને તે કામમા શામેલ કરશે કે નહિ તે પુછાવ્યુ હતુ —

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ (સરકારી ગોદીના વડા બીલ્ડર), ફરામજી કાવસજી બનાજી (છાસટીમા જમીનદાર), ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ (સરકારી ગોદીના બીજા બીલ્ડર), રૂસતમજી કાવસજી પટેલ (સરકારના બોટ કત્રાકટર), ખરશેદજી માણેકજી સુરાફ અને શોરાબજી વાછાગાંધી (કમીસરીએટમા કત્રાકટરો).

તા૦ ૩૦ મી અકટોબર.

અતરેના લશકરી ખાતાનો એક અમલદાર મેજર જનરલ સર લાયોનલ સ્મીથ, કે. સી. બી. આએ ઇન્ડીઆમા વીશ વર્ષથી વધારે મુદત નોકરી બજાવી પોતાને વતન ઇગલાંડ જવાનો હોવાથી તેના ઇંગ્રેજ દોસ્તોએ તેને એક તલવાર તથા "શીસ ઑફ પલેટ" ભેટ આપવાને એક ફંડ કીધુ હતુ, જેમા નીચના ચાર પારસીઓએ રકમ ભરી હતી[2] :—

	રૂપીયા.
શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સુરાફ .	૧૦૦
શેઠ ધનજીભાઈ ખરશેદજી સુરાફ . .	૫૦
શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સુરાફ . . .	૫૦
શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઇ .	૧૦૦

તા૦ ૩૦ મી અકટોબર.

રોજ ૨૯ માહા ૨ (કo) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—આ૦ શોરાબજી જમશેદજી નાનાદારૂ—(ઉમર વર્ષ ૭૦) એવણ સુરતના કદમી પથના એક જાણીતા તથા ખબરદાર મોબેદ હતા. આથી શેઠ અરદેશર દાદીભાઇએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૩ મા મુબઇમા કોટકોટ તરફ પરશાપૂરી પોતાની આદરાનની દરેમેહરના વડા પથકી તરીકે એવણને સુરતથી બોલાવી રાખ્યા હતા. અતરે ૨૦ વર્ષ સુધી રહી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા સુરત ખાતે શેઠ પેશતનજી કાલાભાઇ વકીલવાલા કદમી આતશબેહેરામની ક્રિઆને માટે એવણ ત્યા ગયા હતા, અને બાકીની જીદગી ત્યાજ ગુજારી મરણ પામ્યા હતા. ધર્મ સંબંધી બાબદોમા એવણ સારીપેઠે માહીતગાર હોવાથી સુરત તથા મુબઇના કદમીઓ એવણ તરફ ઘણુ માન ધરાવતા હતા

---

[1] આ પત્રની નકલ તા૦ ૩ જી નવેમબર ૧૮૩૦ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" માથી નીચે ટાંકીછે —

To the Committee of Superintendence for the erection of a statue of Major General the Hon'ble Sir John Malcolm G C B

We the undersigned with several of the Native Inhabitants of Bombay being anxious to evince our profound respect and esteem toward, Major-General Sir John Malcolm G C B &c &c &c on his approaching departure from the Government of this settlement take the liberty of requesting that you will be pleased to inform us whether we may be allowed to join in the subscription now open with a view to commemorate the name of this distinguished Statesman

We have the honor to be,
Gentlemen,
Your most Obedient Servants,

NOWROJEE JAMSETJEE,
Head Builder to the Hon'ble Company

FRAMJEE COWASJEE,
Landholder on Salsette,

CURSETJEE RUSTOMJEE,
Second Builder to the Hon'ble Company

RUSTOMJEE COWASJEE PATELL,
Boat Contractor to the Hon'ble Company

CURSETJEE MANOCKJEE,
SORABJEE VACHAGANDY,
Contractors in the Commissary's Office,

Bombay 25th October 1830

[*Bombay Gazette, 3rd November 1830*]

સાલ તથા પ્રમાણે એમા દેશીઓને શામેલ[*] નહિ કર્યાથી તેઓએ તા૦ ૨૯ મી નવેમબર ૧૮૩૦ ને દીને પોતાની તરફનુ એક જુદુ માનપત્ર સર જાન માલકમને આપ્યુ હતુ, તથા તેની એક આખા કદની તસવીર ઉતરાવી તે "નેટીવ એડયુકેશન શોસાઇટી" ના દીવાનખાનામા ટાંગી હતી

[2] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૩૦.

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર.

રોજ ૩૦ માહ ૧ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી સોરાબજી લશકરી—ઉમર વર્ષ ૩૧) એવણ "આપીસ હજારના જમશેદજી" ને નામે અતરેના પારસીઓમા ઓળખાતા હતા. શબબ પોતાના મામા શેઠ બહમનજી તથા જહાંગીરજી માણેકજી પથકીની સાથે એવણ નાગપોર તરફ વ્યાપારને માટે ગયા હતા, અને ત્યાથી આવી તેઓ સાથેનો ભાગ છુટો કીધો, જેમા એવણને ફાલે રૂ૪૦૦૦૦) ની રકમ આવી હતી.

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

અતરેના કેટલાક ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ "બોમબે જેનરલ લાઇબ્રેરી" નામે એક પુસ્તકખાનુ રચાયુ હતુ, તેને માટે શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ પોતાના ઇંગ્રેજ બજારમાના ઘરનો હવાવાલો માલ ફકત રૂ૭૦) ને ભાડે આપ્યો હતો, તે માટે આજદીને તે પુસ્તકખાનુ ઉઘાડવાની સભામા સર્વે ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ એકમનથી શેઠ ફરામજીનો આવા સુભ કામમા મદદ કરવા થકી મોટો ઉપકાર માનવાનો ઠેરાવ કીધો હતો.[૧]

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

રોજ ૧૭ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચંદનવાડીના રસ્તા ઉપર શેઠ બહમનજી, રૂસતમજી અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની નામેસતે વેહેનવાહી જરથોસતીઓને માટે આતશબેહેરામ બનાવી પરઠાવ્યા હતા. આ વેળાએ સુરત, ભરૂચ, નવસારી તથા બીજા દેહાવરો ખાતેના મળી લગભગ ૧૦૦૦) જરથોસતીઓ, તથા મુંબઈના લગભગ તમામ પારસીઓ તે ક્રિઆમા શામેલ થયા હતા. એ આતશબેહેરામને લગતી સઘળી ક્રિઆ અતરેવાલા દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાના ઉપરીપણા હેઠળ થઈ હતી, કે જેમને જશનની ક્રિઆ પુરી થયા બાદ જુદા જુદા જરથોસતીઓ તરફથી આ પવિત્ર કામ બાહોશીથી સંપુરણ રીતે બજાવવા માટે સઘળી મળી ૩૭) શાલો સોગાદમા આપી હતી.[૨] એ પછી મજકૂર શેઠો તરફથી સર્વે જરથોસતીઓને નીઆતનુ જમણ જમાડીઆમા આવ્યુ હતુ,

૧ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૦ મી નવેમબર ૧૮૩૦.
૨ બોમબે કુરીઅર, તા૦ ૨૩ મી નવેમબર ૧૮૩૦.

અને આખો દિવસ સઘળા જરથોસતીઓએ ખુશી ખુશાલીમા ગુજાર્યો હતો.[૩]

---

૩ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૨ મી નવેમબર ૧૮૩૦.

આ આતશબેહેરામ સાહેબને તખતનશીન કરવાના જશનમા શામેલ થવાને શેઠો બહમનજી, રૂસતમજી અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆએ ૧॥ માસ આગમચથી ઇથાને તા૦ ૪ થી અકટોબર ૧૮૩૦ થી મુંબઇના શમાચાર પત્રની મારફતે જાહેર ખબર છપાવી મુંબઇ, સુરત, નવસારી, ભરૂચ, વરોડરા, ખંભાત, એડા, ગોદાવરા, ગનદેવી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઊદવારા, દમણ, તારગોર, તારાપોર, કલીઆણી, દીવ, થાણા, પુણા, ગોરનદી, જાલના, અને તે વનાએ હિંદુસ્થાનના તમામ શેહરો, બંદરો, તથા ગામોના દસ્તૂરો, મોબેદો અને બેહદીનોને અરજ કરી નોતરયા હતા, તથા એની પેહલવેહલી બોઇ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાએ દીધી હતી, અને એ આતશબેહેરામનુ મકાન અતરેવાલા જાણીતા મીસતરી શેઠ ભીખાજી સંતોકજીના ઊપરીપણા હેઠળ બંધાયુ હતું. એજ દીનેના જશનની મજલેસમા કેહેછે કે મુંબઈની પારસી પંચાત તરફથી દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાને એક શેઆલ ઓઢાડી અતરેના શેહનશાહી જરથોશતીઓના વડા દસ્તૂર ઠેરવ્યા હતા. આ આતશબેહેરામ પરઠાયા તે બાબેની નોંધ તે વેળાના ઇંગ્રેજી "બોમબે કુરીઅર" પત્રમા નીચે પ્રમાણે આવી હતી, જે અતરે સહાબરી ટાકવી દુરૂસત ધારીએ છેએ, શબબ ઇંગ્રેજી પત્રમા જરથોસતીઓને લગતુ એક ધર્મનુ મકાન પરઠાવાની આ પેહલવેહલી નોંધ આવીછે :—

"On Wednesday last the 17th Inst Bomanjee, Rustomjee and Ardaseer Hormuzjee the sons of the late Hormuzjee Bomanjee (of whom so much is known here and abroad that it is unnecessary to say any thing farther) consecrated the ground of the Principal Temple of Fire called the Auttish Vheram. Thousands of the Zoroasterians congregated at the spot to witness this most sacred and particular ceremony. Numberless Parsees from Surat, Broach, Nowsary, and other places in India came to Bombay on the occasion and the assembly was such a one as never was seen before in India. The building stands near the entrance of Girgaum a little beyond the Washerman's tank. It is square and extremely elegant. The Hall is richly ornamented with Chandeliers, Mirrors &c. &c. and the place where the Fire is deposited is paved with marble stones in the middle of which is placed a large silver vase of the value of upwards of 10,000 Rupees, in which the Fire just mentioned is placed. The donations were liberal and the whole expence from the commencement of the work up to the day of its consecration will have amounted to about one lac of Rupees. Every thing was conducted in a manner deserving of praise, and all the religious superintendence was under the controll and direction of the High Priest, named Eduldaroo, to whom upwards of (70) shawls have been presented by the principal Parsees, for his Zeal and activity in performing this most sacred ceremony."

એ આતશબેહેરામ સાહેબના દરવાજા ઊપરની તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે ગુજરાતી લખાણ છે :—

"શ્રી પાક દાદાર હોરમજદની મદદગારીથી શ્રી "આતશબેહેરામ પાદશાહ, જે જરતોશતી નભી દીનનાં

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

આજ દીને ચીન મધે કપતાન પાતેથી ઈસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીની સીલિક્ટ કમીટીના ત્રણ મેમબરો મીશીઅરસ વીલ્યમ બેયોનીસ, ચારલસ મીલેટ, અને જેમસ બેનરમેન, પોતાનો ઓહ્દો છોડી મુબઈ જવાથી તેમને ત્યાંના ઓતિષ વ્યાપારીઓએ એક માનપત્ર આપ્યું હતું, જેપર સઘળા ઇંગ્રેજો અને ફકત નીચના પાંચ પારસીઓની સહીઓ હતી —

" લોકોનો બુજોરગ કેમસોછે, તેહને શ્રી મુબઇ બંદર
" મધે બુજોરગીના તખત ઊપર તખતનશીન કીધાછે
" તેહેનો રોજ ૧૭ મો શરોશઈવર માહ ૨ જો અર-
" દીબેહેશત અમશાશપંદ શને ૧૨૦૦ ઇઅજદેજરદી શેહે-
" નશાહી તથા તા૦ ૧૭ મી નવેમબર શને ૧૮૩૦ ઇશવી
" તથા વીકરમાજીતના સંવત ૧૮૮૭ ના માગશર શુદ ૨ ને
" વાર બુધ તથા શાહલીવાહન શાકે ૧૭૫૨ તથા તા૦ ૩૦
" મી માહે જમાદીઆલ અવલ શને ૧૨૪૬ હીજરીમો
" મોબારક દાહાડે દીશના કલાક ૯ ને અમલે મેહેતર
" માજદીઅશની દીનવું તમામ અનજુમન મોહટા તથા
" નાહના તથા બુજરોગવાર લોકો હર શેહેરના તથા
" બંદરો તથા કશબાઓ તથા ગામોના તમામ એકઠા
" થાઇને ઘણી ખુશી ખુશહાલી સાથે બની દીનના હોકમ
" પરમાણે શ્રી આતશબેહેરામ શીરોજગર પાદશાહને
" તખતનશીન કીધાછે શહી અને તમામ માજદીઅ-
" શની દીનના લોકોએ નીઆએશ તથા બંદગી કરી
" શર જમીન ઊપર મુકીને બેહેશત મોકામ શેઠજી શ્રી
" શેઠ હોરમજજી બીન બહુમનજી બીન નવરોજજી
" વાડીઆજી શાહેબના અનોશેહેરોવાન ઊપર દોવા અને
" આફરીન કીધી, તથા પરથમ એ આતશબેહેરામ શાહેબ
" તખતનશીન કરવાનો નેક એરાદો જીનતમકાની શેઠ
" હોરમજજી બહુમનજી વાડીઆજી શાહેબે પોતેજ ધારેલો
" હતો—પણ તે શાહેબની ઓમર વફા નહી કીધી
" તેવાર પછી તે શાહેબનું નેક કામ ધારેલું અંજામ
" શારૂ બાઇ બીકીબાઇજી ત શેઠજી બેહેશતી હોરમજજી
" શેઠની ધણીઆની તથા તેવણના બેટાઓ વાડીઆજી
" બહુમનજી, તથા વાડીઆજી રૂશતમજી તથા વાડી-
" આજી અરદેશરજી જીનતમકાની શેઠ હોરમજજી વાડી-
" આજી એ ૪ શાહેબો એકદીલ થાઇને ઘણી કોશેશ
" અને મેહનતથી પોતાના બુરબની બેહેશતી વાડીઆજી
" શેઠ હોરમજજી બહુમનજી શાહેબના અનોશેહેરવાનની
" નઈએતે એ આતશબેહેરામ પાદશાહને ઊપર લખેલી
" તેરીખે તખતનશીન કીધાછે કે બેહેશતી શેઠજી હોરમ-
" જજી વાડીઆનું નેકનામ હમેશે ઈઆદગાર રેહે શહી "

એ આતશબેહેરામવાલા મકાનમાં અસલમાં મરહુમ શેઠ હોરમજજી બહુમનજી વાડીઆએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ મા પરહાવેના આદરાનની દરેમેહર, તથા જરથોશતીઓને સર અવસરે વાપડવાના બે જમનવારના ઓટલા એજ મરહુમ શેઠે બંધાવેલા હતા તે આદરાનનો કેબલો એજ મકાનના પાછલા બાગરર, તથા મજકૂર ઓટલાઓ એ-મના એમ કાએમ રાખ્યા હતા

શેઠો ફરામજી પેશતનજી પાઠક, નાનાભાઈ ફરામજી કાવશજી બનાજી, બરજોરજી માણેકજી ચીનાઈ, જાંગીરજી બાપોજીજી તારાચંદ, મેહરવાનજી હોરમજજી મુન્સ[1]

તા૦ ૨૭ મી નવેમબર.

મુબઈ માહેલા એકપુરા "થીએટર હાઉસ" ને ખરીદવા તથા તેની મરામત કરવા માટે અત્રેના ઇંગ્રેજ ગ્રહસ્થોએ એક ફંડ ઉભું કીધું હતું, જેમાં ઇંગ્રેજો તરફના ૩૪૨૧૫), હિંદુઓના ૩૨૨૫) અને નીચના પારસીઓ તરફથી ૩૬૭૫) મળી ૨૫૦૧૫) ની રકમ થઈ હતી[2] —

	રૂપીઆ
શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ	૧૫૦
શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી	૧૦૦
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ. . ..	૧૦૦
શેઠ બારશેદજી અરદેશર દાદી . .	૧૦૦
શેઠ બારશેદજી કાવશજી બનાજી ..	૧૦૦
શેઠ હોરમજજી દોરાબજી લશકરી	૫૦
શેઠ વીકાજી મેહરજી .: .	૫૦
શેઠ બારશેદજી માણેકજી સરાફ .	૨૫

તા૦ ૨૯ મી નવેમબર.

મુબઈનો નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમ, જી સી બી પોતાનો ઓહ્દો છોડી ઇંગલાંડ સીધાર-વાનો હોવાથી અત્રેના મુખ્ય દેશી રેહવાસીઓએ આજ દીને તે નામદારને મકાને જઈ તેને એક માનપત્ર આપ્યું હતું. પ્રથમમાં શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ એક નાહનું ભાષણ કરી તે નામદારની સ્તુતી કરી હતી જે પછી તેમની એક્ષતેમાસ ઉપરથી શેઠ દાદાભાઈ પેસ્તનજી વાડીઆએ બુલંદ અવાજે માનપત્ર વાંચી સંભળાવ્યું હતું. જેમાં અત્રેના દેશીઓ તરફની તેમની દીનમોજી તથા ભલાઈની તારીફ કીધા બાદ અરજ કીધી હતી કે તે નામદારે દેશીઓને ખરચે પોતાની એક આબેહુબ છબી તરીકે અત્રેની "નેટીવ એડયુકેશન સોસાએટી" ના દીવાનખાનામાં મુકવાને માટે ઊતરાવવા દેવી. આ માન-પત્રપર સઘળા આગેવાન દેશીઓની સહીઓ હતી, જેમાં નીચના પારસીઓની સહીઓ છપાયામાં આવીછે[3] —

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બારશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, દાદી બારશેદજી અરદેશર દાદી, બારશેદજી માણેકજી સરાફ, શે-

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૫ મી ફેબરવારી ૧૮૩૧

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી નવેમબર ૧૮૩૦

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૪ થી ડીસેમબર ૧૮૩૦

ગબજી વાછાગાંધી, રૂસ્તમજી કાવસજી પટેલ, દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆ, મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, વીકાજી મેહરજી, પેશતનજી મેહરજી, પેશતનજી ખરશેદજી મોદી, અરદેસર રતનજી વાડીઆ, બેહરામજી ફરામજી વાડીઆ, કાવશજી માણેકજી હાથીઆગનાર, હીરજીભાઈ રૂસ્તમજી પટેલ.

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

આજ દીને મુંબઇનો ગવરનર સર જાન માલકમ પોતાના રેસાલા સાથે પત્નાઈવાલી શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીની જાગીર જોવાને ગયો હતો. તે નામદાર ત્યાંની સઘળી ખેતી કીવેની જમીનો, જાહડપાનો, કુવા તલાવો, સેરડીના રસમાથી શાકર બનાવવાના શાચાઓ, વગેરેના બીજા કેટલાક સુધારાઓ જોઈ ઘણો ખુસી થયો હતો, અને પોતા તરફની યાદગારીની કસ્મી ભેટ આપવા જોગ ચીજ તે સાથે લઈ નહિ જનાથી પોતાને વાપડવાનુ સોનાનુ ઘડીઆલ ગજવામાથી કાઢી શાકલી શુધાં શેઠ ફરામજીને ભેટ આપ્યુ, અને તેમની ઘણી સ્તુતી કરી પાછો વદાય થયો હતો.[1]

તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર.

આજ દીને સુરત ખાતેના જુડીશીઅલ કમીશનર મી૦ જેમસ સદરલાંડે મુંબઈની સરકાર તરફથી એક જાહેર દરબાર ભરી શેઠ અરદેશર ધનજીશાહ બાહદૂરને નામદાર ગવરનર સર જાન માલકમ જે શોનાનો ચાદ મોકલવાને ગયે વર્ષ કહી ગયા હતા તે ભેટ આપવાની ક્રિઆ કીધી હતી. આ વેળાએ ઇંગ્રેજ તથા દેશીઓની એક મોટી ઠઠ વચ્ચે મી૦ સદરલાંડે ઇંગ્રેજી ભાષામાં ઇંગ્રેજ સરકારની તથા સુરતના રેહવાસીઓની જે કીમની શેવાઓ શેઠ અરદેશરે બજાવી તે બાબે તથા સરકાર તેનણ વિષે જે ઉચ્ચુ મત ધરાવેછે તે વિષે વીસતારીને એક સુભાખીત ભાષાણ કીધુ, અને તેનો મીરજા અબુ તુરાબે ઉરદુમા તરજુમો કરી સમજાવ્યો, જે પછી મી૦ સદરલાંડે પોતાને હાથે એમને ઉપલો ચાદર પેહરાવ્યો હતો. તે પછી રૈયત તરફનુ એક માનપત્ર એનાણુની કોટવાલીની મીદ્દતમાં લખેલુ સુરતના નગરશેઠે મી૦ સદરલાંડના હાથમાં આપ્યું, તે દરબારમા વંચાવ્યામા આવ્યુ. જેમા લખેલું હતુ કે એવણુની કોટવાલીના વખતમા અમો સુરતની રૈયત "રાતના ઉઘાડા બારણા મેલીને રહીએ છૈએ ને ચોરોની કશી દેહેશત રેહતી નથી ને વળી ચોમાશામાં પણ બેફકરથી રહીએ છીએ ને તે નીવાએ કોઈ વકતે આફતે આશમાનીથી અગનીની તથા પાણીની દેહેશત થાએછે તારેપણ એ અરદેશર બાહદર પોતાના જાનને શંભાલતા નથી ને રઇઅત શુખી થવાની તદબીર કરેછે." આ માનપત્ર વંચાયા બાદ મી૦ સદરલાંડે જણાવ્યુ કે સરકાર તરફના માન કરતા પણ આ રૈયત તરફનુ માનપત્ર શેઠ અરદેસરને વધારે માન લાયકછે. એ પછી શેઠ અરદેશરને એક સવારીના આકારમા તેમને ઘેર સર્વે લોકો વદાય કરી આવ્યા હતા.[3]

તા૦ ૨૮ મી ડીસેમબર.

આજ દીને ચીનકતાનના બ્રીતિષ બ્યાપારીઓએ કતાન ખાતેથી ઇંગલાંડની પાર્લામેંટ ઉપર એક અરજી મોકલી હતી. તેમા લખ્યુ હતુ કે જ્યારે હાલમા ચીન સાથે બ્રીતિષ બ્યાવહારને લગતા કાએદાઓપર ધ્યાન આપવામા આવેછે, તથા ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીનો હાલનો ચારટર બદલવાનો વખત આવેલોછે, તે વખતે તેઓ નામદાર પાર્લામેંટને સુચના કરવા માગેછે કે આગલ ચીનના બ્યાપારને માટેના ઇંગ્રેજી વાહણો એમાઈ, નીમપો, ચુસૌ, તથા ફોરમોસાના ટાપુઓ ભણી જવાને દેતા હતા, પણ હવડા થોડી મુદત થઈ તેઓને ઉપલા ટાપુઓ તરફ જવા દેતા બંધ કરી ફકત કતાનના બારામાજ જવા દેછે, કે જ્યા ભારે જગાતના બોજાને લીધે તેઓથી ઘણા વાહણો લાવી શકાતાં નથી, માટે તેનો બંદોબસ્ત કરવો; અને બનેતો પીકીનની દરબાર સાથે ઇંગ્રેજી દરબારે પરભારો સંબંધ રાખવો, કે જે વગર તમારા અરજદારો ખાહેછે કે બ્યાપારનો ઘણો વધારો થઈ શકશે નહિ આ અરજીપર ૮૦ ઇંગ્રેજ તથા નીચલા પારસી બ્યાપારીઓની શહીઓ હતી.[4]

શેઠો નશરવાનજી ફરામજી, બરજોરજી ફરામજી કોઠીદાર, બરજોરજી માણેકજી ચીનાઈ, જાગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, ફરામજી પેશતનજી પાટક, શોરાબજી કાનશજી બરાસ, મેહરવાનજી હોરમજજી સુસ.

---

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૪ થી ડીસેમબર ૧૮૩૦.

૨ આ ચાદર૫ર નીચે પ્રમાણે લેખ કોતરેલોછે .—

"This medal is presented to Ardasir Dhunjeeshah Bahadoor, Kotwal of Surat, in token of the high sense entertained by the Bombay Government of the diligence and fidelity with which he has performed his public duties both as an officer of police and in other capacities" 1st January, 1830

૩ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૭ મી ડીસેમબર ૧૮૩૦

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૩૦ મી મારચ ૧૮૩૧

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૧.

આએ વર્ષના "બોમ્બે ગેઝેટ" માંથી નીકલેના ઇ ગ્રેજી કાલેનડરમાર[૧] પારસીઓને લગતી નીચલી ખીના હતી

"બોમબે નેટીવ એડયુકેશન શોશાઈટી" ની માનેજીગ કમીટીમા ૧૩ ઇગ્રેજો, ૪ હિદુ, ૩ મુસલમાન, અને નીચના બે પારસીઓના નામો હતા —

શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી,
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.

પારસી વ્યાપારીઓ.

શેઠો દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી આરદેશર દાદીની કપની, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, ફરામજી કાવશજી બનાજી, જાગીરજી અને નવરોજજી નશરવાનજી વાડીઆ, શેરાબજી માણેકજી રૂસ્તમફરામના.

પારસી દુકાનદારો અને વાઈન મરચંટો.

શેઠો ભીમજી ભીખાજી (પાડે) સનસ એન્ડ કો૦, પેશતનજી ભીખાજી (પાડે) એન્ડ કો૦, દાદાભાઈ કાવશજી (શાહેર) સનસ, ફરામજી નશરવાનજી (બાટલીવાળા) એન્ડ કો૦, એદલજી ખરશેદજી (બાપ્પસટર) સંનસ, ફરામજી જીવાજી ઢોડી, જાગીરજી નશરવાનજી (જથાવાલા), ખરશેદજી હોરમજજી જીવાજી (પોટગ), કાવશજી એન્ડ પેશતનજી (માગ્કર).

સરકારી ગોદીના બીલડરો.

શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસ્તમજી વાડીઆ, બેહરામજી ફરામજી વાડીઆ.

સુપરીમ કોરટનો પારસી દુભાશીઓ.

શેઠ આરદેશર બેહરામજી લશકરી

પારસી વાહુણવતીઓ.

વાહુણનુ નામ.	માલેક.	ટણ.
બોમ્બે કાસટલ	કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની અને બીજાઓ	૫૮૧
આરીલેટ	કેખશરૂ શોરાબજી રેડીમની અને બીજાઓ	૬૯૧
આરલસ કારબસ	હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈની કપની.	૯૧૭
એડમનસટન	રૂસ્તમજી કાવશજી પગેન	૪૫૮
ફોરટ વીલીઅમ	રીમીંગટન એન્ડ કો૦ તથા જમશેદજી જીજીભાઈ	૧૧૯૨
જોસફીનસ	ફરામજી કાવશજી બનાજી .	૮૫૮
ગુડ સકસેસ	જમશેદજી જીજીભાઈની કપની	૫૪૫
હેલન .	તપસીદાસ, માણેકજી (શોરાબજી પારખ)	૬૦૬
હીદુસ્થાન(બ્રીગ) ફરદુનજી મરજબાનજી		૦૦૦
જાન બાનરમેન	મેહરવાનજી નવરોજજી (નાળીએરવાળા) ની કપની .	૮૧૬
લારડ કાસલરે	હોરમજજી દોરાબજી લશકરી	૭૬૨
સુલેમાની	ફરામજી કાવશજી બનાજી	૬૦૮
પાસીફીઆ .	ખરશેદજી અને જાગીરજી આરદેશર દાદી .	૮૦૨

તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુબઈના આકટીંગ ગવરનર હાનરેબલ મી૦ રોમરે પોતાના મકાનમા એક દરબાર ભરી મુરતવાલા મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજીને એક ખેલાત ભેટ આપ્યો હતો. આ વેળાએ શેઠો ફરામજી કાવશજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, અને બીજા આગેવાન પારસી ગ્રહસ્થો ત્યા હાજર થયા હતા. મી૦ રોમરે કહી સમજાવ્યુ કે આએ જવાન ગ્રહસ્થના લાભો તેના બાપની માફક સાચવવાની અને ટેકાવી રખવાની આપણને જરૂરછે, અને આએ પુરાતમ કુટુબને ઘટતુ માન આપવાને કોઈ ના પાડશે નહિ, વગેરે કહી શેઠ રૂસતમજીને ખેલાત ભેટ આપી સભા બરખાસ્ત કીધી હતી.[૨]

તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી.
રોજ ૨૩ માહ ૪ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—રૂસતમજી જમશેદજી ચીનાઈ[૩]—ઉમર વર્ષ ૫૦) એઓણ નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને

---

૧ The Bombay Register and Directory for 1831
Bombay, printed at the Gazette Press

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૯ મી જાનેવારી ૧૮૩૧

"The Hon ble the Governor seized the opportunity to impress on those present, the propriety and necessity of supporting the interests of the young man, as they had those of his father, and hoped that the late disputes on the Kubbeesa question would never operate with any to withhold from so ancient a family the honor that was due to it, particularly as the present member was young, and needed all the counsel of the older and more experienced Native Gentlemen. The young man whose name is Rustomjee Carsetjee Modee has a pleasing appearance and bears a high character The title Moodee, is Hindoo, and was acquired by this family more than a century ago from the English The duties of the Modee were always arduous. The Arbitrator among Parsees in all disputes—The Peace maker, and Judge on all civil matters that the law did not recognize His advice was given gratuitously, the family at one time having been independant of the patronage or favour of others, and considering itself the most noble of all those that left Persia for this country, springing from the Royal stock."
[*Bombay Courier, 29th January* 1831]

૩ મરહુમ શેઠ દોરાબજી જમશેદજી મકવાનવાળાના ભાઈ, તથા મરહુમ શેઠ પેશતનજી મનચેરજી ચીનાઈના પિત્રાઈ એઓણના બાવા શેઠ જમશેદજી તથા કાકા શેઠ મનચેરજી બેહરામજી ચીનાઈ નવસારીમાં બેથ વેચવાનો ધધો કરતા હતા

શા૦ રતનસી ધાગસી સાથે કપડનો વ્યાપાર કરતા હતા. ચીન ખાતે પણ એવણ ચ્યફીમનો મોટો વ્યાપાર શેઠ દાજીભાઈ મનચેરજી ઉનવાલાની મારફતમા ચલાવતા હતા.

તા૦ ૨૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુંબઈની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઈટી આફ વેસ્ટરન ઇન્ડીઆ" ની એક સભા મલી હતી. સરનશીનની ખુરસી હાનરેબલ મી૦ ફ્રીથે લીધી હતી એ ખાતાના નેટીવ પ્રેસીડંટ શેઠ ફ્રામજી કાવસજી બનાજી તરફથી પવાઈના ગામમા તેમના એક ઈરાની માલી મેહરબાને રોપેલા અંગુર ગાબાદના સતરા તથા નીલગરીના પટેટાના રોપા, કે જે જમીનમા ફકત ત્રણ અઠવાડીઆના રોપેલા હતા, અને જેપર ખુબસુરતના ઇંડા જેવડા પટેટા વલીક લાગા હતા તે સભામા રજુ કીધામા આવ્યા, અને તે વખાણવા લાયક દાખાથી ઉપલા શેઠ ફ્રામજીના માલી મેહરબાનને ૩૩૦) નુ ઈનામ આપવામા આવ્યુ હતુ. એજ ગામમા થાયલા કાચ્ચા રેશમના થોડાક નમુના પણ સભામા દેખડાવવામા આવ્યા હતા.[૧]

તા૦ ૧ લી મારચ.

મુંબઈના કોટમા બજારગેટના મોહલામા તરકારીની મારકીટની દખણ દશાપર શીનોર ફ્રાંસીસ ડાએઆસ તથા શેઠ નશરવાનજી મનચેરજી પોંચ્યાનાએ પારસીઓના છોકરાઓને ઇંગ્રેજી સીખાડવા માટે એક સકુલ ઉઘાડી હતી.[૨]

તા૦ ૧ લી આપરેલ.

રોજ ૨ માહ ૮ (કો) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—ફ્રામજી હીરાજી લાહેર—ઉમર વર્ષ ૪૦) શેઠ હીરજી નવરોજજી હીરામાણેકના બીજા દીકરા. એવણ થાણાં મધે પ્રથમમા ઇંગ્રેજ સરકાર તરફથી સર-કારકુનનુ કામ કરતા હતા. તે પછી અતરે આવી થોડોક વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો. એવણ તે વેળાએ ઇંગ્રેજીમા સારીપેઠે માહીતગાર હતા.

તા૦ ૧૨ મી આપરેલ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (કો) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—ખોદાબખશ મેહરબાન ઈરાની—ઉમર વર્ષ ૬૨) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૮ ને આસરે ઈરાનથી અતરે આવેલા હતા, અને મગોલ વ્યાપારીઓને ત્યાં વીમાની દલાલી, તથા પોતાને હીસાબે ચીનનો વ્યાપાર કરતા હતા. જરથોશ્તી દીનઆઇનને લગતી ઘણીક બાબદોમાં એવણ તે વેળાએ ખબરદાર ગણાતા હતા.

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

આજ દીને અતરેની નેટીવ એડયુકેશન સોસાઈટીની વાર્ષિક સભા મલી હતી. સરનશીનની ખુરશીએ મુંબઈનો નવો ગવરનર ગેહટ હાનરેબલ અરલ ઑફ કલેર બીરાજ્યો હતો. સેક્રેટરીએ વાંચેલા રીપોર્ટ ઉપરથી જણાયુ કે એ ખાતાને હસતક મુંબઈના જુદા જુદા લતાઓપર મલી મલી ૫૨ ગુજરાતી તથા મરાઠી નિશાલો છે, અને તેમાં ૩૦૦૦ છોકરાઓ કેળવણી લેછે એ પછી ચઢતા વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓને ઈનામો આપ્યા બાદ નામદાર ગવરનર, ચીફ સેક્રેટરી મી૦ ન્યુનહામ, સર જાન આવદરી, શેઠ જગનાથ શંકરશેઠ, ફ્રામજી કાવસજી બનાજી, અને ખરશેદજી માણેકજી સરાફે નાના નાના ભાષાણો કીધાં હતા, અને સભા બરખાસ્ત થઈ હતી.[૩]

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

રોજ ૨૩ માહ ૮ (કો) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—શોરાબજી માણેકજી રૂસતમફરામના[૪]—ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ માણેકજી રૂસતમજી ફ્રામજીના દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ મનચેરજી ફ્રામજીના મેહતા તરીકે ચીન ગયા હતા, અને તે પછી પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો મોટો વ્યાપાર કરતા હતા. પાછલા વર્ષોમા જઈફીને લીધે પોતાનો વહીવટ પોતાના ત્રણ દીકરાઓને સોંપી એકાંતપણે રહયા હતા. "એ ધણીએ પોતાની જવાની વખે વેપારના કામમા કાહાડી હતી તેથી કરી વેપારના કામમો ઘણોજ પરવીણ અને પાકો થયેલો હતો."[૫]

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૬ મી જાનેવારી ૧૮૩૧

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૮ મી આગસટ ૧૮૩૧

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી આપરેલ ૧૮૩૧

૪ એવણના બાવા શેઠ માણેકજી રૂસતમજી ફરામજી પ્રથમમા અતરેની સરકારી ગોદીમા હતા તે પછી અતરે તથા સુરત વચ્ચેનો પરચુરણ વ્યાપાર કરતા હતા. તેમના બાપ શેઠ રૂસતમજી ફરામજી જેવણ "રૂસતમ ફરામ" ને નામે ઓળખાતા હતા, તેવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા સુરતથી શેઠ લવજી નશરવાનજી વાડીઆ સાથે મુંબઈ આવ્યા હતા, અને અતરેની સરકારી ગોદીમા તેમના હાથ હેઠલ રહેલા હતા

૫ મુંબઇના શમાચાર, તા૦ ૨૫ મી આપરેલ ૧૮૩૧

તા૦ ૬ થી મેએ.

રોજ ૭ માહ ૯ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીની દીકરી તથા શેઠ નવરોજજી બરજોરજી કાવશજી બનાજીના પેહલીવારના ધણિઆણીના ઉઠમણાની મીજલશમા તેમના બાવા શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ ચોપાતીના ડુંગર ઉપર એક મોટું દોખમું બંધાવવાની તદરોસ્તી પડાવી હતી. આ વેળાએ શેઠ ફરામજીની તરફથી શેઠ બરજોરજી માણેકજી સરાફે એક અંજુમન પત્ર વાંચી સંભળાવ્યો, તેમાં જણાવ્યું હતું કે એ દોખમું બાંધવાપર "અમારી છોકરી બેહશતન દીનબાઈના આશરે રૂપીઆ વીશહજાર હમો પાસેથી તે ખરચ કરવા, અને તે ઉપરાંત જે કાંઈ વધારે ખરચ લાગશે તે એ બેહશતન દીનબાઈની માતા બસુબાઈ તથા દીનબાઈની બેહનો નામે બાઈ રતનબાઈ (શેઠ નશરવાનજી રૂસ્તમજી રાણાના ધણિઆણી) તથા નવાજબાઈ (શેઠ ધનજીભાઈ બેહરામજી રાણાના ધણિઆણી) તથા મેહરબાઈ (શેઠ પેશતનજી નવરોજજી બનાજીના ધણિઆણી) તથા માણેકબાઈ (શેઠ દાદાભાઈ રૂસ્તમજી બનાજીના ધણિઆણી) તથા પીરોજબાઈ (શેઠ અરદેસર બરજોરજી દાદીશેઠના ધણિઆણી) પોતાના રૂપીઆઓથી ખરચ કરીને એ દોખમાનું કામ પાક પરવરદેગારની ઈછાગથી સરંજામ પોહચાડીને અંજુમનને હવાલે કરશે" એ પછી એ દોખમું બંધાય તેટલી જગો બાઈ બસુબાઈ તે મરહુમ શેઠ અરદેસર દાદીભાઈના વીધવાએ પચાતના દોખમાઓવાલા ડુંગરની પાસેના પોતાના ડુંગરમાંથી આપવાને કબુલ કીધું હતું તે બાબે એ બાઈપર લખેલી ચીઠી તથા તેનો આવેલો જવાબ મીજલશમા વાંચી સંભળાવ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૨ મી મેએ.

રોજ ૧૩ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરહુમ શેઠ જમશેદજી બેહરામજી લશકરીએ પોતાના મરનાર દીકરા શેઠ પેશતનજીની નશ્રાએતે દમણ મધે એક દોખમું બંધાવવા માંડ્યું હતું. તે દોખમું તૈયાર થયાની આગમજ શેઠ જમશેદજી મરણ પામવાથી તેઓનાં વીધવા બાઈ માણેકબાઈએ તે પુરૂં કરાવી આજદીને તેને પરઠાવાનું જશન કરી અંજુમનને સ્વાધીન કીધું હતું.[2]

---

૧ આ બંધે કાગજો તે વેળાના "મુંબઈના શમાચાર" માંથી ઉતારી ટાંકીએ છૈએ —

(શેઠ ફરામજીએ લખેલી ચીઠી)

"માતાજી સાહેબ બાઈ બસુબાઈ તે બેહેશતી શેઠ અરદેશરજી દાદીભાઈની ધણીઆણી લા૦ શેવક તમારો હમેશાનો દોઆગો ફરામજી કાવશજીની બંદગી વાંચવી લખવા કારણ એછે જે આપણાની કજાથી હાલમાં હમારી છોકરી બાઈ દીનબાઈનું આ એ જહાનથી ગુજરી જવું થાઈગઈછે તેહની નઈઅને શ્રી મુંબઈની પચાતના દોખમાંવાલા ડુંગરની દેવાલને લગતો તમારો ડુંગરછે તે ઉપર એક દોખમું બાંધવાની ખાએસ કરૂં છ વાશતે તમારી પાસે માગુંછ કે પચાતના દોખમાવાલા ડુંગરની દેવાલને લગતો તમારો ડુંગરછે તે ડુંગરમાંથી ચોદીના દોખમાની તરફથી એક કટકો ડુંગરનો એક દોખમાને પોહચી વળે એટલો જો તમો હમુને આપોતો તે ઉપર જરતોશતી દેરકાના લોકોને વાશતે એક દોખમું બાંધી અનજુમનમાં આપું અગર જો એ નેક કામને તમો કબુલ ફરમાવી આનો જવાબ લખોતો હમો એ ઉઠમણાની વેળાએ અનજુમનને જાહેર કરીએ એજ અરજ તા૦ ૫ મી મેએ ૧૮૩૧

લા૦ શેવક ફરામજી કાવશજી બનાજીનાની બંદગી વાંચજો ને ઉપર લખેલું છે તેથી વાકેફ થાઈને મેહરબાનીથી એ જગો આપો એજઅરજ"

(ઉપલી ચીઠીનો જવાબ)

"પાક મનશનીના નેક બાહેશવાલા ભાઈ ફરામજી કાવશજી બનાજીના લા૦ દોઆગો બાઈ બસુબાઈ તે બેહેશતી શેઠ અરદેશરજી દાદીભાઈની ધરીઆણીની દોઆ વાંચવી લખવા કારણ એછે જે તમારી આએ ચીઠી વાંચી હમો વાકેફ થાએઆ, અને તમારો નેક એરાદો વાંચી આફરીન કીધી અને તમોએ જે અમારા ડુંગરમાંથી એક દોખમા જોગ જગો માગીછે તે હમોએ મોટી ખુશીથી કબુલ કરી તમુને લખીએચ કે તમો બાંધો તે એક દોખમાને પોંચી વલે એટલી જગો આશરે કાઠી ૩૦) લાંબી તથા કાઠી ૨૦) પોહોરી ચોદીના દોખમાની તરફથી હમારા ડુંગરમાંથી અનજુમનના કામ સારૂ અમોએ આપવાને ઘણા ખુશી છઈએ કે તે તરફની દેવાલ ભાંજીને તેટલી જગો તમો પચાતના ડુંગરમાં દાખલ કરીને તે ઉપર તમો ખુશીથી એક નવું દોખમું બાંધો હમોએ એટલી જમીન એ નવા દોખમાના કારણશર માજદીઅશની દીનના લોકોના કારણશર ધરમખાતે મોટી ખુશીથી આપીછે ખોદાએતાલા તમુને એથી જીઆદા નેક ખુશી આપે ને એવા નેક કામો કરવાની ખાએશ રાખતા રેહેવો એજ વીનતી

તા૦ ૫ મી મેએ ૧૮૩૧ અંગરેજી

લા૦ બસુબાઈ તે શેઠ અરદેશરજી દાદીભાઈની ધરીઆણી, જત અમોને લખતા આવડતું નથી તેથી અમારે હાથે નીશાની કરીછે દા૦ શેઠ રોમજી રૂસ્તમજી (રાણા)

[મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૯ મી મેએ ૧૮૩૧]

૨ આ દોખમાપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેને પરઠાવવાના જશનમા શામેલ થવાને બાઈ માણેકબાઈએ તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૩૧ ના મુંબઈના શમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી સઘળા દેશાવરો ને તેના જરથોશતીઓને અરજ કીધી હતી

તા૦ ૧૩ મી મેએ.

મુંબઈની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઈટી" ની એક સભા આજ દીને મલી હતી. તે વેળાએ મુંબઈની જમીનની પેદાયશના જુદા જુદા ૯ ધણીઓ તરફના મોકલેલા નમુનાઓ ઈનામને લાયકના ઠર્યા હતા, જેમા નીચલા બે ઈનામો પારસીઓને મલ્યા હતા.—

શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી તરફથી તેમના છાસઠી માહેના પવાઈ ગામમા ઉગાડેના રેશમના નમ્બર ૧, ૨, ૩, ના અડ ઉતર નમુનાઓ; તેમજ ચીનગરીથી મંગાવેના ખીના રોપેના પટેટા, બંગાળી પટની ચોખા, સુરતી કમોદના ચોખા, માવાદાર ખાંડ, અફીમ અને કાલસાના નમુનાઓ સભાને દેખાડવનામા આવ્યા હતા, જે સઘળી રીતે ઉતેજન આપવા લાયક જણાયાથી તેને માટે મંડલી તરફનુ સર્વેથી વડુ રૂ૧૩૦) નુ ઈનામ અથવા સોના અને રૂપાનો ચાંદ આપવાને ઠેરવ્યુ હતુ. આ રૂપીઆ શેઠ ફરામજીએ પોતાના ગામ માહેના મરથી હુનીયાર બેડુતો અને કારીગરોને વેહચી આપવાને જણાવ્યુ હતુ.

શેઠ મેહરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલાના ચીંબુરના ગામમા તેમના માલી વીકુએ ઉગાડેના બોરબાનના રૂ૩ તથા કપાસીઆ, તેમજ મગ વ હાઉમની કેળના નમુના દેખાડવલામા આવ્યા હતા, જે સભાને ઘણા પસંદ પડયાથી તેને માટે રૂ૩૦) નુ ઈનામ અથવા રૂપાનો એક ચાંદ આપવાને ઠેરવ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૬ મી મેએ.

રોજ ૧૭ માહ ૯ (કદ) ૧૨૦૦ યજદજરદી

મરણ—નવરોજજી પેશતનજી પોહચાજી[2]—ઉમર વર્ષ (૬૫) શેઠ પેશતનજી પોહચાજીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ અરદેસર દાદીભાઈની પેહડીપર આવતા વાહણોના ડુબાવનુ કામ કરતા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૧ થી તે કામ મુકી દઈ પોતાને હીસાબે પરચુરણ વ્યાપાર કરવા માડયો હતો.

તા૦ ૧૯ મી મેએ

રોજ ૨૦ માહ ૯ (કદ) ૧૨૦૦ યજદજરદી

મરણ—હોરમજજી ફરામજી મેહતા[3]—ઉમર વર્ષ ૬૧) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ થી શેઠ નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલાની અતરેની વ્યાપારી પેહડીના મેહતા હતા, અને બાજે વખત શેઠ નવરોજજી તથા તેમના છોકરાઓની દેસાવરી ખાતેની ગેરહાજરીની વખતે એવણ પેહડીનો સઘળો વહીનટ ચલાવતા હતા. "એ મરનાર એક ચાલ્યો અને ભુરો અને મોટી દયેઆવાલો અને ચમગુ અને વખાણેલ પુરૂષ હતો."[4]

તા૦ ૩ જી જુન.

રોજ ૫ માહ ૧૦ (કદ) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ પોતાની દીકરી બાઈ દીનબાઈના પુનને માટે બંધાવવા માડેલા દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી.[5] આ વેળાએ દોખમાઓવાલા ડુંગર ઉપર દશથી તે બારહજાર પારસીઓ ભેગા મલ્યા હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થવાબાદ શેઠ ફરામજીએ ડુંગરની હેઠળ માડવા બધાવી નેઆતનું જમન કરાવ્યુ હતુ ત્યાં સર્વે લોકો આનંદી કરી વદાય થયા હતા, અને આવડા મોટા મેલાવડાની મેળીજમા શેઠ ફરામજીની સાથે ૫ ચાલના બીજા અકાબરો શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી અને બીજાઓએ "સારો દાહડો કમર બાંધી મેહનત લીધી હતી"[6]

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી મેએ ૧૮૩૧

૨ શેઠ સાપુરજી નવરોજજી પોહચા, તથા મરહુમ શેઠો દાદાભાઈ, નસરવાનજી, કાવસજી અને પેશતનજી નવરોજજી પોહચાના બાવા

૩ શેઠો ફરામજી અને મેહરવાનજી હોરમજજી મેહતાના બાવા, તથા શેઠ પીરોજશાહ મેહરવાનજી મેહતા, એમ એ (બારીસટર) ના બપાવા

૪ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૩ મી મેએ ૧૮૩૧

૫ આ માટે એ દોખમાંના દરવાજાપર ચારેલી તખ્તીમા નીચે પ્રમાણે લખેલુ છે :—

" ....અને રોજ ૫ મે માહ ૧૦ મે
" કદમી માહ ૯ મે રશમી શને ૧૨૦૦ ઈઅજદજરદી,
" તા૦ ૩ જી જુન શને ૧૮૩૧ ઈશવીને દીને એ બેહ-
" શતનનો બાશાશી હતો તે દીને કદીમ માજદીઅશની
" દીનના હોકમ મુજબ આએ દોખમાનો તાણો પુરાયો
" ... ... "

એ દોખમાનો તાણો પુરાવાના જશનમા શામેલ થવાને મુંબઈના તથા આખા હિંદુસથાનના સર્વે જરથોશતીઓને શેઠ ફરામજીએ તા૦ ૧૬ મી મેએ ૧૮૩૧ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા જાહેર ખબર છપાવી નોતરૂ દીધુ હતુ.

૬ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૬ થી જુન ૧૮૩૧
આ મેલાવડા માટે મજકૂર શમાચારના આકમા લખેલ છે કે —

" અને એ દીને શહવારથી તે શાજ સુધી કોટમા અને કોટબાહેર એક પારશી કોઈએ જોઆ નહી

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૯ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને ભરૂચ મધે ખગારવાડામા બાઈ હીરાંબાઈ તે મરહુમ શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાળાના વીધવાએ પોતાના ખાવંદના પુનને માટે એક દરેમેહેર બંધાવી પરઠાવી હતી.[1]

તા૦ ૨૨ મી જુલાઈ.

રોજ ૨૮ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—મનચેરજી નાહનજી વોરા[2]—ઉમર વર્ષ (૬૨) શેઠ નાહનજી નશરવાનજી કીકાજીના ચોથા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના ભેરી શેઠ શેરાબજી મનચેરજી રેડીમની, તથા તેમની પછી શેઠો ધનજીભાઈ અને કેખશરૂ સોરાબજી રેડીમનીની પેહડીમા હતા

તા૦ ૨૯ મી જુલાઈ.

આજ દીને નામે જમશેદ છાપાખાનામાથી તેના માલેક શેઠ પેશતનજી માણેકજીએ વંદીદાદનુ આખુ દફતર, તેની ક્રિઆને લગતી સર્વે સમજણ સાથે, દસ્તૂર એદલજી દારાબજી સંજાણાની તપાસ ઉપરથી ચીનાં છાપા ઉપર છાપી દર નકલે રૂ૧૭) ની કીમતે બાહેર પાડયુ હતુ.[3] એ પુસ્તક શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈને અર્પણ કરવામા આવ્યુ હતુ.

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—બહમનજી ફકીરજી ખરાસ[4]—ઉમર વર્ષ (૬૧) શેઠ ફકીરજી ધનજી ખરાસના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા શેઠ હોરમજજી બહમનજી વાડીઆની મારફતે માશીઅરસ ફારબસની કંપની તરફથી ઘોડાઓની ખરીદીના કામપર હતા. તે ઉપરાંત ઇંગ્રેજોને બરનુ ફરનીચર પુરૂ પાડવાનુ તથા કેટલાક રજવાડાઓનુ અતરેનુ કામકાજ કરતા હતા.

આશરે શો પચાસ પારસી જે હરેક બારે દુખમા હશે તેજ લાચારીને લીધે આવી નહી શકીઆ હશે. હેવુ શાંભલુ છે જે એક નામીચા પારસીને તા એક બચ્ચુ ગુજરીઊ તેહને પાછલા પોહરના ૪ કલાકના અમલ સુધી ડુંગરી ઉપર પોચાડવા જોગનો માણસ મળી આવ્યા નહી તેથી તે બાપર પચાતને ડુંગરે પોચેથી છેક માણસો નાથી આવેથી ૫ કલાકે તે બચ્ચાને ડુંગરે પોચાડુ એ રીતે લોકો બાહેર પડી ગીઊ હતુ હેવી રચના અને મહીમા અને મેળાનુ મળવુ પારસી લોકોમા એક અચરત શરૂ છે હવે બીજી ગનેઆતના લોકોએ એ રીતનો મેળો મળવાથી અચરત નહી રેહવુ કાંજે પારસી લોકોના ધરમમા એ જગોને નાંઉને જોવાનુ મોટુ પુનછે. અને તેજ દીને પાછલા પોહરથી તે જગોએ પારસી લોકોની અવતરીઓએ જવા માંડીઊ તે ગમેઓ શનવાર તથા આઇતવાર એ બંને દીવશે અવતરીઓની મોટી ઠઠ મળી હતી તે વેળા તે જગો કોઈ પુરશ હતા નહી"

[1] આ દરેમેહેરપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના પરઠાવાનો ઊતારો દાહડીવાર ભરૂચવાલા દસ્તુર દીનશાહજી પેશતનજી કામદીનજી તથા એ૦ દાદાભાઈ ફરદુનજીએ મેળવી આપેલોછે

[2] શે૦ શેરાબજી મનચેરજી નાહનજી વોરાના બાવા. એવણના બાવા શેઠ નાહનજી નશરવાનજી કીકાજી નવસારીથી અતરે આવ્યા હતા, અને ડોટી વેચવાનો ધંધો કરતા હતા

[3] "એ વંદીદાદ કે જેહને જુદદેવદાદ કરીનેબી કહછે એ પાક અને ખાલેસ અવસ્તાના ૨૧ નુસક હકની દરગાહથી આપણો ખુજેસ્ત પેગંમબર જરથોસ્ત અસપંતમાન અનોશેહરવાન લાવેઓ તે મધેનો (૨૦ મો દદ નુસક) જરૂર ઇઓજદાથરેગર મોબેદોને દીને માજદીઅસનીના કામમા પડવાનો કીરીઆ મારગ તથા જોતી તથા આતરવખશીના રેહેવ તથા મોટા પરગણા સુધા દસ્તૂર સાહેબ દસ્તૂર એદલજી દારાબજી લકબે સંજાણાની તપાસ ઉપરથી. શ્રી હીનદોસતાનમા મુંબઈ મધે કમતરીન બેહેદીન પેશતનજી માણેકજીએ પોતાના નામે જમશેદના છાપાખાનામા છાપેઓછે છાપેઆનો સને ૧૨૦૦ નાકેસે ઇઅજદેજરદી જલૂસી"

આ આખુ પુસ્તક શીળાપર મરહુમ દસ્તૂર મનચેરજી એદલજી જામાસપ આશાનાને દસખતે લખાયેલુ છે.

[4] શેઠ એદલજી બહમનજી મારીસ તથા મરહુમ શેઠ મેહેરાબજી બહમનજી ખરાસના બાવા એવણના બાવા શેઠ ફકીરજી ધનજી ખરાસ (ફકીરા ખરાસ) પોતના બે ભાઈઓ શેઠો મેહેરાબજી (મેહલી ખરાસ) તથા પેશતનજી (પેચી ખરાસ) ની સાથે અતરે નેતર ભરવાનો ધંધો કરતા હતા આ ધંધામા તે વેળાએ અતરે બીજા પારસીઓ પડેલા ન હોવાથી એઓ ત્રણે ભાઈઓએ તેમા સારી પુંજી એકઠી કરી મુંબઈના "રૉડ સ્ત્રીટ" મા કેટલીક મીલકતોના માલેક થયા હતા એવોના બાવા શેઠ ધનજી કુવરજી ખરાસે પ્રથમમા ઈ૦ સ૦ ૧૭૨૫ ને આસરે ભરૂચથી અતરે આવી નેતર ભરવાનો ધંધો ચાલુ કીધો હતો મજકૂર ફકીરજી ખરાસના વડા દીકરા શેઠ જમશેદજી ફકીરજી (શેઠ પેશતનજી મેહેરવાનજી ખરાસના બપાવા) તથા મેહેરાબજી ખરાસના વડા દીકરા શેઠ બહમનજી મેહેરાબજી (શેઠ પેશતનજી નવરોજજી ખરાસના બપાવા) પણ અતરેના જુણોતા રેહવાસીઓ હતા છેલ્લા ગ્રહસ્થના એક નબીરા શેઠ શેરાબજી નવરોજજી ખરાસે (તે મરહુમ ડાકટર મેહેરવાનજી શેરાબજીના બાવા) ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ મા પોતાના મરણ સુધી દોટ સદીથી ઊતરતો આવેલો પોતાના વડીલોનો ધંધો "રૉડ સ્ત્રીટ" મા તેમની જગા ઊપરજ ચાલુ રાખ્યો હતો

તા૦ ૩૦ મી જુલાઈ.

રોજ ૨ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—નામદાર જાવીદ ઈરાની[૨]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) એવણ ઈરાનથી ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૦ ને આસરે અતરે આવેલા હતા તથા કેટલાક મંગોલ વ્યાપારીઓ સાથે ઈરાન તેમજ ચીનનો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. જરથોસ્તી દીન-આઈનને લગતી બાબદોમા એવણ તે વેળાએ ખબરદાર ગણાતા હતા, અને ઈરાનની આપણા લોકોની ચડસી શહરસમો વગેરેને માટે જોઈતી વેળાએ એવણ તેમજ મરહુમ આદેબખશ મેહરબાન ઈરાનીના મત લેવામા આવતા હતા.

તા૦ ૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૧ માહ ૧૨ (ક૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—ફરદુનજી જમશેદજી નવાબ—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ પ્રથમમા સુરતના નવાબની નોકરીમા હતા, જેથી "ફરદુન નવાબ" ને નામે ઓળખાતા હતા. તે પછી મુંબઈમા આવી કમીસરીએટના કેટલાક કત્રાકટો લીધા હતા, તથા તેમા એક સારી પુંજી મેળવી હતી.

તા૦ ૧૨ મી આગસ્ટ.

આજ દીને અતરેની "કમીસરીએટ" ના હેડ-એકાઉંટંટ શેઠ શાપુરજી ફરદુનજી આડાને કમીસરી જનરલે પોતાની ઓફીસમા સઘળા અમલદારો, કારકુનો, કત્રાકટરો, તથા કેટલાક વ્યાપારીઓની હજુરમા તેમની ૨૭ વર્ષની કીમતી નોકરીઓ—કે જે તેઓએ મુખ્ય કરી લડાઈના મેદાનમા પોતાના જાન માલની દરકાર કીધા વગર બજાની હતી—તેના બદલામા એક રૂપાનો ચાહ નામદાર ગવરનરની કૌનસીનને નામે ભેટ કીધો હતો; તથા તેજ મીજલસમાં કમીસરી જનરલના હોકમથી કપટાન હાલ ડે પારચમેનપર લખેલો એક માનપત્ર વાચી સંભળાવી તે પણ તેનાઓને ભેટ આપ્યો હતો.[૨]

તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરામજી ફકીરજી—ઉમર વર્ષ ૬૫) એવણ "બેહરા ફકીરા" ને નામે અતરેના પારસીઓમા ઓળખાતા હતા. પ્રથમમાં એવણ બાનપાઈ ખાતે શેઠ નવરોજજી કાવસજી નાળીએરવાલાની પેહડી-પર નોકરીએ ગયા હતા. તે પછી ત્યાંના જાણીતા વ્યાપારી સુસા માપલાની આડત લઈ મુંબઈ આવ્યા હતા, અને ત્યા તે ઉપરાત પોતાને હીસાબે ચીન ખાતેનો વ્યાપાર તથા આડતનુ કામ તેમજ અતરેના આરબ વ્યાપારીઓની મોતીની દલાલી કરવા માંડી હતી. આ માટે એવણે ચીનની ઘણીક સફરો કીધી હતી.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૨ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી ડોશાભાઈ વાડીઆ—ઉમર વર્ષ ૨૨) શેઠ ડોશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆના દીકરા. એવણ પોતાના કાકા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆના હાથ હેઠળ અતરેની સરકારી ગોદીમા હતા.

તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૦૦ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈવાળા શેઠ પેશતનજી ખરશેદજી કામા (ચીનાઈ) એ પોતાના પેહલીનાગના ધણિઆની મરહુમ બાઈ જીવણાઈના પુનને માટે ગુજરાતથી પગરસ્તે આવતા જતા મુસાફરોના ઉતારાને કીજે શ્રી "જંબુસારડી" નામના ગામમા એક ધર્મશાળા બંધાવી ખોલી મુકી હતી[૩]

---

[૨] શેઠ મનચેરજી હોરમજજી કામાજી તથા મરહુમ શેઠ મેહરવાનજી ફરામજી પાડેના માસા.

[૨] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૫ મી આગશટ ૧૮૩૧ શેઠ શાપુરજીને આપેલા મજકૂર ચાહપર નીચલો લેખ કોતરેલો હતો:—

PRESENTED
TO
SHAPOORJEE FURDOONJEE,
Head Accountant
In the Commissary General's Office
BY THE HON'BLE THE GOVERNOR IN COUNCIL
Who also placed him on the
CLASS OF MERIT
For his Integrity during a Service of
27 years chiefly in the Field, where, his Zeal
frequently exposed his Life and Property
to immenent hazard

[૩] આ ધર્મશાલા ઊપર નીચની તખ્તી જડેલીછે.—

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે

"એ ધરમશરા શેવક પારશી પેશતનજી ખુરશેદજી
"કામાના શ્રી મુંબઈ બંદરના રેવાશીએ પોતાનો મર-
"નાર ધણીઆણી જીવણાઈના પુન શારૂ એ જગોએ
"બાધીને શઘ ની ગનેઆતના લોકોને ઊતારો કરવા શારૂ
"ધરમમા આપીછે એ ધરમશરા રોજ ૧ લો માહા ૧૨
"મો કદમી શને ૧૨૦૦ ઇઅજદજરદી, તા૦ ૨૮ મી
"આગશટ શને ૧૮૩૧ ઇશવી. શવંત ૧૮૮૭ ના
"શાકે ૧૭૫૩, શરાવણ વદ ૫ ને વાર રવેઊને દીને
"એ ધરમશરાનુ કામ શમાપત કરી ધરમમા આપીછે"

એ ધર્મશાલા મુસાફરો તથા રાહદારીઓના ઊતારા કીજે ખોલી મુકવા બાબે શેઠ પેશતનજીએ તા૦ ૮ મી

તા૦ ૩૧ મી અકટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડનો તા૦ ૨૮ મી અકટોબર ૧૮૨૯ થી તે તા૦ ૨૬ મી અકટોબર ૧૮૩૦ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના શમાચાર" મા તરસ્ટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે તેમાથી જોવામા આવેછે કે છેલા હીસાબની બાકીના રૂ૬૯૫૭ાા ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૭૫૨૮ાાા ની આવક થઈહતી, અને ખરચ કુલ રૂ૫૫૮૭ાા થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમા સરવાળે મલી રૂ૭૨૫૨૮ાાા બાકી હતા.

તા૦ ૮ મી નવેમબર

આજ દીનથી "મુંબઈ વરતમાન" પત્રના માલીક શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ પોતાના વર્તમાન પત્રનુ નામ "મુંબઈના હરકારૂ અને વરતમાંન" કરી રાખ્યુ હતુ, અને તે અઠવાડીઆને બદલે દર અઠવાડીઆમા બેવાર જાહેર પાડવુ કીધુ હતુ.[1]

તા૦ ૧૭ મી નવેમબર.

આજ દીને મુંબઈનો નામદાર ગવરનર અરલ ઑફ કલેર સવારના ૯ કલાકને આસરે શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીવાળી પવાઈની મીલકત જોવાને પોતાના રસાલા સાથે ગયો હતો. ત્યા પ્રથમમા શેઠ ફરામજીની મોલાકાત થઈ પછી તેમની સાથે ગામમા ફરવાને નીકલ્યો હતો, અને રેશમ, ખાંડ, સાકર, ગળી તથા બીજી બનાવટો, તેમજ એરંડી પીલવાના નવી તરેહના કોલુઓ, તથા દારૂ ગાલવાની ભઠીઓ, અને તરેહવાર જાતના ઝાડપાનો, આસરે બે કલાક સુધી ફરી ફરીને જોયા અને ઘણો ખુશી થયો એ પછી સવળાઓએ નાસ્તો કરી થોડીક વાર વીસામો લીધાબાદ નામદાર ગવરનરે સર્વેની હજુરમાં શેઠ ફરામજીને બોલાવીને કહી સંભળાવ્યુ જે "આપે ગામને તમોએ બે વર્ષમા ઘણી સારી રીતે સુધાર્યું તે જોઈ હુ ઘણો ખુશી થાએઓ છે. અમેજે થોડી મુદતમા એવુ સુધરવુ ઘણ્ય જ કઠણછે" પછે એક શાનજોડો આસરે રૂ૧૪૦૦) ની કીમતનો પોતાના હાથમા લઈને શેઠ ફરામજીને કહ્યુ જે હમોએ તમારી મેહમાની કબુલ કીધી તેમ હુ તમને આપે એક ભેટ આપુ છુ તે તમારે કબુલ કરવી આ ઉપરથી શેઠ ફરામજીએ કહ્યુ જે, "હુ એ માનને લાયકનો નથી, પણ તમો સાહેબ જ્યારે મેહરબાનગીથી આપોછો, ત્યારે હુ તે મોટી ખુશી સાથે કબુલ કરૂછુ, અને એ રીતે સદાકાલ તમો નામવરની માયાલુ સરકારે પોતાની પ્રજા ઉપર મેહરબાની રાખવી કે જેથી તેમનુ ભલુ થાય" એ પછી નામદાર ગવરનરે પોતાને હાથે શેઠ ફરામજીને શાલ દોગડી માન આપ્યુ, અને સઉલોકો ૩ા કલાકે ખાણા ઉપર બેઠા તે ૫ કલાકે ઉઠી પોતપોતાને મકાને ગયા.[2]

તા૦ ૨૫ મી નવેમબર.

રોજ ૨૫ માહ ૨ (શેં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી

મરણ—નશરવાનજી ખરશેદજી કેરવાલા—ઉમર વર્ષ ૪૦) એવણ પોતાના ભાઈ શેઠ રતનજી ખરશેદજી કેરવાલાની સાથે ભાગમાં "નશરવાનજી અને રતનજી" ને નામે વીલાયતી અશબાબ તથા દારૂકામની એક મોટી દુકાન ઇંગ્રેજ બજારમા કાઢી વ્યાપાર ચલાવતા હતા. અંતરેના ઇંગ્રેજોમા એઓ બધે ભાઈઓ ઘણા સારી પેઠે જાણીતા હતા.

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર

રોજ ૧ માહ ૩ (શેં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી

મરણ—સોરાબજી જીવણજી—ઉમર વર્ષ ૬૬ એવણ ભરૂચના એક જાણીતા વ્યાપારી હતા, અને "સોહોલભાઈ શેઠ" ના નામથી ઓળખાતા હતા એઓનો મુખ્ય વ્યાપાર કાપડનો હતો

તા૦ ૭ મી ડીસેમબર

રોજ ૭ માહ ૩ (શેં૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—પેશતનજી ખરશેદજી કેરવાલા[3]—ઉમર વર્ષ ૭૮) એવણ સુરતથી અતરે આવી શેઠ નવરોજજી કાવશજી નાળીએરવાલાને ત્યા મેહતાગીરીમા રહ્યા હતા, અને તેઓની તરફથી લાંબી મુદત આલપાઈમા ગુજરી હતી. પોતાની સાથે એવણે પોતાના બે દીકરાઓ શેઠ

આગસ્ટ ૧૮૩૧ ના મુંબઈના શમાચારમા એક જાહેર ખબર છપાવી હતી, તથા એ કામ સરંજામ પોહચ કરવામા તેઓને મદદ કરવા માટે શેઠ વીકાજી મેહરજીનો ઊપકાર માન્યો હતો

[1] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૧ એ પછી તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૨ થી એ પત્રનુ નામ "મુંબઈના ચાબુક" કરી રાખ્યુ હતુ

[2] મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૨૧ મી નવેમબર ૧૮૩૧, તથા બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩ જી ડીસેમબર ૧૮૩૧

[3] મુંબઈવાળા શેઠો મનચેરજી, જમશેદજી, અને કાવશજી શાપુરજી મેહતાના બાપના બાપાવા, તથા સુરતવાલા શેઠ કેખશરૂ હોરમજજી આલપાઈવાલાના બાપના બાપાવા

તા૦ ૭ મી આપરેલ.

આજ દીને ભરૂચ મધે મુંબઈના ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેરે અમુજાદ બાગના મેદાનમાં એક જાહેર દરબાર ભરી ત્યાંના ઇંગ્રેજો તથા આગેવાન દેશીઓની મોલાકાત લીધી હતી. દરબારનુ કામ પુરૂ થયા બાદ ત્યાંના એક સરકારી ઓહદેદાર શેઠ ફરદુનજી ખરશેદજી દારૂવાળાએ ઉઠી નામદાર ગવરનરને અરજ કીધી જે ભરૂચના સબ કલેક્ટર મી૦ મીલની થાણે બદલી થવાથી તેઓએ રૈયતની બજાવેલી કીમતી નોકરીઓના ઉપકારમા તેમને આપવા માટે એક માનપત્ર તૈયાર કર્યું છે તે તમો નામદારને હાથે મી૦ મીલને અપાવવાની રૈયતની મરજીછે. આ અરજ ગવરનરે બાહલ રાખ્યાથી શેઠ ફરદુનજીએ "મોટા શબદથી તે માનપત્ર રાવે કચેરી દેખતા વાચેઓ," અને તે બાદ શેઠ મેહરવાનજી હોરમજજી ફરેજરે તે ગવરનરના હાથમા મુક્યુ, જેણે તે મી૦ મીલને ઘણા શબ્દોમા તારીફ કરી ભેટ આપ્યુ.[1]

તા૦ ૧૩ મી આપરેલ

આજ દીને મુંબઈનો ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેર ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ બંધાવેલુ નવુ દેખમુ જોવાને પોતાના રેસાલા સાથે ગયો હતો. આસરે એક કલાક સુધી તે દેખમુ તથા તેની સામેની શગડીઓ, વગેરે જોઈ તે નામદાર રવાને થયો હતો.[2]

તા૦ ૩ જી મેએ.

રોજ ૫ માહ ૯ (ક૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચોપાતીના ડુંગર ઉપર શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ પોતાની મરહુમ દીકરી બાઈ દીનબાઈના પુનને માટે બંધાવવા માડેલુ દેખમુ તૈયાર થવાથી તેને પગડવાની ક્રિઆ કરવામા આવી હતી. આ પેજાએ ડુંગર ઉપર જરથોસ્તીઓની મોટી ઠઠ એકઠી મળી હતી. જશનની ક્રિઆ પુરી થયાબાદ શેઠ ફરામજીની તરફથી મુંબઈ શમાચારના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ મીજલશમા એક અંજુમન પત્ર વાંચી સંભળાવ્યો.[3] જેમાં જણાવ્યુ હતું કે એ દેખમાની પાની ૨૩૭ ફુટ પગનીછે, તથા તે કદમી મોબેદો પાસે ઈજવ્યુછે, અને તે કદમી તથા શેહનશાહી સર્વેને વાપડવાની છુટછે, તથા તે દેખમાંના મુતવલી તેઓ પોતે અને તેમની પછી તેમના વારેસો રેહશે. બીજુ એ દેખમાનુ કામ સર જામ ઉતારવા માટે શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, જમશેદજી જીજીભાઈ અને બીજા પંચાતના અકાબરોએ જે મદદ કીધી હતી તે માટે તેમનો, તથા સર્વે અંજુમને હાજર થાઈ માન આપ્યું, તે માટે તેઓનો ઉપકાર માનયો હતો. આ અંજુમન પત્ર વંચાયા પછી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે ઉભા થઈ શમશેત અંજુમન તરફથી શેઠ ફરામજીએ આ નેક કામ પાર પાડયુ તે માટે શાબાશી આપી ઉપકાર માન્યો હતો. એ પછી શેઠ ફરામજીએ રૂ૧૦૦૦) મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડમા દેખમાંના ડુંગરની દેવાલ તથા શીહડી વગેરેની મરામત કરવા માટે, તથા રૂ૧૦૦૦) ઇરાનના આતશબેહરામ ખાતે જાયુક કાકી પોહચાડવા માટે, ધર્મખાતે આપવાની તદરોસ્તી પઢાવી હતી. ત્યારબાદ ડુંગરની હેઠળ શેઠ ફરામજી તરફથી નેઆતનુ જમન કરવામા આવ્યુ હતું તે જમી સર્વે લોકો વદાય થયા હતા.[4]

---

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૮ મી આપરેલ ૧૮૩૨.

૨ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૪ મી આપરેલ ૧૮૩૨

એ દેખમુ સર્વે ખિરસ્તી, હિંદુ, તથા મુસલમાન ન્યાતના લોકોને જોવા માટે શેઠ ફરામજીએ તા૦ ૨૮ મી મારચથી તે તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૩૨ સુધી ખોલ્લુ મુક્યુ હતુ, અને તે બાબતની તા૦ ૨૮ મી મારચના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા તથા તા૦ ૨૯ મી મારચના "મુંબઈના શમાચાર" મા જાહેર ખબર છપાવી સર્વે લોકને જાણ કીધી હતી.

૩ મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૭ મી મેએ ૧૮૩૨.

૪ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૫ મી મેએ ૧૮૩૨

એ દેખમાના દરવાજાપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે –

" બનામે ઇઝદે દાદાર,

" પાક ઇઝદાનની ઇનાદગારીથી અને પૈગમ-
" બર હજરત જરતોશત અસપતમાન અનોશેહરવાનની
" રેહનુમાઈથી આએ દખમુ માજદીઅશની દીનના
" ગુજરેલાઓને વાસતે કમતરીન બાહશાર દીનમેહ માજ-
" દીઅશનીનો તાબેદાર બેહદીન ફરામજી બીને કાવશજી
" બીને બેરામજી બનાજીનાએ પોતાની છોકરી બેહશત-
" નશીન બાઇ દીનબાઇના અશો રવાનની નઇએતે એ
" બેહશતનશીનના પોતાના તથા તેવણની માતા બસુ-
" બાઇના તથા તેવણની બેહનોના શઇવાબ બંધાવુછે ને
" એ દેખમાની જમીન નેકનામ પાકદામાન શેઠાણી બાઇ
" બસુબાઇ તે બેહશતી શેઠ અરદેશરજી દાદાભાઇની
" ધનીઆણીએ અમારા માગીઆથી પંચાતના ડુંગરને
" લગતા પોતાના ડુંગરમાંથી તોડીને ૩૫૬૮ ઇસકુવેર
" વાર જમીન આએ ધરમના કામમાં અમોને આપીને
" એ સવાબમા શામેલ થાઆછે અને હાલમા આએ
" દેખમુ તેઓની આપેલી જગા ઉપર બાંધેલછે અને
" હમારી છોકરી બાઇ દીનબાઇ રોજ ૫ માહ ૯ કદમી
" શને ૧૨૦૦ ઇઅજદજરદીને દીને એકાએક પાખ લો-

નામ ઉપરથી "આગ ઑફ ફેગ" કરી રાખવામા આવ્યુ હતું.[1]

તા૦ ૨૪ મી મેએ.

"મુંબઈના હરકારૂ અને વરતમાન" પત્રના અધિપતી શેઠ નવરોજજી દોરાબજી માનદારૂએ આજના "બોમ્બે કુરીઅર" મા એક મહેરનામુ છપાવી હતી કે તેવણે પોતાના પત્રમા આવતી અગતજોગ બાબદોના તરજુમા તથા પારસીઓની અસલી તવારીખ, રહેરસમ, ધર્મ, વગેરેની તકરારોનું ઇંગ્રેજી બાષામા "પારસી રીફારમર" નામે એક ત્રણ માસીક ચોપાનીઉ હવેથી બાહેર પાડશે તેના દર આંકની કીમત રૂ૧). ધરાક થનારાઓએ તેવણને પોતાને અથવા "ઓરીએનટલ ક્રિશ્ચીઅન સ્પેક્ટેટર" ના એડીટરને લખી જણાવવુ.[2]

તા૦ ૨૫ મી મેએ.

રોજ ૨૭ માહ ૮ (શેન) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી નવરોજજી બંગાલી[3]—ઉમર વર્ષ ૨૫) કલકતાવાલા શેઠ નવરોજજી શોરાબજી ઉમરીગરના નાહના દીકરા. એવણ પોતાના બાપની સાથે નાહની વયથી કલકતે ગયા હતા, અને ત્યાંજ કેળવણી પણ પામ્યા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ માં એવણ બાપની તરફથી એકવાર ચીનની સફરે ગયા હતા, અને તે પછી મુંબઈ આવી પાછા ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ મા તેમના (બાપના) મરણથી વડા ભાઈ શેઠ દાદાભાઈની સાથે કલકતે તેમની મીલકત તથા વ્યાપારને લગતો વહીવટ નકી કરવા માટે ગયા હતા. અને ત્યાંથી પાછુ એકવાર ચીન પણ જવું પડ્યુ હતુ. કલકતેથી પાછા ફરતી વખતે એરા બંને ભાઈઓએ ત્યા પોતાના બાપે બંધાવેલા દોખમાની સામે એક સગડી તેમની નાઇએતે બંધાવી હતી.[4]

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

મુંબઈની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ સોસાઇટી" ની એક સભા આજરોજ મળી હતી. તેમા નીચના પારસીઓને ઇનામ આપવામા આવ્યા હતા —

૧—શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી તથા મેહેરવાનજી રૂસતમજી દારૂખાનાવાલાના પવાઈ અને સીપ્રુરના ગામોમા ઉગાડેલી તાજી મઝગામની કેરી, કારવારની ગીગ, અફીમ, અને આબીનારસના નમુનાઓને માટે એ ગામોના ઇજારી માળી મેહેરવાનને રૂ૬૦) નું ઇનામ આપવામા આવ્યુ હતું.

૨—શેઠ નસરવાનજી કાવશજીને વીલાયતી પનીરની માફકનુ મોટુ પનીર બનાવવા માટે રૂ૪૦) નું ઇનામ આપવામા આવ્યુ હતું.[5]

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૧૦ માહ ૯ (શેન) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી કુવરજી લાલકાકા[6]—ઉમર વર્ષ ૬૭) એવણ સુરત મધે શીરાઝી વ્યાપારીઓની કોઠીમા દલાલીનુ કામ કરતા હતા. તેમજ કેટલીક મુદત સુધી મુંબઈ ખાતે તેમના વ્યાપારનાં કામસર આડતીઆ થઈને આવ્યા હતા. એવણનું મરણ સુરતમાંજ નીપજ્યુ હતું.

---

1 મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૧ મી મેએ ૧૮૩૨.

2 આ ચોપાનીઉ બાહેર પડેલું હોય એવું અમારા જાણવામા આવ્યુ નથી.

3 શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બંગાલીના બાવા.

4 આ બાબે એવણના વડા ભાઇ શેઠ દાદાભાઇ નવરોજજી બંગાલીએ કલકતાની કોઇ ધરમની વાડી બાબે એવો બંને ભાઇઓ (શેઠો દાદાભાઇ અને શાપુરજી) ને મરહુમ શેઠ જમશેદજી ફકીરજી મજાઇનાની વીધવા બાઇ હીરાબાઇ સાથે વાધો ચાલતો હતો તે બાબેની છાપાછાપીનો જવાબ આપતા તા૦ ૯ મી જુલાઇ ૧૮૩૨ ના "મુંબઈના જામેજમશેદ" મા પોતાની સહી સુધા લખ્યુછે કે —

"બીજુ હમારા બાવા બેહેશતી નવરોજજી શોરાબજીએ હજારો રૂપીઆ ખરચ કરીને આપરી હમજાતના રૂવાનને વાસતે શ્રી બંગાલામા દોખમુ બંધાવેલુ છે. તે શેઠે પોતાની ગરીબી પરમાણે આપણી હમજાતની બરદાશ કરતા હતા તે સરવેને રોશન છે તારપછે તે દોખમાની સગરીનુ કામ બાકી હતુ તેવારે હમે શ્રી ચીન ગએલા હતા .... તારે હમે શ્રી ચીનથી બંગાલે આવ્યા તેવારે હમારા બેહેસ્તી ભાઈ શાપુરજી સાથે મસલત કરીને હમારેથી બની આવેલો તે પરમાણે આશરે રૂ૭૫૦૦) ખરચીને સગરીનુ કામ તઈઆર કરાવી આપેલો છે."

5 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨ જી જુન ૧૮૩૨.

6 મુંબઈવાલા શેઠો ડોસાભાઈ અને દાદાભાઈ દોરાબજી લાલકાકા, અમદાવાદવાલા શેઠ જમશેદજી દોરાબજી લાલકાકા, તથા સુરતવાલા શેઠ માણેકજી દોરાબજી લાલકાકાના બાવા; તથા ગુજરાતના ઇનસ્પેકટીંગ પોસ્ટ માસટર ખાનસાહેબ ખરશેદજી પાલણજી લાલકાકાના બપાવા. એવણના બાવા શેઠ કુંવરજી લાલકાકા સુરત મધે વલંદાઓની કોઠીના દલાલી કરતા હતા, અને જઇફ તથા ઉંમરે પુગેલા હોવા છતા પણ લાલ જવાન સરખો ચેહરો હોવાથી ત્યાના સર્વે વ્યાપારીઓ એવણને "લાલકાકા" ના નામથી ઓળખતા હતા.

તા૦ ૭ મી જુન.

રોજ ૧૦ માહ ૯ (યે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—મેહેરાંમજી ભીખાજી ભરડા[1]—(ઉમર વર્ષ ૭૨) એવણ પ્રથમમાં ઉદવારા ગામમા વસ્તા હતા, અને ત્યાં જમાનોનો ઇજારો લેતા હતા. એ ગામ તે વખતે માંડવીના રાજ્યને તાબે હોવાથી ત્યાંના રાજાની દરબારમા પણ એમનો પગપેસારો થયો, અને તેનીજ મદદથી દમણ મધે એવણે વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો, તથા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૫ થી ત્યાં જાપુકનુ ઇજારાણુ કીધુ. ત્યારથી પછી ધરમપોરના રાજ્યમા પણ એવણે પોતાનો રોજગાર લંબાવ્યો. અને એ ત્રણે ગામો ભણી સોહલો રોજગાર ચાલ્યાને લીધે એવણે એક સારી પુંજી એકઠી કીધી હતી. માંડવીના રાજા તરફથી એવણને પોતાના જન્મ ગામ ઉદવારા મધે કેટલીક જમીન ઈનામમા આપવામા આવી હતી.

તા૦ ૭ મી જુન.

આજ દીને મુંબઈ મધે કેટલાક ઉતરતા વર્ગના પારસીઓ તથા હિંદુઓએ હડતાલ પાડી મોટુંકવાર તોફાન મચાવ્યુ હતુ. આ તોફાન કરવાનુ કારણ એ હતું કે અંગરેજી સરકારે જાહેર રસતાઓ તથા મોહલાઓમા રખડતા કુતરાઓને મારી નાખવાનો જે અમલથીજ હોકમ કાઢેલો હતો, તે હોકમ દર વર્ષના રસ્તા કરતા આએ વર્ષ પોલીસના અમલદારો વધારે સખત રીતે બજાવવા લાગ્યાથી, અંગરેજના દેશીઓના દીલ ઉસ્કેરાયા હતા.[2] ગઈ કાલે એટલે તા૦ ૬ ઠી જુન ૧૮૩૨ ને દીને પોલીસના બે કાનસ્ટેબલો પોતાના ઓહદાની ફરજ બજાવવાની ઉમેદમા, પોતાને મળેલા અખત્યારની બાહેર જઈ કોઈ દેશીના કમપાઉંડમા દાખલ થઈ એક કુતરૂ માર્યું હતુ. આ ઉપરથી તે જગોએ પારસીઓ તથા હિંદુઓનુ એક મોહટુ ટોળુ ઉસ્કેરાઈને એકઠુ થયુ, અને પેલા બંધે કાનસ્ટેબલોને સખત માર માર્યો તથા ઘાએલ કીધા.[3] એ પછી તેઓએ એકઠા થઈ આજ દીને મજારના કોટ માહેલી સઘળી દુકાનો બંધ રાખી, તથા કેટલોક ફિસાદ કીધો, જેને લગતો દર કલાકે કલાકનો અહેવાલ નીચે આપીએ છૈયે—

સવારના ૬ કલાકે—સઘળુ કોટ સમસાન હતુ, અલબત્તાર થોડા થોડા લોકોના ટોળાઓ મોહલાઓમા ઉભા રહી વાતો કરતા હતા. સઘળી દુકાનો બંધ હતી, અને કશી ચીજની ખરીદી થતી હતી નહિ.

૭ વાગતે—માટીડાઓ તથા છોકરાઓના ટોળા મોહલાઓમા ફરતા અને ગરબડ સરબડ કરતા હતા

૮ વાગતે—એજ પ્રમાણે લોકોના ટોળા ફરતા હતા, અને ભીગચોધડીએ કોઈ દુકાન ઉઘાડે તો તેને ધમકાવી તથા ગાળો દઈને પાછી બંધ કરાવતા.

૯ વાગતે—લોકોના ટોળાને ટોળા હજુર મોહલ્લાઓમા વધારે જોરસાથી ફરતા, અને દુકાનદારોને જો તેઓ દુકાનો ઉઘાડે તો સઘળુ ભાંજફોડ કરી નાખવાની ધમકી આપતા. કોટ બાહેરથી આવતી ઘણીક ગાડીઓ તથા રાહદારીઓને દેવળના મોહલાની બાહેર અટકાવામા આવ્યા હતા, અને બાહેરકોટથી બજાર તથા સરસામાન લઈ આવતા હેલકરીઓને મારી તેમના ટોપલાઓ નાખી દેતા હતા.

---

૧ શેઠ માણેકજી કાવસજી દમણવાલાના બાપાવર એવણના બાપ આ૦ ભીખાજી ભરડા અસલમા તારાપોરના વતની હતા ત્યાંથી પીંડારાઓની લુંટ તથા ધાકને લીધે કરીને ઈ૦ સ૦ ૧૭૪૬ મા ઉદવારા ખાતે આવી વસ્યા હતા.

૨ આ બાદે તે વેળાના બંધે ઇંગ્રેજી વર્તમાન પત્રો—બોમ્બે કુરીઅર અને બોમ્બે ગેઝેટમા, નીચે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

"The annual order for a general massacre of the dogs—which have become more numerous and insufferable of late than they ever were known before—has always we believe, been considered by the Natives as a very objectionable act of power, but has rarely if ever led to anything like open resistance. Having this year however, been more rigidly enforced than usual, it appears to have excited a degree of indignation which nothing could repress

We have been given to understand that the order itself is not so much objected to as the manner in which it is executed, and that if, instead of the brutal butcheries which constantly take place in the verandahs and entrances of the houses occupied by natives, the emissaries of the Police were to confine themselves strictly to the streets and highways, little or no notice would be taken of them and their occupation"

[*Bombay Courier, 9th June 1832*]

"This insurrectionary movement appears to have been occasioned by the last Edicts of Government for the destruction of all dogs found straying about without Owners—edicts the most necessary, but which do not appeared to have been carried into effect with that deference to the feelings and prejudices of others, that has so universally been acknowledged to be both necessary and proper, more particularly when those feelings and prejudices are connected with Religion.

[*Bombay Gazette, 9th June 1833*]

અલબત્તા, પોલીસની આ ખામી કાઢયા છતા ઇંગ્રેજી પત્રોએ દેશીઓને પણ મુલેહનો ભંગ કરવા આ આડો રસતો લેવાને ઠપકો આપ્યો હતો

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨. કેહછે કે આ મારામારી કોટમા પારસી બજાર સ્ટ્રીટમા હાલ જ્યાં શેઠ હીરજીભાઈ હોરમસજી શેઠના તથા શેઠ સોરાબજી શાપુરજી બંગાલીના રેહવાના ઘરછે તે તરફ થઈ હતી

૧૦ વાગતે—પોલીસ અને પોસ્ટ આફીસ તરફ લોકોનુ એક મોટુ ટોળુ ભેગુ મળ્યુ હતુ. આ વેળાએ ત્યા સરકારે લશ્કર બોલાવવાની અફવા ફેલાઈ, પણ પારસીઓએ તે માની નહિ

૧૧ વાગતે—મોહલાઓમા સમશાંન, પણ પોલીસ આફીસની આજુબાજુએ લોકોની ભીડ.

૧૨ વાગને—લશ્કર આવી પોહચવાની ખુમ પડી, તોપણ લોકો બેદરકાર નાના નાના ટોળાઓમાં ઉભા રહ્યા, અને મોટે મોટે વાતો કરવા લાગા.

૧ વાગતે—"કુવીનસ રોયલ" ની પલટણની ટુકડી પાલવાના દરવાજા તરફથી કોટમા જહડકથી આવતી જણાઈ, જે જોઈ લોકોએ ધડાધડ નાહસવા માંડ્યુ. વાણીયાઓ અને પારસીઓના ટોળાઓ બોમ્બે ગ્રીન તથા બજારગેટ તરફ વીખરાઈ ગયા પલટણની ટુકડીએ પેહના એક એદલજી ફરામજી (આલબલેસ) ની દુકાન આગલ ધામો નાખ્યો, અને તે પછી તુરત સરકારી વેર હાઉસ તથા બીજી જગાઓ આગલ ફરવા માંડ્યુ હિવા સઘળા માજીસ્ટ્રેટો, જસ્ટીસ ઑફ ધી પીસો, લશ્કરનો કમાનડન્ટ, ટાઉન મેજર, અને ઘણાક લશ્કરી તથા દરીયાવર્દી અમલદારો એકઠા મળ્યા, અને તેઓની હજુરમા પોલીસના ચીફ માજીસ્ટ્રેટે "રાયટ એક્ટ" વાચી સભલાવ્યો જે પછી પલટણની ટુકડીએ કોટમા બજારગેટ તરફ વીખરાઈ જઈ કેટલાક તોફાનમા સામેલ રહેલા દેશીઓને પકડી પોલીસને સ્વાધીન કીધા. એ પછી ત્રણ વાગતામા સઘળુ સમાધાન થયુ, અને પલટણને ફોર્ટ બાગમા આખી રાત હથીયાર સાથે રેહવાને તથા જરૂર પડે તો મદદને માટે આવવાનો હોકમ કીધો હતો. પણ તેની કાંઈ જરૂર પડી હતી નહિ.[૧] એ પછી સાંજના પોલીસના ચીફ માજીસ્ટ્રેટે દેશી કોમના આગેવાનોને બોલાવી તેઓને લોકોને સમજાવી બાંહ્યધરી દેઇને દુકાનો ઉઘડાવવા તથા કાએદાસર ચાલવા, વીગેરેને માટે શીખામણ દેવાને કહયાથી "પારસીની પંચાતનો નશાખાળાર તથા હીંદુના માહાજનનો ભટ મોહલે મોહલે પોકારવા લાગા જે શેઠીયાઓએ કેહવાડ્યુ છે જે સરવેએ સુલેહસ પળથી રેહવુ તથા બામદાદમા દુકાનો ઉઘાડવી. કોઇએ રસ્તામા બલવો કરવો નહી."[૨]

તા૦ ૮ મી જુન.

રોજ ૧૧ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી

આજ દીને દીવ મધ્યે મુંબઈવાલા એક જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆએ બંધાવવા માટેના દોખમાનો તાણો પુરવાની ક્રિયા કરવામા આવી હતી[૩]

[૧] બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨ વળી એજ હુલડને દિવસે બનેલા એક દલગીરી ભરેલા બનાવની તા૦ ૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૨ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા નોંધ લીધીછે તે એકે હુલડને દીને બપોરના એક આબરૂદાર પારસી ગ્રહસ્થનો દીકરો કોઇ ઈંગ્રેજ ગ્રહસ્થ કે જે તેના બંગલામા બાકુત હતો તેની આફીસમા ભાડાને લગતા કાઇ કામસર ગયો હતો ત્યાથી પાછો ફરતા તેણે રીજમીટના સોલજરોને હુલડખોરોની પછવાડે દોડતા જોયા, જેથી તે પણ બીહીને હુલડખોરોના ટોળાની સાથે નાસવા માંડ્યો, અને તેની પુંઠે પણ બે સોલજરો આવતા જોઇ એક નજદીકના ઘરમા પેઠો, અને ત્યા મારીજવાની બીહકથી તદન બેહોસ થઈ પડ્યો એ પછી હુલડનો ગભરાટ નરમ પડવા બાદ તેને પોતાને ઘર લઈ ગયા, અને સાજો કરવાના દરેક ઉપાયો લીધા પણ તે બીચારાએ એવીતો સજર હેબત ખાધી હતી કે એક અઠવાડીઆમા તે મરણ પામ્યો.

આએ હુલડ કરવાની આગેવાની લેનારા ધણીઓ-ને જે કોઇ બરાબર પત્તો મેળવી આપે તેને રૂ૫૦૦) નુ ઇનામ આપવાની સીનીયર માજીસ્ટ્રેટ મી૦ જે ડી દાવતરીએ જાહેર ખબર છપાવી હતી

એ પછી એ હુલડમા પકડાયલા ૧૮ જણાની તપાસ એજ સાલના અકટોમ્બર માસની અપરાધીઓની છાડણ કરનારી શેશનમા ચીફ જસટીસની હજુરમા છ દિવસ ચાલી હતી તે વેળાએ જુરીએ ઉપલા ૧૮ માના ૧૦ જણને અપરાધી ઠેહરાવ્યા હતા, જેઓમા ૮ પારસી અને ૨ હિંદુ હતા એઓમા માહેલા બે જણાને ૧॥ વર્ષ, ત્રણ જણાને એક વર્ષ, એક જણને ૯ માસ, ત્રણ જણાને ૬ માસ, અને એક જણને ૧ માસના કેદખાનાની સજા તા૦ ૨૩ મી અકટોબર ૧૮૩૨ ને દીને ચીફ જસટીસે કીધી હતી, તથા બે વર્ષ વેર સુલેહથી રેહવા માટેના જામીન તથા હાથ મચકડા લખાવી લીધા હતા

આ બનાવ અંતરેના કેટલાક અજ્ઞાન લોકોના ધર્મ સબંધી જોસ્સાને લીધે બન્યો હતો તેમા કસો રાજદરબારી હેતુ હતો નહિ, ઈંપ્રા કોઈ પણ શખ્સ સત્તાવાલાઓની સામે થયો હતો નહિ આ માટે એ હુલડને દિવસે અંતરેની "ગારીસન" ના કમાનડર કરનલ બોમગારડે સુપરીમ કોરટની શેશનમા એ મુકદમાની વેળાએ શાક્ષિ આપતા નીચે પ્રમાણે કહ્યુ હતુ —

I came through the crowd in Captain Seton's buggy, who brought me from Colaba to the Police Office The crowd opened out for me as the horse approached, there was no opposition offered The few that I could see were moving each other out of the way with their hands A few had chettrys in their hands The only noise I heard was a calling to each other to open out

[૨] મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨

[૩] આ દાહાડાવાર મુંબઈની આગલી પારસી પંચાતના શેક્રેટરી મરહુમ શેઠ પેશતનજી માણેકજી જમશેદવાલાની એક ખાનગી નોંધની ચોપડી ઉપરથી અમોને મલયોછે

તા૦ ૯ મી જુન

આજ દીને મુસલમાનોના ધર્મામની કતલની રાત [...]થી પારસી પંચાતના અકાસરોએ આજના "મુંબ[ઈ] સમાચાર" મા જાહેર ખબર છપાવી સર્વે પારસી-[ઓ]ને જાહેર કીધુ હતુ કે કોઈએ આજે રાતના તથા [આ]વતી કાલે તાબુત નાખતી વેળાએ તમાશો જોવાને [જ]વુ નહિ.[1]

તા૦ ૩૦ મી જુન

મુંબઈની નામદાર ગવરનર ઈન કૌનસીલે ઈ૦ સ૦ [१८]૩૧ ના ૧૮ મા કાએદા પ્રમાણે આવતી તા૦ ૧ લી [જુ]લાઈથી મુંબઈ ઈલાકાને લગતાં ગામોના "જુડીસી[અ]ર" ખાતામા નેટીવ જડજો, તથા પ્રીનસીપાલ અને [જુ]નીઅર કમીશનરો તરીકે ૬૫ હિંદુ, ૧૮ મુસલમાન, [અ]ને નીચેના ૬ પારસીઓને ઓહોદા આપ્યા હતા[2] —

શેઠ ફીરોજશાહ ધનજીશાહ, સુરતના નેટીવ જડજ

શેઠ અરદેશર ધનજીશાહ બાહદુર, સુરતના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

દસ્તુર ફરામજી અસપંદીઆરજી, ભરૂચના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર

દસ્તુર ફરદુનજી કામદીનજી, સુપા પરગણાના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

શે૦ હોરમસજી નવરોજજી, હેમુર ગામના નેટીવ પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

શેઠ સોહરાબજી ભીમજી, તારાપોરના જુનીયર પ્રીનસીપાલ કમીશનર.

તા૦ ૨૧ મી જુલાઈ

રોજ ૨૪ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૦૧ યઝદજરદી

મરણ—દસ્તુર ફરદુનજી નવરોજજી સંજાણા[3]—[ઉ]મર વર્ષ ૬૫) સુરતવાળા દસ્તુર નવરોજજી રુસતમજી [સં]જાણાના દીકરા. એવણ પોતાના વખતમા જરથો-[સ્]તી મજહબને લગતી બાબદો તથા ભાષાઓમા બાહોશ હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૩ મા સુરત મધે મરહુમ શેઠ દાદાભાઈ નસરવાનજી મોદીની નઈઅતે પરહાવેના આતશ-બેહરામની ક્રિઆ કરવામા એવણે પણ મદદ કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા એવણે "જેહાંગીર નામા" નો ફાર-સીમાંથી ગુજરાતીમા તરજુમો કીધો હતો.[4]

તા૦ ૨૪ મી જુલાઈ

રોજ ૨૭ માહ ૧૧ (કે૦) ૧૨૦૧ યઝદજરદી.

મરણ—રુસતમજી પેસ્તનજી કાવાભાઈ—(ઉમર વર્ષ ૨૮) સુરતના શેઠ પેસ્તનજી કાવાભાઈ વકીલના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપના મરણ પછી સુરત મધે રૂ, વગેરેનો વેપાર કરતા હતા, અને નામી કરવટી પાસેના ગણાતા હતા. મુંબઈ મધે એવણ શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીવાળા દોખમાનાં જશનની ક્રિઆમા સામેલ થવાને આવ્યા હતા, અને કાનમા કાંઈ દરદ થઈ આવવાથી અચાનક મરણ પામ્યા હતા

તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ.

ધરમવાડની રૉયલ એશીઆટીક સોસાઈટીએ પોતાના સભાસદોમાંથી એક "કોરેસપાનડનસ કમીટી" નેમી હતી કે જેની મારફતે એશિયાખંડના લોકોને યુરો-પમાંથી તથા યુરોપના લોકોને એશિયામાંથી એકમેકના દેશને લગતી હરેક ખબર મળી આવે. તે કમીટીએ નીચલી ચાર બાબદોની શોધ કરવી એવુ ઠેરવ્યુ હતુ. (૧) હિંદુસ્થાનની ભાષાઓ બાબે. (૨) યુરોપ તથા એશિયા વચ્ચે આગળથી જે વેહવાર હતો તેને લગતી પુરાતન ખબરો. (૩) હિંદુસ્થાનના કારખાનાઓ બાબે. અને (૪) જુદી જુદી જાતના લોકો જેવાકે યુરોપ તથા એશિયાના રેહનારાઓ હિંદુસ્થાનમા ક્યારે અને કેમ આવી વસ્યા તે બાબે. આ કમીટીનો સરનશીન સીના-નનો માજી ચીફ જસટીસ સર એલેકઝાનડર જાનસન હતો. એ કમીટીએ પોતાના ત્રણચાર રીપોર્ટ કરી સોસા-ઈટી આગળ રજુ કીધા હતા. તેમાંનો ત્રીજો રીપોર્ટ આજના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા છપાયોછે, જેમા નીચેનો ફકરો પારસીઓ બાબે આવેલોછે —

"મુંબઈના પારસીઓ વિદ્યા હુનરના ફાએદાની કદર પીછાણનારાછે તેઓ પાસે નાણું ઘણું હોવાથી તેઓ એશિયાખંડની ઘણી જગાઓપરનો વેપાર કરેછે તેઓએ દસાતીર પુસ્તકના બનાવનાર મુલ્લાં ફીરોજના બાપ મુલ્લાં કાઉસને પોતાને ખરચે થોડાક વર્ષ ઉપર

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૩૨

[2] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૩૦ મી જુન ૧૮૩૨

[3] મરહુમ દસ્તુર એદલજી દારાબજી સંજાણાના પેત્રાઈ, તથા દસ્તુર પેશોતનજી બેહરામજી સંજાણા અને નવરોજજી શાપુરજી સંજાણાના સગા બાપાવા એવણને હાથના કીધેલા કેટલીક પત્રોના ગુજરાતી તરજુમા દસ્તુર પેશોતનજી પાસે મોજુદછે

[4] આ તરજુમો ઈ૦ સ૦ ૧૮૭૫ મા ખોદાબખશ બેહરામ યઝદી નામના એક ઈરાનીએ "આપઅખતી આર" છાપાખાનામા છપાવી બાહેર પાડયો હતો

ઈરાન જે કાંઈ પારસીઓને લગતી બીના બાકી બચેલી હોય તેની શોધ કરવા મોકલ્યો હતો.[૧] મુલ્લા કાઉસ જ્યારે ઈરાનમા તે કામપર હતો ત્યારે દસાતીરનુ પેહલવી ભાષાનુ એક પુસ્તક શોધી કાઢીઉં, અને તે અને એવાં પુસ્તકોના તરજુમા ઇંગ્રેજીમા ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૮ માં મુંબઈમા છાપી પ્રગટ કર્યાં, તે ઉપરથી જણાએછે કે મુંબઈના પારસીઓ પોતાના અસલ દેશને લગતી બાબદો શોધી કાઢવાની ઘણી ખાએશ રાખેછે. માજી વાહણુ ખાતાના વડા બીલ્ડર જમશેદજી બહમનજીએ જે હુશિયારી તથા ચાલાકી દેખાડીછે તે ઉપરથી જણાએછે કે પારસીઓ મોટા અને ઉપયોગી કામો માથે લેવાને તથા વિદ્યા હુનર અને કારીગરીના કામોમા પડવાને પુરતા લાયકછે, અને તેના ભત્રિજા બહમનજી હોરમજજી પોતાના દેશીઓની કેળવણી તથા નીતિનો વધારો કરવાની ખંત તથા મોહના રાખેછે. પારસીઓ ઈંગ્રેજી ભાષા શિખવાને તથા સારી રીતભાતો જાણવાને યુરોપ્યન વિદ્યા હુનર તથા ભણતર જે તેમને હિંદુસ્થાનમાથી મળી આવેછે તેને ઘણું અમુલ્ય સમજેછે."[૨]

તા૦ ૧૩ મી આગસ્ટ.

આજ દીને "મુંબઈના શમાચાર" પત્રના અધીપતી મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ પોતાનાં પત્રમા એક લબાન આરટીકલ લખી તે પત્ર સાથનો પોતાનો સબંધ છોડયો હતો, અને તેમા સેવટે લખ્યુ હતુ જે "અમારા હાથ તલેનો ડેનવાએલોજ એક સખસ હવેથી આએ પતરનુ અધીપતીપણુ અમારા વોરસુપરજ ચલાવશે." આ નવા અધીપતી મોબેદ ફરદુનજીના એક બેલી ઉમવારેવાલા એ૦ ટેહમુલજી રુસતમજી મીરજાં હતા, કે જેમનુ નામ એની બીજે દીનથી શમાચારમા તેના પરવરતાવનાર તરીકે આવા લગુ હતુ.

તા૦ ૨૩ મી આગસ્ટ.

રોજ ૨૭ માહ ૧૧ (ક૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર મનચેરજી કેકોબાદજી મુલ્લા ફીરોજના—ઉમર વર્ષ ૮૨) મરહુમ મુલ્લા ફીરોજ બીન કાઉસના વડા ભત્રિજા. એઓ પ્રથમમા મુલ્લા ફીરોજજીનાં વ્યાપાર વણજના કામોમા પડેલા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૨ મા પોતાના બાપાવા મુલ્લા કાઉસ રુસતમ જલાલના હેદ્રાબાદ ખાતે મરણ પામવાથી એઓ તે તરફ ગયા હતા, અને બે વર્ષ ત્યાં રહી આવ્યા હતા. એ પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૭ મા ચીન ખાતે વ્યાપારસર ગયા હતા; તેવામા ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા મુલ્લા ફીરોજજી મરણ પામવાથી તેમની જગોએ અતરેની કદમી અંજુમને એઓને પોતાના વડા દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા. પણ તે પછી એઓએ અતરે આવી તે ઓહદો સંભાલેનો નહી, અને એકવાર પાછા ચીન જઈ ત્યાંથી બીમાર પડી અતરે આવી બે ત્રણ માસમા મરણ પામ્યા હતા.[૩]

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

રોજ ૬ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૦૧ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી કુવરજી મોદી[૪]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ કુવરજી કાવસજી મોદીના દીકરા. એઓ અતરેની "કમીસરીએટ" મા ઘણા ઘાસ પોહચાડવાના તેમજ ઘોડાનાં અને બીજા પરચુરણ કંત્રાકટો લેતા હતા. એઓની મદદથી ઘણા પારસીઓને કમીસરીએટમા નાહના નાહના કંત્રાકટો મળતા હતાં.

તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર.

મુંબઈની પારસી પંચાતનાં ફંડનો તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૩૦ થી તે તા૦ ૪ થી નોવેમબર ૧૮૩૧ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના શમાચાર" મા તરસ્ટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યોછે. તેમાંથી જોવામા આ-

---

૧ મુલ્લા કાઉસ મુંબઈના પારસીઓને ખરચે નહિ, પણ સુરતવાલા કદમી પંથના આગેવાન શેઠ ધનજીશાહ મનજીશાહને ખરચે ઈરાન ગયા હતા એવું આપણે આ પુસ્તકને સફે ૪૧ મે જોયુંછ

૨ બોંબે ગેઝેટ, તા૦ ૨૫ મી જુલાઈ ૧૮૩૨

૩ એઓ પણ ફારસી ભાષામા તથા બીજી કેટલીક બાબદોમા ઘણા ખબરદાર હતા, અને તે માટે મરહુમ મુલ્લા ફીરોજજીએ એઓને પોતાના વારસ નેમ્યા હતા, તથા પોતાના મરણની પાંચ દિવસ આગમજ એટલે તા૦ ૩ જી અકટોબર ૧૮૩૦ ને દીને મુંબઈના ગવરનર સર જાન માલકમ ઉપર એક પત્ર લખ્યો હતો, તેમા પણ તેવણે લખ્યુ હતુ કે "મને મારી જીદગીનો ઘણો મોટો વખત "જારજનામુ" રચવામા ગુજર્યોછે, અને હવે મને આ દુનિયામાંથી કુચ કરવાનો વખત નજદીક આવ્યોછે, માટે હું અરજ કરૂં છું કે મારા કુટુંબના ફાએદાને માટે મારા મરણ પછી મારી મેહનતનો બદલો જેમ તમારી નેક નજરમા આવે તેમ આપવો. હું તમારી ખાતરી કરૂંછું કે મારો ભત્રિજો મોનોચેહર બીન કેકોબાદ કે જે હાલ કંતાન ખાતેછે, અને તેની હુશિયારી વિષે મને પુરતો વિશ્વાસછે તે થોડા વખતમાં અતરે આવી "જારજનામુ" પુરૂ કરશે. મારી આખરી છેલી અરજછે કે તમો મારા આ ભત્રિજાને મારા વારેસ તરીકેનુ માન આપો, કે જેથી એ પદ મારા ઘેરમાંથી નાબુદ થઇ જાય નહિ."

૪ શેઠ કુવરજી, બરજોરજી, જાંગીરજી તથા હોરમજજી રૂસતમજી મોદીના બાપાવા

છેલ્લા હીસાબની બાકીના રૂ૭૧૫૧૮।।૭। ઉપરાંત આખાં વર્ષમાં પંચાતના ફંડ ખાતે રૂ૧૦૦૮૮।।૫।। વક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૮૩૦૨) થયો તે બાદ કરતાં વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના હાથમાં સઘળા મળી રૂ૭૩૩૦૧)૧૨।।। બાકી હતા.

તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર.

આજ દીને મોબેદ ફરદુનજી મરજબાનજીએ મુંબઈ સમાચાર છાપખાનામાંથી "બોરહાને કાતેહ" નું પુસ્તક મોટા કદના ૯૦૦ સફાનું રૂ૪૦) ની કિંમતે બાહેર પાડ્યું હતું.[2]

તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર.

મુંબઈની સુપરીમ કોરટના ચીફ જસટીસ સર હરબટ કાંપટને આતરેની પારસી પંચાતના અકાબરોને જાહેર કીધી હતી કે પારસીઓના વારસા હીસ્સાના મુકદમા કોરટમાં આવેછે ત્યારે તે ચુકાવવાને ઘણો મુશ્કેલ પડેછે માટે તમારાં ધર્મ પુસ્તકો અને રાહરસમો ઉપરથી એક ધારાનો ખરડો કરી સરકારમાં અરજી કરીએ કે જો તે ઇંગ્લાંડથી પસાર થઈ આવે તો તમારી ન્યાતને લગતા કજીયા તે ધારા મુજબ ચુકે. આ ઉપરથી પંચાતના અકાબરોએ "પારસી લોકો શારુ નવા રીતીના ઈલમાને કોરટાએક નવા ધારા બાંધવાના સવાલોની ચોપડી" એવે નામનું કેટલીક ધારાની કલમોનું એક ચોપાનીઉં "મુંબઈના સમાચાર" છાપખાનામાં છપાવી અહીંના જરથોસ્તીઓમાં વેહેચ્યું હતું—તે સાથે સુરત અને ભરૂચની અદાલતના રેજીસટાર મી૦ હારી બારોડેલે ત્યાંની ન્યાતના શેઠીયાઓને કેટલાક પારસીઓના વારસા હીસ્સાના સવાલો પુછ્યા હતા, તેના જવાબો તે સાહેબોએ આપેલા હોવાથી તે સવાલો પણ આમ્મે ચોપાનીયામાં છપાવ્યા હતા, અને આજના મુંબઈના સમાચારમાં મહેહરબાન કરી આપી સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી કે જેમનેથી તેમાં કાંઈ સુચના કરવી હોય તે પોતાની સહીથી લખી પંચાતના અકાબરો ઉપર મોકલી આપવી પછી અંજુમન મેળવી તે ખરડો નકી કરી વલાએત ઇંગ્લાંડ મોકલી આપવામાં આવશે.[2]

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

આતરેના એક નામીતા પારસી વ્યાપારી શેઠ ફરદુનજી લીમજી પાંડેએ પોતાના એક દીકરા શેઠ દીનશાહજીને ઇંગ્લાંડ કેળવણી લેવા માટે વાહણ "અરલ ઑફ એલડન" માં મોકલવાની ગોઠવણ કીધી હતી. આ માટે તેવણે મુંબઈની સરકારને અરજ કીધાથી સરકારે એવી રીતે તવંગર દેશીઓને પોતાના છોકરાઓને ઇંગ્લાંડ કેળવણી લેવા મોકલવાને ઉત્તેજન મલે, માટે "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" પર તે તરફ શેઠ ફરદુનજીની આ શુભ મતલબમાં દરેક પ્રકારની મદદ આપવાને લખી જણાવવાને કબુલાત આપી હતી.[3]

તા૦ ૬ થી નવેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (ક૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી શોરાબજી રૂસતમ ફરામના[4]—ઉમર વર્ષ ૫૦) શેઠ શોરાબજી માણેકજી રૂસતમ ફરામના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની તરફથી વ્યાપારને માટે ચીન તરફ આવજાવ કરતા હતા, અને ત્યાંની બરી મની ૨૨ સફરો કીધી હતી. પછવાડેથી બાપે પોતાનો સઘળો વહીવટ પણ એઓને પોતાના બ વે ભાઈઓ સાથે સોંપ્યો હતો.

તા૦ ૧૧ મી નવેમબર.

આજ દીને કરંજના ટાપુમાં આવેલા મસુરી નામના ગામડામાં શેઠ પેશતનજી કુવરજી વકીલના ઘરમાં ૩૦ થી તે ૩૫ લુટારાઓ નાગા હથિયાર સમેત દાખલ થઈ સઘળો તેમનો અસબાબ લુટી લઈ ગયા હતા. તેઓની શોધને માટે થાણાના આસીસટંટ કલેકટર અને કુમાવીસદારે ૭૫ માણસો મોકલ્યા હતા, પણ કશો પતો હાથ લાગ્યો નહિ.[5]

---

૧ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૧ મી સપટેમબર ૧૮૩૨

૨ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૩૨

૩ The Government of Bombay duly appreciating the public spirit of Furdoonjee Sett, and desirous of encouraging wealthy natives to send their children to England for education, has we understand, promised, at the request of that Gentleman, to write to the Court of Directors to beg they will give every assistance in their power to Furdoonjee Sett's friends in England towards the accomplishment of the objects he has in view in sending his son to that country

[*Bombay Gazette, 29th September 1832.*]

એ પછી તા૦ ૧૮ મી અકટોબર ૧૮૩૨ ને દીને મજકુર શેઠ દીનશાહજી ફરદુનજી પાંડે પોતાની સાથે બે પારસી નોકરો લઈ વાહણ "અરલ ઑફ એલડન" માં સુવાર થઈ ઇંગ્લાંડ કેળવણી લેવાને ગયા હતા

૪ શેઠ ડોશાભાઈ ખરશેદજી રૂસતમ ફરામના બાવા

૫ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૪ મી નવેમબર ૧૮૩૨.

તા૦ ૧ લી ડીસેમબર.

બંગાલ ઈલાકામાં આવેલાં બાલાસોર નામનાં કટક સેહેરના એક ગામમા ચાલેલા સખ્ત દુકાલથી ભુખે મરતા ગરીબ લોકોના આસરાને માટે અગરેવાળા સેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ રૂ૫૦૦) ની એક રકમ કલકતા ખાતેના પોતાના આડતીઆની મારફતે તે તરફ મોકલી હતી.[2]

તા૦ ૬ થી ડીસેમબર.

રોજ ૭ માહ ૩ (ચો૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—નસરવાનજી બરજોરજી દાદીબરજોરનાં[*]—(ઉમર વર્ષ ૫૦) સેઠ બરજોરજી દોરાબજી દાદીબરજોરના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપના વ્યાપાર વનજના કામમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯મા બાપનાં મરણ બાદ સેઠ લીમજી કાવસજી બનાજીની સાહેતા હેઠલ દુબાસનું કામ કરતા હતા.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકલેલા ૪થો બોમ્બે કલેન્ડરમાંહે મુઘળી બીના નીચના ફેરફાર સિવાય આગલા કલેનડરની માફકજછે.

"બોમ્બે નેટીવ એજ્યુકેશન સોસાઈટી" ની જનરલ કમીટીમા તથા છોકરાઓને સિખાડવા માટે નવી ચોપડીઓ બનાવવા માટે ઠેરવેલી કમીટીમા પારસી મેમબરો તરીકે સેઠ ડાથાભાઈ સોરાબજી મુનશીની સાથે દસ્તુર કમતમજી કેકોબાદજી મુલ્લા ફીરોજનુ નામ વધારેલુ છે.

પારસી વાહણવટીઓની ટીપમા વાહણ "જામ્સે સરૂન" તથા "ફોર્ટ વીલ્યમ" એબના જમશેદજી જીજીભાઈની કંપનીનાં નામપર, તથા વાહણ "હેસ્ટન" નસરવાનજી એદલજી અને પેસુતનજી શાપુરજી પારખના નામપરે. તથા બીગ "હીંદુસથાન" નુ નામ નથી. એ ઉપરાંત નીચલાં નવા વાહણો પારસીઓના નામપર ઉમેરાયાંછે —

વાહણનુ નામ	માલેક.	ટણ.
કેલેડોનીઆ	પીરાજી મેહેરજી	૭૧૦
આરમાઈઝર	મેહેરવાનજી નવરોજજી (નાલીએરવાલા) નો કંપની	૯૧૦
ગુબના (બ્રીગ)	કરામજી રતનજી પ્રેસ	૧૩૦

તા૦ ૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને અતરેની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હાર્ટીકલચરલ" સોસાઈટીની એક સભામા સેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ પોતાની છાસટીવાલી મીનકતમા મીસ્ટર ટાઉનની મારફતે આવેલી મોરીસની સેરડીનો સારો પાક થએઆની બીના કહી સંભળાવી. તેવણે કહ્યુ કે મેં ૧૦૦૦ સેરડી તજાસને માટે મુંબઈના બજારમા વેચવાને મોકલી તેના રૂ૨૭) ઉપજેઆ, અને વળી તે સરજાઓને ઘણી પસંદ પડતી થાઇ. આથી તેવણે સાત વીઘા જમીનમા આસરે ૨૬૦૦૦ સેરડી રોપીછે, કે જે હવે મુંબઈના બજારને બસ થાસે, અને વળી સારી, જાડી, તથા મીઠાસદાર સેરડી મલસે.[4]

તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી

આજ દીને સુરતની પાસેનાં અરાજણ ગામમાં ત્યાંના એક વતની સેઠ જમશેદજી લીમજીભાઈએ એક કુવો બંધાવી ધર્મ ખાતે લોકોને વાપરવાને ખોલી મુક્યો હતો.[5]

તા૦ ૧ લી ફેબરવારી.

આજ દીને મુંબઈના જાણીતા વ્યાપારી સેઠ ખરસેદજી કાવસજી બનાજીએ અતરેના બાગમા આવેલી મનવાર "મેનીન" પરના અમલદારો તથા તેના "આડમીરલ" ને પોતાના બંગલામા એક મોટી જીઆફત તથા ઉમદા નાચ આપ્યો હતો. ગાનારી ગુંદરીઓના આવાજથી પરોણાઓ ઘણા ખુશ થયા હતા.[6]

---

[1] બોમ્બે ગેજેટ, તા૦ ૧ લી ડીસેમબર ૧૮૩૨

આ સખાવતને માટે કલકતાનુ "કુરીઅર" પત્ર કેહેછે કે તે બંગાલાના તવંગર બાબુઓને શરમ પોહચાડનારીછે, કેમકે તેઓએ આ બાબતમા કશી વખાણવાજોગ મદદ દીધી હતી નહિ આ માટે તે લખેછે કે —

"Jamsetjee Jeejeebhoy, the most eminent Parsee Merchant of Bombay, has put to shame many a richer Baboo of Calcutta, by the munificent donation of 500 Rs. to the Cuttack fund. We say with pride that our friend Jamsetjee has an English heart as well as the mind of an enlightened Englishman."

[Calcutta Courier, 14th November 1832.]

[2] સોરાબજી તથા પેસુતનજી નસરવાનજી દાદીબરજોરના બાવા

[3] The Bombay Calendar and Almanac for 1833. Bombay, printed at the Courier Press.

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩

[5] આ કુવાપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલીછે—
"સવંત ૧૮૮૯ પોસ વદ ૬ વા૦ સુકર તા૦ ૧૧
"જાનેવારી ૧૮૩૩ ઈસવી રોજ ૧૯ માહ ૮ મો ૧૨૦૨
"ઇજદેજરદી પારસી જમશેદજી લીમજી અરાજણના"

[6] બોમ્બે ગેજેટ, તા૦ ૨ જી ફેબરવારી ૧૮૩૩

તા૦ ૨ જી ફેબરવારી.

રોજ ૫ માહ ૫ (શેહ) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—એદલજી જીજીભાઇ વાછા[1]—ઉમર વર્ષ ૮૫) એવણ "એદલ વાછા" ને નામે અતરે જાણીતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૭૬૮) મા પોતાના જન્મ ગામ નવસારીથી અતરે આવી એક નાની ગાડીની દુકાન કાઢી હતી, અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૦) મા ઇંગ્રેજ બજારમા વીલાયતી સામાણ વગેરેની એક મોટી દુકાન સ્થાપી તેમા સારી પુંજી એકઠી કીધી હતી. એવણને ત્યા પાચ બેટા હતા[2] તે સઘળા એવણની હયાતીમાજ મરણ પામયાથી, પછવાડેથી દુકાન કાઢી નાખી એકાત જીંદગી ગુજારી હતી.

તા૦ ૯ થી ફેબરવારી

આજ દીને અતરના જાણીતા વ્યાપારીઓ મોતી ડગનાથની પેહડી તરફથી બંધાવેલુ ૫૦૦ ટનનુ એક નવું વાહણ પાણીમા ઉતારવાની ક્રિઆ મઝગામની ગોદીમા કરવામાં આવી હતી. આ વેળાએ માગીશ (વકટનટ) હેનસે તેના મુકાન ઉપર એક વાઈનની બાટલી ફોડી તે વાહણનું નામ "જમશેદજી જીજીભાઈ" કરી સર્વેની ખુશાલીના પોકારો વચ્ચે આપ્યુ હતું.[3]

તા૦ ૧૮ મી ફેબરવારી

રોજ ૨૧ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને શેઠ હોરમસજી બમનજી પટેલે પોતાના દીકરા મરહુમ શેઠ રતનજીના ઉઠમણાની મજલેશમા તેમની નજરેઅતે ડંકનરોડ ઉપર પોતાની કરોગી આગન એક દરેમેહર બંધાવવાની તદરોમની પકાવી હતી, તથા ૩૫૦૦) અતરેની પંચાતના ધાહબાગના ફંડમા આપ્યા હતા.[4]

---

[1] શેઠ રતનજી ફરામજી વાછાના બપાવા, તથા શેઠ એદલજી મનચેરજી વાછા, કમીસરીવાળાના બાપના બપાવા.

[2] શેઠો દાદાભાઈ, જમશેદજી, કેરસાસપજી, માણેકજી, અને ફરામજી એદલજી વાછા

[3] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૨ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩

એ વાહણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા ચીનમથી ત્રણ લાખ રૂપીઆનો માલ ભરી અતરે આવતા કુલીઆનની વાવટાકાંઠીથી બે મેલ દૂર એક ખરાબાપર અટી તા૦ ૩ જી જાનેવારી ૧૮૩૭ ને દીને ભાગ્યુ હતુ.

[4] મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩

તા૦ ૧૦ મી મારચ.

રોજ ૧૧ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને શીવ મધે મુંબઈવાલા શેઠ જાગીરજી નશરવાનજી વાડીઆએ એક દોખમુ બંધાવી પુરાવ્યુ હતુ.[5]

તા૦ ૧૧ મી મારચ.

રોજ ૧૨ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—દસ્તુર ફરામજી રૂસતમજી વલસાડવાલા—ઉમર વર્ષ ૭૦) વલસાડમા પેહલવેહલા થયલા વડા દસ્તુર. એવણ વલસાડમા સઘળા મોબેદોમા વધારે આબરૂદાર હોવાથી ત્યાના લોકોએ એમને પોતાના દસ્તુર ઠેરવ્યા હતા

તા૦ ૧૩ મી મારચ.

રોજ ૧૪ માહ ૬ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—દોરાબજી મનચેરજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૭૦) શેઠ મનચેરજી બેહરામજી બનાજીના બીજા દીકરા. એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" ના નામથી ચાલતી પેહડીમા તેમના હાથ હેઠલ કામકાજોમા પડેલા હતા. તે પછી વાહણોમા માલ દાબવાને માટે "કુમકવાસ" ભાડે આપતા હતા, અને તેમા એક મોટી પુંજી એકઠી કીધી હતી.

તા૦ ૨૨ મી મારચ.

મુંબઈની નેટીવ એડયુકેશન સોસાઇટીની વાર્ષિક સભા આજ દીને મળી હતી. નામદાર ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેર સભાપતીની ખુરશીએ બીરાજ્યો હતો. શેક્રેટરીએ રીપોરટ વાચ્યાબાદ ગવરનરે પોતાને હાથે ચચન છોકરાઓને ઈનામ તથા "વેસ્ટ સ્કોલરો" ને સનદ આપી હતી.

તે પછી શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજીએ દરખાસ્ત કીધી અને શેઠ દેવીદાસ હરજીવણદાસે ટેકો આપ્યો કે "નામદાર ગવરનરે મેહરબાની કરી સરનશીનની ખુરશી લીધી તેથી તેમનો ઉપકાર માનવો."

---

[5] આ દોખમાપર તખતી મારેલી નથી, પણ તેને પરઠાવવાના જશનમા સામેલ થવાને શેઠ જાગીરજીએ તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૩૩ ના મુંબઈના જામે જમશેદની મારફતે સર્વે જરથોસ્તીઓને અરજ કીધી હતી, તેમજ ત્યા જનારા જરથોસ્તીઓ સારૂ ઊતારાની જગો તથા ખાધા પીધા વગેરેની ગોઠવણ શેઠ ફરામજી બરજોરજી દાદીસરજોરના—કે જેવણના ઊપરીપણા હેઠલ એ દોખમુ બંધાયુ હતુ, તેવણે કીધી હતી

શેઠ બેહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ટેકો આપ્યો કે "આએ ખાનગી કમીટીએ પોતાનો ઓહદો ચાલાકીથી બજાવ્યો માટે તેમનો ઉપકાર માનવો.

શેઠ ફ્રામજી કાવસજી બનાજીએ દરખાસ્ત કીધી અને તેને શેઠ બેહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ ટેકો આપ્યો કે શેરીફરનો ઉપકાર માનવો. એ પછી ગવરનરે એક નાહનુ જેવું ભાષણ કર્યાબાદ સભા બરખાસ્ત થઈ.[1]

તા૦ ૧૭ મી આપરેલ.

રોજ ૧૯ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—હોરમજજી શોરાબજી પોરૂર—ઉમર વર્ષ ૫૨) એવણ "હોરમજજી બાગની" ને નામે ઓળખાતા હતા. અને મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારોનેટના એક વિશ્વાસુ કારભારી હતા. એવણ પ્રથમમા શેઠ જમશેદજીની નોકરીમા તેમની સાથે ચીનની સફરે પણ જતા હતા. એકવાર શેઠ જમશેદજી તથા એવણ જે વાહણમા બેશી ચીન જતા હતા તે વાહણ સુમાતરાના કીનારા તરફ કોઈ ખડક સાથે અથડીને ભાગી ગયુ, ત્યારે એવણે પોતાનો જીવ જોખમમા નાખી પોતાના ધણી પાસે કેટલાક ભારે કીમતના મોતીના શુગરો જે વીમા ઉતરાવેલા વગરના હતા તે બચાવવાને ઘણી મેહનત કીધી હતી.[2] આ ઉપરથી શેઠ જમશેદજીનો એવણ ઉપર ઘણો ઈતબાર બેઠો, અને એમનાં મરણની ઘડી લગણ એવણને પોતાની પાસેથી ખીસકાવ્યા હતા નહિ.

તા૦ ૨૨ મી આપરેલ.

પુણા અને અહમદનગરની વચમા કારે નામના એક ગામમાં પાણીની બહુ તાણ પડવાથી મુંબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ ત્યા પોતાને ખરચે એક મોટો કુવો પુણાવાલા શેઠ શોરાબજી રતનજી પટેલની મારફતે બંધાવી પ્રજાને વાપરવા માટે ઓપન મુકયો હતો.[3]

તા૦ ૨ જી મેએ.

આજ દીને અતરેના "હનરાફ" છાપખાનામાથી પારસીઓના બચ્ચાઓને ધર્મનીતિ શિખાડવાની "રાહનુમાએ માજદીઅશની" નામે એક ચોપડી બાહેર પાડી હતી.[4]

---

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૭ મી આપરેલ ૧૮૩૩
[2] મુંબઈનો બાહાર, સફે ૬૬૬
[3] મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૨ મી આપરેલ ૧૮૩૩
[4] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી આપરેલ ૧૮૩૩.

તા૦ ૫ મી મેએ.

રોજ ૭ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

આજ દીને નવસારીની પાસે મહવા ગામ મધે શેઠ માણેકજી જીનાજીએ એક દોખમુ બંધાવી પરશાવ્યુ હતુ. એને લગતી ક્રિઆ નવસારીવાલા દસ્તૂર રૂસતમજી નસરવાનજી મેહેરજી રાણાના ઉપરીપણા હેઠલ થાઈ હતી.[5]

તા૦ ૧૪ મી મેએ.

આજ દીને મુંબઈના યુરોપીન તથા દેશી ગ્રહસ્થોની એક જાહેર સભા અતરેના ટાઉનહાલમા ચીફ જસટીસ સર હરબર્ટ કાપટનના સરનશીનપણા હેઠલ મળી હતી. તે વેળાએ મુંબઈ અને યુરોપ વચ્ચે રાતા સમુદ્રને માર્ગે સ્ટીમરો ફરતી કરવાનો ઠેરાવ થયો હતો, અને તે માટેની ગોઠવણ કરવાને કેટલાક ઈંગ્રેજો તથા બે પારસીઓ (શેઠો નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ અને ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ) ની એક કમીટી નેમી હતી, તથા સભામાજ એક ઉઘરાણાની ટીપ કરી કીધી હતી, જેમા ઈંગ્રેજોના રૂ૧૪૫૫૦), હિન્દુઓના રૂ૧૭૫૦), મુસલમાનોના રૂ૧૨૦૦), પોરટુગીઝોના રૂ૫૦૦) અને પારસીઓના રૂ૬૨૦૦) નીચે પ્રમાણે ભરાયા હતા.—

	રૂપીઆ
શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ.... . .	૧૦૦૦
શેઠ દીનશાહ ફરદુનજીની વતી ફરદુનજી લીમજી પાંડે	૧૦૦૦
શેઠ બેહમનજી હોરમજજી વાડીઆ અને ભાઈઓ	૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ .	૫૦૦
શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ. .	૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ . .	૫૦૦
શેઠ ખરશેદજી અરદેશર દાદી.. . ..	૫૦૦
શેઠ શાપુરજી શોરાબજી રતનજી પટેલ ..	૫૦૦
શેઠ જહાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ ..	૫૦૦
શેઠ માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ	૫૦૦
શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સગારૂ.. .. .	૧૦૦
શેઠ નવરોજજી દોરાબજી, તે હલકારૂ અને વરતમાનના અધીપતી ... , ..	૧૦૦

આ સભામા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સગારે આ કામ પાર પડવાથી યુરોપ તથા હિંદુસ્થાનને અનેક પ્રકારના ફાએદાઓ થશે તે માટે એક ભાષણ કરી સંભલાવ્યું હતુ.[6]

---

[5] એ રોજનામાપર તપાસી મારેલી નથી, લેકીન એના પરશાપાનો ઊતારો દાક્તર વાર એ૦ જામાસપજી શોરાબજી દસ્તૂર મેહરજી રાણાએ મેળવી આપેલ છે

[6] બોમ્બે ગેજેટ, તા૦ ૧૫ મી મેએ ૧૮૩૩

આ ફંડમા ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ ની આખરી સુધીમા રૂ૭૮૫૦૧) ભરાયા હતા.

તા૦ ૧૯ મી મેએ.

રોજ ૧૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી

મરણ—શેઠ રાગબજી ભીમજી ઉમરીગર[1]—ઉમર વર્ષ ૫૩) શેઠ ભીમજી ધનજી ઉમરીગરના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની "ભીમજી ધનજી"ને નામે મુબઇમા તથા "રાગબજી અને શાપુરજીની કંપની"ને નામે મનબાર કોસ્તા તરફ કાનાનોર ખાતે ચાલતી વ્યાપારી પેહડીમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા એવણના બાવા શેઠ ભીમજીએ જઈફીને લીધે વ્યાપાર મુકી દીધાથી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા પોતાના સઘળા ભાઇઓ સાથે મળીને "દાદાભાઈ તથા રાગબજીની કંપની"ને નામે મનબાર કોસ્તાનો વ્યાપાર ચાલુ રાખ્યો, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ મા "શાપુરજી ભીમજીની કંપની"ને નામે ચીનગરી ખાતે એક દુકાન તથા વ્યાપારી પેહડી કાહાડી હતી.

તા૦ ૨૨ મી મેએ.

રોજ ૨૮ માહ ૮ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી

મરણ—કુવરજી માણેકજી મુકાદમ[2]—ઉમર વર્ષ ૬૨) એનણ ભરૂચથી અતરે આવેલા હતા, અને અતરેની "કમીસરીએટ" મા ગારા તથા પાણી પોહચાડવાનુ કનટ્રાક્ટ લેતા હતા સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમા એવણે એક દરેમેહર બધાવી તે તા૦ ૨ જી મેએ ૧૮૨૨ ને દીને પરઠાવી હતી.

તા૦ ૨૯ મી મેએ.

આજ દીને અતરેની "રોયલ એશ્યાટીક સોસાઇટી"ની સભામા શેઠ માણેકજી ખરશેદજી સગરૂને મેમબર કરવાની દરખાસ્ત મુકી હતી. તે ચીઠ્ઠી વધતા મતથી રદ ગઈ, ખાસ કરીને દેશીઓને તેમા લેવાને કેટલાએક અંગ્રેજો સામે હતા. રેવરંડ ડાક્ટર જાન વીલસને શેઠ માણેકજીના અભ્યાસ તથા સુધરેલા વિચારોની ઘણી તારીફ કીધી.[3]

તા૦ ૧૯ મી જુન

રોજ ૧૭ માહા ૯ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી

મરણ—નસરવાનજી નવરોજજી શેઠના[4]—ઉમર વર્ષ ૪૫) શેઠ નવરોજજી શેરાબજી શેઠના બીજા દીકરા.

[1] શેઠ જનભાઇ હીરાજી ઉમરીગરના કાકા

[2] એવણના એક ભાઇ શાપુરજી માણેકજી મુકાદમ કરી અતરેના જાણીતા મીસ્તરી હતા

[3] મુબઇના શમાચાર, તા૦ ૬ ઠી જુન ૧૮૩૩

[4] શેઠ એદલજી નસરવાનજી શેઠના તથા મરહુમ શેઠ પીરોજશાહ નસરવાનજી શેઠનાના બાવા

એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૩ મા પોતાના બાપના મરણબાદ પોતાના ભાઈ શેઠ નાનાભાઈની સાથે પરચુરણ વ્યાપાર કરતા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૪ મા એવણે પોતાના કેટલાક કુટુબીઓની સાથે મળી "હોરમસજી બુરજોરજીની કંપની" ને નામે એક વીમાની પેહડી ઉઘાડી હતી અતરેના પારસીઓમા એવણ પોતાના "શેઆણપણ તથા ચતરાઇ અને નમનતાઇ" ને માટે સારીપેઠે જાણીતા હતા

તા૦ ૧૫ મી જુન.

રોજ ૧૮ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૨ યજદજરદી.

મરણ—હીરાજી કાઉભાઇ કોલાહ[5]—ઉમર વર્ષ ૬૨) એવણ પ્રથમમા પોતાના બાપની સાથે ચીન ખાતે મેહતાગરીના કામ ઉપર જતા હતા. એ પછી ત્યાના વ્યાપારમા ઘણોક અનુભવ મેળવ્યાથી પોતાને હીસાબે તે તરફનો મોટો વ્યાપાર તથા અતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓની આડત કરતા હતા. અતરેનાં વ્યાપારી મડળમા એવણ ઘણા જાણીતા હતા.

તા૦ ૨૧ મી જુન

આજ દીને અતરેની ગોદીમા શેઠો નવરોજજી જમશેદજી અને ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆના ઉપરીપણા હેઠળ સાગની લાકડા અને ત્રાબાના પતરાથી બધાયલી ૨૭૭ ટનની એક સુદર "બ્રીગ" પાણીમા ઉતારવામા આવી હતી. તે બટેવીઆ ખાતેની એક વ્યાપારી પેહડીને માટે બધાઇ હતી, અને તેનુ નામ "રુ-મીસટરસ" ઇધાને બે બેહનો કરી આપવામા આવ્યુ હતુ.[6]

તા૦ ૨૩ મી જુન.

આએ મહિનામા દર બુધવારે રેવરંડ ડાક્ટર જાન વીલસને પોતાના મકાનમા પારસીઓના વંદીદાદ વિષે જાહેર ભાષણો કીધા હતા.[7]

[5] એવણના બાવા શેઠ કાઉભાઈ બીખાજી કોલાહ પ્રથમમા ચીન ખાતે શેઠ નસરવાનજી રૂસતમજી નાદરશાહની સાથે મેહતાગરીમા જતા હતા તેમના બીજા બે દીકરાઓ શેઠો નસરવાનજી અને જમાસપજી કરી મુબઇ ખાતેની શેઠ હીરાજીની પરચુરણ વ્યાપારની આડત કરતા હતા

[6] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૨ મી જુન ૧૮૩૩.

[7] મુબઇના શમાચાર, તા૦ ૨૩ મી જુન ૧૮૩૩

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

મુંબઈની સુપ્રીમ કોરટની અપરાધીઓની ઝાડણી કરનારી આખે વર્ષની ત્રીજી વારની શેશન આજ દીને ચીફ જસટીસ સર હરબરટ કાપટન તથા પ્યુની જડજ સર જાન આદરીની હજુરમા મળી હતી. આ વેળાએ મુંબઈ મધ્યે દેશીઓ પેહલવેહલા ગ્રાંડ જુરીમાં બેઠા હતા, તે જોવાને કોરટમાં ઠઠ મળી હતી, તથા બેનચ ઉપર એક બાજુએ ચીફ જસટીસની બાનુ તથા દીકરી પણ બીરાજયા હતા. પ્રથમમા ઇંગ્રેજ જુરરોને સપત આપ્યા બાદ નીચના દેશી જુરરોને સપત આપ્યા હતા —

શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજી-ભાઈ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, ધાકજી દાદાજી, મહમદ અલી રોગે, જગનાથ શંકરશેઠ.

એ પછી સર જાન આદરીએ તેઓને ગાંભખાતાના તથા ઇનસાફના કારોબારમા શામેલ કીધા તેની ઘટતા સખુનોમા મુબારકબાદી આપી કોરટનુ કામ ચાલુ કીધું હતુ.[૧]

તા૦ ૨૩ મી જુલાઈ

રોજ ૨૬ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૦૨ યેજદજરદી

આજ દીને બાઈ દીનબાઈ તે શેઠ ખરશેદજી જમ-શેદજી જીજીભાઈના પેહલીવારના ધણિઆણી તથા મરહુમ શેઠ દીનશાહજી દાદાભાઈ શાહેરના દીકરીના ઉઠમણામા તેમના સસરા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઇએ રૂ૧૫૦૦) ની રકમ મુંબઈની પારસી પંચાતના ધાહબારના તથા આ-ધના પાગનાઓની પરવરસી કરવાના ફંડમા આપી હતી.

એજ દીને બાઈ મીઠીબાઈ તે મુરતવાલા મરહુમ શેઠ કુવરજી ખરશેદજી માણીકલાલના વીધવાના મુંબઈ ખાતેના ઉઠમણાંમા તેમની દીકરીના દીકરા શેઠ માણેકજી નવરોજજી વાડીઆએ રૂ૫૦૧) પંચાતનાં ધાહબારના ફંડ મધ્યે આપ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૧૫ મી આગસ્ટ.

આજ દીને મુંબઈના ૨૦૦ મુખ્ય દેશી રેહવાસી-ઓએ ઇગલાંડ ખાતે હિંદુસ્થાનને લગતા વહીવટને માટે ઠેરેલી "બોરડ ઑફ કમીશનર" ના પ્રેસીડેન્ટ ધી રાઈટ ઑનરેબલ ચારલસ ગ્રાંટ પર હિંદુસ્થાનના દેશીઓને સુલેહના અમલદાર તથા ગ્રાંડજુરીમા બેસવાના હકો આપવા બા-બેનો ધારો પાર્લામેંટમા પસાર કરાવવા માટે તેણે ઘણી મેહનત લીધી તે માટેનો ઉપકાર માનવાનુ એક માનપત્ર મોકલ્યુ હતું, તથા તેમા અરજ કીધી હતી કે તે નામદારે ઇગલાંડના લારડ હાઈ ચાનસેલર તથા બીજા પ્રધાનોને પણ મુંબઈના દેશીઓ તરફનો બેહદ ઉપકાર જાહેર કરવો.

વળી એ કાએદો બધાવવા થકી મેહનત કરવા માટે પાર્લામેંટના જાણીતા મેમબરો ડાનીઅલ-ઓ-કોનેલ, જોસફ હ્યુમ, સર જાન માલકમ, અને રાઈટ ઑન-રેબલ ચારલસ વીન; તથા ઇસ્ટ ઇંડીઆ કંપનીના ડાએ-રેકટરો સર અલેકઝાનડર જાનસન, રબરટ રીકારડસ, જે. આર કરનાક, જેમ્સ ફારબસ, અને જારજ લાએ-આલનો પણ તેમનાપર છાપેલા સરક્યુલરો મોકલી મોટો ઉપકાર માન્યો હતો.

ઉપલુ સર ચારલસ ગ્રાંટ વાલુ માનપત્ર તથા સરક-યુલરો દેશીઓના બેરખાહ સર ચારલસ ફારબસ, બેરો-નેટની મારફતે તેઓ ઉપર પણ એક ઉપકારનો પત્ર લખી મોકલવામા આવ્યા હતા, અને એ બધા સરક્યુલરો તથા સર ચારલસ ફારબસ જોગના પત્ર ઉપર નીચના ૩૭ દેશીઓની સહીઓ હતી.[૩]

માધવરાવ રણછોડદાસ, દેવીદાસ હરજીવણદાસ, જગનાથ શંકરશેઠ, ધાકજી દાદાજી, ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઈ, બહુમનજી હોરમજજી વાડીઆ, દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી અ-રદેસર દાદી, દાદી ખરશેદજી અરદેસર દાદી, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, હોરમજજી ધનજી પટેલ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, હોરમજજી બહુમનજી શેઠ, હોરમજજી ભીખા-જી ચીનાઈ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, બરજો-રજી નાનાભાઈ દાવર, હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, ફરામજી બહુમનજી સરાફ, માણેકજી ખરશેદજી સરાફ, માણેકજી નવરોજજી વાડી-આ, રૂસતમજી હોરમજજી વાડીઆ, અરદેસર હોરમજ-જી વાડીઆ, રૂસતમજી રતનજી વાડીઆ, મહમદઅલી રોગે, બરજોરજી ફરદુનજી પારખ, પેસતનજી ફરામજી કાવસજી, જહાંગીરજી ફરામજી ડાનજી, પેસતનજી નવ-રોજજી બનાજી, માણેકજી લીમજી બનાજી, રૂસતમજી કાવસજી પટેલ, દોરાબજી બરજોરજી કોપર, સાપુરજી નસરવાનજી, માણેકજી નસરવાનજી પીટી, સોરાબજી ફરામજી વાડીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના.

---

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૬ ઠી જુલાઈ ૧૮૩૩.

૨ તા૦ ૧૬ મી અકટોબર ૧૮૩૪ ના "મુંબઈના શમાચાર" મા છાપલો પંચાતનો હીસાબ

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી ડીસેમબર ૧૮૩૩.

તા૦ ૧૯ મી આગસ્ટ.

આજ દીને મઝગાંમની ગોદીમાં શેઠ અરદેશર ખરશેદજી વાડીઆએ ઘણી ઉતમ કારીગરીથી બાંધેલું અગનીના સાંચાનું એક વાહણ (સ્ટીમર) પાણીમાં ઉતારવાની ક્રિયા ધ ઇંડીઅન નેવીના કપતાન એનવાને કીધી હતી તેને પાણીમાં ઉતારતી વેળાએ સઘળાઓની ખુશાલીના પોકારો વચ્ચે તેનું નામ "ઇનડસ" કરી પાડવામાં આવ્યું હતું. એ સ્ટીમરમાં સઘળું સાંચાકામ શેઠ અરદેશર વાડીઆએ પોતે જડયું હતું [1]

તા૦ ૨૯ મી આગસ્ટ.

રોજ ૩૦ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૨ યઝદજરદી.

આએ વર્ષ મુંબઈમાં વરસાદ ઘણો કમતી પડવાથી તે માટે જરથોશતીઓને એક જાહેર બંદગી કરવા અતરેવાલા જાણીતા વ્યાપારીઓ શેઠો મેહરાબજી, બરજોરજી અને કુવરજી કાવસજી બાટલીવાલાએ પોતાને ખરચે મરહુમ શેઠ હોરમજજી બમનજી વાડીઆજીવાલા આતશબેહેરામમાં આજ દીને એક જાહેર જશન તથા નેઆતનું જમન કરાવ્યું હતું સહનાગનો ૯ કલાકને અમલે જશનની ક્રિયા શરૂ થઈ હતી, અને તેમાં અતરેની પંચાતના સઘળા અગ્રેસરો, દસ્તુરો, તથા બીજા ઓડીયાઓ અને આમ લોકોનો મોટો મેળાવડો થયો હતો એ ક્રિયા પુરી થયાબાદ પંચાતના વડા અગ્રેસર શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆની ફરમાશથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સગારે કુલ શમવાત અંજુમનની વતી શેઠો મેહરાબજી, બરજોરજી અને કુવરજીનો ધરતા નમુનોમાં ઉપકાર માની શાબાશી આપી, તથા તેઓ દરેકને પંચાતના ફંડમાંથી એકકી શાલ હોરાડી એ પછી એ ત્રણે ભાઈઓએ શેહનશાહી દાહબાગના ફંડમાં રૂ ૩૦૦) પોતાની તરફથી આપવાની તદબીરસ્તી પાડથી હતી, અને સઘળે લોકો નેઆતનું જમન જમી વદાય થયા હતા [2]

તા૦ ૫ મી સપટેમબર.

દસ્તુર એદલજી દારાબજી જામાસપ આસાનાએ આવાંવટની ગુજરાતીમાં માએની કરી તેનું ૨૩૮ સફાનું એક પુસ્તક મુંબઈના સમાચાર છાપખાનામાં છાપી બાહેર પાડયું હતું.[3]

તા૦ ૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૭ માહ ૧ (કદ૦) ૧૨૦૩ યઝદજરદી.

મરણ—મેહરવાનજી જમશેદજી મજાઈના[4]—ઉમર વર્ષ ૨૯ શેઠ જામાસપજી હીરજી મજાઈના વડાદીકરા. એ વણ પોતાના મમાવા તે કલકતાવાના જાણીતા વ્યાપારી મરહુમ શેઠ જમશેદજી કુકાજી મજાઈનાના પાલક થવાથી તેમનાં નામથીજ ઓળખાતા હતા. "એ ઘણી ધીરા સ્વભાવનો, શનથારી રીતીઆનો, મીઠી બોલીનો, સારા રૂપનો, મોટા દાહાપણનો, રૂડી ખુબીનો, અને ભીનગચારીમાં ગુઠાએલો એક પુરૂષ હતો."[5]

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

આજ દીને મુંબઈ મધે ચીનનો વ્યાપાર કરનાર વાહણવટીઓની એક સભા મળી હતી, તેમાં વ્યાપારીઓના વાહણોના કપતાનો, માલમો, અમલદારો તથા ખલાસીઓના સુમારા તથા હકસાઈ વગેરેને માટે ચોકસ બંદોબસ્તો કરી કેટલાએક ઠરાવો ઘડી કાઢયા હતા, તથા એવું ઠેરવ્યું હતું કે અતરેની "નેટીવ એડયુકેશન સોશાઈટી" ના સેક્રેટરીથી તેહકીક કરી લેખી ન્યાતના છોકરાઓ સુકાનીના તથા વાહણોને લગતા બીજા કામો શિખનારે "આપરેનટીસ" તરીકે રહેવાને ખાએસ રાખે તેમને વાહણો ઉપર રાખી શિખાડવાને ઘટતી મદદ તથા ઉતેજન આપવું

આ મંડળીએ ઠેરાવેલા સઘળા બંદોબસ્તો તથા કાએદાઓ છપાવી અતરેના બારામાંના સઘળા વ્યાપારીઓના વાહણોના કપતાનો ઉપર મોકલ્યા હતા, અને તે ઉપર સભામાં હાજર થયેલા નીચલા વ્યાપારીઓની સહીઓ હતી.[6]

મીસીઅર્સ ફારબસની કંપની, લીટીની કંપની, ગાજર ડી ફારીઆની કંપની, ટામસ શાફ્રડની કંપની,

૧ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૭ મી આગસ્ટ ૧૮૩૩

૨ મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૨૭ સપટેમબર ૧૮૩૩

૩ "એ કેતાબ આવાંઅસ્તાન બા માએની, ગુજરાતી જબાનમાંહા કીધીછે, બાજદીઅશની દીનના શાહેબોને પઢવાને વાશતે એ કેતાબની માએનીનો કરનાર કમતરીન હુરબદ એદલજી દસ્તુર દારાબજી એઓને દસ્તુરાન દસ્તુર જમશેદજી જામાશપજી આસાજીએ છપાવીછે. શ્રી મુમબાઇ મધે રોજ ૧૦ માહ ૧૨ સને ૧૨૦૨ યઝદજરદી તા૦ ૫ મી સપટેમબર સને ૧૮૩૩ ઇશવી શ્રી મુમબઈના સમાચાર ખાનામાં છપાઇછે"

૪ અતરેવાલા શેઠ માણેકજી જમાસપજી કાકા (મી૦ આકલેન્ડવાલા) ના ભાઈ એવણના બાવા શેઠ જમાસપજી હીરજી મજાઈના એક પિત્રાઈ રતનજી મજાઈ કરી આગલા વખતમાં અતરેના એક જાણીતા ગ્રહસ્થ તથા જુની પારસી પંચાતના એક અગ્રેસર હતા

૫ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર ૧૮૩૩

૬ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧ લી માર્ચ ૧૮૩૪

જમશેદજી જીજીભાઈની કંપની, મોતીચંદ અમીચંદ, અમરચંદ ખીમચંદની કંપની, બહમનજી હોરમસજી વાડીઆ, હોરમસજી ભીખાજી ચીનાઈ, ફરદુનજી સોરાબજી પારખ, ખરશેદજી અરદેશર દાદીની કંપની, વીકાજી મેહરજી, નસરવાનજી પેસતનજીની કંપની, ફરામજી કાવસજી બનાજી, નાનાભાઈ અને પેશતનજી ફરામજી બનાજી, હોરમસજી દોરાબજી સનજાણી, મેહરવાનજી અને સાપુરજીની કંપની.

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

મુંબઈની સુપરીમ કોરટની આગળીઓની છાડણ કરનારી આએ વર્ષની નિઉજવાગની મેહન આજ દીને સીર જાસ્ટીસ તથા પ્યુનીજડજ સર જાન આદીની હજુરમા મલી હતી. તે વેળાએ ગ્રાંડ જ્યુરીમા હેડના પારસીઓ ભાગ લેવા હતા.—

શેઠો ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, હોરમસજી ભીખાજી ચીનાઈ, હોરમસજી બહમનજી શેઠ, અરદેશર હોરમસજી વાડીઆ.[1]

તા૦ ૨૬ મી સપટેમબર.

આજ દીને અતરેની સુપરીમ કોરટમા ચીફ જસ્ટીસે પોતાની ખુરસી લીધાપછી એ કોરટના દુભાસીઆ શેઠ મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબાને આવતી તા૦ ૧ લીથી પોતાનો ઓહદો છોડી જવાને લીધે તેમની લાંબા વખતની અને નીમકહલાલીભરી નોકરીને માટે ઘણાંક કીમતી સબુને ઓઆરડી આપાની આપી હતી. તથા તેમની જગો પર શેઠ અરદેશર હોરમસજી વનજાઈને વડા દેશી દુભાસી આ (મીનીસ્ટર નેટીવ ઈનટરપ્રીટર) ઠેરવ્યા હતા.[2]

તા૦ ૮ મી અક્ટોબર,
રોજ ૮ માહ ૧ (શેહે) ૧૨૦૩ યઝદજરદી.

મરણ—ફરામજી નસરવાનજી નાનાભાઈ શેઠ જીનાઈ—(ઉમર વર્ષ ૫૫) શેઠ નસરવાનજી કેખસરુજી શેઠના

જીના દીકરા. એઓ પ્રથમમાં કોટમા પારસી બજારમા પોતાના બાપની સરાફની દુકાન ચલાવતા હતા, અને તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૬ થી અતરેની સરકારી તીજોરીમા સરાફના ઓહદા ઉપર રહ્યા હતા.

તા૦ ૧૩ મી અક્ટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાએતના ફંડનો તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૧ થીતે તા૦ ૨૩ મી અક્ટોબર ૧૮૩૨ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના સમાચાર" મા તરસટીઓએ છપાવી પરગટ કીધો હતો, તેમાથી જોવામા આવેછે કે એવા હીસાબની બાકીના રૂ૭૩૩૦૧)૨૨॥ ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમા પંચાએતના ફંડ ખાતે રૂ૯૭૮૨॥૧ ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ રૂ૮૬૩પાર થયો હતો, જે બાદ કરતા વર્ષની આખરીએ તરસટીઓના હસ્તકમા સઘળા મળી રૂ૭૮૮૦૮॥૧૫ બાકી હતા.

તા૦ ૪ થી નવેમબર.

આજદીને સુરતના નગરશેઠ નથુભાઈ ખુશાલદાસ લખમીદાસજી તથા પારસીની પંચાએતના મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજી તથા દાદાભાઈ રતનજી પારખ, તથા નાખોદા અબદુલ રેહમાન એઓએ ત્યાના આમીલદાર જડજ મી૦ ગ્રેગર સાહેબની હજુરમા જઈ સુરતના આસરે ૩૭૫ શેઠીઆઓ તથા વેપારીઓની એક અરજી રજુ કીધી હતી. તેમા અરજ કીધી હતી કે સુરતનું ગરીબ લોક મેહેરબાન સરકારના અમલથી પૈસે ટકે ઘણી માઠી હાલતમાછે. તોપણ ઓલાતાલાના હોકમથી સસ્તી અનાજ તથા મલવાને લીધે લોકોનો નીભાવ થાયછે. પણ હાલમા ત્યાના કેટલાક લોકો પોતાના રોજગાર તથા નફાને વાસ્તે સુરતના શેહેરમાથી તથા આસપાસની પરગણાઓમાથી અનાજ તેમજ ખાસ ખરીદ કરી બારકસો ભરી બાહેર દેવાવરા મોકલેછે, તેથી તેનો તમો નામદારે અટકાવ કરવો. એ પ્રમાણે આગલ નવાબના વખતમા તેમજ કંપની સરકારના અમલ પછીથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૪ તથા ૧૮૧૩ ના સાલમા ચીફ મી૦ સીટન વખતમા પણ મોઘવારીને લીધે સુરતના શેહર તથા પરગણાઓમાથી અનાજ બાહેર લઈજવાનુ મોકુફ કર્યુ હતુ.[4]

તા૦ ૭ મી નવેમબર.

અતરેની સુપરીમ કોરટના માજી જડજ સર જે. પી. ગ્રાંટે કલકત્તાની કોરટના જડજનો ઓહદો કબુલ કરવા નતાજાનાઓએ આ થકી અતરેના દેશીઓને તે

1 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૩.

2 બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૮ મી સપટેમબર ૧૮૩૩.

શેઠ મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબાને પોતાનો ઓહદો છોડવા આસરમાં શેઠો રતનજી કાવસજી બનાજી, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, બહમનજી હોરમસજી વાડીઆ, જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી અરદેશર દાદી, ખરશેદજી માણેકજી ... અને બીજા આગેવાન દેશીઓએ તા૦ ૧૪ મી ઓગસ્ટ ૧૮૩૩ ને દીને ફારસી તથા ગુજરાતી ... એક માનપત્ર આપ્યું હતુ.

3 શેઠ હોરમસજી તથા ખરશેદ શેઠ ... દાદાભાઈ નસરવાનજી ... ના બાપ

4 મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૫ મી ડીસેમબર ૧૮૩૩.

નામદારને મુબારકબાદીનું એક ૨૦૦ સહીનું માનપત્ર સઈ તા૦ ૧૭ મી અકટોબરને દીને કલકતા ખાતે શેઠ રૂસતમજી કાવશજી બનાજીની મારફતે મોકલ્યું હતું. તે માનપત્ર તેવણે કલકતાવાલા બીજા પારસી ગ્રહસ્થોને પોતાની સાથે લઈને આજદીને તે નામદારને ઘેર જઈ આપ્યું હતું. આ વેળાએ શેઠ રૂસતમજીએ કહી સંભળાવ્યું કે એ માનપત્રમા જે લખ્યું છે તેમા કલકતાના સર્વ પારસીઓ પણ દીલોજાનથી એકમનતા છે એ પછી તે વાચી સંભળાવ્યું હતું, અને સર ચારલ્સે તેનો લાગણીથી ઉતર આલ્યાબાદ સઘળાઓ છુટા પડયા હતા.[1]

તા૦ ૧૫ મી નવેમબર.

રોજ ૧૬ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી

મરણ—એદલજી રૂસતમજી બાટલીવાલા[2]—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ ઈ૦ સ૦ ૧૭૯૯ મા નવસારીથી અતરે આવી ખાલી બાટલીઓ વેચવાનો ધંધો કરતા હતા. તે પછી આસ્તે આસ્તે પોતાનો વહીવટ વધારી પરચુરણ બ્યાપાર, તથા ચીન જતા પારસીઓની અતરેની આડતનું કામ કરવા લાગા હતા, અને તેમા એક મોટી પુંજી મેળવી હતી. એવણે મુંબઈના કોટમા, ગણબાવાના કુવાની પાસે એક અભાડો પશુ ઢોરોને પાણી પીવા માટે બંધાવ્યો હતો (જે આજસુધી મોજુદ છે). એવણને ત્યા કોઈ નર વારેસ નહિ હોવાથી પોતાના ભાણેજ શેઠ રતનજી બહમનજી તબોલીને પાલક કરી લઈ સઘળુ દઉલત તેવણને સોંપ્યુ હતુ, જે ઉપરથી તેવણ શેઠ રતનજી એદલજી બાટલીવાલાને નામે ઓળખાતા હતા.

તા૦ ૩ જી ડીસેમબર.

રોજ ૪ માહ ૪ (તે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી કાવશજી બનાજી[3]—ઉમર વર્ષ ૫૩) શેઠ કાવશજી બેહરામજી બનાજીના ચોથા દીકરા એવણ પોતાના વડા ભાઈ શેઠ ફરામજીની સાથે પ્રથમમા થોડાઘણા બ્યાપારમા ગુંતાયા હતા, અને તે પછી ચીન તથા કલકતા ખાતે પોતાનો એનાહેદો બ્યાપાર કરવા માંડયો હતો, તથા તે માટે ખુદ પોતાના પલાન પ્રમાણે સુરતના ધકા ઉપર "જાન બેનરમેન" તથા બીજા બે વાહણો બંધાવ્યા હતા. છાસટી માહેલું "અનીક" નામનું એક ગામ એવણે સરકાર પાસથી તા૦ ૨૮ મી જુન ૧૮૩૦ ને દીને દર વર્ષે ૩૮૦૦) ને ઘોકે લીધું હતું,[4] અને ત્યા પોતાના જાતી ઉદ્યોગથી ખેતી કરી તે ગામની પેદાશ ઘણી વધારી મેલી હતી. ત્યા પાકતી કેરીઓ ઘણી સરસ હોવાથી એવણના મિત્રો "બેહરામજી આંબા" ના નામથી એવણને બોલાવવા લાગા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૪ માં જ્યારે મુંબઈમા પાણીની મોટી ટીપણી પડી તે વેળાએ એવણે અતરે જુદે જુદે ઠેકાણે સાત કુવાઓ બંધાવ્યા હતા. એ પછી એવણે આરબસ્થાનથી ઘોડાઓ મંગાવી તેનો બ્યાપાર કરવા માંડયો, પણ તેમા ઘણું નુકસાન ગયું હતું. તોપણ ભીંડીબજારના રસ્તા ઉપરનો એવણનો ઘોડાઓ રાખવાનો તબેલો, જે આજ ઘણે હાથ વેચાયા છતા પણ "બેહરામજી આંબાના તબેલા" ને નામે લોકોમા જણાયલો છે. એવણ સાદા દેખાવના, પણ એક સાહસીક, ઉદાર અને ચતૂર પારસી ગ્રહસ્થ હતા.[5]

તા૦ ૧૭ મી ડીસેમબર.

અતરે નવા શિખેલા પારસી ઈનજીનેર શેઠ શોરાબજી ધનજીભાઈ પુણેગર કે જેવણના ઉપરીપણા હેઠલ ઈ૦ સ૦

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૮ મી નવેમબર ૧૮૩૩

[2] મરહુમ શેઠ રતનજી એદલજી બાટલીવાલાના મામા

[3] મરહુમ શેઠો શોરાબજી, હોરમજજી અને દાદાભાઈ બેહરામજી બનાજીના બાવા, તથા શેઠ રૂસતમજી જેહાંગીરજી પટેલ, એમ એ, એલ એલ બી ના નાના.

[4] આ ગામ એવણના મરણ પછી સરકારે એવણના વારેસોને એકદર રૂ૧૦૦૦૦) ની રકમ આપી પાછું લીધું હતું. તે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા અતરેવાલા જાણીતા શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલે સરકાર પાસેથી રૂ૨૫૦) નો વાર્ષિક ઘીકો વધારે આપતો કરી લીધું હતું, અને તેનું થાણાના કલેકટરે તા૦ ૨૯ મી મેએ ૧૮૩૯ ને દીને શેઠ ફરામજીને કાયદાસરનું એક "ડીડ ઑફ કનવેયનસ" કરી આપ્યું હતું.

[5] એવણના મરણની નોધ લેતી વખતે તે વેળાનાં "બોમ્બે ગેઝેટ" મા લખેછે કે,—

"This much esteemed individual was among the foremost of his enlightened countrymen the Parsees—to whose general enterprize and liberality, he added the ingenuity of a European artist, and the manly frankness of European manners. To his encouragement were mainly to be attributed the splendid importations of Arab horses, which raised the name of the Bombay studs so high in days of Mr Elphinstone, and three vessels out of this harbour, built after models of his invention attest the practical utility of his Mechanical talents. During the greater part of his career, his munificence and charity were as large as his fortune—and tho' in the autumn of his life misfortune eve took him, and a princely estate, fell like his years, "into the sear and yellow leaf" his generosity, and independence of character never forsook him. he died even more honored and more beloved in poverty, than he had been in wealth, a rare and unerring test of genuine worth"

[*Bombay Gazette, 11th December 1833*]

૧૮૩૨ માં મુંબઈ માહેલું શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી-વાલું દોખમુ બંધાયું હતું. તેઓએ તે દોખમાનો એક લાકડાનો "મોડલ" બનાવી તેને લગતી સમજણ સાથે આનરેબલ કંપનીના મેમબર હાનરેબલ વીલ્યમ ન્યુનહામની મારફતે ઇગલાંડ ખાતે ત્યાંની "રાયલ એશીઆટીક સોસા-ઈટી ઑફ ગ્રેટ બ્રીતન એન્ડ આયર્લેન્ડ" ની સભા ઉપર ભેટ મોકલ્યો હતો, તે સોસાઇટીમાં રજુ કર્યાથી તે વિષે આજ દીને તે ખાતાની તરફથી તેના શેક્રેટરી મી૦ એચ હાગ્રનેસે શેઠ ફરામજીપર એક પત્ર લખી તેમનો મોટો આભાર માન્યો હતો, તથા હાનરેબલ મી૦ ન્યુન-હામ ઉપર પણ એક જુદો પત્ર લખી તેને સુચના કીધી હતી કે તેણે એ રીતે શેઠ ફરામજીના જેવા બીજા સખસ દેશીઓને પણ તેમની કારીગરીના નમુના સોસા-ઈટીપર મોકલવાની ભલામણ કરવી.[૧]

તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર.

રોજ ૧૯ માહા ૩ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને ભરૂચ મધે અંજુમનના ઉધરાતથી બં-ધાવવા માંડેલુ દોખમુ તૈયાર થવાથી તેને પરઠવાની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે ભરૂચ તથા બીજાં બાહેરના દેશાવરોના મળી લગભગ ૫) થીને ૧૦૦૦) જરથોસ્તીઓનો મેળાવડો થયો હતો. જશનની ક્રિયા પુરી થયા બાદ ભરૂચના તથા દેશાવરોથી આવેલા દસ્તુરોને શાલ દોશાલા ઓઢાડવામાં આવ્યા હતા. એ પછી ન્યાતનુ મવીદા મુબાનુ જમન જમી સર્વે જર-થોસ્તીઓ વદાય થયા હતા. એ દોખમુ બાંધવા માટે સુરતથી આવેલા મીસતરીઓ તથા સુતારોને પણ જશ-નની ક્રિયા ખતમ થયા બાદ ઘટતા ઇનામો આપવામાં આવ્યાં હતા.[૨]

---

૧ આ બધી પત્રો તા૦ ૧૯ મી જુલાઈ ૧૮૩૪ ના "બોમ્બે કુરીઅર" માં છપાયલા છે

૨ આ દોખમુ પરઠવાને લગતો સઘળો અહેવાલ તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર ૧૮૩૩ ના મુંબઈના જામે જમ-શેદમાં ભરૂચથી દસ્તૂર પેશોતનજી અસ્પંદીઆરજી કામદી-નજી તથા મોબેદ રૂસતમજી જીવણજી ઓલીઆજીએ લખી મોકલ્યો હતો. વળી એ ક્રિયામાં શામેલ થવા માટે ભરૂચની અંજુમન તરફથી તા૦ ૧૦ મી અકટોબર ૧૮૩૩ ના મુંબઈના સમાચારમાં તથા તા૦ ૭ મી અક-ટોબર ૧૮૩૩ ના મુંબઈનાં જામેજમશેદમાં એક જાહેર ખબર છપાવી મુંબઈ તથા દેશાવરો ખાતેના સર્વે જરથોસ્તીઓને નોતરયા હતા. આ એ દોખમુ બાંધવાને નામદાર ઇસ્ટ ઈંડીઆ કંપનીની સરકારે મોજે ચકરસોર બાકાને નામેની

તા૦ ૩૧ મી ડીસેમબર.

આજ દીને ગુજરાતના "કમરશીયલ રેસીડંટ" મી૦ પેરીએ તે તરફના "નેટીવ કમરશીયલ એજંટ" શેઠ મેહેરવાનજી હોરમજજી ફરેજરવાલાને આનરેબલ ગવરનર આરલ ઑફ કલેર સાથે પરેલના સરકારી મેહેલમાં મોલા-કાત કરાવી હતી. નામદાર ગવરનરે કેટલીક વાતચીત કીધા પછી શેઠ મેહેરવાનજીને તેમની ગુજરાતના વ્યાપાર ખાતામાં બજાવેલી કીમતી નોકરીઓના બદલામાં, સરકાર તરફના માનની નિશાન દાખલ એક બેનાત ભેટ આપ્યો હતો.[૩]

આએ વર્ષમાં સુરતની પાસેના બાઠા ગામની પાદર આગળ આવેલી મોટી બારી ઉપર મુંબઈવાલા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ બે પુલ બંધાયા હતા.[૪]

આએ પારની જમીન વીઘા ૧૫)૧ વશો બક્ષીસ્દા આપી હતી. તે મધે એ દોખમુ તથા સગડી અને કુવો ભરૂચ, સુરત, અને મુંબઈના અંજુમનના ઊધરાણાથી એકંદર કાંધીના આસરે રૂ૩૦૦૦૦) ના ખરચે બંધાવ્યો હતો. એ દોખમાનો તાણો પુરાયાની તથા તે પરઠવાને લગતી સઘળી ક્રિઆ ભરૂચના વડા દસ્તૂર કાઊસજી અસ્પંદીઆરજી કામદીનજીના ઊપરીપણાં હેઠળ થઇ હતી

એ દોખમાની સામેની સગડી ઊપર નીચે પ્રમાણે તખ્તી મારેલીછે,—

" શ્રી પાક પરવરદેગારની બક્ષીસથી તથા પાક
" અશો જરતોશત પેગામબર સાહેબની દીનની બરકતથી
" જરતોશતી ફેરકાની કુલ અંજુમન શ્રી મુંબઇ તથા
" સુરત તથા ભરૂચ વીગેરેના રેવાસી લોકના રૂપીઆથી
" એ નવું દુખમું અશો રવાનોને વાસતે બંધાઇ તઇ-
" આર થએલુંછે તથા આએ સગડી પારસી હોરમસજી
" શોરાબજીએ પોતાના બાપ શોરાબજી જીવણજીની નઈ-
" એતે બંધાવા સારૂ રૂ૭૦૦) આપાછે ને બાકીનો ખરચ
" અંજુમનના રૂપીઆ મધેથી થએલોછે રોજ ૧૯ ને
" માહ ૩ જો શેહેનશાહી સને ૧૨૦૩ ઇઅઝદેજરદી
" તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર સને ૧૮૩૩ ઇસવી તથા સંવત
" ૧૮૯૦ ના માગશર સુદ ૭ વાર બુધને દીને દુખમાનું
" જશન થએલુંછે ને એ દુખમું તથા સગડીની જગો તથા
" આસપાસ બુરી જગો સાથે જમીન વીઘા ૧૫ સરકાર
" કંપની બાહાદરે બક્ષીસ આનદરોકાળ સુધી બક્ષીછે"

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૪ થી જાનેવારી ૧૮૩૪

૪ આમાનો એક પુલ ભારે વરસાદના જોરથી તા૦ ૮ મી જુન ૧૮૩૪ ને દીને રાતના ૧ કલાકને આસરે તુટી પડયો હતો, કે જે પાછો ઇ૦ સ૦ ૧૮૬૭ માં એમના પ્રખ્યાત દીકરા શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજી-ભાઇએ સરકારને રૂ૧૫૦૧૦—૧૨—૧ આપી પોતાના મરહુમ મુરસીના પુનને માટે બંધાવ્યો હતો.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૪.

આએ વર્ષના "બોમ્બે કુરીઅર" માથી નીકળેલા અંગ્રેજી કાલેનડરમા[1] સઘળી બીના નીચના ફેરફાર તથા વધારા સિવાએ આગલાં કાલેનડરની માફકજછે.

વ્યાપારી પેહડીઓના પારસી દલાલોની ટીપમા દાદાભાઈ પેશતનજી વાડીઆ, દાદાભાઈ રૂસતમજી, તથા જાગીરજી અને માણેકજી નવરોજજી વાડીઆના નામ ઉમેરાયલાછે

પારસી વ્યાપારીઓમા જાગીરજી અને નવરોજજી નશરવાંનજી (વાડીઆ) ને બદલે જાગીરજી અને માણેકજી નવરોજજી (વાડીઆ), તથા બેહમનજી હોરમજજી (વાડીઆ) ને બદલે બેહમનજી અને અરદેસર હોરમજજી (વાડીઆ) ના નામોછે. તેમજ એ ટીપમા શોરાબજી ખાછાગાવી, રૂસતમજી કાવસજી પટેલ, હોરમજજી ધનજી પટેલ, અને બીકાજી મેહરજીના નામો ઉમેરાયાછે

પારસી દુકાનદારો તથા વાન્ની મરચનટોની ટીપમાં ખરશેદજી હોરમજજી જીવાજીને બદલે કાવસજી અને હોરમજજી જીવાજી (પોટર), તથા ફરામજી જીવાજી ઢોડીને બદલે નશરવાંનજી અને ફરદુનજી ફરામજી (ઢોડી) ના નામોછે, તેમજ હોરમજજી પેશતનજી બાટલીવાલા, ખરશેદજી બેહરામજી ગામડીઆ, અને બરજોરજી ડોશાભાઈ ખરાસના નામો ઉમેરાયાછે.

સરકારી ગોદીના પારસી બીલડરોમા અરદેસર રતનજી વાડીઆનુ નામ ઉમેરાયુછે.

તા૦ ૨ જી જાનેવારી.

રોજ ૪ માહ ૪ (સં૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

મરણ—મેહરનોશજી બરજોરજી કુટાર[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) એઓનુ મુબઈના કોટ માહેલી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફવાળી દરેમેહરના વડા પથકી હતા. એઓનુના મરણ વખતે અતરેના મોબેદોમા એક જાણવા જોગ બનાવ બન્યો હતો. તે એકે એઓનુના રવાનના પગ નવસારીના મોબેદોના સરેશતાથી ઉલટી રીતે શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફે આગળ હુભા રહી લાબા રાખવાને બદલે વળાવ્યા હતા. આથી અતરેના ભગણીઆ મોબેદોમા ઘણુ ફતુન ફેલાએ, અને તેઓની એક મોટી સખીઆએ રાતના પોતાની સાથે બે ખાવીઆઓને તેડી, એઓનુના ઘર આગળ આવી રવાનને સજેગેશુ છોડાવી તેના પગ લાબા રખાવ્યા હતા.

તા૦ ૭ મી જાનેવારી.

આજ દીને અતરેની "એગ્રીકલચરલ એન્ડ હારટીકલચરલ" સોશાઈટીની મળેલી સભામા નીચના બે પતરો રજુ કીધામા આવ્યા હતા —

૧—સોશાઈટીના નામએ સરનરીન શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી તરફથી ગઈ તા૦ ૧૭ મી અકટોબર ૧૮૩૩ ને દીને આવેલો પતર, જેમા તેવણે જણાવ્યું હતુ કે છાસટી માહેલા તેવણનાં પવાઈનાં ગામમા આવતા નવેમબર માસની આખરીએ ૫૬૦૦૦ સેરડી તૈયાર થશે, તે પચીસ રૂપીએ હજારને હીસાબે ખરીદવાને શોશાઈટી તરફથી સરકારને અરજ કરવી. બીજું શેઠ ફરામજીએ આ પત્રમા લખ્યુ હતુ કે તેવણે જેમ "જમેકા" અને "વેસ્ટ-ઇનડીસ" ના ટાપુઓમા રોપણી કરેછે તે ધોરણ પર સેરડીની રોપણી ૬૪ વીંધા જમીનમા કીધીછે, કે જેમાથી બની શકી ૨૦૦૦૦૦ બે લાખ સેરડીની ઉપજ થશે, અને કોઈબી ધણી એ રૂપણીની રીત વિષે તેવણ પાસેથી કાંઈ ખોલાસો લેવા ખપ માગશેતો તે મોટી ખુશી સાથે આપવામા આવશે.

૨—ઉપલા કાગજની નકલ સરકારપર મોકલવાથી તેના જવાબમા તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૩૩ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એન. આર. ગીડ લખી જણાવ્યુ હતુ કે સરકારે થાણાના કલેકટરપર શેઠ ફરામજી વાલા પવાઈના ગામની ૨૦૦૦૦ સેરડી ખરીદી જુદા જુદા ગામોના કલેકટરો ઉપર તેમના ખપ પ્રમાણે મોકલી આપવાનિ હોકમ કીધોછે. અને એજ પ્રમાણે આવતે શાલબી જરૂર પડશેતો શેઠ ફરામજી વાલા ગામનીજ સેરડીનો ઉપયોગ કરવાને સરકારની મરજીછે.

આ બવે કાગજો શોશાઈટીના દફતરમાં નોંધવાને ઠેરવ્યું હતુ.[3]

તા૦ ૧૮ મી જાનેવારી.

આજ દીને મુબઈમા નીકળતા "હરકારૂ અને વરતમાન" પત્રના અધીપતી શેઠ નવરોજજી દોરાબજી ચાનદારૂએ અતરેના ટાઉનહાલમા "પારસીઓની રાહ રસમ" વિષે ગુજરાતીમા એક ભાષણ કીધુ હતુ.[4]

૧ The Bombay Calendar and Almanac for 1834 *Bombay, printed at the Courier Office, by Sorabjee Dorabjee.*

૨ મરહુમ શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સરાફવાલી દરેમેહરના હાલના પથકીઓ એ૦ હોરમજજી તથા એ૦ શાપુરજી બરજોરજી કુટારના બનાવા

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી ૧૮૩૪

૪ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૨૨ મી જાનેવારી ૧૮૩૪

તા૦ ૧૨ મી ફેબરવારી.

આજ દીને સાંજના ચાર કલાકે કોટ મધે પારસી બજાર સ્ત્રીટમા મરહુમ શેઠ ફરામજી માણેકજી વાડીઆના ઘરના બખારચીખાનામાં એક મોટી ભઠ્ઠી ભરેલી આગ લાગી હતી. રાંધણીમા લાકડા ઘણાં ભરેલા હોવાથી ભડકો મોટો ઉઠયો હતો, તોપણ આસપાસના પારસીઓની જબરી દોડાદોડથી, તથા ગોદીનાં સંખ્યા માણસો તુરત આવી પોહચવાથી, તેમજ એની પાસે શેઠ જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆની હવેલી આવ્યાથી તેમની શરમને લીધે યુરોપ્યનો વરીક તે હોલવવામા મદદ કરવાને જીપવાઆવ્યાથી, રાત્રે આઠ કલાકે તે આગ હોલવાઈ હતી.[1]

તા૦ ૧૪ મી ફેબરવારી.

રોજ ૧૭ માહ ૫ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને મુંબઈ મધે ડંકનરોડ પર કરદોરીની પાસે શેઠ હોરમસજી ધનજી પટેલ (ધનાપટેલના) પોતાના મરહુમ દીકરા શેઠ રતનજીના પુનને માટે એક દરેમેહર બંધાવી પરઠાવી હતી. આ વેળાએ જશનની ક્રિઆમા આતરેના મધજે વાગેના જરથોશ્તીઓનો એક મોટો મેનાવડો થયો હતો. દશ કલાકને આસરે એ ક્રિઆ પુરી થવા બાદ શેઠ હોરમસજીએ અંજુમનની હજુરમા દસ્તુરજી સાહેબ એદલજી દારાબજી સંજાણા, કે જેવણના ઉપરીપણા હેઠળ એ દરેમેહર પરઠવાને લગતી સઘળી ક્રિઆ થઈ હતી તેમને, તથા અતરેના જાણીતા ઈજનેર શેઠ સોરાબજી ધનજીભાઈ પુણેગર, કે જેવણના ઉપરીપણા હેઠળ એ દરેમેહરની ઈમારત બાંધી હતી, તેમને પોતાની તરફથી એકેકી શેઆલ ઓઢાડી માન આપ્યું હતું. એ પછી મુંબઈની પારસી પંચાત તરફથી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ શેઠ હોરમસજીને એક શેઆલ એ શુભ કામ પાર પાડવાની ખુશાલીમા ઓઢાડી હતી. ત્યારબાદ શેઠ હોરમસજી તરફથી એક અંજુમન પત્ર વંચાયો, જેમા જણાવ્યું હતું કે એ દરેમેહરના ચાલુ ખરચને માટે મુંબઈના કોટમા ગોદીઓને તેવણના પૈસાથી બાંધેલું ને ગાલાનું પરંટે તે મજીથી એક મોટો વક્ફ કીધો છે, અને હંમેશ એ ઘરના ગાળા બદલે કાંઈ ફરજ દારી વાડી મનગનો તે સર્વ આપવામા આવશે. બીજુ એ દરેમેહરના મુગતની તેવણ પોતે તથા તેમની પછી તેઓ જે જરથોશ્તીને ઠરાવે તે દેહશે. છેવટે આ કામ પાર પાડવામા શેઠ બરજોરજી માણેકજી સગાઈ તેવણને ઘણી કીમતી મદદ તથા મનોદ આપી માટે તેમનો ઉપકાર માનયો હતો. એ અંજુમન પત્ર વંચાયા બાદ શેઠ હોરમસજીએ એ દરેમેહરની પાસેની પોતાની કરદોરીવાળી વાડીમાં નેઆતનુ જમન તૈયાર કરાવ્યું હતું તે જમી સર્વે લોકો ખરાબ થયા હતા.[2]

તા૦ ૧ લી મારચ.

હિંદુસ્થાનના દેશીઓને ગ્રાંડ જુરીમાં બેશવાના તથા સુપ્રિમના અમલદારો ઠેરવવા બાબતના પાર્લામેંટે પસાર કરેલા કાએદાની રૂએ, આજ દીને મુંબઈના નામદાર ગવરનર અરલ ઑફ ક્લેરની કૌનસીલિ અતરેના નીચેના દેશી ગ્રહસ્થોને મુંબઈમાં પેહલવેહલા "જસટીસ ઑફ ધી પીસ" ઠરાવ્યા હતા.[3]

પારસી—શેઠો જમશેદજી જીજીભાઈ, બહમનજી હોરમસજી વાડીઆ, ફરામજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, ખરશેદજી અરદેશર દાદીશેઠ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, હોરમસજી ભીખાજી ચીનાઈ.[4]

હિંદુ—શેઠો જગંનાથ શંકરશેઠ, ધાકજી દાદાજી.

મુસલમાન—શેઠો મહમદ ઈબ્રાહીમ મકબા, મહમદઅલી રોગે.

ફરંગી—સર રાજર ડી. ફારીઆ.

---

1 મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૩ મી ફેબરવારી ૧૮૩૪

2 મુંબઈના જામેજમશેદ, તા૦ ૧૭ મી ફેબરવારી ૧૮૩૪
આ દરેમેહર પરઠાવવાના જશનમા શામેલ થવાને શેઠ હોરમસજી ધનજી પટેલે મુંબઈના તથા દેશાવરો ખાતેના જરથોશ્તીઓને તા૦ ૬ થી ફેબરવારી ૧૮૩૪ નાં મુંબઈના શમાચારમા તથા તા૦ ૧૦ મી ફેબરવારી ૧૮૩૪ ના મુંબઈનાં જામે જમશેદમા જાહેર ખબર છપાવી નોતરૂ દીધું હતુ, તથા બીજી ઝાતના લોકોને અરજ કીધી હતી કે તેમની નોકરીમા જેઓ પારસીઓ હોય તેમને આએ ક્રિઆમા શામેલ થવાને એ દિવસે મેહરબાની કરી રજા આપવી.

3 બૉમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨ લી મારચ ૧૮૩૪.

4 આ ટીપમા શેઠ દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆનુ નામ જુદથી છપાયું નથી, લેકીન એવણનેબી આએજ વખતે એ ઓહદો મલ્યો હતો, કેમકે તા૦ ૨ જી આપરેલ ૧૮૩૪ ને દીને એ નવા ઠરેલા "જસટીસ ઑફ ધી પીસો" સુપરીમ કોરટમા સર હરબર્ટ કોંપટનની હજુરમા સપત લેવાને ગયા હતા, તે વખતે સપત આપેલા ગ્રહસ્થોની ટીપમા, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ ના "બોમ્બે કાલેનડર" મા આપેલી એ નવા અમલદારોની ટીપમા પણ એવણનુ નામ આવેલુ છે.
આએ વખતથી જે દેશીઓને સુપ્રીમના અમલદારનો તથા ગ્રાંડ જુરીમા બેશવાનો હક મલ્યો હોય તેઓના નામની પાછળ Esquire લખવાનો શરકાર તરફથી ચાલ કાઢવામા આવ્યો હતો. એ આગમચ શરકાર તરફથી કોઈબી દેશીના નામની પાછળ Esquire લખાડવામાં આવતો હતો નહિ.

તા૦ ૮ મી મારચ.

મુંબાઈવાલા જાણીતા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ પોતાના દોસ્તો શેઠો હોરમજજી દોરાબજી લશકરી, અરદેશરજી રૂસતમજી વાડીઆ, ફરામજી બહમનજી મગરૂ-શાપુરજી પેશતનજી મેહેતા અને માણેકજી મનચેરજી ગગરાટ સાથે ઉદવાડે સીધાર્યા હતા. ત્યા આજ દીને તેઓએ (શેઠ જમશેદજીએ) એક મોટુ જશન કરી ઉદ-વાગામા વર્ષના છહે ઘાહંબાગની નેઆત પોતાને ખરચે જશુક કરાવવાની તદબીરસતી પડાડી હતી.[૨]

તા૦ ૧૦ મી મારચ.

મુંબાઈ મધે ગેસ્‍આસલાઈટની રોશની કરવાનો અખતરો અતરેની સરકારી ગોદીવાલા શેઠ અરદેસર અરદેશરજી વાડીઆએ આજ દીને પોતાની મજગામની વાડીમા કીધો હતો, અને તે જોવા માટે અતરેના ગવર-નર અરલ ઑફ કલેર પણ પોતાના રૂસાલા સહીત આવ્યો હતો. આ વેળાએ એવણના ઘર આગલ એ નવો અખ્ત-તરો જોવાને લોકોની એટલીતો ઠઠ મલી હતી કે ગવર-નરની ગાડીને પણ ત્યા જવાને ઘણી મુશ્કેલી પડી. રાતના બગબગ સાત કલાકે ગવરનરે આવ્યા બાદ તેમને શેઠ અરદેસરે સઘળા સાચા તથા બનાવટો કરી ફરીને દેખાડી હતી. એ પછી સઘલાઓ એમના ઉંચલા દીવાનખાનામા ગયા, કે જયા છ "લાપ" અને ચાર "વાલચેડ" મલી ૨૮ ગેસ્‍આસના દીવા સલગાવેલા હતા, અને તેની રોશની યુરોપની ગેસઆસલાઈટને મલતી આવતી હતી આ સઘલુ તપાસ્યા તથા જોયાબાદ નામ-દાર ગવરનરે શેઠ અરદેસરને તેમની આ બનાવટ તથા હિંદુસ્થાનમાં યુરોપની કારીગરી દાખલ કરવાની હીંમ-તોઈને માટે ઘણી તારીફ કરી પોતાનો સંતોષ જણાવ્યો હતો, તથા આ કામમાં એમની બુધિ અને ઉદ્યોગની ઘટતી કદર ખીછાણી સરકાર તરફના માન દાખલ એક ખેતાત (હાનરરી ડરેસ) ભેટ આપી વકીલગીરી લીધી હતી. નામદાર ગવરનર જેવો પોતાની ગાડીમા બેની રહ્યો લીએકે તેવામા શેઠ અરદેસરે એક આગલીની ઇશારત કરી સઘળી લાઈટ બુઝાવી નાખી, અને પછી પાછી તરત એક મીનીટમાં તે સલગાવી, તેથી બાહેર ઉભેલા દેખીઓ ઘણા તાજુબ થયા, અને ગવરનરે એક-અને તેમને ખરા અંતઃકરણથી મુબારકબાદી આપેછે. એ બાદ સલામ અલેકુમ કરી સઘળાઓ છુટા પડયા હતા.[૩]

તા૦ ૧૪ મી આપરેલ.

આજ દીને નવા ઢંગના દેવી મુનિકના અમુઝદારો "બેનચ ઑફ-જસટીસ" ની સભામા પેહેલવહેલા બીરાજયા હતા.[૪]

તા૦ ૧૮ મી મેએ.

રોજ ૨૦ માહ ૮ (શેં૦) ૧૨૦૩ યજદેજરદી.

મરણ—જાગીરજી માણેકજી પથકી[૫]—(ઉંમર વર્ષ ૪૦) આ૦ માણેકજી નશરવાનજી પથકીના વડા દીકરા. એવણ પ્રથમમા અત્તરે પોતાના ભાઈ શેઠ બહ-મનજી સાથે વ્યાપાર કરતા હતા. તે પછી નાગપોર ખાતે જઈ ત્યા એક મોટી દુકાન સ્થાપી, અને તે તરફ બેહેનો વ્યાપાર ચલાવ્યો હતો. મરણની થોડુંક આગમજઈક એવણ મુંબઈ મધે પાછા આવ્યા હતા

તા૦ ૨૦ મી મેએ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ જાગીરજી માણેકજી પંથ-કીના ઉઠમણામા તેમના દીકરા શેઠ હોરમજજી જાગી-રજી પથકીએ ૩૫૦૦) ની રકમ પચાતને હસ્તકના આથના પાગલાઓના ફંડમી આપી હતી.[૬]

તા૦ ૩ જી જુન.

આજ દીને મુંબઈના ૨૫૦૦) થી વધારે રેહેવા-સીઓ, તે મધે હિંદુ, પારસી તથા મુસલમાન વ્યાપારીઓ, સરાફો, દલાલો, કારીગરો, વગેરે બીજા દેશીઓએ કનકલે નામદાર ગવરનર જનરલ લાર્ડ વીલ્યમ બેનટીક ઉપર એક અરજી મોકલી હતી, કે અત્તરે ગામડી ડાક ચાલતી હતી તેથી લોકોને મહિના દીનાઓમા કાગજ પત્રો મોકલવાને સવલ પડતુ હતું. પણ વડી સરકારે એક ધારો ઘડી એ ડાકોના કામ કાએદાથી ઉનરાં ગણી બંધ કર્યાછે, તથા મુંબઈની સરકારના ગઈ તા૦ ૨૦ મી

[૨] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૦ મી મારચ ૧૮૩૪
આ વેળાએ શેઠ માણેકજી મનચેરજી ગગરાટે ઉદવાડામા કાકા ભીખની પ્રેમિદોની નવી ઓરીમા એક કુવો બંધાવી આપ્યો હતો

[૩] બોંબે કુરીઅર, તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૩૪

[૪] બોંબે કુરીઅર, તા૦ ૧૫ મી આપરેલ ૧૮૩૪.

[૫] શેઠ મનચેરજી બહમનજી પથકીના કાકા, તથા શેઠ જમશેદજી જાગીરજી પથકી અને મરહુમ શેઠ હોરમ-જજી જાગીરજી પથકીના બાવા.

[૬] તા૦ ૨૪ મી સપટેમબર ૧૮૩૫ ના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાવેલો પચાતનો હીસાબ

જાનેવારી ૧૮૩૪ નાં એક જાહેર નામાથી ગામખાતાનાં કાગળોપર આગળ કરતાં સો ટકા વધારે તથા યુરોપનાં કાગળોપર પચાસ ટકા ઓછો દર કીધોછે. આ કાએદાથી વેપારીઓને ઘણી અડચણ પડેછે. શબબ ગામડી ડાકોથી મહિલાં સેહેરો તથા ગામડાઓમાં બરાબર કામકાજ ઘર બેઠા રોજના વીશ હજાર આશામીઓને પોહચતાં હતા તે સરકારી ડાકથી બરાબર ઠેકાણાસર પોહચશે નહિ. તે સાથે ગામડી ડાકના દર કરતા મોટી રકમ આપ્યા છતાં અમોને અગવડમા આવવું પડશે, માટે તમો નામદારની કોનસલિ એ બાબદ ઉપર ધયાન પોહચાડવું.[2]

તા૦ ૩ જી જુન.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના કોટમા બંધાવેલાં નવા રેહવાના ઘરનું મુહુરત મોટી ધામધુમ સાથે કર્યું હતું, અને તેની ખુશાલીમાં સાજના ચાર કલાકે મુંબઈના નામદાર ગવરનર અરલ ઑફ કલેર, તથા અતરેના પેહેલે વરગના સર્વે યુરોપીયન વેપારીઓ, મનસી, લશકરી, તથા દરિયાવર્દી અમલદારો, તેમજ દેશી રેહવાસીઓને નોતરયા હતા. દરેક પરોણા જેવા આવતા તેવી શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ તેમની ભેટ લઈ બેઠક પેર મુકી આવતા હતા. નામદાર ગવરનર બરાબર પાચ કલાકે લેડી નારીસની સાથે મજલેસમા આવ્યો, અને તે તથા સઘળા પરોણાઓ શેઠ જમશેદજીની સાથે જઈ આખુ ઘર ફરીને જોઈ આવ્યા. એ પછી તરેહવાર ખાનાઓથી સણગારેલી ટેબલ ઉપર સર્વે મેજબાનોએ બેશી તેનો અછીપેરે ભોગ લીધો, જે બાદ ગવરનરે ઉઠી શેઠ જમશેદજીને આ હવેલી જેવું મકાન પુરૂ થવા બાબેની વરતા જસનોમા મુબારકબાદી આપી સનામતી લેવાડી, જે નપળાઓએ ખુશાલીના પોકારો વગેરે લીધાબાદ પાન ગોલાબ લઈ સર્વે પરોણાઓ વદાએ થયા હતા. આ વેળાએ શેઠ જમશેદજીના ઘરની સામે તેમજ કોટ ઉપર આ મજાહ જોવાને લોકોની મોટી ઠઠ મળી હતી.[2]

તા૦ ૮ થી જુન.

રોજ ૭ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને ગંદેવી ગામ મધે મુંબઈવાલા શેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈએ આદરાનની એક દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી.[3]

તા૦ ૧૪ મી જુન.

રોજ ૧૭ માહ ૯ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદજરદી.

આજ દીને સુરતની પાસેનાં ગડેલ ગામમાં મુંબઈવાલા શેઠ દારાશાહ દોરાબજી ગડેલીઆએ પોતાના બાવા મરહુમ શેઠ દોરાબજી બેહેરામજી ગડેલીઆનાં પુનને માટે આદરાનની દરેમેહર બંધાવી પરકાવી હતી.[4]

તા૦ ૧૬ મી જુન.

આજ દીને સુરતની પાસેના કરંજ ગામમા મુંબઈવાલા શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ એક મોટો કુવો બંધાવી ત્યાના લોકોના વપરાસને માટે ખોલ્લો મુક્યો હતો.[5]

તા૦ ૨૮ મી જુન.

મુંબઈના સઘળા રસ્તાઓની મરામત કરી તે સુધરાવવા તથા તેને હમેશા સફાઈદાર રખાવવા બાબેની ગોઠવણો તથા બંદોબસ્તો કરવાને અતરેની સરકારે

---

[1] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૮ મી આગસ્ટ ૧૮૩૪ આ કાએદા આગમજ ગામડી ડાક અતરે ચાલતી એટલે કે કેટલાક પારસીઓ તથા હિંદુઓની અમુકે એ કારણસર સામેસામ પોતાના આડતી મતયે લેખા હતા, અને તેઓ લોકો પાસેથી એકેક દરના મુલના કાગળો, નાણા, હુંડી, વગેરે પોતાના [illegible] ઓ પર મોકલાવતા, અને તે [illegible] લોકોને પોહચડાવતા હતા [illegible] ફરદુનજી પારેખ (કાકાપારેખ) ચાલતી હતી.

[3] આ દરેમેહરમા નીચલી તખ્તી મારેલીછે:—
"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે,
"નેકનામ શેઠ શ્રી હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ
"વલસાડના હાલ વસતી મુંબઈના તેનાએ પોતાના ધરમ
"વાસતે એ દરેમેહેર નવી બંધાવીછે મુકતાદના કામ
"કરવા સારૂ તથા આદરીઆન સાહેબ રોશન કરી
"રાખીઆછે એ દરેમેહેર તમામ ઇમારત પુરી થઈ
"સંવત ૧૮૯૦ ના વરખે વઈશાખ વદ ૧૨ વાર બુધે,
"રોજ ૭ માહ ૯ સને ૧૨૦૩ જસેતર દીનીછે ભરણી
"કરાસે ગણદેવી"

[4] એ દરેમેહર ઉપર તખ્તી મારેલી નથી, પણ તેના પરઠાયાનો દાહડોવાર ગોદાવરા પરગણાના આ૦ નાનાભાઈ ભીખાજીએ મેળવી આપેછે

[5] આ કુવાપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે:—
"સંવત ૧૮૯૦ ના જેઠ સુદ ૧૦ વાર સોમે,
"તા૦ ૧૬ મી જુન સને ૧૮૩૪ અંગરેજીને તેરીખે એ
"કુવો સરવે આમ લોકોને વાપરવાને વાસતે વાડીઆ
"નવરોજજી જમશેદજીએ પોતાની માતાજી બીકીબાઈ
"તથા બેન કુવરબાઈની નામે બંધાવેઓછે સદી
"એ કુવો સુરતવાળા મોદી રૂસતમજી ખુરશેદજીની મારફતે
"બંધાઓછે."

પોપીસના મીનીસ્ટર અને જુડીશ્યલ માજીસ્ટ્રેટો, મી૦ જે. લીટન, તથા શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ, ફરામજી કાવસજી બનાજી અને જગનાથ શંકરશેઠ એઓની એક કમીટી ઠેરી હતી, તથા એ બાબેનો સુધારો ગોઠવવા તથા બીજી સુચનાઓ કરવાને તેમને આગના કીધી હતી.[૧]

તા૦ ૫ મી જુલાઈ.

આગલે વર્ષની ખાનગી વારસની અગરીઓની ચાડણ કરનારી ચેઈનનું કામ આજ રોજે શુપરીમ કોરટમાં હાન-રેબલ સર જાન આવરી, નાઈટની હજુરમા શરૂ થયું હતું. નીચેના પારસીઓ ગ્રાંડ જુરીમા બેઠા હતા[૨]—

શેઠ પેશતનજી ફરામજી કાવસજી, અરદેશર હોરમસજી વાડીઆ, જહાંગીરજી ફરામજી નાનાભાઈ, રૂસ્તમજી રતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજી.

તા૦ ૮ મી જુલાઈ.

રોજ ૧૧ માહ ૧૦ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદેજરદી.

મરણ—રેહમુનજી રૂસ્તમજી મીરજાં[૩]—(ઉમર વર્ષ ૨૧) ઉદવાડાના મરહુમ રૂસ્તમજી રેહમુનજી મીરજાંના વડા દીકરા હતા. પ્રથમમાં મુંબઈ અને આખરે પોતાના એની શેઠ ખરશેદજી મરજબાનજીના હાથ હેઠળ "મુંબઈ સમાચાર" પત્રનું કામ ચલાવ્યું હતું. તે પછી તા૦ ૧૮ મી આકટોબર ૧૮૩૨ ને રોજથી સમાચાર પત્રનો અધિકાર શેઠ ખરશેદજીએ છોડવાથી તેનું અધિકારીપણું એઓએ એમને હાથે પોતાના મરણ સુધી ચલાવ્યું હતું. એઓ પોતાની જન્મ વતન ઉદવાડામાં કોઈ મરણ પામ્યા હતા.

તા૦ ૩૧ મી જુલાઈ.

રોજ ૮ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૦૩ યજદેજરદી.

મરણ—નસરવાનજી રૂસ્તમજી નારસીઆહ[૪]—(ઉમર વર્ષ ૭૨) શેઠ રૂસ્તમજી દાદાભાઈ નારસીઆહના ખોળે દીકરા. એઓ પ્રથમમાં પોતાના બાપના વેપાર વતન ... આવતના કામમાં નામેન હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ માં તેમના મરહુમ બાપ પોતાને ઠેકાણે ચીનનો વેપાર ચલાવતા હતા. આ માટે એવણે ચીનની ઘણીક સફરો કીધી હતી.

તા૦ ૧૦ મી આગસટ.

ચીન મધેના ખ્રીસ્તી સરકારના વેપાર ખાતાંના વડા રાઈટ હાનરેબલ લારડ નેપીઅરની સતા ત્યાંના હાંગ મરચંટોએ આગલે વર્ષમાં ના પાડી તે તરફ વેપાર કરનારી ખ્રીસ્તી રૈયતના ઉપર નોટીસ મોકલી કે તેઓએ હાંગ મરચંટોના સાથે હરેકી વેપાર ચલાવવા, અને તા૦ ૨૦ મી આગસટ ૧૮૩૪ ને રોજે બપોરના એક કલાકે "કાનસુલહાઉસ" માં સર્વે ખ્રીસ્તી વેપારી-ઓએ હાજર થવું. આ ઉપરથી આજ રોજે સવારના ૧૦॥ કલાકે સઘળા ખ્રીસ્તી વેપારીઓની એક જાહેર સભા કંતાન મધે "ખ્રીસ્તી કાનસુલેટ" માં મળી હતી. રાઈટ હાનરેબલ લારડ નેપીઅરે તેઓ સર્વેને "હાંગ મરચંટો" ની સતા કબુલ નહિ રાખવાની ભલામણ કીધી કે જેથી ખ્રીસ્તી વેપારને ખલેલ નહિ પોહચે. એ પછી "હાંગ મરચંટો" ઉપર એક કાગળ મોકલવાનું નકી કીધું, અને તેમા જણાવ્યું કે તેઓ "કાનસુલહાઉસ" મા હાજર થવાની કસી જરૂર જોતા નથી, અને તેઓએ એકમતથી ઠેરવ્યું કે હરમહીંની ગવરમેન્ટથી બાબેદોમા તેઓ ખ્રીસ્તી વેપાર ખાતાના વડાની મરજી પ્રમાણે ચાલવાને બંધાયેલા છે. આ કાગળ ઉપર ૨૮ ઇંગ્રેજ તથા બીજા ૨૪ પારસી વેપારીઓ જેઓ સભામા હાજર હતા, તેઓએ સહી કીધી હતી[૫]—

૧ બોંબે ગેજેટ, તા૦ ૨૮ મી જુન ૧૮૩૪.

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૮ મી જુલાઈ ૧૮૩૪.

૩ ઉદવાડાના મરહુમ દસ્તુર ખરશેદજી રૂસ્તમજી મીરજાંના વડા ભાઈ, તથા અનવેરાના શેઠ રતનજી રેહમુનજી મીરજાંના બાવા.

૪ શેઠ નસરવાનજી નસરવાનજી નારસીઆહ (હયાત) ના બાવા, શેઠ ખરશેદજી હીરાજી નસરવાનજીના બાવા, તથા મરહુમ ડાક્તર રૂસ્તમજી જમશેદજી નસરવાનજી અને શેઠ રતનજી હીરાભાઈ નસરવાનજીના બાવાના બાવા.

૫ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨ જી નવેમબર ૧૮૩૪.

એ રીતે ખ્રીસ્તી વેપારખાતાંના વડાની મરજી પ્રમાણે ત્યાંના સર્વે વેપારીઓ ચાલ્યા, અને હાંગ મરચંટો સાથેનો તમામ વ્યવહાર બંધ રાખ્યો. સરકારી વરગના વાહણો-ઓનો નીકાસ અને ત્યાંસુધી બંધ રાખ્યો કે આથી તેઓનો વેપાર તદન બંધ પડ્યો. એ પછી એક મહિને એટલે તા૦ ૧૦ મી સપટેમબર ૧૮૩૪ ને રોજે કંતાન મધેના પારસી વેપારીઓએ આવી રીતે વેપાર તદન બંધ પડવાથી તેઓને પોતાને તથા તેઓના વતેય ખાતાના કુઠીવાળોને જે નુકસાન થાય છે, તથા તેથી ઇંગ્રેજ વેપારીઓનેનો વળી ભાગવાની વહીક ધાસ્તી રાખતા આવે છે, એ સઘળી બીના એઓની એક વીગતવાર અરજ કરી લારડ નેપીઅર જોગ મોકલી હતી, અને તેમા અરજ કીધી હતી કે બંધ સરકારી વરગના વાહણોને જેમ બને તેમ જલદીથી નીકાસ આપવો કે વેપાર પાછો શરૂ થાય. આ અરજનો લારડ નેપીઅરે તેજ દીવસે શેઠ હીરજી રૂસ્તમજી બનાજીને નામે જવાબ લખી પારસીઓ ઉપર મોકલ્યો કે તેમને વેપાર બંધ થવાથી જે

ટ. ટીપની ચાલી હતી; અને હાલ પણ મર્દ લોક સાલ આખામાં ભોજન લઈ જાય છે.[૩]

તા૦ ૨૫ મી આગસ્ટ.

આજ રોજે કનાત અને જીતિ આસામીઓની એક સભા તે તરફ "ચેમ્બર ઓફ કામર્સ" ની મંડળી સ્થાપવા માટે ડા૦ ગ્રેહામ આરાટ આનાના વખતના મકાનમા મળી હતી. પ્રમુખની ખુરશી મી૦ ડબલ્યુ. એચ. હાર્ડિંગે આપ્યાથી ઠેરાવ કાએદાઓ જાહેર કર્યા હતા. એ પછી ૧૨ યુરોપીઅન અને બીજા ૮ પારસી ઓએ એ "ચેમ્બર"ના સભાસદો થવા માટે અરજીઓ કીધી હતી—

શેઠ દાદાભાઈ રૂસ્તમજી બનાજી, બમનજી ફરદુનજી પારખ, કાવસજી મનચેરજી કેરાવાલા, નાનાભાઈ કાવસજી ... , મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆ, હોરમસજી ... , ખરશેદજી ... , બમનજી માણેકજી ...

એ "ચેમ્બર ઓફ કામર્સ" ને લગતા સપુરત કાએદાઓ ઘડી કાઢવા માટે ચાર યુરોપીઅન અને શેઠ દાદાભાઈ રૂસ્તમજી બનાજીની એક કમીટી ઠેરાવવામા આવી હતી.[૨]

તા૦ ૪ થી સપટેમબર.

રોજ ૪ માહ ૧૨ (શેહ) ૧૨૨૩ યજદજરદી.

મરણ—હોરમસજી બેહરામજી બનાજી[૩]—ઉમર વર્ષ ૭૮) એઓ કલકત્તા ખાતે એક ઘણા જુના આસામી હતા, તથા "હોરમસજી બાબુ" ને નામે ઓળખાતા હતા. ચીન, બંગાળ, તથા મુંબઈ ખાતેનો મોટો વ્યાપાર આડતીઆઓની મારફતે કરતા હતા, અને તે માટે પેહલી બાજીમા એઓનાં એક બે વાહણો પણ હતાં. પચાસથી વ્યાપારમા મોટું નુકશાન જવાથી વખતે ... કરી એકાંત છાની ગુજરતી હતી. એઓએ ઘણી ઉમર કલકત્તામાંજ કહાડી હતી, અને મરણ પણ ત્યાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૧૮ મી સપટેમબર.

મુંબઈમાં આજે બાજમાં પેહલોવહેલું બરફ એક અમેરીકન વાહાણમા શેઠ જહાંગીરજી નસરવાનજી વાડીઆની પેઢી ઉપર આવ્યું હતું. આ માટે આજનાં મુંબઈના સમાચારમા લખે છે કે "તેહની લોકોને ઘણી નવાઈ અને તારીફ થઈ પડી." આ બરફ માન રતલે મણ (દરપાઉંડ ચાર આને ...) ને ભાવે વેચવામાં આવ્યું હતું.[૪]

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૩ માહ ૧૨ (શેહ) ૧૨૨૩ યજદજરદી.

મરણ—માણેકજી હોરમસજી વાછા[૫]—ઉમર વર્ષ ૫૨) શેઠ હોરમસજી બમનજી વાછાના નાહના દીકરા. એઓ ચીન અરબસ્તાન તથા કરીઆણાનો વ્યાપાર મોટા પાયા પર ચલાવતા હતા. "એ મરનાર ઘણો ભલો અને ખુશાલ, દીન ધરમનો અને મોટા મનનો અને એખલાસનો ધણી હતો."[૬]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૯ માહ ૧૨ (શેહ) ૧૨૨૩ યજદજરદી.

મરણ—બેહરામજી દાદાભાઈ ગંજેફીગર[૭]—ઉમર વર્ષ ૭૫) શેઠ દાદાભાઈ છાછાભાઈ ઉનવાળાના પૌત્ર

---

૧ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૭ મી આગસ્ટ ૧૮૫૪. આજે આશરે સાહેબ ... હાલમાં ... ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૩ મા મરહુમ શેઠ મનચેરજી જમશેદજી વાડીઆના ... વારસોએ ... તાબેદાર કરેલો છે.

૨ બામ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૬ ઠી ડીસેમબર ૧૮૫૪.

૩ મરહુમ શેઠો ખરશેદજી તથા દીનશાહજી હોરમસજી પંજાબીના બાવા.

૪ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૧૪ મી સપટેમબર ૧૮૫૪. કોઈ કે પારસીઓના પેહલીક એ બરફ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈની વાડીમાં પીવામાં આવ્યું હતું. અને તે પીધાની અગાઉથી તેમના બે દોસ્તો શેઠ ... ફરામજી ... પારખ અને શેઠ જહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ ... પાસે ... હાલ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૦ મા ... કોઈ પણ ... જોવામાં આવે છે કે પારસીઓનો ... તે વાપરતો હશે.

૫ શેઠો ખરશેદજી ખરશેદજી વાછા અને રૂસ્તમજી માણેકજી વાછાના બાવા તથા શેઠો જહાંગીરજી બરજોરજી, દીનશાહ ... , ... ખરશેદજી (મી૦ ઈખવાલા), ગોરાબજી રૂસ્તમજી (...), તથા હોરમસજી હોરમસજી વાછાના બાવા. એવણના બે ભાઈઓ શેઠો જમશેદજી તથા ખરશેદજી હોરમસજી વાછા પણ એઓની ... તથા કરીઆણાના વ્યાપારમાં સામેલ હતા. એઓના ચાર દીકરાઓ શેઠો બરજોરજી, હોરમસજી, કાવસજી તથા ખરશેદજી ... અગરના ... રેહેવાશીઓ હતા.

૬ મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૫૪.

૭ મુંબઈની પારસી પંચાયતના આગલા પેહલા મરહુમ શેઠ ખરશેદજી દાદાભાઈના ભાઈ.

દીકરા. એવાનું દેહરૂંના જગવિનાથી ઈમારત બાંધવાના લાકડાં મંગાવી તેનો મોટો વેપાર ચલાવતા હતા, તથા અંતરેની ગોદીમાં પણ લાકડાં પુરાં પાડતા હતા. "એ મરનાર એક મોટો માણસ હતો અને માયાળુ, સારા અક્કલનો અને રૂડી વર્તણુકનો એક પુરૂષ હતો."[१]

તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર.

આએ વર્ષની ત્રિજીવારની અપરાધીઓની ઝાડણું કરનારી સેશનનું કામ આજ દીને સુપરીમ કોરટમાં ચીફ જસ્ટીસની હજુરમાં શરૂ થયું હતું. નીચલા પારસીઓ ગ્રાંડ જ્યુરીમાં બેઠા હતા—[२]

શેઠ ફરામજી કાવસજી બનાજી, દાદાભાઈ પેસતનજી વાડીઆ, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, દાદીભાઈ ખરશેદજી અરદેસર દાદી, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ.

તા૦ ૧૬ મી અક્ટોબર.

મુંબઈની પારસી પંચાયતના ફંડનો તા૦ ૨૮ મી અક્ટોબર ૧૮૩૨ થકી તા૦ ૧૧ મી નવેમબર ૧૮૩૩ સુધીનો હીસાબ આજના "મુંબઈના સમાચાર" માં ટરસટીઓએ છપાવી પરગટ કર્યો છે. તેમાંથી જોવામાં આવે છે કે છેલ્લા હીસાબની બાકીના ૩૭૯૯૦૮॥૨૫ ઉપરાંત આએ આખા વર્ષમાં પંચાયતના ફંડ ખાતે ૨૧૩૫૭૧)॥॥ ની આવક થઈ હતી, અને ખરચ કુલ ૨૯૬૯૩)૧૩ થયો હતો, તે બાદ કરતાં વર્ષની આખરીએ ટરસટીઓના હસતકમાં સઘળા મળી ૨૭૯૮૨૬॥૧૧॥ બાકી હતા.

તા૦ ૩૦ મી અક્ટોબર.

આએ માસમાં મુંબઈના હિંદુ તથા પારસી વેપારીઓએ એકમતના થઈ અંતરે નગરોના હોકમથી કુતરા તથા ઢોરો મારીને તેનો બચાવ કરવાને પાંજરાપોળ સ્થાપી ત્યાં કુતરાં તથા બીજાં સર્વે જાતનાં ઢોરોને રાખી તેમની પરવરસી કરવાને ઠેરવ્યું હતું. તેના ખરચને માટે વેપારની જનસો ઉપર નીચે પ્રમાણે લવાજમ અથવા ધરમાઉ દસ્તુરી સઘળા વેપારીઓ પાસેથી લેવાને ઠેરવ્યું હતું—

રૂ ૧ડે ખાંડી એક ૩૦।
અફીણની દર પેટીએ ૨૦।
ખાંડ દર બોરીએ રાન ૨

શાકર દર તરે રામ ૧
હુંડી દર સે હકડે રામ ૦॥
મોતી દર સે હકડે રામ ૧

એ કામની પુંજીના ટરસટીઓ તરીકે શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈ, બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, મોતીચંદ અમીચંદ, અને વખતચંદ ખુશાલચંદને ઠેરવ્યા હતા[३]

[१] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૫ મી સપટેમબર ૧૮૩૪.
[२] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૭ મી સપટેમબર ૧૮૩૪.

[३] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૦ મી અક્ટોબર ૧૮૩૪.

આ પાંજરાપોળ સ્થાપવા બાબેના સર્વે બંદોબસ્તનું એક લખત ગુજરાતી ભાષામાં તા૦ ૧૮ મી અક્ટોબર ૧૮૩૪ ને દીને અંતરેના સર્વે વેપારીઓએ કીધું હતું, અને તે પર ૪૦૧) હિંદુ તથા નીચલા ૪૮ પારસી વેપારીઓની સહીઓ હતી—

શેઠ કુવરજી હોરમજજી બાબા, કાવસજી પેસતનજી કાપડવાળા, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, ખરશેદજી માણેકજી સરાફ, નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆ, નસરવાનજી પેસતનજી પારખની કુંપની, જમશેદજી જીજીભાઈના છોકરાઓની કુંપની, જાગીરજી નસરવાંનજી વાડીઆ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, જાગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, જમશેદજી હીરજીભાઈ સરાફ, દાદાભાઈ તથા મનચેરજી પેસતનજી વાડીઆ, દીનશાહ એદલજી ધનજી મેહતાના, દીનશાહ શાપુરજી શોખીદાર, દાદાભાઈ રૂસતમજી છબાના, દીનશાહ સોરાબજી પારેક, ધનજીભાઈ માણેકજી ઊમરીગર, પેસતનજી મેહરવાનજી તવાક, ફરામજી કાવસજી બનાજી, ફરદુનજી સોરાબજી પારખ, ફરદુનજી ભીખજી પાંડે, ફરામજી રતનજી મુસ, બહમનજી તથા અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, બેહરામજી હીરાજી ટોહના, મનચેરજી ફરદુનજી (વછરદાર) ની કુંપની, મેહરવાનજી નવરોજજી નારીએરવાળા, મનચેરજી એદલજી ધનજી મેહતાના, માણેકજી નસરવાનજી પીટી, મેહરવાનજી માણેકજી શાહ, એદલજી રૂસતમજી બાટલીવાળા દા૦ રતનજી, રતનજી દાદાભાઈ કોહના, રૂસતમજી બરજોરજી મોદી, વીકાજી મેહરજી, શાપુરજી કાવસજી, શાપુરજી નસરવાનજી, સોરાબજી મનચેરજી ઊનવાળા, શાપુરજી ઊકાજી, શાપુરજી સોરાબજી વાછા, હોરમજજી બહમનજી શેઠ, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, હોરમજજી સોરાબજી લશકરી, હોરમજજી શાપુરજી લઠ્ઠા, હોરમજજી તથા જમશેદજી બનીવાળા, હોરમજજી ધનજીભાઈ પટેલ, હોરમજજી સોરાબજી, હોરમજજી માણેકજી બીલીમોરીઆના.

એ પ્રમાણે લખત કર્યા પછી એક પાંજરાપોળ મુંબઈ મધે કાવસજી પટેલના તલાવ આગળ બાંધ્યું, અને તે માટે કાવસજી પટેલના તલાવની પાસેની સર્વે જગો જે પટેલ ખાનદાનની એક સખીપી વખારે મુદતની મીલકત હતી તે ઊભા ટરસટીઓની તરફથી શેઠ મોતીચંદ અમીચંદે શેઠ રૂસતમજી કાવસજી પટેલ પાસેથી રૂ ૬૬૦૦૦) ની કીમતે વેચાતી લીધી હતી

એ પછી આ પાંજરાપોળને સર્વે હીસાબ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ નાં સાલથી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈના છોકરાઓની પેઢીપર રાખ્યામાં આવ્યો હતો, અને તેનો વહીવટ મરહુમ સર જમશેદજી જીજીભાઈ પેહલા બારો-

તા૦ ૧ લી નવેમબર.

ઈરાનથી અતરે આવતા લાચાર જરથોસ્તીઓની ખબરગીરી કરવા તથા તેઓમાના લાયકોને મુસારો આપવા માટે મુંબઈના શેઠ બરજોરજી ફરામજી પાંડેએ અતરેના જરથોસ્તીઓમા એક ઉઘરાણાનુ લીસટ કીધું હતુ, તેમા ઘણાક જરથોસ્તીઓએ પોતાની ગુંજાશ માફક માસીક લવાજમો આપતો કીધો હતો. આ ફંડનો વહીવટ શેઠ બરજોરજીના ભાઈઓ તે અતરેના જાણીતા દુકાનદારો શેઠો પેસ્તનજી અને મેહેરવાનજી ફરામજી પાંડેએ હાનરરી શેક્રેટરીઓ તરીકે ચલાવવાને માથે લીધું હતુ.[1]

તા૦ ૫ મી નવેમબર.

આએ વર્ષમા ઈંગ્રેજ તથા ચીનની સરકાર વચ્ચે વાંધા ઉઠવાથી ત્યાના વ્યાપાર વણજના બાબમા ઘણીક નુકશાની થવાની ધાસ્તી રાખવામા આવતી હતી, પણ તે વાંધાઓ પતી જવાથી સઘળી મુશ્કેલી દુર થઈ, અને વ્યાપારમા નુકશાન જવાની ધાસ્તી મટી ગઈ. આ ખુશાલી ઉપરથી ચીન કેંતાન ખાતે વસનારા પારસી વ્યાપારીઓએ તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર ૧૮૩૪ ને દીને પોતપોતામા એક લીસટ ઉભું કીધું, અને તેમા જે રકમ એકઠી થાએ તે મુંબઈમા કોઈ સારે ઠેકાણે વ્યાજે મુકી, અથવા કાઈ જાગીર ઈંવા બગીચો ખરીદ કરી તેની પેદાશમાથી ઉદવાડેના ગરીબ મોબેદો તથા બેહદીનોને દર વર્ષે સરખે ભાગે વેંહચી આપવાનો બંદોબસ્ત કરવાને ઠેરવ્યુ હતુ. વા વારૂ જે મુંબઈમા તથા સુરતમા આતશબેહેરામ પધરાયાથી ઉદવાડા ખાતે જરથોસ્તીઓનુ જવુ કમતર થવાથી ત્યાના લોકો ઘણી મુશ્કેલીમા આવી પડ્યા હતા. આ લીસટમાં ૮૦૨૯ ડાલર ભરાયા હતા.[2]

નેટની પોતાની જાતી દેખરેખ હેઠળ ચાલતો હતો એ પછી એ ફંડની પુંજીમાથી રૂ૩૩૧૦૦૦) ની સરકારી નોટ લઈ તેનુ એક કાએદાસરનુ "તરસટડીડ" મી૦ આકલેંડ વકીલની મારફતે તા૦ ૩૦ મી અકટોબર ૧૮૫૦ ને દીને કરાવ્યુ હતુ, અને તે નાણાનો કબજો અતરેની બીશીઅરશ રીમીંગટનની કુંપનીને હસતક રાખ્યો હતો, અને તેનો વહીવટ ચલાવવા માટે ૧૧ તરસટીઓ જેમા છ હિંદુ અને પાચ પારસીઓ (સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઈટ, શેઠો બહમનજી હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ, રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈ, ખરશેદજી ફરદુનજી પારખ) ને મુકરર કીધા હતા

૧ આ માટે શેઠો પેસ્તનજી અને મેહેરવાનજી ફરામજી પાંડેએ તા૦ ૧૦ મી મેએ ૧૮૩૫ ના મુંબઈના શમાચારમા જાહેર ખબર છપાવી કુલે જરથોસ્તીઓને ચેતવણી આપી હતી કે ઊગ્વા ફંડમાથી તેઓ અતરે આવતા સઘળા લાચાર ઈરાનીઓને મુસારો આપેછે, પણ કેટલાકો આળસાઈ કરી ચાકરી ધંધો કરતા નથી તેમને તેઓ તરફથી નાણુ નહી મળવાથી બાહેર માગતા ફરેછે, માટે કોઈબી જરથોસ્તીએ તેમને આપવુ નહિ, અને એઓ બધે ભાઈઓ આગળ તેમને મોકલાવવા એ પછી આ ફંડની પુંજીમા વધારો થવાથી તેનો વહીવટ કાએદાસર ચલાવવાનો બંદોબસ્ત કરવાને એ ફંડમા નાણા ભરનારાઓની એક સભા તા૦ ૧૦ મી આગસટ ૧૮૩૯ ને દીને મળી હતી, તેમા શેઠો ફરામજી ભીખાજી પાંડે, ફરામજી નશરવાનજી પટેલ, પેશતનજી રૂસતમજી મુલ્લા ફીરોજના, અને મનચેરજી ફરામજી કામાજીને એ પુંજીના તરસટીઓ તથા શેઠો પેશતનજી અને મેહેરવાનજી ફરામજી પાંડેને આગલની મારફ હાનરરી શેક્રેટરીઓ ઠેરવ્યા, અને તેમને કુલે અખતીઆર આપો જે તેમની નજરમાં દરૂસત લાગે તે પરમાણે એ પુંજીનો વહીવટ ચલાવવો એ પછી દશ વર્ષે એટલે તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી ૧૮૪૯ ને દીને નાણા ભરનારાઓની એક બીજી સભા મળી હતી, તેમા એ ખાતાનુ નામ "નાદારેસ ઈરાનીઓના ધરમખાતાનુ ફંડ" કરી રાખ્યુ, તથા એ પુંજીનુ એક "તરસટડીડ" કરવાને ઠેરવ્યુ, અને તે માટે તરસટીઓ તરીકે શેઠો ફરામજી નશરવાનજી પટેલ, પેશતનજી રૂસતમજી મુલ્લા ફીરોજના, મનચેરજી ફરામજી કામાજી, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, અને મેહેરવાનજી ફરામજી પાંડેને મુકરર કીધા હતા એઓમાથી મજકુર શેઠ પેશતનજી રૂસતમજી મુલ્લા ફીરોજના મરણ પામવાથી તેમની જગોપર તરસટીઓએ શેઠ રૂસતમજી રતનજી વાડીઆને ઠેરવી તા૦ ૨૭ મી આગસટ ૧૮૪૯ ને દીને અતરેની સુપરીમ કોરટના વકીલ મી૦ એચ આર બરનની મારફતે એક "તરસટડીડ" કીધુ હતુ

૨ આ લીસટ તા૦ ૧૧ મી ડીસેમબર ૧૮૩૪ ના મુંબઈના શમાચારમા છપાયુ છે, તેમાથી મુખ્ય રકમો નીચે ઊતારીછે—

ડાલર
૪૫૧) શેઠ ફરામજી મનચેરજી દીહુના
૪૫૧) શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી.
૪૫૧) શેઠ બરજોરજી ફરદુનજી પારખ
૪૦૧) શેઠ નાનાભાઈ ફરામજી કાવશજી બનાજી
૪૦૧) શેઠ બાપુજી વીકાજી મેહેરજી
૧૬૧) શેઠ માણેકજી રૂસતમજી બનાજી
૧૫૧) શેઠ બહમનજી માણેકજી ભંડારા
૧૦૧) શેઠ દોરાબજી હોરમજજી લશકરી
૧૦૧) શેઠ જમુજી નશરવાનજી
૭૫) શેઠ અરદેશર ફરદુનજી પાંડે
૫૧) ડાલર ભરનારાઓ
શેઠો રતનજી દાદાભાઈ દીહુના હા૦ બેહરામજી દાદાભાઈ દીહુના, પેશતનજી શાપુરજી પારખ હા૦ ખરશેદજી શાપુરજી પારખ, શોરાબજી રૂસતમજી વાડીઆ (સુરતના) તથા કાવશજી ધનજીભાઈ પાઊંવાલા, ધનજીભાઈ મનચેરજી પેતીગરા, બરજોરજી માણેકજી હા૦ જમશેદજી બરજોરજી, ખરશેદજી શાપુરજી બનાજી

તા૦ ૧૮ મી નવેમ્બર

હિંદીથી સુપ્રીમ કોરટમા પારસીઓને લગતા
ખાસનો ફેંસલો આજ દીને થયો હતો.
પરવારમી કરવા ૮ મરનાર પારસી ગ્રહસ્થની મીલકતના
માટે મુંબઈના રા" એ જેમ આએ દેશમા મરણ પામતા
જરથોસ્તીઓ મીલકતના એકઝેક્યુટરોને તેમની મેહનતના
તેમાં ઘણાંક હકડે પાંચ ટકા હકમાઈ મલેછે, તેમ પેના
માલીક રમીની મીલકતની વેહચણી કરતી વખતે પોતાની
વેડીવર થે સે હકડે પાચ ટકા લેખે તેની મીલકતમાથી લીધા
દુકાનદારો ઉપરથી પેના મરનાર પારસી ગ્રહસ્થના એક
પાડોસી હાના રતનજી ફરામજીએ મજકુર "એકઝેક્યુટરો"
લીધું હતું.[૨] - મેહરવાનજી અને બીજા) એ હકમાઈ

નેરની પોતાની સુપ્રીમ કોરટના "માસ્ટર ઈન ઈકવીટી"
પછી એ ૪૬ ઉઠાવો. જે વાવો તેણે (માસ્ટરે) બાહલ
નોટ લઈ તેનુ "એકઝેક્યુટરો" એ કોરટને આગલ
આપ્યાંક વકીલ ફેંમનો આજ દીને જ વે ન્યાએ ઠીમો
૧૮૫૦ ને દીને કેન, અને સર જાન આડરી) એ એનો
અતરેની મીથીઅરથી "એકઝેક્યુટર" થી એવી રીત
હતો, અને તેનો ક મરનારની મીલકતમાથી હકમાઈ લઈ
જેમા છ હિંદુ
જીજીભાઈ -
ખરશે
જીજ

તા૦ ૨૦ મી નવેમ્બર.

રોજ ૨૧ માહ ૨ (શે૦) ૧૨૦૪ યજદજરદી.

મરણ—શાપુરજી બીમજી ઉમરીગર[૨]—ઉમર વર્ષ ૩૯) શેઠ બીમજી ધનજી ઉમરીગરના ચોથા દીકરા એવણ પોતાના બાપની "બીમજી ધનજી" ને નામે મુંબઈમા તથા "શેરાબજી અને શાપુરજીની કુંપની" ને નામે મનગાર કોરતા તરફ કાનાનોર ખાતે ચાલતી વ્યાપારી પેહડીમા શામેલ હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૯ મા એવણના બાવા શેઠ બીમજીએ જઈફીને લીધે વ્યાપાર મુકી દીધાથી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ મા પોતાના સઘળા ભાઈઓ સાથે મળીને "દાદાભાઈ તથા દોરાબજીની કુંપની" ને નામે મલબાર કોસ્તાનો વ્યાપાર ચાલુ રાખ્યો, તેમજ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૨ મા "શાપુરજી બીમજીની કુંપની" ને નામે બીજી નગરી ખાતે એક દુકાન તથા વ્યાપારી પેહડી કાઢી હતી.

dit upon him for the diligence with which he has applied himself to his studies It is said that his father is making interest to get him admitted hereafter to Hayleybury College preparatory to his entering the Civil Service. If such be the case, the laudable ambition of this individual may be productive of singular changes in the Native character, as a single native once admitted, astonishing effects will appear as the result, not only in this country but also in England, and as the Charter forbids any exclusion from office on account of religions or caste or color, we see no fear of his failing, should he be only be fortunate enough to procure a nomination to a Writership by a Director "

[Bombay Gazette, 22nd November 1834]

તા૦ ૩ જી ડીસેમ્બર

આએ વર્ષની ચોથીવારની અપરાધીઓની છાંડણી કરનારી સેશનનુ કામ આજદીને શુપ્રીમ કોરટમા ચીફ જસ્ટીસ સર જાન આડરીની હજુરમા શરૂ થયુ હતું. નીચના પારસીઓ ગ્રાંડ જ્યુરીમા બેઠા હતા[૩]—

શેઠો જાંગીરજી ફરામજી કાવશજી, હોરમસજી બીખાજી ચીનાઈ, જમશેદજી જીજીભાઈ, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, હોરમસજી બહમનજી શેઠ, જાંગીરજી નશરવાનજી વાડીઆ.

તા૦ ૧૬ મી ડીસેમ્બર.

રોજ ૧૭ માહ ૪ (ફ૦) ૧૨૦૪ યજદજરદી.

મરણ—કાવશજી બેહરામજી બનાજી[૪]—ઉમર વર્ષ ૯૦) શેઠ બેહરામજી બનાજી લીમજીના નાઘના દીકરા. એવણનો બાદ ઘણો મોટો હોવાથી "કાવશજી ગોધા" ને નામે ઓળખાતા હતા. પ્રથમમાં એવણ પોતાના બાપની "બનાજી લીમજી" નાં નામથી ચાલતી પેહડીના પોતાના ભાઈઓ તથા પિત્રાઈઓ સાથે ભાગમા હતા. તે પછી બાગમાઓમા વાંધો પડવાને લીધે પેહડીનું કામ ઈનસાફની અદાલતે ચઢયાથી એવણે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૦ ને આસરે પારસી બજાર સ્ટ્રીટમા ઈંગ્રેજી અસબાબની એક મોટી દુકાન કાઢી વ્યાપાર ચલાવવા માંડયો હતો. પાછલથી ઘણી જઈફીએ પોહચતાથી થોડાક વર્ષ એકાંત જીંદગી ગુજારી હતી. એવણના મરણ પછી એવણના પુનને માટે એવણના બે દીકરાઓ શેઠો ફરામજી તથા ખરશેદજી કાવશજી બનાજી, અને નબીરા શેઠ દાદાભાઈ રૂસ્તમજી બનાજીએ ગીરગામના રસ્તા ઉપર કરેલવાડી તરફ કદમી તરીકા મુજબ આતશબેહરામ બનાવી તે તા૦ ૧૩ મી ડીસેમ્બર ૧૮૪૫ ને દીને પરઠાવ્યા હતા.

૧ બોમ્બે ગેઝેટ, તા૦ ૧૯ મી નવેમ્બર ૧૮૩૪

૨ મરહુમ શેઠો ખરશેદજી તથા રૂસતમજી શાપુરજી ઊમરીગરના બાવા, તથા શેઠ જીવનભાઈ દોરાબજી ઊમરીગરના કાકા

૩ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૬ ઠી ડીસેમ્બર ૧૮૩૪

૪ મરહુમ શેઠો ફરામજી, નશરવાનજી, નવરોજજી, બેહરામજી, બીમજી, ખરશેદજી અને રૂસતમજી કાવશજી બનાજીના બાવા.

બીજાઓને અતરેની શુપરીમ કોરટમા આજ દીને ઉભા કીધા હતા. કોરટે વાદીની તરફેણમા ચુકાદો આપ્યો, અને તેને રૂ૧૦૦) દામીજના અપાવ્યા.[1]

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી

રોજ ૧ માહ ૭ (કo) ૧૨૦૯ યજદજરદી.

મરણ—જમશેદજી શાપુરજી બનાજી—ઉમર વર્ષ ૪૯) એવણ ચીન મધે લાંબી મુદતના વસેલા હતા, અને તે તરફ મોહલો રોજગાર તથા આડતનુ કામ ચલાવતા હતા. એવણનુ મરણ મકાઉમા નીપજયુ હતુ.

તા૦ ૨૭ મી ફેબરવારી.

અતરેની મીસીઅરસ કારમઈકલ કુંપનીના એક ભાગયા રી૦ એનડરૂ કારકપુહારસન જે આપણા દેશીઓ સાથે ઘણો પરીચાઈ ગયલો હતો, તેને પોતાને વતન સીધારતી વેળાએ આજ દીને અતરેના મુખ્ય દેશી બ્યાપારીઓએ ૨૬૦ શહીનુ એક માનપત્ર આપ્યુ હતુ, જેપર નાખેલા પારસી બ્યાપારીઓની શહીઓ હતી[2]—

શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી, ખરશેદજી રૂસતમજી વાડીઆ, ડાશાભાઈ જમશેદજી વાડીઆ, હોરમજજી ભીખાજી ચીનાઈ, માણેકજી લીમજી બનાજી, જીજીભાઈ દાદાભાઈ, દાદાભાઈ કાવશજી શાહેરના છોકરાઓ, જમાસપજી સોરાબજી લાલા, ફરદુનજી લીમજી પાંડે, ફરામજી પેશતનજી પાટક, કાવશજી જાહાંગીરજી રેડીમની, જાહાંગીરજી હીરજી રેડીમની, જાહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ, ફરામજી નશરવાનજી પટેલ, મેહરવાન એદલબખશ ઈરાની, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, હીરજી જાહાંગીરજી રેડીમની, અરદેસર ખરશેદજી દાદીશેઠ, પેશતનજી ખરશેદજી મોદી, નશરવાનજી અને ફરદુનજી ફરામજી ઢોડી, નાનાભાઈ ફરામજી કાવશજી, નશરવાનજી એદલજી પારખ, માણેકજી શાપુરજી પારખ, ફરામજી રતનજી મુસ, માણેકજી જમશેદજી મુલા, ખરશેદજી મનચેરજી મુસ, મનચેરજી ફરદુનજી વછાફદાર, રૂસતમજી મનચેરજી વછાફદાર, પેશતનજી મનચેરજી વછાફદાર, સોરાબજી ફરામજી મુસ, બહમનજી જમશેદજી મુલા, અરદેસર માણેકજી સુતા, મનચેરજી બરજોરજી મોદી, મેહરવાનજી હોરમજજી, ભીખાજી પેશતનજી મામા, જાહાંગીરજી ફરામજી કાવશજી, પેશતનજી ફરામજી કાવશજી, વીકાજી મેહરજી, બાપુજી વીકાજી, જાહાંગીરજી નશરવાનજી જશાવાલાની કુંપની, રૂસતમજી નશરવાનજીની કુંપની, જમશેદજી પેશતનજી પાંડે, અરદેસર લીમજી બનાજી, નશરવાનજી નવરોજજી, પેશતનજી અને મેહરવાનજી ફરામજી પાંડે, મેહરવાનજી જીવનજી ઢોડી, દાદીભાઈ લીમજી બનાજી, ખરશેદજી મેહરવાનજી પટેલ, સોરાબજી જાહાંગીરજી દાદીશેઠ, બહમનજી જીજીભાઈ, એદલજી નશરવાનજી, જમશેદજી નવરોજજી તવાક, પેશતનજી લીમજી બનાજી, દોરાબજી જમશેદજી સુકનાતવાલા, અરદેસર બેજનજી જમુજી, દીનશાહ સોરાબજી સરાફ, કાવશજી ડાશાભાઈ, જમશેદજી સોરાબજી, રતનજી દાદાભાઈ કોહના, અરદેસર હોરમજજી સતોક, પેશતનજી હોરમજજી સતોક, ડાશાભાઈ ફરામજી મામા, એદલજી ફરામજી (આનબલેસ) ની કુંપની, રતનજી મનચેરજી મુસ, કુવરજી હોરમજજી ભાભા, દાદાભાઈ રૂસતમજી પટેલ, નાનાભાઈ જમશેદજી ગાંધર, ફરામજી શાપુરજી, ડાશાભાઈ મેહરવાનજી વાડીઆ, એદલજી નવરોજજી, અરદેસર રતનજી વાડીઆ, સોરાબજી કાવશજી, જમશેદજી બેહરામજી, બરજોરજી કાવશજી, ડાશાભાઈ શાપુરજી, અરદેસર બેહરામજી લશકરી, બહમનજી ધનજીભાઈ, હોરમજજી દાદાભાઈ, પેશતનજી ડાશાભાઈ વાડીઆ, પીરોજશાહ બેજનજી, પેશતનજી હીરાજી, કાવશજી વીરજી, બરજોરજી એદલજી પોહચા, દોરાબજી જીવણજી મીશતરી, પેશતનજી કાવશજી શેઠના, નશરવાનજી ધનજીભાઈ, બેહરામજી અરદેસર, સોરાબજી દાદાભાઈ સતોક, બાપુજી હોરમજજી.

તા૦ ૯ મી મારચ.

આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના કોટ મધેના મોટા ઘરમા અતરેના નામદાર ગવરનર સર જે આર. કરનાક અને તેની બાનુને એક "બાલ" આપ્યો હતો. આ વેળાએ નામદાર ગવરનરના સઘળા રૂસાલા ઉપરાંત આફગાનીસતાનની લડાઈ જીતી આવેલો લારડ કીન, તેમજ સર થામસ મીનશાયર, સર હેનરી પાટીનજર, અને બીજા સઘળા મોટે વાગેના ઘ ગ્રેજો અને આફગાનીસતાનથી લડાઈ જીતી આવેલા ઘણાક સુરા સીપાહીઓ, વગેરે હાજર થયા હતા. મધરાત સુધી નાચરંગ ચલાવી તથા ખાણુ ખાઈ સર્વે પરોણાઓ શેઠ જમશેદજીનો ઉપકાર માની વદાય થયા હતા.[3] આ વેળાએ "બોમ્બે

[1] બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૫ મી ફેબરવારી ૧૮૪૦

[2] બોમ્બે ગેજેટ, તા૦ ૨૭ મારચ ૧૮૪૦.

[3] આ મેળાવરાની નોંધ લેતા એનો બીજે દાહડેના એટલે તા૦ ૧૦ મી મારચ ૧૮૪૦ ના "બોમ્બે કુરીઅર" માં નીચે પ્રમાણે લખેછે—

"We shall not attempt to describe the decorations of the mansion, but its moral effect" "This"—exclaimed a military gentleman—"is now a fairy palace, and its owner is a good friend, he is attached to our

ટાઈમસ" માં લખ્યા મુજબ મુંબઈ મી પેહેલવેહેલોજ એક આવાતરેહનો બનાવ બન્યો હતો, તે એકે શેઠ જમશેદજી-ની પોતાની બાનુ તથા ત્રણે વહુઓ (બાઈઓ રતનબાઈ, સુનાબાઈ અને બચુબાઈ) ની આગળ એક જુદા ઓર-ડામાં લેડી કરનાક, લેડી મેકમોહન, લાર્ડ કીન, સર થામસ વીલશાયર અને બીજા નામીચા ગ્રહસ્થો તથા બાનુ-ઓને વારાફરતી લઈ જઈ તેમની મોલાકાત કરાવી હતી.[૧]

તા૦ ૧૨ મી મારચ.

અતરે સ્થાપવામાં આવેલી નવી "મુંબઈ બેંક" ના ભાગીદારોની એક સભા આજ દીને મળી હતી તેમાં બેંકના ચારટર પ્રમાણે ભાગીદારો તરફના છ ડાએ-રેકટરોની નેમનુક છુપા મતોથી કરવામાં આવી હતી, જેમાં મત ગણતાં ૫ ઇંગ્રેજ અને ૧ પારસી (શેઠ ફરામ-જી કાવસજી બનાજી) ની તરફેણમાં વધારે મતો પડવાથી તેમને એ બેંકના પેહેલ પેહેલા ડાએરેકટરો ઠેરવ્યા હતા.[૨]

તા૦ ૧૨ મી મારચ.

આફગાનીસતાનની લડાઈ જીતી આવેલા સરદાર લફટનટ જનરલ લાર્ડ કીન, જી સી બી ને આજ દીને શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ પોતાના માહલક્ષમીના બગનામાં એક ખાણું આપ્યું હતું. આ વેળાએ નામદાર ગવરનર, તેમજ કૌનસીલરો, સુપરીમ કોરટના જડજો, અને બીજા મોટે વાગેના ઇંગ્રેજો મળી ૭૦ પહે-રોણાઓ ખાણાની ટેબલ ઉપર બીરાજ્યા હતા. ખાણું ખાઈ રેહવા બાદ મરેશતા પ્રમાણેની રાજ્ય તરફની વફાદારીની સલામતીઓ લેવાયા પછી શેઠ જમશેદજીએ ઉભા થઈ એક નાધનું ભાષણ[૩] કરી લાર્ડ કીનની સલામતી લેવાડી હતી. જે ખુશાલીના પોકારો સાથે લેવાયા બાદ નામદાર ગવરનર સર જે. આર. કરનાકની, સર થામસ વીલશાયર અને બેનાત જીતી આવેલા બાહદુર સિપાહીઓની, બાનુઓ, સુપ્રીમ કોરટના જડજો, લશકર ખાતું, અને દરિયાઈ ખાતાની સલામતીઓ એક પછી એક એમ લેવાઈ હતી. એ પછી મી૦ શાફરડે ઉઠી મુંબઈના માજી ગવરનર માઉન્ટ સ્ટુઅર્ટ એલફીનસટનની સલામતી ચાહી, તથા છેલ્લે મરહુમ ગવરનર સર રાબરટ ગ્રાંટની યાદગીરીમાં ધીમાપણાથી શરાબ લઈ મહેમાનો ખાણા પરથી ઉઠી શેઠ જમશેદજીનો ઉપકાર માની વદાય થયા હતા.[૪]

noble country—he is one of us. By British aid and British enterprize he has acquired a noble fortune.

"He gave this ball in honour of our British Queen; this may be the day on which Her Majesty is united to the husband of her choice; he gives it in compliment to the gallant soldiers, who now return from the conquest of Affghanistan; he gives it out of respect to the excellent Governor, who so fairly dispenses justice to all classes of British subjects in this Presidency; he gives in the name of the Lady who so kindly dispenses favours on all around, and he invites, to it British beauty to add grace and ornament to the meeting of all the dignified and respectable of this capital.

"This is freedom, this is British glory—this is our noblest privilege. Jamsetjee Jeejeebhoy is the personification of the respectable British Merchant. Genius, enterprize and integrity have raised him, and while we partake of his hospitality let us be just to the true source of all advantages, British freedom for him—for us—and for all our fellow subjects."

[*Bombay Courier, 10th March* 1840]

૧ "One remarkable peculiarity distinguished this party from any ever given in Bombay—probably in India, and deserves to be noted as a large stride towards the European state of society. During the evening the lady of Jamsetjee Jejeebhoy and her three daughters-in-law, Mrs. Cursetjee Jamsetjee, Mrs. Rustomjee Jamsetjee and Mrs. Sorabjee Jamsetjee, received visitors in one of the apartments. Lady Carnac, Lady MacMahon, Lord Keane, Sir Thomas Wilshire, and many other ladies and gentlemen were introduced in succession and conversed with these ladies, of whom two were of distinguished beauty, and all comported themselves with grace and dignified courtesy.

[*Bombay Times, 11th March* 1840]

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૧૪ મી મારચ ૧૮૪૦.

૩ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ કરેલું આ નાનકું ભાષણ અતરે સદરહુ ઉતારી લઈએ છૈએ —

GENTLEMEN,

I am confident, I shall not call upon you in vain, when I ask you to fill a bumper to the health of my noble Guest Lord Keane. Though in doing so I did not feel myself qualified to follow him, through his long course of service to his sovereign, and his country, I have heard enough to be satisfied that his career was one of the great distinction before he came amongst us, and I see that he bears on his manly breast many a token of having shared in the glories of many a bloody field.

We know him here as the conqueror of Affghanistan, as the successful Bombay General, who has led our Army to triumph, who has secured for our Empire a frontier which renders us safe from foreign hostility—and who has opened by his successes, a new field for our merchants and an extension of our commerce. His sovereign has nobly rewarded his services, let us add our hearty cheers and congratulations. I have to thank him for the honor he has this day done me in accepting this entertainment as a tribute of my respect and admiration. That he may long live, on returning to his native land to enjoy his honors is my fervent prayer—and I trust when in his seat amongst the Peers of England that he will bear in mind the cause of India and by watching over the interests of its inhabitants, still add to our debt of gratitude.

[*Bombay Courier, 21st March* 1840]

૪ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૨૧ મી મારચ ૧૮૪૦.

કીમતે બાહેર પાડી હતી.[1] એ કેતાબ શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈને અર્પણ કીધી હતી.

તા૦ ૧૮ મી આગશ્ટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૧૦ યજદજરદી.

મરણ—ફકીરજી બાઈજી[2]—ઉમર વર્ષ ૬૦) શેઠ બાઈજી હીરાજીના વડા દીકરા. એવણ "ફકીરા ઘોડા દલાલ" ના નામથી જણાયલા હતા. પ્રથમમા કોઈ લશ્કરી અમલદારને ત્યા કોચમેન તરીકે એવણ રહયા હતા. તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૧ થી ઘોડાની દલાલીનુ કામ શરૂ કીધું હતુ. તે ધધામા સારી માહીનગારી મલ્યાવી આર્બસ્થાનથી ઘોડા લાવનાર સઘળા આરબો એવણની મારફતે પોતાના ઘોડાઓ વેચાવવા લાગા, જેથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ ના ડીસેમબર માસથી ચદનવાડીના રસ્તા પરનો મોટો તબેલો કે જે આજ લગણ "ફકીરાના તબેલા" ના નામથી એવણના વારેસો વાપરેછે ત્યા મોટા પાયાપર એવણ ઘોડાનો વ્યાપાર ચલાવવા લાગા હતા.

તા૦ ૧ લી સપટેમબર.

દસ્તૂર અસપદીઆરજી ફરામજી રબાડીએ રેવરંડ ડાકટર વીલસને વદીદાદ ઉપર કરેલી મુજાહેમતોના ૨૬ જવાબમા "હાદીએ ગોમરેહાન" નામની કેતાબ છપાવી પરગટ કીધી હતી.[3] આ કેતાબમા દસ્તૂર અસપદીઆરજીએ બતાવી આપ્યુ હતુ કે ડાકટર વીલસને પોતાના વદીદાદની શરેહના ભાષણમા જદ અવસતાને લગતા જે ફકરાઓ ટાકીઆછે તે જરથોસ્તી ધર્મ કે રેવાજને લગતી કોઈબી કેતાબોમાં મોજુદ નથી, માટે તે કેતાબો દેખાડવાની એ ડાકટરને દસ્તૂર અસપદીઆરજીએ "ચાલેજ" કીધી હતી.

---

૧ "શરીર શાનતી, અથવા તનદોરોશતીની પોથી ઇઆને માણસના શરીરને શાનતી એટલે જે તનદોરોશતીની આપનારી કેતાબ પુરવીણ વઈદની ગેરહાજરીએ હરેક માણશે પોતાના પરીવારમો અઊશડ કરવા થકી ડાકટર એલેકજાંડર ગીબશન શાહેબની મદદથી ફરદુનજી મોબેદ મરજબાનજીએ બનાવીછે શ્રી દમણ મધે કાવશજી ફરદુનજીએ છાપીછે, શને ૧૮૪૧ ઈશવી"

૨ એવણના બાવા શેઠ બાઈજી હીરાજી ઈ૦ સ૦ ૧૭૭૫ મા સુરતની પાસેના સુમાલી ગામમાથી અતરે આવ્યા હતા, અને પાલવાનાં બદર તરફ લશ્કરી છાવણીમા દુધ વેચવાનો ધધો કરતા હતા એ પછી પાલવેથી લશ્કરી છાવણી સરકારે કોલાબે કાઢી ત્યારે એવણ પણ પોતાની દુધની દુકાન ત્યા લઈ જઈ વસ્યા હતા

૩ "હાદીએ ગોમરેહાન, ઇઆને ગોમરાહ લોકોને રાહ બતાવનારી કેતાબ પાદરી વીલશનના વદીદાદ ઊપર કરેલા લેક્ચરના ૨૬ જવાબમો એ કેતાબ એ૦ અશપદીઆરજી ફરામજીએ બનાવીછે શ્રી મુમબઈ મધે શમાચાર છાપખાનામો છપાઈછે શને ૧૨૧૧ ઇઅજદેજરદી. શને ૧૮૪૧ ઈશવી"

એ રીતે રેવરંડ ડાકટર વીલસને જરથોસ્તી ધર્મ ઊપર મુજાહેમતો કરવાથી પારસીઓને તેઓના ધર્મ સબધી બાબદોની પોલ શોધો કરવાને ફરજ પડી હતી, અને એજ કારણને લીધે તારીખે જરથોશત, મોજેજાતે જરતોશતી, નેરંગહાએ કુલ મજશ, અને હાદીએ ગોમરેહાન, કેતાબો તરતજ એકબેકની પછવાડે નીકલી હતી, જેથી પરકોમવાલાઓની પણ ખાતરી થઇ હતી કે પારસીઓ પોતાના ધર્મનો પુરતો બચાવ કરવાને શક્તિવાનછે આ બાબે મજકૂર "હાદીએ ગોમરેહાન" ની ચોપડી વીશે લખતા અંતરેનુ "બોમ્બે ગેઝેટ" કે જે એક વખત મીશનરીઓનુ સઊથી મુખ્ય વજન્ત હતુ તે પણ નીચે પ્રમાણે લખેછે —

"Asfandiarjee Framjee in the course of his animadversion makes frequent complaint that Dr Wilson has quoted passages not to be found in any of the sacred Books of the Parsees, or even in their uncanonical works, and goes so far as to challenge the production of the books containing the passages quoted in the Doctor's lecture This certainly is fair for unless the passages cited can be authenticated and produced the religion of the Parsees will, in the minds of Europeans appear branded with certain unmerited inconsistencies and enormities, and greatly increase the prejudice of the Parsees to adhere to their own religion with more strictness The epithets applied by Asfandiarjee to Christ and by Dr Wilson to Zoroaster are by no means creditable to either of them as controversialists, and had both disputants made choice of the inductive instead of the synthetic mode of conducting the dispute it would have been better for the cause of truth and less marked with those expressions which necessarily offend the believer of any creed when degrading epithets are applied to the founder of his religion

It cannot be supposed that the Parsee is less sincere in his zeal or devoid of honesty in his professed attachment to Zoroaster than a Christian is to the faith of Christ, and consequently in examining the claims of a faith to credence or disbelief we should guard against mixing up with our enquiries any preconceived notions, entertained in the course of education and repell every attempt of prejudice to hinder or oppose our enquiries We are happy to find that the Parsees are coming forward to state contents of their Shastras and the opinions they themselves entertain respecting the doctrines of Zoroaster, and also to correct any misstatements European writers may have inadvertently or ignorantly made regarding the faith and practice of the Parsee religion, because with the march of enquiry there must be a corresponding diffusion of truth

[*Bombay Gazette*, 10th *September* 1841]

તા૦ ૫ મી સપટેમબર.

નવસારી ગામના જરથોસ્તીઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ ના સાલથી પોતપોતામા બંદોબસ્ત કરી પોતાની પંચાતને લગતું, એક ફંડ ઉભું કીધુ હતુ તે ફંડનો સવંત ૧૮૯૭ ના શાલ સુધીનો હીસાબ કુલે જરથોસ્તીઓની જાણને માટે આજના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાવી પરગટ કર્યો હતો. એ હીસાબની સેરે ત્યાની અંજુમનના આગેવાનો જાહેર કરેછે કે એ ગામમા નવેબાલાસેરોનો મુસારો સેઠ બેહરામજી કાવસજી બનાજી દર શાલ મોકલેછે, તથા એજ સેઠ નવેબાલાસેરોને રેહવા માટે એક ઘર પેચાતુ લઈ ધર્મ ખાતે આપ્યુછે. વળી ત્યાની દરેસેહનો ખરચ સેઠ હોરમજજી ભીખાજી ચાનાઈ પુરો પાડેછે. એ ઉપરાંત તેઓએ જરથોસ્તી સાહેબોને અરજ કરીછે કે એ ગામમા દોખમા આગલ એક કુવો ખોદાવવાની તથા જરથોસ્તીઓને સર અવસરે વાપરવાની એક ધર્મશાલા બંધાવવાની અગતછે તે કોઈ સખી સાહેબોએ પુરી પાડવી. આ અરજ પત્રની હેઠળ સદેહ-રીની અંજુમનના નીચલા આગેવાન ગ્રહસ્થોની સહીઓછે,

સેઠ મનચેરજી નવરોજજી ભીખીગતનના દા૦ નવરોજવાનજી મનચેરજી, રતનજી કુવરજી દેસાઈના, બેહરામજી દાજીભાઈ, મેહતા ડોસાભાઈ હોરમસજી, મનચેરજી જીજીભાઈ ઉનવાલા દા૦ ખરશેદજી મનચેરજી, સોરાબજી નાપુરજી હોરમસજી સરદાર, હોરમસજી કુંવરજી, ખરશે-દજી નાનાભાઈ મોથી, રતનજી જમશેદજી, એદલજી બેહ-રામજી મુગરીઆ, બેહરામજી બરજોરજી (બેહલાબજીના).

તા૦ ૧૭ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૨ (કે૦) ૧૨૧૧ યજદજરદી.

મરણ—હોરમસજી કાવસજી સરાફ[1]—ઉમર વર્ષ ૩૮) સેઠ કાવસજી બહેમનજી સરાફના વડા દીકરા. એવણ પોતાના બાપની જગોએ અંગરેજી "સીવીલ પે આફીસ" મા વડા સરાફ હતા. ને એઓએ લગભગ ૨૦ વર્ષોસુધી એવણે સરકારની મનતીજ ભલી રીતે બજાવ્યો હતો.[2]

[1] સેઠ મેહરવાનજી હોરમસજી સરાફના બાવા તથા સેઠ કાવસજી મેહરવાનજી સરાફના બાવા

[2] એવણના મરણની નોધ લેતા તા૦ ૨૭ મી સપ-ટેમબર ૧૮૪૧ ના "બોમ્બે ગેઝેટ" મા લખેછે કે —

"He served in this situation (Head Shroff, Civil Pay Office) with zeal and ability for a period of nearly 20 years, where his Father had served for nearly 40 years with credit and respectability. He had the well merited esteem of his Employers"

તા૦ ૨૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૯ માહ ૧૨ (કે૦) ૧૨૧૦ યજદજરદી.

મરણ—પાલણજી કાવસજી અડુગર[3]—ઉમર વર્ષ ૬૯) સુરતવાલા સેઠ કાવસજી વીરજી અડુગરના વડા દીકરા. એવણ સુરત મધે ફરંગી બ્યાપારીઓ સાથે કાપડ વગેરેનો રોજગાર તથા કેટલીક જાતની આડતો ચલાવતા હતા. સુરત મધે નાહનપરામા એવણે પોતાના મામા મરહુમ સેઠ કાવસજી રુસતમજી તમનાની નઈએતે એક મોટી ધર્મશાલા બંધાવી તે તા૦ ૨૬ મી જુલાઈ ૧૮૧૯ ને દીને તમામ જરથોસ્તીઓના વપરાસને માટે ખોલી મુકી હતી.

તા૦ ૨૯ મી સપટેમબર.

મુંબઈવાલા સેઠ જીજીભાઈ દાદાભાઈએ "શ્રી ભરૂચના જરથોશની ટોલાના છોકરાઓને અવસ્તા શીખવવાને સારૂ તે જગોના જરતોશતીઓના માગવાથી એક નીશાન" આજદીનથી તે તરફ પોતાને ખરચે કહડાવી હતી[4]

તા૦ ૧૭ મી અકટોબર.

બીલીમોરા ગામના જરથોસ્તીઓએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ ના સાલથી પોતપોતામા બંદોબસ્ત કરી પોતાની પંચાતને લગતુ એક ફંડ ઉભુ કીધુ હતુ, તે ફંડનો સવંત ૧૮૯૭ ના શાલ સુધીનો હીસાબ કુલે જરથોસ્તીઓની

[3] સુરતના માજી કોટવાલ મરહુમ શેઠ બેજનજી પાલણજીના બાવા એવણના એક ભાઈ શેઠ નવરોજજી કાવસજી અડુગર ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૦ મા થાએલા મોટા તોફાન વેલાએ સુરતથી વાહણમા સફર કરતા બીજા કેટલાક પારસીઓ જોડે દરીયામા ડુબી ગયા હતા એમના બાપ શેઠ કાવસજી વીરજી કોચીન તથા બટાવી તરફ સુરતથી બ્યાપારનો માલ લાવ લેજા કરતા હતા તેઓ બટાવીમાજ મરણ પામ્યા હતા તેમના એક ભાઈ શેઠ રતનજી વીરજી તે મુંબઈવાલા મરહુમ શેઠ હોરમસજી ટેહમુલજી અડુગરના બપાવા હતા એવોના બાપ વીરજી તથા કાકા બમારપજી નવરોજજી અડુગર પ્રથમમા સુરતની પાસેના "અડવા" બંદરના રેહવાની હતા એ અડવા ગામની હદ આગના વખતમા નાનપરા (હાલના) ના સઘલાઈ બાગના પુલ સુધી ગણાતી હતી તે પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૭—૮ ને આસરે સુરતનો બાહેરનો કોટ બંધાયા પછી ઊમરા ગામના પટેલ ખાનદાનના વડીલ શેઠ નાના-ભાઈ નસરવાનજી નામના હતા તેઓની એ બાગમા ઘણીક જમીન હોવાથી તેવણે ત્યા એક પરૂ વસાવ્યુ હતું, અને તેવણના નામ ઊપરથીજ આજ સુધી એ લતો "નાનપરા" ને નામે ઓળખાએછે

[4] મુંબઈના સમાચાર, તા૦ ૨૬ મી સપટેમબર ૧૮૪૧

તાવર બાનુની સભાંમની લેવાડી, જે ખુશાલીના પોકારો સાથે લેવાયા બાદ સર જમશેદજીએ ઉઠી એક નાથસાં ભાષાણમા આએ કામ સરંનજાંમ ઉતરવા બાબે પોતાની તરફનો સંતોષ તથા લેડી જમશેદજી તરફની ખુશાલી બતાવી, તથા નામદાર સરકારે આ કામમા મદદ આપી અને ગવરનરે તેવણ વિષે જે સુભ વિચારો જણાવ્યા,

being intimated to her that even this sum was insufficient to defray the expenses of items of outlay which had not been included in the estimate, contributed a further sum of 10,000 ten thousand Rupees, shortly after her previous contribution The Court of Directors were then applied to by the existing Government, but Lady Jamsetjee, fearing a delay in such an application, further added to her former subscriptions the several sums of four, six and ten thousand Rupees, making a total gift to this most useful and most important undertaking of the sum of (140,000) one lakh and forty thousand Rupees The reply of the Court of Directors, with the usual liberality for which they are famed, more particularly in any object tending to promote the welfare and prosperity of the natives of this country, acceded to the request that all further expense should be defrayed by them, and the work went on, advancing rapidly towards completion —Only the day before yesterday I heard that a handsome approach was suggested to the causeway, and that the want of further funds prohibited its being carried into execution I have since been informed, that on this circumstance reaching the ear of Lady Jamsetjee, she with her usual unbounded liberality immediately consented to defray the expense, estimated at about Rupees 22000, twenty two thousand, in addition to a former five thousand required for the embankment &c thus making a grand total of the donations of this most liberal and generous lady, amounting, for this useful undertaking alone, to the sum of One Lakh and sixty seven thousand Rupees Lady Jamsetjee had frequently urged that, as the poorer classes of the community were concerned it was no more than right and just that the rich should contribute to their wants In thus noticing the liberality of her Ladyship, I cannot but avail myself of the opportunity of mentioning circumstances which to some here present may be totally unknown I allude, Sir Jamsetjee, to the very great liberality of your family From a memorandum that I made some two years back, and from what I have since been able to collect, though many of your deeds of charity are hidden from the sight of all men, I sum up that no less a sum than 100,000 £ One Hundred Thousand Pounds Sterling have been subscribed by your family for Public Works, and when I come to place this sum in juxta position with the gifts of British Merchants, I say, give me a Bombay Merchant It matters not to what creed they may belong as they are created of one and same God,—and the act of benevolence and charity will, it is to be hoped, have its weight eventually I shall now conclude by proposing 'The health of Lady Jamsetjee, and that she and *Sir Jamsetjee and family*, may for many years be blessed with health and prosperity'

[*Bombay Times, 9th April* 1845]

સર જમશેદજીએ આ સભામતીનો ઊતર આપતા ભાષાણ કીધુ કે —

Ladies and Gentlemen—Allow me to return you my warmest thanks for your kindness in drinking

તથા હાજર થયલી બાનુંઓ અને ગ્રહસ્થોએ પોત હાજરીથી તેમને માન આપ્યુ તે બાબે સર્વેનો ઉપ માન્યો. એ પછી માડવમાથી નિકલતી વેળાએ નામ ગવરનરે સર જમશેદજીનો હાથ પોતાની બગલમા લ અને બધે સાથે બાહેર નિકલ્યા. આ વેળાએ વા વાગલુ, અને સર્વે મેલાવડો બરખાસ્ત થયો હતે

the health of Lady Jamsetjee and in doing so I not avoid expressing how gratified and flattered I by this large assembly of my friends To you George Arthur, and to those Ladies, who have c *so far to grace this ceremony with their presenc* am under infinite obligations It is a complimen deeply feel, as, I am satisfied, will Lady Jamse who has looked forward to the opening of this Ca way as one of the happiest moments of her life who could receive no more grateful appreciatio her motives than the presence on this occasion of many of her Sex

The Hon'ble the Governor has spoken of work, as one emanating in charity towards the P and I may truly say that it did so, for though an undertaking had long previously been rec mended to Government by its Officers as calcul to produce great public good, yet Lady Jamset offer to contribute largely towards it on the condi that no tolls should be levied on the public, we believe the result of a pure desire to benefit the in many ways and amongst others in preven those accidents to which, Sir George Arthur ha feelingly alluded

I may be permitted to say thus of the origin work of great public utility which did not ema from me, but which from domestic causes, I ca otherwise regard than with feelings of the grea pride and satisfaction

The Hon'ble the Governor has alluded to for acts of charity on my part, I am sure I shall s excused in not further adverting to them on this o sion, but it is grateful to me to know that my mot and conduct are appreciated by the Head of the vernment

I should now but ill consult my own feel were I to omit to say, how much I regret the abs of that able officer Captain Cruickshank, under w superintendance this Causeway has been comme and completed I should have been glad of opportunity of tendering him personally and in presence of this distinguished assembly my best th for the zeal and ability with which he has devoted self to this undertaking, to him are we indebted fo early and successful completion of the work w it is only due to him to pronounce as perfec its construction

I once again beg to offer you my sincere th for your kindness in meeting me on an occa so full of interest to myself and for the gene warmth with which you have responded to the proposed by the Hon'ble the Governor"

[*Gentleman's Gazette, 10th April* 18

૧ બોમ્બે ટાઈમસ, તા૦ ૯ મી આપરેલ ૧૮

આ પુલ પર માહીમથી જતાં જાકે એ પથ્થરના આરકા મારી તે ઉપર નીચની તખ્તી છ ગુજરાતી, મરાઠી, તથા ફારસી ભાષામા કોતરેલીછ

એજ ગત્રે સર જમશેદજીએ પોતાની માહલક્ષ્મીની વાડીમાં પોતાના દેશી મિત્રોને આ બનાવની ખુશાલીમા એક મોટી જીયાફત આપી હતી. એજ દીને ધામટીમા વસનાગ ૧૦૦ ફરંગીઓએ તેઓને તથા તેમના કુટુંબ

"THIS CAUSEWAY WAS COMMENCED ON THE
8th of February 1843
Under the auspices of
LADY JAMSETJEE JEJEEBHOY

who munificently contributed towards its cost the sum of Rupees 1,55,800 It was designed by Lieut. Crawford and constructed by Capt Cruickshank of the Bombay Engineers, and opened to the public *on the 8th of April 1845*, corresponding with the 13th day of the 7th month of Shenshaee Yezdezerd era, 1214, in the presence of the Hon'ble Sir George Arthur Bart Governor, the members of Council, and principal inhabitants of Bombay

---

The total cost of construction was Rupees 2,03,843 and 5 pies"

આ પૂલ બંધાવાને લગતી થોડીક વધારે હકીકત અતરે નોંધી રાખવા જોગછે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ મા મુંબઈના દેશી શેઠીયાઓએ થાણાની ખાડીપર એક પૂલ બાંધવાના કારણસર એક ઊઘરાણું પોતપોતા વચ્ચે કીધુ હતુ, અને તેમા નીચે મુજબ રૂ૧૦૦૦૦) ભરાયા હતા —

(રૂ૧૫૦૦) જમશેદજી જીજીભાઈ, ફરામજી કાવસજી બનાજી (રૂ૧૦૦૦) ખરશેદજી કાવસજી બનાજી, વીકાજી મેહરજી, કાવસજી માણેકજી હાસમનર (રૂ૫૦૦) બાન મીલન, આગામહમદ રહીમ શીરાજી, જગનાથ શંકરશેઠ, મોતીચંદ અમીચંદ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, માણેકજી નવરોજજી વાડીઆ (રૂ૪૦૦) બહમનજી અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ (રૂ૨૦૦) જાર્જ આશબરનર, અમરચંદ ભીમચંદ (રૂ૧૦૦) જીજીભાઈ દાદાભાઈ, ખરશેદજી કાવસજી હાથબરનર

એ નાણા સરકારને સ્વપુરદ કીધા હતા, પણ એટલા નાણામા તે પૂલ બંધાવો મુશ્કેલ હોવાથી, તેમજ ઊપલા માહીમ અને વાંદરા વચ્ચેના પૂલની વધારે અગત હોવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૭ ના ડીસેમબર માસમા શેઠ ખરશેદજી કાવસજી બનાજીએ સરકારમા એક પત્ર લખી અરજ કીધી કે માહીમનો પૂલ બંધાવવા માટે અમો દેશીઓમા એક ઊઘરાણું કર્યું, અને તેમા સરકારે ઊપલા થાણાના પૂલવાળા રૂ૧૦૦૦૦) તથા પોતાની તરફથી મદદ તરીકે બીજા રૂ૧૦૦૦૦) આપવા આ અરજ સરકારે બાહલ રાખી હતી, પણ એ ફંડમા જોઈતા નાણા નહિ ભરાવાથી ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૮ ના ડીસેમબર માસમા શેઠ બજીરજી નશરવાનજી વાડીઆએ "એ પૂલ પોતાને ખરચે બંધાવવાની સરકારમા ખાએશ દેખાડી હતી, અને તે કામમા મદદ તરીકે સરકારે રૂ૨૫૦૦૦) આપવાની મરજી પણ જણાવી હતી" [જામે જમશેદ, તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર ૧૮૩૮] લકીન તેના ખરચનો અડસટો મોટો થવાથી એ કામ પડી રહયુ હતુ એ પછી શેઠ ખરશેદજી કાવસજી બનાજીની ભલામણ ઊપરથી શેઠ જમશેદજી જીજીભાઈએ એ કામ માથે લીધુ, અને તા૦ ૨૩ મી ફેબરવારી ૧૮૪૧ ને દીને સરકારમા એક પત્ર લખી પોતાના ધનીઆણી બાઈ આવાબાઈ તરફથી એ પૂલ બાંધવાના કારણસર રૂ૪૫૦૦૦) ધર્મ ખાતે આપવાની મરજી જણાવી હતી એના જવાબમા તા૦ ૨૧ મી મેએ ૧૮૪૨ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ મારાસે એ પૂલ બાંધવાના ખરચના અડસટાના "મીલીટરી બોરડ" તરફથી આવેલા રીપોરટની એક નકલ સર જમશેદજી ઊપર બીડી, જેમા લખ્યુ હતુ કે ઈજનેર ખાતાવાળા લફટનંટ ક્રાફરડના પ્લાન પ્રમાણે એ પૂલ બાંધવાના ખરચનો અડસટો રૂ૧૬૪૫૪૦) નો થયોછે આના જવાબમા સર જમશેદજીએ તા૦ ૩૧ મી આગસ્ટ ૧૮૪૨ ને દીને ગવરનર સર જારજ આરથર બારોનેટ પર એક કાગજ લખી જણાવ્યુ કે "માહીમનો પૂલ બાંધવાની લોકોના જાન માલની તથા વ્યાપારની સલામતીને કીજે ઘણી અગતછે, તેથી સરકાર જો લફટનંટ ક્રાફરડના પ્લાન પ્રમાણે તે બાંધવાનુ ટેનડર માગેતો જે લોકો એ કામ લેવા માગેછે તેઓનો ભાવ જણાય કાએજે મને ઊમેદછે કે એ અડસટો ઊપજાવ્યોછે તે કરતા ઓછે ખરચે એ કામ બનશે" આ પત્રના જવાબમા સરકારના શેક્રેટરી મી૦ આર કે પ્રીંગલે તા૦ ૧૫ મી ડીસેમબર ૧૮૪૨ ને દીને સર જમશેદજીને લખી જણાવ્યુ કે તમારી સુચના મુજબ ઈજનેર ખાતાવાળા કપતાન ક્રૂકશાંક માહીમનો પૂલ લફટનંટ ક્રાફરડના પ્લાન પ્રમાણે બાંધવાના ટેનડરો જાહેર ખબર મારફતે માગયા હતા, તે મુજબ શેઠ જમશેદજી દોરાબજી (નાયગામવાળા) આ કામનુ રૂ૧૩૧૦૦૦) ની કીમતે, તથા ટા વર્ષની મુદતમા પુરૂ કરવાની બોલીએ કન્ટ્રાક્ટ લેવા માગેછે, તે શખસનુ ટેનડર બાહલ રાખવાને મીલીટરી બોરડ ભલામણ કરેછે, માટે એ રૂ૧૩૧૦૦૦) ઊપરાંત પૂલની બાથમણ બાજુએ ઘેરાવ વધારે રાખવાના તથા બીજા પરચુરણ ખરચના રૂ૫૭૮૦) મળી રૂ૧૩૬૭૮૦) નો ખરચ બેસશે આના જવાબમા સર જમશેદજીએ તા૦ ૨૯ મી ડીસેમબર ૧૮૪૨ ને દીને ગવરનર સર જારજ આરથરને લખી જણાવ્યું કે જ્યારે એ કામને માટે રૂ૧૩૬૭૮૦) નો ખરચ બેસશે ત્યારેતો મે જે આગલ રૂ૪૫૦૦૦) આપવા કહયા હતા તેને બદલે હું લેડી જમશેદજીની વતી રૂ૧૦૦૦૦૦) એક લાખ રૂપીઆ સરકારી તીજોરીમા અનામત મુકુ છુ અગર સરકાર એ કામ માથે લઈ પુરૂ કરે તથા પૂલ તૈયાર થયા પછી લોકોને માટે ઊઘાડો મુકે, અને કોઈ પાસે કસ્સો લેવાજમો લે નહિ વળી બાકીના રૂ૩૬૭૮૦) જોઈએ તે માટે થાણાના પૂલના દેશીઓના એકઠા કરેલા રૂ૧૦૦૦૦) તથા સરકારે તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ ૧૮૩૮ ને દીને શેઠ ખરશેદજી કાવસજી બનાજી જોગના કાગજમા એ કામમા મદદ તરીકે આપવાને કબુલ કીધેલા રૂ૧૦૦૦૦) આપવા, અને બાકીના રૂ૧૬૭૮૦) ઘટે તે અતરેની સરકારથી "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" ના હોકમ વગર અપાય નહિ, અને તે હોકમ મેળવતા ઘણો વખત નિકલી જાય, માટે તુરત વેળા તમોએ એ કામ ચાલુ કરવાનો હોકમ કરવો અગર કોરટથી ઊપલા ખરચની પરવાનગી નહિ આવગેતો બાકીના

તેમજ ભાઈબિંદોને આ પુલ બંધાયાથી થએલા સુખને માટે સર જમશેદજીને એક માનપત્ર આપી તેઓનો ઉપકાર

રૂ૧૫૦૦૦) બીજા હું તમોને આપીશ. એના જવાબમાં સરકારના શેક્રેટરી મી૦ પ્રીગલ તા૦ ૧૧ મી જાનેવારી ૧૮૪૩ ને દીને સર જમશેદજીને લખ્યું કે ઉપલા ઘટાડાના રૂ૧૬૭૮૦)નો હોકમ સરકાર ઈંગલાંડ કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસ ઉપર જલાભણ કરી મંગાવશે. નામદાર ગવરનરની કોનસીલને એમાં કસો શક નથી કે તમારી પાસેથી બીજા રૂપીઆ લેવા પડશે. લેડી જમશેદજીની ઇછા પ્રમાણે મોટી ખુશી સાથે એ પુલ બાંધવાનું કામ શરૂ કરવાનો હોકમ કીધોછે. સર જમશેદજીએ આ બાબે સરકારનો ઉપકાર માન્યો, અને લેડી જમશેદજીની વતી તા૦ ૧૭ મી જાનેવારી ૧૮૪૩ ને દીને સરકારી તીજોરીમાં એક લાખ રૂપીઆની રકમ ભરી તેની રીશીટ બીડી હતી. એ પછી કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસ તરફથી તેમના તા૦ ૨૩ મી આગસ્ટ ૧૮૪૩ ના ડીસપાચમાં ઉપલા રૂ૧૬૭૮૦) ની પરવાનગી આપી હતી. તે ડીસપાચની એક નકલ તા૦ ૨૭ મી અકટોબર ૧૮૪૩ ને દીને સરકારના શેક્રેટરી મી૦ એસકીનશે સર જમશેદજી ઉપર બીડી હતી, જેમાં સેવટે કોરટ તરફથી લખ્યું હતું કે—

"With these views of the wants of the work, and with a just appreciation of the munificence of Sir Jamsetjee and his Lady, we approve of the prosecution of the Mahim and Bundora causeway and Bridge on the terms which you have reported."

એ પછી ઉપલા પૂલનું કામ ચાલુ થયાબાદ સર જમશેદજીએ તેમાં વારવાર બીજી રકમો આપી ઘણો ફેરફાર કરાવ્યો હતો, જેવો કે તેના કામે લાગતા નાવલા પથરોને બદલે પોતાને ખરચે ખાનકીના પથરો, તથા બંધે બાજુની દેવાલોની જાડાઈ વધારે, તેમજ પૂલની વચેના ગુગરાઓમાં ઘણો ચીકન ચુનો વપડાવ્યો હતો કે ચોમાસાના પાણીનો ધમારો તેમાં નહિ થાય. એ ઉપરાંત એ પૂલનો કેટલોક ભાગ તા૦ ૪ થી જુન ૧૮૪૪ ને દીને તુટી પડ્યો હતો તે પાછો સમરાવવાના તેમજ બીજા પરચુરણ ખરચ વગેરેના મળી રૂ૫૫૮૦૦) લેડી જમશેદજીને એ કારણસર વધારે આપવા પડ્યા હતા. તથા સરકાર તરફથી એમાં કુલે રૂ૪૮૦૪૩—૦—૫ ખરચાયા હતા. એ પૂલ બંધાઈ તૈયાર થયા પછી તે પ્રજાને માટે ઉઘાડવા આગમજ સરકારના હોકમથી મીલીટરી બોરડના છ અધિકારીઓએ સાથે મળી તેની તપાસ કીધી હતી, અને તેના મુસતહકીમપણા બાબે તા૦ ૩૧ મી મારચ ૧૮૪૫ ને દીને સરકારમાં રીપોરટ કીધો હતો. એ પૂલના બાંધકામનું ઉપરીપણું કરનાર સરકારી ઈંજનેર કપતાન કરૂકશાંકે આ કામ ઘણી ઉલટ તથા મેહનતથી પાર પાડ્યું તે માટે સર જમશેદજીએ તેને રૂ૫૦૦૦) ની પોતા તરફથી બખશેશ આપવા માટે અતરેની સરકારની મારફતે ઈંગલાંડથી કોરટ ઑફ ડાએરેક્ટરસની પરવાનગી મંગાવી તે રકમ આપી હતી, તેમજ એ પૂલ બાંધનાર કંત્રાકટર શેઠ જમશેદજી દોરાબજી નાપગામવાલાને પણ સર જમશેદજીએ રૂ૫૦૦૦) ભેટ આપ્યા હતા.

માની તેમને દોઆ ચાહી હતી. તેમજ માહીમ ...વાડગાના કુનબીઓએ પણ એક માનપત્ર મરાઠીમાં લ... મી૦ વાપેલની મારફતે સર જમશેદજીને પોહચાડ્યું હ...

તા૦ ૧૦ મી આપરેલ.

રોજ ૧૫ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

ચોપાતી મધે દોખમાઓવાલા ડુંગરની હેઠલ શેઠ ખ...શેદજી કાવશજી બનાજીએ આંધલા પાંગલા તથા લાચ...જરથોસ્તીઓને રાખવા માટે પંચાતને આપેલી ડુંગ...વાડીની જગોપર મરહુમ શેઠ ફરદુનજી સોરાબજી પ...ખના છોકરાઓ શેઠ ખરશેદજી તથા જમશેદજી ફરદુન પારખે છેલા ગ્રહસ્થના ધનીઆણી બાઈ પીરોજબાઈ નઈએતે એક ધમશાલા બંધાવી આજ દીને તેને ખો...સુકવાનું જશન કીધું હતું. આ વેળાએ પંચાત અકાબરો તથા બીજા ઘણાક જરથોસ્તીઓ હાજર હ...હતા. જશનની ક્રિઆ પુરી થવાબાદ શેઠ ખરશેદ તથા જમશેદજી તરફથી એક અરજીમન પત્ર પંચાત મેહતા શેઠ અરદેસર દાદાભાઈએ વાંચી સંભલાવ...જેમાં જણાવ્યું હતું કે એ ધર્મશાલા આંધલા પાંગ...તથા ગરીબ નાચારેજ જરથોસ્તીઓને રાખવા મા...પંચાતના અકાબરોની રજા લઈ બંધાવીછે, અને પંચાતના હવાલામાજ આપીછે, તથા તેની મરામત વ...રેનો ખરચ પણ પંચાતના ફંડમાથીજ કરવો. એ પ...રૂ૫૦૦) આંધલા પાંગલાઓના ફંડમાં આપવાની તંદ...રસતી પઢાની હતી. ઉપલો અરજીમન પત્ર વંચાયા બ...પંચાતની તરફથી શેઠ ખરશેદજી માણેકજી સુરકે ઈ...શેઠ ખરશેદજી તથા જમશેદજી ફરદુનજી પારખને એક શેઆલ હોરાડી માન આપ્યું, અને સર્વે હાજર થય...ગ્રહસ્થો ત્યાં ચાહની કરી વીદાય થયા હતા.૨

---

૧ મુંબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૩ મી આપરેલ ૧૮...

આ ધર્મશાલાપર ઈ૦ સ૦ ૧૮૬૪ મા શેઠ ખરશેદ...ફરદુનજી પારખે પોતાને ખરચે એક માલ બંધાવી આપ...હતો. એ ધર્મશાલાના દરવાજાપર નીચલી તખ્તી મારેલીછે

"શ્રી દાદાર હોરમજદની મદદછે

" આએ ધરમશાલાની ઈમારત બેહેદશતન બા...
" પીરોજબાઈ તે શેઠ જમશેદજી ફરદુનજી પારખની ધર્ન...
" આણીના પુનને શાદ, આંધળા પાંગળા તથા જઈફ લાચા...
" જરતોશતીઓને રાખવાના કારણશર બેહેદશતનશીન શે...
" ફરદુનજી શોરાબજી પારખના સાહેબજાદાઓએ પોતાન...
" ખરચથી સને ૧૨૧૪ ઈઅજદજરદીના સાલમા બનવા...
" વીને પારસી પંચાએતના તરસટી સાહેબોના સપાવી...
" નમા આપી હતી

"તીહાર પછે

" એ ધરમશાલાની ઈમારત મધે સને ૧૨૩૩ ઈઅ...
" જદજરદીના સાલમા બાઈ ખરશેદજી ફરદુનજી પારખે
" પોતાને ખરચે માલ બનાવી કેટલાએક ફરફાર કરાવી
" આપેઓછે મુકામ મુંબઈ સને ૧૨૩૩ ઈઅજદ
" જરદી સને ૧૮૬૪ ઈસવી"

તા૦ ૧૧ મી આપરેલ.

રોજ ૧૧ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

આજ દીને મરહુમ બાઈ જીવણબાઈ તે શેઠ દાદાભાઈ જમશેદજી કોહીલાના વીધવાના ઉઠમણામા તેમના દીકરા શેઠ રતનજી દાદાભાઈ કોહીલાએ રૂ૭૦૦) ધર્મ ખાતાઓમા આપ્યા હતા.[1]

તા૦ ૧૫ મી આપરેલ.

રોજ ૨૦ માહ ૭ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મુબઈના બનાજી ખાનદાનના વડવા મરહુમ શેઠ બનાજી લીમજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૭૦૯ મા અતરેના કોટમા કાવશજી પટેલના ઘરની સામેની ગલીમા જે આદરાનની દરેમેહર બંધાવેલી હતી તે પુરાતન દરેમેહર ભાગી પડવાની હાલતમા આવવાથી બનાજીના કુટુંબના કેટલાએક સાહેબોએ પોતપોતામા એક ફંડ ઉભુ કરી[2] તેને નવેસરથી બંધાવી આજ રોજે તેમા જુના આદરાન સાહેબનેજ તખ્તનશીન કીધા હતા. આ વેળાએ પંચાતના અકાબરો તથા બીજા ઘણાક જરથોસ્તી લોકો મીજલસમા સામેલ થયા હતા. જશનની ક્રિયા પુરી થયા બાદ શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીએ ઉઠી શેઠ હોરમજજી રતનજી બનાજી (કે જેઓ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૫ મા શેઠ ડાશાભાઈ કુવરજી બનાજીનાં મરણ પછી એ દરેમેહરનો સર્વે વહીવટ ચલાવતા હતા, તથા આએ નવી દરેમેહર બંધાવવાના કામની સઘળી આગેવાની તથા મેહનત લીધી હતી તેઓ) ને "એક શેઆલ હોરાડી એ દરેમેહરનો મુતવલી ઠરાવેઓ." એ પછી અતરેની પારસી પંચાત તરફથી શેઠ નવરોજજી જમશેદજી વાડીઆએ આ સુભ કામની ખુશાલીમાં બનાજીના કુટુંબના વડા શેઠ ફરામજી કાવશજીને એક શેઆલ હોરાડી માન આપ્યુ, તથા આએ સુભ બનાવની ખુશાલીમા શેઠો ફરામજી, ખરશેદજી અને રૂસતમજી કાવશજીએ રૂ૫૦૦) આઘલા પાંગલાઓના ફંડમા આપવાની તદબીરસ્તી પઢાવી હતી.[3] અને ત્યારબાદ સર્વે મીજલસ ચાશની કરી બરખાસ્ત થાઈ હતી.[4]

તા૦ ૧૯ મી આપરેલ.

મુબઈ મધે સ્થાપવા ધારેલી "ગ્રેટ ઈસટર્ન રેલવે" કંપનીના ભાગીદારોની એક સભા આજ દીને ટાઉનહાલમા મળી હતી. તેમાં ૧૦૦ ભાગીદારો હાજર હતા, તથા સભાની ખુરસી કરનલ જારવીસને આપવામાં આવી હતી. મી૦ આરીટન વકીલની દરખાસ્ત ઉપરથી અને તેને શેઠ બહમનજી હોરમજજી વાડીઆએ ટેકો આપવાથી ત્યા એવુ ઠેરવ્યું કે "મુબઈ અને માહેલા દેશો વચ્ચે આવ જાવ કરવાના માર્ગ અને સંદેસાની સુધરાઈથી ઘણા મોટા ફાએદા થાશે એવી આએ સભાની પકી ખાતરીછે, અને એ ઉપર જણાવેલા કારણનો વધારો કરવા સારૂ રેલવેની એક અથવા વધારે સડકો બાંધવાની કોશેશ એકસરખા જોરથી ચાલુ રાખવી જોઈએછે, અને તે પાર પાડવાની આશાથી હાલની કંપનીએ પોતાનુ નામ બદલી "ઈનલાંડ રેલવે આસોસીએશન ઑફ બામ્બે" કરી રાખવુ, અને તેની મુખ્ય મકસદ એકે— પશ્ચિમ હિંદુસ્થાનમા રેલવે બાંધવાને બની શકે તે બાબેની ખબર મેલવવી, અને મુબઈ અથવા તેની પડોસમાંથી માહેલાં દેશાવરો ભણી રેલવે બાંધવાને લાયકની સડક શોધી કાઢવી, અને એ કામમા બની શકે તેટલી સરકા-

---

[1] તા૦ ૫ મી મારચ ૧૮૪૬ ના શમાચારમા છપાયલો ઈરાનીઓના ફંડનો તથા તા૦ ૧૬ મી જુલાઇ ૧૮૪૬ ના શમાચારમા છપાયલો પંચાતનો હીસાબ

[2] એ ફંડમા નીચે મુજબ રૂ૨૩૦૦૦) ભરાયા હતા —

૫૦૦૦) શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજી
૫૦૦૦) શેઠ ખરશેદજી કાવશજી બનાજી
૫૦૦૦) શે૦ રૂસતમજી કાવશજી બનાજી તથા શેઠ દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી
૨૫૦૦) શેઠ માણેકજી લીમજી બનાજી
૨૫૦૦) શેઠ દીનશાહજી નાનાભાઈ દાવર
૧૫૦૦) શેઠ હોરમજજી રતનજી બનાજીએ પોતાના માબાપ તથા મરહુમ દીકરા જમશેદજીની નાઈએતે
૧૫૦૦) શેઠ ફરામજી નશરવાનજી પટેલ

ઊપલા રૂ૨૩૦૦૦) માથી એ દરેમેહર સમરાવતા તથા બીજો ખરચ કરતા રૂ૧૧૦૩૪)૮૫ રેસ બાકી વધેલા શેઠ ફરામજી કાવશજી બનાજીના હાથમા હતા તે તેમના મરણ બાદ તેમના વીધવા બાઈ બચુબાઈએ વીઆજ તથા બીજા વધારા સાથે મળી રૂ૧૩૦૧૫—૨—૪૨ તા૦ ૨૬ મી ડીસેમબર ૧૮૫૯ ને દીને શેઠો દાદાભાઈ રૂસતમજી બનાજી, શોરાબજી પેશતનજી ફરામજી, લીમજી માણેકજી બનાજી, અને ધનજીભાઈ ફરામજી પટેલ એઓને એ દરેમેહરના તરસટીઓ તરીકે સપુરદ કીધા હતા એ પછી તા૦ ૯ મી જુન ૧૮૭૯ ને દીને એ દરેમેહરના તરસટીઓ શેઠો શોરાબજી પેશતનજી ફરામજી, લીમજી માણેકજી બનાજી, પેશતનજી બરજોરજી દાવર, નાનાભાઈ ધનજીભાઈ બનાજી અને ફરદુનજી મેહરવાનજી બનાજી એઓએ હાઈ કોરટના સોલીશીટર મી૦ ટોબીનની મારફતે એ દરેમેહરને લગતી પુંજીનુ એક "તરસટડીડ" કરાવ્યુ હતુ

[3] તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ ૧૮૪૬ ના "મુબઈના શમાચાર" મા છપાયલો પંચાતનો હીસાબ

[4] મુબઈના શમાચાર, તા૦ ૧૭ મી આપરેલ ૧૮૪૫

રૂ૧૩૧૪૨॥૧૪॥, વ્યાજની કસર રૂ૧૮૬૩॥૨॥ તથા બંગાલ બેંકના શેરોની કીમતના ઘટાડાના રૂ૧૭૫૦૦), તેમજ આએ વર્ષથી પંચાતનાં દફતરમાં જુદાં જુદા ખાતાં પાડવાનું નક્કી કર્યાથી મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શોરાબજી પારખનાં સાહેબજાદાઓએ પડાવેલુ ખાતું તથા ઇનસાફ અને અરજી કરવાનું ખાતુ જે પંચાતનાં હીસાબની સાથે ભેલવુ હતુ તે જુદા પાડવાથી તથા તે ખાતાઓના રૂ૧૭૮૫૯)૨॥ બાદ કરવાથી વર્ષની આખરીએ તરસ્ટીઓના હસ્તકમા પંચાતના હીસાબને લગતા રૂ૨૮૬૦૨૮॥૨૦॥ તથા જુદા જુદા પડાવેલા ખાતાઓના[1] રૂ૫૧૦૯૬॥૨૩॥ મળી કુલે રૂ૨૯૭૧૨૫॥૧૮॥ બાકી હતા.

---

૧ આ ખાતાઓમા પેહલુ મરહુમ શેઠ ફરદુનજી શોરાબજી પારખના સાહેબજાદાઓ શેઠો ખરશેદજી તથા જમશેદજીએ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૧ મા પડાવેલુ, બીજુ ઇનસાફ તથા અરજી કરવા બાબેનુ ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૪ મા પડાવેલુ, ત્રીજુ સર જમશેદજી જીજીભાઇને ઇ૦ સ૦ ૧૮૪૨ મા "નાઇટ હુડ" નો ખેતાબ મલ્યો તેની મુબારકબાદીમા મુબઇ તથા સુરતના પારસીઓએ સ્થાપેલુ "સર જમશેદજી જીજીભાઈ ટ્રાનસલેશન ફંડ" નુ ખાતુ જે તા૦ ૧૮ મી ડીસેમબર ૧૮૪૩ ને દીને શેઠો બહમનજી હોરમજજી અને દાદાભાઇ પેશતનજી વાડીઆએ પંચાતના તરસ્ટીઓ હસ્તક સોપેલુ, ચોથુ ઊદવારની અનજુમનનુ ધરમ ખાતુ કે જે ઇ૦ સ૦ ૧૮૩૪ માં ચીન કંતાનના જરથોસ્તીઓએ ઊદવારેના ગરીબ મોબેદો તથા બેહદીનોને દર વર્ષે વેહચી આપવા માટે ૪૦૨૯) ડાલરનુ એક ફંડ કરી તા૦ ૫ મી નવેમબર ૧૮૩૪ ને દીને તે રકમ અંતરે શેઠ વીકાજી મેહરજી ઊપર મોકલી હતી તે રકમ ખરચ બાદ કરી વ્યાજ સાથે રૂ૧૦૭૩૫॥૭॥ ની થઇ તે શેઠ વીકાજીએ તેમા નાણા ભરનારાઓનો તા૦ ૨૦ મી ડીસેમબર ૧૮૪૩ ને દીને એક સરકયુલરની મારફતે વિચાર લઇ તા૦ ૧૧ મી આપરેલ ૧૮૪૪ ને દીને પંચાતના ફંડના દફતરમા ખાતુ પડાવી આપી હતી, અને તે બાબે એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે તેના વ્યાજમાથી દર વર્ષે મુકતાદને ટાકણે ઊદવારેના મોબેદો તથા નાદારેસ બેહદીનોમા અનાજ વેહચવો, પાચમુ ખાતુ ઊદવારેના આતશબેહરામનુ જુનુ રૂપાકામ મુંબઇ મધે મંગાવી રૂ૧૦૯૭॥૧૭ ની કીમતે વેચ્યુ, તથા ઊદવારાના આતશબેહરામની પેટીમાથી રૂ૪૩૫) નીકલ્યા, તથા રૂ૪૬૭)૮ સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઇટે પોતાની ખુશીથી આપી રૂ૨૦૦૦) નુ એક ખાતુ તા૦ ૧૧ મી આપરેલ ૧૮૪૪ ને દીને પંચાતના દફતરમા "ઊદવારના આતશબેહરામ બાબતનુ ખાતુ" એવા નામથી પડાવ્યુ, અને તે બાબે એવો બંદોબસ્ત કીધો હતો કે તેના વ્યાજની રકમ દર વર્ષે ઊદવારે દસ્તુરજી વગેરેપર વાલવી કે સવેં મોબેદોને હીસ્સા પ્રમાણે વેહચી આપે

તા૦ ૧૯ મી આગસટ.

રોજ ૨૬ માહ ૧૧ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મરણ—ખરશેદજી રૂસતમજી ચીનીચીની—ઉમર વર્ષ ૫૦) સુરતવાલા શેઠ રૂસતમજી નથુજી ચીનીચીનીના દીકરા. એઓણ સુરતમા જયારે વલંદા, ફ્રેન્ચ, તથા પોરટુગીજોની કોઠીઓ હતી ત્યારે તેમની સાથે વ્યાપાર કરતા હતા. તે પછી મુંબઇમા આવી થોડોક વ્યાપાર કરવા માંડયો હતો, અને મરણ પણ હિયાંજ પામ્યા હતા.

તા૦ ૨૦ મી આગસટ.

માલવા અફીમની એક પેટી માલવાથી મુંબઈ લાવવાની જગાત રૂ૧૨૫) હતી તે આએ વર્ષમા અંતરેની સરકારે વધારી રૂ૨૦૦) કરવાથી આજ દીને અંતરેના ઇંગ્રેજ તથા દેશી વ્યાપારીઓએ ઇંગલાંડ "કોરટ ઑફ ડાએરેકટરસ" ઉપર એક અરજી મોકલી એ જગાત ઓછી કરવા બાબે માગણી કીધી હતી. આ અરજીપર મુંબઇના ૧૬૨ વ્યાપારીઓની સહીઓ હતી, જેઓમાં નીચલા મુખીઆ પારસીઓ હતા[2] :—

શેઠો ફરામજી કાવસજી બનાજી, જમશેદજી જીજીભાઇના છોકરાઓની કુંપની, બહમનજી અને અરદેસર હોરમજજી વાડીઆ, ખરશેદજી કાવસજી બનાજીના છોકરાઓની કુંપની, દાદાભાઈ અને મનચેરજી પેશતનજી વાડીઆ, માણેકજી નશરવાનજી પીટીટ, ખરશેદજી અરદેસર દાદીશેઠ, રતનજી એદલજી બાટલીવાલા.

તા૦ ૨૪ મી આગસટ.

રોજ ૧ માહ ૧૨ (શે૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મરણ—જહાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદ—ઉમર વર્ષ ૫૪) શેઠ ખરશેદજી બહમનજી લીમજીના દીકરા. એઓણ પેહલવેહલા તા૦ ૭ મી જુલાઈ ૧૮૧૪ ને દીને અંતરેના જાણીતા હિંદુ વ્યાપારી શેઠ તારાચંદ મોતીચંદની સાથે ગુમાસ્તા તરીકે ચીન ગયા હતા. હિંદુઓમાં પેહલવેહલા ચીન જનાર આ શેઠ તારાચંદ હતા. આઠ વર્ષ ત્યા રહી શેઠ તારાચંદ તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૨૨ ને દીને એઓણને ચીનમા પોતાના આડતીઆ તરીકે રાખી મુંબઈ આવ્યા હતા. એ પછી એઓણે ચીનમાં મજકુર શેઠ તારાચંદ ઉપરાંત અંતરેના જાણીતા વ્યાપારીઓ શા૦ મોતીચંદ અમીચંદ, સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઈટ, નાખોદા મહમદઅલી રોગે, અમદાવાદવાલા હોઠીસીંગ કેસરીસીંગ, વગેરેની આડત તથા

---

૨ બોમ્બે કુરીઅર, તા૦ ૩૦ મી સપટેમબર ૧૮૪૫.

પોતાનો ખાંનગી વ્યાપાર મુંબઈ અને કલકતા શાથનો મોટા પાયા ઉપર ચલાવ્યો હતો. આ માટે ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ સુધીના અરસામાં એવણે ચીનની ઘણીક સફરો કીધી હતી. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૩ મા અતરે આવ્યાબાદ એવણ અમદાવાદવાળા શા૦ હઠીસીંગ કેસરીસીંગની મુંબઈ ખાતેની પેહડીના ભાગીઆ થયા હતા. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૬ મા શા૦ મોતીચંદ અમીચંદના મરણ બાદ તેમના દીકરા શા૦ ખીમચંદ મોતીચંદ, તેમજ અતરેની શા૦ અમરચંદ ખીમચંદની જાણીતી વ્યાપારી પેહડીએ તા૦ ૧૨ મી જાનેવારી ૧૮૩૭ ને દીનથી પોતાની પેહડીની સર્વે મુખતીઆરી એવણને આપી હતી. એવણ પોતાની તબીયતના સુધારાને માટે શેઠ ખરશેદજી જમશેદજી જીજીભાઈ સાથે પુણે ગયા હતા, અને ૧૪ દિવસમા ત્યાંજ એમનું મરણ નીપજ્યુ હતુ.[1]

તા૦ ૨૬ મી આગસ્ટ.

આજ દીને મરહુમ શેઠ જાંગીરજી ખરશેદજી તારાચંદનું ઉઠમણું અતરે તેઓના ઘરમા થયુ હતું, તે વેળાએ તેમના વીરવા ભાઈ દીનશાઈ તથા દીકરા શેઠ પેશતનજી જાંગીરજી તારાચંદે મરનારના પુનને માટે રૂ૨૫૦૦૦) મુંબઈની પારસી પંચાતના ફંડમા આપવાની તંદરોસતી પકાવી હતી, એવી સરતે કે તે રૂપીઆ મુદલ અનામત રાખવા, અને તેનુ વ્યાજ દર શાલ રૂ૩૦૦) ઉપજે તે આધના પાગલા જરથોસ્તીઓની પરવરસી કરવાના ફંડમા વાપરવુ. એ ઉપરાંત એવણના દોસ્ત સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઈટે રૂ૫૦૦) પંચાતના ફંડમા આપવાની તંદરોસતી પકાવી હતી.[2]

તા૦ ૧૧ મી સપટેમબર.

રોજ ૧૯ માહ ૧૨ (શ૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

મરણ—મેહરવાંનજી માણેકશાહ[3]—ઉમર વર્ષ ૫૫) એવણ ભરૂચથી અતરે આવ્યા હતા, અને મેવાવાહના નામથી જાણીતા હતા. મુંબઈ મધે એઓ સર જમશેદજી જીજીભાઈ નાઈટની સાહેતા હેઠળ ચીન તથા બીજા દેશાવરો ખાતેનો રોજગાર તેમજ જવાહેરનો મોટો વ્યાપાર ચલાવતા હતા. પછવાડેથી એમને વ્યાપારમા મોટુ નુકસાન થયુ હતું.

તા૦ ૧૨ મી સપટેમબર.

રોજ ૨૦ માહ ૧૨ (શ૦) ૧૨૧૪ યજદજરદી.

આજ દીને દખણ હેદરાબાદમા શેઠો વીકાજી તથા પેશતનજી મેહરજીએ ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૯ મા પોતાની બંધાવેલી દરેમેહરની પાસે મોટી જગા લઈ એક નવી દરેમેહર બંધાવી તેમા આતશ આદરાન તખતનશીન કીધા હતા.[4]

તા૦ ૧૯ મી સપટેમબર.

ચીન મધે ત્યાં વ્યાપાર કરનાર જરથોસ્તીઓએ એક ધર્મનુ ફંડ ઉભું કર્યું હતુ, તે બાબેના બંદોબસ્તો તથા ઠેરાવો કરવાને આજ દીને ત્યાની અંજુમનની એક સભા શેઠો દાદાભાઈ અને માણેકજી રૂસતમજી બનાજીની કુંપનીના કુનથાઈ હાગના પેહના નંબરવાનાં ઘરમા મળી હતી. તે વેળાએ એવુ ઠેરવ્યું કે ચીન મધે વસનારા જરથોસ્તીઓએ એક ધર્મ ખાતુ સ્થાપવુ, તથા તેમા હર સાલ નવાં વર્ષને શકને સર્વે કોઈએ પોતાની ખુશી મુજબ રકમો ભરવી, તથા ચીન મધે નવા જરથોસ્તીઓ આવે તેઓ પાસે પણ ભરાવવી, અને તે ધર્મ ખાતાનાં ફંડમાથી "જરથોસ્તી ધરમને લગતો હરેક ખરચ જેહેવો કે સ્વાંનની જગા મેળવવા તથા તે અનજુમનના કબજામાં રાખવાને કીજે હદ બાંધવી પડે અથવા

1. એવણના મરણ બાબે તે વેળાના અતરેના ઇંગ્રેજી વર્તમાન પત્રમા લખેછે કે —

"We last week recorded the demise of the charitable Hutteesing Kessreesing of Ahmedabad, we have now with regret to announce the death of Jehangeer Cursetjee Esq., the managing partner in Bombay of the Firm of Hutteesing Kessreesing. This active and intelligent Parsee merchant was for a long time Agent to Motichund Amerchund in China. He went a few days ago in company with Cursetjee Jamsetjee Esq. to Poona, for the purpose of recruiting his health by a change of air. On Sunday last he was attacked with apoplexy, and expired at half past 11 o'clock at night, to the great grief of his family and his numerous Friends. He was 54 years old, and leaves behind him a disconsolate widow, four sons, and two daughters, to bewail his irreparable loss."

[*Gentleman's Gazette, 27th August 1845*]

2. તા૦ ૧૬ મી જુલાઈ ૧૮૪૬ ના "મુંબઈના સમાચાર" મા છપાયલો પંચાતનો હીસાબ

3. એવણના એક ભાઈ શેઠ શોરાબજી તે અતરેવાળા શેઠો ધનજીશાહ શોરાબજી તથા માણેકજી મેહરવાનજી શાહના બાવા પણ મુંબઈ મધેજ રોજગાર ચલાવતા હતા

4. એ દરેમેહરના મકાનમા ને આરસીના તખ્તાઓ લાગેલાછે, અને તેમા કેટલાક ફારસી બેતો લખેલાછે તેમાના એક તખ્તામાંના બેતો પુણાના હાલના ખાનબાહદુર દસતુર નોશરવાનજી જામાસપજીના, તથા બીજામાના રાએ ગીરધારીપરસાદ નામના કાએથ જાતના એક માતબર ગ્રહસ્થના જોડેલાછે, તે ઉપરથી એ દરેમેહરને લગતો શાલ વાર, વગેરે માલમ પડેછે. એ દરેમેહર પાકવાને લગતી ક્રિયા દસતૂર નોશરવાનજી જામાસપજી જામાસપ આશાનાએ કીધી હતી